

MUZEUL JUDEȚEAN "ȘTEFAN CEL MARE" VASLUI

ACTA MOLDAVIAE MERIDIONALIS

ANUARUL MUZEULUI JUDEȚEAN

"ȘTEFAN CEL MARE" VASLUI

XXXIII

2012

editura pim

<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

**ACTA MOLDAVIAE
MERIDIONALIS**

XXXIII

2012

**EDITURA PIM
Iași, 2013**

COLEGIUL DE REDACȚIE

Secretar de redacție: MARIAN ANTONIU

**Colegiul de redacție: ALBERT GRECU, OANA RUSU,
MIHAI CRISTIAN ȘELARU.**

Traducerea cuprinsului în limba engleză: OANA RUSU

Coperta: LIVIU PREUTU-GRIGORE

Orice corespondență se va adresa Muzeului „Ștefan cel Mare” Vaslui, Piața Independenței nr. 1, Vaslui, telefon/fax: 0235-311626, e-mail: museumvs@yahoo.com; museumvs@gmail.com

Toute correspondance sera envoyée à l'adresse: Muzeul „Ștefan cel Mare” Vaslui, Piața Independenței nr. 1, Vaslui – Roumanie, tel/fax: 0235/311626, e-mail: museumvs@yahoo.com; museumvs@gmail.com

Richten Sie bitte jedwelche Korrespondenz an die Adresse: Muzeul „Ștefan cel Mare” Vaslui, Piața Independenței nr. 1, Vaslui - Roumănen, tel./fax: 0235/311626, e-mail: museumvs@yahoo.com; museumvs@gmail.com

Please send any mail to the following adress: Muzeul „Ștefan cel Mare” Vaslui, Piața Independenței nr. 1, Vaslui - Romania, tel./fax: 0235/311626, e-mail: museumvs@yahoo.com; museumvs@gmail.com

Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui nu își asumă răspunderea pentru conținutul articolelor publicate, aceasta aparținând în totalitate autorilor. În acest sens, rugăm colaboratorii noștri să trimită materialele redactate după normele științifice și numai în format electronic.

ISSN 0257 – 7372

Editată de Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui

ABREVIERI – ABREVIATIONS – ABBREVIATIONS – ABKÜRZUNGEN

- AARMSI = Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice, București.
- ACMI = Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice, București.
- ACNSAS = Arhiva Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității.
- Acta Arch.* = *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, Budapesta.
- ActaMM* = *Acta Moldaviae Meridionalis* - Anuarul Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, Vaslui.
- AEH = Anuarul Eparhiei Hușilor, Editura Episcopiei Huși, Huși.
- AER = Anuarul Eparhiei Romanului, Editura Episcopiei Romanului, Roman.
- AGA = Anuarul de geografie și antropogeografie, București.
- AIIX = Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” Iași.
- AIIAI = Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” Iași.
- AIIN = Anuarul Institutului de Istorie Național Cluj, Cluj - Napoca.
- A.N.C.E. Prahova = Asociației Naționale Cultul Eroilor „Prahova”.
- A.M.A.E = Arhivele Ministerului Afacerilor de Externe.
- A. M. R. Pitești = Arhivele Militare Române Pitești.
- DJAN. Vaslui = Arhivele Naționale - Direcția Județeană Vaslui.
- AN - DMB = Arhivele Naționale - Direcția Municipiului București.
- A.N.I.C = Arhivele Naționale Istorice Centrale.
- ArhMedie = Arheologia Medievală, Uniunea Arheologilor Medieviști, Reșița.
- ArhMold = Arheologia Moldovei, Institutul de Arheologie Iași, București.
- ArheologijaS* = *Arheologija Sofia*. Institutul de Arheologie și Academia de Științe, Sofia.
- ArhStBuc = Arhivele Statului București.
- ArhStIași = Arhivele Statului Iași.
- AT = *Ars Transilvaniae*, Revista Institutului Național de Istorie și Artă, Cluj.
- Balcania* = *Balcania* - Revista Institutului de Studii Balcanice, București.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

- BCMI = Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, București.
- BEH = Buletinul Episcopiei Huși, Editura Episcopiei Huși, Huși.
- Bibl Acad Rom. = Biblioteca Academiei Române, București.
- BMI = Buletinul Monumentelor Istorice, București, Direcția Monumentelor Istorice, 1970-1975 și 1990-2002 (serie nouă).
- B O. = Biroul Oficial.
- BOR = Biserica Ortodoxă Română, Patriarhia Română, București.
- BR = Buciumul român, București.
- BSNR = Buletinul Societății Numismatice Române, București.
- București* = *București - Revista Muzeului și Pinacotecii Municipiului București*.
- Carpica* = *Carpica – Anuarul Muzeului de Istorie „Iulian Antonescu” Bacău, Bacău*.
- Călători străini...* = *Călători străini despre Țările Române*, vol. I - IX, coordonator Maria Holban, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1968 - 1996.
- C.C. al P.C.R = Comitetul Central al Partidului Comunist Român.
- CDM = *Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului - București, vol. I - V, Arhivele Statului București, 1957 - 1975*.
- CI = Cercetări istorice, Complexul Național Muzeal „Moldova” Iași.
- CL = Convorbiri literare, Iași.
- Crisia = Crisia - Culegere de Materiale și Studii, Muzeul Crișurilor, Oradea.
- C.N.S.A.S. = Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității.
- CSMP = Comisia Superioară a Monumentelor Publice, București.
- Dacia NS* = *Dacia, Nouvelle Serie. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne*, București.
- Danubius* = *Danubius – Anuarul Muzeului de Istorie Galați, Galați*.
- DIE = Direcția de Informație Externă.
- DIR, A* = *Documente privind istoria României, A. Moldova, veacurile*

XIV-XVII (1384-1625), 11 volume, București, Editura Academiei, 1951 - 1995.

- DGIE = Direcția Generală de Informație Externă
- D. J. A.N. Buzău = Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Buzău .
- D.J.A.N. Iași = Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași
- D.J.A.N. Vaslui = Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Vaslui.
- D. J.A .N. Vrancea = Direcția Județeană Arhivelor Naționale Vrancea.
- DR = Documente răzeșești, Bârlad, 1932-1934.
- DRH, A* , = *Documenta Romaniae Historica, A. Moldova*, vol. I - XXIII, București, Editura Academiei Române, 1968 - 1996.
- Doc. bârlădene* = *Documente bârlădene*, vol. I - V, Bârlad - Huși, 1911 - 1926.
- FMIL = Foaie pentru minte, inimă și literatură, București.
- FTJVs = Fondul Tribunalului Județului Vaslui.
- GB = Glasul Bisericii, Mitropolia Olteniei, Craiova.
- Ghibănescu Gh.,
- Surete și izvoade* = *Surete și izvoade*, vol. I - XXV, Iași - Huși, 1906 - 1933.
- GM = Glasul monahilor, Mitropolia Română, București.
- Hierasus* = *Hierasus* - Anuarul Muzeului Județean Botoșani, Botoșani.
- II = Însemnări ieșene, Iași.
- IN = Ion Neculce, Buletinul Muzeului Municipal Iași, Iași.
- Iorga N.,
- Stud. și doc.* = *Studii și documente cu privire la Istoria Românilor*, 34 volume, București - Vălenii de Munte, 1906 - 1916.
- JL = Junimea literară, Iași.
- MA = Mitropolia Ardealului, Editura Mitropoliei Ardealului, Cluj-Napoca.
- M..A..I. = Ministerul Afacerilor Interne
- Materiale* = *Materiale și cercetări arheologice*, București.
- MC = Miron Costin, Bârlad.
- MCA – DA = Ministerul Cultelor și Artelor, Departamentul Artelor.

MCIP	= Ministerul Culturii și Instrucțiunii Publice.
MemAntiq	= <i>Memoria Antiquitatis. Acta Musei Petrodavensis</i> , Piatra Neamț.
MI	= Magazin istoric, București.
MIA	= Monumente Istorice și de Artă, București.
M.J.O.R	= Monitorul, Jurnal Oficial al Românie.
MO	= Mitropolia Olteniei, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova.
M. O.	= Monitorul Oficial.
M.Oastei	= Monitorul Oastei.
Mousaios	= Revista Muzeului Județean Buzău.
MMS	= Mitropolia Moldovei și Sucevei, Revista Mitropoliei Moldovei, Iași.
MNIR	= Muzeul Național de Istorie a României, București.
PCdR	= Partidul Comunist din România
Pontica	= <i>Pontica. Acta Musei Tomitani</i> , Constanța.
PT	= Păstorul Tutovei, Bârlad.
P.M.R.	= Partidul Muncitoresc Român.
RA	= Revista arhivelor, București.
RESEE	= Revue des Études Sud-Est Européennes, București.
RI	= Revista istorică, București, 1974-1979.
RIR	= Revista istorică română, București, 1915-1946..
SAI	= Studii și articole de istorie, București.
SCI	= Studii și cercetări istorice, Institutul de Istorie „A.D. Xenopol” Iași, Iași.
SCIA	= Studii și cercetări de istoria artei, București.
SCIV(A)	= Studii și cercetări de istorie veche (și arheologie), București.
SCN	= Studii și cercetări de numismatică, București.
SCSI	= Studii și cercetări științifice de istorie, Iași.
SMIM	= Studii și materiale de istorie medie, București.
ST	= Studii teologice, Sibiu.

Cristina CIOBOTARU-COGUT: <i>Danii și ctitorii închinat Fecioarei Maria în timpul domniei lui Alexandru cel Bun</i>	1
Gheorghe BACIU: <i>Înțelegerea „vicleană” de la Lipovăț</i>	14
Diana-Maria EȘANU: <i>Primirea solilor de către doamnele Moldovei în secolul al XVII-lea</i>	21
Constantin MĂNESCU: <i>Biserica „Toți Sfinții” din Bălănești, fost schit al Mănăstirii Hurezi, Județul Vâlcea</i>	25
Costin CLIT: <i>Documente inedite privind istoria Schitului Gologofta și a moșiilor din jur</i>	40
Marius CÂMPEANU: <i>Iconografia Bisericii monument UNESCO „Nașterea Maicii Domnului” din Ieud-Deal (Județul Maramureș)</i>	100
Marius CÂMPEANU: <i>Iconografia Bisericilor de lemn – Monumente UNESCO din Țara Chioarului</i>	116
Gheorghe BACIU: <i>Schitul Orgoestii Noi</i>	133
Maria POPA, Doina ROTARU: <i>Monumente istorice din Județul Vaslui. Ctitorii de breaslă: Bisericile „Sfântul Ilie” și „Sfântul Gheorghe” din Bârlad</i>	146
Marian BOLUM: <i>Bancnotele Băncii Naționale a României emise în timpul domniei regelui Carol I</i>	206
Gheorghe A. ȘTIRBĂȚ: <i>Din activitatea politică a lui Nicolae Iorga. Începuturile (I)</i>	224
Constantin CHIPER, Nicolae VICOL: <i>Perspective istorice și sociologice ale unei Cronici Militare a Județului Vaslui</i>	241
Oltea RĂȘCANU GRĂMĂȚICU: <i>Bârladul și gloria militară</i>	272
Victorița ANECULII: <i>Petrolul și derivatele sale sub ocupația germană (1916-1918)</i>	325

Tatiana RISTEA: <i>Trei ceasuri, trei personalități și un singur eveniment – Unirea de la 1918</i>	337
Valeriu LUPU: <i>Nicolae C. Paulescu și Grigore T. Popa, de la știința medicală la gândirea filosofică</i>	344
Constantin FOCȘA: <i>Costache Buraga, fiu al satului Dănești și identitatea românească</i>	351
Ana IRICIUC: <i>Camera de Comerț Belgo – Română și Asociația „Amicițiile Belgo - Române”. Organizarea și rolul lor în desfășurarea relațiilor dintre România și Belgia în perioada interbelică</i>	361
Andrei CREȚU: <i>Parohia Sauca – 80 de ani de la înființare (1933 – 2013)</i>	367
Lucian SPIRIDON, Mihai-Cristian ȘELARU: <i>Acțiuni de spionaj sovietic în România (1941)</i>	379
Alin SPÂNU: <i>Parașutiști sovietici în România. Echipa lansată în comuna I. C. Brătianu, Județul Tulcea (25/26 septembrie 1941)</i>	395
Marius RĂDULESCU: <i>70 de ani de la luptele armatei române la Cotul Donului și în stepa Kalmucă</i>	404
Mircea TĂNASE: <i>Guvernul Național Român de la Viena – un guvern fără țară ..</i>	416
Marian HARIUC: <i>Orașul Iași în primele luni de ocupație sovietică. instalarea forțelor comuniste (1944)</i>	424
Iuliu CRĂCANĂ: <i>Naționalizarea mijloacelor de producție și regimul proprietății în România democrat-populară (1948-1955)</i>	442
Liviu ȚĂRANU: <i>Evoluția Direcției de Informații externe și defectorii din spionajul românesc (1958-1978)</i>	461
Gianina–Cristina CHIRILĂ: <i>Veneția – Muzeul Correr</i>	489
Daniela ADAM: <i>Dansul popular „Rândurile” și tradițiile din Muntenii de Sus</i>	492
Adrian PUIȘORU: <i>Amenajare și remodelare funcțională la Muzeul Memorial Petru Poni – Radu Cernătescu</i>	496
Ion CRISTEA: <i>Dispozitive mecanice deosebite utilizate în secolele trecute la ceasurile de turn</i>	504

Corneliu HOBINCU: <i>Restaurarea și conservarea materialului arheologic provenit din săpătura de la Dumești</i>	511
Liviu PREUTU-GRIGORE: <i>Imaginea tridimensională în Colecția „Rmil Racovișă”</i>	526

Cristina CIOBOTARU-COGUT: <i>Beneficences and foundations dedicated to Virgin Mary during the reign of Alexandru cel Bun (Alexander the Good)</i>	1
Gheorghe BACIU: <i>“The sly” agreement from Lipovăț</i>	14
Diana-Maria EȘANU: <i>Receiving the emissaries by the ladies of Moldavia in the 17th century</i>	21
Constantin MĂNESCU: <i>“All Saints” church from Bălănești, a former cloister of the Hurezi Monastery, Vâlcea County</i>	25
Costin CLIT: <i>Original documents regarding the history of the Gologofta Cloister and from the surrounding domains</i>	40
Marius CÂMPEANU: <i>The iconography of the UNESCO monument church „The Birth of Virgin Mary” from Ieud-Deal (Maramureș County)</i>	100
Marius CÂMPEANU: <i>The iconography of the wooden churches – UNESCO monuments from Țara Chioarului (Chioaru Land)</i>	116
Gheorghe BACIU: <i>The Orgoeștii Noi Cloister</i>	133
Maria POPA, Doina ROTARU: <i>Historical monuments from Vaslui County. Guilds establishments: “Saint Elias” Church and „Saint George” Church from Bârlad</i>	146
Marian BOLUM: <i>The bills of the Romanian National Bank issued during the reign of King Charles</i>	206
Gheorghe A. ȘTIRBĂȚ: <i>From the political activity of Nicolae Iorga. The beginnings (I)</i>	224
Constantin CHIPER, Nicolae VICOL: <i>Historical and sociological perspectives of a Military Chronicle of Vaslui County</i>	241
Oltea RĂȘCANU GRĂMĂȚICU: <i>Bârlad and military glory</i>	272
Victorița ANECULII: <i>The earth oil and its derivatives under the German occupation (1916-1918)</i>	325

Tatiana RISTEA: <i>Three hours, three personalities and one event – The Union from 1918.....</i>	337
Valeriu LUPU: <i>Nicolae C. Paulescu and Grigore T. Popa, from the medical science to the philosophical thinking</i>	344
Constantin FOCȘA: <i>Costache Buraga, son of Dănești Village and Romanian identity</i>	351
Ana IRICIUC: <i>The Belgian Romanian Chamber of Commerce and the "Belgian Romanian Friendships" Association. Organization and their role in the development of the relations between Romania and Belgium in the interwar period</i>	361
Andrei CREȚU: <i>Sauca Parish – 80 years since establishment (1933 – 2013)</i>	367
Lucian SPIRIDON, Mihai-Cristian ȘELARU: <i>Soviet espionage actions in Romania (1941)</i>	379
Alin SPÂNU: <i>The soviet paratroops in Romania. The squad dislocated in I. C. Brătianu Village, Tulcea County (25/26 September 1941)</i>	395
Marius RĂDULESCU: <i>70 years since the fights of the Romanian army at the Don bend in the Kalmyk Steppe</i>	404
Mircea TĂNASE: <i>The Romanian National Government in Vienna – a Government without a country</i>	416
Marian HARIUC: <i>Iași city in the first months of Soviet occupation. The installation of the communist forces (1944)</i>	424
Iuliu CRĂCANĂ: <i>The nationalization of the means of production and the property regime in the Popular Democrat Romania (1948-1955)</i>	442
Liviu ȚĂRANU: <i>The development of the Foreign Intelligence Directorate and the defectors in the Romanian espionage (1958-1978)</i>	461
Gianina–Cristina CHIRILĂ: <i>Venice – The Correr Museum</i>	489
Daniela ADAM: <i>The folk dance named “The rows” and the traditions from Muntenii de Sus Village</i>	492

Adrian PUIȘORU: <i>Improvement and functional remodelling at the Petru Poni – Radu Cernătescu Memorial Museum</i>	496
Ion CRISTEA: <i>Special mechanical devices used in the past centuries to tower clocks</i>	504
Corneliu HOBINCU: <i>The restoration and conservation of the archaeological material brought from the excavation of Dumesti</i>	511
Liviu PREUTU-GRIGORE: <i>The three-dimensional image in the „Emil Racoviță” Collection</i>	526

DANII ȘI CTITORII ÎNCHINATE FECIOAREI MARIA ÎN TIMPUL DOMNIEI LUI ALEXANDRU CEL BUN

Cristina CIOBOTARU-COGUT*

Cuvinte cheie: *ctitorire, Alexandru cel Bun, Moldova, Fecioara Maria, danie.*

Key words: *foundation, Alexander the Good, Moldavia, Virgin Mary, beneficence.*

Abstract:

In Moldavia, the foundation process accentuates at the beginning of 15th century during the reign of Alexander the Good. Next to the wall foundations Bistrița, Moldovița, Căpriana, the lord Alexander the Good is also recognized as founder of the convents build up by the mandarins and the clergy representatives. All these worship buildings were dedicated to the Virgin Mary.

Besides the wall foundations, the presence in Moldavia of Saint Mary's images received as gift from the Byzantine emperor cannot be questioned. The Virgin Mary's worship was recognized in Moldavia as it was recognized in the Byzantine Empire. The lord Alexander the Good encouraged this worship of the Virgin Mary, he bore his capacity and his enrichment founding or making beneficences to others abodes from the entire Moldavia.

Semnificația actelor de ctitorire realizate de Alexandru cel Bun și elita vremii, în consonanță cu perioada istorică în care se desfășoară, oferă un evantai larg de interpretări. Actele de ctitorire reprezintă de fapt adevărate manifestări de putere. Încadrarea actelor de ctitorire într-un context mai larg, politic și cultural, este favorizată de situația existentă în Moldova la începutul secolului al XV-lea. Deslușirea acestor semnificații ne oferă și înțelegerea aprofundată a acestei perioade din istoria Moldovei, iar personalităților politice, figuri marcante în aceste timpuri, nu li se poate nega contribuția majoră în realizarea istoriei sociale, politice, religioase și culturale din prima jumătate a secolului al XV-lea.

Domnul Moldovei, Alexandru cel Bun, a depus eforturi susținute pentru perpetuarea actului ctitoricesc după cele întreprinse de înaintașii săi, Bogdan I și Roman I, act care se înscrie între coordonatele lumii medievale nu doar ca act politic, dar și religios, cultural, ideologic și nu în ultimul rând social. Calitatea ctitoricească a fost nu doar o imitație, ci a servit ea însăși ca model. Alexandru cel Bun face parte din personalitățile trecutului românesc unite între ele prin mai multe trăsături, dintre care poate fi amintită calitatea de „oameni noi”, de întemeietori ai unor dinastii voievodale

* Profesor, Școala cu clasele I-VIII, Ruginoasa, Iași

sau de începători ai unor ascensiuni de neamuri boierești¹. Configurarea unor relații echilibrate și clar delimitate în sfera politicii și diplomatice cu Polonia și Lituania, și-au oferit Domnului Moldovei un potențial imens, constructiv în interiorul țării.

Actele de ctitorire reprezintă una din manifestările puterii și autorității domnești. Moldova se transformase într-un stat, înzestrat economic și politic, puternic, recunoscut de către marii săi vecini – Ungaria, Polonia și Imperiul Bizantin. Alexandru cel Bun a reușit să conducă în timpul uneia dintre cele mai remarcabile perioade din istoria Moldovei². Cu ajutorul Bisericii, domnul a sprijinit actele de ctitorire ale reprezentanților clasei nobiliare, care la rândul ei a sprijinit domnia și efortul de ctitorire al acesteia. Din acest motiv s-a spus despre Alexandru cel Bun că „a găsit un principat de lut și a lăsat unul de piatră”³

Termenul de „ctitor” este întrebuințat pentru prima dată într-un document din timpul lui Alexandru cel Bun, emis la 9 octombrie 1424, prin care domnul face danie lui Toader și Ilie „un loc la Tazlău să-și așeze mănăstire să le fie uric și ctitorie neclintită”⁴.

Actul de ctitorire avea drept obiectiv săvârșirea actului de pomenire, atât în cazurile în care era vorba de zidirea unui lăcaș, cât și în cazurile în care se făceau danii unor așezăminte nou zidite sau preexistente⁵. Odată cu alegerea funcției edificiului de cult urma alegerea formei sub care urma să fie materializat și hramul sau sfântul căruia urma să-i fie dedicat lăcașul. Aceste trei elemente – funcție, formă, hram, conturau individualitatea fiecărei construcții religioase⁶

Actul de întărire în sine reprezenta la rândul său o danie, domnul emitent devenea în acest fel ctitor al lăcașului ale cărui posesiuni le recunoscuse⁷. Sfântul ales drept patron al unui lăcaș de cult, urma să aibă, calitatea de intercesor, în favoarea rugilor înălțate de credincios, Divinității⁸

Analizând activitatea de ctitor și donator a domnului Alexandru cel Bun am observat un atașament deosebit al domnului față de Fecioara Maria și cultul acesteia. Astfel, în aceste rânduri dorim să ne oprim asupra construcțiilor religioase închinată Fecioarei Maria atât de către domn, cât și de contemporani ai acestuia. Aceste închinări de mănăstiri sunt unice pentru vremea lui Alexandru cel Bun căci nici un alt domn nu a mai închinat Maicii Preacurate atât de multe mănăstiri. Acțiunea domnului a fost urmată sau imitată și de unii dintre cei mai de seamă reprezentanți ai boierimii. În calendarul vechi creștin ortodox figurează șase hramuri dedicate Fecioarei Maria,

¹ Răzvan Theodorescu, *Civilizația românilor între medieval și modern*, vol. I, București, Editura Meridiane, 1987, p. 43.

² Denis Deletant, *Moldovia between Hungary and Poland (1347-1412)*, în "The Slavonic and East European Review", vol. 64, 1986, no: 2, p. 206.

³ Ștefan S. Gorovei, *Dragoș și Bogdan, întemeietorii Moldovei: probleme ale formării statului feudal Moldova*, București, Editura Militară, 1973, p. 153.

⁴ *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, vol. I (1384-1448), întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și Leon Șimanschi, București, Editura Academiei, 1975, nr. 59, p. 46 (în continuare DRH A).

⁵ Voica Pușcașu, *Actul de ctitorire ca fenomen istoric în Țara Românească și Moldova până la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, București, Editura Vremea, 2001, p. 50.

⁶ *Ibidem*, p. 109.

⁷ *Ibidem*, p. 158.

⁸ *Ibidem*, p. 109.

după cum urmează: Nașterea Maicii Domnului (8 septembrie), Acoperământul Maicii Domnului (1 octombrie), Intrarea în Biserică a Maicii Domnului (21 noiembrie), Soborul Maicii Domnului (26 decembrie), Buna Vestire (25 martie) și Adormirea Maicii Domnului (15 august). Rămâne de văzut care din aceste hramuri au fost alese de domn pentru ctitoriile sale. Am considerat potrivit să structurăm demersul nostru astfel: construcții de zid ridicate de domn în cinstea Maicii Domnului; construcții de zid ridicate de alți ctitori din Moldova, închinată tot Maicii Domnului și la care domnul a făcut danii; reprezentări ale Fecioarei Maria timpul lui Alexandru cel Bun.

C. Cihodaru menționează că prin grija și cheluiala domnului au fost construite Bistrița, Căpriană și Moldovița dar și Boiște (unde a fost chilia Vlădicăi Iosif)⁹ Același domn este pomenit în calitate de ctitor la Pîngărași, Bisericieni, Probota, Humor, Ieșcani și Baia. În toate aceste construcții întâlnim o zidărie îngrijită cu piatră de carieră, piatră fățuită și profilată¹⁰.

Mănăstirea Bistrița

Bistrița este prima ctitorie a lui Alexandru cel Bun închinată Fecioarei Maria, având hramul Adormirea Maicii Domnului. Despre această mănăstire se presupune că exista deja pe la 1395, sub forma unei construcții de lemn, fiind ridicată de ucenicii lui Nicodim din Țara Românească și având în frunte pe ieromonahul Pafnutie¹¹ Prima biserică fusese din lemn, până ce, osârdia lui Alexandru cel Bun, care în 1418 o îngroapă aici pe doamna sa Ana, a înlocuit-o cu una de zid, în care el însuși avea să-și doarmă somnul de veci¹². Cea mai veche atestare documentară a mănăstirii de zid este documentul din 7 ianuarie 1407¹³. În pomelnicul de la Bistrița, a cărui scriere a început tot în 1407, avem menționat: „Pomenește Doamne, pre bun credinciosul domnul Alexandru Vodă, adevăratul ctitor al sfântului lăcașului acestuia”¹⁴. Ca arhitectură, mănăstirea Bistrița era o construcție rectangulară cu turnuri pe colț, iar pe latura de vest a incintei, avea ridicate case domnești, în ele „fiind probabil găzduit Petru Rareș, în pribegia sa spre Transilvania”¹⁵ Interiorul actual are cinci încăperi: altar, naos, gropniță, pronaos și pridvor. Mănăstirea a avut camera mormintelor din timpul ctitorului ei, Alexandru.

Despre Bistrița se știe că a fost ctitoria favorită a domnului, căci până și pivnițele caselor domnești erau decorate cu frescă. Astfel biserica a avut naosul supralărgit, flancat de contraforturi masive și cuprindea o încăpere funerară care avea o altă structură¹⁶ Ridicarea mănăstirii necropolă domnească de la Bistrița reprezenta

⁹ C. Cihodaru, *Alexandru cel Bun (23 aprilie 1399-1 ianuarie 1432)*, Iași, Editura Junimea, 1984, p. 197.

¹⁰ Paul Henry, *Monumentele din Moldova de nord de la origini până la sfârșitul secolului al XVI-lea*, București, Editura Meridiane, 1984, p. 59.

¹¹ Nicolae Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, vol. I, București, Editura Ministerului de Culte, 1928, p. 76.

¹² *Documente privind istoria României*, A, veac. XIV-XV, București, Editura Academiei, 1950-1951, nr. 50, p. 67 (în continuare DIR A).

¹³ *Ibidem*, nr. 21, p. 14.

¹⁴ Damian Bogdan, *Pomelnicul de la Bistrița*, 1941.

¹⁵ Corina Nicolescu, *Locuințele domnești în cuprinsul mănăstirilor, în veacurile XV-XVIII*, în „Studii și Cercetări de Istoria Artei”, I, 1954, nr. 3-4, p. 67.

¹⁶ Lia și Adrian Bătrâna, *O locuință domnească din vremea lui Alexandru cel Bun*, în „Monumentele Istorice și de Artă”, 1975, nr. 2, p. 71.

consolidarea domniei și întărirea prestigiului Moldovei în interior prin crearea unui spațiu sacru, pregătit de domn, în care o nouă dinastie avea să-și doarmă somnul de veci. Această mănăstire urma să fie cel mai bun mediator între domn și țară, între domn și Biserică.

Biserica de la Baia

Această biserică este închinată Fecioarei Maria. Episcopia catolică a luat ființă aici, cu aprobarea domnului în 1413¹⁷ Tradiția înregistrată de misionarii catolici atribuie lui Alexandru cel Bun construcția unor biserici catolice la Baia, Siret, Cotnari, Iași și Bacău¹⁸, la îndemnul soției sale, Margareta, o catolică de origine maghiară.

Inscripția pusă la biserica de la Baia, sugerează că aceasta a fost construită în anul 1410 pentru a acoperi mormântul doamnei Margareta, îngropată sub cristelniță: ”În anul 1410, a fost zidită această biserică de către strălucitul principe Alexandru, a cărui soție de pioasă amintire, Margareta, este îngropată sub cristelniță”¹⁹ Inscripția amintește și numele domnului, dar nu a fost realizată în timpul său, ci în perioada 1438-1457, conform unor cercetări întreprinse aici în 1973.

Din biserica de la Baia, dedicată Sfintei Fecioare, ni se păstrează câteva ziduri care îngăduie schițarea planului acesteia. Era o construcție cu o singură navă, terminată spre răsărit cu o absidă poligonală și încheiată spre apus, unde se găsea și intrarea, cu un turn -clopotniță. Nava acoperită cu bolți pe arce de ogivă se lărgea în lături cu două încăperi ieșite în chip de transept. Această biserică aparține tipului de biserică gotică – transilvăneană din prima jumătate a secolului al XV-lea²⁰

Mănăstirea Moldovița

Întemeierea mănăstirii Moldovița, cu hramul Buna Vestire, este plasată aproximativ în același an în care a început și redactarea în limba slavona a Pomelnicului mănăstirii, adică în anul 1417, când era stareț, Vasile²¹.

Din punct de vedere arhitectonic, Moldovița avea planul în formă de treflă, asemănător celui al Sfintei Treimi din Siret. Forma sa era rectangulară cu turnuri la colț. Urme de pictură au fost descoperite pe glaful ferestrelor²². După V. Vătășianu, mănăstirea ar fi avut și o cameră a mormintelor, gropniță ca la Bistrița²³ Funcțiile mănăstirii erau multiple. Mănăstire fortificată, nod de tranzacții comerciale și punct de vamă, a fost folosită ca loc de supraveghere a frontierei, starețul având și însărcinări militare²⁴. La 18 noiembrie 1409, Alexandru face danie mănăstirii și îi dăruiește vama

¹⁷ Alexandru Lepădatu, *Antichitățile de la Baia*, în „Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice, II, 1909, p. 53-61.

¹⁸ *Călători străini în Țările Române*, vol. V, îngrijit de Maria Holban (redactor responsabil), M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, București, Editura Științifică, 1973, p. 23-25, 177, 182, 240.

¹⁹ Eudoxiu de Hurmuzaki, N. Iorga, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. 1, partea 2 (1346-1450), 1890, nr I-II, p. 470.

²⁰ Virgil Vătășianu, *Istoria artei feudale în Țările Române*, București, Editura Academiei, 1959, p. 312.

²¹ Ștefan S. Gorovei, *Despre începuturile Mănăstirii Moldovița*, în „Analele Putnei”, VI, 2010, nr. 2, p. 25-38.

²² Ștefan Balș și Corina Nicolescu, *Mănăstirea Moldovița*, București, Editura Tehnică, 1958, p. 26.

²³ Virgil Vătășianu, *op. cit.*, p. 45.

²⁴ Corina Nicolescu, *Istoria costumului de curte (secolul al XIV-lea – secolul al XVIII-lea)*, București, Editura Științifică, 1970, p. 23.

de la Moldovița unde se percepeau taxele de la negustorii care transportau marfa înspre Ardeal și înapoi în Moldova²⁵ Și preocupările cărturărești sunt în plin avânt. Sbornicele de aici au conținut omilitic și hagiografic și au dovedit rolul de centru cultural al Moldoviței.

Mănăstirea Căpriana

Mănăstirea Căpriana, situată în ținutul Lăpușnei, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, se află lângă râul Vășnevăț. A fost numită și Mănăstirea lui Ciprian. În două documente din 1420 și 1428 (1429?) se vorbește de Poiana lui Ciprian și mănăstirea unde era egumen Ciprian²⁶. Mănăstirea avea :”o prisacă, o moară și satele Tărbăuca, Cărlanii etc. Marina, soția domnului a primit spre ctitorire Vișnevățul: „cu mila lui Dumnezeu, noi, Alexandru Voievod, domn al Țării Moldovei [...] am dat femeii noastre doamnei, Marinei, mănăstire la Vășnevăț, unde era egumen Ciprian, ca să-i fie ei uric cu tot venitul și cu toate foloasele, care ascultă de această mănăstire, ei și copiilor ei”²⁷

Prin hrisov, în 1429, aceste moșii au ajuns în stăpânirea mănăstirii Căpriana și a doamnei Marina²⁸ În 1470, cu binecuvântarea mitropolitului Teoctist al Moldovei, Ștefan cel Mare a semnat, la dorința fiicei lui Alexandru cel Bun, moștenitoarea mănăstirii, două documente prin care mănăstirea Căpriana era închinată mării lavre de la Neamț²⁹ Ulterior a fost închinată la Zografu, în 1698, de către Constantin Cantemir, ocazie cu care arhiva mănăstirii a ajuns în stăpânirea călugărilor athoniți. Ștefan al II-lea, fiul lui Alexandru cel Bun, a dat unui egumen de la Zografu un privilegiu, ca să vină după bani în fiecare an. Documentul a fost scris de diacul Toader din Bârlad la 6950 (1442)³⁰

*

Pe lângă cele patru mari ctitorii închinare Maicii Domnului, documentele vremii ne dezvăluie și alte ctitorii, unde domnul subscrie întăriri și danii, toate fiind închinare Fecioarei Maria, de către unii dintre cei mai importanți reprezentanți ai clasei nobiliare.

Mănăstirea Boiște

C. Cihodaru menționează că „prin grija și cheltuiala domnului au fost construite Bistrița, Căpriana, Moldovița și probabil Boiște, unde a fost chilia Vlădicăi Iosif”³¹. Mănăstirea de la Boiște, cu hramul Adormirea Maicii Domnului și Sfântul Atanasie apare în documentele vremii strâns legată de personalitatea mitropolitului Iosif.

Mănăstirea de la Boiște a fost ctitorită între anii 1373 și 1392 de către ieromonahul Macarie Bou „pe moșia răzeșiei sale pentru maicile călugărițe din neamul

²⁵ DRH A, vol. I, nr. 27, p. 39.

²⁶ Nestor Vornicescu, *Căpriana- ctitorie voievodală*, în „Magazin Istoric”, 33, 1999, nr. 1, p. 39-41.

²⁷ DRH A, vol. I, nr. 120, p. 124-126.

²⁸ Actul din 10 februarie 1429 (M. Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. I-II, Iași, 1932, p. 248-251.

²⁹ DRH A, vol. II, nr. 165, p. 246.

³⁰ Petre S. Năsturel, *Legăturile Țărilor Române cu Muntele Athos până la mijlocul veacului al XVI-lea*, în „Mitropolia Olteniei”, X, 1958, nr. 11-12, p. 755.

³¹ C. Cihodaru, *Alexandru cel Bun (23 aprilie 1399-1 ianuarie 1432)*, Iași, Editura Junimea, 1984, p. 197.

lui și din neamul boierilor mușatini”³² Această mănăstire este atestată documentar printr-un hrisov emis de Ștefan al II-lea voievod, fiul lui Alexandru, în 6 iunie 1446, prin care dădea Mănăstirii Neamț „o mănăstire la Boiște, unde a fost chilia Vlădicăi Iosif, unde sunt călugărițe cu toate hotarele vechi, unde din veac au folosit”³³

Biserica de la Ițcani

Această biserică, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, este menționată la sfârșitul secolului al XIV-lea. Era o biserică din lemn, din timpul lui Petru Mușat (1375-1391). Ctitorul bisericii de la Ițcani este logofătul Iațco, menționat în sfatul domnesc până la sfârșitul vieții (1411)³⁴. Domnul Alexandru cel Bun întărește, la 18 august 1427, lui Hărman și fratelui său, Iațco, „ocina lor și le-am dat satul lor unde este casa lor, la Voitin, unde acesta iese din pădure și din poiana și unde este mănăstirea lor și vechiul lor loc de cosit [...] ca să fie uric cu tot venitul lor, copiilor și nepoților lor în veci”³⁵

Mănăstirea Bisericani

Inițial, mănăstirea Bisericani, cu hramul Buna Vestire, a fost o sihăstrie a Mănăstirii Bistrița la vest de Muntele Pietrosul. Tradiția spune că Ieroschimonahul Iosif Sebastian de la Bistrița a plecat la Sfântul Mormânt, iar la întoarcere s-a retras pe munte și a înființat acest schit³⁶.

Mănăstirea Umor

De la începutul secolului al XV-lea exista la Humor o mănăstire cu hramul Adormirea Maicii Domnului. Mănăstirea a fost ctitorită de Oană Vornicu³⁷. Documentele vremii amintesc mai multe danii ale lui Alexandru cel Bun către ctitoria lui Oană, după cum urmează: în 1415 domnul dăruiește mănăstirii „un sat la obârșia Solonețului” și „seliștea lui Dianiș”³⁸, în 1428, Seliștea lui Dobrin și încă trei sate, sub Dumbrava Înalță³⁹

Mănăstirea Tazlău

Această mănăstire, cu hramul Nașterea Maicii Domnului, este menționată într-un document din 9 octombrie 1424, emis la Suceava, prin care domnul face danie lui Toader „să ție un loc la Tazlău, să-și așeze mănăstire, să fie uric și ctitorie neclintită”⁴⁰. Într-un document din 11 noiembrie 1458, Ștefan cel Mare, la rugămintea egumenului mănăstirii Bistrița, Eustație, întărește hotarele braniștei acelei mănăstiri care ajunge până la dealul Pintenul, unde „braniștea Mănăstirii Bistrița se împreună cu braniștea Mănăstirii Tazlău până la Răchitiș”⁴¹

Mănăstirea de pe Lahova

³² Luca Diaconu, *Icoana Bizantină a Maicii Domnului de la Mănăstirea Neamț*, Iași, Editura Doxologia, 2010, p. 50.

³³ *Ibidem*.

³⁴ C. Cihodaru, *op. cit.*, p. 151.

³⁵ DRH A, vol. I, nr. 65, p. 96.

³⁶ <http://www.crestinortodox.ro/biserici-manastiri/manastirea-bisericani-68035.html>

³⁷ Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova: sec. XIV-XVII*, București, Editura Enciclopedică Română, 1971, p. 281.

³⁸ DRH A, vol. I, nr. 40, p. 58

³⁹ *Ibidem*, nr. 81, p. 120.

⁴⁰ *Ibidem*, nr. 59, p. 46.

⁴¹ *Ibidem*, vol. II, nr. 78, p. 114.

Mănăstirea Lahova, denumită și mănăstirea Ghermăneștilor sau mănăstirea Recea are hramul Adormirea Maicii Domnului. Mănăstirea este amintită într-un act emis de Ștefan al II-lea, prin care domnul întărea popii Toader din Bârlad, la 18 iunie 1444, printre altele „și pe Lahova, unde au fost mănăstire a fratelui său, a popii lui Draghie și a tot neamul”⁴². Pe Lahova, Draghie a avut o mănăstire, dar și un sat. Documentul menționează și dispariția mănăstirii, pusă pe seama unui atac al tătarilor. În 2007, în preajma mănăstirii a fost descoperită o monedă, un gros, din timpul domniei lui Alexandru cel Bun, având pe avers inscripția „Mona Alexandri”⁴³.

Mănăstirea Vânătorii Pietrei

Această mănăstire, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, apare menționată într-un document din 25 ianuarie 1446⁴⁴. Satul Vânători făcuse parte din moșiile domnului Alexandru cel Bun, și a fost danie boierului Mihail logofăt.

*

După cum am observat, Alexandru cel Bun și-a închinat cele mai multe ctitorii Maicii Domnului. Mănăstirile ridicate de domn sau cele întărite de acesta au ca patron, sfânt intercesor, pe Maica Domnului. Unul dintre factorii care au determinat intensificarea acestui cult al Fecioarei a fost acela al dispariției principalelor Sfinte Relicve din capitala Imperiului Bizantin: fragmente ale Sfintei Cruci, Mandylyon, Sfânta Cărămidă și Coroana de Spini, păstrate cu mare evlavie în capela palatină Pharos ca și a numeroaselor sfinte moaște – odată cu ocuparea orașului bizantin la 1204⁴⁵.

Închinarea mănăstirilor reflectă calitatea de creștin. Astfel se exprimă ideea de loc sfințit, iar lăcașul de cult, construcția lui și ctitorul erau legați, ca un organism complex, de sacru. Arhitectura religioasă, chintesența vieții religioase în evul mediu, reprezenta reflectarea vieții sociale și politice. În spațiul de la nord de Dunăre, actele de ctitorire, ridicarea lăcașelor de cult și închinarea lor, ne apar cel mai sublim, transpuse în tabloul votiv. La nord de Dunăre, ctitorii erau însoțiți de un intercesor, un sfânt mijlocitor, reprezentarea fondatorilor fiind, așa cum am menționat, integrată în ansamblul de picturi religioase⁴⁶.

Cristalizarea actului de ctitorire, întărirea acestuia printr-un întreg sistem de termeni necesari închinărilor și daniilor, preponderența construcțiilor religioase și închinarea lor Maicii Domnului se subscrie unui fenomen istoric, unic. Cultul de preacinstire al Maicii Domnului, al venerării icoanei sale care a atins în epoca paleologilor, punctul culminant, s-a perpetuat și dincolo de teritoriul Imperiului Bizantin. Iconografia Fecioarei Maria în epocă, este legată de reprezentarea în imnuri, sau de rugăciuni în care predomină simbolurile verbale⁴⁷ (imaginea Fecioarei este

⁴² *Ibidem*, vol. I, nr. 248, p. 351.

⁴³ Gheorghe Gheorghe, *O monedă de la Alexandru cel Bun pe Lahova, comuna Banca (județul Vaslui)*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, XXX, I, 2009, p. 119-120.

⁴⁴ DRH A, vol. I, nr. 260, p. 369.

⁴⁵ Luca Diaconu, *op. cit.*, p. 67.

⁴⁶ Maria Ana Musicescu, *Introduction à une étude sur le portrait de fondateur dans le sud-est européen. Essai de typologie*, în „Revue des Études Sud-Est Européennes”, tom VII, 1969, nr. 2 p. 281.

⁴⁷ *Women and Gender in Medieval Europe. An Encyclopedia*, Margaret Schaus editor, New York, Routledge, Taylor & Francis Group, 2006, p. 535-546.

asociată cu spațiul sacru în care locuiește Dumnezeu în ceruri). Secolul al XV-lea confirmă realizarea unora dintre cele mai lirice imnuri scrise vreodată pentru a celebra rolul Fecioarei Maria, în vestul Europei⁴⁸. Din secolele XI-XII, rolul Fecioarei Maria în literatură a fost cel de intercesor între Dumnezeu și Om. Iar acest impact a fost întărit și de reprezentările artistice. Contemporan cu Alexandru cel Bun, Josquin des Pres, este recunoscut în Apus, pentru Liturgia Sfintei Fecioare- Kyrie din Missa de Beata Virgine (1425-1450), fiind unul dintre cei mai de seamă reprezentanți de muzica culta din acele timpuri.

În Moldova întărirea și îmbogățirea acestui cult, în secolul al XV-lea, se realizează prin aducerea în țară a celor două icoane – cea de la Neamț și de la Bistrița, unde Fecioara Maria ne apare copil alături de mama sa. O copie a Hodighitriei exista și la Thesalonic, și avea rol de palladium al orașului⁴⁹.

Funcția și forma centrelor religioase a fost accentuată prin așezarea de icoane făcătoare de minuni, prin apariția gropniței și a picturii interioare. Întemeierea de biserici, a fost înțeleasă drept un gest major menit să asigure mântuirea⁵⁰. Locul de înmormântare era în apropierea altarului, unde se afla, toposul sacru, locul sfânt.

Închinări de mănăstiri către Fecioara Maria s-au realizat și în Țara Românească. Astfel mănăstirea Vodița ridicată de Nicodim de la Tismana între 1370-1372 are hramul Naștera Maicii Domnului. Vodița a fost ridicată cu cheltuiala domnitorului Vadislav I Vlaicu (are și hramul Antonie cel Mare). Mănăstirea Tismana, ridicată tot de Nicodim, apare în documente la Dan I (3 octombrie 1385) și are hramul Adormirea Maicii Domnului. Mănăstirea Cotmeana atestată la 20 mai 1388 și ridicată de Mircea ce Bătrân are hramul Buna Vestire (și Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul). Și în spațiile limitrofe țărilor române regăsim ctitorii închinat Maicii Domnului, dar și icoane care o reprezintă pe aceasta. În Serbia – Biserica Fecioarei din Kossovo (1315), Biserica Fecioarei din Pec (1320), și biserica Perivleptos din Ohrid. Aici este adăpostită icoana Maicii Domnului Theotokos-Hodighitria (secolul al XIV-lea). În Bulgaria avem icoana Theotokos Petrizonissa de la mănăstirea Petrizoniss, de lângă Bachkovo iar în Polonia – icoana Theotokos adusa aici poate chiar de Vladislav Jagello în 1382.

Așa cum sugerează Violeta Barbu, există o relație cauză-efect între cultul unui sfânt și capacitatea sa miraculoasă⁵¹. Pentru secolul al XVII-lea, este cunoscută popularitatea icoanelor miraculoase ale Fecioarei Maria, care polarizează devoțiunea populară și sensibilitatea religioasă a elitelor din această perioadă⁵². Pentru prima jumătate a secolului al XV-lea reprezentările iconografice abundă. Putem sugera ca aici imaginea sublimează lipsa relicvelor. Arta medievală a susținut prin imagini, cultura medievală, o cultură a vizualului. Oricine era în stare să admire, să recunoască

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ Luca Diaconu, *op. cit.*, p. 106.

⁵⁰ Maria Crăciun, *Apud ecclesia: înmormântarea în biserică în Moldova secolelor XV-XVI*, în vol. *Confesiune și cultură în Evul Mediu. În onoare Ion Toderașcu*, studii reunite de Bogdan-Petru Maleon și Alexandru-Florin Platon, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2004, p. 63.

⁵¹ Violeta Barbu, *The Feminine Holiness. The Cult of Female Saints in Wallachia in the 17th Century*, în „Colloquia”, volume XII, no1-2, 2005, p. 90-107.

⁵² *Ibidem*, p. 102.

și să transmită mai departe imaginea Maicii Domnului și impresia creată de prezența icoanei în mănăstire.

Poate din aceleași motive, a importanței oferită de imagine în Evul Mediu, Alexandru a acordat o importanță deosebită zugravilor- pictori. Pentru prima dată, conturarea unui respect față de condiția artistului și o promovare socială, ne apare din studiul documentelor. Demersul domnitorului ne arată, o danie de două sate date zugravilor Nichita și Dobre, drept răsplată pentru zugrăvirea a două biserici [...] una din Târgul de Jos (Roman) și alta care va fi voia noastră...sau o casă sau un pridvor”⁵³ în anul 1415. Iar dania către Stefan zugravul este la fel de consistentă. De aici putem trage concluzia că lucrările de artă și construcțiile sunt incluse într-un contract prin care semnificația operei de artă era ordonată și dictată de personalități care cunosteau valoarea operei de artă.

Ctitorirea și daniile realizate de domn sunt completate de iconografia Maicii Domnului, destul de diversă pentru Moldova acelor timpuri. Icoanele, bedernița sau scenele de pe epitrahilul lui Siluan sunt reprezentări importante ale iconografiei secolului al XV-lea, și au ca personaj principal pe Fecioara Maria. Rolul său de palladium al Moldovei este strâns legat de închinările de zid.

Considerăm cel puțin interesantă o observație emisă de Caroline Walker Bynum. Scriitoarea a demonstrat că, în Evul Mediu, Hristos a fost în centrul spiritualității femeilor, în timp ce bărbații păreau mai atrași de cultul Fecioarei Maria. Un astfel de exemplu am regăsit și la Alexandru cel Bun și doamna Marina. Dacă domnul a închinat construcțiile de zid Maicii Domnului, doamna sa, Marina, a închinat Tetraevangheliarul lui Uric, Domnului nostru Iisus Hristos, după cum reiese din inscripția înscrisă pe tetraevangheliar: „Cu bunăvoința Tatălui și cu învățătura Fiului și cu îndeplinirea Sfântului Duh, s-a lucrat acest Tetraevangheliar în zilele piosului și iubitorului de Hristos domn, Io, Alexandru voievod, domnul întregii țări a Moldovlahiei și a pioasei sale doamne, Marina, care arzând de dorință, fiind adoratoare de dragostea cuvintelor lui Hristos, cu zel a dat și s-a scris acesta, în anul 6937 și s-a terminat în luna martie, în treisprezece zile, cu mâna lui Gavriil monahul, fiul lui Uric, care a scris în Mănăstirea Neamțu”⁵⁴

Acele de ctitorire ale Domnului, daniile și întăririle de dani, construcțiile de zid și închinarea acestora Fecioarei Maria, reprezintă o afirmare a puterii și o manifestare permanentă a acesteia. Asocierea mănăstirilor, a bisericilor cu Fecioara Maria se concretizează ca un fenomen unic pentru Moldova acelor timpuri. Fecioara Maria a devenit calea spre desăvârșirea credinței, spre Dumnezeu. Mănăstirile din Moldova au ca intercesor pe Maica Domnului deoarece sunt închinare acesteia, iar unele dintre ele adăposteau icoane, Theotokos - Hodegetria, realizate după modelul bizantin, împrumutat în toată aria de influență bizantină.

Se știe că împărăteasa Pulcheria a construit Blacherne și Chalcoprateia pentru Theotokos (cea purtătoare de Dumnezeu). Așa cum menționa un pelerin latin din secolul al VIII-lea „Fecioara Maria a fost adorată la Constantinopol. Acest oraș era

⁵³ DIR A, vol. I, nr. 41, p. 33-36.

⁵⁴ Ioan Bianu, *Documente de artă românească din manuscrise vechi*, I, *Evanghelia slavo-greacă scrisă în Mănăstirea Nemașului din Moldova de Gavriil monahul la 1429*, București, [s.n.], 1921, p. 121.

pentru ea”. Aceste mănăstiri erau ridicare cu scopul de a păstra relicvele care o reprezentau pe Fecioara Maria .Ulterior ele au fost îmbogățite prin prezența icoanelor. În Imperiul Bizantin, icoana a devenit centrul ceremoniilor urbane la sfârșitul secolului al X-lea. Maica Domnului este ultima imagine procesională și intercesorie. În secolul al VII-lea Constantinopolul mai era numit și Theotokoupolis. Putem sugera că în Moldova, procesiunea cu relicve, a fost înlocuită cu procesiunea de icoane. Hramul reprezenta de fapt dreptul la o ascensiune spirituală, Maica Domnului fiind intercesor al domnului Alexandru cel Bun. Icoana Maicii Domnului dovedește ce viață a însușit la un moment dat, arta bizantină. Alături de Blacherne, Chalcostrateia și Hodegetria, adăpostesc relicve ale Fecioarei Maria. La Constantinopol se află brăul Fecioarei, iar la Hodegetria maforionul său⁵⁵

Asocierea icoană – altar – loc de închinare este reprezentativă nu doar pentru Imperiul Bizantin și Moldova, dar și pentru spațiile limitrofe. Adorarea icoanelor s-a dezvoltat din cultul relicvelor, care și-a făcut apariția mult înainte de secolul al IV-lea. Credincioșii doreau să fie astfel mai aproape de sfinți, de Fecioara Maria și Iisus Hristos⁵⁶ Din secolul al XV-lea, icoana pe lemn este foarte răspândită. Imaginea în sine reprezintă nu doar un mesaj creștin, dar și unul estetic și moral. Icoana, numită și „teologie în imagine” instituie un anumit tip de comunicare între om și Divinitate. Icoana nu este Hristos, ci locul prezenței Sale duhovnicești⁵⁷ În Moldova, icoanele pe lemn, ilustrează școala bizantină a epocii Paleologilor. Pentru începutul secolului al XV-lea, avem icoana Maica Domnului, Hodighitria, cea care arată calea, cu dublă față, pe spate cu Sfântul Gheorghe, de la Mănăstirea Neamțului. La Mănăstirea Bistrița, avem icoana Sfintei Ana, în brațe cu Maica Domnului, singura de acest gen din această zonă. Cele două icoane amintite mai sus sunt icoane de procesiune.

Cele două icoane, Maica Domnului-Hodighitria și Sfânta Ana sunt icoane de factură bizantină, din care transpare influența elenismului și a artei Orientului Antic. Apogeul artei bizantine, în perioada împăraților Paleologi, a dat și numele stilului, stilul paleolog bizantin⁵⁸

Împrejurările în care icoana Maicii Domnului a ajuns în spațiul moldovenesc au fost detaliat descrise de Luca Diaconu⁵⁹ Icoana Maicii Domnului intră în categoria icoanelor arhiropoite, adică nefăcute de mâna omului. Vechimea ei coboară până în secolul al VII-lea. Icoane procesionale erau și la Mitropolia din Castoria (secolul al XII-lea), la Catedrala Adormirea Maicii Domnului (secolul al XII-lea, al XIV-lea) și Mănăstirea Sfânta Ecaterina din Sinai (secolul al XIII-lea)⁶⁰

⁵⁵ John Worthy, *The Maria Relics at Constantinople*, Department of History, University of Manitoba, Canada, 2004, p. 174-187.

⁵⁶ <http://www.medievalwall.com/art-of-different-countries/icons-and-iconoclasm/>

⁵⁷ Michel Quenot, *Icoana, fereastră spre absolut*, București, Editura Enciclopedică, 1993, p. 11.

⁵⁸ Luca Diaconu, *op. cit.*, p. 27; Studii de referință pentru acest subiect au elaborat: Virgil Vătășianu, *Istoria artei feudale în Țările Române*, vol. I, Editura Academiei, 1959, p. 396; Corina Nicolescu, *Arta în epoca lui Ștefan cel Mare. Antecedentele și etapele de dezvoltare ale artei moldovenești din epoca lui Ștefan cel Mare*, în *Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare*, culegere de studii îngrijită de M. Berza, Editura Academiei, București, 1964, p. 300, Alexandru Efremov, *Icoane românești*, Editura Meridiane, București, 2002, p. 199.

⁵⁹ Luca Diaconu, *op. cit.*, p. 118.

⁶⁰ *Ibidem*.

Caracterul miraculos al Hodighitriei a constituit motivul principal al răspândirii acestei icoane. Cel mai mult, icoana de la Neamț se aseamnă cu cea de la Mănăstirea Hilandar și cu cea de la Biserica Sfântul Clement, de la sfârșitul secolului al XIII-lea. Este singura icoană bizantină care are pe revers pe Sfântul Gheorghe. La 31 martie 1401 icoana a fost adusă în Moldova. Fiind proprietatea domnului, a fost așezată la Mirăuți, la Catedrala Mitropolitană, de unde, spre sfârșitul domniei, a fost moștenire fiului său, Ștefan, care, la rândul lui o dăruiește Mănăstirii Neamț în 1447⁶¹. Prin așezarea icoanei în locul care urmează să o adăpostească, spațiul respectiv se sacralizează, se consacră, devine un topos sacru. Ea presupune o gestică și un ritual. Icoana reprezintă în sine o fereastră spre transcendență⁶², iar prin săvârșirea de minuni atrage faima asupra locului în care se află⁶³.

Icoana Maicii Domnului de la Neamț are ochii meditativi, iar privirea are greutatea unor profeții viitoare. Mitropolitul Macarie a venit în Moldova, având pe lângă scrisorile patriarhale și imperiale un dar, trimis de Manuel al II-lea soției voievodului, Doamna Ana. Acest cadou poate fi icoana Sfintei Ana, de la Ana de Rusia, soția lui Ioan al VIII-lea Paleologu. Această icoană a rămas la Mănăstirea Bistrița și după moartea Doamnei Ana (1418).

Icoana Fecioarei Maria-Hodoghitria este considerată ocrotitoare a reședinței, în cazul nostru, a Mănăstirii Nemațului și, implicit, a Moldovei. Cealaltă față a icoanei, Sfântul Gheorghe, are o vestimentație militară, cu o hlamidă de culoare roșie, simbol al sângelui vărsat. Armonia acestei icoane vine din frumusețea ei, iar frumosul din armonia părților. Icoana Maica Domnului-Hodighitria și Sfânta Ana reprezintă, prin întregul lor simbolism, o luptă pentru păstrarea unității și integrității teritoriale având în icoana Sfântului Gheorghe un îndrumător. Cele două părți se constituie într-un întreg. Hodighitria oferă iertare, binecuvântare și învață smerenia. În această temă se întrupează sentimente materne, tandrețe și monumentalitate.

*

În această lucrare ne-am propus să prezentăm actele de ctitorire ale lui Alexandru cel Bun ca manifest de putere a domniei, al membrilor claselor nobiliare și ale oamenilor bisericii. Opera de ctitorie a marelui domn și-a pus amprenta pe un întreg început de secol. Mai mult decât atât, operele monumentale realizate în această perioadă au rămas printre cele mai deosebite în ceea ce privește creația artistică cu un profund caracter religios, estetic și moral. Aceasta perioada promovează un nou stil în arta-stilul moldovenesc.

Ceea ce au realizat domnii Moldovei nu au făcut doar pentru ei, ci în memoria strămoșilor și pentru urmași. Acestora li se alătură Alexandru cel Bun, care prin ctitoriile și daniile sale a oferit un exemplu pentru cei care i-au urmat. Actele culturale, profund marcante, creațiile epocii alcătuiesc o sumă de valori spirituale. Realizate la comanda lui Alexandru cel Bun, a doamnelor Ana și Marina, a mitropoliților Iosif și Macarie, aceste acte de ctitorire s-au desfășurat în condiții specifice epocii.

⁶¹ *Ibidem*, p. 207.

⁶² Dumitru Stăniloae, *Idolul ca chip al naturii divinizate și icoana ca fereastră spre transcendență dumnezeiască*, în „Ortodoxia”, XXXIV, nr. 1, 1982, p. 10.

⁶³ M. Dragotescu, *Drumuri la mănăstiri moldave*, București, Editura Abeona, 1992, p. 86.

Moldova a adoptat, pentru prima dată, datorită unui domn ca Alexandru cel Bun și prin faptele sale datatoare de simplitate și lumină, imaginea cu adevărat imperială a Maicii Domnului. Lui îi datorăm, pe veci, frumusețea, unicitatea și sublimul artei medievale moldovenești pentru prima jumătate a secolului al XV-lea.

Tabel 1: construcții de zid ridicate de Alexandru cel Bun, închinare Fecioarei Maria.

Construcții de zid	Ani	Ctitor	Funcție	Formă	Hram
M-rea Bistrița	1407	Alexandru cel Bun	necropolă domnească	stil moldovenesc	Adormirea Maicii Domnului
Biserica de la Baia	1410	Alexandru și Margareta	necropolă	stil gotic transilvan	Fecioara Maria
M-rea Moldovița	1417	Alexandru cel Bun	centru cultural și comercial	stil moldovenesc	Buna Vestire
M-rea Căpriana	1420 și 1429	Alexandru cel Bun și doamna Marina	ctitorie domnească	-	Adormirea Maicii Domnului

Tabel 2: construcții de zid contemporane domniei lui Alexandru cel Bun, care au beneficiat de daniile domnului

Construcții de zid	Ani	Ctitor	Funcție	Formă	Hram
M-rea Boiște	1373-1392 1401	mitropolitul Iosif	Schit apoi mănăstire	-	Adormirea Maicii Domnului și Sfântul Atanasie
M-rea Bisericani	1400	mitropolitul Iosif	Schit apoi manastire	-	Buna Vestire
M-rea Humor	1415	Vornicul Oană	manastire	stil moldovenesc	Adormirea Maicii Domnului

M-rea Tazlău	1424	Toader	mănăstire	stil moldovenesc	Nașterea Maicii Domnului
Biserica de la Ițcani	1427	Iațco și Hărman	mănăstire	–	Adormirea Maicii Domnului
M-rea de pe Lahova	1444	Ștefan al II-lea	mănăstire	–	Adormirea Maicii Domnului
M-rea Vânătorii Pietrei	1446	Ștefan al II-lea	mănăstire	-	Adormirea Maicii Domnului

Tabel 3: reprezentări iconografice ale Fecioarei Maria din timpul lui Alexandru cel Bun

Obiecte liturgice	Ipostază
Epitaful lui Siluan (1437) de la Neamț	Maica Domnului sta la capul lui Iisus Hristos
Icoana sfintei Ana de la Bistrița (post 1415)	Unica in spatiul romanesc. Maica Domnului este copil
Icoana Maicii Domnului de la Mănăstirea Neamț. Hodighitria (31 martie 1401)	Theotokos - Hodighitria
Icoana Maicii Domnului care a fost la Boiște acum la Agapia (începutul secolului al XV-lea)	Theotokos - Hodighitria
Bedernița (secolul al XV- lea) de la Putna	Adormirea Maicii Domnului

ÎNȚELEGEREA „VICLEANĂ” DE LA LIPOVĂȚ

Gheorghe BACIU*

Cuvinte cheie: Alexandru cel Bun, urmași, luptă pentru tron, Bogdan al II-lea, Alexăndrel, Lipovăț, lupta de la Crasna.

Key words: Alexander the Good, descendants, throne quarrels, Bogdan II, Alexăndrel, Lipovăț, the battle of Crasna

Abstract:

Following the long and prestigious reign of Alexandru the Good, Moldavia faced a period of political instability caused by the reign quarrels among the former leader's descendants. Among these, one notes the confrontation between Bogdan II and Alexăndrel, the son of Iliăș. Since his adversary enjoyed Polish support, Bogdan II accepted to settle a deal with Poland at Lipovăț, on September 5th, 1450. Content with the truce, Alexăndrel's supporters – the Poles and a group of Moldavians – left the Lipovăț Valley, withdrawing towards Poland. As the circumstances and surroundings were favourable, Bogdan II attacked and defeated his enemy's troops at the battle of Crasna, on September 6th, 1450.

În istoria Moldovei, domnia lui Alexandru cel Bun (1400 – 1432) a fost și este considerată o perioadă „statornică”, în cursul căreia țara a putut „să răsuflă”, să-și „întărească puterile și așezămintele ei”¹, deoarece cel ce ajunsese în fruntea celei mai importante instituții din stat a înțeles să se dedice domeniului “roditor al reformelor și organizării lăuntrice”, întemeind dregătoriile de la curtea sa, căutând „să împace neînțelegerile religioase care dezbinaseră Moldova de Patriarhia din Constantinopol” și să rostuiască organizarea bisericească a țării sub conducerea Mitropoliei de la Suceava.²

Din nefericire, după domnia atât de așezată a celui pe care urmașii aveau să-l omagieze atribuindu-i epitetul de „*cel Bun*”, Moldova avea să parcurgă o perioadă, aproape la fel de lungă, marcată de dese și sângeroase lupte pentru obținerea demnității domnești, în cursul cărora apelul la ajutorul străin a făcut ca țara să se plece „tot mai mult sub jugul puterilor străine”.³ Această situație, determinată în primul rând de caracterul ereditar- electiv al modului de transmitere a demnității domnești, ce dădea dreptul oricărui fiu de domn, fie el legitim sau natural, să emită pretenții la ocuparea tronului țării, a fost agravată de faptul că în urma lui Alexandru cel Bun au rămas destui fii, rezultați din căsătoriile pe care le-a contractat și din afara acestora, din care unii, la rândul lor, aveau deja urmași dispuși a se angaja și ei în învâlmășeala

* Profesor, Colegiul Național „Mihai Eminescu” Iași

¹ A.D.Xenopol, *Istoria românilor din Dacia traiană*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1886, vol.II, p.131.

² *Ibidem*, p.136.

³ *Ibidem*, p.137.

luptelor pentru domnie. Așa se face că în cursul celor 25 de ani scurși între sfârșitul domnului „cel Bun” și înscăunarea lui Ștefan cel Mare, Moldova a înregistrat nu mai puțin de 16 domnii.

Intuind probabil competiția ce avea să urmeze după dispariția sa, în ultimii ani de viață Alexandru cel Bun l-a asociat la domnie pe Iliș, fiul cel mai mare, rezultat din cea de-a doua căsătorie a sa cu Neacșa, căreia i se mai spunea și Ana. Această asociere, menită a arăta celorlalți urmași voința sa asupra succesiunii la tron, nu l-a împiedicat însă pe Ștefan, rezultat din relația cu Stanca (Stana), să se ridice, în 1433, împotriva fratelui său care, învins fiind, s-a refugiat în Polonia peste care domnea Vladislav Jagello, ce-i era cumnat deoarece Marinca, soția lui Iliș, fiica nobilului lituanian Andrei Oligmandovici, era soră cu Sofia, soția regelui polon.⁴ Cu ajutorul câtorva magnați poloni, care i-au pus la dispoziție cete înarmate, Iliș a încercat să-și recupereze tronul, însă, la 1 februarie 1434, a fost iarăși învins la Dărmănești, lângă Suceava. Din Polonia, unde și-a găsit scăparea și de această dată, Iliș a revenit în Moldova în 1435, obținând o victorie nedecisivă asupra fratelui său la Podraga. În urma acestei lupte, obținând sprijinul boierilor din Țara de Sus a Moldovei, Iliș a redevenit domn.⁵

Deoarece Ștefan avea o susținere puternică din partea boierilor din Țara de Jos a Moldovei, regele polon a hotărât să-i împace pe cei doi frați. Prin urmare, în schimbul recunoașterii sale ca domn de către Ștefan, Iliș i-a încredințat acestuia „un întins teritoriu, care cuprindea aproximativ o treime din Moldova,... , cu orașele Vaslui, Bârlad, Tecuci și Chilia...”.⁶ Acest compromis nu a avut, însă, darul de a satisface ambiția domnească a lui Ștefan și, din acest motiv, în martie 1436, la Chiperești, s-a produs o nouă confruntare militară între cei doi frați ce a avut ca rezultat asocierea acestora la conducerea țării: Iliș rămânea domn la Suceava, exercitându-și autoritatea și asupra lui Ștefan care era recunoscut „ca al doilea domn”, cu reședința la Vaslui.⁷

Diarhia instaurată în urma luptei de la Chiperești a durat până prin toamna anului 1442, când, aflând probabil că Ștefan ar fi obținut susținerea lui Iancu de Hunedoara, ce deținea funcția de voievod al Transilvaniei și intenționa să-și impună controlul și asupra celorlalte țări românești, Iliș a cedat din nou în fața fratelui său și s-a refugiat în Polonia.⁸

În aceste împrejurări, Ștefan și-a mutat reședința de la Vaslui la Suceava, însă, foarte curând, s-a confruntat cu pretențiile „tot mai insistente din partea lui Petru”, un alt fiu al lui Alexandru cel Bun, pe care l-a acceptat ca „asociat la tron” cu titlul de „moștenitor al țării”⁹, dar nu și cu acela de domn. Iliș a încercat să profite de problemele pe care Petru le provoca lui Ștefan: a revenit în Moldova în mai 1444, însă a fost învins, capturat și orbit din porunca fratelui său. După această întâmplare

⁴ *Istoria Românilor*, București, Editura Enciclopedică, 2001, vol. IV, p. 318.

⁵ *Istoria României*, București, Editura Academiei, 1962, vol. II, p. 417.

⁶ *Ibidem*, p. 418.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Istoria Românilor*, București, Editura Enciclopedică, 2001, vol. IV, p. 323.

⁹ *Ibidem*.

tragică, Iliș a ieșit definitiv din competiția pentru obținerea tronului Moldovei, fiind dus în Polonia unde a rămas până la sfârșitul vieții.¹⁰

Disparația lui Iliș ca pretendent la tronul țării a avut darul de a încuraja încercările lui Petru ce vizau restaurarea diarhiei. Cum o asemenea eventualitate nu intra în vederile lui Ștefan, în primăvara anului 1445 între cei doi frați a avut loc o confruntare în urma căreia Petru „a fost nevoit să se refugieze la Hotin și să pactizeze cu Roman”,¹¹ fiul cel mai mare al lui Iliș care, după înlăturarea tatălui său, împreună cu mama și cu fratele mai mic, se refugiaseră în Polonia unde beneficiau de ospitalitate rudelor de acolo.

Perspectiva acceptării unui asociat în vedere obținerii tronului tatălui și bunicului său pare să nu-i fi fost pe plac lui Roman, deoarece în 1447, atunci când, potrivit exprimării lui Grigore Ureche, a pătruns în Moldova pentru a pedepsi „nedumnezeirea” pe care unchiul Ștefan o săvârșise față de „tatăl său Ilie”, el era însoțit doar de trupele pe care i le pusese la dispoziție rudele din Polonia, cărora li s-au alăturat, potrivit aceleiași surse, și „o samă din curtea domnească”.¹² Învins fiind la Suceava, de către fiul lui Iliș, Ștefan s-a retras spre cetatea Neamțului, însă a fost prins, decapitat și înmormântat în biserica mănăstirii Neamț, de unde ulterior Ștefan cel Mare avea să-l mute în incinta ctitoriei sale de la Putna.¹³

Câștigarea tronului de către Roman nu l-a determinat însă pe Petru să renunțe la aspirațiile sale deoarece, în calitatea sa de fiu al lui Alexandru cel Bun, se considera mai îndreptățit la tron decât nepotul lui, pe care era dispus să-l accepte doar ca asociat. Întrucât nepotul nu avea de gând să accepte postura de asociat, Petru s-a refugiat în Transilvania unde s-a căsătorit cu o soră a lui Iancu de Hunedoara, o femeie despre care A.D.Xenopol spune că era mai în vârstă decât soțul ei, dar îi putea asigura acestuia sprijinul fratelui său care, la vremea respectivă deținea și funcția de guvernator al Ungariei.¹⁴ Deoarece nu dorea ca pe tronul Moldovei să se afle un protejat al Poloniei, Iancu de Hunedoara i-a acordat cumnatului său sprijinul necesar pentru alungarea lui Roman (în februarie 1448) care, refugiat la Colomea, în sudul Poloniei, avea să moară curând, probabil otrăvit.¹⁵

Adjudecarea tronului Moldovei în favoarea cumnatului lui Iancu de Hunedoara, nu putea fi, însă, pe placul Poloniei care, pentru a-și menține controlul asupra acestei țări, și-a transferat sprijinul asupra lui Alexandrel, celălalt fiu al lui Iliș, care în acel moment avea doar nouă ani. Așa cum era de așteptat, ambiția văduvei lui Iliș, susținută de rudele din Polonia, de a obține tronul pentru nevrâstnicul său fiu, avea să întâmpine opoziția lui Iancu de Hunedoara care, pregătind campania antiotomană din 1448, îi cerea regelui polon să nu intervină împotriva cumnatului său, până la încheierea misiunii sale, urmând ca după aceea ambilor pretendenți să li se recunoască drepturile,¹⁶ probabil printr-o asociere la domnie. Întrucât Iancu de

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ *Ibidem.*

¹² A.D.Xenopol, *op.cit.*, p.140

¹³ *Istoria Românilor*, București, Editura Enciclopedică, 2001, vol.IV, p.324.

¹⁴ A.D.Xenopol, *op.cit.*, p.140.

¹⁵ *Ibidem.*

¹⁶ *Ibidem*, p.141.

Hunedoara îl trimisese deja în Moldova pe generalul Csupor de Monoszlo, pentru susținerea cumnatului său, iar acesta a acceptat suzeranitatea regelui polon, obținând astfel și recunoașterea acestuia ca domn al Moldovei, mama lui Alexăndrel a fost nevoită să amâne punerea în aplicare a planului de înscăunare a mezinului său.

Înfrângerea suferită în lupta de la Kossovopolje și moartea lui Petru, în cursul iernii ce a urmat, au diminuat pentru moment interesul lui Iancu de Hunedoara de a soluționa problema succesiunii la tronul Moldovei. În aceste împrejurări, la începutul anului 1449, văduva lui Iliăș voievod, cu sprijin din Polonia și din țară (gruparea boierească condusă de Manoil, pârălăbul de Hotin), dobânda tronul Moldovei pentru Alexăndrel.

Înscăunarea domnului – copil, „făptura leșilor”, cum îl numea Vasile Pârvan,¹⁷ a avut darul de a nemulțumi acea grupare a boierimii moldovene care vedea în persoana noului ocupant al tronului un instrument al influenței polone. Animați de dorința de a pune capăt acestei influențe, boierii ce alcătuiau gruparea respectivă l-au opus lui Alexăndrel pe Bogdan, un fiu natural al lui Alexandru cel Bun care venea din Țara Românească, de unde era originară nevasta sa, Oltea. Cu sprijinul rudelor soției sale și al lui Iancu de Hunedoara, Bogdan a obținut victoria de la Tămășeni, lângă Roman (12 octombrie 1449), silindu-l pe Alexăndrel să-și găsească scăparea în Polonia, după o domnie de aproape șase luni.¹⁸

Noul ocupant al tronului, pe care istoria avea să-l înregistreze cu numele de Bogdan al II-lea, era convins că nici mama lui Alexăndrel și nici regeștile sale rude nu aveau să renunțe la dorința de a-și readuce protejatul în fruntea țării Moldovei. Această convingere a stat la baza preocupărilor de a strânge relațiile cu Iancu de Hunedoara „prin două acte de închinare”, dintre care unul era „adeverit” și de fiul său Ștefan, cel care ca domn avea să fie cunoscut sub numele de Ștefan cel Mare.¹⁹ Precauția proaspătului domn și-a dovedit utilitatea pe la sfârșitul lui decembrie 1449, sau începutul lui ianuarie 1450, când Alexăndrel, însoțit de oștile puse la dispoziție de către vărul său, regele polon Cazimir al IV-lea, a revenit în Moldova. Neputând face față adversarului, Bogdan al II-lea s-a retras spre sud, oferindu-i lui Alexăndrel posibilitatea de a redeveni domn pentru o perioadă foarte scurtă deoarece, după plecarea oștilor polone, unchiul său, potrivit consemnării lui Grigore Ureche, a adunat „oaste de pe unde au putut” și „au venit și au scos pre Alexandru Vodă den scaon și iar au stat Bogdan Vodă domn...”²⁰

Eșecul acestei încercări de a-l reînscăuna pe Alexăndrel, ajuns acum la vârsta de 11 ani, a provocat nemulțumirea regelui polon care nu putea fi de acord cu trecerea Moldovei sub influența lui Iancu de Hunedoara, ca reprezentant al regatului Ungariei. Din acest motiv, problema Moldovei și a celui îndreptățit a se afla la conducerea ei a devenit un subiect serios de discuție pentru factorii de decizie din regatul Poloniei. În cursul discuțiilor purtate pe această temă, regele Cazimir al IV-lea a avansat, la un moment dat, ideea transformării Moldovei în provincie polonă și a despăgubirii lui Alexăndrel prin acordarea unor moșii în Rusia. Anexarea presupunea, însă,

¹⁷ V.Pârvan, *Alexăndrel Vodă și Bogdan Vodă*, București, Editura Minerva, 1904, p.29.

¹⁸ *Ibidem*, pp.37-38.

¹⁹ A.D.Xenopol, *op.cit.*, p.142.

²⁰ Cf. V.Pârvan, *op.cit.*, p.42.

începerea, nedorită, a Poloniei cu împărăția Otomană și, prin urmare, această idee a fost repede abandonată,²¹ iar consiliul polon de coroană din nouă martie 1450 a aprobat „reînscăunarea lui Alexăndrel și readucerea Moldovei sub ascultare iagelonă”.²²

Punerea în aplicare a acestei decizii s-a făcut, însă, abia în vara anului 1450. La 24 iunie, oastea polonă pornea din Leov (Lemberg) spre Camenița, unde i s-au alăturat oastea adunată din cuprinsul Podoliei și trupele recutate de Alexăndrel. De la Camenița trupele polone, comandate de Michal Buczacki și cele ale pretendentului la tronul Moldovei au pornit spre Hotin, unde au poposit câteva zile deoarece această cetate se afla sub stăpânirea lui Alexăndrel. După acest popas, deplasarea a fost reluată până la râul Prut, apoi de-a lungul malului stâng al acestuia.²³

În acest timp, Bogdan al II-lea, care avea știință de expediția pornită împotriva lui, se retrăsese la Lipovăț deoarece dealurile împădurite din zona respectivă îi ofereau un adăpost sigur în fața forțelor superioare ale rivalului său. Potrivit relatării lui Grigore Urechi, polonezii, aflând unde se afla adversarul lor, au traversat râul Prut, îndreptându-se spre Lipovăț „ca să-i dea război”, însă „Bogdan Vodă n-au vrut să le dea război, socotindu să-i bage la strâmtori și, zăbovindu-i, să-i flămânzească”. Totodată, pentru a înșela vigilența adversarilor săi, domnul moldovean trimitea soli prin care încerca să-i convingă că dorea „să se plece” craiului polon „și să facă pace, făgăduindu-i șapte mii de galbeni” pe an „și încă alte daruri multe” pentru ca „să-l apere de turci”.²⁴

În cele din urmă tactica sa a dat rezultatul scontat: epuizați de drum, polonezii nu au îndrăznit să se afunde în pădurea în care adversarul lor se adăpostea cu toată armata lui și au acceptat să negocieze. Timp de șapte zile oastea invadatoare a poposit în valea pârâului Lipovăț, în apropiere de confluența acestuia cu râul Bârlad. Negocierile purtate în acest timp s-au finalizat cu pacea parafată la 5 septembrie 1450 prin care Bogdan al II-lea se angaja să renunțe la tron în momentul în care Alexăndrel ar fi împlinit 15 ani și să plătească regelui polon 7000 de galbeni turcești pe an, cai și turme de oi.²⁵

Acceptarea acestor condiții de către Bogdan al II-lea, fără ca măcar să fi fost învins, reprezintă o dovadă a faptului că acesta nu avea cătuși de puțin intenția de a le respecta, că scopul pe care îl urmărea era acela de a determina retragerea oștilor polone pentru ca, pe drumul de întoarcere, să le „lovească cu viclenie”. Intenția domnului moldovean a fost intuită de către Manoil, pârcălabul de Hotin, susținătorul lui Alexăndrel, care i-a prevenit pe poloni „să nu-l creadă pe Bogdan, ci să fie cu băgare de seamă”, însă aceștia „nu i-au dat ascultare”, nici măcar după ce un diac fugit din tabăra moldovenilor a confirmat bănuiala pârcălabului.²⁶ Grăbiți să pomească cât mai repede spre casă, polonezii nu au luat în seamă nici îndemnul pârcălabului Manoil de a evita pădurea prin care trebuiau să treacă pentru a ajunge în valea Crasnei și de

²¹ *Ibidem*, p.43.

²² *Istoria Românilor*, București, Editura Enciclopedică, 2001, vol.IV, p.326.

²³ Ilie Minea, *Informațiile românești ale cronicii lui Ian Dlugosz*, Iași, 1926, p.41.

²⁴ Grigore Ureche, *Letopiseșul Țării Moldovei*, București, Editura Minerva, 1987, p.30.

²⁵ V. Pârvan, *op.cit.*, p.48.

²⁶ Bielski, *Kronika polska*, tradusă de G. Năstase, în „Cercetări istorice”, nr.1, an 1, Iași 1925, p.120.

acolo la Prut. Singura măsură de precauție pe care au luat-o a fost aceea de a trimite înainte, chiar în ziua de 5 septembrie, carele ce transportau bagajele oastei invadatoare, puse sub protecția pârcălabului de Hotin ce avea în subordine pe moldovenii lui Alexăndrel și o parte din podoleni. Potrivit consemnării lui Bielski, din a cărui cronică s-a informat și Grigore Ureche, „pe la jumătate de pădure s-au repezit moldovenii lui Bogdan asupra carelor”, însă oștenii aflați sub comanda pârcălabului au reușit să-i respingă,²⁷ fapt ce ne îndreptățește să credem că la acest atac nu a participat toată oastea domnului moldovean ci doar avangarda acesteia.

A doua zi, 6 septembrie 1450, când și oastea polonă a intrat în pădurea prin care putea ajunge în valea Crasnei, „din nou au ieșit moldovenii lui Bogdan”, de această dată fiind vorba de „un pâlț mare de călărime cu opt steaguri” și de „altul și mai mare de gloate pedestre”. La vederea inamicului, polonii s-au organizat în patru pîlcuri comandate de Mikolay Parawa, starostele de Halici, Michal Buczacki, ruda lui Alexăndrel, Petru Odrowasz, palatin de Lemberg și Przedbor de Koniecpolski, castelan de Sandomir, grupate în jurul lui Alexăndrel pentru a-i asigura protecția. Imediat ce polonezii s-au organizat în formație de luptă, cele două oști s-au și încăierat, Bielski făcând precizarea că bătălia „a durat de la răsăritul până la apusul soarelui”.²⁸

În privința locului în care s-a desfășurat lupta, Ian Dlugosz consemna că aceasta „s-a dat pe șesul zis Krasnepolije, lângă pârăul Krasznipotoc, aproape de orașul Vaslui” și că a durat „o zi”.²⁹ La fel ca Dlugosz, și Bielski localiza bătălia din 6 septembrie 1450 tot „la satul numit Crasna”,³⁰ în timp ce Grigore Ureche, informat probabil din cronicile celor doi, consemna că „s-au tâmplatu acest războiu,... la Crasna”.³¹

Lupta, începută ca o confruntare între trupele de cavalerie ale celor două oști, părea să evolueze în favoarea polonilor care i-au silit pe călăreții lui Bogdan al II-lea să se retragă. Desfășurarea ulterioară a bătăliei pare însă a indica o retragere premeditată a călăreților moldoveni pentru a-i atrage pe poloni în raza de acțiune a pedestrimii care, scrie Bielski, „prinzându-i pe ai noștri la strâmtoare, au început să le taie caii cu coasele”.³² Este de înțeles că nu doar caii au avut de suferit de pe urma coaselor mânuite de către „gloatele de pedestri” care, potrivit consemnării lui Grigore Ureche, „au făcut mare moarte în leși”, printre victime numărându-se și nobilii Petru Odrowasz, Mikolay Parawa și Michal Buczacky.³³

Salvarea oastei polone de la o înfrângere totală a venit din partea pârcălabului Manoil care, după ce trecuse carele cu bagaje prin pădure, i-a lăsat pe podoleni să le păzească și, în fruntea moldovenilor aflați în slujba lui Alexăndrel, a intervenit în luptă. În cuvinte aproape identice, Bielski și Grigore Ureche arată că intervenția pârcălabului de Hotin „au datu inimă celor pieitori”, fiind oastea lui Bogdan Vodă să

²⁷ *Ibidem.*

²⁸ *Ibidem*, p.121.

²⁹ Cf. Ilie Minea, *op.cit.*, p.42.

³⁰ Bielski, *op.cit.*, p.121.

³¹ Grigore Ureche, *op.cit.*, p.31.

³² Bielski, *op.cit.*, p.121.

³³ Grigore Ureche, *op.cit.*, p.31.

se retragă în pădurile din jur, unde „de iznoavă s-au strânsu și s-au tăbărâtu, socotindu să nu piarză nădejdea, ci di iznoavă să lovească pre leși, că-i știia că sîntu slăbiți..” Leșii înșiși, conștienți de propria slăbiciune, nu au riscat o nouă confruntare cu adversarii lor și „s-au tras degrabu spre Țara Leșască.”³⁴

Referitor la lupta desfășurată la Crasna, în ziua de șase septembrie 1450, ar mai fi de adăugat că, urmare a intervenției pârçalabului de Hotin, atât Bielski, cât și Grigore Ureche consideră că ea s-ar fi încheiat cu victoria polonilor, recunoscând în această privință meritul moldovenilor aflați în slujba lui Alexândrel. O foarte scurtă privire critică asupra acestui eveniment ne demonstrează însă că lucrurile nu au stat deloc așa. În susținerea acestei afirmații vom invoca doar argumentul că o armată victorioasă, în condițiile încălcării înțelegerii de la Lipovăț, nu s-ar fi „tras degrabu spre Țara Leșască” ci ar fi încercat să-și lichideze adversarul, pe de o parte pentru a pedepsi încălcarea acordului stabilit, pe de altă parte pentru înfăptuirea obiectivului cu care pornise din Polonia spre Moldova. Așa cum s-a văzut deja, consemnările cronicarilor arată, însă, că după lupta de la Crasna susținătorii lui Alexândrel nu au știut cum să ajungă mai repede în Polonia, în timp ce „Bogdan vodă, văzându-să curățitu de vrăjmașii săi, s-au așezatu la scaun”.³⁵ Din nefericire, nu pentru multă vreme deoarece, peste numai un an, în octombrie 1451, în timp ce se afla la o nuntă la Răusenii de lângă Suceava, avea să fie ucis de către Petru Aron, un alt fiu natural a lui Alexandru cel Bun, ce avea să preia asupra lui disputa cu Alexândrel pentru ocuparea tronului Moldovei.

N.B. Ocupanții tronului Moldovei menționați în acest material au fost înregistrați de istorie sub numele de: Iliăș I, Ștefan al II-lea, Petru al II-lea, Roman al II-lea, Bogdan al II-lea, Alexandru al II-lea.

PRIMIREA SOLILOR DE CĂTRE DOAMNELE MOLDOVEI ÎN SECOLUL AL XVII-LEA

Diana-Maria EȘANU*

Cuvinte-cheie: sol, doamnă, Moldova, dar

Mots-clé: messenger, princesse, Moldavie, cadeau

Abstract:

Dans cette approche, nous avons cherché à identifier, à partir de sources historiques, les situations dans lesquelles les princesses de Moldavie avaient reçues les messagers venus à la Court. Bien pas nombreux, les exemples que nous avons retrouvés étaient suffisantes pour décrire certains des caractéristiques du rituel avec lequel ces princesses de Moldavie avaient reçu les messagers, comme par exemple: chaque visite dans une des chambres de la princesse se faisait seulement avec l'accord du prince, chaque de cette visite envisagé un échange des cadeaux, les princesses régents recevait les messagers soit seules, soit avec leurs fils mineurs, remplissant ainsi la présence d'un prince mature.

În secolul al XVII-lea, diplomația acorda o mare însemnătate solilor pentru că ei erau cei care transmiteau corespondența, darurile și mediau relațiile politice dintre suverani atunci când se prefigurau stări conflictuale sau trebuiau stabiliți termenii încheierii păcii. În rândul solilor intrau nobili sau clerici ai vremii, persoane capabile să stăpânească arta oratoriei și să ducă la bun sfârșit sarcinile care le erau date spre îndeplinire. Solii erau respectați, se bucurau de imunitate și doar în cazuri excepționale drepturile le erau încălcate¹. Vizita unor asemenea oficiali putea fi decisivă pentru bunul mers al lucrurilor și relațiile viitoare dintre țări. În aceste condiții, se îndeplinea un întreg ceremonial de întâmpinare și cinstire a oaspeților aleși. În *Învățăturile lui Neagoe vodă Basarab către fiul său, Teodosie*², domnul înfățișează modul în care trebuiau tratați mesagerii, dar mai multe detalii, de ordin practic, reies tocmai din rapoartele întocmite de aceștia. Pe lângă date privitoare la misiunea lor diplomatică, ei amintesc realitățile economice sau geografice din locurile parcurse și aspecte de viață cotidiană.

Caracterul oficial al misiunilor diplomatice impunea stabilirea și respectarea unui protocol strict. Venirea unei solii, ori trecerea ei pe teritoriul țării era vestită din vreme pentru că trebuia prestabilită ruta, locurile de popas și găzduire. La hotare oaspeții erau întâmpinați de dregători conform rangului lor și a misiunii pe care o aveau de îndeplinit. Ajunși în preajma curții, le ieșeau înainte fie domnii sau membri

* Profesor, Școala Gimnazială Butea, Iași

¹ Ioan D. Condurachi, *Soli și agenți ai domnilor Moldovei la Poartă în secolul al XVII-lea*, București, Tipografia „Cultura”, 1920, pp. 21-23.

² *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI, publicate de Ion Bogdan*, editate de P. P. Panaiteacu, București, Editura Academiei, 1959, pp. 283-290.

ai familiei princiare, fie dregătorii. Urma vizita oficială și un ospăț dat în cinstea momentului, iar în ziua următoare se obișnuia ca domnii să întoarcă vizita. După ce solii își îndeplineau misiunea pentru care veniseră, se pregăteau de drum și erau conduși până la hotare cu aceeași pompă cu care fuseseră primiți³.

Pentru familiile princiare din Țările Române, orice solie reprezenta o onoare, posibilitatea de a stabili noi relații, a întări pe altele deja existente și a afla știri din afara granițelor. Totodată aceasta implica obligativitatea creării unui mediu cât mai ospitalier, în care solii să se simtă în siguranță și, nu de puține ori, ei au amintit în jurnalele de călătorie primirea făcută, grija cu care au fost tratați și schimbul de daruri de la curtea domnească. Niciun amănunt nu era lăsat la voia întâmplării, ci toate se desfășurau după un tipar bine stabilit, implementat în diplomația vremii și care era la fel de bine cunoscut atât de sol, cât și de gazdă.

Din tot ceea ce presupunea o misiune diplomatică în Țările Române, în general, și în Moldova, în particular, dorim să ne oprim asupra rolului care revenea doamnelor în această împrejurare. Către jumătatea secolului al XVII-lea, sursele narrative menționează mesageri veniți la curtea domnilor Moldovei și care, cu acordul acestora, au vizitat pe doamne în odăile lor pentru a le înfățișa daruri. Schimbul de daruri între oaspete și gazdă constituia o practică obișnuită⁴, fapt dovedit de frecvente mențiuni în sursele narrative. Bunurile pe care solii le aduceau doamnelor erau diverse, constând, de obicei, în obiecte de uz personal. Paul de Alep amintește că în timpul trecerii prin Moldova (1653) alături de patriarhul Macarie al Antiohiei, solia a vizitat și camerele doamnei Ecaterina Cercheza, unde „chehaiaua ei a intrat mai întâi la ea și i-a luat încuviințarea, apoi am intrat și noi [...] iată darurile aduse doamnei: un vâl cusut cu aur, tămâie de styrax, alifie de iasomie și altele asemănătoare”⁵. Toate acestea constituiau obiecte de preț, dificil de procurat, nu se aflau la îndemâna oricui și ajungeau în Țările Române cu greu, prin intermediari. Revenind un an mai târziu la curtea Moldovei, în timpul domniei lui Gheorghe Ștefan, solia a înfățișat daruri și doamnei Safta⁶, dar conținutul lor rămâne necunoscut. Ar fi fost interesant de văzut, din punct de vedere al conținutului și valorii, ce anume oferea aceeași solie doamnei Safta, la un an distanță de întâlnirea cu Ecaterina Cercheza.

Protocolul presupunea întoarcerea darului, dar nu am reușit să identificăm de fiecare dată ce anume ofereau doamnele în schimb. În timpul ambasadei spre Constantinopol din 1677-1678, Ioan Gniński, a oferit doamnei Zoe a lui Antonie Ruset

³ Gheorghe David, *În solie la București și la Iași*, în „Magazin Istoric”, 28, 1994, nr. 1, p. 18; Eugen Cernenchi, *Aspecte privind ceremonialul diplomatic specific Țării Moldovei în secolele XV-XVII*, în vol. *Civilizația medievală și modernă în Moldova: studii în onoare Demir Dragnev*, Chișinău, Editura Civitas, 2006, pp. 257-260.

⁴ Darul constituia un element esențial în protocolul vizitelor oficiale, cei implicați acordând mare atenție acestui detaliu, iar refuzul de a oferi, ca și cel de a primi echivala cu refuzul încheierii unei alianțe sau stabilirii unor relații amiabile. Pentru mai multe informații privitoare la semnificațiile darului vezi: Marcel Mauss, *Eseu despre dar*, în românește de Silvia Lupescu, studiu introductiv de Michel Bass, în românește de Dumitru Scorțanu, Iași, Institutul European, 1993.

⁵ *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, îngrijit de M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 38.

⁶ *Ibidem*, p. 152.

„o casetă mare de argint frumoasă”⁷, dar despre obiectele date de ea solului nu aflăm nimic. Un dar asemănător a adus și Rafael Leszczyński, în 1699, doamnei lui Antioh Cantemir, Catrina, și anume „o casetă de chihlimbar foarte frumoasă împreună cu o furculiță și o lingură cu mâner foarte frumos, de asemenea de chihlimbar”⁸ Valoarea obiectelor schimbate între mesageri și gazdă trebuia să fie, pe cât posibil, echivalentă, pentru că, în caz contrar, apăreau nemulțumiri. Nemulțumit se arată și Rafael Leszczyński de cele primite de la familia princiară, implicit doamna Catrina, atunci când afirmă: „Nu am fost răsplătit după cuviință, căci ei în schimb s-au purtat după vechiul obicei. I-au dat numai chehaiei după aducerea darurilor, domnul un cal tătăresc foarte prost, doamna o năframă, iar fratele domnului o stofă de atlas pentru o vestă, o pânză pentru o haină și o năframă turcească”⁹

A primi și a oferi daruri avea mai mult conotații morale decât materiale și semnifica acceptarea alianței sau a prieteniei, generozitate și bunăstare. Într-o scrisoare adresată principesei Ana Bornemisza, doamna lui Iliș Alexandru, o anunță pe aceasta că i-a trimis câteva lucruri de la Constantinopol, îndemnând-o totodată „să nu privească felul darului, ci adevărata frăție și bunăvoință”¹⁰ Aceeași dorință exprimă și doamna Ecaterina Cercheza în scrisoarea către principesa Susana Lorantffy, căreia îi trimitea ca dar „duo velamina turcica et duo strophiola aureis” (două voaluri turcești și două benzi de aur)¹¹. Formulări asemănătoare sunt cuprinse și în orațiile pe care jupănesele le rosteau către doamne atunci când, în anumite împrejurări, le ofereau daruri în odăile curții domnești: „aducem Mării Tale darurile ceale obicinuite ca unii făcătoare de bine și ca unii stăpâne prea milostive, rugându-ne să le primești Măria Ta cu dragoste, neuitându-te spre netrebnicia lor, ci spre pohta cea necurmată a inimii noastre, ce avem către dragostea Mării Tale”¹²

Atunci când erau regente, doamnele se îngrijeau împreună cu fiii minori de primirea solilor în camerele palatului princiar. În jurnalul său de călătorie, Gregorio di Nicolo Ragusanul, își descrie drumul de la Viena spre Constantinopol din 1611. Ajuns în popas la Iași, acesta constată că domnul Constantin Movilă se afla în camerele de primire „împreună cu maica sa” Tânărul principe și doamna Elisabeta l-au primit „în audiență particulară tocmai când se afla acolo un sol polon ce mergea la Constantinopol pentru treburile domnului”¹³ Se pare că în odăile unde se făceau primirile oficiale erau invitați și câte doi mesageri o dată, dar aceasta se întâmpla, probabil, doar în cazul în care discuțiile dintre vizitatori și domnie nu aveau un caracter strict confidențial.

O situație aparte întâlnim în Țara Românească, unde, în 1588, Ieremia II, patriarhul Constantinopolului ajungea la curtea princiară. De această dată, la

⁷ P. P. Panaitescu, *Călători poloni în Țările Române*, București, Cultura Națională, 1930, p. 75.

⁸ *Ibidem*, pp. 116-117.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Andrei Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești. Acte și scrisori*, vol. XI (1661-1690), București, Cartea Românească, 1939, nr. 62, p. 84.

¹¹ *Ibidem*, vol. X (1637-1660), nr. 126, p. 207.

¹² Dan Simonescu, *Orațiile domnești în sărbători și la nunți*, București, Imprimeria Națională, 1941, p. 47.

¹³ *Călători străini despre Țările Române*, vol. IV, îngrijit de Maria Holban (redactor responsabil), M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, București, Editura Științifică, 1972, p. 354.

întâmpinarea solului nu a fost prezent domnul Mihnea II (Turcitul), pentru că „se întâmplase a fi bolnav” așa că „i-a făcut patriarhului o primire minunată doamna, mama lui, pentru că era din Galata și fusese surgunită la Rodos cu chir Ieremia”¹⁴. Primirea patriarhului doar de către doamnă este explicată prin faptul că cei doi se cunoșteau dinainte, după cum reiese și din text. Ecaterina Salvarezzi, italiancă de origine, locuise o perioadă la Constantinopol și Pera, înainte de căsătoria cu Alexandru II Mircea și venirea ei în Muntenia. Între anii 1583-1585, care coincid cu mazierea fiului ei, a locuit la Rhodos, unde l-a întâlnit pe Ieremia II, exilat acolo în martie 1584¹⁵.

Venirea solilor la curtea princiară a Moldovei respecta protocolul oricărei vizite oficiale de la care nu lipseau întâmpinarea fastuoasă, schimbul de daruri sau ospățul. În aceste împrejurări doamnele primeau daruri asemeni celorlalți membri ai familiei princiare, iar atunci când erau regente primirea solilor se încadra în atribuțiile pe care trebuiau să le îndeplinească în lipsa unui domn matur.

¹⁴ *Ibidem*, p. 589.

¹⁵ *Călători străini despre Țările Române*, vol. III, îngrijit de Maria Holban (redactor responsabil), M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, București, Editura Științifică, 1971, p. 298.

BISERICA „TOȚI SFINȚII” DIN BĂLĂNEȘTI, FOST SCHIT AL MĂNĂSTIRII HUREZI, JUDEȚUL VÂLCEA

Constantin MĂNESCU *

Cuvinte cheie: Vâlcea, Bălănești, Hurezi, biserică, mănăstire, schit, mitropolit, istorie, Matei Basarab, Mihnea al III-lea, Ștefan I, Râmești, Ungrovlahia.

Key-words: Vâlcea, Bălănești, Hurezi, church, monastery, hermitage, archbishop, history, Matei Basarab, Mihnea the Third, Ștefan the First, Râmești, Ungrowallachia.

Abstract:

Ștefan the First, archbishop of Ungrowallachia between 1648-1668, has built in the year 1658 a church in his native village, Râmești, slum of Bălănești, found near Horezu, Vâlcea county. In the present it is the oldest church in the territory of the town Horezu, older even than the monastery Hurezi, founded by the Saint martyr voivode Constantine Brâncoveanu at 1696-1697. Throughout history, this church has come to be a hermitage of the Hurezi monastery. Currently, it is the church belonging to the parish of Bălănești and serves the spiritual needs of the believers from the villages Bălănești, Râmești and Olari. It is important by it's architecture and by it's votive tableau, found at the foot of the crucifixion cross of the Savior Jesus Christ, which depicts the founder lain on his knees – archbishop Ștefan, together with the country voivode, Mihnea the Third, in an attitude of prayer, with their hands stretched to the icon (face) of the Holy Mother of God.

The archbishop Ștefan the First founded other churches, but the one from Râmești – Bălănești remains his main foundation. The most important proof of the fact that „bishop Ștefan”, as is he named by the believers from the locality Horezu, loved his native places, is the tomb which he has prepared in the ante-temple of the church from Bălănești, having in mind the thought of spending his eternal sleep there. This last request of his couldn't be fulfilled, the tomb still being empty today. It only wears the memory of an enlightened hierarch of our Church, founder of culture and of holy sanctuaries, in a period in which autochthonous elements in architecture and in ecclesiastical painting were starting to manifest.

The archbishop Ștefan of Ungrowallachia departed his life / moved to the Lord in the day of 25 April 1668, after being „a shepherd for years 20”, and was buried in the metropolitan cathedral from Târgoviște, on his grave being placed a funeral stone with an inscription in Romanian.

* Preot, Hurezi, Județul Vâlcea

Introducere

Zbuciumata istorie a poporului român este strâns legată de cea a Bisericii sale străbune, deoarece în majoritatea cazurilor autoritatea domnească avea ca sprijin conducerea bisericească, în scopul comun de a apăra glia strămoșească și credința ortodoxă. Ea a cunoscut și momente de glorie, de strălucire și de mari realizări, mai ales pe planul tipăririi de cărți și al ctitoririi de lăcașuri sfinte, cum este domnia voievodului Matei Basarab, despre care un anonim contemporan spunea: „*Mai bun domn decât Matei vodă n-au fost nici un domn*”¹ Această scurtă, dar edificatoare mărturie, incizată pe o cărămidă a unei ctitorii târgoviștene², datând din prima jumătate a celui de-al XVII-lea, este dovada cea mai clară despre însușirile acestui voievod Basarab. Ea nu venea din partea unei cronici oficiale sau a unor documente de cancelarie care ar fi putut avea un scop laudativ, ci este dovada sinceră a simțământului unui meșter constructor.

Această caracterizare se reflectă în lunga sa domnie, de aproape 22 de ani (20 septembrie 1632 – 9 aprilie 1654), o perioadă de relativă liniște pentru țară, precum și în atenția pe care a acordat-o Bisericii, ctitorind nu mai puțin de 30 de lăcașuri sfinte, în cea mai mare parte din temelie, la care se adaugă și alte nouă refăcute, în întreaga țară, precum și diverse danii, lucrări de înfrumusețare și reparații mai mărunte. Toate acestea au făcut ca voievodul Matei Basarab să fie socotit în zilele noastre, pe bună dreptate, „*cel mai mare ctitor bisericesc al neamului nostru din Țara Românească*”³, unde doar Sfântul Voievod Martir Constantin Brâncoveanu i-a călcat pe urme.

În timpul domniei lui Matei Basarab, avea loc un eveniment trist pentru Biserica noastră. În primele luni ale anului 1648 își dădea obștescul sfârșit vlădica Teofil, cel care fusese episcop la Râmnic și care păstorise ca mitropolit al Ungrovlahiei timp de aproape 12 ani (1636-1648). Devenind liber scaunul Ungrovlahiei, Matei Vodă făcea demersurile necesare către Patriarhia ecumenică din Constantinopol pentru „*chibzuirea și alegerea unui păstor și îngrijitor al oilor celor cuvântătoare din acea Mitropolie*” În acest scop, Patriarhul ecumenic Ioanichie (1646-1648) a convocat sinodul în luna mai 1648, „*în biserica marelui mucenic Gheorghie, pentru chibzuirea și canoniceasca alegere*”, unde s-au luat în discuție cele trei candidaturi, după cum ne spune actul oficial: „*Și deci, făcându-se votarea după canoane, am pus întâi pe prea-cucernicul între ieromonahi și duhovnici chir Ștefan, și kategumen (kaqhgoumenon) al venerației și domneștii mănăstiri a Tismanei, apoi pe preasfințitul între ieromonahi și duhovnici chir Atanasie și, al treilea, prea-cucernicul între ieromonahi și duhovnici chir Leontie proegumenul*”⁴ Sinodul a ales pe primul

¹ Cristian Moisesescu, *Arhitectura epocii lui Matei Basarab*, vol. I, Editura Meridiane, București, 2002, p.1.

² Ștefan Andreescu, *Mai bun n-a fost nici un domn*, în „Magazin istoric”, III (1969), nr. 12 (33), p. 26.

³ Constantin C. Giurescu, *Matei Basarab, cel mai mare ctitor bisericesc al neamului nostru*, în „Prinos I.P.S.S. Nicodim, patriarhul României”, București, 1946, apud *Istoria românilor*, editată de Secția de Științe Istorice și Arheologice a Academiei Române, vol. V, *O epocă de înnoiri în spirit european (1601-1711/1716)*, Coordonator Acad. Virgil Cândea, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 114.

⁴ Eudoxiu Hurnuzaki, Nicolae Iorga, *Documente privitoare la istoria românilor*, Volumul XIV, Partea I (1320-1716), București, 1915, Documentul nr. CCLXX (270), p. 192.

candidat dintre cei trei, poate conform uzanței, care presupunea că el era propus și acceptat de domnitorul țării.

Cine era acest Ștefan, noul mitropolit al Ungrovlahiei? Majoritatea cercetătorilor, bazați pe documente sigure, afirmă că acesta era român de neam, fiu de țărani moșneni, născut „*într-un sat de jos al Ungrovlahiei, carele au crescut odraslă și stâlpăre ca aceasta, împodobită cu atâtea bunătăți și darure*”⁵, așa cum frumos spunea monahul Daniil Panoneanul în prefața Pravilei de la Târgoviște din 1652. Acesta se numește Râmești, vechi sat de munte din județul Vâlcea, azi component al orașelului Horezu, el fiind atestat ca loc de naștere al viitorului mitropolit, atât de Paul de Alep, care a trecut prin localitate chiar în vremea când Ștefan își ridică ctitoria despre care vom vorbi mai jos, cât și de un document ulterior, din 21 decembrie 1703, în care se precizează că „*părintele Ștefan mitropolitul*” era „*un moștean ot satul Râmeștii*”⁶. Totuși, interpretând greșit o însemnare de mână a mitropolitului Ștefan privind o ctitorie a sa ridicată în cătunul Grămești, ce ține de comuna Costești din județul Vâlcea, Nicolae Iorga – și după el majoritatea autorilor, până în ziua de azi – a dedus că el era originar din Costești, ba chiar din Costeștii de Argeș⁷. Virgil Drăghiceanu, un mare istoric de la începutul secolului al XIX-lea, care a cercetat îndeaproape monumentele istorice din zona Horezului, a stabilit chiar cele cinci funii ale moșnenilor din Râmești, prin „*funie*” (lat. funis) înțelegând o fâșie îngustă de pământ și pădure, cât și pe moștenitorii aceluia pământ, care erau rude între ei. Astfel, „*din cei cinci moși, din cele cinci funii cum se zice, acolo, din cari se trag spițele de azi ale Râmeștilor, tradiția păstrează amintirea că din funia lui Naneș, ai căror descendenți trăiesc până azi, se trage și Mitropolitul, ctitorul bisericii Bălănești*”⁸. Data nașterii sale nu este cunoscută. Având în vedere că Ștefan a fost ales egumen al mănăstirii Tismana în cursul anului 1642, Pr. Prof. Mircea Păcurariu afirmă că Ștefan s-a născut „*către anul 1600*”⁹.

Singurele informații privind începuturile carierei lui Ștefan sunt aduse tot de Paul de Alep, fiu, arhidiacon și „istoric” al patriarhului Macarie de Antiohia, care, în călătoria sa „*în țările ortodoxe din răsăritul și nordul Europei spre a cere ajutor și sprijin pentru biserica sa din Damasc vrăjmășită de turci*”¹⁰, după ce vizitează mănăstirea Arnota, trece și „*printr-un sat numit Râmești, locul de naștere al lui Ștefan, mitropolitul Țării Românești, care clădește aici o biserică de piatră. Se spune că, la început, el a fost pisar*”¹¹ la mănăstirea Bistrița; după aceea a ajuns călugăr și

⁵ *Îndreptarea legii sau Pravila lui Matei Basarab de la Târgoviște 1652*, ediție critică, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1962, p. 34.

⁶ Arhivele Statului București, *Mănăstirea Horezu*, 1/15, ms. 429, f. 65.

⁷ N. Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. I, Tipografia „Neamul Românesc”, Vălenii - de - Munte, 1908, p. 290, 338, 372.

⁸ Virgil Drăghiceanu, *O ctitorie mitropolitană. Biserica din Râmeștii – Vâlcei*, în „Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice”, Anul IV, București, 1911, p. 130.

⁹ Preot prof. univ. dr. Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, Ediția a doua, revăzută și întregită, Editura Enciclopedică, București, 2002, p. 482.

¹⁰ *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, Partea I: Paul de Alep, *Călătoriile Patriarhului Macarie în Țările Românești (1653-1658)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 3.

¹¹ Copist, grămătic, diac.

*apoi egumen al vestitei mănăstiri Tismana*¹². Data la care a avut loc această importantă promovare, datorată desigur deosebitelor sale merite de ordin moral, cultural și gospodăresc, este cunoscută cu aproximație prin documentele mănăstirii Tismana, situându-se anume între 31 ianuarie 1642, când este atestat pentru ultima oară egumenul Gligorie¹³, și 10 ianuarie 1643, când Ștefan este atestat pentru prima oară ca egumen¹⁴. El apare ca egumen în numeroase acte ulterioare de proprietate sau de administrație ale mănăstirii Tismana, până la 18 mai 1648¹⁵, când este menționat pentru ultima oară în această calitate.

În această perioadă de egumenat la Tismana, Ștefan s-a remarcat în toate laturile activității sale, prin merite cu totul excepționale, care au făcut ca la alegerea sa ca mitropolit să se treacă peste episcopii de Râmnic și de Buzău, călcându-se astfel o tradiție. Totodată, faptul că el și-a însușit o cultură aleasă pentru acel timp, l-a determinat pe Matei Basarab să-l aleagă ca mitropolit, pentru că a văzut în el omul cel mai potrivit pentru a duce mai departe activitatea de tipărire a cărților religioase atât de strălucit începută sub Teofil, în condițiile în care acțiunea lui Matei Basarab de luminare a preoților și a poporului prin tipar se concretiza prin cele 21 de cărți scoase în timpul domniei lui, toate, firește, eclesiastice. Trebuie remarcat faptul că în această activitate cărturărească, în care Matei Basarab, împreună cu cumnatul său, Udriște Năsturel, insista pentru conservarea slavonei în cult, Ștefan, dimpotrivă, a susținut, ca și Teofil, înaintașul său, curentul românesc, care a și întins până la urmă. Mai presus de toate, însă, Ștefan va fi câștigat prin persoana sa simpatia și încrederea lui Matei Basarab, domn de țară care, cum foarte bine s-a spus, „*voia să vadă tot oameni de țară în jurul lui*”¹⁶

Ștefan a slujit cu vrednicie în scaunul mitropolitan, în condiții de liniște și pace, până către anul 1652, când țara a trecut prin mari frământări, pricinuite de luptele cu Vasile Lupu, o fire plină de mândrie și ambițioasă, care „*voia să cuprindă și Țara Românească, spre a pune acolo ca domn pe fiul său Ioan, un tânăr firav și bolnăvicios*”¹⁷. Războiul s-a încheiat prin bătălia de la Finta (17/27 mai 1653), în care a ieșit biruitor bătrânul domn muntean, luptând în mijlocul ostașilor săi și îmbărbătându-i. Aceste neplăceri erau urmate de răscoala seimenilor și a dorobanților (soldați cu plată în oastea domnitorului), izbucnită cu puțin înainte de moartea lui Matei Basarab. Nu se știe din ce pricină, mitropolitul Ștefan a fost prins în vâltoarea acestor evenimente, fiind acuzat că a intrat în legătură cu ostașii răsculați. Din acest motiv, el a ajuns în conflict voievodul, care, curând după victoria de la Finta, a hotărât îndepărtarea vlădicăi Ștefan din scaun.

Pentru ca această hotărâre să aibă tăria necesară, Matei Vodă trimite, la 12 iulie 1653, o scrisoare către Patriarhul de Constantinopol Ioanichie al II-lea (1653-

¹² *Călători străini despre Țările Române*, p. 194.

¹³ Arhivele Statului București, *Mănăstirea Tismana*, XXVIII/4, ms. 329, f. 295 v.

¹⁴ *Ibidem*, XII/17, ms. 329, f. 198-199.

¹⁵ Arhivele Statului București, *Mănăstirea Tismana*, LXXXVIII/13, ms. 329, f. 648 v.

¹⁶ Gheorghe I. Moisescu, Ștefan Lupșa, Alex. Filipașcu, *Istoria Bisericii române*, București, 1957, vol. II, p. 36.

¹⁷ Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Editura Albatros, București, 1971, p. 400.

1654), în care se plânge mai întâi că „*arhiereul nostru chir Ștefan, ca unul ce este viclean (literal: târgoveț) și de fire acru la mațe, nu știu cum s-a dovedit că a fost în legătură cu răsculații, și astfel l-am scos din scaun, ca să se odihnească la mănăstirea lui*”¹⁸, adică la Tismana. În același document, emis la Târgoviște, Matei Basarab scria: „*Ne rugăm de Preasfinția Ta și de tot sfântul sobor să ni trimeată învoire, cu un obraz de cinste, ca să mutăm pe prea-iubitorul de Dumnezeu arhiepiscop al Râmnicului, chir Ignatie, om în vârstă și cinstit și vrednic de a cârmui, și ne rugăm să nu se facă zăbavă, ca să fim cu arhiereu, căci avem hram la Adormirea Maicei Domnului*”¹⁹

Răspunsul patriarhului Ioanichie venea îndată, în august 1653, acesta arătându-se dezamăgit și foarte supărat de faptul că „*cel ce a fost Mitropolitul vostru, Ștefan, a ajuns la atâta nebunie și nesimțire, încât să nu se gândească de loc la pace și la folosul ce vine de la dânsa, ci, încă, sărind împotriva ei, s-a făcut vinovat de scandale și de vătămare pentru obște, și, ce e mai rău decât orice, a fost dovedit că a țesut uneltiri și împotriva celui după Dumnezeu binefăcător al lui, domnul Matei Voevod și a dovedit tot felul de nerecunoștință față de dânsul*”²⁰. Pentru toate acestea, el și sinodul său l-au caterisit și l-au „*despoiat de cinstea și de vrednicia arhierească*”, l-au lipsit de scaunul Ungrovlahiei și „*l-au aruncat departe de dânsul*”, așa încât „*să petreacă întocmai ca oamenii de rând și să i se zică Ștefan monahul*”, nemaîndrăznind nimeni a-l mai avea „*în cinstea și rânduiala de arhiereu*”. În același timp, patriarhul ecumenic aproba strămutarea lui Ignatie de la Râmnic la Târgoviște.

De acum deci țara avea alt mitropolit, în timp ce Ștefan pleca în surghiu, ca simplu monah, la Tismana, mănăstirea sa de metanie, unde va rămâne doi ani într-un anonim total. Motivele mâniei lui Matei Basarab nu au fost până acum pe deplin deslușite. Oricum ar fi, ni se pare de neconceput ca un om de o înaltă probitate morală, ca Ștefan, să fi fost capabil să uneltească împotriva domnului țării, mai ales împotriva acelui domn care îl așezase pe el la cârma Bisericii. Spre sfârșitul vieții sale, își va aduce aminte cu amărăciune de aceste evenimente, la care va face referire în diata sa, scrisă la 15 aprilie 1668. El arată că a fost pârât pe nedrept, fără a învinui direct pe nimeni. Dar dezvăluind fără echivoc comportarea incorectă a succesului său Ignatie în privința lucrurilor sale, el lasă să se înțeleagă de unde vor fi pornit „*graiurile omenești*” care l-au pierdut: „*și fiindu Mitropolit câtăva vreme, apoi poate fi fostu pentru păcatele noastre au din graiurile omenești scosu-ne-au din scaunul nostru numai cu ce am fost îmbrăcați, iar alte ce am fost câștigat au rămas la mitropolie. Și puindu pre sfinția lui întru Hristos fratele nostru Ignatie în locul nostru, tot au rămas pre seama lui, precum mulți boieri știu. Iar după ce au dăruit Domnul Dumnezeu pre Costandin Vodă a fi Domn Țarei Românești, poate că știind că nimica vinovat n-am fost, adusu-ne-au iar la scaunul nostru la Mitropolie și nemica din ce am lăsat la Mitropolie n-am aflat*”²¹

După moartea lui Matei Basarab, întâmplată la 9 aprilie 1654, urma la tronul Țării Românești Constantin Basarab, zis Cârnu, fiul lui Radu Șerban, care va domni

¹⁸ Hurmuzaki – Iorga, *op. cit.*, doc. nr. CCLXXV (275), p. 195-196.

¹⁹ *Ibidem*, p. 196.

²⁰ *Ibidem*, doc. nr. CCLCCV (276), p. 196-197.

²¹ Constantin Erbiceanu, *Testamentul și data morții Mitropolitului Ștefan al Ungrovlahiei*, în „*Biserica Ortodoxă Română*”, XXVII, 1902, nr. 2-3, pp. 296-297.

până în februarie 1658. Radu Crețeanu afirmă, pe baza documentelor, că reînscăunarea mitropolitului Ștefan, care a avut loc la puțin timp după suirea pe tron a noului domnitor, se situează între 20 mai și 31 august 1655²². Cu toate că după revenirea în scaun n-a mai reluat activitatea tipografică, fie din cauza bătrânețelor, fie din cauza nestatorniciei vremurilor, tipografia fiind poate distrusă de oști străine, Mitropolitul Ștefan se va ocupa și acum, pe plan ctitoricesc, de fapte mărețe, dintre care menționăm ctitorirea bisericii din satul său natal. El a adormit întru Domnul în ziua de 25 aprilie 1668, fiind îngropat în pronaosul de la Bălănești. Pe mormântul lui în Mitropolia din Târgoviște, căreia tocmai îi dăruise un clopot, „*se înseamnă cu mândrie, în românește, că el a „fost păstor în Scaun ani 20”, trecându-se astfel cu vederea ca nedreaptă și necanonică păstoria trecătoare a Sârbului din Nicopol, mitropolitul tulburărilor*”²³, cum spunea Nicolae Iorga.

Îndelungata sa păstorie se desfășurase sub șase domni: Matei Basarab, Constantin Șerban Basarab, Mihail Radu (Mihnea al III-lea), Gheorghe Ghica, Grigore Ghica (I-a domnie) și Radu Leon, fiind un bun gospodar al bunurilor Mitropoliei, un iubitor de cultură și deschizător de drumuri pentru introducerea limbii române în biserică și un ctitor de lăcașuri sfinte, dintre care primul ridicat de mitropolitul Ștefan a fost din satul său natal, Râmești, situat pe valea cu același nume, mai la nord de orașul Horezu, în cartierul zis Bălănești.

Biserica din Râmești – Bălănești

Este întâlnită îndeosebi în catagrafii și studii istorice cu această denumire, deoarece moșia moștenească a Bălăneștilor, țărani liberi din care s-au ridicat și boiernași, apare în documente cu denumirea de mahalaua Bălănești, care făcea parte din comuna Râmești ce se hotărâcea în vechime cu Bogdăneștii la răsărit și cu Bârzoteni la apus, localitatea Horezu neexistând pe vremea aceea. Tocmai acest aspect dă o mai mare însemnătate bisericii Bălănești, care este cel mai vechi monument istoric din zona Horezului, păstrat integral, fiind construită biserica înainte de Mănăstirea Hurezi a Brâncoveanului. Situată într-un cadru natural fermecător, într-o zonă pitorească, pe drumul mai puțin circulat ce face legătura între Horezu și România de Jos, satul învecinat, biserica de la Bălănești, cu hramul „Toți Sfinții” stă și astăzi ca un gigant ce de trei veacuri și mai bine sfidează timpul și spațiul.

Cu toate că există o mulțime de dovezi care atestă că biserica este construită de „arhierul Ștefan”, cum spun și credincioșii din zonă ctitorului, nu se mai cunoaște cu siguranță data construirii și sfințirii acesteia, deoarece pisania originală a fost distrusă cu prilejul unor reparații efectuate la începutul secolului al XX-lea²⁴. După o tradiție locală, consemnată în anul 1977 de Radu Crețeanu de la preotul Gheorghe

²² Radu Crețeanu, *Un egumen al Tismanei: Mitropolitul Ștefan I al Ungrovlahiei*, în „Mitropolia Olteniei”, XXIX (1977), nr. 1-3, p. 122, nota 17.

²³ Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, vol. I, București, 1928, p. 376.

²⁴ Virgil Drăghiceanu, *op. cit.*, p. 130.

Tomescu, paroh la această biserică între anii 1937-1986²⁵, construcția ar fi fost începută încă din anul 1642, adică tocmai în anul când Ștefan a devenit egumen la Tismana, ceea ce în principiu nu ar fi exclus, deși în acest caz nu s-ar înțelege motivul pentru care lucrările ar fi fost întrerupte timp de 15 ani²⁶

De aceea socotim – alături de Al. Efremov, care argumentează convingător ipoteza²⁷ – că biserica a fost începută pe vremea lui Matei Basarab, de abia după alegerea lui Ștefan ca mitropolit, poate în anul 1652, când acesta dispunea de „suficiente resurse pentru a ctitori o biserică de mari proporții”. Cu această dată, 1652, de punere a pietrei de temelie, sunt de acord și alți cercetători, precum: pr. prof. dr. Mircea Păcurariu²⁸, Corneliu Tamaș²⁹, care sunt de părere că înlăturarea lui Ștefan de pe scaunul mitropolitan, pentru scurtă vreme, a amânat lucrările de construcție a edificiului de cult³⁰. Lucrările vor fi reluate după reînscăunarea din septembrie 1655, cu puțin înainte de vizita clericilor sirieni. Așa se explică mărturia diaconului sirian Paul de Alep, care consemna la trecerea prin aceste ținuturi, după cum am amintit: „în drumul nostru am trecut printr-un sat numit Râmești, locul de naștere al lui Ștefan, mitropolitul Țării Românești, care acum clădește aici o biserică de piatră”³¹

După cum se știe, călătoria patriarhului Macarie a fost consemnată în limba arabă. Frederic, conte de Guilford, cumpără în Alep un manuscris arab și în 1824 însărcinează cu traducerea pe F.C. Belfour, membru al Comitetului de Traduceri Orientale din Londra. În 1836, Belfour publică, sub auspiciile Comitetului, al cărui membru era, această călătorie, tradusă în englezește, sub titlul: „The travels of Macarius, Patriarch of Antioch”, London, 1836, 2 volume în 4°

În anul 1900, Emilia Cioran a tradus în limba română, după Belfour, ca teză de licență în istorie, capitolele privind călătoria lui Paul de Alep în țările române, sub titlul: „Călătoriile patriarhului Macarie de Antiochia în Țările Române, 1653-1658, de Emilia Cioran, București, 1900, 270 p. În această traducere, fiind în necunoștință de cauză, Emilia Cioran va face două greșeli. În primul rând, expresia din limba engleză „a small town” o traduce „un oraș mic” (corect ar fi fost „o mică localitate, un sat”), tot sub denumirea de „town” (oraș) apărând și satul Polovragi³². În al doilea rând, spune că acel „oraș mic” este numit „Râmnic (Rimeshti)”, deci greșit a fost indentificat și tradus „Rimeshti” cu „Râmnic”³³ Cel care intervine și repară aceste

²⁵ Preot Constantin Mănescu, *In memoriam: Preoți adormiți întru Domnul: Gheorghe I. Tomescu (Horezu)*, în „Renașterea”, Publicație de spiritualitate creștină a Sfintei Episcopii a Râmnicului, anul 15 (2004), Serie nouă, nr. 2 (aprilie – iunie), p. 24.

²⁶ Radu Crețeanu, *op. cit.*, p. 126.

²⁷ Al. Efremov, *Primul peisaj de concepție occidentală în pictura de icoane în Țara Românească*, în revista „Monumente istorice și de artă”, XLIII, nr. 1/1974.

²⁸ Preot. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, p. 56.

²⁹ Corneliu Tamaș, *Istoria Horezului*, Editura Conphys, Râmnicu Vâlcea, 1995, p. 42.

³⁰ Dumitru Bălașa, *Schitul Bălănești (Vâlcea)*, în „Îndrumătorul Eparhiei Râmnicului și Argeșului”, V (1949), nr. 11-12, p. 36-38.

³¹ *Călători români despre Țările Române*, p. 194. Vezi nota 12.

³² Radu Crețeanu, *Monumentele istorice din cuprinsul Mitropoliei Olteniei în lumina relatării lui Paul de Alep*, în „Mitropolia Olteniei”, XIX (1967), nr. 11-12, p. 911, nota 1.

³³ Paul de Alep, *Călătoriile Patriarhului Macarie de Antiochia în Țările Române, 1653-1658*, teză pentru licență în istorie, trad. de Emilia Cioran, București, 1900, p. 176.

greșeli este Pr. Dumitru Bălașa, printr-un studiu apărut în 1968, arătând că identificarea trebuie făcută cu „Râmești” de Horezu. Tot el, după un calcul cronologic, stabilește că vizita la Râmești a avut loc joi, 9 iulie 1657, când mitropolitul Ștefan era din nou în scaun și lucra la biserica sa³⁴. De la Râmești, călătorii străini și-au continuat călătoria spre Mănăstirile Polovragi, Crasna și Tismana.

Dacă motivul suspendării din scaun este învăluit de mister, în decursul timpului au apărut legende, în general neverosimile, în zona Horezului, între care și „legenda bisericii Bălănești”, consemnată la sfârșitul secolului al XIX-lea în „Marele Dicționar Geografic al României”. Vorbind despre localitatea Bălănești, acesta consemnează: „Aici este o biserică fondată, după cum spune tradiția, de un arhiereu, cu numele de Ștefan, de origine din comuna Râmești, plaiul Horezul, născut dintr-o familie foarte veche, numită Naneș. Descendenți din această familie se mai găsesc și astăzi, trăind în comuna Horezul. Acest arhiereu, se zice că a fost Episcop, ba chiar Mitropolit al Ungro-Vlahiei, și că făcând niște greșeli mari contra canoanelor bisericești, a fost ras pe jumătate și izgonit din scaunul episcopal. El a venit la locul său natal și drept ispășirea păcatelor, dispunând și de mijloace, a pus temelie acestei biserici”³⁵. Mai mult decât atât, în „Anuarul Mitropoliei Olteniei” din 1941 se consemnează că „biserica filială cu hramul „Toți Sfinții” din cartierul Bălănești, Târgu-Horezu, este zidită de Arhimandritul Ștefan, ucis de Turci pe pragul bisericii”³⁶.

Anul 1652 ca dată de început al zidirii bisericii este de altfel confirmat categoric de documentul mai sus menționat din 1703³⁷, care precizează că „...ajungând Sfinția Sa mitropolit, îndemnatu-s-au de au făcut o besearecă de piatră...”. Biserica însăși, ca execuție a lăcașului de cult, respectă totodată tradiția unei construcții realizate în două etape. Oricum, cert este că biserica a fost terminată de zugrăvit în timpul domniei lui Mihnea al III-lea Radu (24 februarie 1658 – noiembrie 1659), succesor al lui Constantin Șerban Basarab. Catagrafia Episcopiei Râmnicului din Martie 1840 ne spune că biserica a fost târnosită de „Prea Sfinția Sa Mitropolitul Ștefan în anul 1658, Noembrie 8”³⁸. De aceeași opinie este și Virgil Drăghiceanu, care descoperă numele ctitorului pe o Evanghelie dăruită bisericii de domnitorul Șerban Cantacuzino, precum și pe un pomelnic din 1865³⁹, ceea ce arată că biserica s-a bucurat de danii atât la sfințirea ei, cât și după ce nu a mai fost domnitor Mihnea al III-lea. La fel, istoricul Ion Donat susține că: „Mitropolitul lui Matei Basarab, Ștefan,

³⁴ Pr. D. Bălașa, *Fost-a localitatea Râmești (Horezu), la anul 1657, „un oraș mic”?*, în „Mitropolia Olteniei”, XX, 1968, nr. 3-4, pp. 249-250.

³⁵ George Ioan Lahovari, C. I. Brătianu, Grigore G. Tocilescu, *Marele Dicționar Geografic al României*, volumul I, București, 1898, p. 289.

³⁶ *Viața Bisericească în Oltenia. Anuarul Mitropoliei Olteniei*, Editat de Sfânta Mitropolie a Olteniei, Râmnicului și Severinului, Craiova, 1941, p. 777.

³⁷ Vezi nota 6.

³⁸ Preotul profesor I. Popescu-Cilieni, *Biserici, târguri și sate din județul Vâlcea*, Editura Ramuri, Craiova, 1941, p. 54.

³⁹ Virgil Drăghiceanu, *op. cit.*, p. 131.

*care se ridicase din satul moșnenesc al Râmeștilor, a zidit acolo în domnia lui Mihnea al III-lea (1658-1659) o biserică*⁴⁰

Pe la sfârșitul veacului al XIX-lea, episcopul Ghenadie Enăceanu, făcând o vizită canonică în zona Horezului, constată că „*între oraș și mănăstirea Horezu se află o mahala, nu tocmai apropiată de oraș, cu numirea de Bălănești. Tradiția spune că biserica acelei mahalale a servit la început ca mănăstire a călugărilor din Horez și că numai mai pe urmă Constantin Brâncoveanu a așezat-o pe locul unde se află astăzi*”⁴¹ Ce s-a întâmplat în realitate? Pe vremea când Preda Brâncoveanu, bunicul lui Constantin Vodă Brâncoveanu, era mare clucer (1645-1652), o parte din moșnenii din Râmești s-au vândut rumâni, cu toată partea lor indiviză de moșie, acestui boier⁴². Bineînțeles, mai târziu Constantin Brâncoveanu a dăruit aceste părți de moșie ctitoriei sale de la Horezu.

Lăcașul de cult și-a păstrat însă independența până la 21 decembrie 1703, când, deteriorându-se, doi nepoți ai mitropolitului – Ștefan monah, feciorul lui Chiriță din Râmești, și Ion logofăt – „*văzând că biserica din Râmești a început să se strice și neputând a o căuta*”, o „*închină, cu odăjdii, cu cărți și cu altele ce are*”, precum și „*cu toate locurile bisearicii du prin prejur și cu toată partea de moșie a noastră din hotarul Râmești*”, mănăstirii Horezu, „*ca să o poată căuta și stăpâni, ca și alte sfinte besearici ce are prin prejur*”⁴³ Dacă mănăstirea a folosit efectiv biserica și cum a folosit-o exact, nu știm. Ceea ce se știe este că la această dată și moșia intrase în patrimoniul Mănăstirii lui Brâncoveanu⁴⁴, după cum atestă un document, adică un hrisov emis de Constantin Vodă Brâncoveanu la 25 aprilie 1695 (7203), prin care acesta înzestrea Hurezul cu numeroase moșii, cu vii, cu țigani și drepturi de vamă, de vinărici, de sare, între care și „*o moșie în Râmești, partea răposatului Preda vornicul Brâncoveanul și cu rumâni ei*”⁴⁵

Probabil de atunci a rămas denumirea de Schitul Bălănești, ca metoh al Mănăstirii Hurezi. Cât privește partea de moșie donată de nepoții mitropolitului, ea s-a adăugat părților cumpărate de Preda Brâncoveanu și intrate deja în zestrea Mănăstirii Horezu, care au pricinuit nenumărate judecăți între aceasta și moșnenii rămași stăpâni pe părțile lor, prima susținând că are drept la 1/3 din hotar și moșnenii la 2/3, pe când moșnenii pretindeau că le revin 5/7 din hotar, iar mănăstirii 2/7. Până la urmă, la 28 mai 1746, împăciuitorul egumen Dionisie Bălăceanu a cedat și, hotărnicindu-se moșia, „s-au ales hotarele Râmeștilor pe trei locuri, după obicei și s-a dat partea de sus moșnenilor Râmești”⁴⁶, iar partea de jos, dinspre sud, „din Drumul Mare în Dealul

⁴⁰ Ion Donat, *Fundațiunile religioase ale Olteniei, Partea I-a, Mănăstiri și schituri*, în „Arhivele Olteniei”, XV, 1936, nr. 86-88, p. 321.

⁴¹ Ghenadie al Râmnicului, *O vizită canonică în anul Mântuirii una mie opt sute optzeci și nouă sau XVIII zile din viața mea pastorală*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1889, pp. 24-25.

⁴² *Izvod după hrisovul ocolnicului lui Costandin voevod pentru satele, moșiile și rumâni vornicului Preda Brâncoveanu*, din 5 oct. 1654, la Arhivele Statului București, *Mănăstirea Horezu*, I/8.

⁴³ *Arhivele Statului București*, Mănăstirea Horezu, I/15, ms. 429, f. 65.

⁴⁴ Ion Donat, *op. cit.*, p. 321.

⁴⁵ Ion Ionașcu, *Istoricul Mănăstirii Hurez după documente inedite din Arhiva Eforiei Spitalelor Civile*, în „Arhivele Olteniei”, XIV (1935, nr. 79-82, p. 299; cf. Ion Ionașcu, *Anexe la istoricul Mănăstirii Hurez, ibidem*, p. 403.

⁴⁶ *Arhivele Statului București*, *Mănăstirea Horezu*, I/67, ms. 429, f. 72-74.

Ulmului și cu lunca ce se face la unirea văilor Luncavățului cu Luncaveciorul” s-a dat Mănăstirii Hurezi⁴⁷ Pe partea sa de moșie care fusese în stăpânirea Râmeștilor mănăstirea a mutat cu timpul târgul care se ținea la poarta mănăstirii și turbura liniștea călugărilor, fapt întâmplat după 1780. În felul acesta, denumirea moșiei „Huhurezi” sau „Hurezi” de pe teritoriul actual al satului Romanii de Jos se va extinde și asupra teritoriului de dincolo de Dealul Ulmului, iar localitatea astfel creată se va numi „Târgul Hurezi”, Horezul de astăzi. Tot atunci, probabil, a reintrat biserica din Râmești în stăpânirea sătenilor, pentru că în 1791, după cum se vede din lista moșiilor mănăstirii Hurezi, cea din Râmești nu mai este proprietatea acestei mănăstiri.

Între timp, când anume nu se știe, foarte probabil în timpul domniilor fanariote, biserica a fost părăsită și lăsată ruinării, după cum se consemnează în 1898: „*A stat mulți ani în părăginire, încât, după cum spun moșii, trăitori astăzi, au pomenit crescuți pe partea de deasupra bolșii ei, plopî înalți de 4-5 metri*”⁴⁸. În anul 1857, sătenii au hotărât să facă reparații capitale bisericii, refăcând tâmpla din zid⁴⁹, conform inscripției de pe dosul ei, de deasupra ușilor împărătești, în sfântul altar, în care se arată și numele boierilor localnici care, împreună cu sătenii, au și pictat biserica a doua oară: „*Cu ajutorul lui Dumnezeu și al tuturor sfinților, s-au zidit această tâmplă precum se vede și s-au zugrăvit cu cheltuiala și stăruința, de dumnealor boieri: Stănică Bălănescu, boier Niță Prodescu, Epitropul Casei răposatului Niță Covrea ot Târgu-Horezului, fiindcă așa au lăsat la moarte să se facă. Această sfântă biserică s-au isprăvit la anul 1859 iunie 5. Marin Zugravul, Niță Calfă*”⁵⁰ Tot cu sprijinul enoriașilor, sfântul lăcaș a fost consolidat și legat în fier în anul 1931, și nu în 1933, după cum menționează în mod greșit Virgil Drăghiceanu⁵¹ și Nicolae Stoicescu⁵². În lipsa pisaniei originare a bisericii, cu ocazia ultimei reparații, cea din 1931, s-a scris o altă pisanie, care este așezată deasupra ușii de la intrare. În ea sunt reluate informații de la cea din altar, dar este greșită, deoarece nu corespunde anului construirii: „*Această Sfântă și Dumnezeiască biserică cu hramul Duminica Tuturor Sfinților s-au fondat în zilele Domnului Matei Basarab, cu stăruința arhierelui Ștefan, în anul 7006 de la zidirea lumii (adevăratul an este 7160) și făcându-se pictura a doua oară de nou cu cheltuiala domnilor boieri: Stănică Bălănescu, Boier Niță Prodescu, Ipitropul satului, Niță Covrea din Tg. Horezu și obștea satului în 1859. Iar în anul 1931 s-a reparat această sfântă biserică cu ajutorul tuturor enoriașilor*” Biserica a fost restaurată ultima oară în 2002, prin grija actualului paroh Daniel Ivanof, când a fost și resfințită. Cu ocazia reparațiilor din anul 1931, ea a fost înzestrată și cu un splendid jet arhieresc, cu un frumos iconostas și cu admirabile strane pentru cântăreți și

⁴⁷ *Dicționarul istoric al localităților din județul Vâlcea*, vol. I – Orașele, Editat de Institutul de Cercetări Socio-Umane „C.S. Nicolăescu Ploșor” Craiova, 2009, pp. 244-245.

⁴⁸ George Ioan Lahovari, C. I. Brătianu, Grigore G. Tocilescu, *op. cit.*, p. 289.

⁴⁹ Alexandru Lapedatu, *Mănăstirea Hurezii. Note istorice*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, I, 1908, nr. 2, p. 60.

⁵⁰ Vezi și Radu Crețeanu, *Un egumen al Tismanei...*, p. 128.

⁵¹ Virgil N. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei. Raportul al II-lea*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, XXVI, 1933, fasc 76, p. 65.

⁵² N. Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România. I. Țara Românească*, vol. II, Editată de Mitropolia Olteniei, Craiova, 1970, p. 535.

credincioși, toate sculptate în lemn de stejar masiv, de sculptorul Ion Dumitrescu din Horezu.

Biserica face parte din categoria lăcașurilor de cult cu o turlă, care are o formă pătrată, este așezată pe pronaos și are rolul de clopotniță. Este o construcție monumentală, cu ziduri groase, făcute din piatră de sigă, cărămidă și var cald, așezată fiind pe un război sau pat de stejar ce se află la adâncime, aceasta pentru stabilitate.

Din punct de vedere arhitectonic, monumentul este un spațios edificiu de plan trilobat sau triconc (gr. tri+concos=cochilie), care urmărește atât importanța simbolică a formei de cruce și a cifrei „trei” (simbolul Sfintei Treimi), cât și rezolvarea naosului într-o structură adecvată modului specific de desfășurare a ceremonialului liturgic impus de o biserică în care în vechime, ca și într-o mănăstire, în absidele laterale se aflau stranele opuse la care se cânta muzica antifonică⁵³. Zidită așadar în formă de cruce greacă, biserica are absidele pentagonale și altarul cu șapte laturi, fiind fără pictură exterioară. În interior, naosul și pronaosul sunt despărțite printr-un perete străpuns de o deschidere centrală și de două ferestre laterale, iar boltirile sunt făcute prin calote sferice sprijinite prin pandantivi, pe masive de zidărie. Așa cum arăta Cristian Moiescu, „biserica din Râmești este de fapt primul monument cu plan triconc având o turlă peste pronaos și o calotă în naos, soluție preluată după aproape un deceniu și la biserica din Băjești-Argeș”⁵⁴

Pictura, care datează din 1859, este lipsită de valoare artistică. Același lucru se poate spune și despre tâmpla din 1857, numai că aceasta păstrează câteva fragmente sculptate și pictate din vechea tâmplă, care sunt de mare interes. La poalele crucii răstignirii se află tabloul votiv, care îl înfățișează în genunchi pe ctitor- mitropolitul Ștefan, împreună cu voievodul țării, Mihnea al III-lea, într-o atitudine de rugăciune, cu mâinile întinse spre imaginea Maicii Domnului. Lucrătura modelajului, ca și unele motive compoziționale, păstrează o amprentă de fază barocizantă, tributară lumii Orientului, care într-un fel anunță de pe acum stilul brâncovenesc⁵⁵. Putem spune, asemenea altor istorici, că biserica se caracterizează prin clara compoziție arhitectonică și prin abundența decorativă ce constă din reliefuri cu profiluri arhitectonice și vrejuri vegetale stucate, poleite și parțial policromate, specifice epocii lui Matei Basarab, asemănătoare cu cele de la mănăstirea Clocociov, paradisul bolniței mănăstirii Bistrița-Vâlcea sau în biserica schitului Crasna-Gorj⁵⁶

După unele opinii, tâmpla de la Râmești ar fi o replică a tâmplei de la biserica Sf. Dumitru, de la mănăstirea Cașin, în care sunt înfățișați tot îngenuncheați, mitropolitul Ștefan și domnul Matei Basarab⁵⁷. Printr-o fericită întâmplare, s-au păstrat cele patru icoane mari de tâmplă ale ctitoriei mitropolitului Ștefan de la Bălănești, care sunt de o mare valoare artistică. Trei din acestea, reprezentând pe

⁵³ Cristian Moiescu, *Arhitectura epocii lui Matei Basarab*, vol. II: *Repertoriul edificiilor de cult*, Editura Meridiane, București, 2003, p. 43.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 98.

⁵⁵ Andrei Pănoiu, *Mobilierul vechi românesc*, Editura Meridiane, București, 1975, p. 24.

⁵⁶ Vasile Drăguț, *Arta românească*, prefață de Cristian Moiescu, Note de Tereza Sinigalia și Cristian Moiescu, Editura Vremea, București, 2000, p. 318-319; Florin Epure, *Valori de patrimoniu cultural național. Citoria mitropolitului Ștefan de la Bălănești-Horezu*, în „Buridava. Studii și materiale”, an. V, Editura Adrianso, Râmnicu Vâlcea, 2007, p. 108.

⁵⁷ Corneliu Tamaș, *op. cit.*, p. 42.

Mântuitorul Iisus Hristos-Deisis, pe Maica Domnului și pe Cuvioasa Paraschiva, au fost duse, probabil în prima jumătate a veacului al XVIII-lea, la mănăstirea Hurezi, unde se păstrează până azi în muzeul ctitoriei Sfântului Martir Constantin Brâncoveanu. Ele cuprind primul peisaj de concepție occidentală, atribuit unor influențe venite din Transilvania⁵⁸. A patra icoană, reprezentând hramul bisericii – Duminica Tuturor Sfinților – datată cu siguranță 1658, se află la ora actuală în biserică și are reprezentantă figura donatorului îngenunchat, în partea de jos și din dreapta a icoanei, cu inscripția „Vlădica Ștefan”⁵⁹.

Chipul mitropolitului Ștefan se mai află zugrăvit pe tâmpla bisericii schitului Crasna din Gorj, fost metoh al Episcopiei de Râmnic, zidit de nepotul marelui ban Dobromir, numit Dumitru Filișanu, cu soția sa Ilinca, în anul 7145 (1637)⁶⁰. Și aici întâlnim, sub picioarele Mântuitorului răstignit, „chipul marelui domn Matei Basarab, chip de mare viteaz, de dibaci politic, și al Mitropolitului Ștefan al Ungro-Vlahiei, ierarhul cel mai demn și potrivit cu Domnia unui așa mare Voievod”⁶¹.

Cea mai mare dovadă a faptului că arhiepiscopul Ștefan și-a iubit locurile natale este mormântul pe care și l-a pregătit în pronaosul bisericii de la Bălănești, cu gândul că acolo își va dormi somnul de veci. Împrejurările istorice pe care le cunoaștem au făcut ca această dorință să nu i se împlinească, mormântul fiind gol până astăzi. El poartă doar amintirea unui luminat ierarh al Bisericii noastre, ctitor de cultură și de lăcașuri sfinte, într-o perioadă istorică în care începeau să se manifeste elementele autohtone în arhitectură și pictură, prevestitoare ale stilului românesc autohton numit „brâncovenesc”, care avea să înflorească și să atingă deplina maturitate sub domnia lui Constantin Brâncoveanu (1688-1714).

Biserica cu hramul „Duminica Tuturor Sfinților”, ctitorie a cărturarului Ștefan, mitropolitul Ungrovlahiei, situată în preajma Hurezilor lui Brâncoveanu, cu care și-a identificat pentru scurt timp destinul și cu care se aseamănă prin mormintele lor goale, care așteaptă încă măcar o părticică din rămășițele lor pământești. Deși o modestă biserică ce deservește nevoile spirituale ale parohiei Bălănești, această biserică se înscrie printre acele capodopere de arhitectură ale perioadei de tranziție de la epoca lui Matei Basarab la unicul stil românesc, cel brâncovenesc.

BIBLIOGRAFIE

1. Andreescu, Ștefan, *Mai bun n-a fost nici un domn*, în „Magazin istoric”, III (1969), nr. 12 (33), pp. 26-32;
2. Arhivele Statului București, *Mănăstirea Horezu*, I/25, ms. 429, f. 65;
3. Arhivele Statului București, *Mănăstirea Tismana*, XXVIII/4, ms. 329, f. 295 v.;
4. Bălan, Constantin, *Inscripții medievale și din epoca modernă a României*.

⁵⁸ Al. Efremov, *op. cit.*, p. 69.

⁵⁹ Constantin Bălan, *Inscripții medievale și din epoca modernă a României. Județul istoric Vâlcea (sec. XIV – 1848)*, Editura Academiei Române, București, 2005, p. 515.

⁶⁰ Athanasie Mironescu, *Istoricul Eparhiei Râmnicului Noul Severin*, Tipografia „Gutenberg”, București, 1906, p. 359.

⁶¹ Al. Ștefulescu, *Schitul Crasna*, București, 1910, p. 32.

- Județul istoric Vâlcea (sec. XIV – 1848)*, Editura Academiei Române, București, 2005, 1348 p.;
5. Bălașa, Preot. Dumitru, *Schitul Bălănești (Vâlcea)*, în „Îndrumătorul Eparhiei Râmnicului și Argeșului”, V (1949), nr. 11-12, pp. 36-38;
6. Idem, *Fost-a localitatea Râmești (Horezu), la anul 1657, „un oraș mic”?*, în „Mitropolia Olteniei”, XX, 1968, nr. 3-4, pp. 249-250;
7. *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, Partea I: Paul de Alep, *Călătoriile Patriarhului Macarie în Țările Românești (1653-1658)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, 822 p.;
8. Crețeanu, Radu, *Monumentele istorice din cuprinsul Mitropoliei Olteniei în lumina relațiilor lui Paul de Alep*, în „Mitropolia Olteniei”, XIX (1967), nr. 11-12, pp. 910-924;
9. Idem, *Un egumen al Tismanei: Mitropolitul Ștefan I al Ungrovlahiei*, în „Mitropolia Olteniei”, XXIX (1977), nr. 1-3, pp. 119-139;
10. *Dicționarul istoric al localităților din județul Vâlcea*, vol. I – Orașele, Editat de Institutul de Cercetări Socio-Umane „C.S. Nicolăescu Ploșor” Craiova de pe lângă Academia Română, Editura Sitech, Craiova, 2009, 272 p.;
11. Donat, Ion, *Fundațiunile religioase ale Olteniei, Partea I-a, Mănăstiri și schituri*, în „Arhivele Olteniei”, XV (1936), nr. 86-88, pp. 262-346;
12. Drăghiceanu, Virgil N., *O ctitorie mitropolitană. Biserica din Râmeștii – Vâlcei*, în „Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice”, IV (1911), pp. 130-132;
13. Idem, *Monumentele Olteniei. Raportul al II-lea*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, XXVI (1933), fasc 76, pp. 49-75;
14. Drăguț, Vasile, *Arta românească*, prefață de Cristian Moiescu, Note de Tereza Sinigalia și Cristian Moiescu, Editura Vreamea, București, 2000, 400 p.;
15. Efremov, Al., *Primul peisaj de concepție occidentală în pictura de icoane în Țara Românească*, în revista „Monumente istorice și de artă”, XLIII (1974), nr. 1, pp. 69-70;
16. Epure, Florin, *Valori de patrimoniu cultural național. Ctitoria mitropolitului Ștefan de la Bălănești-Horezu*, în „Buridava. Studii și materiale”, V (2007), Editura Adriano, Râmnicu Vâlcea, pp. 106-111;
17. Erbiceanu, Constantin, *Testamentul și data morții Mitropolitului Ștefan al Ungrovlahiei*, în „Biserica Ortodoxă Română”, XXVI (1902), nr. 2-3, pp. 296-297;
18. Ghenadie al Râmnicului, *O vizită canonică în anul Mântuirii una mie opt sute optzeci și nouă sau XVIII zile din viața mea pastorală*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1889, 104 p.;
19. Giurescu, Constantin C., *Matei Basarab, cel mai mare ctitor bisericesc al neamului nostru. Știri noi despre lăcașurile lui*, în „Prinos închinat Înalt Prea Sfințitului Nicodim, Patriarhul României”, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1946, pp. 167-176;
20. Idem, Giurescu, Dinu C., *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Editura Albatros, București, 1971, 832 p.;

21. Hurmuzaki-Iorga, *Documente privitoare la istoria românilor*, volumul XIV, Partea I, (1320-1716), București, 1915, 766 p.;
22. Ionașcu, I., *Istoricul Mănăstirii Hurez după documente inedite din Arhiva Eforiei Spitalelor Civile*, în „Arhivele Olteniei”, XIV (1935), nr. 79-82, pp. 299-300;
23. Idem, *Anexe la istoricul Mănăstirii Hurez*, în „Arhivele Olteniei”, XIV (1935), nr. 79-82, pp. 403-441;
24. Iorga, Nicolae, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. I, Tipografia „Neamul Românesc”, Vălenii - de - Munte, 1908, 432 p.;
25. Idem, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, vol. I, București, 1928, 432 p.; vol. II, București, 1932, 494 p.;
26. *Istoria românilor*, editată de Secția de Științe Istorice și Arheologice a Academiei Române, vol. V, *O epocă de înnoiri în spirit european (1601-1711/1716)*, Coordonator Acad. Virgil Cândea, Editura Enciclopedică, București, 2003, 1124 p.;
27. *Îndreptarea legii sau Pravila lui Matei Basarab de la Târgoviște 1652*, ediție critică, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1962, 1014 p.;
28. Lahovari, George Ioan, Brătianu C. I., Tocilescu, Grigore G., *Marele Dicționar Geografic al României*, Volumul I, București, 1898, 420 p.;
29. Lapedatu, Alexandru, *Mănăstirea Hurezii. Note istorice*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, I, 1908, nr. 2, pp. 53-72;
30. Mănescu, Preot Constantin, *In memoriam: Preoți adormiți întru Domnul: Gheorghe I. Tomescu (Horezu)*, în „Renașterea”, Publicație de spiritualitate creștină a Sfintei Episcopii a Râmnicului, anul 15 (2004), Serie nouă, nr. 2 (aprilie – iunie), pp. 24-25;
31. Miclea, Ion; Florescu, Radu, *Hurezi*, Editura Meridiane, București, 1989, 44 p.;
32. Mironescu, Athanasie, *Istoricul Eparhiei Râmnicului Noul Severin*, Tipografia „Gutenberg”, București, 1906, 696 p.;
33. Moiescu, Gheorghe I.; Lupșa, Ștefan; Filipașcu, Alexandru, *Istoria Bisericii române*, vol. II, București, 1957;
34. Moiescu, Cristian, *Arhitectura epocii lui Matei Basarab*, vol. I, Editura Meridiane, București, 2002; vol. II: *Repertoriul edificiilor de cult*, Editura Meridiane, București, 2003;
35. Negulescu, George I., *Ștefan I mitropolitul Ungrovlahiei*, București, 1900;
36. Paul de Alep, *Călătoriile Patriarhului Macarie în Țările Românești (1653-1658)*, traducere de Emilia Cioran, București, 1900, 272 p.;
37. Păcurariu, Preot prof. univ. dr. Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, pp. 52-57;
38. Idem, *Dicționarul teologilor români*, Ediția a doua revăzută și întregită, Editura Enciclopedică, București, 2002, 550 p.;

39. Pănoiu, Andrei, *Mobilierul vechi românesc*, Editura Meridiane, București, 1975, 44 p.;
40. Popescu-Cilienii, Preotul profesor I., *Biserici târguri și sate din județul Vâlcea*, Editura Ramuri, Craiova, 1941, 138 + X p. +hartă;
41. Popescu-Vâlcea, G., *Slujebnicul mitropolitului Ștefan al Ungrovlahiei, (1648-1688)*, Editura Meridiane, București, 1974, 112 p. cu ilustrații;
42. Stoicescu, Nicolae, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România. I – Țara Românească*, vol. I și II, Editată de Mitropolia Olteniei, Craiova, 1970, vol. I = 408 p., vol. II = 392 p.;
43. Șerbănescu, Pr. Dr. Nicolae I., *Scurt istoric al Catedralei Patriarhiei Române*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, Buletin Oficial al Patriarhiei Române, LXXVI (1958), nr. 9, pp. 827-842;
44. Idem, *Mitropoliții Ungrovlahiei*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, LXXVII (1959), nr. 7-10, pp. 722-826;
45. Ștefulescu, Alexandru, *Schitul Crasna*, București, 1910, 136 p.;
46. Tamaș, Corneliu, *Istoria Horezului*, Editura Conphys, Râmnicu Vâlcea, 1995, 250 p.;
47. Idem, Frâncu, Emilian-Valentin, *Istoria județului Vâlcea*, vol. II, Editura Conphys, Râmnicu Vâlcea, 2012, 432 p.;
48. Theodorescu, Răzvan, *Episcopi și ctitori în Vâlcea secolului al XVIII-lea*, Editura Patrimoniul, Râmnicu Vâlcea, 2009, 32 p.;
49. Idem, *Constantin Brâncoveanu între „Casa Cărților” și „Ierropa”*, Editura RAO, București, 2012, 128 p.;
50. *Viața bisericească în Oltenia. Anuarul Mitropoliei Olteniei*, Editat de Sfânta Mitropolie a Olteniei, Râmnicului și Severinului, Craiova, 1941, 902 p.

DOCUMENTE INEDITE PRIVIND ISTORIA SCHITULUI GOLOGOFTA ȘI A MOȘILOR DIN JUR

Costin CLIT*

Cuvinte cheie: schitul Gologofta, schit de călugări, schit de călugărițe, biserică de lemn, 1774, proprietăți, biserică de mir, monument istoric

Key words: hermitage Gologofta, monastery of monks, monastery of nuns, wooden church, 1774, estates, parish church, historic monument

Abstract

Hermitage Gologofta, also known under the names Hușeni or Balica, dates from the second half of the seventeenth century. The present church was built of wood in 1774 by Ghenadie Cazimir, who will become abbot. Hermitage originally of monks, will be transformed because of the founder's desire into a nuns one. Hermitage has a number of estates and parts of estates allong with church foundations on the current perimeter of the village Ivănești that will spawn various processes. Church becomes a parish by the abolishing law of a number of convents and monasteries, given in 1860 by the Alexandru Ioan Cuza. The documents that we publish are unique and they enlight the evolution of the hermitage and its properties.

Câteva elemente de toponimie

Comuna Ivănești, județul Vaslui, era alcătuită la începutul secolului al XX-lea (1904) din opt „cotune”: Ivănești (zis și Hușeni), Golgota (Gologofta), Valea Cânipei, Broșteni, Valea Mare, Chilia, Buscata și Ezerul (Iezerul). Aceste sate vor forma la 1861 comuna Ivănești, primul primar fiind Marin Drăghici¹. În 1901, comuna rurală Ivănești (Hușeni) se întindea pe o suprafață de 2832 ha., avea o populație de 248 familii (1252 suflete), din care 31 străini. Sunt constatate trei biserici și o școală². Oferim și câteva aspecte toponimice culese din lucrările în manuscris ale învățătorului Ioan Andriescu.

Balica, cătun situat în partea de sud a bisericii schitului Gologofta, despre care învățătorul Ioan Andriescu credea în 1932 că a fost închinat mănăstirii Balica de lângă Iași, „azi Frumoasa, cu hramul Sfinților Arhangheli, aproape de atelierul C.F.R. în șes sub dealul Cetățuei”³

* Profesor, Colegiul Național „Cuza Vodă”, Huși

¹ Ion Andriescu, *Monografia comunei Ivănești din plasa Racova, județul Vaslui, 1904*, Manuscris aflat la Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași (în continuare D.J.A.N.Iași), Fond Manuscrise, nr. 1947, f. 3v.

² George Ioan Lahovari, General C.I.Brătianu, Grigore C. Tocilescu, *Marele dicționar geografic al României*, București, Stabilimentul Grafic J.V. Socecu, 1901, vol. IV, p. 74.

³ D.J.A.N.Iași, Fond Manuscrise, nr. 1981, f. 3-4.

Bursucăria, pârâu ce trecea prin satul Gologofta, secat cu totul în 1904⁴.

Buscata, sat numit după codrul vecin, considerat de Ion Andriescu la 1904 cu o vechime de 52 de ani și întemeiat de doi răzeși, Vasile Langa și Gheorghe Spiridon, „care au populat cu câțiva Români moșiile lor”⁵ La estul satului se găsește piatră și nisip.

Cotroceni, moșie, o parte aparținea de Mănăstirea Florești, după care ajunge în proprietatea familiei regale. „Domnitorul Cuza voind să-și facă locuință de vară la Cotroceni, starețul Nilu s-a opus cu îndârjire, până când secularizarea a pus capăt conflictului prin plecarea lui peste Dunăre”⁶.

Dejuğații, moșie, baltă. Pe acest loc la 1851 se găsea țarină și fânaț, însă odată cu construirea șoselei dintre satul Ivănești până în apa Racovei se formează „un fel de dig”⁷ La 1904 măsura 8 ha. „E mai mult o mlaștină acoperită cu răchite, stuh și papură. Aparține proprietarilor răzeși din Ivănești”⁸

Ezerul (Iezerul), sat, numit după un codru, cu o vechime de 34 de ani la 1904, întemeiat de fostul proprietar Mihai Isăcescu. „Acest sătișor se compune mai mult din curtea proprietății și câteva bordeie în care locuiesc servitorii și muncitorii moșiei, cu mai mulți țigani”⁹

Ezerul (Iezerul), pârâu care face parte din bazinul Tutovei, afluent al Bârladului¹⁰

Zalarul, deal. Ion Andriescu nota: „La Nord-Estul satului Ivănești la capul dealului Zalar, unde merge drumul la Coșești și e însemnat pe harta No. 195 (înălțime), se mai văd ici și colea câte o piatră cu colțul ieșit afară, din care una drept în mijlocul drumului, pe acel loc se zice că a fost o biserică, căreia i-au dat păgânii foc, crezând că ar fi oameni ascunși în ea și a ars până în temelie”¹¹.

Gologofta, sat întemeiat după Ion Andriescu la 1774¹². La sudul satului se găsește piatră și nisip. „Nisip alb, foarte curat se găsește în mare cantitate în malul râpii pârâului Golgota la sud de cimitirul nou”¹³ La 1836 documentele pomenesc „sățucelul” Golgota, format din câțiva locuitori.

Gologofta, pârâu, care „pe la 1850 avea o albie peste care se putea sări cu piciorul, în decursul timpului s-a surpat atât de mult încât azi are o râpă adâncă de la 6-8-metri și largă de 10-50 m. pe alocuri, tot pământul transportat de apă s-a depus în partea de Est, alătura cu șoseaua și s-a format un strat mult mai gros de aluviuni, cam de 8 ha. Aceasta a fost ultima cauză, care a transformat un loc arabil, fânaț și suhat, cu drumuri și poduri peste apa Racovei în acea mlaștină acoperită cu stuh și răchite, imposibil de străbătut, decât iarna, când îngheța”¹⁴.

⁴ D.J.A.N.Iași, Fond Manuscrise, nr. 1947, f. 13.

⁵ *Ibidem*, f. 3-3v.

⁶ Idem, nr. 1981, f. 2v.

⁷ Idem, nr. 1947, f. 6.

⁸ *Ibidem*, f. 14.

⁹ *Ibidem*, f. 3v.

¹⁰ *Ibidem*, f. 5.

¹¹ *Ibidem*, f. 4.

¹² *Ibidem*, f. 2v.

¹³ *Ibidem*, f. 5-6.

¹⁴ *Ibidem*, f. 6.

Ivănești sau Hușeni, considerat de învățătorul Ion Andriescu „*cel întâi sat înființat*” din comună, „*numit astfel după Nistor de Ivănești și apoi Vasile Hușanu, cari cu 300 ani în urmă împreună cu alte familii răzeșești înrudite, au descălecat pe locul unde se află acum satul și anume pe partea stângă spre asfințit a pâraului Golgota. Se mai află două case vechi, una de vreo 200 ani alături de școala la nord, fostă a răzeșului Neculai Mustereș și alta de 150 ani a Elenei Andrei Visu. Partea de Est este locuită de clăcași, iar partea de Vest de răzeși, urmașii primilor descălecători*”¹⁵

Racova, râu care izvorăște din Povârnișul sau Fundul Racovei, cu o lungime de 53 km, trece prin comuna Ivănești, primind ca afluenți pe dreapta, pâraiele Boului, Valea Cânepii, Golgota și Buscata, iar pe stânga pâraiele Coșești și Valea Mare¹⁶. Potrivit lui Ion Andriescu, la începutul secolului al XIX-lea Racova „*era mult mai mare, curgea din belșug, pe o albie bine determinată. Sioneștii aveau pe cursul său mori de apă și piuă pentru bătutul sumanelor. Trăiau pești, fel de fel, crapi, carași și știucă, a căror mărime și greutate par de necrezut. Astăzi acel râu, numai cu numele, nu curge decât primăvara și toamna, precum și în timpul ploilor mari. Cauza este distrugerea pădurilor printre care curgea*”¹⁷

Valea Câniei, numit așa din cauza suprafețelor mari cultivate cu cânepă, considerat la 1904 de învățătorul Ion Andriescu cu o vechime de 74 de ani și întemeiat de banul Neculai Sion, „*care aduce primii locuitori de la Tudora, Dolhasca și Buda, un sat de pe Siret. Familia Budeneștilor cuprinde mai mult de jumătate din populație (Tudora, jud. Botoșani, Dolhasca și Buda, jud. Suceava)*”. Colonizările ar fi avut loc pe la 1830¹⁸. La sudul satului se găsește piatră și nisip.

Valea Mare, „*după numele văii pe care e situat*”. La 1904 se credea că are o vechime de 44 de ani, fiind „*înființat de mai mulți proprietari răzeși din Ivănești. Populația în întregime se compune din țigani lăutari, fierari și lingurari adunați din mai multe locuri și colonizați în chipul arătat*”. Pe locul formării satului se aflau păduri seculare, dispărute în favoarea lanurilor fertile¹⁹

Valea Sacă, pârâu secăt cu totul în 1904, situat între dealul „*cu același nume și Văduș*”²⁰

Cele mai însemnate dealuri sunt: Zalar, Duca, cu ramificațiile Cioara, Șindilita, Văduțul și Valea Seacă (stânga Racovei spre Nord), Chilia, Vișoara, Piciorul Ursului, Obârșeni, Balica, Măngălăria, Bursucăria-Humăria, Piscul Popii, Buscata și Ezerul (dreapta Racovei)²¹

Înființarea schitului

Schitul Gologofta a fost cunoscut sub denumirile Hușeni și Balica. Într-un document din 27 martie 1799 întâlnim denumirile „*sfântul schit Hușăni*” și

¹⁵ *Ibidem*, f. 2v.

¹⁶ *Ibidem*, f. 5.

¹⁷ *Ibidem*, f. 6-6v.

¹⁸ *Ibidem*, f. 3.

¹⁹ *Ibidem*, f. 3.

²⁰ *Ibidem*, f. 13.

²¹ *Ibidem*, f. 5.

mănăstirea „*Gologofta ot Hușăni*”²². Într-o jalbă adresată Logofetei la 21 mai 1836 este amintită moșia Ivănești, alcătuită din 53 pământuri, o hotarnică veche de mai bine de 50 de ani, de când capetele pământurilor și codrul au rămas neîmpărțite. Pe partea codrului amintit „*să găsăște întemeiet și schitul Gologofta*”²³, în jurul căruia se va forma și „*sățucelul*”, alcătuit în 1836 din câțiva locuitori²⁴. La 1900 satul număra o populație de 202 familii (503 suflete), cu o suprafață de 124 hectare²⁵.

Recent, prof. dr. Dorinel Ichim datează schitul Gologofta din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, folosindu-se de un document din 14 mai 1681, pe care însă credem noi că nu l-a citit²⁶. La acea dată Sion, Alexandra, Anița, Dochița și Anghelușa, copiii lui Războian din Coșești, vând lui Ilea Zălarul din târgul Iași, părțile lor din moșia Ivănești, ținutul Tutova, cu 35 de lei bătuți, fără a fi amintit schitul Gologofta în actul de vânzare²⁷. În 1932 este amintit dealul Zalar, în stânga Racovei²⁸.

La 14 decembrie 1767, Tofana face danie mănăstirii lui Ioniță Hușanul partea sa de moșie „*din Stângacii de Sus, și din Lucești, și din Ivănești, și Leucești, și din tot locul cât a cuprindi part(ea) mea*”. Printre martori se numără și monahul Calistru²⁹, fiul lui Vasălachi Hușanul și vărul lui Ioniță Hușanul³⁰. Printr-un alt zapis din 14 decembrie 1767 Tofana face danie lui Ioniță Hușanul, fiul lui Toader Hușanul, părțile din „*Lucești, și din Stângacii de Sus, și din Vlădești, și din Broșteni, și din Stoinești, și din Ivănești, parte(a) me(a) ci s-a alege*”, pentru a se îngriji de ea, iar după moarte pentru a o „*pune la pomelnic la sfânta bisărică*”³¹.

Din familia Hușanul făcea parte și monahul Calistru, care la 5 decembrie 1774 oferă danie „*4 stupi și moșie ci ave di toati hotar(e)le, anumi din Stângaci de Jos, ci avem cumpărătru(ă) di pri tatul nostru Vasălachi Hușanul, și de Vlădești, și din Dizgiugaș(i), și din Ivănești, și din Poi(e)nești, și din Broșteni, acest(ea) toate de mai sus arătați le am dat sfintei mon(a)stir(i) a vărului Ioniș(ă) Hușanu ca s(ă) intrăm noi ctitori la sfânta măn(ă)stir(e), după cum au fostu și părinții noștri, fiind că noi sântem încărcăți și cu un păcat vechiu de tatăl nostru la o vreme de sâr(ă)cie a crește a niște vite de la sfân(ta) măn(ă)s(tir(e) ce(a) vechi*”. Documentul amintește clar o mănăstire veche. Care? Cei din familia Hușanul sunt ctitorii unei mănăstiri. Monahul Calistru își manifesta dorința de a fi ctitor la mănăstirea vărului său Ioniță Hușanul, „*după cum au fostu și părinții noștri*”³². Construirea bisericii actuale de către Ghenadie Cazimir este din 1774.

²² Idem, Fond Schitul Golgota, I / 4.

²³ Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale (în continuare D.A.N.I.C.), Fond Manuscrise, nr. 1345, f. 7.

²⁴ *Ibidem*, f. 8-8v.

²⁵ George Ioan Lahovari, General C.I.Brătianu, Grigore C. Tocilescu, *op. cit.*, 1900, vol. III, p. 594.

²⁶ Prof. dr. Dorinel Ichim, *Biserici de lemn din eparhia Hușilor*, Episcopia Hușilor, 2001, p. 53-54.

²⁷ D.J.A.N.Iași, Mănăstirea Golgota, I / 1; C.D.M., IV, p. 152, nr. 623.

²⁸ Idem, Fond Manuscrise, nr. 1981, f. 1v.

²⁹ Idem, Mănăstirea Golgota, I / 3.

³⁰ Idem, I / 2.

³¹ Idem, II / 4.

³² Idem, I / 2.

La 25 februarie 1789 este atestat Gheorghe, fiul lui Ioniță Hușanul³³, iar la 11 iulie 1791, sora sa Ileana, soția lui Policarp, fiica răposatului Ioniță Hușanul, care vindea un loc de prisacă din moșia Vlădești, ținutul Tutovei³⁴.

Un istoric al bisericii cu hramul Sfântului Nicolae din „Golgota” a fost realizat la 28 noiembrie 1932, din care cităm: *„Această biserică e făcută la 1774 din lemn de stejar tăet de pe loc, căci pe acea vreme erau păduri mari pe aici. O inscripție din pridvor săpată în lemn deasupra ușii de intrare, arată acea dată. Numirea de Golgota i s-a dat probabil în amintirea locului Sfânt al patimilor Mântuitorului. De atunci și pârâul ce trece pe lângă ea și se varsă în dreapta Racovei i s-a zis tot Golgota. Biserica vine cam la mijlocul satului. Partea de Nord se numește Golgota, iar partea de Sud Balica, o cătună mai mică. Satul Golgota se numea Valea Scoarței, căci pe acel loc și împrejurimi în vechime era pădure de tei și oamenii acopereau casele cu scoarțe de tei. A fost făcută de un cioban al cărui nume nu se știe, la 1774, și reparată de egumenul Ghenadie Cazimir pe la mijlocul jumătății secolului al XIX. Înainte de a fi biserica aceasta, chiar alături la câțiva metri spre Sud era un paraclis, unde se îndeplineau serviciile religioase pentru morți, fiind în mijlocul unui cimitir. Locul Sfintei Mese s-a cunoscut până în anii trecuți. / Pentru satul răzășesc Ivănești, poate și pentru altele, era biserică în stânga Racovei, aproape de terminarea dealului Zalar, între drumul vechiu din stânga Racovei și cele două drumuri ce merg la Coșești, sus pe așezătura acestui triumghi. Venea spre N. E. de satul Ivănești. Biserica fiind de lemn și dându-i-se foc de cătră Turci sau alți năvălitori a ars cu desăvârșire și nu se găsesc decât ici colea câte o piatră de la temelie. Această biserică din Golgota a fost mai întâi schit de călugări, apoi de călugărițe până la 1864, când s-a desființat prin secularizare, rămânând biserica numai pentru Golgota, cu preot supranumerar”³⁵. În 1904, învățătorul Ion Andriescu nota: *„În partea de răsărit și miazănoapte a bisericii până acum 10 ani în urmă existau chiliile maicilor, un coșeriu vechi și un hambar”³⁶. Transformarea într-un schit de călugărițe s-ar fi petrecut în 1835³⁷. Prin testamentul său din 18 noiembrie 1828, ieromonahul Ghenadie Cazimir, nacealnicul schitului, hotăra: *„schitul acesta îl hotărădci și îl las spre a fi de-a pururea pitreciri și lăcuință de maici călugăriță cărora le și las toată viaa de a-și le-o ținea cu cuvânt pentru lăcuința lor, la carile vor fi datoari a urma rânduiala mon(stirii) Varaticului, carile întemeindu-să și din chieamarea d(umne)zăescă. Venind vreuna din rudenile meli zicând din parte fimească, din neamul meu cel Cazamerescu, să fii priimită cu toată bucuriia și dacă să va arăta cu buni purtări și cu vieață plăcută lui D(umne)zău și va voi și stăpânirea cea schivnicească apoi neaparat să fii rădicată la începătoriia de nacealniță și egumenie, că afară de protimisire rudenii Cazamirești și de tot neamul***

³³ Idem, III / 2.

³⁴ Idem, III / 3.

³⁵ Idem, Fond Manuscrise, nr. 1981, f. 1-1v; vezi și Fond Manuscrise, nr. 1947, f. 20v-21.

³⁶ Idem, Fond Manuscrise, nr. 1947, f. 21.

³⁷ + Veniamin Pocitan, *Schitul de maici Golgota (Vaslui)*, în „Buletinul Episcopiei Hușilor”, Huși, Anul IX, nr. 12, decembrie 1933, p.91; vezi și Prof. dr. Dorinel Ichim, *op. cit.*, p. 55.

lor, însă afară de toată împărechere și neunirea de cari milostivul D(umne)zău să le apire și să le acopire”³⁸.

Schitul Golgofta este ctitoria familiei Cazimir, potrivit unui document înaintat Ministerului Cultelor și Instrucției Publice la 28 martie 1861: „Din testamentul răp(o)s(atului Genadie Cazimiru pentru înființare(a) schitului Golgo(f)ta din districtul Vasluii, ce mi l-au comunicat pe lângă adresa N° 2506 v-am încredințat că acel schit este înființat și înzăstrat cu condiția de a nu să amesteca în administrarea lui materială decât numai moștenitorii familiei noastre Cazimirească”³⁹

Marin Drăghici înaintează o suplică Ministerului la 5 august 1863, în care susține imposibilitatea preluării schitului în dispoziția Ministerului, fiind în afara condiției celorlalte mănăstiri, și, „deși fondat de Ghenadi Cazimir, însă e atârnat prin testamentul său, ca să rămâie o clironomieii familiei Cazimireștilor, iar nu a călugărilor ce s-au adunat”. „Fiind că la un loc cu părțile menționatului schit ce l-au avut ca plenipotent episcopului și clironomului lui / Dlui Costachi Cazimir / Eu am stăpânit și stăpânesc și (...) pământuri ci le am luat de la alți părtași în conta me(a) spre dispăgubirea cheltuielilor ci am făcut pentru procesele lor”. Părțile schitului au rămas în seama sa conform Consiliului de Miniștri din Iași „ca plenipotent d-lui Cazimir, iar nu ca posesor, după actul publicat la 1861 prin monitorul 241, cu atât mai mult cu cât aceste părți nici sânt alese și cunoscute până acum, căci nu s-au mai făcut alegerea după care am stăruit atât de mult”. Contestă regularea realizată de Minister prin ordinile cu nr. 328 și 353⁴⁰. Ministerul Cultelor face cunoscută la 13/25 ianuarie 1864 Prefecturii petiția lui Marin Drăghici, potrivit căreia Ministerul „a scris Prefecturii distr(ictului) a mă executa pe mine după un contract a Episcopului schitului, cu care eu am luat-o în posesie mica parte de pământ până la 23 aprilie 1864 și a pune ca să se dea în posesie acea parte”⁴¹.

Biserica

Actuala biserică a fost ridicată în 1774 de către Ghenadie Cazimir, potrivit însemnării realizate deasupra bărnei de la intrare („7282-1774”)⁴², ctitor care își redacta testamentul la 18 noiembrie 1828, după 30 de ani de purtare de grijă a schitului în calitate de nacealnic⁴³. Numele său se regăsește pe o bârnă situată în spatele bisericii: „Ghenadie Cazimir 1774”⁴⁴. Unele surse indică construirea bisericii între 1774 și 1776⁴⁵

³⁸ Lucian-Valeriu Lefter, *Schitul Gol(o)gofta din ținutul Vaslui, în anii de dinaintea secularizării averilor mănăstirești*, în „Monumentul”, XI, Partea 1, Iași, 2009, p. 108. Testamentul din 1828 este menționat și de Veniamin Pocitan.

³⁹ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 374/1860, f. 104; vezi și D.A.N.I.C., F.M.C.I.P. – Moldova, dosar 199/1858, f. 123.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 334.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² + Veniamin Pocitan, *op. cit.*, p. 91; vezi și Prof. dr. Dorinel Ichim, *op. cit.*, p. 54.

⁴³ Lucian-Valeriu Lefter, *op. cit.*, p.99.

⁴⁴ + Veniamin Pocitan, *op. cit.*, p. 91; vezi și Prof. dr. Dorinel Ichim, *op. cit.*, p. 54.

⁴⁵ „Anuar”, București, Administrațiunea Cassei Bisericii, 1909, p. 440.

Reparația „*radicală și multe îmbunătățiri s-au făcut prin egumenul Ghenadie Cazimir și terminate pe la 1834 și 1835, după cum dovedește o inscripție pe peretele de Nord a bisericii și una pe un ușor al chiliei sale, aflat la casa unui locuitor numit Pascariu din satul Broșteni. Mitropolitul Veniamin cunoștea personal pe Egumenul Ghenadie Cazimir, căruia îi trimite patru cărți, având pe una următoarea notă: „Această carte împreună cu alte trei chemătoare tomuri s-au aștersit de cătră noi ieromonahului Ghenadie, nacealnicul Schitului Golgota. / (1)826 Deche(mbrie) 8. / ss. Veniamin Mitropolit Moldovei”*⁴⁶. Se pare că reparația radicală a fost desăvârșită la începutul anului 1830, potrivit inscripției săpate pe peretele de nord al bisericii: „*Eromonah Veniamin, 1830 ghenar 5*”, inclus în pomelnicul schitului (1839)⁴⁷

În 1865 în ograda bisericii schitului Golgota nu exista o clopotniță, clopotele sunt păstrate sub streșina unui hambar.⁴⁸ În catagrafia din 1879 a bisericii cu hramul „Sfântul Nicolae” din „cotuna Golgota”, preotul notează: „*Una Biserică durată de lemn de stejar, acoperită cu șândilă, în stare bună, cu ograda în mărime de 14 prăjini, cu gard de muiete, în proastă stare, însă fiind pe proprietatea statului de la delimitare ar fi având lăsat pentru ogradă una falce pământ. / Una clopotniță însă stricată, având numai parte din material*”. Sunt consemnate trei clopote, unul mare și trei mici (unul crăpat)⁴⁹

Biserica schitului va fi reparată în 1907⁵⁰, când „*a fost înlocuit acoperișul deteriorat din șindrilă cu altul de tablă, care a ținut până în anul 1932*”, momentul acoperirii din nou cu tablă. În 1918 pridvorul a fost acoperit cu scânduri de brad, noi reparații suferind în anul 1955⁵¹

Egumeni

Ghenadie Cazimir (probabil între 1798-după 18 noiembrie 1828)⁵², atestat la 16 februarie 1800⁵³, 24 noiembrie 1800⁵⁴, 3 ianuarie 1817⁵⁵

Ghenadie era fiul lui Iordachi Cazimir⁵⁶ și al Mariei. Ghenadie Cazimir se trăgea din „*neamul ctitorilor înzestrători ai schitului. Aceasta se vede dintr-o reclama de mai târziu, că făcând hotărnicia moșiei schitului în 1786, a trecut pe numele maicii sale Maria Cazimir, ca 11 fâlci de loc*”⁵⁷ A fost cunoscut mitropolitului Veniamin Costache, care îi oferea cărți traduse și tipărite de el, așa cum

⁴⁶ D.J.A.N.Iași, Fond Manuscrise, nr. 1981, f. 2v-3.

⁴⁷ Lucian-Valeriu Lefter, *op. cit.*, p. 101.

⁴⁸ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 374/1860, f. 424

⁴⁹ Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 85 / 1879, f. 226.

⁵⁰ „Anuar”, București, 1909, p. 440.

⁵¹ Prof. dr. Dorinel Ichim, *op. cit.*, p. 56.

⁵² Lucian-Valeriu Lefter, *op. cit.*, p. 99; La 18 noiembrie 1828 ieromonahul Ghenadie Cazimir amintește în testamentul său cei 30 de ani de „egumenire”. A se vedea și testamentul la p. 107-109.

⁵³ D.J.A.N.Iași, Fond Schitul Golgota, I / 5.

⁵⁴ Idem, I / 6.

⁵⁵ Idem, I / 10.

⁵⁶ Lucian-Valeriu Lefter, *op. cit.*, p. 100.

⁵⁷ + Veniamin Pocitan, *op. cit.*, p. 91.

reiese și dintr-o însemnare de pe „Adoleshia Filotheos”⁵⁸, de arh. Evghenie Bulgarul, tipărită în 1815: „*Această carte împreună cu alte trei următoare tomuri s-au așerosit de cătră noi ieromonahului Ghenadie Cazimir, nacealnicul schitului Golgotha. / 1826 Decemvrie 8. Veniamin, mitropolitul Moldovei*”⁵⁹

De la ctitorul bisericii se mai păstrează și astăzi un Sfânt Aer, din 1809, cu următoarea inscripție: „*Acest Aer s-a făcut prin silința și [cu] agiutoriu [de] Sf(in)ția Sa <Ghe>nadie er(o)monah și egumen*”⁶⁰

Pe la 1805, nacealnicul Ghenadie Cazimir s-a îmbolnăvit „foarte cumplit, încât era aproape de moarte”. La schitul Golgofta viețuia atunci ca monah viitorul arhieru Meletie Stavropoleos⁶¹. În timpul mișcării eteriste din 1821 după transportarea averii proprii la mănăstirea Secu, Gherasim, episcopul Romanului (martie 1803-15 martie 1826), lasă ca administrator al eparhiei pe ieromonahul Meletie și pleacă la Fălticeni, apoi în Bucovina. Este vorba despre Meletie, viețuitorul de la schitul Golgofta. Meletie este hirotonit arhieru la Târnova de către trei arhierii greci în octombrie 1821, fără știrea patriarhului ecumenic Grigorie, care dezavuase mișcarea eteristă. Căterisirea lui Meletie după revenirea în scaun a episcopului Gherasim nu a fost acceptată de mitropolitul Veniamin Costache⁶². La 7 august 1822, Meletie aflat la schitul Golgofta, probabil obligat de Gherasim, va da o mărturie cu privire la postelnicelul Ștefănache Mircea și moșia Buscata⁶³. Ca stareț al mănăstirii Burdujeni era cunoscut sub numele „proin Roman”, iar în 1827 Patriarhia Ecumenică îi acordă fostului viețuitor de la Golgofta, titulatura de Stavropoleos, pentru a nu fi confundat cu episcopul Meletie al Romanului (iunie 1826-februarie 1844). Meletie Stavropoleos va cârmui Mitropolia în anul 1848 în calitate de locotenent. Lasă bani spitalului „Pașcanu” din Iași, precum și casa sa de locuit bisericii „Buna Vestire” din același oraș. A murit în 1851⁶⁴.

O însemnare de pe *Vieșile sfinților pe ianuarie*, tipărită la mănăstirea Neamț, la 1812, reflectă starea de insecuritate din zonă: „1822 april(ie) 27, au ucis tâlharii la schitu Hușănii, ocolu Racovii, trii monahi și un vătav, iânsă: 1), Theodosii; 2), Gherasim (Dumnezău să-i iarti); 3), Veniamin; 4), Iordachi Măriian vătav, sau Ichim”⁶⁵

Starețe

Xenia (Csenia) Donici (20 iulie 1837 - 1860)

⁵⁸ „Îndeletnicire iubitoare de Dumnezeu”, la Veniamin Pocitan (Este primul care a publicat însemnarea).
⁵⁹ + Veniamin Pocitan, *op. cit.*, p. 92; vezi și Elena Dima, Gheorghe Buluță, Simona Ceașu, *Cartea românească veche* în Bibliotecile documentare ale Arhivelor Statului. Catalog, București, 1985, p. 239; vezi și I. Caproșu, E. Chiaburu (editori), *Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2009, vol. III (1796-1828), p. 599.

⁶⁰ Lucian-Valeriu Lefter, *op. cit.*, p. 102-103.

⁶¹ D.A.N.I.C., Fond Manuscrise, nr. 1345, f.10v-12.

⁶² Preot Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, Tipărită cu binecuvântarea Prea Sfințitului Eftimie, Episcopul Romanului și Hușilor, Editată de Episcopia Romanului și Hușilor, 1984, p.267.

⁶³ D.A.N.I.C., Fond Manuscrise, nr. 1345, f.10v-12.

⁶⁴ Preot Scarlat Porcescu, *op. cit.*, p. 268-269.

⁶⁵ I. Caproșu, E. Chiaburu (editori), *op. cit.*, vol. IV (1829-1859), p. 492.

La 20 iulie 1837, Xenia Donici, stareța schitului, primea averea lăcașului monahal, mișcătoare și nemișcătoare, însemnată într-o catagrafie. Se păstrează scrisoarea lui Atanasie Donici din 15 decembrie 1840, către Xenia Donici, stareța schitului Gologofta, prin care o îndemna la reclamarea fratelui său pentru niște bani. Marinciu (Marin) Drăghici scria la 26 august 1846 stareței Xenia Donici despre sosirea sa la Iași și comunică când se va prezenta la Divan. La 2 februarie 1849, Csenia Donici, stareța schitului Gologofta, scria slugerului Marin Drăghici, trimițându-i cafea și adresându-i rugămintea ca înaintea plecării la Iași să treacă pe acasă. Petre, fiul lui Grigore Olaru se împrumută la Xenia Donici, stareța schitului, cu 500 de lei pe o durată de un an de zile, cu dobânda legalizată.

La 1851 în schitul Gologofta își ispășeau greșelile unele soții de boieri, cum ar fi Smaranda Elena Culici, nevasta spătarului Stavăr Enescu⁶⁶. Episcopia Hușilor se adresează la 1 noiembrie 1851 monahiei Csenia Donici, nacealnica schitului: „*Prea Sfințitul Mitropolit prin adresa cu N° 1228 ne face cunoscut că au rânduit pe d(um)ne(ae)i pităreasa Smaranda Enescu spre canon la acel schitu*”. Smaranda, născută Culici, soția lui Stavăr Enescu, era bolnavă în târgul Huși la 2 noiembrie 1851. La schitul Gologofta ajunge la 3 noiembrie 1851⁶⁷. În 1853 Xenia Donici este atestată documentar ca nacealnică⁶⁸, apoi în 1859⁶⁹, când se plânge printr-o jalbă⁷⁰

În 1859 la schitul Gologofta viețuiau: Csenia (Xenia) Donici (stareță), Zanaida, Agafița Stăjasca, Agafiea Panu, Csenia, Elefteriea, Zaneta, Efrosina, Naisiea, Epracsia, Sahiila, Glafira, Elisaveta, Agripina, Susana, Calistina, Fevroniea, Aglaida, Magdalina, Evgenia și Sozonta (în total 22 de monahii, numele uneia dintre ele nu l-am putut transcrie)⁷¹.

Raportul cu nr. 791 al iconomului A. Frimu, protoierul secției a II-a de Vaslui, din 20 iunie 1862, în urma reviziei efectuate în satul Gologofta, îl arată ca vechil al epitropiei schitului pe Marin Drăghici, care s-a plans cu acest prilej de monahia Efrosina Donici, cu un comportament negativ, lipsită de hainele monahale, prefăcute în straie bărbătești pentru amantul său⁷². Prin jalba din 11 iulie 1862 Efrosina Donici se apără. Aflăm că este fiica postelnicului Costachi Donici, fiind dată la vârsta de trei ani la Csenia Donici, soră „a născătorului meu”, stareța schitului Gologofta, unde a fost ținută până la vârsta de 13-14 ani și silită să îmbrace schima monahală, purtându-i de grijă mătușa sa. Moartea Cseniei Donici și desființarea schiturilor de guvern a dus la pierderea speranței de către monahiile viețuitoare la schitul Gologofta⁷³. Între Efrosina și părinții săi existau neînțelegeri, nefiind acceptată în casa părintească nici ca

⁶⁶ + Veniamin Pocitan, *op. cit.*, p. 92-93.

⁶⁷ Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, Pachet 4, dosar 26 / 1851, f. 8; respectiv f. 14.

⁶⁸ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Vaslui (în continuare D.J.A.N.Vaslui), Fond Episcopia Hușilor, dosar 18 / 1851-1853, f. 112.

⁶⁹ Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 60 / 1859, f. 216.

⁷⁰ + Veniamin Pocitan, *op. cit.*, p. 91.

⁷¹ Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 60 / 1859, f. 216; vezi și Costin Clit, *Un tablou ecleziastic inedit privind județele Tutova, Covurlui și Vaslui din Eparhia Hușilor, de la 1858-1859, în „Cronica Episcopiei Hușilor”, IX, 2003, Editată cu binecuvântarea Prea Sfințitului Episcop Ioachim, p. 831.*

⁷² Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, Pachet 25, dosar 78 / 1862, f. 3.

⁷³ *Ibidem*, f. 5.

servitoare și a fost lăsată în voia ei fără mijloacele materiale necesare traiului zilnic. Toate acestea au contribuit la lepădarea de schima monahală și căutarea unui om liber pentru a se lega prin taina cununiei. Jăluitoarea se plânge de iconomul Anastasie Frimu cu care s-a pomenit acasă și „*carele ca o fiară sălbatică, fără a vroi să se convingă de poziție me(a), de trecutul meu, de noblețe și de duh fimeesc, au început a mă insulta*”, „*dând ordine poliției sătești ca să mă redice din casa și locul meu vecinic*”⁷⁴. Suplica amintită reflectă și drama viețuitorilor din mănăstiri și schituri după legea de desființare din 1860. Conflictul cu posesorul moșiei Marin Drăghici continuă, fiind reflectat de jalbele fostei monahii din 20 iulie și august 1862⁷⁵

Agafia Străjescu (1860-1867)

Episcopia Hușilor face cunoscute Ministerului la 13 septembrie 1866, plângerea monahiei Agafia Străjescu, prin care evidențiază neorânduielele petrecute la schit⁷⁶. După actul de desființare din 1860, monahia Agafia Străjescu deține statutul de îngrijitoare a lăcașului monahal, calitate în care s-a adresat Episcopiei Hușilor cu o suplică, prezentată Ministerului Cultelor la 13 septembrie 1866, în care prezintă preluarea chiliilor stăreției de către posesorul părților de moșii ale schitului, iar „*copiii și căinii posesorului fac scandal în biserică*”⁷⁷. În octombrie 1867 este primită la mănăstirea Agapia⁷⁸.

Danii

La 16 februarie 1800, Ion, fiul postelnicului Constantin Anghel dăruiește lui Ghenadie, egumenul schitului Gologofta din Hușeni partea de moșie din Broșteni, avută de pe Vasilachi Hușanu, moșul său, „*ca să încăpem și noi cu această parte de mai sus numită ctitori la sf(â)ntul schit*”⁷⁹

Vasile Basot și soția sa Maria dau schitului Gologofta la 24 noiembrie 1800 partea lor de moșie din Stângaci ce o au de pe Vasilache Hușanul⁸⁰

Desființarea schitului

Desființarea schitului Gologofta este legată de secularizarea averilor mănăstirești din 1864⁸¹.

Suplica lui Costache Cazimir din 28 martie 1860 (?) amintește testamentul răposatului Ghenadie Cazimir, înființarea și înzestrarea schitului cu condiția neamestecului în administrația materială a străinilor, ci numai a moștenitorilor din familia Cazimir, cererea de ridicare a sechestrului pus pe averea lăcașului, cele 24 de monahii viețuitoare la schit, moșia schitului în suprafață de 170 de fălci și 9 ½

⁷⁴ *Ibidem*, f. 6.

⁷⁵ *Ibidem*, f. 20

⁷⁶ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P.-Moldova, dosar 374/1860, f. 474

⁷⁷ Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, Pachet 39, dosar 65 / 1866, f. 47.

⁷⁸ *Idem*, dosar 24 / 1867, f. 2.

⁷⁹ D.J.A.N.Iași, Fond Schitul Golgota, I / 5.

⁸⁰ *Ibidem*, I / 6.

⁸¹ *Idem*, Fond Manuscrise, nr. 1981, f. 1v.

pogoane de viță de vie, împosesoarea moșiei schitului de Marin Drăghici cu obligația de-a asigura schitul cu 20 galbeni anual, 20 ocă de ceară, 12 ocă de untdelemn, o ocă de tămâie, o litră de smirnă, leafa la doi preoți, 15 chile porumb, șase chile grâu, 200 ocă de sare, 15 vedre de brânză, două stoguri de fân, cinci stânjeni de paie, 100 vedre de vin, 80 care de lemne, construcția clopotniței din cărămidă, finalizarea proceselor schitului, și plata a 30 # cu procentul aferent⁸².

Pentru îndeplinirea ordinului cu nr. 7224, prefectul districtului Vaslui se deplasează la schitul Golgofta sau Hușani, așa cum reiese din raportul înaintat Ministerului la 1 august 1860⁸³

Referatul cu nr. 4851 din 13 mai 1861 evidențiază dificultățile de aplicare a legii de desființare a două mănăstiri și a schiturilor la Goroveiul, districtul Dorohoi, Giurgeni, Golgota, Porcăreț, Scânteia și Agafton⁸⁴. Aceleași dificultăți le întâlnim și la 8 martie 1862. Ținutașii districtului Dorohoi cer printr-o suplică nedesființarea schitului Goroveiu, așezat pe proprietatea unui particular recunoscut printr-un hrisov din 1814 drept fondatorul schitului, căruia „*i se dă dreptul de proprietate cu îndatorire de a ține rânduiala bisericească cu servitori călugări*” și unde se păstrează icoana Sfântului Ioan Botezătorul la care se închinau credincioșii din districtele Dorohoi, Botoșani, Suceava și Roman „*chiar și o mare parte din locuitorii Bucovinei aleargă cu zel și credință ca să-și capete liniștea sufletului și vindecarea patimilor*”. Ministrul secretar de stat de la departamentul Cultelor este însărcinat cu cercetarea suplicii amintite. „*Aceste împrejurări, prin referatul N° 2001 din 3 mart(i)e anul contenit 1861 s-a supus la cunoștința Consiliului de Miniștri, care prin încheierea cuprinsă în jurnalul N° 187, a pus însărcinare antecesorului mei ca să studieze dacă aplicarea legii pentru desființarea schiturilor a motivat în totul sau în parte efecturi neprevăzute sau neașteptate de zisa lege. Conform acestei încheieri prin referatul N° s-a și arătat că afară de schitul Gorovei cu 19 monahi și un venit anual de 489 galbeni, osebít de 202 fâlcí pământ și o vie de cinci pogoane pentru a căror împosesuire s-a înaintat cuvenitele lucrări, numai pentru schiturile Giurgeni, distr(ictul) Roman, Golgota și Porcăreșul distr(ictul) Vaslui, Scânteia, distr(ictul) Putna și Agaftonul, distr(ictul) Botoșani, s-au mai prezentat greutăți întru aplicarea legii de desființare*”, făcându-se referire și la schiturile Golgota și Porcăreț. „*În privirea schitului Golgota Dl C. Cazimir prin suplica cu data de 28 Mart(i)e anul curent a cerut că așa precum din testamentul răposat(ului) Ghenadie Cazimir se vede că acest schit este înființat și înzestrat cu condițiunea de a nu se amesteca în administrațiunea lui materială, decât numai moștenitorii familiei petiționarului, apoi să se deie ordinele cuvenite pentru ridicarea secevestrului pus pe averea numitului schit. Acest schit cu un număr de 24 monahii, are 170 fâlcí pământ și o vie de 9 ½ pogoane, împosesuite de Maria Drăghici, cu condiție ca să deie pe fiecare an câte 20 #, ocă ceară, 12 ocă untdelemn, una ocă tămâie, una litră smirnă, leafa a doi preoți, 15 chile popușoi, șase chile grâu,*

⁸²D.A.N.I.C., F.M.C.I.P. – Moldova, dosar 199/1858, f. 123-123v; vezi și f. 128-128v.

⁸³ Idem, dosar 374/1860, f.1.

⁸⁴ Idem, dosar 199/1858, f. 247.

200 ocă sare, 15 vedre brânză, 2 stoguri fân, 5 stânjeni pa(i)e, 100 vedre vin, 80 cară lemne, să facă clopotniță de cărămidă și să sfârșească procesele schitului, și osebit mai are 30 # dați cu procent”⁸⁵

În ceea ce privește schitul Golgota se sugerează „a se tolera, sub administrațiunea rânduită de Ministeriu, existența acestui schit pe viața monahiilor astăzi acolo petrecătoare, cu îngrădire de a numai primi pe altele, și cu dreptul de a se bucura de venitul schitului cât timp se vor arăta demne de chemarea lor”⁸⁶.

În 1866 îngrijitoarea schitului se plângea Episcopiei Hușilor de scandalurile petrecute în biserica desființatului schit Golgofta provocate de „copii și căinii d(umnea)lui posesor și a familiei sale, precum și cu vitele în ograda bisericii”⁸⁷. Biserica schitului Golgofta era lipsită de clopotniță la 10 martie 1867, așa cum reiese din raportul Prefecturii Vaslui, înaintat Ministerului Cultelor. Totodată împrejmuirea schitului este considerată de strictă necesitate⁸⁸.

Schitul Golgofta sau Hușeni avea în proprietate la 1860 moșia Ivănești, care constă în loc de hrană (72 fălci), fânaț (16 fălci), imaș (43 fălci), pădure (40 fălci), pe care viețuiau 57 de locuitori, fiind în posesia lui Marin Drăghici până în aprilie 1864. Câștiul constă în 20 #, 20 ocă de ceară, 12 ocă de untdelemn, o ocă de tămâie, leafa la doi preoți, 15 chile de porumb, șase chile de grâu, 200 ocă de sare, 15 vedre de brânză, două stoguri de fân, 100 vedre de vin, 80 care de lemne, la care adăugăm obligativitatea construirii clopotniței din cărămidă și a susținerii financiare a proceselor schitului. Schitul deține șapte acarete, 15 chilii, din care numai șase sunt proprietatea sa, 14 vite cornute. „Avere osebită are 30 # ce sânt dați cu procent posesorului, 9 ½ pogoane vie”⁸⁹. Via schitului (nouă pogoane și jumătate), sădită pe moșia sa Ivănești, va fi amintită de Nicolae Racoviță, prefectul districtului Vaslui, în raportul trimis Ministerului⁹⁰. Prefectura Vaslui susține la 17 mai 1865 în adresa trimisă Ministerului despre via de pe moșia Golgofta: „din cauza rălii îngrijiri a arendașului ar fi amenințată de părăginită, precum asemenea(a) și acaretele s-ar fi părăduind, mai ales moara de cai ar fi supusă stricăciunii, fiind piatra sus stând pe o așăzare foarte netemeinică”⁹¹. Raportul din 19 martie 1868 pune în valoare noua licitație pentru vânzarea „idiculului (ediculului) viei de pe moșia Golgofta”, prețul de 431 lei vechi, cursul pieței, considerat cel mai avantajos, a fost oferit de Costachi Naciuc⁹². O nouă licitație va fi solicitată prin telegrama Ministerului odată cu perceperea garanției de la Marin Drăghici⁹³, cel „asupra căruia a rămas idicul viei de la desființatul schit Golgo(f)ta, nevroid a da garanția cerută”(a se vede raportul Prefecturii Vaslui către Ministerul Culturii din septembrie 1868)⁹⁴.

⁸⁵ Idem, dosar 764/1862, f. 3-4

⁸⁶ Idem, dosar 199/1858, f. 248; vezi și dosar 764/1862, f. 4-4v

⁸⁷ Idem, dosar 374/1860, f. 474

⁸⁸ Idem, dosar 199/1858, f. 529

⁸⁹ *Ibidem*, f. 12v, respectiv 23

⁹⁰ *Ibidem*, f. 38

⁹¹ *Ibidem*, f. 427

⁹² *Ibidem*, f. 550

⁹³ *Ibidem*, f. 552

⁹⁴ *Ibidem*, f. 564

Moșia schitului era arendată la 1864 de A.Trifan care provoacă diverse supărări așezământului respectiv⁹⁵. Informații interesante ne oferă adresa din 22 ianuarie 1865 trimisă de Ministerul Finanțelor către Ministerul Culturii, din care cităm: „*Între desființatul schit Golgota de dincolo de Milcov, cu casa răposat(ului) Dimitrie Lazuși, be(i)zadeaua N. Șuțu, se tratează un proces pentru 200 stânjeni moșie din hotarul Stângaciu de Jos, care după casarea sentinței Curții de Apel din Iași cu N. 63 din anul 1848 trimișându-se acum a se cerceta din nou la Curtea Apelativă Civilă*”. Până la această dată nu se primise actele schitului⁹⁶.

Schitul Golgofta era implicat la 10 ianuarie 1861 în mai multe procese⁹⁷. Documentele schiturilor Golgofta și Porcărețu se aflau la episcopul Costachi Cazimir în 23 ianuarie 1863⁹⁸. Moșia înconjurătoare schitului Golgofta este oferită arendării prin licitație, anunțul fiind publicat în Monitorul oficial din 5 iulie 1863⁹⁹.

Locuitorii din zonă beneficiază de legea rurală a lui Alexandru Ioan Cuza din august 1864. Potrivit învățătorului Ion Andriescu la 1864 „*s-au împroprietărit 198 țărani precum urmează: 31 a 4 fâlcii, 45 a 3 fâlcii, 31 a 2 ½ fâlcii, 25 a 1 falce, plus la toți și locuri de casă a 12 ½ prăjini, iar 66 numai pe locurile de casă, tot de aceeași suprafață. Locuitorii din Golgota s-au împământenit pe moșia desființatului schit Golgota, proprietatea statului, acei din Broșteni, Chilia și Valea Cânepii pe moșia banului Neculai Sion, cei din Valea Mare, majoritatea țigani, pe porțiunile răzeșilor din Ivănești, asemenea și cei din Buscata, însă numai pe locurile caselor. Locuitorii din Ivănești s-au împământenit pe moșia Florești, proprietatea statului, fostă a Mănăstirii Florești*”. În 1904 nici o familie nu mai păstra loturile întregi primite prin legea rurală din 1864. Sărăcia și traiul necumpătat constituiau principalele cauze ale vânzării loturilor de pământ. „*Dintre țăranii împământeniți la 1864 și-au înstrăinat 12 pământurile prin vânzare, iar sub formă deghizată cu numele de arendă pe 99 ani, înstrăinează mai mulți, chiar în prezent (1904-N.A.). Numerul familiilor care n-au de loc pământ e de 139. Statul posedă o întindere de 48 ha, 70 ari, pământ arabil și fânaș, arendat la locuitori cu 396 lei, 98 bani. O porțiune destul de mare p(entru) arătură și livezi din trupul moșiei mănăstirii s-a vândut de veci în loturi mari. Osebit de pământul de hrană statul are o porțiune mare de pădure la Buscata, din care vinde copacii bătrâni și uscătura. Proprietarii exploatează 736 ha, 85 ari, iar arendașii 1455 ha, 58 ari. Arendașii pădurilor și moșiilor sunt Evrei. Durata contractelor de arendare în mijlociu 5 ani*”¹⁰⁰.

Înventarul schitului Golgofta înregistrează: o chilie cu patru odăi, chilie cu trei odăi și cuhne, chilie cu două odăi arhondicare, chilie cu două odăi în care lucuiește Agafia Muzalaf, chilie cu trei odăi (monahia Paisia Grosu), chilie cu o odaie (Fevronia Urzică).¹⁰¹ Sunt consemnate în inventar acarele schitului: biserica de stejar, durată pe temelie de piatră, catepeteasma păstrată în stare bună, o clopotniță de lemn, pe

⁹⁵ *Ibidem*, f. 395; respectiv f. 398

⁹⁶ *Ibidem*, f. 417

⁹⁷ *Ibidem*, f. 76

⁹⁸ *Ibidem*, f. 290

⁹⁹ *Ibidem*, f. 327

¹⁰⁰ D.J.A.N.Iași, Fond Manuscrise, nr. 1947, f. 8-9.

¹⁰¹ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P. – Moldova, dosar 199/1858, f. 4

jumătate zidită din piatră și cărămidă, se construia din nou, un hambar de stejar într-o despărțitură, un grajd cu scânduri de stejar, o cuhne cu trei odăi din bărne, cu hrubă în pământ făcută din nou, o cramă din bărne la viile schitului și un bordei în drumul mare ce servește de crâșmă, cu pivniță, construită din bărne¹⁰²

În septembrie 1866 chiliile stăreției în care monahia Agafia Străjescu locuia de mai mulți ani, erau confiscate în favoarea posesorului, care locuia în ele. Suplica monahiei Agafița Străjescu din 30 august 1866, relevă sprijinul obținut de Mihai Isăcescu, posesorul moșiei schitului, de la Costachi Isăcescu, nepotul său și subprefectul ocolului, evacuarea îngrijitoarei din chiliile stăreției de subprefectul respectiv, amenajarea ocolului vitelor în ograda schitului, cazarea argaților și păstorilor vitelor posesorului în chiliile schitului, părăsirea schitului de monahii, relațiile bune dintre protoiereu și posesor, prigonirea îngrijitoarei de către protoiereu, relațiile bune din trecut dintre foștii posesori și monahii, perceperea sumei de 14 lei de Mihai Isăcescu pentru pășunatul vitelor, identificarea lui Mihai Isăcescu ca un subposesor, adevăratul posesor fiind Neculai Milu, dorința îngrijitoarei de revenire în corpul stăreției¹⁰³ Prefectura Vaslui neagă acuzațiile îngrijitoarei respective prin raportul din 12 noiembrie 1866, înaintat Ministerului Cultelor¹⁰⁴

Prefectul districtului Vaslui, D. Miclescu, informează Ministerul Cultelor la 3 mai 1864 despre faptul că la Marin Drăghici „s-a constatat că se găsește avere(a)” de la schitul Golgofta¹⁰⁵, oferindu-se și o listă: un hrisov, două perechi fiare de plug, o trăsură de doi cai, o căldare de aramă pentru rachi, un capac pentru căldare, o danga (!), două care cu doi boi, o puțină de opt vedre, 35 de poloboace de vin, opt căzi, un teasc al cramei, o crâșmă în sat cu trei odăi și heiuri deosebite, o moară de cai la poarta schitului, 17 capete vite cornute (șase boi de jug, două vaci cu vițel, două vaci sterpe, două mânzate, două gonitoare, o vacă cu vițel dăruiță schitului la 20 mai 1858)¹⁰⁶. Avocatul Nicolaie Bosâi (Bosie) va fi angajat de prefectul districtului Vaslui la 1864 în vederea cercetării situației vitelor din dota schitului, aflate la Manolache Drăghici¹⁰⁷

La 1932 în istoricul bisericii se nota: „La secularizare, la multe mănăstiri mutându-se călugării și călugărițele s-au furat în parte sau în totul acte și chiar documente de valoare de către cei interesați. De la desființatul schiit Golgota Primarul de atunci Marin Drăghici a luat un sac de hârtii și documente, p(er)zându-le pentru totdeauna”. „Ca și la Schitul Golgota la Mănăstirea Florești din județul Tutova s-au pierdut multă avere și hârtii de valoare cu ocazia secularizării. Fiind superior Mănăstirii arhimandritul Nil, Grec ca mulți alții puși în capul Sfințelor lăcașuri, care odată cu plecarea lui peste Dunăre, a luat cu el multe odoare de argint, făcute de el în timpul statului său la acea mănăstire. Se zice că a topit saci întregi de niște bani vechi numiți diriclii sau stâlpari, prin meșteri aduși anume pe loc, din care

¹⁰² *Ibidem*, f. 31

¹⁰³ *Ibidem*, f. 474-475.

¹⁰⁴ *Ibidem*, f. 495.

¹⁰⁵ *Ibidem*, f. 367.

¹⁰⁶ *Ibidem*, f. 368.

¹⁰⁷ *Ibidem*, f. 389.

*a făcut odoare pe care le-a luat la plecare, încărcând care întregi de avere, dar a avut grijă să le substituie prin altele similare imitate din metal ieftin*¹⁰⁸

Actul de evaluare a obiectelor vândute de la desființatul schit Golgofta, estimate la 692 lei și 15 parale, este trimis Ministerului de către Prefectura Vaslui, la 16 decembrie 1866¹⁰⁹. Lista obiectelor necomercializate este trimisă Ministerului de Prefectura Vaslui la 28 ianuarie 1867¹¹⁰.

Inventarul animal cuprinde șase boi, trei cai cu mânji, trei mânzați, trei gonitori¹¹¹. Potrivit adresei Prefecturii adresată Ministerului la 23 ianuarie 1865, vitele schitului în număr de 15, erau date evreului Leizar Calman cu 61 #¹¹².

În schit locuiau la data desființării schitului următoarele monahii: Agafia Păun, în vârstă de 34 ani, de 15 ani în schit, călugărită cu blagoslovenia Episcopului Hușului, Evsenia Donici, în vârstă de 54 de ani, de 15 ani în schit, călugărită cu blagoslovenia Episcopului de Roman, Zanaida Hâncu, în vârstă de 60 de ani, intrată în schit de 26 de ani, călugărită cu blagoslovenia Episcopului de Roman, Elisabeta Filimon, în vârstă de 30 de ani, intrată în schit de 17 ani, cu ordinul Episcopului de Huși, Glafira Filimon, în vârstă de 22 de ani, intrată în schit de patru ani cu ordinul Episcopului de Huși, Evsenie Vâlcu, în vârstă de 47 de ani, intrată în schit de 32 de ani, cu ordinul Episcopului de Huși, Gaefța Vâlcu, în vârstă de 47 de ani, intrată în schit de 32 de ani, cu ordinul Episcopului de Huși, Ecprasia Luca, în vârstă de 20 de ani, intrată în schit de 15 ani, cu ordinul Episcopului de Huși, Agafie Musaloff, în vârstă de 44 de ani, intrată în schit de 30 de ani, cu ordinul Episcopului de Huși, Paisia Grosu, în vârstă de 35 de ani, intrată în schit de 11 ani, cu ordinul Episcopului de Huși, Aglaida Jianu, în vârstă de 48 de ani, intrată în schit de 30 de ani, cu ordinul Episcopului de Huși, Calistina Ciure(a) în vârstă de 48 de ani, intrată în schit de șase ani, cu ordinul Episcopului de Huși, Eugenia Zarcu (?), în vârstă de 45 de ani, intrată în schit de 24 de ani, cu ordinul Episcopului de Huși și Magnisia Ioan, în vârstă de 36 de ani, intrată în schit de 15 ani, cu ordinul Episcopului de Huși, Fevronia Urzică, în vârstă de 60 de ani, în schit de 22 de ani, Elefteria Zaharia, în vârstă de 34 de ani, în schit de 20 de ani, Sozonta Orza, în vârstă de 30 de ani, de patru ani în schit, Olimpiada Teodor, în vârstă de 43 de ani, în schit de opt ani, Eufrosina Donici, în vârstă de 24 de ani, în schit de 20 de ani, Magdalina Palimo, în vârstă de 70 de ani, în schit de 12 ani, Zanefta Varcolici, în vârstă de 50 de ani, în schit de 30 de ani, Agripina Bune, în vârstă de 24 de ani, în schit de 18 ani, Suzana Martin, în vârstă de 32 de ani, în schit de 14 ani, Vasilica Stavarache, în vârstă de 35 de ani, în schit de doi ani (toate cu ordinul Episcopului de Huși)¹¹³. În noiembrie 1863 sunt atestate la Golgofta (Hușani) un număr de 17 monahii viețuitoare¹¹⁴.

¹⁰⁸ D.J.A.N.Iași, Fond Manuscrise, nr. 1981, f. 2-2v.

¹⁰⁹ D.A.N.I.C., F.M.C.I.P. – Moldova, dosar 199/1858, f. 501, respectiv 506.

¹¹⁰ *Ibidem*, f. 518-522.

¹¹¹ *Ibidem*, f. 4v.

¹¹² *Ibidem*, f. 409, respectiv 410-411.

¹¹³ *Ibidem*, f. 5, respectiv 30 v

¹¹⁴ *Ibidem*, f. 330

Conform legii de desființare a schiturilor din 1860 la schitul Golgofta urmau să rămână monahiile Sozonta Orza și Efrosina Donici¹¹⁵

Monahia Agafia Pano (Panu), în suplica trimisă Ministerului la 29 septembrie 1860, amintește chiliile sale proprii de la schitul Golgofta de pe moșia Ivănești, numit și Hușanii, cu cheltuielile însemnate, ridicarea altor chilii în dosul celor amintite. Deține actele formale din 1848¹¹⁶

Redăm în continuare o scrisoare din 30 octombrie 1866 de Efrosina Panu, născută Miclescu, trimisă domnitorului Carol I de Hohenzollern Sigmaringen (1866-1914). *Monseigneur, Par la lettre, dont votre Altesse Royale a daigné m'honorer votre auguste vonte, s'est plu à promettre sa haute protection à la malheureuse famille de Panu, le besoin l'imperieuse necessite ma pause Monseigneur à eu usersi tot. / Une de mes fiiles, Monseigneur en sa qualite de religieuse voulant assurer son avenir est alle s'etablir dans une congregation priveé nomme Golgota en Moldavie dans le district de Vaslui, au elle s'est bate une maisonnette qui contenait tout son patrimoine. / Lors de la secularisation des couvents comprenant le siege de cette congrégation priveé dans la denomination générale de conventsou s'eu soisit comme du reste de sorte qu'aujourd'hui les religieuses de cette congregation, don't ma fiile fait partie, se trouvent condamnees a abandonner leur patrimoine./ Le gouvernement passé et la chambre out constate qu'il y a vais parmi les convents: reste à faire la rectification de l'erreur. / La priere doncs'que a se adresser à Votre Altesse Royale a pour objet Monseigneur de faire hater la rectification de l'erreur a fin que de mon encore je puisse voir assuré l'existence de ma file. / Monseigneure il n'y a pas de plus cruelle souleur pour une mere que celle de voir les souffrances de ces enfants et c'est ce qui me fait esperer qu'une âme noble et elevée comme celle de Votre Auguste Personne tiendre compte de ma douleur et excusera ma hardiessa. / J'ai l'honneurs d'etre Monseigneur avec les sentiments de la plus vive reconnaissance et du plus profound respect / de Votre Altesse Royale / la tres tumble et tres divouee (...). / Efrosina Panu n'ée Miclescu / la 30 oct. 1866 / Iassi. Semnătura sa este cu caractere chirilice¹¹⁷*

Protoiereul Anastasie Frimu raportează la 24 ianuarie 1863 despre „sora Maria”(58 de ani), viețuitoare de cincini ani la „Ghologhofta”, cumnata preotului Ioan Luca din satul Poienestii Mănăstirii, care bolnavă solicită călugărirea. Răspunsul Episcopiei Hușilor survine la 5 februarie 1863: „La mijlocirea ce faceți prin raport(ul) N. 47, vi să răspunde că după legea votată de adunare în anul 1860 și publicată în Monitorul oficial N. 251, călugărirea este învoită numai pe la monastirile clasate. Prin urmare dacă bătrâna Maria vroiește numaidecât a înbrăoșa tagma călugărească să se așeze la una din acele mănăstiri”¹¹⁸.

Monahia Epracsia Luca, aflată din fragedă copilărie la schit, a petrecut ca soră timp de 15 ani. La 27 martie 1864 se plânge Locotenentului de Episcop Melchisedec Ștefănescu, căruia îi arată cumpărarea cu ajutorul rudelor a unei chilii și primirea

¹¹⁵D.A.N.I.C., F.M.C.I.P. – Moldova, dosar 199/1858, f. 100v

¹¹⁶Idem, dosar 374/1860, f. 46

¹¹⁷Ibidem, f. 514, Original

¹¹⁸Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, Pachet 30, dosar 117 / 1863, f. 4-5.

ordinului protoieriei de Vaslui prin care se cere „a mă ridica din desființatul schit Gologofta și a mă muta în mănăstire(a) Văratecului”, solicitând revocarea ordinului respectiv. Melchisedec Ștefănescu îngăduie viețuirea sa la desființatul schit Gologofta¹¹⁹ Monahiei respective i se cere renunțarea la faptele scandaloase în care este implicată¹²⁰

La 4 februarie 1864, preotul Ioan Popov, servitorul bisericii schitului Gologofta, cu hramul Sfântul Neculai, după hirotonisirea preotului Gheorghe Haraga la biserica amintită, cere permutarea la biserica cu hramul Sfântul Neculai din satul Dracseni, districtul Tutova, unde s-a „alcătuit” cu locuitorii săteni¹²¹. Se păstrează referatul preotului Gheorghe Haraga, subprotoiereul de Racova, din 16 decembrie 1864, pe care îl redăm: „*Monahia Epracsia din desființatul schit Gologofta, sintu acum doi ani de când este angajată cu preotul Ioan Popov și în cât timpu numitul preot au fost cu șiderea în Gologofta, monahia au petrecut în casa preotului ca soție, acum înse de când preotul este în comuna Dracseni, în districtul Tutova, numita monahie toată conviețuirea o are la casa numitului preot. Așa încât chiar tatul preotului Popov m-au amenințat ca dacă nu arăt asemenea necuviință, el va raporta la Episcopie, de ace(ea) cu onorul cuvinit vi se aduce la știință*”¹²². Continuarea legăturilor scandaloase cu preotul Ioan Popov atrage ordinul Ministerului Cultelor din octombrie 1866 pentru primirea sa la mănăstirea Agapia¹²³

Lipsa mijloacelor necesare traiului cotidian determină cererea din 6 septembrie 1867 de primire la mănăstirea Agapia a monahiilor Agafia Străjescu, Elisaveta Hâncu, Glafira Hâncu și Magdalena Palimariu¹²⁴.

Zanefta Vârgolici, care a primit schima monahală în 1822 la mănăstirea Văratec și a venit la Gologofta după desființarea schitului a suportat o existență mizerabilă, muritoare de foame, va fi primită la metania sa în aprilie 1868¹²⁵

Satul Gologofta număra 70 de familii în anul 1864, biserica fiind deservită de preotul Gheorghe Haraga, ajutat de cântăreții Alecu Petrișor (numit la 18 aprilie 1861) și Toadir Burcă (numit la 16 iulie 1845). Totodată „aicea înse se află 14 monahii”¹²⁶. Decesul preotului Gheorghe Haraga a avut loc la 27 ianuarie 1875¹²⁷

La 17 decembrie 1864 este recomandat Chiril Burcă în calitate de cântăreț bisericesc la biserica Sfântul Ierarh Nicolae, a desființatului schit Gologofta¹²⁸.

În 1872 la schitul Gologofta viețuiau monahiile Aglaida Jianu (călugărită în 1837 de ieromonahul Teotist la Gologofta), Marta Luca (călugărită în 1856 de ieromonahul Filaret Burcă la Gologofta), Agafia Panu (călugărită în 1847 de către episcopul Sofronie Miclescu), Zanefta Vârgolici (călugărită în 1822 de ieromonahul Calinic la mănăstirea Văratec), Tavefta Vâlcu (călugărită de ieromonahul Ghenadie

¹¹⁹ Idem, Pachet 28, dosar 66 / 1863, f. 7-8; respectiv 12.

¹²⁰ D.J.A.N.Vaslui, Fond Episcopia Hușilor, dosar 5 / 1864-1865, f. 1

¹²¹ Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, Pachet 31, dosar 71 / 1864, f. 13.

¹²² Idem, dosar 66 / 1863, Pachet 28, f. 16.

¹²³ *Ibidem*.

¹²⁴ Idem, dosar 24 / 1867, f. 2-3.

¹²⁵ Idem, Pachet 42, dosar 50 / 1868, f. 5, 7, 11.

¹²⁶ Idem, Pachet 33, dosar 104 / 1864, f. 108-109.

¹²⁷ Idem, Pachet 50, dosar 34 / 1875, f. 15.

¹²⁸ Idem, Pachet 32, dosar 77 / 1864, f. 85.

Cozma la Gologofta), Susana Martinică (călugărită în 1857 de ieromonahul Filaret Burcă), Epracsia Popov Luca (călugărită în 1856 de ieromonahul Filaret Burcă), monahii Dosoftei Șargu (călugărit în 1850 de protosinghelul Clemințe Talpiș la mănăstirea Pârvești) și Aftanasie Ghircan (călugărit de arhimandritul Nectarie Hermeziu la schitul Lipova)¹²⁹. Aceleași viețuitoare și viețuitori se regăsesc și la 1871, nacealnică fiind Aglaida Jianu¹³⁰

Protoieria recomandă ca preot la 24 noiembrie 1880 pe Gheorghe Popescu, căruia Episcopia îi eliberează carte în aceeași zi¹³¹

Potrivit raportului preotului C. Focșa din 25 august 1880 călugărițele din schit se întrețin din „*lucrul mânilor*”, produc prescuri pentru bisericile din comunele vecine și își au chiliile proprii¹³².

Cu prilejul inspecției din comuna Ivănești din 13 mai 1892, protoiereul județului Vaslui a găsit „pripăsit” pe monahul Atanasie Gervanu, călugărit la fostul schit Gologofta, neacceptat la mănăstirea Neamț¹³³. La 17 octombrie 1896 protoiereul de Vaslui raporta Episcopiei Hușilor prezența monahiei Susana Martinica în comuna Ivănești, rămasă de la desființatul schit Gologofta¹³⁴.

În 1894 sunt vândute prin licitație publică o parte a chililor și un coșar mare¹³⁵

DOCUMENTE ¹³⁶

1. - 1681 (7189) mai 14, Iași.- *Sion, Costantin, Alexandra, Anița, Dochița și Anghelușa, copiii lui Războian din Coșești, vând lui Ilea Zălarul din târgul Iași, părțile lor din moșia Ivănești, ținutul Tutova, cu 35 de lei bătuți.*

† Adecă noi, ficiorii lui Războian, anumi Sion și Costantin și Alexandra și Anița și Dochița și Anghelușa, din Coșăști, scriem și mărturisăm cu acesta zapis al nostru, cum noi de bună voia noastră de nime siliț(i), nici asupriț(i), am vândut partea noastră de ocină din sat din Ivănești, din ținutul Tutovei, dumisale Ilei Zălariului, din târgu din Iaș(i), drept treizăci și cinci de lei bătuț(i), ca să fii dumisali driaptă ocină și cumpărătură, dumisali și giupânesăi dumisale și cuconilor dumisali în veaci. Și acestu zapis s-au făcut dinaintea a mulți oameni buni, megiași de prinpregiur, anume Toader vornicul de Stoenești și Iona și Mirăuț(ă) și Gheorghe și Chiriac și Gavril din Ivănești, și Mileștean din Coșăști. Și pentru mai mare credința ni-am pus peceți ca s(ă) crează.

U Ias (Vă)l(e)at 7189

Mai 14

¹²⁹ D.J.A.N.Vaslui, Fond Episcopia Hușilor, dosar 5 / 1871-1875, f. 14.

¹³⁰ + Veniamin Pocitan, *op. cit.*, p. 93.

¹³¹ Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 58/ 1880, f. 56

¹³² Idem, Pachet 57, dosar 19 / 1879, f. 63.

¹³³ Idem, dosar 85 / 1879 (numărul vechi), f. 82

¹³⁴ *Ibidem*, f. 41.

¹³⁵ D.J.A.N.Iași, Fond Manuscrise, nr. 1981, f. 2.

¹³⁶ Documentele de față le-am cercetat la Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale din Bucurști. Din primăvara anului 2012 au fost transferate la Direcția Județeană a Arhivelor Naționale din Iași. Publicăm numai o parte din documentele schitului Gologofta, celelalte așteptându-și rândul pentru viitor.

Toader dvornicu.
 Mirăuță.
 Sion.
 Alexandra.
 Anița.
 Dochița.
 Angelușa.
 Gheorghii.
 Chiriac.
 Costantin.
 Mileștean.
 Gavril.

D.J.A.N.Iași, Mănăstirea Golgota, I / 1, Original, difolio, rupt, lipit, lipsă 2 / 3 din foaia a 2-a; Mențiune la + Veniamin Pocitan, *Schitul de maici Golgota (Vaslui)*, în „Buletinul Episcopiei Hușilor”, Huși, Anul IX, nr. 12, decembrie 1933, p.91.
 EDIȚII: C.D.M., IV, p. 152, nr. 623.

2. - 1684 (7192) iulie 6.- *Arhilia și Anița, fiicele lui Vasilie Dorog, nepoatele Oanei din satul Stoenesti, vând lui Sion aprodul, părțile lor din moșiile Stoenesti, Broșteni și Ivănești, din vatra satului, câmp, țarină, pădure, vad de moară în Racova, cu 15 lei bătuți.*

Copie

Adică eu, Arhilia și cu sorumea Anița, sănove Vasăli Dorog, nepoatele Oanei, din sat din Stoenesti, scriem și mărturisim cu acest adevărat zapis al nostru, cum noi de nimenea sălitate, nici asuprite, ci de a noastră bună vo(i)e, am vândut partea noastră de ocină și de moșie din sat din Stoenesti, și din Broșteni, și din Ivănești, dintre ceste săliști ce s-ar alege părțile noastre, din vatra satului și din câmp și din țarini și din pădure, și cu vad de moară în Racova, și din tot locul cu tot venitul ce s-ar alege părțile noastre dintr-aceste săliști care mai sus scriem, le-am vândut lui Săon aprodul drept 15 lei bani, ca să hie dum(i)sale dreaptă ocină și moșie, dum(i)sale și femeii dum(i)sale, și cuconilor și nepoților și strănepoților în veci. Și acest zapis s-au făcut dinainte(a) lui Gâlcă vornicul de poartă, și dinaintea lui Toader sânc Coșescul, și dinaintea lui Nicolai Bruncă ot Făstăci, și dinaintea Apostului sânc Gheorghie, și dinaintea altor oameni carii mai gios vor iscăli. Și noi pentru credință mai gios ne-am pus degitile ca să s(e) crează.

7192 iul(ie) 6

Iscăliți:
 Toader Coșescul.
 Arhilia.
 Anița.
 Apostul.
 Niculai.

Acest zăpis l-au răscumpărat Lupul, feciorul Alexandrii, nepotu(l) Apostului lui Doruș de la noi, și noi i-am dat zăpisul înapoi, dându-ne și el banii în mâinile noastre; și pentru credința ne-am iscălit.

7254

Iscăliți:
Ioniță Sion.
Ștefan Gălușcă de Coșăști.

Întocmai cu or(i)gnalul.

Grigoriu răgistrator.

Giudecătoria țânut(ului) Vasluiului

Copia aceasta posloduindu-să din cuvânt în cuvânt și fiind întocmai or(i)ginalu(l) zăpis, de aceea după cerire ci și prin jalobă au făcut irodiacon(ul) Antohii, vechilu(l) schitului Gologofta, s-au încredințat cu iscăliturile cuviniti și punere(a) peceții tribunalului.

<ss>

<ss> C. Patrașcu

<ss> D(irector) Hr. (...)

Registrator <ss> Iordachi Grigoriu

N. 333

(1)836 săptemvr(ie) 5

D.J.A.N.Iași, Mănăstirea Golgota, III / 1, Copie încredințată de Judecătoria ținutului Vaslui, în 5 septembrie 1836.

EDIȚII: C.D.M., IV, p. 193, nr. 825.

3. - 1765 (7273) aprilie 5. – Vasile Petrinjăl și soția sa Maria vând preotului Gheorghie protopop și soției sale o casă cu pivniță în târgul Bârlad.

Adică eu Vasile Petri(n)jăl și cu soțul meu Marie, făcut-am zăpisul nostru la mâna preotului G(h)eorg(h)ie protopop, și preutesii Ilinii, pe cum să s(e) știe că i-am vândut o cas(ă) și cu pivniț(ă), cari cas(ă) este lângă casa lui Costantin Bungean din gios, iar din sus este locul preotului Andrei Brăescul, tatăl protopopului G(h)iorg(h)i, și am vândut-o dreptu triizăci di lei bani, și banii me-(a)u dat diplin în mâinile mele. Și cându am vândut s-au tâmplat preuți (...)tân, și o(a)meni, și casa este dat(ă) cu loc cu tot și cu este înprejur, și am vândut-o să fi(e) dri(a)ptă ocină și moșie în veci, și stânjeni(i) în gios și în sus. Și pentru credința am pus și degetul ca să s(e) cr(e)ază.

(Vă)le(a)t 7273 ap(rilie) 5

Eu Vasile Petri(n)jel, am vândut.
 Eu Marie, soțul lui Vasile, cu vo(i)e me(a).
 Erei Angheluță, m-am tâmplat.
 Erei Costantin, m-am tâmplat.
 Și eu preutul Manoli proin protopop, am scris cu zisa lor.

Acestu zapisu l-au răscu(m)părat D(i)ma Ciocan de la preutul G(h)iorg(h)ie,
 fi(i)du ne(a)m lui Vasile Petri(n)jăl.

ap(rilie) 5

D.J.A.N.Iași, Fond Schitul Golgota, II / 1, Original.

4. - 1765 (7273) aprilie 5. – *Vasile Petrenjel și soția sa Maria, vând preotului Gheorghe protopop și preotesei Ileana, o casă cu pivniță în târgul Bârlad.*

Copie

De pe un zapis de un loc de dugheni în târgu(l) Bârladului a sfintăi mănăstiri
 Floreștii, care să numește a lui Petre(n)gel.

(Vă)le(a)t 7273 apr(ilie) 5

Adică eu, Vasili Petre(n)gel, și cu soțul meu Marie, făcut-am zapisul nostru la
 mână preotului Gheorghie protopop, și preutesie Ileani, pe cum să știi(e) că i-am
 vândut o casă și cu pivniță, care casă este lângă casa lui Costandin Bunjan di gios, iar
 din sus este locul preotului Andrei Brăescul, tatăl protopopului Gheorghii, și am
 vândut-o drept 30 de lei bani, și banii mi-au dat deplin în mâinile. Și când am vândut
 s-au tâmplat preuții Brătian și și oamenii, și casa este dat(ă) cu loc cu tot și cât este
 împrejur, și am vândut-o să fii(e) dreaptă ocină și moșie în veci, și stânjin(i) în gios și
 în sus stricat). Și pentru credință am pus și degetul ca să să crează.

Eu Vasili Petre(n)gel, am vândut.
 Eu Marie, soțu lui (...) cu voia me(a).
 Ierei Angeluță, m-am tâmplat.
 Ierei Costa(n)din, m-am tâmplat.

Și eu preutul Manoli proin protopop, am scris cu zisa lor.

Acest zapis l-au răscumpărat Dimă Ciocan de la preutul Gheorghie, fiind
 neamu(l) lui Vasili Petre(n)gel. Aprilăi 5.

Aice adeverită întocmă.

D.J.A.N.Iași, Fond Schitul Golgota, II / 2, Copie.

5. - 1767 (7276) decembrie 14. – *Tofana face danie mănăstirii lui Ioniță Hușanul partea sa de moșie din siliștile Stângacii de Sus, Lucești, Ivănești și Leucești.*

Adecă eu, Tofana, sora lui Vasălie Moșă(...), nepoată lui Cindariu, făcut-am
 zapisul mieu la mâna jupânului Ioniță Hușanul, precum să s(e) știe că parte(a) mea de

moșă(i)e am dat danie mănăstirii dum(i)sale, din toate siliștile, anume din Stângacii de Sus, și din Lucești, și din Ivănești, și Leucești, și din tot locul cât a cuprindi part(ea) mea, fiind că eu am fost ste(a)rpă, și neavând copii, am dat pentru sufletul meu ca să s(e) pomini(a)scă la Sfânta mănăstire. Iar cini s-ar ispiti din nepoții miei sau din ne(a)mul meu s-ar scula să e această danie să fie afurisit și anaftima de D(o)mnul nostru I(i)sus H(risto)s, fiind că eu cu nepoții nu m-am pus (...) că și oarece ce am avut de țini(a)m pentru grije sufletului mi-au luat. Și pentru credința am iscălit.

Eu Tofana, nepoat(ă) Gligorcii Cindar.

Eu erei Mihaiu, am scris zăpisiul să s(e) știe.

Eu Calistru monah.

7276 decim(brie) 14

Datorie am avut la nepoț(i) cinci lei pol, să aibă ai scoate să fie pentru grija sufletului meu.

D.J.A.N.Iași, Fond Schitul Golgota, II / 3, Original.

6. - 1767 (7276) decembrie 14. – *Tofana face danie părțile sale de moșie din Lucești, Stângacii de Sus, Vlădești, Broșteni, Stoienești, Ivănești lui Ioniță Hușanul, fiul lui Toader Hușanul, pentru a fi pusă după moartea sa la pomelnicul sfintei bisericici.*

Adică eu, Tofana, sora lui Vasăle (...) Moșaimultă, nepoată Gligorcii ot Stângacii, strănepoată lui Gindar, făcut-am adevărat zăpisiul meu la mâna dum(i)sali lui Ioniță(ă) Hușanul sin Toader Hușanul, precum să s(e) știi(e) că fiind eu fâmei(e) bătrână și neputincioasă, fiind lipsită și de lumina ochilor și neprimindu-mă nepoții mei, toți mă da(u) afară și mă hăscăe, și neputând eu trăi m-am dus la Coșăști la un ficior ci l-am crescut de suflet, anume Vasăle Vărăzar, și acela fiind sărac și c(u) o casă plină de copii, la vre(me) ca aceia tâmplându-să de iara și răzmăriță, nu pute(a) de capul lui să-ș(i) folos(e)ască. Am trimis de am chemat pi numitul de mai sus arătat dum(nea)lui Ionițe Hușanul, și m-am dat dani(e) dum(i)sale cu toate părțile di moșii ce am avut în hotarâli noastre, anumi din Lucești, și din Stângacii de Sus, și din Vlădești, și din Broșteni, și din Stoienești, și din Ivănești, parte(a) me(a) ci s-a alege, ca să-m(i) poarte dumn(e)alui de grij(ă), până la moarte(a) me(a), iar după moarte(a) me(a) să aibă și dumn(ea)lui a mă pune la pomelnic la sfânta bisărică. Iar nepoții mei sau alte neamuri a mele di s-ar scula să supire pe dumn(ea)lui Hușanul, unii ca aceisă fii(e) blăstămațide Domnul H(risto)s și de Maică Precurată, și de 12 Apostoli, și de toți Sfinții, cât și de mine păcăto(a)sa, și mergând și la giudecată cu numitul Hușan cine le-ar căta în gură să fie supt blăstămul cel mai de sus arătat, că sânt oameni fără de suflet și fă(ră) de lege. Că ei pi frate(le) meu Vasăle, tatăl lor, mai în toate zilele îmblate numi știu toți oamenii până ce au murit, și pentru credința m-am si iscălit.

Eu Tofana, nepoată Gligorcii, strenepoată lui Gindar.

Eu erod(iacon) Mihai și dohovnic, am scris zăpisiul cu zisa Tofanii.

Eu erei Simion.

Eu monah Calistru.

Ne-am tâmplat la această danie.

(Vă)leat 7276 dec(embrie) 14

Eu Vas(i)le Vârzar, m-am tâmplat.

Că nepoții mei și câte avem câte ceva în mă apuca și mânca tot, 5 lei pol sânt la dânșii, să aibă dumn(ea)lui ai scoate, să-mi fii(e) pentru grija sufletului meu.

D.J.A.N.Iași, Fond Schitul Golgota, II / 4, Original.

7. - 1774 (7283) decembrie 5. – *Calistru monah Hușanul dăruiește mănăstirii vărului săi Ioniță Hușanul patru stupi și părțile de moșie din Stângacii de Jos, Vlădești, Dezjuțați, Ivănești, Poienești, și Broșteni pentru un păcat al tatălui său Vasălachi Hușanul.*

Adică eu, Calistru, monah Hușanul, dat-am adivărat scrisori, precum să s(e) știe că am da(t) danie 4 stupi și moșie ci ave di toati hotar(e)le, anumi din Stângaci de Jos, ci avem cumpărătru(ă) di pri tatul nostru Vasălachi Hușanul, și de Vlădești, și din Dizgiugaț(i), și din Ivănești, și din Poi(e)nești, și din Broșteni, acest(ea) toate de mai sus arătați le am dat sfintei mon(a)stir(i) a vărului Ioniț(ă) Hușanu ca s(ă) intrăm noi citori la sfânta măn(ă)stir(e), după cum au fostu și părinții noștri, fiind că noi sântem încărcăți și cu un păcat vechiu de tatăl nostru la o vremi de sār(ă)cie a crește a niște vite de la sfân(ta) măn(ăs)tir(e) ce(a) vechi și poate că dintr-acee(a) n-am mai avut nici o par(te) de pricopsală nici noi și tatăl esti încărcat cu acestu păcat. Deci (...) că și eu am dat ca s(ă) facă milostivul Dumnezău o milă cu noi cu toți. Iar cine di(n) frați(i) mii, sau di(n) verii mii, ar da supărar(e) cât de puțan Sfint(e)și mă(nă)stir(i), unii ca (a)cei să fie suptu blăstămul lui H(risto)s și al Cin(stitei) Preciste, fi(in)d că eu altă bogăție sau bani n-am avut să întărescu cu ci ama vu(t) am întărit și ne-(a)m pus pe toț(i) la pomelnic, vii și morți.

Eu Calistru monah Hușanul, Nastasie

7283 dec(embrie) 5

Iliana, Safta, Ion, Marie

Morți

Vasilachi, Safta, Mihălachi, Luca, Gligoraș

Și că(n)d a face pomelnic să aibă a ne pune la pomelnicul cel nou de vărul Ioniță, să nu ne uiti.

D.J.A.N.Iași, Mănăstirea Golgota, I / 2, Original.

8. - 1776 decembrie 16. – *Hotarnica moșiei Hodorceni din ținutul Vasluiului.*

+ Facem știre cu această mărturii(e) hotarnică, că din luminată porunca pre(a) domnului nostru mărie sa Grigorie Alexandru Ghica Voi(e)vod, fiind noi rânduți cu luminată carte(a) mării sali, întru cari ni să poruncești ca să mergim la o moșai(e) a dum(i)sale Dimitrachi Vordî Pregopji, anumi Hodorceni, ce esti la ținut(ul) Vasluiului, și mergând la numita moșai(e) ș-am strânsu răzăș(i) și împregiuraș(i),

anumi ermonah Ștefan Ciure, răzăș, i Miron Staniș, răzăș, i Gheorghe Stere, ruptaș răzăș, i Vasăle Săroiul, ruptaș răzăș, i Ioniți Onul, răzăș, i Adam Mușcheriul, răzăș, și alți răzăș(i) și împregiuraș(i). Și cetindu-le carte de blăstăm întru auzul tuturor, întrebându-i pe unde au fost stăpânire(a) dum(i)sale med(elnicerului) Costandin Cucoranul, și au purces și ne-(a)u arătat p(i)etri hotară vechi până unde și pe unde au stăpânit med(elnicerul) Costandin Cucoranul. În pietrele hotară unde s-au despărțit moșae răzășască de moșie med(elnicerului) Cucoranu și am făcut funie de 20 pași și pasul de 6 palme domnești, și am început a măsura de cătră răsărit din piatra ce s-au despărțit parte(a) răzășilor din moșie med(elnicerului) Cucoranul și măsurând tot în sus pe zare(a) de(a)lului cătră miazănoapte până în piatra vechi în movilă în mo(...)la¹³⁷ ce(a) din parte(a) Găurenii i Soholețu de Hodoreni, s-au găsat 35 funii, 5 pași, și de acole am purces la vali cătră soari apuni piste vale(a) Schinetii pe lângă puțul de piatră tot la deal până în moviliță în piatra ce desparti Soholețul de Hodoreni, s-au găsat 48 funii, și de acole tot la vali cătră apus până într-o piatră vechi, supt un păr, s-au găsat 14 funii, bez 6 pași, și de acole la vali p(r)in păduri tot cătră apus până s-au înpreunat cu hotarul Vovrieștilor, și am pus piatră hotar și colțul, s-au făcut 12 funii, și de acole măsurând tot p(r)in păduri în gios cătră amiazăzi, până într-o piatră vechi hotar în păduri, s-au găsat 14 funii, și de acole tot înainte pe lângă hotarul Țăbăneștilor tot înainte p(rin)¹³⁸ păduri într-un piscu ce au (i)eșit din pădure într-o piatrăvechi hotar a Țăbăneștilor, și de acole tot înainte pe muche(a) de(a)lului în prăvalul apii de cătră Țăbănești, am pus o piatră hotar în capul dumbrăvii, și de acole tot înainte pe zare(a) de(a)lului cătră amiazăzi p(r)in păduri până unde s(...)moșae,¹³⁹ și s-au pus piatră hotar și colțu, de au despărțit parte(a) răzășască, și s-au găsat 62 funii, 5 pași, și de acole la vali p(r)in păduri cătră soari răsari până în margine(a) pădurii, și am pus piatră hotar, și de acole tot la vali, și trecând piste vali la de(a)l cătră răsărit, până în zare(a) de(a)lului, și am pus piatră hotar, și de acole iar la vali(a) ce trece peste un părau și piste un dambușor cătră răsărit, p(r)in săliști și pisti părau Schinetoai, și de acole cătră răsărit la de(a)l până în muchi(a) de(a)lului, și am pus piatră hotar, și de acole tot la de(a)l și pisti (...)odie¹⁴⁰ podișul până în zare(a) de(a)lului despre Găurenii, unde s-au pus piatră hotar, și fundu(l) moșaei, și s-au găsat 105 funii, și s-au încheet. Însă și pământurile s-au socotit făcându-să funii(a) de 20 pași latul (și) de 380 pași lungul pământurilor, și s-au găsat 226 pământ(uri) cu câmpu și păduri, s-au socotit această sumă, și trăgând și parte(a) răzășască, moșae ce au rămas în parte(a) lor s-au găsat 120 pământuri câmpu și păduri i 12 pământuri, 14 pași, a lui Ștefan Ciure, ce s-au ales din parte(a) bo(i)erească, și au dat alături cu parte(a) răzășilor, însă parte(a) răzășască s-au făcut pas(ul) de 6 palmi, om de mijloc, și s-au făcut pământul de lat de 20 paș(i) și lungul de 380 pași, după cum au mărturisit răzășii de s-au măsurat pământurile de med(elnicerul) Cucoranu, iar parte(a) bo(i)re(a)scă s-au făcut pas(ul) de 6 palmi domnești și s-au măsurat moșae parte(a) bo(i)re(a)scă, și după cum am găsat cu cali și cu dreptati am dat și noi această mărturie(e) hotarnică în sâmni.

¹³⁷ Rupt.

¹³⁸ Rupt.

¹³⁹ Rupt.

¹⁴⁰ Ilizibil.

1776 decem(brie) 16

Eu Gheorghîi Lupan, răzăș.

Eu Gheorghie Stere, ruptaș răzăș.

Eu Miron Staniș, răzăș.

Eu Ioniți Onul, răzăș.

Eu Ștefan Crăescul Lazăr.

Eu Adam Mușcheriul, răzăș.

Sandul Miclescul, vel pah(arnic).

Și eu am iscălit pe acești răzăși cu slova me(a) și m-am iscălit. Vasăle Brânzăi, răzăș.

Eu Anton Jăpiu, monah.

Eu Ștefan Ciure, monah (și)¹⁴¹ vechil (...) ¹⁴² ruptaș.

Ștefan Jăr, vornic de poartă.

D.J.A.N.Iași, Mănăstirea Golgota, I V / 1, Original.

9. - 1783 mai 12. – *Gheorghe și Costandin, biv vel vătav de copii, ficiorii lui Ioniță Ciohodariul, vând șătrrarului Ștefan Căsăcachi un bătrân din satul Lucești, pe apa Racovei, ținutul Tutova, cu 50 de lei bani gata*

Copie

Adecă eu, Gheorghie și eu Costandin, biv vel vătav de copii, ficiorii lui Ioniță Ciohodariul, nepoți de fată lui Postolachi Coșăscul, strănepoți lui Irimie Coșăscul, dat-am acest adevărat zăpis al nostru la mână vărului nostru șătrrarului Ștefan Căsăcachi, precum să s(e) știi(e) că de bună vo(i)e no(a)stră am vândut dreaptă moșia no(a)stră un bătrân întreg, ci s-au ales la hotărât, bătrânul moșului nostru lui Postolachi, ci este la ținut(ul) Tutovii, pe apa Racovii, din sat din Lucești, și văzând noi că au vândut alte rudeni ale noastre părțile lor, cei trii bătrâni ci-i ave(au) rudeniile no(a)stre și rămâind numai bătrânul nostru nevândut, dar și noi acum socotindu-ne l-am vândut acest bătrân al nostru, bătrânul lui Postolachi Coșăscul, dum(nealui) șătrariului Ștefan Căsăcachi drept cinzăci lei bani gata, care bătrân ne s(e) tragi și noauă di pi strămoșul nostru Irimia Coșăscul. Și văzând noi că ne-(a)u făcut plata deplin, i-am dat și noi acest zăpis ca s(ă) aibă dum(nealu)i a o stăpâni ca pre o dre(a)ptă cumpărătură din câmp și din păduri și cu vad de mo(a)ră în apa Racovii, și cu vatră de sat, unde au fost cas(e)le lui Irimia Coșăscului, și cu locuri de prisacă. Iar pentru că am vândut noi parte(a) unor nepoți de frate ai noștri, să avem noi a le da lor parte de moșii dintr-alte săliști di pe unde mai au cu noi dinpreună pentru parte(a) lor de Lucești, iar dum(nealu)i șătrariul Ștefan să-și stăpîne(a)scă bătrânul întreg din Lucești, după cum l-au cumpărat de la noi. Iar de nepoții noștri să aibă dum(nealu)j pace, ei ci or ave(a) să-și cei la noi. Și pentru mai mare credința ne-(a)m iscălit, și când s-au făcut acest zăpis s-au tâmplat câțiva oameni de cinstre care mai jos li să vor vide(a) iscăliturile.

¹⁴¹ Ilizibil.¹⁴² Ilizibil.

1783 mai 12

Gheorghii Ciohodari, carele am vân(dut).

Costandin vătav Cioh(o)dar, carele am vândut.

Neculaiu bănișor, mart(or).

Toader Gedeoan, dascal, au scris zăpisiul vânzătorilor.

Aceștie sânt nepoții vânzătorilor care sânt păgubaș(i) de părțile lor de moșii, ci le-(a)u vândut moșii lor.

Ioan, Preut.

Gavril Cioh(o)dar.

Grigoraș Ciocan.

D.J.A.N.Iași, Fond Schitul Golgota, II / 5, Original.

10. - 1783 (7291) mai 18. – „Însămănare după cum s-au măsurat hotarăle, anume Broștenii, i Stoenăștii, i C(h)iliile și Ivăneștii, anumi după cum arată mai gios să s(e) știi(e)”.

Însămănare după cum s-au măsurat hotarăle, anume Broștenii, i Stoenăștii, i C(h)iliile și Ivăneștii, anumi după cum arată mai gios să s(e) știi(e).

Fun(ii)	Stânjen(i)	Șu fun(i)e câte 20 stânjeni
77	7	Broștenii.
17	-	Stoenăștii.
10	-	Siliște(a) Stoenăștilor.
12	-	Poe(a)na C(h)iliilor.
10	3	Tij, C(h)iliile loc sterp.
31	-	Ivăneștii câmpu.
18	-	Siliște(a) Ivăneștilor.

Iar peste tot 175 de fun(ii) și 10 stânjini fac în toate hotarăle.

(Vă)le(a)t 7291 maiu 18

D.J.A.N.Iași, Fond Schitul Golgota, I / 3, Original.

11. - 1789 februarie 25. – *Gheorghe, fiul lui Ioniță Hușan, face schimb cu Iordachi Mărzac, căruia îi dă un loc de prisacă pe moșia Vlădești, șimutul Tutova, cu o casă a prisăcarului, și primește o parte din moșia de la poienile Cârnelui.*

Adică eu, Ghiorghii, sân Ioniți Hușan, călugăr, dat-am adivărat zăpisiul meu la mâna dum(nealu)i vărului Iordachi Mărzac, precum să să știi(e) că ne-am învoitu amândoi și am schimbat, eu i-am dat dum(nealu)i un loc di prisacă pi moșia Vlădeștii, în ținut(ul) Tutovii, pi apa Racovii, cari moșie esti dreaptă di pi tatăl meu, cumpărătură, cum și casa prisăcarului ci esti lângă prisacă, să ni fii di j(...) cu toati cele

ci or fi p(r)inpregiurul ei, și dumn(ealu)i bade(a) Iordachi Mârzac me-au dat parte(a) di moșie din po(i)enile Cârnelui, ci esti a dum(nealu)i, cât i s-ar veni dum(nealu)i, și locul cel de prisacă ci i l-am dat dumn(ealu)i esti undi să află stupii ci i-am vândut în deal la Prutean. Și di acum înainte să fii(e) moșie a dumn(ealu)i și a cuconilor dumn(ealu)i cu toati celi ce sânt p(r)inpregiur(ul) prisăcii. Și pentru mai adivărată credința m-am și iscălitu mai josu ca să s(e) crează.

1789 fev(ruarie) 25

Gheorghii Hușan, am făcut schimbu.

(...), am fost față.

Și am scris cu zisa lui Gheorghii Hușan și sânt și mart(or).

<ss> Grigoraș (...).

D.J.A.N.Iași, Fond Schitul Golgota, III / 2, Original.

12. - 1791 iulie 11. – *Ileana, soția lui Policarp, fiica lui Ioniță Hușanul vinde vărului său Iordache Mârzac, blănar din Iași, un loc de prisacă de pe moșia Vlădești, ținutul Tutova.*

Protoiereu Mihail Strealbeațkii, și protopop al Moldovei, a Valahiei și a Basarabiei, mărturisescu.

Adică eu, Iliana, soțul lui Policarp, fiica răpoosatului Ioniț(ă) Hușan(ul), încredințaz cu acest adevărat zapis al meu, ce am dat la mâna dum(i)sale vărului meu Iordache Mârzac, blănar de aice din Iaș(i), precum să s(e) știe că de nimi silită, nici asuprită, ce de a mea bună voi(e), am vândut dumisale un loc de prisacă de la ținut(ul) Tutovii, ce este pe moșie Vlădeștii, în dealul Prutianului, la ocol(ul) Racovii, pe moșie părintască, care loc de prisacă și mie îmi este de danie de la mătușa mea Măriuța, ce au ținut-o Gavriliț(ă) Tălmaciul, și măcar că în anii trecuț(i) l-au fost făcut schimbu fratele meu Gheorghie, tot cu dum(nealu)i văr(ul) Iordachi Mârzacu, adică fratele meu i-au dat loc(ul) acesta de sus arătat și vărul meu Iordachi Mârzac i-au dat parte(a) sa din moșie Po(i)enile Cârnelui de la ținut(ul) (...) ¹⁴³, câtă i să va alege, cum dovedești zapis(ul) de schimbătură, care schimbu este bun după dreptate, și eu avem să-mi cautu cu fratele meu Gheorghie. Dar fiind că eu acum mă aflu cu lipse, de iznoavă am mai vândut și eu locul acestu de prisacă iar dum(i)sale vărului meu Iordache cu tocm(e)ală drept 40 lei, adecă patruzăci de lei, care bani după tocm(e)ală mi-au dat toț(i) deplin întru mânil mele. Deci, i-am dat și au acest adevărat zapis al meu, ca de astăzi înainte să aibă dum(nealu)i văr(ul) Iordachi Mârzacu i giupâneasa dumisale a-ș(i) stăpâni loc(ul) acesta întocma(i) și pre de plac, precum s-au stăpânit din vechiu, nesupărat de cătră nime(a) nici odată, atât după tărie zapisului meu, cum și după a fratelui meu, zapis ce are de schimbătură, fiind că și schimbul fratelui meu au rămas bun. Și pentru mai adevărată credința am iscălit, iscălindu-să și alți oameni de cinste care s-au tâmplat față(ă). Dar după moarte(a) dum(nealu)i vărului Iordache și a giupânesăi

¹⁴³ Spațiu gol.

dumisale Măriuța, fiind că dum(neal)or sint sterpi locul acesta să rămâi la stăpânire(a) fiului meu Matei după (...) de dani ce au dat dum(nealu)i acum.

1791 iul(i)e 11

+ Il(e)ana adiverezu.

Fiind că iscălitura Elenii Hușancăi iaste și într-alt zăpis la Toderașc(u) Mirce(a) tot pentru acest loc de prisacă cari nu să potrivești cu aceasta, și pentru ca să nu să schimbi zăpis(ul) am întărit și noi cu iscălitura noastră.

<ss> (...) Balș

Și eu am scris zăpis(ul) acesta cu zâsa dumisale Ilenii.

Ilie diiacu divan

D.J.A.N.Iași, Fond Schitul Golgota, III / 3, Original.

13. - 1799 martie 27. – *Diaconul Ichim, fiul lui Gavril Gafeiu, nepotul lui Darie, strănepotul Măricăi din Ivănești reînnoiește dania părții sale de moșie de pe Valea Mănăstirii, în afara hotarului Ivăneștilor, făcută de moșii săi sfântului schit Hușăanii.*

(Vă)le(a)t 1799 mart(ie) 27

Adică eu diiaconul Ic(h)im, feciorul lui Gavril Gafeiu, nepot lui Darii, strănepot Măricăi, fetei lui Nistor și a Teclăi, din sat din Ivănești, pentru o parte de moșăi(e) ce o avem di pi strămo(a)șa noa(s)tră Măricuța, ce este pi vale(a) mănăstirii, afară din hotaru(ul) Ivăneștilor, parte(a) despre mănăstiri, cu câ(m)p și cu codru, până în zare(a) dealului, și merge până în drumul Obrășănilor, și apucă drumul până în zari(a) Ezărului. Găsă(n)du noi dată dani(e) di moșii noștri sfântului sc(h)it ce este pe moșia ace(a)sta di sus numită, ci să prăznuiești și să cinstești hramul Sfântului (I)erarh Niculaiu, am dăruit-o și de cătră noi, ace(a)stă parte ce o avem di pi mătușă noastră Mărica. Și am dat și ace(a)stă întăritură la sfântul sc(h)it Hușăanii, și pentru mai (a)devărată crindința am iscălit.

Ero(diacon) Ic(h)im Gafiiu.

Apostul Boncu, zătu lui diaconu Ic(h)im.

Ioniț Mutăr(..), răzeș, m-am tânplat fațe.

Eu dascălul G(h)iorg(h)i (...), a scris cu zisa dum(nea)l(u)i părintelui diaconu Ic(h)im.

Eu Linca diaconița am dat o a tre(ia) parte din Ștefăni sfântului sc(h)it pentru sufletile no(a)stre dinpreună cu fii mei. Costantin, G(h)eorg(h)ie, Gligoraș, di pi vale(a) mănăstirii cu câmpu, cu codru.

Adică noi ficiorii lui Tănasii Doroși, din satul Albeștii, ținutul Vasluiului, am întărit și noi acestu acestu adivărat zăpis di dani(e) di pi vale(a) mănăst(i)rii din hotarul Ivăneștii, parte(a) noastră câtă să va alege, cu câmp și cu codru, am dăruit-o și noi sfintii mănăstiri Golgofta ot Hușăn(i). Și pentru mai adivărată credința ne-am iscălit.

<ss> Gavril diacon

1801 mai 7

D.J.A.N.Iași, Fond Schitul Golgota, I / 4, Original.

14. - 1800 februarie 16. – *Ion, fiul postelnicului Constantin Anghel dăruiește lui Ghenadie, egumenul schitului Gologofta din Hușeni partea de moșie din Broșteni, avută de pe Vasilachi Hușanu, moșul său.*

Adecă eu Ion, sin Costantin Anghelu post(elnic), dat-am adevărat(ă) scrisoarea mea la mâna sfinți(e)i sale părintelui Genadie, egumen schitu(ului) Golgofta ot Hușeni, precum să să știe că din toate părțile di moșie ce am avut eu di pi Vasilachi Hușanu, moșu(l) meu am dăruit sfântului schit parte(a) de moșie din Broșteni, din ținutul Tutova, di pi apa Racova. Aceasta parte di moșie am dăruit-o sf(â)ntului schit Golgofta ca să fie dreaptă ocină și moșie în veac neclătit la sf(â)ntul schit, unde să prăznuiește hramul sfântului marelui ierarh Nicolai, ca să încăpem și noi cu această parte de mai sus numită ctitori la sf(â)ntul schit, și când s-au făcut această scrisoare s-au tâmplat și părinți și alți o(a)meni care mai gios s-au iscălit.

1800 fev(ruarie) 16

Eu Ion Anghel post(elnic).

<ss> Genadie egum(en).

Eu Iosif, monah ot schit Golgofta.

Eu Veniamin, monah ot tam.

Eu Ioniță Idriceanu.

Și această scrisoare am scris-o eu cu zisa dumisale giupânului Ion Anghel post(elnic). și m-am iscălit.

<ss> Ieromonah Iosie din schitul Golgofta.

D.J.A.N.Iași, Fond Schitul Golgota, I / 5, Original.

15. - 1800 noiembrie 24. – *Vasile Basot și soția sa Maria dau schitului Gologofta partea lor de moșie din Stângaci ce o au de pe Vasilache Hușanul spre mulțumirea egumenului Ghenadie care a mijlocit cu cheltuiala sa pe lângă serdariul Panaite Cazimir, pentru a fi așezat la rânduiala postelnicilor.*

Adică eu Vasăli Basot, post., și cu soț(ul) meu Marie, dat-am adevărat și încredințat zapis(ul) nostru la mâna sfințai sale părintelui Ghenadei, igumen schitului Gologofta, precum să să știică din a me(a) bună voi(e) am venit la părintele Ghenadii și m-am rugat sfințai sale ca prin (...) cel ari sfinție sa la dum(nea)lui sărdariul Panaite Cazimir, să fiu așezat la rânduiala post(elni)cilor cu toată cheltuiala sfințai sale ci are să s(e) de(a) pe carte, după cum sau și dat, și eu încă să-l mulțănescu pi părintile cu o parte di moșii ce o am di pe Vasălachi Hușan, parte(a) din Stângaci, am dat mănăstirii Golgofta, unde să prăznuiești hramul sfântului ierarhu Neculaiu, ca să fii dre(a)ptă ocină și moșii în veac neclătit, să fim și noi pomeniț(i) la sfântul jărtufelnic. Și la

acestu zăpis s-au întâmplat și alți oameni cari mai gios sânt iscăliț(i), și pentru mai adivărat(ă) credința am și iscălit.

1800 no(i)emv(r)i(e) 24

Erei Teodor ot schitul Gologofta.

Iosif monah, dichiu ot schitul Golgofta.

Ion Țopa post(elnic), brat Marii, soț Bresc, am pus pecete, fiind cu bună primire(a) me(a).

Și acestu zăpis am scris eu Vasile Pohribu cu zisa lui Vasile Basot, post(elni)ce(l) și am și iscălit.

<ss> Vasăli Pohribu

D.J.A.N.Iași, Fond Schitul Golgota, I / 6, Original.

16. - 1817 ianuarie 2. – Mărturia căminarului Vasile Burghel și a lui Neculai pentru neînțelegerile dintre Ștefan Mustăreț și Ichim Stratul.

După porunca cinstiții is(prăvnicii), ce ne-(a)u adus Ioniță Ichim, post(elnice), răzăș di moșie Ivăneștii și în alti trup(u)ri de moșii, ca să facem cercetari pentru Ștefan Mustărețu cu ne(a)mul său, ci ne(a)m esti cu Ichim Stratul și mergând noi la stare locului am adunat pre amândouă părțile și alți răzăș(i) lăturași și întrebând pe Ștefan Mustăreți ci ne(a)m esti cu Ichim Stratul, el ne-(a)u arătat că esti dintr-o sor(ă) a Stratului, anumi Marie, iară altă spiți sau scrisoari nu ne-au arătat, și întrebând și pe cealți răzăși ci ne(a)m este Mustăreț cu Ichim, ei ne-au arătat că nici o știință nu au, numai de la hotărât stăpânesc în două parte(a) ci s-au vinit lui Ichim Stratul din bătrânul lui Chiriac Naciul din (vă)le(a)t 1786 fev(ruarie) 15, după o copii hotarnică di to(a)tă stare(a) moșiilor. Și după cum am putut afla am putut di la amândouă părțile și de la cealți răzeși am dat și noi ace(a)stă mărturii și ce mai desăvârșit puniri la cali rămâni la bună înțalepciune(a) cinstit(ei) is(prăvnicii).

1817 genar 2

<ss> Neculai (...).

<ss> Vasile Burghel căm(inar).

D.J.A.N.Iași, Fond Schitul Golgota, I / 9, Original.

17 - 1817 ianuarie 3. – Mărturia preotului Pavel către egumenul mănăstirii Golgofta prin care arată că un Ștefan Mustăreț i-a propus să mijlocească ștergere a din pomelnica unei Maria, ce vor să o facă soră cu un Stratul.

Încredințaz cu această scrisoare a me(a) la mâna dumilorsale, Ioniță post(elnice), sân Ioniță Ichim i Iordachi, sân Costandin ichim, căpitan, precum că în zioa de Sfântul Vasăli, în anul acesta, (vă)le(a)t 1817, (i)eșând de la sfânta bisărică și întâmplându-mă și eu preutul Pavel la sfântul schit Golgofta, am mers în casă la părintele Genadi, egum(enul), dinpreună cu alt bobo(i)erănaș și oameni, și toți alți oameni (i)eșând din casă s-au dus, (i)eșând și părintele igumenul cu dâșăi, iară un Ștefan Mustereț au rămas cu mine în casă și m-au cerut pre mine prin cuvânt ca să-i

fiu fate la părintele igumenul să scoată pomelnicul bisăricii și să anerisască preo Marie, ci vor să o facă sor(ă) cu un Strat, ci mi-au spus că acel Stratul au fost ginere naciului, și dacă să va anerisi că este din neamul Acela, el va da 50 lei bani Sfintei mănăstiri, ori o parte de moșie ci este tot în trupul moșiei Sf(i)nteii mănăstiri, ci este și îngrădită ceairiu, afirosându-o danie mănăstirii, numai ca să să lip(e)ască lângă neamul Stratului. Și eu ceea ce am auzât din gura lui arăt în frica lui Dumnezeu, și pentru mai adevărată credință am iscălit.

1817 genar 3

Erei Pavăl.

Eu Costantin Zugrav, am scris cu zisa preutului.

Din întâmplare aflându-ne și noi aice(a) la schitul Golgofta și veni(n)d Iordache Ichim cu această scrisoare a preutului Pavăl și fiind și preotul față l-am întrebat a sa această scrisoare și iscălitură, și ne-au arătat că este a sa și cele printr-însa cuprinsă sânt adevărate.

<ss>

<ss> Gheorghii Talpeș, vor(ni)c de poartă.

D.J.A.N.Iași, Fond Schitul Golgota, I / 10, Original.

18. - 1817 ianuarie 17. – *Petiția postelnicelului Ioniță Ichim și a lui Iordache Ichim către domn pentru moșie din Ivănești, ținutul Tutovia.*

Pre(a) înălțat(e) Doamne

Cu mari plângeri jăluiesc eu înălțimii tali, că la ținut(ul) Tutovii, pe apa Racovii, în hotarăle Ivăneștilor, am și eu părți de moșii baștină di la tatăl meu, și fiind că tatăl meu s-au săvârșit și eu rămâind mic numai di giurămate di an, care am crescut prin mânul streinilor și pără în trecutul an nici o știință n-am avut di cătră cine să stăpânescu părțile male di moșii. Iar în trecutul an făcând cercetare am aflat precum că să stăpânescu de cătră un Ștefan Mușterețu și cu ne(a)mul lui în giurămate, iar o giurămate să stăpânești de neamul nostru, dar fiind că acestu Mușterețu fără dreptate stăpânește într-aceste hotară cu cuvânt că ar fi ne(a)m cu noi, însă nu să poate dovidi a fi neam cu noi, după cum pre largu să arată prin mărturia de cercetare ce au făcut rânduții din poronca cinstiții isprăvnicii de ținut(ul) Tutovii. Pentru (a)ceasta cu f(i)erbinți lacrimi mă rog înălțimii tale ca să fii(e) adus aice(a) cu om gospod acestu Ștefan Mușterețu, ca prin cercetare(a) luminatului divan să-m(i) pot afla îndestulare(a) dreptății și mare pomană a fi înălțimii tali.

Pre plecat la mila înălțimii tali

Ioniți Ichim, postelnicel și Iordachi Ichim.

Dum(nea)ta vel vor(ni)c (...) să să cerceteză pricina aceasta în (...)tare divanului, să să facă anafora cătră domnie me(a).

1817 gen(ar) 31

V(el) log(o)făt

D.J.A.N.Iași, Fond Schitul Golgota, I / 11, Original, limba greacă; Traducere.

19. - 1817 februarie 20. – *Scarlat Alexandru Callimachi Voievod poruncește ispravnicilor ținutului Tutova și biv vel banului Ioan Iamandi, să ceceteze pricina dintre Ioniță și Iordachi Ichim cu Ștefan Mustereț, pentru o parte din moșia Ivăneștii.*

Noi Scarlat Alexandru Calimah V(oi)e voda cu mila lui Dumnezău, domn țării Moldaviei. Cinstiți și credincioși boierii domni(e)i meli, dum(nea)v(oastră) isprav(ni)ci de ținutu(l) Tutovii, i du(mnea)ta Ioan Iamandi, biv vel ban, sănătate. Înainte d(um)ilorsali veliților bo(i)eri au avut giudecată Ioniță Ichim și Iordachi Ichim, cu Ștefan Mustereț, Gheorghii, zăt Mirce(a), cu alții ai lor, cerire(a) lui Ioniță Ichim cu ai lui fiind că și ei aflându-să răzăși în hotarale moși(e)i Ivăneștii, în anul trecut făcând cercetari au aflat că giuimate de părțile lor să stăpânesc de cătră Ștefan Mustereț cu niamul lui, iar giuimate de niamul lor a jăl(u)itorilor. Și fiind că Ștefan Mustereț fără de dreptate ar fi stăpânind cu cuvânt că ar fi niam, au cerșut să-și afle dreptate. Dinpotrivă și Ștefan Mustereț încă au jăluit că din moșii și strămoșii lor stăpânesc ace(a) parte, atât înainte(a) hotarnicii, precum și de la hotarnica ce s-au făcut din anii 1786, fără de nici o supărare despre nimeni. Deci, nefiind aice vreo spiți di niam încredințată cu vrednice dovez(i), și fiind și pontul stăpânirii în mijloc, altă hotărâri nu s-au putut da, decât cătri dum(nea)v(oastră), înfătoșindu-i pe amândouă părțile, după carte(a) de blăstăm ci este scoasă să intrați în cercetare, îndatorindu-i ca după carte(a) de blăstăm să de(a) spiți adivărată, și să cercetați atât mai înainte de hotarnică, precum și de la hotarnică încoaci, de cătră cini s-au stăpânit ace(a) parti, adică de s-au stăpânit de cătră jăluitori, sau de cătră pârâți, și deși au pârâții Ștefan Mustereț cu ai săi așăzările pe ace(a) parte, și precum veți afla și veți dovedi prin giudecată după dreptate să supuneți la cali, dând și mărturii la parte(a) ce să va căde(a), cu care nemulțămindu-să vreo parte să-i sorociți ca să vii la divan.

1817 fevr(uarie) 20

Vel log(o)făt.

D.J.A.N.Iași, Fond Schitul Golgota, I / 14, Original, Sigiliu octogonal.

20. - 1818 decembrie 13. – *Logofeția cea mare însărcinează pe spătarul Ioan Jora să, să ceceteze pricina dintre Ioniță și Iordachi Ichim cu Ștefan Mustereț, pentru o parte din moșia Ivăneștii.*

De la logofeția ce(a) mare

Cătră cinstit dum(nea)lui spat(ar) Ioan Jora

Fiind că prin carte(a) mării sale lui vodă din din anul trecut 1817 fevr(uarie) 20, au fost rânduită cercetare(a) pricinii între Ioniță Ichim i Iordachi Ichim și între Ștefan Mustereț i Gheorghii, zăt Mirce(a), pentru împărțire(a) moși(e)i Ivăneștii, cătră isprăv(ni)ci(a) ținutului Tutovii și ban(ul) Ioan Iamandi, de cătră care rânduiți până

acum nu s-au făcut nici o cercetare, și cerșut fiind dum(nea)ta spre cercetare(a) aceștii pricini din poruncă ești rânduit să urmezi cercetare(a) întocma(i) după porunca mării sale lui vodă, dată prin acieși carte. Și precum vei afla și vei dovedi să dai mărturii(e), cu care să-i sorocești ca să vii la divan.

1818 dec(em)v(rie) 13

<ss> A. Balș vel log(o)făt

D.J.A.N.Iași, Fond Schitul Golgota, I / 15, Original.

21. - 1820 iunie 24. – Mărturia lui Ioniță Naciul.

Eu Ioniță Naciul, sin Vasili Naciul, coj(o)car, încredințez această scrisoari mărturii la mâna dum(neal)ui Iordachi, sin Costantin Ichim, precum să s(e) știi că fiind și noi răzăși în moșie Ivăneștii pe Racova împreună cu Ichimeștii, cari trag tot un bătrân lui Chiriac Naciul, strămoș(ul) nostru, în vreme(a) trecută după duciri(a) moscalilor celor dintâi, fiind că Mustriștii venisă mai (i)nainte din ținut(ul) Vasluiului di la Rediu(l) lui Mustărețu, după cum să numești și acum, au vrut să-și facă casă lângă casa lui Ichim Stratul, dară tatăl meu Vasili dinpreună cu Costantin Ichim l-au oprit a nu face casă zicându-i că nu are nici o împărțșiri în moșie Ivăneștii, dară mai pre urmă s-au aflat Ioniță Hușanul, zicând să-l lasă să facă casă, și așe au făcut. Dară mai mult nu am știință să fii Mustărețăștii răzăși în moșie Ivăneștii ori ne(a)m cu Ichimeștii, și după cum știu mărturisesc în frica lui Dumnezeu. Și pentru credință am pus numili i degitul neștiind carti.

1820 iuni(e) 24

Eu Ioniță Naciul, mărturisesc, om de șasăzăci ani.

Și cându au arătat Ioniță Naciul am fostu și eu faț(ă) și am încredințat.

<ss>.

Și eu am scris această mărturii cu bună primiri.

<ss> Grigori (...).

Și la această mărturii m-am întâmplat și eu faț(ă), cându au arătat Ioniță Naciul.

<ss> Ioaniți (...).

D.J.A.N.Iași, Fond Schitul Golgota, I / 16, Original.

22. - 1820 iulie 9. – Partea de moșie aleasă lui Gheorghie Negruș după zapisul din 23 august 1803.

Partea de moșăile ce s-au ales dum(i)sale Gheorghie Negruș după zapisul din 1803, a(u)gust 23, ce are de cumpărătură de la Costandin Maței i de la soția sa Măriuța i Tudorachi, sân Măriuța i Neculai, sân ei și Ileana și Maria, sor(ă) Ilenii, toț(i) ficiori lui Costandin Maței și Măriuțai, carele a vândut dum(i)sale vamișului Ioniț(ă) Dorobăț 100 stânjani drept 500 lei, carele stânjini s-au ales din partea lui Costandin Maței și s-au dat în stăpânirea nepotului de sor(ă) lui Gheorghie Negruș după puterea zapisului, însă:

Stânjini	Palme	Par(mace)	
100	-	-	La măsura de la mijlocu(l) moșiei, în poiana Humei.
125	-	-	Pe zarea Tutovei.
75	-	-	Pe zare(a) Racovei

Această somă de stânjini s-au ales la trei măsuri ce s-au făcut moșiei Lipovei și după carte(a) cinst(itei) log(o)feț(ii) cei mari din 1820 fevr(uarie) 18, fiind eu rânduit ca să hotărâsc moșia Lipova și după scrisori dovezi ce sânt arătate mai sus i s-au ales partea arătată mai sus carele i s-au și dat în stăpânire.

1820 iuli(e) 9

D.J.A.N.Iași, Fond Schitul Golgota, IV / 2.

23- 1828 noiembrie 1 . – *Zapisul lui Vasile Mircea prin care vinde biv vel banului Nicolae Sion partea lui din siliștile Stoenești și Poiana Chiliei, de pa apa Racovei, ținutul Tutovei.*

Copii

Adică eu, Vasili Mirce(a) po(stelni)ce(l) încredințăm prin acest zapis al meu, ci-l dau la cinstita mâna dumis(ale) c(u)c(onul) Neculai Săon, biv vel ban, știut să fie că di a me(a) bun(ă) voi(e) am vândut dumisali dou(ă)zăci stânjeni di moșii în hotarâli arătate, adică opt stânjeni în săliști Stoeneștil(o)r și doisprezăci stânjeni din Poiana Chilii, di pi apa Racovii, di la ținutu(l) Tutovvii, ci i-am baștină di pe părintile meu Iordachi Mircea, cu preț zăci lei stânjenu(l), pe care bani am primit acum deplin, dou(ă) suti lei, ci cuprindu pi acei dou(ă)zăci stânjeni. Și de acum înainti și în veci să aibă ai stăpâni atât dumne(a)lui, cât și în urmă clironomii dumisali, ca pi o dreaptă ocină și moșii a dumis(ale), nerășluită, nesupărându-să întrucât de puțin despre mine sau despre urmașii mei, frații, neamurile și răzășii mei, căci la nevoi ci-am avut nimene nu me-au agiutat. Și spre încredințari s-au iscălit di marturi și alți oameni cinstiți ce s-au întâmplat față, rugându și pe cinstita isprăvnicii di au încredințat spre siguranța dumisali.

1828 no(i)emv(rie) 1

Iscălit.

Vasili Mirce(a) postelnice(l).

Întâmplându-ne de față la săvârșire(a) aceștii vânzări am iscălit față.

Iscălit.

Sămion Cozma / Gheorghii Neres (...), martur / Ion Horțu, ot satul Cozmești, ținut(ul) Vasluiului, martur.

Rugat fiind di d(umnealui) poste(lni)ce(l) Vasili Mirce(a) am scris acest zapis.

Iscălit.

Iamandachi (...) ot ținut(ul) Romanului.

Isprăvnicia Tutovii

Față fiind înainte(a) is(prăvniciei) iscăliții în zăpisul acesta și arătând că această vânzari esti di bună priimire(a) sa, pentru aceasta s-au încredințat și de cătră noi.

1828 no(i)emvr(ie) 13

Isprăvnicia Tutovvii

Precum, numărându-să D(umnealui) banului Săon bani cumpărătorii stănj(enilor) în dosu cuprinși, împreună cu dobânda și toati cheltuielili, di cătră dumne(a)ei Catinca, fiica lui Iordachi Mirce(a), și pentru că di astăzi înainte după protomisul cil ari și numărătoare(a) banilor ci au dat esti deplină stăpănu pi arătații stănj(eni). De aceea s-au întărit zăpisu(l) acesta și de cătră is(prăvnicie).

1830 apr(ilie) 25

Iscălit: Neculaiu Greceanu, agă.

Giudecătorie ținut(ului) Tutovvei

Copia ace(a)sta după poslăduirea ce i s-au făcut, fiind întocmai cu or(i)ginal(ul), potrivit ceririi monahii Xenie Donici, să încredinț(e)ază cu iscăliturile cuvenite și pecetea giudec(ătoriei).

<ss> Chiru.

<ss> G. Lambrino.

No. 1117

1844 genar 16.

D.J.A.N.Iași, Fond Schitul Golgota, I / 18, Copie.

24. - 1829 iunie 1 . – Jalba lui Ioniță Perju și Sandu Vraghie pentru niște părți de moșie din Ivănești.

Cătră cinstitul divan giudecătoresc a Cnejii Mold(o)vii

Plecată jalobă

Fiind că noi răzășii avem părți de moșii în trupul moși(e)i Ivăneștii de la ținut(ul) Tutovei, și din vechimi și până astăz(i), am stăpânit pământurili noastre după împărțire(a) ce s-au făcut din vechi, precum mai pre larg să arată cărțile după împărțele, după hotarnică și alte scrisori, și acum un răzăș, gineri(le) dumn(ealui) sărdar(ului) Gheorghii Daghei, aduci rânduit din cinst(ita) isprăv(ni)ce și măsoară toati pământurili ci avem noi pi numita moșii Ivăneștii, și zăce că au (i)eșit sporiu, și pune stăpânire pe un pământ al meu cil stăpânesc cu cumnatul meu. Și noi n-am arat pământul să-l sămănăm și dumis(ale) îl samănă noapte(a), și am rămas săraci di pământ precum și de vinitul pământului, și noi aducându-i răvașul cinst(itei) isprăv(ni)cii în vr(e)o trei patru rânduri și dumis(ale) nici să uite, și rupând răvașul isprăv(ni)ci(ei) și nu sântem puș(i) la cali. Pentru care cu plângere și cu tânguire facem rugăminte cinstitului divan ca să avem poroncă cătră cinst(ita) isprăv(ni)cie acelu ținut spre înfătoșare, undi să avem puniri la cali ca să (nu) rămânem săraci di istov, unde fiind la cercetare și dumi(isale)

post(elnicul) Ioan Jora. Și de punere la cali va rămâne cinst(itului) divan mare pomenire.

1829 iuni(e) 1

La mila cinst(itului) divan di la Ioniță Perju și Sandul Vraghii, din sat(ul) Ivăneștii, ținut(ul) Tutovii.

D.J.A.N.Iași, Fond Schitul Golgota, I / 19, Original.

25- 1830 februarie 3 . – Zapisul prin care Vasile Mircea, Iordache Mircea, Vasile Adam și alții vând un loc de casă din Ivănești surorii Catinca, căpităneasa.

Știut să fii că de a me(a) bună vo(i)e, nesălit fiind de nimere¹⁴⁴, am vândut un locu de casă din capătu(l) pământurilor din Ivănești, de la ținut(ul) Tutovvii, ocol(ul) Racovvii, cari locu l-au avut și de baștină, însă mărim(e)a lui esti din părău înspre apus cât esti prins de jur împrejur cu gardu și cu pivnița ci esti pi dânsu i altă hereste ci esti față, cumu și altu lemnu de moară cil mai amu. Cari pentru toati aceste(a) prin bună tocmală le-am vândut de istov dumis(ale) surorii mele Catincai, căpitănesii, în veci, at(ât) dumne(a)ei, cât și urmașii dumis(ale) în veci, și volnică să fie di a faci ci i-a hi vo(i)e cu dânsu, nesupărată fiind de cătră nemi, atât de cătră neamuri, cum și de cătră alții străini, ci să stăpânească în bună paci, dar și dumn(ea)ei numita sor(ă) mai sus să aibă am(i) da pi toate aceste(a) trii sute douăzeci și cinci lei, carii bani i-am primit acum toți deplin în mănili meli și n-au mai rămas altă întri noi nici o pricină. Iar cari dintri noi nu vom urma zapisului acestuia după cum mai sus să arată, la orici giudecată ne vom duce, îndreptari să nu să ție în samă, și pentru mai adevărată credință m-am iscălit însuși cu mâna me(a), față fiindu și alti obrază cinstiti, cum și toate neamurile meli pi cari i-am poftitu de s-au iscălit.

1830 fevr(urie) 3

Iscăliți

Vasăli Mirce(a), post., încredințazu.

Măteiu Poroșnicu din împreună cu soție me(a) Marie

Vasăle Adam, împreună cu soția me(a), sor(ă) cu vânzătoare.

Și eu Smaranda Margo(a)e, soțul vânzătorului.

Și eu am scrisu zisa amândoror părților și sântu martur.

Vasăli Langa, pol., zăt Iordachi Mirce(a)

Și vânzându cu bună primire(a) surorilor că au iscălit în vânzari(a) aceasta de fratili dumilorsali Vasăli sânt Iordachi Mirce(a) am iscălit și eu.

Neculaiu Paladi, căpitan al doile(a), părinte.

Și eu față fiind am iscălitu.

Mateiu, ftori post.

Acestu zapis s-au făcut în ființa și a me(a) și cu bună iscălire(a) lor de mai sus am încredințat și eu cu a me(a) iscălitură.

Iordachi Mircea.

¹⁴⁴ nimene.

Gheorghii (...).

Giudecătoria ținut(ului) Tutovvii

Copia ace(a)sta după poslăduirea ce i s-au făcut, fiind întocmai cu original(ul), în temeiu(l) cerere sv(inției) sale Xenie (...) Donici, să încredințazi cu iscăliturile cuvenite și pecetea giudecătoriei.

<ss> Chiru

<ss> G. Lambrino.

N° 1118

1844 mart(ie) 16.

D.J.A.N.Iași, Fond Schitul Golgota, I / 20, Copie.

26. - 1831 decembrie 4 . – *Banul Nicolaie Sion face schimb cu Dumitrachi Lazul în trupurile moșiiilor Ivănești, Poiana Chilie, Broștenii de Sus și altele.*

Mai gios iscălit, ban(ul) Neculaiu Săonu, facu știut prin această scrisoari di schimbu ci o dau dumis(ale) Dumitrachi Lazul, că în trupurile moșăilor Ivăneștii, Poiana Chilii, Broștenii di Sus și altili, di pi apa Tanovii¹⁴⁵, di la ținutu(l) Tutovvii, având și eu părți de moșăi baștină și cumpărături, undi asăminea având și dumis(ale) Dumitrachi Lazul di pi soția dumis(ale) Catinca, fiica post(elni)ce(lu)lui Iordachi Mircea, și fiind că în moșăia Ivăneștii esti așzare(a) dum(i)sali cu ai săi și în Poiana Chilii având optsprezăci stânjâni baștină și răscumpăratură giumătati din a treia parte din bătrânul Hușanil(o)r, precum și două locuri de prisacă clironomii de la casa socrilor dumis(ale), unu(l) pi moșia Broștenii di Gios și unu(l) pi Poiana Chilii, pi părțile cari acumu sântu cuprinsă di mini cu schimburi și cumpărături. Am stătut și ne-am învoit cu dum(nea)lui cu mulțămirea amânduror părților prin bună alcătuire și am luat di la dumis(ale) acești optsprăzeci stânjini din Poiana Chilii, din bătrânu(l) Hușanu, împreună cu locurile arătate di prisacă , fiind că acestu bătrânu, tot l-am cuprins di pi la toți moștenitorii cu asăminea schimburi, înpotriva cărora i-am dat și eu dumis(ale) iarăș(i) optsprăzeci stânjâni moșăi din trupu(l) moșăi(ei) Ivăneștii, ce sânt hotărâț(i) în pământuri care sânt aproape lângă casa dumi (o)r(sale), cu analogul cuvenit și la codrul Ivăneștil(o)r din părți ci am cumpărături di la răzășii aceștia moșăi din bătrânul Naciul i Dorul și alții. Pi lângă carii mai dându-i și una sută optzăci lei ci i-am răspuns acum în mâinile dumis(ale), i-am dat și stânjâni arătați optsprezăci în stăpânire, precum asăminea mi-au dat și dum(nea)lui stânjâni dumis(ale) în stăpânirea mea, cu locurile de prisacă. De astăzi înainte și în veci va stăpâni dum(nea)lui Lazul și urmașii, arătații stânjâni ai mei ca pe o dreaptă ocină și moșie a dum(isale), nerășuită, iar când din întâmplari ar voi cineva dintre răzăș(i) să-l supere pi dum(nea)lui ca să strămuti acest schimbu, atuncea rămâiu eu datoriu al îndestula pi dum(nea)lui din alți stânjâni ai mei n mărimea acestor stânjini. Și spre încredințare și pacinica stăpânire în veci am am datu dumis(ale) această scrisoare supt a me(a)

¹⁴⁵ Racovii.

iscălitură, luând și eu de la dumis(ale) asăminea, cari spre siguranța amânduror părții(o)r să să încredințază și de cătră vv ținutului.

Anul 1831 dec(em)v(rie) 4 zile

Iscălit

Neculai Săon, ban.

Poftit de amândouă părțile, am scris hârtia aceasta cu bună primirea dumi(lo)r sale.

Ioan Oprișan.

De la giude(e)c(ător)ia ținut(u)lui Tutovii

Schimbul acesta fiind supt adevărata iscălitură, iscălitului într-însul, dumis(ale) banul Neculaiu Săon, apoi după cerirea ci prin jalubă au făcut, s-au încredințat cu iscăliturile cuviincioasă și punerea peceții tribunalului.

1835 fev(ruarie) 14

No. 64

Iscăliți

Enacachi Drăguș, comis.

Gheorghii Cerchez.

Direct(or) Ioan Caracaș.

L(o)c P(e)ce(te).

Registreat.

Judecătoria ți(nu)t(ului) Tutovvii

Copia aceasta poslăduindu-să din cuvânt în cuvânt și fiind întocmai cu originalul, să încredințază de cătră această judecătoria cu iscăliturile cuvinite și punere(a) peceții postului ei, potrivit cererii ci prin jalubă au făcut Ecsenia Doniciu.

<ss> Chiru.

<ss> G. Lambrino.

Stolnic Iancu Vartic.

No. 1116.

1844 mart(ie) 16.

D.J.A.N.Iași, Fond Schitul Golgota, I / 22, Copie.

27. - 1833 octombrie 20. – *Vasile Adam, vel căpitan, și Săvastia, soția sa, vând lui Dumitrachi Lazu, o parte din hotarul moșiei Stângacii de Jos, numită și Valea Oanei.*

Eu Vasăli Adam, dinpreună cu soția me(a) Săvastia, fiica săvârșitului din viață post. Iordache Mirce(a) încredințăm prin acestu zapis cel dăm cumnatului nostru d(umneal)ui Dumitrachi Lazu, știut să fie că de a noastră bună vo(i)e i-am vândut dreaptă ocină și moșii șaisprizăci stânjăni polu, din hotarul moși(e)i Stângacii de Jos, ci să numești și Vale(a) Oanii, ci și părintili nostru o ari cumpăratură de la neamul Leurdeiu și Vărlănescu, di pi apa Racovii, ținut(ul) Tutovii, cu preț 20, adică

do(u)ăzăci lei stănjănu(l), pi cari bani i-am și primitu toț(i) deplin în mănili noastre, acum deplinu, trii suti trii zăci lei ce cuprind pe acei stănjăni. Și de acum înainte și în veci să-i aibă dumnii a stăpâni cât și urmașii d(umnealui), ca pi o dreaptă ocină și moșie a d(umnealui), nerășluit, nesupărat de cătră mine cât de puțin sau despre urmașii noștri, frați, neamuri și răzăși(i) mei, precum stănj(enii) pominiți să aibă du(mnealu)i ai stăpâni după cum glăsuești hotarnica, din apa Toporoască și până în zare(a) Coșăștilor. Și spre încredințari s-au iscălit și alte fețe ci sântu di marturi, rugând și pe cinstita isprăvnicie de s-au încredințat spre sâguranția dumis(ale).

1832 oct(ombrie) 20

Iscălită Savastia Adam, vânzătoare, din împreună cu soțul meu.

Vasăli Adam, vel căpitan, vă(n)zătoriu.

Erei Petru, zăt Hușan.

Vasăli Larga, zăt Iordachi Mirce(a), m-am întâmplat față.

Costandin Țapa, m-am întâmplat față.

Erei Ioan, am fost față.

Măteiu Poroșnicu.

Ariton, sân Crăste Popovici.

Neculai Păladi, căpitan / Al doile(a) părinti.

Vasăli Mirce(a), postelnicel, am fost față.

Miron, post., am fostu față.

Judec(ă)t(o)r(ia) ținut(ului) Tutovii

Copia acestaposlăduindu-să din cuvânt în cuvânt și fiind întocmai cu original(ul), să încredința(a)ză de cătră judec(ăto)r(ie) cu iscăliturile cuvenite și punere(a) peceții tribunalului potrivit ceririi ce prin jalubă au făcut monahia Csenia Donici.

<ss> Chiru.

<ss> G. Lambrino.

<ss> Stolnic Neculai Vartic.

No. 1115

1844 mart(ie) 16 zile.

D.J.A.N.Iași, Fond Schitul Golgota, I / 23, Copie.

28. - 1836 ianuarie 31. – *Jalbă adresată judecătoriei ținutului Vaslui pentru rânduirea unui cilen în vederea cercetării împresurării moșiilor schitului Gologofta.*

No. 1. Jalobă cătră giudec(ăto)ria Vasluiului. 1836 gen(a)r 31.

Pentru rânduirea unui cilen spre a urma localnică cercetare în pricinile de împresurare a părților de moșie a acestui schit, după cartea de blestem alăturată la della pristavlisită aceștii giudec(ăto)rii de cătră a Tutovvii, în urmarea poruncilor divanului de mai înainte; cu îndestulă întârziere s-au prelungit, și nici până acum nu i-au dat vreun curs. Despre care pricină schitul pătimizește mare obijduire despre răzăși și alții, urmându-i îndestule păgubiri.

Drept aceia, pe temeiul vechilimelii epitropului schitului dum(nea)l(ui) spăt(a)r(ul) Răducanu Cazimir, cu No. (...) ¹⁴⁶, din (...) ¹⁴⁷, a următoarii, / prin care desfîiņ(e)ază vechilimea de mai (i)nainte dată dumisale Dimitrachi Grigoriu și însărcin(e)ază aceasta asupră-le / mă rog cinst(itei) judec(ăto)r(ii) ca să binevoiască a grăbi cu rânduirea cilenului spre a urma cercetarea rânduită la fața locului, căcu cu îndestul iaste întârzierea ce s-au făcut până acum. Și împreună ca să să alătoreze la dellă și vechilimea alăturată cu această jalobă.

D.A.N.I.C., Fond Manuscrise, nr. 1345, f. 3.

29. - 1836 februarie 29. – *Jalbă adresată judecătoriei ținutului Vaslui pentru rânduirea unei comisii în vederea cercetării împresurării moșiilor schitului Gologofta, cerându-se și rânduirea unui epitrop pentru clironomii răposatului Mircea, în vederea consultării documentelor necesare.*

2. Jalobă către giud(e)c(ăto)r(ia) Vasluiului, fevr(uarie) 29. Registru 756.

De vreme că nici până acum nu s-au închiet jurnalul (i)șirii unui cilen a aceștii giud(e)c(ătorii), după rezoluția sa la 31, a trecutului gen(a)r, pusă pe jaloba me(a) / osăbit de alte două mai dinainte asămenea rezoluți(e)i tot pentru această pricină hotărâtoare / apoi acum cu toată plecarea adaog iarăși a supune cinst(itei) giud(e)c(ătoriei) spre luare aminte, că așa precum della pricinii să găsaști vechi, și pe lângă aceasta stăruirea neconținută potrivit formilor, protimisând adică vechimea și stăruirea jăluitoriului, să binevoiască a grăbi rânduirea comisăei spre urmarea localnicii cercetări, ce după porunca divanului are însoțită și carte de blestem, căci că pe lângă pierderea vremii și cheltuielile mele, dar și schitul pentru așa multă întârziere din partea giud(e)c(ătoriei) pătimește mari supărări și pagube.

Iară la aceia ce slovesno mi să propune de către giud(e)c(ătorie) cum că post(elni)cel(ul) Mircea ce să găse(a) casa tuturor documenturil(o)r de moșiile și hotarale din care și schitul trage împărtașire au trecut din viață, și că clironomii lui au cerut a li să rânduie epitrop, și până atuncea să fiu îngăduitoriu. Eu la această propuneri cu cinsteintâmpin a răspunde giud(e)c(ătoriei) că nu ar fi drept a mi să face acest feliu de îndemnare, de vreme că clironomii Mircii au știut de pretenția schitului de atâția ani pomită. Asăminea, și netăgăduita datorie a acei casă a documenturil(o)r, că de tot cuvântul dreptății sunt săliți(i) a înfăoșa giudecății hărțile, documentile, în vreme de trebuință. Au putut cugeta că ni vor pute(a) scăpa de cerirea hărților. Și având prepus de vreo băntuire, de de mult trebu(i)je să să regularisască, iară nu acum după ce au văzut că schitul pe drumu(l) giudecății viind, își caută dreptul său acoperit în hărțile ce le țin ei, să propu(i)e că averea lor să găsaște în neregulă, și după atâta trecire de vreme să pricinuiască schitului pagubă.

Deci pentru ace(a)sta, plecat mă rog cinst(itei) giud(e)c(ătorii) ca după zicerile de mai sus să să rânduiască comisia cerșută, și aceia înputernicită fiind va face cunoscut clironomilor Mircii, ca în vade de 3 sau 4 zile numaidecât să-și

¹⁴⁶ Spațiu gol.

¹⁴⁷ Spațiu gol.

regularis(e)ască casa cu epitrop, și apoi îndată prin acela să înfățișeze toate documenturile moșiei ce să află la ace(a) casă. Căci, că din acelea și alții ce vor mergi pe la cieleanți răzăși ce de cătră comisie toate să vor aduna, cere schitul a-și lămuri părțile sale, fiind că dintr-un (i)nceptut opștia răzășilor au fost casă a documenturil(o)r, iară schitul ca unul din răzăși, până ce acum s-au înzestrat cu câștigul a câteva zapisă și danii, și urmează a le înfățișa ei acum toate. Căci pentru această pricină sau și adus la mijloc cartea de blestem.

D.A.N.I.C., Fond Manuscrise, nr. 1345, f. 3-3v.

30. - 1836 aprilie 14. – *Epitropul schitului Gologofta protestează față de hotărârea judecătoreii Vaslui în procesul cu răzeșii pentru moșii.*

3. Protestul dat giud(e)c(ătorie)i de Vaslui, 1836, apr(ilie) 14. Registru 1238.

Giudecătoria aceasta a Vasluiului, după o îndelungată prelungirea ne curmatei stăruii din partea schitului, abia la 2 a trecutului mart(ie), în urmarea poruncilor divanului de mai (i)nainte, au închiet jurnal pentru mergirea cilenului ei la moșia Ivăneștii, de pre Racova, spre dezbateră și alegerea părțil(o)r de moșie ce trage schitul din arătatul hotar cum și din altile. După care cilenul rânduit, dumis(ale) Costachi Pătrașcu, viind la starea numitei moșii și zăbovind numai trei zile, până ce au adunat pe toți răzășii, și voind a pași cătră lucrarea însărcinării pusă asupra. Ei răzășii au propus comisăei, că hărțile aceștii moșii ce să gășăsc la ei să află înprăstiete în multe locuri și au cerut a să îngădui câtva, până ce le vor aduna. Care cerere a lor încuviințându-să de cătră comisie, așa precum să poate vide(a) în lucrarea sa de la fața locului, supt No. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 și 8, ca la 6 apr(ilie) / adică a următoarii / să aibă față toate hărțile să se afle spre a înainta lucrarea.

După care apoi ei răzășii prepuind cătră cercetarea localnicii comisăi să va discoperi adevărul tăgăduit de ei, au întâmpinat pe giud(e)c(ătorie) cu osăbită jalobă cu arătare neadevărată, cum că m-aș fi unit cu dânșii a părăsi reclamarisirea de la fața locului și să intrăm de-a dreptul în cercetarea presudstviei, lucru ce n-au fost. Căci de a-și fi voit a face aceasta, fiind cerirea zădurătoare ambiției asăsorului pentru trecirea cu viderea, apoi după formă urma trebuința a face în scris cerirea și supt care cuvânt. Pe a căroră temei au cerut ca pricina aceasta să să tratarisască mai întâiu pe masa presudstviei, care cerere a lor s-au și primit.

Drept aceia, fiind că încuviințarea ceririi de acum a răzășil(o)r mai (i)nainte de începerea și săvârșirea lucrării comisiei atingătoare de puțința sa, iaste o schimosăre numai a hotărâril(o)r sale legiuit făcute, și o în zadar frământare a părții stăruitoare și pricinuitoare de cheltuiele zadarnice. Apoi eu pentru niște asăminea, în dreptate gășându-mă, în numele prea înălțatului domn Mihai Grigoriu Sturza V(oi)e(v)o(d), oblăduitoriul prințipatului Moldaviei, preotestuiesc pe această giudecătorie la încuviințarea ce au făcut nedreptei jalobe a răzășil(o)r și cer ca tot după jurnalul ei di 2 a trecutului mart(ie), să să urmeze localnica cercetare, că nu ferindu-mă de cercetarea din presudstvie cer aceasta, ci pentru următoarele npregiurări. Și 29 a trecutei luni fevr(uarie), arătate pe jaloba me(a), adică că schitul să gășăște ca unul din răzăși, și

scrisorile a toată moșia să gășască la ei, carele pe lângă baștină are celi mai multe părți dăniile de pe la unii și alții, asupra cărora dăniile / fiind că unii din răzăși dintru început au fost vrăjmași oltariului bisericii acestui schit / prin mijlocirea întâmplărilor unii din ei gășându-să de aproape și alții slugi răp(o)s(atului) egumen Genadie Cazimir, întemeitoriului acestui lăcaș, au răpit hârtii, iară alții dobândind în mână scrisorile și(i)-au închipuit mărturii neadevărate și dovezi înproțiva dăniilor schitului și prihănindu-le să acolisască de acelea. Despre a cărora apucare fără temere de D(umne)zeu fiind că schitul numai puțin decât un răzăș iaste boclucuit, are adică carte de bluestem, atât asupra asupritorilor, cât și asupra acelor care ear ave(a) știință ca să arăte adevărul, după care la fața locului cere trebuința a să și face cercetare, întrebând pe cel mare și pe cel mic, pe bătrân și pe tânăr, și de opștie pre toți ca să arăte adevărul. Ca adică pe acele hârtii, câte le vor adeveri mărturia giuraților să rămâie bune, asămenea și câte să vor dovedi răle, să rămâie răle, spre a să curma zădarnica prigonire. Și fiind că la giudecătorie nu pot căra tot norodul carele ar ave(a) știință, mustrare de cuget și frica lui D(umne)zeu ca să arate adevărul cel știut / căci acolo merg numai doi sau trei, acei ce pre sufletul lor îl au întru nimic / neapărat dar urmează trebuința a să face localnică cercetare după jurnalul din 2 mart(ie), așa precum și divanul poruncește. Și apoi atuncea la întâmplare de nemulțămire a vreunei părți cu localnica comisie ne vom înfătoșa și la presudstvie, nerămâindu-mi bănuială asupra giudecătoriei, iară întru alt feliu apoi giud(e)c(ătorie) facă aceia ce va voi, căci eu sălit mă voi găsi a mă adresarisi cătră mai înaltele instanții cu tânguire, că între pravile și între forme pățimesc învăluire, curat numai din partea ei.

D.A.N.I.C., Fond Manuscrise, nr. 1345, f. 3v-4v.

32. - 1836 aprilie 24. – *Jalbă adresată Logofeșiei Dreptății în pricina neorânduilor cercetării anterioare în care era implicate judecătoria ținutului Tutova, dar și banul Nicolae Sion, alți răzeși și schitul Golgota.*

4. Jalobă cătră log(o)feșia dreptății. 1836 apr(ilie) 24.

Schitul Golgota de la ținutul Vasluiului, de pe moșia Ivăneștii, pe Racova, având părțile sale, baștina, schimburile, cumpărăturile și dăniile, în amestec cu răzășii de această moșie, pentru care dum(nea)lui spat(a)r(ul) Răducanu Cazimir, episcopul schitului, încă de la 1831, are date jalobe atât cătră desființatul divan giudecătoresc, cât și cătră răspectivul divan al Țării de Gios, cerând a diosăbi părțile schitului dispre a răzășilor, de unde îndestule porunci s-au trimis giud(e)c(ătoriei) Tutovvii, în alăturare cu carte de blăstăm / atuncea locul acesta fiind de rezedenția acelu ținut /, și nici până acum și aceasta a Vasluiului n-au săvârșit lucrarea atingătoare de puțința sa, după porunci.

În mijlocul dar a prelungiril(o)r acestora din partea giudecătorilor și dum(nea)l(ui) banul Nicolae Săon / răzăș fiind de această moșie / au cerut alegerea părților sale dintre cielanți răzăși, pe lângă altile cerând și părțile de moșie a lui Luca Iacob, a neamului Năceștil(o)r, împreună și a unui preotul Nicolae Boor, cu arătare că le-ar fi având cumpărătura de la urmașii numiților, care părți a numiților acestora schitul în bună credință, cu 10 și cu 15 ani mai înainte de scrisorile de cumpărătură ce

arată dum(nea)l(ui) banul, le are danie de la însuș(i) părinții celora ce să arată acum vânzători cătră dum(nea)l(ui) banul, pe care părți necurmat le și stăpânește schitul ca pe un drept al său, având pe acelea și câțiva lăcuiitori statorniciți. Pe lângă pretențiile sale dar, dum(nea)l(ui) banul uneltind viclenie au cerut părțile pominitelor neamuri nu de la schitul carele să afla stăpânitoriu acelora, ci de la alte fețe streine de pricină, dintre care alegându-să un preotul Petru și cu al său tovarăș, tot dintre răzăși, însă fără să aibă vechilimea pentru schit de la dum(nea)l(ui) epitropul, ci de la sâneși s-au arătat răspunzători înprotiva ceriril(o)r dumisale banului, cu carii apoi unindu-să pentru care cercetări s-au făcut în această pricină la fața locului, nici pentru unile n-au înștiințat dum(i)sale epitropului ca să înfățoseze dovezile ce are, ci pe tăgadă au urmat, cătră acestea știrbind din enstrucții. Și giudec(ătoria) Tutovvii cu sfori (?) să va da la numiți(i) formalnică vechilimea din partea tuturor stăpânitoril(o)r de moșie, i-au primit ca pre niște legiuți vechili cătră carii îndreptându-și corespondenția și împlinindu-și forma chiemăril(o)r a aceste fețe străine de pricină, la 1834 fevr(uarie) 16 au și închiet a sa socotință, ca cum pe temeiul articu(lu)lui 307, din instrucții în neființa pârâților. Căci ei, adică de sane numiții vechili la tratația din presudstvie s-au făcut nevăzuți, legiuind dum(i)sale banului dreptăți, a lua în stăpânirea sa și părțile mai sus pomenite și a trage venitul acelora de la anul 1824 și până acum. De pe care socotință închiendu-să jurnal, nu s-au împărțășit și dum(i)sale epitropului ca să apilarisască, ci iarăși numitul preot cu al său tovarăș apucând copia jurnalului în carele iscălisă, nemulțămii au ținut-o mistuită până acum la 17 a următoarii, fără să apilarisască, când întâiași dată sau și văzut de mine. Și fiind că după o suptsciere în aceiași copie a jurnalului a unui cilen a giud(e)c(ătoriei) Vasluiului să vede că la următoarea lună apr(ilie), a acestui an 1836, au trecut și termenul de a mai apilarisi pentru care numiții de sâne vechili au și întret în alcătuire cu dum(nea)l(ui) banul, de a lua ei în schimb părțile acele câștigate de la schit. Chipul acesta și urmarea pricinii fiind nu numai dumisale banului pată, și dese numiților vechili învinovățire cu și giud(e)c(ătoria) prihănire, că adică dum(nea)l(ui) banul trebuie să cee lucrul cel socotit al său de la acela ce să găse(a) stăpânitoriu lucrului, carele ar fi și putut ai da răspuns, iară nu de la fețe streine, și numitul preot cu al său tovarăș nu trebuie a să amesteca în pricini streine fără a ave(a) vechilimea și din partea celorălânți. Și giudecătoria, căci n-au luat aminte după însuși a sa datorie, pontul de sânt ei legiuți vechili spre neobjiduirea părțil(o)r neînștiințate de pricină, și fiind că dum(nea)l(ui) banul Săon, acum în puterea nelegiuitului act câștigat prin chipurile arătate s-au întins a da mare supărare schitului, bântuind lăcuiorii și trăgându-i supt a sa stăpânire, așa precum din alăturata cu aceasta înștiințarea vatafului de la schit din 22 a următoarei să poate vedea. Pentru aceasta plecat pe marea log(o)feție, ca după așa încungiurări mai sus arătate să ia e(a) milostivire pentru schitul ale căruia dreptăți să află năruite, atât de dum(nea)l(ui) banul, de nelegiuitii vechili, cum și de giudec(ăto)r(ia) Tutovvii, și să rânduiască un revizor al ei spre cercetarea încungiurăril(o)r și să întoarcă pricina în de iznoavă cercetare de a nu rămâne schitul objiduit, rugându-mă ca prin porunca sa să să îndemne și pe giudec(ăto)r(ia) de Vaslui a pași cu lucrarea în pricinile schitului mai în grabă întocma(i) după poruncile de mai (i)nainte, căci mai cinci ani sânt de când necurmat stăruește, și încă nici o lucrare nu i s-au făcut.

Data la 24 apr(ilie).

Rezoluția logofeției pusă pe jaloba aceasta a patra – apr(ilie) 26.

Să să scrie giudec(ăto)r(ei) divanului, ca ia numai decât să e în băgare de samă cuprinderea jalobii aceștia care să să și trim(e)ată acolo, că dacă schitul n-au fost parte legiuit chieată în giudecată, apoi după legi nefiind închis dritul ei prin giudecata unii al 3 le(a), numai decât pricina să să ia tratație cu pritendatorul bo(i)eriu Săon și cu schitul. Totodată să nu scape din vedere și dacă acel ce s-au numit vechil din partea schitului au avut înputernicire formalnică a să giudeca pentru interesul schitului sau nu. Și la întâmplare când nu va fi avut formalnică vechilimea și s-au închiet hotărâre pentru monastire ca când s-ar fi giudecat, apoi della aceia cu raportul giudecătoriei să să trim(e)ată aicea ca să să anirisască ca o nelegiută, întrucât să atinge de monastire, nici chieată, nici giudecată. Iară dacă altminterile va fi pricina, tot să să înștiințeze pe log(o)feție .

Această a patra jalbă cu rezoluția sa au rămas în logofeție, fiind că lucrarea s-au pornit a să face după jaloba a cincea, care urmează mai jos.

D.A.N.I.C., Fond Manuscrise, nr. 1345, f. 4v-6.

33. 1836 mai 2. – *Jalbă adresată Logofeției în vederea cercetării impresurării moșiilor schitului Gologofta de către banul Nicolae Sion.*

5^{le(a)}. Jaloba cătră log(o)feție dată la 2 mai 1836.

Prin jalobele din 24 și la 26 a trecutii luni apr(ilie), primate la această mare log(o)feție, pre larg am arătat despre cursul nelegiuitii giudecăți câștigate la giud(e)c(ăto)r(ia) de Tutovva de dum(nea)l(ui) banul Nicolae Săon, prin care rășluește câteva părți de moșie a schitului, fără să fi fost și schitul chemat sau giudecat, ce numai după meșteșugirea unora dintre răzăși. După care jalobă a me(a) sau și poruncit a să scrie giud(e)c(ăto)r(iei) de Vasluica să cerceteze și cu raportul ei să pristavlisască și della acestui proțes, că dacă va ave(a) încungiuări precum am arătat prin jaloba sus pomenită, să să anirisască lucrările întru ceea ce să atinge de schit ca niște nelegiuite. Astăzi la 2 mai, aflându-mă în caștelaria respectivului divan al Țării de Jos și cercând despre pomenita pricină, mi s-au făcut cunoscut că pomenita dellă fiindu-i pristavlisită de cătră giud(e)c(ăto)r(ia) divanului să află acum în arhiva divanului, și am văzut împreună cu aceasta că din partea aceluiași divan s-au scris și poruncă cătră giud(e)c(ăto)r(ia) de Vaslui a da în stăpânirea dumis(ale) dinpreună cu altile și părțile schitului, acele cu nelegiuire câștigate cum pre larg am arătat prin jaloba dintâiu. Drept aceia plecat mă rog mării log(o)feții, ca după niște asămenea încurcături urmate din pricina dumis(ale) banului, să binevoiască a scrie mai întâi poroncă cătră giud(e)c(ăto)r(ia) de Vaslui a îngădui cu lucrarea cea după porunca divanului de a da(!), adică în stăpânirea dum(i)sale banului drepte părțile schitului din moșia Ivăneștii și althotară spre ferirea de sdruncinare a schitului, căci pe acele părți schitul are statorniciți câțiva lăcuitori, ce sânt pentru agiutoriu și iconomia casăi. Și totodată să cee de la divan și della aceștii pricini pristavlisată lui, și cercetându-o va dovedi

adevărate arătările mele pusă pe jaloba dintâiu, și împreună cu acestea făcând și divanului cunoscut despre înpregiurările pricinii de a nu întinde mai multă lucrare până ce logofeția va face luare aminte dellii după jalobele ace(ele) dintâiu.

Rezoluția logofeției pusă pe această a cincea jalobă.

Primirea ei No. 1304, mai 2.

No. 3319.

Divanului Țării de Jos să recomanduește jaloba aceasta ca să ia în privire cuprinsul ei, căci două părți giudecându-să nu poate hotărârea ce s-ar da pentru ei să vatăme driturile unii a trilea părți având interes în ace(a) pricină și nefiind parte chieamată nici giudecată în persoană sau prin vechil. Așadar hotărârea dată proșesului între dum(nea)l(ui) Săon și între cei cuprinși prin jurnalul giud(e)c(ăto)r(iei) neputând vătâma dreptățile de proprieta a schitului, nici porunca de aducerea întru împlinire a acei hotărâri nu poate să să întindă a cuprinde și moșia schitului, cari după legile statornicite trebu(i)e mai întâi a fi giudecat și după hotărâre supus aducerii întru împlinirea a acei hotărâri.

Iscălit D.D. Iacovachi Veisa, căm(ina)r.

D.A.N.I.C., Fond Manuscrise, nr. 1345, f. 6-6v.

34. 1836 mai 4. - *Jalbă adresată Divanului în vederea cercetării impresurării moșilor schitului Gologofta de către banul Nicolae Sion.*

6^{le(a)}. Jalobă către Divan, data la 4 mai 1836. Începutul ei întocma(i) jalobii a patra din 24 apr(ilie), ce s-au dat logofeției și merge până la acest sămn +, iară cele următoare aicea sânt. Adică:

Și marea logofeție luând în privire tânguirile și văzând nelegiurea giudecății caștigate de dum(nea)l(ui) banul, prin care să rășluesc părțile schitului și giudecând, că două fețe înpricinate nu pot strica dritul de proprieta acei a triilea fețe nechemată și negiudecată precum urmează, că nici am fost chemat, nici giudecat, au scris poruncă giud(e)c(ăto)r(iei) de Vaslui ca să cerceteze, și ca pe o pricină nu după forme sfârșite să o întoarcă în de iznoavă cercetare, trimițind ei apoi și della spre o a anerisi întru ceia ce să atinge de schit ca pre o lucrare nelegiuită. Dar apoi după ce s-au înțales că della acestui proșesă află în arhiva acestui divan pristavlisită lui de cătră giud(e)c(ătorie), și încă văzându-să că să sloboade și poruncă de a i să da dum(i)sale banului părțile cuprinsă prin jurnalul pominit, între care să cuprind și drepte părțile schitului. Am adaos mării logofeții al doilea jalobă, după care cerând della și cercetând lucrările din ia și văzându-să nelegiurea au și îndreptat ace(a) jalobă în original cu rezoluția ei cătră acest divan, pe care o și alăturez pe lângă aceasta. Drept aceea plecat mă rog cinstitului divan ca făcând luare aminte încungiurările aceștii pricini, ca unace iaste cu abatere din enstrucțiile giudecătorești și închegată cu călacarea tuturor formelor, să binevoiască ca spre îndreptarea ei să să întoarcă della acestui proșes iarăși la giudecătoria ținutală a Vasluiului spre de iznoavă cercetare la fața loculuidupă poruncile divanului de mai (i)nainte și după cartea de blestem adusă de schit pentru toate pricinile, și dacă pe temeiul jurnalului nelegiuit căștigat de dum(nea)l(ui) banul

s-au slobozit vreo poruncă, apoi mă rog ca cu grăbire să s(e) adaogă cu alta a opri lucrarea cei(a) ce sa va fi slobozit mai întâiu, până după alegerea giudecății, spre a nu să zăticni interesul săracului schit, căci pe ace(a) parte ce cu nedreptul o trage dum(nealui) banul sânt aşăzați cât(i)va lăcuiitori cu carii la trebuințele sale să agiute schitul.

Această jalobă, a 5^{lea} și a 6^{ea}, împreună la 4 mai dându-să divanului, după cari făcându-să sprefcă și doclarisându-să și după rezoluția pusă pe doclad, alăturându-să la dellă amândouă jalobile, s-au și întors della la ținut spre de iznoavă cercetare a puncturilor ce să ating de schit.

D.A.N.I.C., Fond Manuscrise, nr. 1345, f. 6v-7.

34. - 1836 mai 21. - *Jalbă adresată Marii Logofeții în vederea cercetării impresurării moșiilor schitului Gologofta de către banul Nicolae Sion.*

7^{le(a)}. Jalobă către log(o)feție, data la 21 mai 1836. S-au recomenduit divanului apilativ la 23 mai, cu rezoluție de a păzi neobiiduirea părții(o)r schitului.

Moșia Ivăneștii, de la ținutu(l) Vasluiului, de pa Racova, după hotarnica ei de 50 ani și mai bine să numără în 53 pământuri, iară capetele pământuril(o)r și codrul acestui hotar, de atuncea au rămas neîmpărțite și s-au stăpânit de cătră toți răzășii frățăște. Pe această parte a codrului din vechime să găște întemeiet și schitul Gologofta, pre care schit din vremi în vremi pe lângă baștina și cumpărăturile sale l-au agiutat toți bătrânii răzășil(o)r învoindu-l a să întinde și a-și face deșchisuri în ace(a) parte de codru și a capetel(o)r pământurilor, până ce va veni vremea a să împărți și acel pământ între stăpânitori, ca schitul să-ș(i) tragă părțile sale înpregiurul său, și cielanți răzăși de-a rândul. Pe baștina sa schitul, pe cumpărături, pe dani și pe câțva loc din acel de codru ce din răvnabătrânil-o r răzăși s-au lăsat schitul în stăpânire, până ce și acestuia să va face opștească înpărț(e)ală au făcut deșchisuri, au întemeiet acareturi și au stăpânit acestea până ce unul câte unul din răzășii bătrâni s-au săvârșit. După care rădicându-să acești mai tineri, au început / după obiceiul unora din răzăși / a să prigoni unul pe altul, și a-ș(i) vinde analogul lor din partea codrului mai (i)nainte de a aduce hotarnici și a le împărți cu dreaptă analoghie, ci numai după părerile lor. Schitul dar văzând prigoniurile dintre ei, încă de la 1831 au cerut de la ocârmuire prin jalobile sale a porunci ca prin localnică comisie să să alegă drepte părțile schitului, de unde în destule porunci în alăturare cu carte de bluestem s-au trimis giudecătorii(o)r, întâi cei ai Tutovii / locul acesta fiind atuncea de rezedinția acelu ținut, și nici aceasata a Vasluiului încă nici până acum n-au săvârșit lucrarea atingătoare de puțința sa, ca prisosul, adică ce va (i)eși mai mult decât cuprind hârțiile schitului să-l tragă iarăși răzășii, ca pe un lucru vremelnicește dat de cătră bătrânii răzășilor, spre a să odihni schitul avându-și cunoscute părțile sale. Între cielanți mușterii a unora din răzăși ce ș(i)-au vândut analogul lor din partea neîmpărțită, iaste și dum(nea)l(ui) banul Nicolae Săon, care cumpărând părțile a câțiva, împreună și câteva părți ale schitului din acele dănuite de însuși părinții celora cei arată acum dum(nea)l(ui) banul vânzători către sane, pentru care și dum(nea)l(ui) banul în urmă, mai cu temei pe la 1834, au cerut

alegerea părților sale, carele după agiutorința și meșteșugirea urmată cu unii dintre răzăși ce de la sine s-au arătat vechili, fără să aibă vechilimea sau să înștiințeze pe schit, ei pentru de a câștiga pe dum(nea)l(ui) banul n-au stat întru înfătoșare ci s-au făcut nevăzuți. Pentru care giudecătoră au închiet a sa socotință în neființa lor, legiund dumisale banului dreptăți a trage în a sa stăpânire pe lângă părțile sale și părțile schitului acele cuprinsă prin pretenția sa, și împreună a trage și venitul aceloră de la 1824 și până acum. Și apoi copia jurnalului în pricina aceasta închiet în neființa celoră ce de la sane s-au numit vechili primindu-o tot ei au ținut-o mistuită fără a face cunoscut și schitului, până ce s-au împlinit vremea apelației lui, și în urmă însuși acești de sane numiți vechili văzând isprava lucrării lor au intrat în alcătuire cu dum(nea)l(ui) banul după pândirile de mai înainte și au luat în schimb pe lângă părțile sale și părțile schitului. Dar în urmă, după descoperirea aceștii lucrări după vicleșugul arătat obijduitoare, m-am adresarisit cu jalobă către această log(o)feție a dreptății, cerând dezlegarea încurcăturii aceștia și e(a) după luarea aminte ce au făcut încungjurăril(o)r aceștii pricini au recomanduit divanului jaloba me(a), puindu-i în privire cum că două părți giudecându-să nu pot vătăma driturile de proprieta unii a treilea fețe ce are interes în ace(a) pricină. După care, divanul Țării de Jos m-au și îndestulat poruncind a să întoarce della la ținut spre de iznoavă cercetare a puncturil(o)r ce să ating însă numai de pretenția schitului, iară cielantă cuprindere a jurnalului, fiind că cielanți răzăși ce-ar vre(a) a să arăta acum nemulțămii pierzând dreptatea apilației, să să aducă întru întocma(i) împlinire potrivit cu socotința giudec(ătoriei) închietă în neființă precum s-au arătat. Văzind eu dar că nu să lămurește, întâiu pontul de a-și statornici dum(nea)l(ui) banul părțile salepe unde să cuvine, iară nu pân(ă) (în) acareturile schitului, și al doile(a), pentru pontul venitului de la 1824 a părțil(o)r ce le cere dum(nea)l(ui) banul, ce după însăși îngăduința răzășil(o)r bătrâni le-au stăpânit schitul până acum.

Despre care, a nu să obijdui schitul mai în urmă până în sfârșit despre nelămurirea aceasta aduc la cunoștința mării log(o)feții următoarele. Întâiu, că dum(nea)l(ui) banul mai (î)nainte făcându-și alegerea cumpărăturil(o)r sale din mijlocul a tot locului de codru ce iaste până acum nehlizuit și neîmpărțit și pentru de a să folosi mai mult, au tras acele părți tocma(i) p(r)in satul schitului unde își are câțiva lăcuiitori statorniciți, și prin mijlocul acareturil(or), zicând vii, livezi și altile, cuprinzând cu acestea satul și întemeierile pominite, supt cuvânt că pe acolo i s-ar cuveni părțile ce-i rămân în stăpânirea sa, și împlinirea venitului acelei părți are al trage sau de la lăcuiitorii ce să gășasc pe acelea traitor, cari au muncit schitului bo(i)erescul lor, sau de la schitul carele l-au înpotrivit de a nu intra cu stăpânirea până după alegerea deosăbi a părțil(o)r schitului după poruncile divanului și după cartea de blestem, și atuncea prisosul ce ar rămâne necuprins de hârțiile schitului să-l tragă răzășii împreună și dum(nea)l(ui) banul pe unde să cuvine, iară nu p(r)in satul și acareturile schitului. Pentru aceasta plecat mă rog mării log(o)feții, ca să binevoiască, și prin locul de cuviință, să să poruncească giud(e)c(ătoriei) de Vaslui, ca după alegerea părțil(o)r schitului înpregiurul acareturil(o)r și a sătucelului său, să-și tragă și dum(nea)l(ui) banul părțile sale pe unde s-ar căde(a), fără a rășlui pe schit întru ceva, pentru că nici nu-i rămâne cuvânt a-și cere numaidecât părțile sale tocma(i) p(r)in satul și acareturile schitului, fiind că locul acesta n-au fost împărțit sau hlizuit, ca adică după

aceea să-și ceară părțile cătră hlizile ce le-au avut de mai (î)nainte cunoscute, ci aceste din mijlocul unui loc neregulat, rugându-mă ca să să lămurească și aceasta, că măcar de ar și cuprinde dum(nea)l(ui) banul cu părțile sale vreun lăcuioriu ce s-au găsit supt bo(i)erescul schitului să nu să supere, atât el, precum și schitul de venit, căci aceasta n-au câștigat-o după vreo dreaptă hotărâre a giudecății, ci numai după reua meșteșugire a unora din răzăși, precum și mai sus s-au arătat. Și mai vârtos că schitul, nu pe supt cumpăt, nu de la vicleșug și nici samovolnicește au ținut în stăpânirea sa o parte din locul acel neîmpărțit, ci după însăși învoirea răzășilor bătrâni. Și acum fiind că urmează împărțirea acelu loc între neamuri, mă rog ca să să lămurească a nu să osândi schitul cu răspunderea a vreunui venit, căci după cum am zis el n-au stăpânit ceva în tăria sa, ciu numai după opșteasca îngăduirea tuturor cel(o)r bătrâni.

D.A.N.I.C., Fond Manuscrise, nr. 1345, f. 7-8v.

35. - 1836 august 25. – *Jalbă adresat domnului Mihail Sturza în vederea cercetării impresurării moșiilor schitului Gologofta de către banul Nicolae Sion.*

8^{le(a)}. Jaloba cătră prea înălțatul domn ! Priimirea ei. No. 1535. Mai 26. 1836.
Rezoluția supt pecete G(os)pod
Logofeția Dreptății să va urma după legiuirea reglementului.
No. 4395

Rezoluția log(o)feției, mai 28, No. 1745.

Divanului Țării de Jos să cuvine lucrarea ace(a) pentru cele cuprinsă prin jaloba aceasta. Așadar lui să și recomanduește e(a). Iscălit Veisa.

Prea înălțate Doamne!

În pricina mării obijduiri urmate din partea unora din răzășii de moșia Ivăneștii, de pe Racova, de la ținutul Vasluiului, asupra schitului Golgofta, ce să află înteme(i)et pe locul de codru a aceștii moșii, ce încă nici până acum după rânduială nu iaste împărțit, pre larg m-am tânguit cătră Marea Log(o)feția Dreptății, cum că schitul pe baștina sa, pe cumpărăturile, schimburile și dăniile ce are, cum și pe câtva din locul de codru acel neîmpărțit ce de cătră toți bătrânii răzășil(o)r s-au lăsat în stăpânirea sa, până să va împărți și acela, fiind deșchicuri, întemeind acareturi (...). vii, livezi, și altele, statornicind încă și un sătucean de câț(i)va lăcuiori. (A)cum, adică fără știrea schitului și fără formalnică vechilimea și pe tăgadă de cieleanți stăpânitori de moșie de la sâne s-au arătat vechili răspunzători la ceririle dum(i)sale banului Nicolae Săon, ce au cerut alegerea câteva părți din acel loc de codru, supt cuvânt că le are cumpărătură, cu carii apoi unindu-să, ei n-au stat înntru înfășoșare. Pentru care giud(e)c(ă)toria Tutovvii / locul acesta fiind de rezidenția acelu ținut / au și închiet a sa socotință, legiuind dum(i)sale banului dreptăți a lua în stăpânirea sa toate părțile cuprinsă prin pretenția sa și a tragi încă și venitul acelora de la 1824, și apoi copia jurnalului închiet în neființă, iarăși acei de sâne numiți vechili apucându-o au ținut-o mistuită fără să apilaris(e)ască sau să înștiințeze pe schit, până ce au trecut termenul de a apelarisi, spre paguba stăpânitorilor neînștiințați de asăminea lucrări și spre folosul

dum(i)sale banului și a de sâne numiților vechili ce au și intrat în alăctuire cu dum(nea)l(ui) banul de a lua ei în schimb părțile acele câștigate.

Dar apoi în urmă după ce s-au descoperit protivnica dreptății(o)r schitului și a celorălanti stăpânitori neînștiințați completa și vrăjmașa lucrare, s-au văzut vă dum(nea)l(ui) banul cu pretenția câștigată au cuprins și câteva părți cu mai puternice titluri de a schitului. Pentru care logofeția dreptății după tânguirile mele cerând de la divan della acestui proșes urmat și după luarea aminte ce i-au făcut, văzând încunoștiințările că schitul nefiind înștiințat și nechiemat după forme cu mare nedreptate s-au obijduit, au poruncit divanului a întoarce della la giud(e)c(ătorie) ținutului spre de iznoavă cercetareîn puncturile ce să ating de schit. Dar apoi mai în urmă, luând eu înștiințare că și din câte părți îi mai rămân dum(i)sale banului de acele cuprinsă prin jurnalul ce au câștigat, unile sânt cu totul răle mărturisându-să de de dovezile ce să găsască că au cumpărat, adică pe neamurile acxele care nici sânt de moșia aceasta, ci streini cu totul și acolisitori din nou iviți, cu care și părțile schitului să rășluiesc.

Deci pentru de a feri dreptățile schitului neînvăluite în vreun feliu de cercetările în care s-au rânduit cu cucernicie și cu adâncă smerenie mă rog ca să fie luminată poruncă înălțimii voastrecătră locul carile să cuvine de a pune în privire tuturor locuril(o)r giudecătorești de a nu intra nici întru o cercetare lăuntrică / adică din lăuntru / a răzășilor stăpânitori de hotarale Ivăneștii, Vlădeștii, Degiuğații, Stoenestii, Broștenii, Poiana Chilieii și alte hotară, și a da vreo hotărărefără de fața vechilului din partea schitului. Căci schitul având părți în toate hotarale acestea, și la ei aflându-să toate scrisorile tuturor hotarel(o)r acestora până întruna, să nu urmeze iarăși asăminea viclenie precum au mai urmat. Și al doilea, de a porunci divanului de a nu slobozi vreo poruncă de aducerea întru împlinire a părții jurnalului mai sus pominit ce s-ar socoti că nu să atinge de schit, fiind că el în totul poartă prihănire după știința ce am dobândit mai în urmă, căci dum(nea)l(ui) banul, cu neamuri necunoscute în documenturile vechi voește a trage moșie, la care lucru știu că nici o pravilă nu-i va da dreptate a să întemeia. Și al treilea(a), de a nu i să îngădui dum(i)sale banului cerirea de venit a părții(o)r câștigate prin jurnal, căci după cum s-au zis, acesta în totul poartă prihănire pentru pricinile arătate, împreună și că câte părți au stăpânit schitul până acum, au stăpânit cu învoirea tuturor răzășil(o)r bătrâni, iară nu pe supt cumpăt, sau de la vicleşug sau cu samavolnicie, căci numai aceasta l-ar pute(a) supune răspunderii de venit.

Binevoiască înălțimea voastră a vă milostivi asupra rugătorului schit, de a porunci locului cuviincios ca să pu(i)e însărcinare giudecătoriei divanului a grăbi cu lucrarea după multe poruncile divanului ce are de mai (i)nainte, spre a rânduilocalnică comisăe pentru alegerea părții(o)r schitului, căci mai cinci ani sânt de când cu neconținere stăruiește schitul cu cerirea aceasta de a să diosăbi de amestecul răzășil(o)r și a numai ave(a) ei chip spre al vătăma, precum s-au sălit și să sălesc. Și totodată să să pu(i)e îngrijire giu(e)c(ătoriei), ca fără abatire din legile statornicite să pătrundă a lămuri toate părțile ce să cuvin schitului și să le adune înpregiurul acareturil(o)r ce are, neîngăduind pe dum(nea)l(ui) banul ca părțile cei vor rămâne bune după de iznoavă cercetarea ce li să va face în ființa și a scrisoril(o)r, de au avut moșie acele neamuri cei are cumpărați în acele hotară și de li să cuvine câte atătea

părți , pre cât fără știrea schitului ș(i)-au închipuit a cere, de a nu le trage p(r)in acareturile și sătuceanul schitului, ci pe unde să va cuveni, căci locul acesta până acum n-au fost împărțit regulat, ci s-au stăpânit frățăște. Iară propunerii dum(i)sale banului că acele părți le are alesă de mai (i)nainte, giudecata îi va face osăbită luare aminte după cartea de blestem ce să află alăturată la dellă, că de le-au și ales, dară fără știrea schitului, carele nici acum nu-l cunoaște de moșinaș asupra acelora până ce nu i le va da giudecata în stăpânire după forme, că dum(nea)l(ui) banul, nici de la o pravilă n-au putut ave(a) ace(a) vo(i)e, ca din tot locul să-ș(i) tragă părțile p(r)in acareturile schitului, și apoi a cere venit. Pentru care facere de bine în veci vă va vie pomenirea. Dată la 25 mai.

Cererele cuprinsă prin jaloaba aceasta a opta.

1^{iu}. De a supune în privire(a) locuril(o)r giudecătorești a nu intra nici într-o cercetare lăuntrică a răzășilor de aceste hotară și a nu da vreo hotărâre fără a fi de față și vechilul din partea schitului.

2^{le(a)}. A pune divanului în cunoștință a nu slobozi nici o poruncă de aducerea într-o împlinire a părții jurnalului ce s-ar socoti că nu să atinge de schit, fiind că el în totul poartă prihănire.

3^{le(a)}. Să nu îngăduiască cererea dum(i)sale banului de venitul părțil(o)r ce au stăpânit schitul cu înavoieirea bătrânil(o)r răzăși.

4^{le(a)}. De a să scrie giud(e)c(ătoriei) de Vaslui a grăbi cu rânduirea comisăei, după poruncile divanului.

5^{le(a)}. Ca să supu(i)e în de iznoavă cercetare de au moșie neamurile ce vând dum(i)sale banului și de li să cade atâta sumă pre câtă cere și să le tragă pe unde să va căde(a), iar nu p(r)in acareturile schitului.

D.A.N.I.C., Fond Manuscrise, nr. 1345, f. 8v-10v

36. - 1836 iunie 9. – *Jalbă adresată judecătoriei de Vaslui în pricina dintre schitul Gologofta și urmașii postelnicelului Ștefănachi Mircea, pentru împresurarea moșiei.*

9^{le(a)}. Jalobă cătră giud(e)c(ătorie) de Vaslui dată la 9 iunie 1836.

Acum de curând la 8, adică a următoarei luni, înfăoșându-să cătră mine unul dintre răzășii de moșia Ivăneștii i alte hotară de pe Racova, din care și schitul trage părți, și arătându-mi că după cartea de blestem alăturată la della pricinil(o)r schitului, muștrându-se de cuget a tăgădui știința sa, me-au dat alăturata pe lângă aceasta mărturia preosfințitului arhieru Meletie Stavropolios din 1822, avg(u)st 7, supt însuși a preosfinți(e)i sale iscălitură, ce să vede încredințată și de un d(u)hovnicul Iosăe, care după o oarecare întâmplare ar fi venit la mâna lui cuprinzătoare, că pe la anul 1805 aflându-să preosfinție sa atuncea monah la schitul Golgofta și nacealnic fiind sf(i)nția sa păr(intele) Ghenadie Cazimir, care într-o vreme (i)mbolnăvindu-să foarte cumplit, încât era aproape de moarte, și voind a-și pune schitul supt o epitropie, la care socotind păr(intele) Ghenadie, au și rânduit epitrop pe dum(nea)l(ui) post(elni)cel(ul) Ștefănache Mircea, dar având el 200 lei la pomentul nacealnic, au cerut de la dânsul ca înprotiva acestor bani să-i dee o parte de moșie din Buscata din clironomia

părinț(e)ască și nacealnicul n-au voit nicicum ai da moșia, ci au zis să-i de(i)e vite sau din alte lucruri drept acele 200 lei. Și post(elni)cel(ul) Mircea n-au primit nicidecum, zicând că să va lepăda și de epitropia schitului, cu care sâlit găsindu-să numitul nacealnic, pentru ca să nu să prăpădească schițișorul cu alte părți de moșie, au primit cu bună voința sa ca să-i de(i)e din moșia Buscata gumătate de bătrân care cuprind 150 stânjini, zicându-i-să post(elni)cel(ului) Ștefănachi că dacă să va rădica nacealnicul din boala ce era cuprins, apoi partea aceea o va întoarce schitului iarăși înapoi, iară dacă s-ar fi sfârșit din viață, atuncea, apoi, vânzarea aceea să rămâie bună. După care post(elni)cel(ul) Ștefănachi găsând pe ieromonahul Iosăe de limba slovenească fără știința privilegiuril(o)r pământului, au și scris zapisul după cum l-au învățat însuși el cumpărătorul, pre carele l-au și întărit părintele Ghenadie cu iscălitura sfinți(e)i sale, aflându-să amețit de boală, însă cu știința aceasta că dacă să va ridica el din aceea, va da înapoi moșia. Dară după aceasta s-au rădicat nacealnicul din boală și post(elni)cel(ul) Ștefănachi n-au dat moșia, ci tot îngăima, și nacealnicul încă n-au făcut pretenție, cu nădejde că Mircea tot să va ține de făgăduință, până ce au și răposat numitul post(elni)cel. Și după vicleșugul unelti de dânsul / iscălit de părintele Ghenadie în zăluzia boalii /, rămâind în mâna clironomilor lui, până la 1822, când după întâmplarea vremilor, viind preosfinție sa la numitul schit și petrecând o vreme, și văzând supărările ce le trage de cătră casa pomenitului Mircii în pricina vânzării aceștia, asuprindul spre ai înpresura și alte părți de moșie, au cerut părintele Ghenadie de la preosfinția sa o mărturie în frica lui D(umne)zeu în pricina vânzării aceștia după știința ce are, carele au și dat aceasta ci în original să alătorează, spre îndreptarea schitului, poftind pe giudecători a giudeca în frica lui D(umne)zeu, ca să nu rămâie nici sufletul răpitorului în pierzare și schitul într-o păgubire, mărturisând și duhovnicul Iosăie întocma(i). În cuprinderea dar a mărturiei aceștia după supărările ce pătimea schitul, însăși părintele Ghenadie, nacealnicul, au dat jalobă cătră domnul din vremea aceea asupra casăi Mircii, osăbit de alte jalobe de mai (î)nainte pe la isprăvnicie, cerând despresurarea părțil(o)r sale și întoarcerea aceștii vânzări viclene. După care, urmându-să câteva cercetări la fața locului și dovedindu-să aceasta au dat dreptăți schitului a-și trage moșia de la casa Mircii iarăși într-o sa stăpânire, precum de aceasta să găsăsc oameni cinstiți a mărturisi pe temeiul cărții de blestem de știința ce au într-o aceasta și de dreptățile schitului.

Și fiind că la acest lăcaș au urmat multe întâmplări și prifaceri, iară mai vartos că și nacealnicul schitului Ghenadie Cazimir au răposat mai (î)nainte de sfârșitul acestei pricini, cu care prifacere și cu moartea pomenitului, pierzându-să până într-o toate hârtiile dovezi și lucrările ce era(u) asupra aceștii pricini, răpindu-să de cătră unii și alții / poate și de însăși(i) sard(ar)ul Daghie, clironomul Mircii /, de a căroro lipsă s-au stins știința de această pricină până acum, când din mâini streine au (i)eșit la arătare și mărturia preaosfințitului arhieru Meletie.

Drept aceea, fiind că pricina aceasta în căutarea schitului iaste un lucru prea însămnătoriu, atât pentru că locul acesta cu câmp și cu codru, cuprinde mai mult decât 400 stânjini moșie, și al doile(a), că iaste zestre a schitului care nu să poate înstreina, căci de împregiurările mai sus arătate, aceasta să poate socoti amanet, iară nu cumpăratură, și că să poate socoti că ar ave(a) vreo paragrafie trecută, atuncea când după împregiurări sânt dovezi că hârtiile aceștii pricini s-au răpit de cătră unii și alții, și

au rămas pricina stânsă din știința stăpânitoril(o)r schitului de acum, până când s-au adus carte de blestem și au început a (i)eși hărțile dovezi, precum și oameni martori, carii știu de pricina aceasta.

Plecat dar mă rog cinstirii giud(e)c(ătorii) ca pentru asămenea pricină, să binevoiască a ave(a) mai osăbită luare aminte spre descoperirea adevărului, carele până acum s-au aflat tăgăduit, și mai întâiu să binevoiască cu cinste a face întrebare dum(i)sale banului Nicolae Săon, împărtășindu-i copie de pe jaloba me(a) aceasta, și de pe mărturia preaosfințitului arhieru Meletie, ca în frica lui D(umne)zeu și pe cinste, să arate aceia ce va fi știind în pricina aceasta, căci nu sânt la îndoială că nu va fi știind, fiind că să afla megieș cu schitul, și au fost din cei întâiu cunoscuți ai răp(o)s(atului) părinte Ghenadie Cazimir. Binevoiască a face asemenea întrebare și preotului Petru, și căpitanului Mihălachi Tiron și celorlalanți de opștie, ca să arate după cartea de blestem toată știința ce au de lucrările ce au urmat în această pricină, și câți vor ave(a) hărții și lucrări asupra aceștii pricini, să le de(i)e, ca după mărturia preaosfințitului arhieru Meletie să poată a-și trage schitul moșia iarăși întru a sa stăpânire, spre a nu rămâne sufletul Mircii în pierzare pentru răpirea ce au făcut, și cielanți în osânda blestemului.

Această a no(u)a jalobă s-au primit la 11 iunie, pe care s-au și pus rezoluție a să face întrebare numitel(o)r fețe, după cerirea cuprinsă prin aceasta. După care, supt No. 2687, cătră banu(l) Săon și supt No. 2688, cătră preot(ul) Petre și Mihălachi Tiron sau și făcut întrebare.

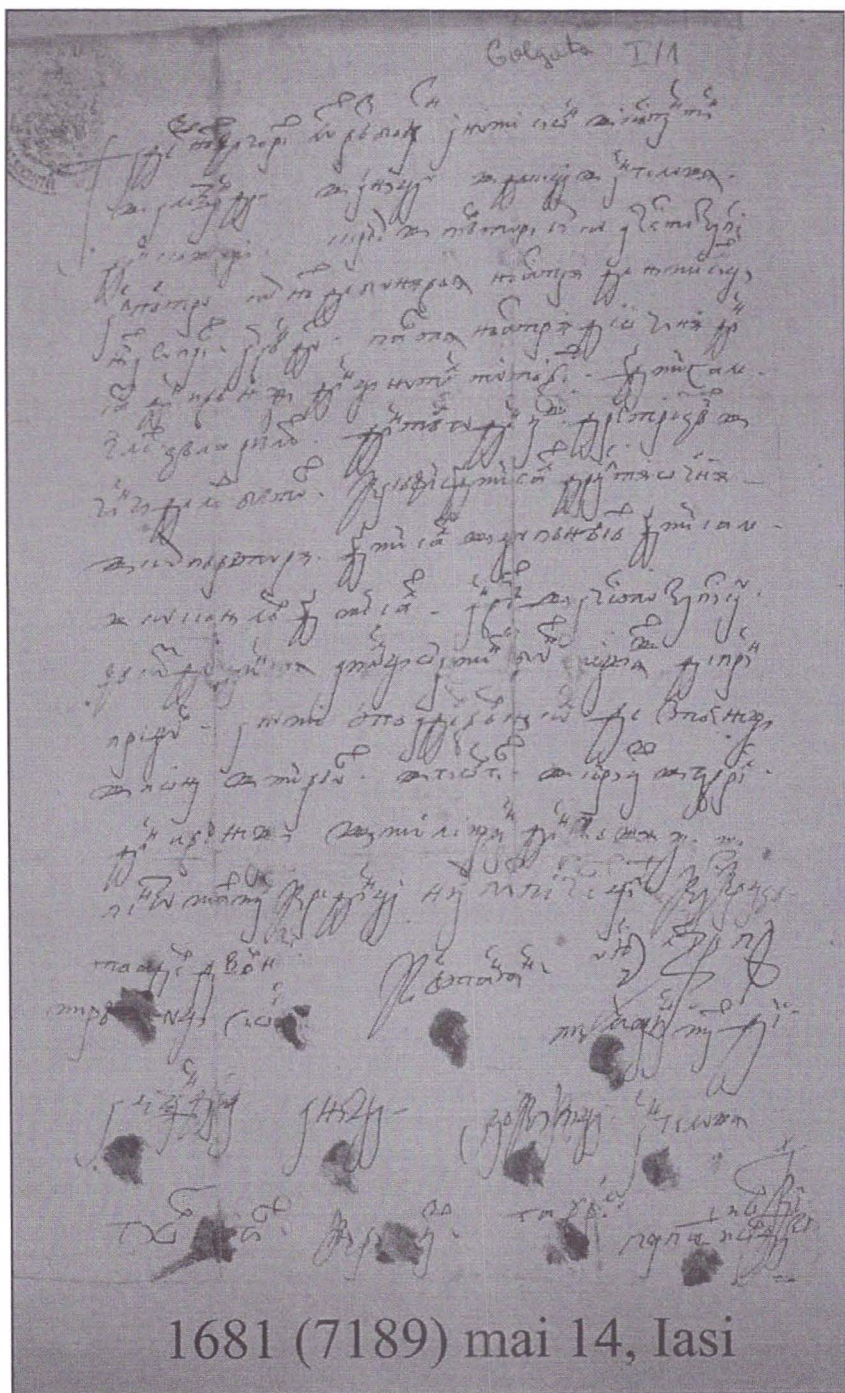
D.A.N.I.C., Fond Manuscrise, nr. 1345, f.10v-12.

35. - 1836 august 27. – *Jalbă adresată judecătoriei în pricina dintre schitul Gologofta și banul Nicolae Sion.*

16. Jaloba data giud(e)c(ătoriei) la 27 avgust.

Pentru pricinile dintre dum(nea)l(ui) banul Nicolae Săon cu schitul Gologofta, că nu să supune a veni și a stăru(i) spre a sta cu mine la înfătoșare întru acelea adică ce sânt atingătoarede persoana sa. La 9 a trecutei luni iulie, prin protestul meu dat la această giud(e)c(ătorie), după altele, îndestul am arătat că eu următoriu fiind poruncii de supt No 2049 am venit și stăru(i)esc și dum(nea)l(ui) banul încă nu s-au arătat. Apoi, abia la 11 a aceiași viind au întrebuițat iarăși prelungitoare chipuri, cerând a mai fi păsu(it) până la 10 avgust, dând și înscris că atuncea să va afla, și iarăși nu au fost următoriu.

D.A.N.I.C., Fond Manuscrise, 1345, f. 15v. .

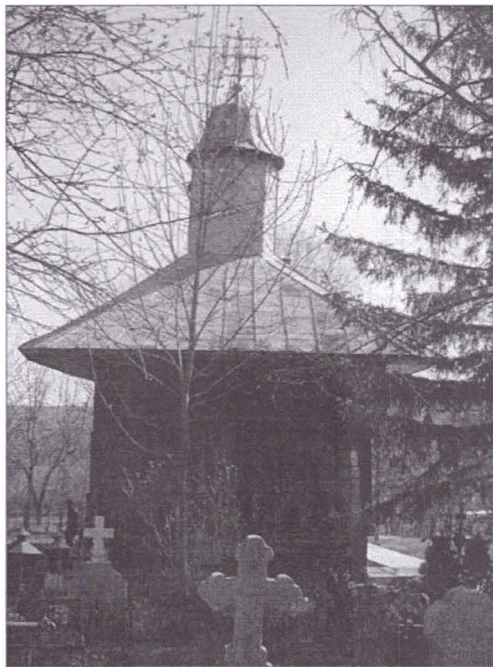

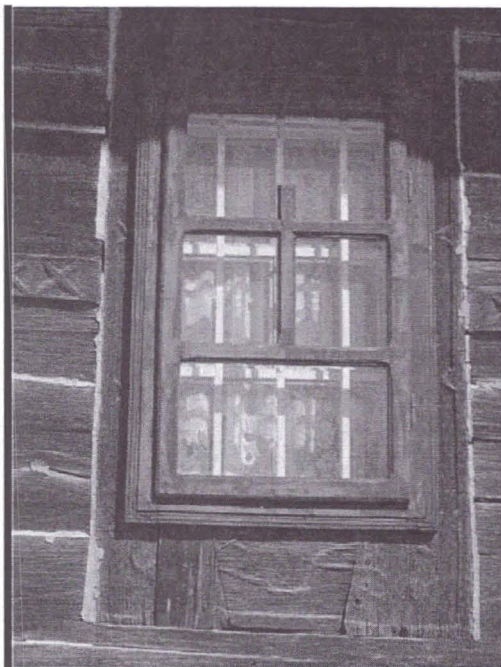
Biserica din Golgota / Church Golgota

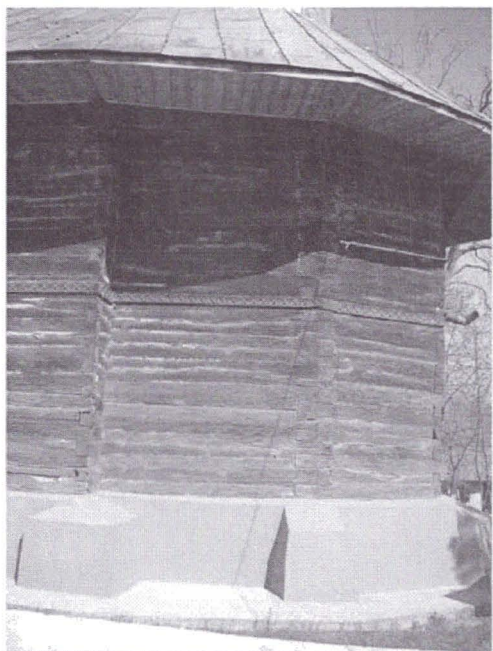
Biserica din Golgota / Church Golgota

Biserica din Golgota / Church Golgota

Detaliu arhitectonic / Architectural detail

Biserica din Golgota / Church Golgota

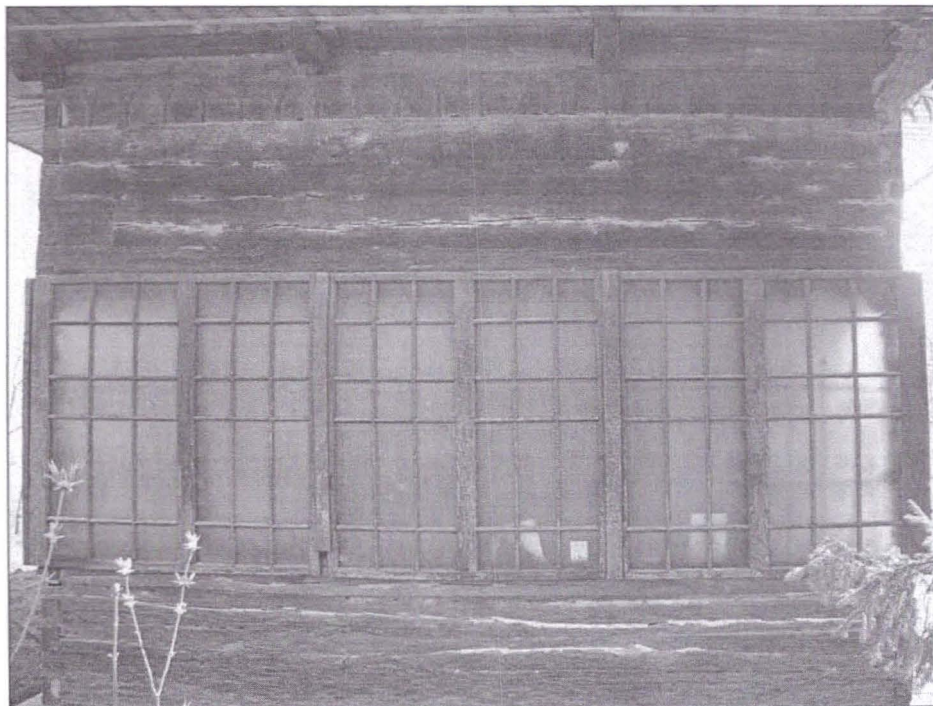
Biserica din Golgota / Church Golgota

Biserica din Golgofta / Church Golgofta

Biserica din Golgofta / Church Golgofta

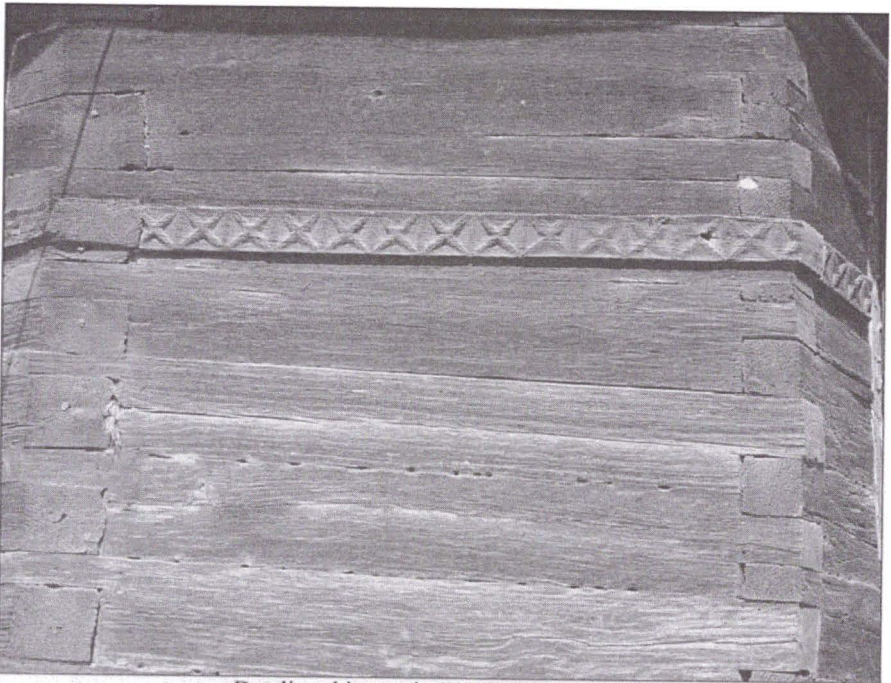
Detaliu arhitectonic / Architectural detail

Detaliu arhitectonic / Architectural detail

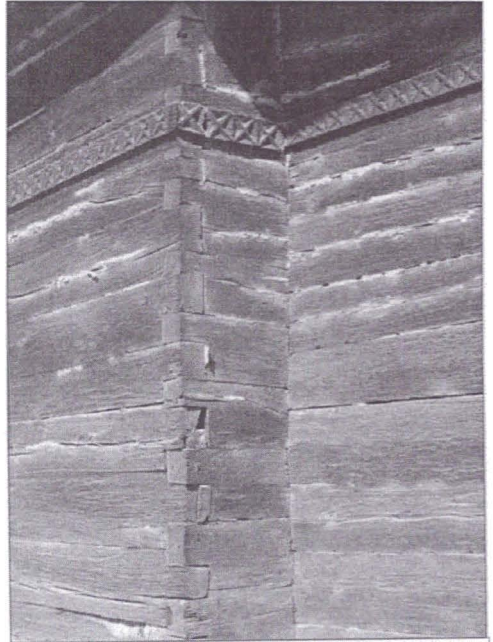
Detaliu arhitectonic / Architectural detail

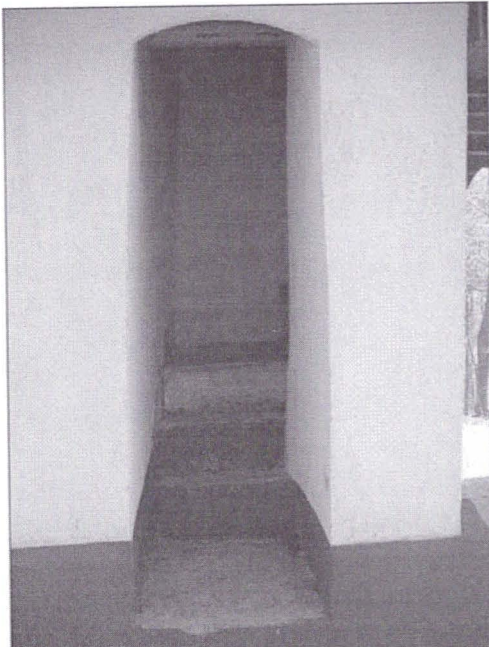
Detaliu arhitectonic / Architectural detail

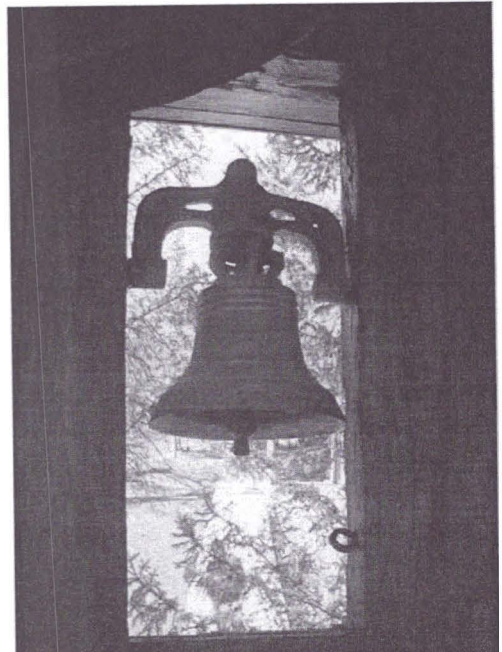
Biserica din Gologofta / Church Gologofta

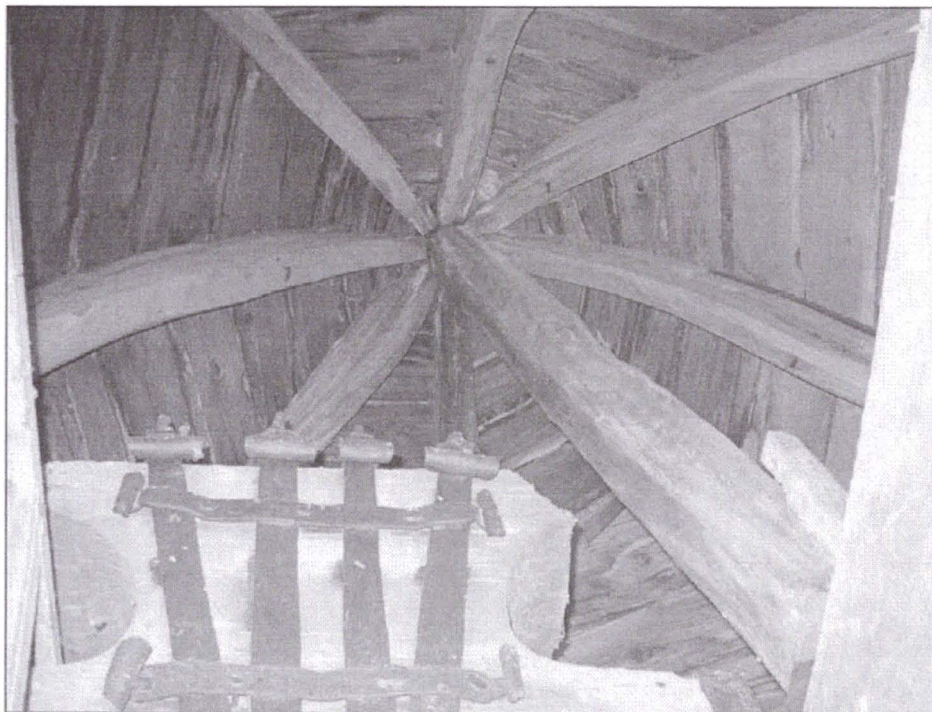
Detaliu arhitectonic / Architectural detail

Intrarea in clopotnita - Bell tower entrance

Clopot / Bell

Clopotnita - detaliu arhitectonic / Bell tower - architectural detail

Biserica din Gologofta / Church Gologofta

ICONOGRAFIA BISERICII MONUMENT UNESCO „NAȘTEREA MAICII DOMNULUI” DIN IEUD-DEAL (JUDEȚUL MARAMUREȘ)

Marius CÂMPEANU *

Cuvinte-cheie: biserică de lemn, pictura murală, Ieud, Maramureș, UNESCO

Key-words: wooden church mural, Ieud, Maramures, UNESCO

Abstract:

Ieud is an old Romanian settlement from Maramureș, the first hints of human habitation encountered here are dating even from the Brass Age. In the village are being kept two wooden churches: the church from “on the hill”, on a hill being situated on the right side of Ieud river and the church from “in the lowland” situated in the center of the commune.

The church „on the hill”, also known under the name of „the church of Balcul”, is the oldest, being built according the tradition in 1364 by Balcu Vodă, on the place where used to be a pine forest. The recent research, including also those made according to the dendrologic method, are placing it the second decade of WWII.

The iconographic ensemble of the “Birth of Virgin Mary” Church from Ieud-Deal is of Byzantine tradition being the work of the painter Alexandru Ponehalschi from Berbești. The painting is made in 1782, belonging to the category of masterpieces accomplished in ripeness.

Ieudul este o străveche vatră românească a Maramureșului, primele indicii de locuire umană semnalate aici fiind din epoca bronzului. Localitatea este atestată documentar la 2 februarie 1365, când regele Ludovic I dăruiește voievodului Balc și fiilor săi, Drag, Dragomir și Ștefan, moșiile Ieud, Cuhea (Bogdan Vodă), Vișeul de Sus, Vișeul de Jos și altele din jur, confiscate de la voievodul infidel Bogdan pe care regalitatea maghiară l-a deposedat de toate drepturile și privilegiile juridice¹.

În sat se păstrează două biserici de lemn: biserica „din deal”, pe un colină aflată în dreapta râului Ieud și biserica „din șes” situată în centrul comunei. Biserica „din deal”, cunoscută și sub denumirea de „biserica Balcului”, este cea mai veche fiind construită potrivit tradiției în anul 1364 de Balcu Vodă², pe locul unde a fost o

* Muzeograf, Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș, Baia Mare

¹ În documentele vremii, Bogdan voievodul „descălecător” și întemeietorul Moldovei, este numit „necredincios înverdat al nostru și al regatului nostru”; conf. Ioan Mihalyi de Apșa, *Diplome maramureșene din secolele XIV-XV*, Sighet, 1900, p. 27-28.

² Prin voința regelui maghiar Ludovic I, Balc primește demnitatea de voievod, apărând în documentele de cancelarie maghiară cu titlatura de „voievodul nostru maramureșean” (în Ioan Mihalyi de Apșa, *op. cit.*, p. 56-57). De numele voievodului Balcu se leagă ctitorirea unor importante așezăminte ortodoxe din Maramureș, precum mănăstirea Peri (ajunsă la rangul de stavropighie patriarhală în anul 1391) și mănăstirea Bârsana.

pădure de brazi. Cercetările recente, inclusiv cele realizate după metoda dendrocronologică, o plasează în cel de-al doilea deceniu a veacului al XVII-lea³ În turmul acestei biserici, preotul Artemie Anderco a descoperit un manuscris, pe care cercetătorii l-au numit Codicele de la Ieud⁴. În august 1921, slujitorul maramureșean l-a prezentat în cadrul unei expoziții organizate la Sighetu Marmăției de Adunarea Generală Astra. În anul 1925, academicianul Ioan Bianu a publicat sub egida Academiei Române conținutul Codicelui în mai multe facsimile, deschizând astfel calea numeroșilor cercetători care de-a lungul timpului s-au aplecat asupra lui.

Arhitectura bisericii

Biserica cu hramul „*Nașterea Maicii Domnului*” din Ieud-Deal a fost construită din grinzi de brad, având un plan compus din cele trei compartimente tradiționale: altar, naos și pronaos, deasupra căruia se înalță cu eleganță turmul cu foișor. La temelie se află o fundație scundă din piatră cioplită peste care a fost așezată talpa groasă și pereții formați din bârne masive cioplite, îmbinate în cununi orizontale în sistemul constructiv „*blockbau*”

Absida altarului este decroșată, de formă poligonală, cu pereții laterali retrași în raport cu linia naosului și pronaosului. Naosul este de formă rectangulară acoperit cu o boltă poliedrică, supraînălțată și așezată pe sistemul de console. Acesta este despărțit de pronaos printr-un perete de bârne, în care s-au realizat pentru a înlesni participarea la slujbele religioase, deschideri pe ambele părți sub forma unor înlănțuiri de trei ferestre arcuite, unite între ele cu ajutorul unor stâlpișori. Pronaosul este de formă rectangulară și are tavanul drept (tăvănit) confecționat din scânduri fixate pe grinzi.

Accesul în sfântul lăcaș se face pe latura de vest, printr-un portal fără decor, ce se repetă și la intrarea în naos. Deasupra se înalță turmul-clopotniță cu o bază prismatică de secțiune pătrată și un foișor în partea de sus prevăzut pe fiecare latură cu câte două arcade. Foișorul este acoperit de coiful piramidal cu bază pătrată care, prin ușurința cu care sfidează legea gravitației și se înalță spre cer amintește de formele curajoase ale goticului european. Deasupra coifului ascuțit se află o cruce cu raze din fier.

Naosul și pronaosul au acoperiș dublu cu pante accentuate către nord și sud. Între cele două streșini există câte un rând de ferestre de dimensiuni mici, rolul acestora fiind acela de a lumina bolta naosului. La extremitățile de vest și est sunt fixate două cruci din fier forjat, același tip de cruce stilizată fiind amplasată și pe acoperișul altarului. Absida altarului are acoperișul separat adaptat planului poligonal, cu pante abrupte pe laturile de nord, vest și sud. Ca proporție este mai scund în comparație cu acoperișul principal, prezentând o mică streșină semiconică, spre est, similară celor două de la acoperișul superior al navei. Ambele acoperișuri sunt solzuite cu draniță tăiată în unghi ascuțit.

³ Olafur Eggertsson, Alexandru Baboș, *Dendrochronological dating in Maramureș with special emphases on objects from the Maramureș museum in Sighetul Marmăției*, în „Tradiții și Patrimoniu”, nr. 2-3, 2003, p. 40-49.

⁴ Se păstrează la Biblioteca Academiei Române sub cota 5032. Are 422 de pagini, cuprinde file manuscrise și tipărite (slavone și românești coresiene).

Programul iconografic

Ansamblul iconografic al bisericii cu hramul „*Nașterea Maicii Domnului*” din Ieud-Deal este de tradiție bizantină fiind opera zugravului Alexandru Ponehalschi din Berbești. Pictura a fost realizată în anul 1782, înscriindu-se în categoria lucrărilor desăvârșite la maturitate. În anul 1780, zugravul se afla la biserica din Desești, unde pictează tâmpla. Doi ani mai târziu, la biserica din Ieud-Deal, va realiza un complex ansamblu de pictură tradițională. Lucrarea se distinge prin bogăția programului iconografic format dintr-o mare varietate ornamentală, confirmând faptul că ne aflăm în fața unei realizări de maturitate, ce îi încununează ampla sa activitate pusă în slujba lui Dumnezeu și a comunităților creștine din Maramureș. Pictura murală a acestei biserici nu păstrează semnătura zugravului, dar în sprijinul datării poate fi menționată icoana de hram *Nașterea Maicii Domnului* pictată de Alexandru Ponehalschi care păstrează următoarea inscripție de donare: „*Această sfântă icoană au plătit Șimon Ștefan și cu fii... ca să le fie pomană lor în veci de veci amin 1782 luna lui ianuarie 12 zile*”⁵

Pictura îmbracă în întregime bolțile și pereții celor trei încăperi, suprafețele largi oferind un câmp generos desfășurării unui amplu program iconografic. În altar, pe boltă, este reprezentat *Sf. Duh-porumbel* intercalat de doi serafimi, urmat dedesubt, pe perețele estic, de reprezentarea *Sf. Treimi*. În această tematică sunt reprezentați Isus Hristos cu crucea, Dumnezeu-Tatăl și *Sf. Duh* sub forma unui porumbel. Programul iconografic al pereților absidei altarului, structurat pe patru registre tematice, desfășoară de jur-împrejur *Teoria Sfinților Ierarhi*, dar și scenele simbolice în legătură cu Jertfa sfântă, specifice proscomidiarului (*Iisus-Viță-de-vie*) și diaconiconului (*Viziunea Sf. Petru, episcopul Alexandriei*). Sub timpanele bolții, pe latura de nord, sunt reprezentați *Sf. Evanghelist Matei, Sf. patriarh Gherman, Sf. patriarh Sofronie, un patriarh* (cu inscripție ilizibilă), *Sf. Ioan Damaschin* și *Sf. Evanghelist Marcu*. Pe latura de sud apar: *Sf. Evanghelist Luca, Sf. patriarh Serghie, Sf. patriarh Anatolie* și *Sf. Evanghelist Ioan*. Pe spatele tâmplei, la extremitatea bolții altarului cu perețele vestic este pictată o scenă de gloriificare a lui Iisus⁶. Registrul secundar îi înfățișează pe perețele de nord pe *Sf. Ioan mitropolitul, Sf. Andrei* și *Sf. Sava*, iar pe latura de est pe *Sf. Simeon, Sf. Vasile cel Mare, Sf. Grigore Dialogul, Sf. Ioan Gură de Aur* și *Sf. Ioan „milostiv patriarh”*. Perețele sudic este acoperit în întregime de reprezentarea iconografică *Deisis*.

Următorul registru este dedicat sfinților, ierarhilor și cuvioșilor, printre aceștia numărându-se mitropolitul Alexie al Rusiei, mitropolitul Petru al Kievului și Ioan mitropolitul Moscovei. Aceste alegeri nu par a fi întâmplătoare, fiind o dovadă a persistenței credinței ortodoxe în Maramureș. Succesiunea sfinților, de la nord la sud, este următoarea: *Sf. Grigore al Nisei, Sf. Ioan Înaintemergătorul, Silvestru papă al Romei, Sf. mucenic Ignatie, purtătorul de Dumnezeu, Sf. Alexie mitropolitul Rusiei, Sf. Petru (Movilă) mitropolit de Kiev, cneaz din Vladimir (?), Ioan mitropolit al*

⁵ Ioan Bârlea, *Însemnări din bisericile Maramureșului*, București, 1909, p. 122.

⁶ Anca Pop-Bratu, *Pictura murală maramureșeană. Meșteri zugravi și interferențe stilistice*, București, 1982, p. 33.

Moscovei, Sf. Grigore, sfinții episcopi Atanasie și Chiril ai Alexandriei și sfinții mucenici Teopempt și Teotim. În registrul inferior, pe peretele nordic, sunt reprezentate *Sf. Vasile, Sf. Silvestru și Sf. Chiril*, iar pe latura nord-estică a altarului, pe peretele proscomidiarului se află scena cu conținut euharistic *Iisus-Viță-de-Vie* („*Teascul de taină*”). În spatele Sfintei Mese, pe peretele estic este reprezentată *Buna Vestire*, urmată de *Sf. Nicolae* (un episod din viață), acesta fiind considerat unul dintre apărătorii de seamă ai credinței tradiționale. În *Buna Vestire*, moment ce semnifică anticiparea și prevestirea Întrupării, Fecioara Maria este înfățișată în picioare la o masă, cu cartea deschisă, în timp ce arhanghelul Mihail vine din dreapta, ținând într-o mână ramura Bunei Vestiri și indicând cu cealaltă cerul⁷ Pe latura de sud este redată *Viziunea (proorocia) Sf. Petru, episcopul Alexandriei*, urmată de reprezentările *Sf. Grigore, Sf. Manuil și a Sf. Teodor*. La baza ansamblului iconografic din altar este desfășurată o draperie ornamentală.

Tâmpla bisericii din Ieud-Deal, după cum arată istoricul de artă Anca Pop-Bratu, exprimă tendințele evoluției stilistice ale pictorului maramureșean. Comparând-o cu celelalte tâmplice pictate de Alexandru Ponehalschi, ea oferă o percepție clară asupra etapei de maturitate artistică, putându-ne ajuta „*atât la circumscrierea, cât și la receptarea adecvată a operelor sale*”⁸ În cazul de față, la fel ca la majoritatea bisericilor de lemn din Maramureș, suprafața tâmplicei este împărțită în panouri care păstrează formatul și dimensiunile obișnuite ale icoanelor și se încadrează în registre suprapuse potrivit programul iconografic clasic, continuându-se în partea inferioară cu ansamblul icoanelor împărătești și prăznicare.

În centrul registrului superior este reprezentată *Răstignirea*, Iisus fiind încadrat de cei doi tâlhari legați de cruci. Lângă Sf. Cruce, în partea stângă se află Maica Domnului și una dintre Marii, iar în partea dreaptă se află apostolul Ioan și sutașul Longinus. Sub colina Golgotei, la picioarele lui Iisus, având dimensiuni mari, apare craniul lui Adam. Scena Răstignirii este flancată de scenele *Coborârea de pe Cruce și Punerea în mormânt*. În *Coborârea de pe Cruce*, scenă aflată în partea stângă, trupul lui Iisus este dispus pe diagonală față de cruce și este susținut de trei personaje: doi bătrâni cu barbă albă și de un tânăr imberb care pare a fi desprins mâna lui Iisus din cuie⁹ Personajele au proporții mai mici și nu prezintă inscripții, iar în fundalul scenei se observă diferite clădiri ce au turnuri de formă ascuțită, piramidală. Aceeași cercetătoare comparând fizionomiile celor trei personaje din acest prim episod cu fețele altor trei personaje din scena *Punerii în mormânt*, a căror nume apar notate, consideră că cei doi bătrâni pot fi identificați cu Iosif din Arimateea și Nicodim, iar tânărul imberb este apostolul Ioan¹⁰

Registrul al doilea o prezintă în partea mediană pe *Maica Domnului*, având pe Mântuitorul prunc într-un medalion pe piept, încadrată de *proorocii Vechiului Testament* care au vestit Nașterea și Întruparea. Cei doisprezece prooroci sunt în medalioane, grupați doi câte doi, fiecare purtând filactere și prezentând o anumită dinamică a brațelor. Cel de-al treilea registru, în centru, îl înfățișează pe *Iisus Hristos*

⁷ *Ibidem*, p. 32.

⁸ *Ibidem*, p. 39.

⁹ Anca Pop-Bratu, *op. cit.*, p. 40.

¹⁰ *Ibidem*, p. 40.

(*Deisis*) binecuvântând cu dreapta și ținând cartea deschisă în stânga, între Maica Domnului și Sf. Ioan Botezătorul. În spatele tronului, lateral în poziții superioare sunt reprezentați doi îngeri înaripați. *Sfinții Apostoli* sunt reprezentați în picioare, grupați doi câte doi, în chenare dreptunghiulare despărțite de colonete prevăzute cu capiteluri ornate fitomorf în partea superioară. Registrul superior este separat de cel median printr-o bandă decorativă ornată cu motive vegetale și chipuri de îngeri, iar galeria proorocilor de cea a apostolilor de o bandă vegetală ornată cu motivul frunzei de stejar. De asemenea, scenele centrale *Deisis* și *Maica Domnului* sunt separate de apostoli, respectiv prooroci de stâlpi arhitecturali în jurul cărora se desfac sub forma unui vrej meandric frunze de iederă sau de viță sălbatică.

Naosul are reprezentat pe axul central al bolții pe *Dumnezeu-Tatăl* („*Cel-vechi-de-zile*”) cu ambele mâini ridicate având Sf. Duh sub forma unui porumbel așezat pe piept, flancat de doi îngeri la extremități. Tematica naosului se continuă cu reprezentarea a doi serafimi, primul fiind decorat cu culoare roșie iar cel de-al doilea cu culoare albă. Pe pereții naosului întâlnim clasicul paralelism cu sens moralizator dintre scenele Vechiului Testament și Noului Testament. Ciclul *Genezei* este redat prin șase episoade dispuse în registrul de sus, câte trei pe laturile de sud și nord, după cum urmează: *Ispita șarpelui*, *Alungarea din rai*, *Adam lucrează pământul și Eva toarce*, *Cain îl ucide pe Abel*, *Cain fuge din fața Domnului* și *Lameh îl ucide pe Cain*. În scena *Ispita șarpelui*, în partea de sus este reprezentat Dumnezeu-Tatăl. Pentru redarea Firii dumnezeiești zugravul folosește culoarea albă, probabil, pentru a schița spiritualitatea¹¹ dar și pentru faptul că Dumnezeu-Tatăl este nevăzut. Protopărinții neamului omenesc, Adam și Eva, sunt reprezentați într-o formă realistă, șarpele încolăcit pe pomul cunoștinței binelui și răului fiind redat mult mai mare în raport cu primii oameni. În *Alungarea din rai*, Adam și Eva sunt izgoniți din grădina paradisiacă de un înger cu sabie. În cadrul acestei scene apare o neconcordanță cu referatul biblic despre rai, diferența constând din prezența unor elemente de arhitectură în fundalul scenei. Scenele următoare ilustrează consecințele păcatului strămoșesc, ieșirea din starea primordială, necesitatea de a munci, suferințele, slăbiciunile și inclusiv apariția morții fizice. În costumația și uneltele personajelor (năframa, șorțul, furca înaltă de tors) sunt recunoscute câteva particularități locale tradiționale. În partea de nord, în proximitatea tâmplei, apare figurată *Pilda bunului samaritan* prin intermediul a două episoade pictate. Pe peretele de vest este reprezentată *Înălțarea Domnului la ceruri*. Scena este dominată de numeroase elemente de arhitectură, Iisus Hristos fiind reprezentat central, într-un medalion, flancat de către Maica Domnului și Sfinții Apostoli.

În următoarele două registre, prin optsprezece episoade, este reprezentat ciclul *Patimilor*. Ciclul debutează cu *Cina cea de Taină*, o scenă foarte degradată din care se poate sesiza doar prezența câtorva apostoli. Urmează *Spălarea picioarelor ucenicilor*, o scenă în care Iisus este redat îngenunchiat, lângă el aflându-se doi apostoli detașați de grupul celorlalți care sunt sugerați prin aureole dispuse în perspectivă corală. În *Rugăciunea pe Muntele Măslinilor*, apar cei trei apostoli adormiți în timp ce vegheau și Iisus în rugăciune, într-un spațiu închis.

¹¹ „*Dumnezeu este duh*” spune Mântuitorul (Ioan, 4, 24), așadar este nematerial și nesubstanțial.

Prinderea lui Iisus este redată cu toate detaliile, în scene complementare, precum *Sărutul lui Iuda și Iuda își primește banii*, ultima fiind o tematică rar întâlnită în iconografie. În acest fragment sunt redată mai multe personaje poziționate în spatele unei mese, purtând mantii cu gulere mari de blană, iar pe cap căciuli îmblânite de modă poloneză. Următoarea scenă consemnează primul moment din înfățișări, *Iisus la Ana*.

Ciclul narativ al Patimilor se continuă pe latura de nord cu scenele *Iisus la Caiafa*, *Batjocorirea* (Iisus îngenunchiat este bătut de trei soldați), *Lepădarea Sf. Petru*, *Iuda se spânzură*, *Iisus la Pilat* (în complementaritate cu *Visul soției lui Pilat*). În *Iisus la Caiafa*, marele preot al Sinedriului, este înfățișat bătrân cu barba lungă, pe cap cu mitra sacerdotală, stând pe un scaun și sfâșiindu-și hainele în fața „blasfemiei” acuzatului. *Lepădarea lui Petru* este prezentată în varianta cea mai populară, a dialogului cu servitoarea, în timp ce cocoșul anunță cea de-a treia renegare¹²

În următorul registru, pe peretele de sud, sunt pictate episoadele ulterioare deciziei lui Pilat: *Iisus la Irod și Schimbarea hainelor*, *Flagelarea*, *Încoronarea cu spini* și *Sf. Varvara în temniță* (intercalată în ciclul Patimilor). Ordinea cronologică a faptelor nu este respectată, unele scene apărând mai devreme sau mai târziu decât ar fi firesc sau chiar deloc¹³. În scena *Flagelării*, Iisus este legat de un stâlp, în timp ce doi ostași îl bat „fără milostivire”¹⁴, urmată de *Încoronarea cu spini* în care Hristos este îmbrăcat numai cu o hlamidă roșie și cu o cunună de spini, în timp ce ostașii îl batjocoresc. Amplu desfășurat, aproape pe toată lungimea peretelui vestic, apare *Drumul Crucii*, Iisus încovoiat sub greutate, este legat cu o funie și târât de soldați, în fața apărându-i Veronica care șterge cu năframa (mahrama) fața însângerată a Mântuitorului pe care îi va rămâne imprimat chipul¹⁵. Tot în această scenă apare Simon Cireneul care îl ajută pe Iisus să poarte crucea spre colina Golgotei. Cortegiul este urmat de un grupuleț de demnitari călări, în frunte cu Pilat, Ana și Caiafa, îmbrăcați în costume specifice veacului al XVIII-lea. Pilat poartă o mantie largă, cu gulere mare de blană și o „căciulă poloneză”, după moda boierilor. Același tip de căciulă este purtat de majoritatea personajelor negative din narațiunea Genezei: demnitari, judecători și soldații prigonitori. Urmează pe peretele de nord scenele *Răstignirea*, *Învierea* și *Mucenicia (lapidarea) Sf. arhidiacon Ștefan*, primul martir al Bisericii creștine. Ciclul Patimilor se încheie cu *Învierea*, în acest episod fiind reprezentate femeile mironosițe întâmpinate de înger, în timp ce Iisus cel Înviat este redat în picioare, ridicându-se din mormântul pe care dorm ostașii de pază.

Registru inferior al naosului reprezintă un paralelism între Vechiul Testament și Noul Testament, dar și scene legate de viețile unor sfinți, pe care le vom enumera în ordinea pictării. Pe peretele de sud apar: *Saul pe drumul Damascului*, *Sf. Simeon Stâlpnicul*, *Filoxenia lui Avraam*, *Sf. Ioan*, *Avraam este binecuvântat de Melchisedec*, *Iisus și învățătorul de lege*, un sfânt neidentificat, *Prezentarea Fecioarei Maria la*

¹² Anca Pop-Bratu, *op. cit.*, p. 33.

¹³ Din ciclul Patimilor lipsește momentul alegerii între Iisus și Barnaba, din scena „*Ecce Homo*”

¹⁴ Dionisie de Furna, *Erminia picturii bizantine*, București, 2000, p. 115.

¹⁵ După tradiția bisericească, chipul sfânt imprimat pe mahrama Veronicăi („*icoană nefăcută de mâna omenească*” - acheiropoietos) este prima reprezentare a lui Iisus.

templu și Sfinții mucenici Mardarie și Evstratie. Scena Samson omorând leul se află pe ușa de intrare dinspre pronaos către naos.

Programul iconografic al naosului se încheie pe peretele de nord cu scenele: *Înălțarea Sfintei Cruci, Sf. prooroc Isaia, Sf. Dimitrie îl binecuvântează pe Nestor, Mucenicia Sf. Dimitrie* (care îl învinge pe împăratul păgân Maxim după care îl convertește pe Nestor), *Sf. Dimitrie călare, Lupta lui Nestor cu Lie păgâmul, Lie aruncat în țepi, Decapitarea lui Nestor, Sf. prooroc Ilie și Diaconul Filip botează un eunuc. Scenele Diaconul Filip botează un eunuc și Saul pe drumul Damascului* au ca temă majoră convertirea și botezul creștin. Din pictura naosului lipsesc scenele referitoare la ciclul copilăriei lui Iisus, viața publică (minunile, pildele și parabolele) și a aparițiilor de după Înviere, dar și episoadele referitoare la viața Sf. Fecioare Maria.

Spațiul pronaosului este dedicat *Judecății de Apoi* și temelor adiacente. Redactarea iconografică este cea tradițională, personajele fiind grupate ierarhic în registre suprapuse. Compozițiile se desfășoară liber pe suprafața pereților, nefiind separate prin benzi sau cadre ornamentale. Pe peretele de sud, în registrul superior, sunt înfățișați *cei trei „patriarhi” - Avraam, Iacob și Isaac – în rai*, ținând în brațe sufletele celor aleși. Urmează *Parabola celor zece fecioare*, temă cu sens escatologic¹⁶, a cărei compoziție dispusă pe verticală este redată prin intermediul a trei scene: *Fecioarele înțelepte* (având câte un șervet alb în palme țin candelile aprinse), *Iisus cu Biserica-Mireasă* - în partea de sus și *Fecioarele nebune* (cu candelile stinse, răsturnate) - în partea de jos.

Pe ușa pronaosului este zugrăvit *Sf. Hristofor*, căruia credințele populare i-au atribuit un rol protector împotriva morții subite. Sfântul își înclină capul cu grație, în stânga ține un toiag înfrunzit, iar pe umărul drept stă Iisus copil. Deasupra ușii de intrare în pronaos, în partea mediană a registrul superior, este reprezentată scena *Deisis*, în care este redat în veșmântul patimilor Iisus Judecătorul încadrat de doi îngeri care trâmbează. De o parte și de alta se află Maica Domnului și apostolul Ioan, amândoi cu mâinile împreunate în semn de închinare, la rândul lor încadrați de cei doisprezece apostoli așezați în jilțuri. În partea de jos mâna dumnezeiască ține balanța judecății, încadrată de Adam și Eva aflați în rugăciune. Reprezentarea lui *Moise* deschide întregul șir al „*cetelor păcătoșilor*” (evrei, turci, tătari și harapi) fiecare purtând costume specifice acestor popoare, după moda epocii. În partea opusă, *se succed „cetele dreptilor”*: „*ceata călugărițelor*”, „*ceata săhaștrilor*” și „*ceata călugărilor*”, după care urmează *Vămile Văzduhului* reprezentată prin doi îngeri în zbor, cu câte un suflet în brațe, răspunzând acuzațiilor diavolului, în timp ce un al treilea apără cu sulita un grup de oameni de furia unui diavol așezat pe cupola unei biserici. În registrul de jos, în scena *Iadului*, flăcările Gheenei îi cuprinde pe cei damnați, inscripționat fiecare cu păcatul său, într-o interesantă cronică a slăbiciunilor omenești: „*duhănașul*”, „*crășmarul*”, „*care lucră în Dumincă*”, „*cine nu-i cu dreptatea*”, „*mincinosul*”, „*cijmarul care lucră rău*”, „*tâlharu*”, „*bețivu*”, „*care au omorât*”, „*care au omorât cuconi*”, „*care doarme Duminica și n-au venit la biserică*” În extrema stângă a peretelui de vest este înfățișată *Moartea* sub forma unui schelet cu coasă și greblă și scena *Învierea morților*.

¹⁶ Fecioarele înțelepte îi reprezintă pe cei aleși, iar cele nebune pe cei păcătoși.

Peretele nordic al pronaosului înfățișează printr-o succesiune de scene *martiriul Sf. mucenițe Paraschiva* (Judecarea, Flagelarea, Scoaterea ochilor, Arderea, Tragerea pe roată și Decapitarea). Redarea mucenițelor din primele veacuri creștine se continuă și pe peretele estic, unde apar: *Sf. muceniță Nastasia*, *Sf. Maria Magdalena*, *Sf. Sofia*, *Sf. Marina*, *Sf. Xenia*, *Sf. Elena* și *Sf. Veronica*. Tot pe peretele de nord, apare scena în care *Iisus o eliberează pe femeia adulteră* (pe care fariseii voiau să o lapideze). Alegerea acestor teme care au ca personaje principale femei poate fi pusă în legătură cu faptul că pronaosul este locul din biserică destinat prezenței femeilor la slujbele religioase (poartă denumirea de „*biserică a femeilor*”). În completarea programului iconografic al pronaosului, pe peretele de est, deasupra ușii de acces în naos este scena *Buna Vestire*, încadrată de reprezentarea a patru prooroci (*proorocul Ghedeon*, *proorocul Zaharia*, *proorocul Isaia* și cel de-al patrulea, ilizibil).

Iconografia tavanului întregeste sensul funerar al ansamblului pictural din pronaos prin reprezentarea *dreptului Enoh* (tatăl lui Matusalem), *a proorocului Ilie* și *a evanghelistului Ioan* care au fost „*răpiți*” la cer cu trupul. *Înălțarea proorocului Ilie* este asociată cu „*a doua venire*” a lui Iisus, iar episodul cu mantia aruncată de Ilie ucenicului său Elisei (*Proorocul Elisei investit de proorocul Ilie*) este interpretat ca o prefigurare a coborârii Sf. Duh asupra apostolilor la Cincizecime¹⁷ Scena *Sf. Ilie hrănit de corb* are conținut euharistic, fiind totodată și un exemplu al îndurării divine față de cei aleși, alăturându-se astfel semnificației escatologice a pronaosului¹⁸

Analizând ansamblul pictural de la Ieud, Anca Pop-Bratu observă că: „*narațiunea se desfășoară trist și solemn, cu bogăție de detalii, uneori localizatoare; fiecare personaj își joacă rolul cu demnitate și cu un oarecare sentiment al istoricului*”¹⁹ În continuare, același istoric de artă subliniază: „*e atâta frumusețe calmă în fiecare scenă, Iisus e peste tot același, egal de frumos și liniștit în toate momentele Patimilor, totul fiind realizat cu discreția și sobrietatea ce caracterizează toate operele de tradiție bizantină. Istoria se desfășoară lent, în curbele mari ale compoziției, în dreptunghiuri largi, repovestind episoadele obligatorii dramei, la care fiecare personaj participă cu demnitatea impusă de importanța momentului*”²⁰

Îmbrăcămintea personajelor este diferențiată, alternându-se elementele specifice veșmântului bisericesc cu cele tradiționale sau cele după moda epocii contemporane zugravului. Elementele de port popular apar în croiul și motivele decorative de pe cămașa pe care o poartă Iisus copil. Personajele negative, judecătorii și călăii din ciclul Patimilor sunt îmbrăcați după moda apuseană: pelerine agrafate în față, mantii cu gulere mari de blană răsfrânte peste umeri și diferite tipuri de pălării (cu o fâșie lată de blană pe bor sau căciuli îmblănite, cu calota de postav roșu). Soldații poartă pantaloni strâmți și cizme înalte, iar pe cap au caschete a căror formă derivă din bicornul de modă apuseană.

De asemenea, culorile sunt atent folosite, pictorul subliniind cu echilibru liniile principale ale costumului. Folosindu-se culoarea albă este redată marginea

¹⁷ Anca Pop-Bratu, *op. cit.*, p. 36

¹⁸ *Ibidem*, p. 36.

¹⁹ Pop-Bratu, Anca, *Precizări în legătură cu activitatea unor zugravi de tradiție postbizantină în Maramureșul istoric*, în „Pagini de veche artă românească”, IV, București, 1981.

²⁰ *Ibidem*, p. 114.

hainelor, cu contur dublu desenul cizmelor, bordura mânecilor și poalele mantalei. Alături de alb, zugravul întrebuițează o gamă cromatică variată alcătuită din culorile: roșu-cărămiziu, albastru-gri, ocră cu nuanță spre roșu, brun-cald și verde-măsliniu. Registrele suprapuse și marginile pereților sunt demarcate prin benzi cu motive decorative de două tipuri: cu motive geometrice și motive vegetale. Dintre motivele geometrice, cele mai des întrebuițate sunt triunghiurile și romburile, acestea creând o linie în zigzag, desenate într-o culoare contrastantă cu fondul (roșu-cărămiziu sau negru pe fond deschis sau alb pe fond albastru-gri). Comentând bogăția decorului ornamental, Anca Pop-Bratu spune: „*acestea sunt axate pe un vrej meandric cu ondulații de respirație egală care generează un ritm de val, cu succesiuni uniforme, permanent vizibil în întreg ansamblul. De pe acest suport se desfac motive vegetale (frunze de stejar, de iederă sau de viță sălbatică) desenate liber, cu aceeași plăcere grafică pe care o întâlnim în toată pictura de la Ieud. Unduirea frunzelor urmează ritmul care, intenționând o desfășurare decorativă, se întoarce spre mișcarea firească, organică, a modelului original. Nimic nu devine sec sau artificial, pentru a fi simplu motiv, dimpotrivă, ornamentul este cel care tinde spre firescul naturii pe care o interpretează într-un realism moderat*”²¹

Fundalul scenelor este predominant arhitectonic. Construcțiile sunt grupate, uneori chiar dând impresia de aglomerare, putându-se observa cele mai variate și mai pitorești forme arhitecturale. Sunt reprezentate atât clasicele turnuri piramidale și frontoanele triunghiulare, cât și acoperișurile baroce cu diferite tipuri de bulbi. Cele câteva notații de peisaj care apar în scena *Raiului* sau în spatele celor trei patriarhi sunt coline cu forme ondulate specifice peisajului maramureșean. În cadrul natural paradisiac din ciclul Genezei apar reprezentate câteva animale. Astfel, șarpele care privește cu ochi umani²², este încolăcit în jurul pomului paradisiac, având dimensiuni mult mai mari în raport cu primii oameni. Mai apar reprezentate alte câteva animale: un leu, un țap și un centaur cu arc și săgeată. Izgoniți din rai, Adam și Eva sunt însoțiți de un mic elefant și de un câine care îi așteaptă așezat cuminte. Căii care trag trăsura eunucului sunt acoperiți cu o mulțime de pete, iar leul pe care Samson îl biruie „*are o figură stranie, descinsă din vreo descriere literară de tipul Fiziologului*”²³

BIBLIOGRAFIE

Bârlea, Ion, *Însemnări din bisericile Maramureșului*, București, 1909.

Dionisie de Furna, *Erminia picturii bizantine*, București, 2000

Eggertsso, Ólafur, Baboș, Alexandru, *Dendrochronological dating in Maramureș with special emphases on objects from the Maramureș museum in Sighetul Marmației*, în „Tradiții și Patrimoniu”, nr. 2-3, 2003, p. 40-49.

Mihalyi, Ioan de Apșa, *Diplome maramureșene din secolele XIV-XV*, Sighet, 1900.

²¹ Anca Pop-Bratu, *op. cit.*, p. 39.

²² *Ibidem*, p. 38.

²³ *Ibidem*, p. 38.

Pop-Bratu, Anca, *Precizări în legătură cu activitatea unor zugravi de tradiție postbizantină în Maramureșul istoric*, în „Pagini de veche artă românească”, IV, București, 1981

Pop-Bratu, Anca, *Pictura murală maramureșeană. Meșteri zugravi și interferențe stilistice*, București, 1982.

ANEXA:

Harta bisericilor de lemn din Maramureș – monumente istorice înscrise în Patrimoniul Mondial UNESCO

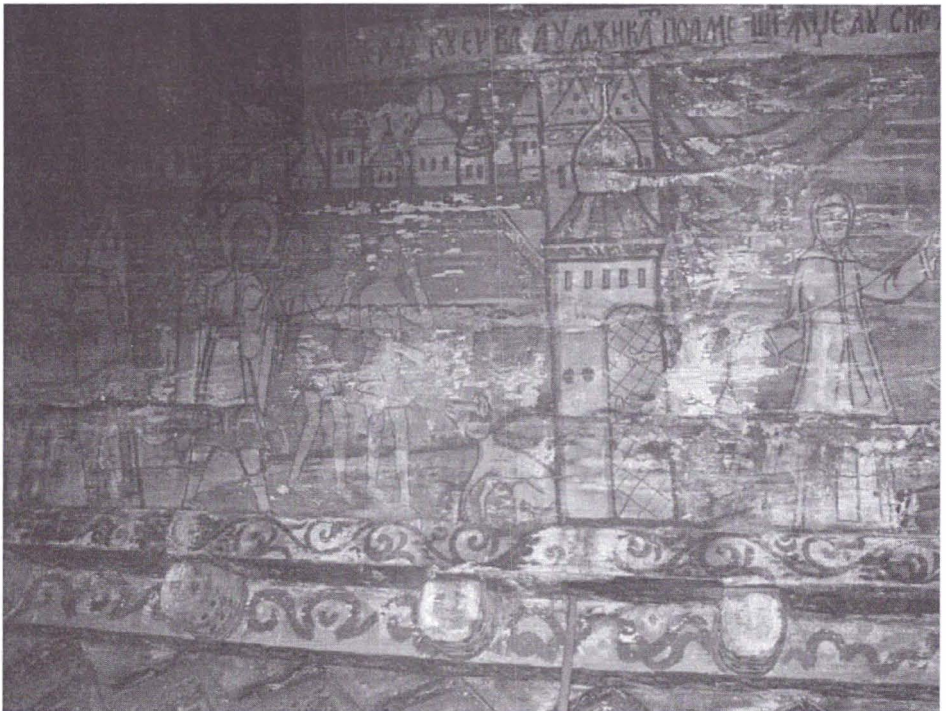

Ansamblul paretal al Bisericii cu hramul „*Nașterea Maicii Domnului*” este de tradiție bizantină fiind opera zugravului Alexandru Ponehalschi din Berbești, și este realizată în anul 1782.

Bolta Sfântului
Altar: *Sf. Duh-porumbel*
intercalat de doi serafimi,
dedesubt, pe peretele estic
cu reprezentarea *Sf. Treimi*.

Pictura parietală din Sfântul Altar:

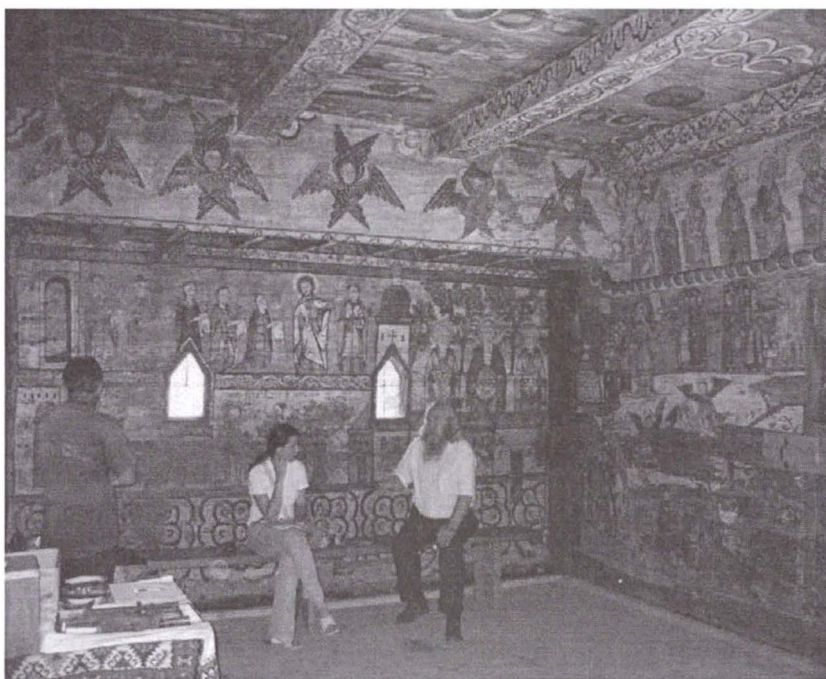
Pictura din naos

Pictura din pronaos

Pictura din pronaos

ICONOGRAFIA BISERICILOR DE LEMN – MONUMENTE UNESCO DIN ȚARA CHIOARULUI –

Marius CÂMPEANU *

Cuvinte-cheie: biserici de lemn, pictura murală, Șurdești, Plopiș, ținutul Chioarului, UNESCO.

Key-words: wooden church mural, Șurdești, Plopiș, land Chioarului, UNESCO.

Abstract:

In 1999, eight wooden churches from Maramureș County were being integrated in the UNESCO heritage. Hereby, in the universal cultural heritage, were being intergraded the old churches from Bârsana (1720), Budești–Josani (1643), Desești (1770), Ieud–Deal (beginning of the 17th century) and Poienile Izei (1604) from the Princely Maramureș, Șurdești (1721) and Plopiș (1798-1805) from the land of Chioar, respectively Rogoz (1663) from Țara Lăpușului.

Maramureș County is being formed by three ethnographic areas: the „Princely” Maramureș, Chioarul and Lăpuș. The land of Chioar is situated in the South-East part of Maramureș County.

The wooden church from Șurdești was built in 1721 by the master Ioan Macarie representing a grandiose construction that asserts through special dimension of the actual construction (18 m length, 8 m width and 12 m high till the rooftop) but especially for its tower “with 54 m till the cross”

The wooden church Plopiș is having modest dimensions, in comparison with the church from Șurdești, being placed on the opposite side of the Cavnic River. The church is having 17 m length, 7 m width and 47 m high. Trough balanced proportions and the volumetric configuration, the church is being remarked as being on of the most unitary ecclesiastic construction from Maramureș.

The wall painting of both churches was made by Ștefan Zugravul, one of the most known church painters from Maramureș with a well known activity in the last decades of the 18th century and the first decades of the 19th century. The picture ensemble from Șurdești was made in 1783, according to the Cyrillic inscription kept on support beam of the iconostasis of the Holly Shrine. The Indoor painting and also the icons on the iconostas of the church from Plopiș were made between 1810-1811.

Introducere

Maramureșul este un ținut de legendă străbătut de turiștii care își caută liniștea interioară și desfătarea ochilor prin a admira bisericile de lemn, dovezi certe ale

* Muzeograf, Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș, Baia Mare

statorniciei creștinismului răsăritean în acest colț de țară. Alături de tradițiile și obiceiurile populare păstrate în formă nealterată, satele maramureșene impresionează prin rafinamentul artistic al construcțiilor de lemn. Bisericile vechi denumite și „catedrale în miniatură” datorită asemănării arhitecturale cu catedralele gotice ale Apusului, încântă atât prin echilibrul arhitectural, armonia proporțiilor și ingenioasa tehnică a îmbinărilor în lemn, cât și prin pictura parietală cu caracter moralizator realizată de către zugravii locali.

Județul Maramureș este format din trei zone etnografice (așa-numitele „țări”): Maramureșul „istoric” sau „voievodal”, Chioarul și Lăpușul. Alături de acestea, în extremitatea sud-vestică a județului se află câteva așezări care din punct de vedere etnografic aparțin de zona Codrului, în trecut cunoscută sub denumirea de Țara Silvaniei („țara pădurilor”).

În anul 1999, opt biserici de lemn din județul Maramureș au fost incluse în patrimoniul UNESCO. Astfel, în patrimoniul cultural universal au intrat vechile lăcașuri de cult din Bârsana (1720), Budești–Josani (1643), Desești (1770), Ieud–Deal (începutul secolului al XVII-lea) și Poienile Izei (1604) din Maramureșul voievodal, Șurdești (1721) și Plopiș (1798-1805) din ținutul Chioarului, respectiv Rogoz (1663) din Țara Lăpușului.

O scurtă prezentare istorică a Țării Chioarului

Ținutul Chioar este situat în colțul de sud-est a județului Maramureș. Denumirea ținutului provine de la Cetatea de Piatră (kövár, în maghiară), vestită fortificație situată pe cursul mijlociu al râului Lăpuș, menționată documentar în diploma latină din 1319, sub numele de „Cheewar”¹. Până în anul 1566 Chioarul a făcut parte din comitatul Solnocului de Mijloc (Szolnok-Doboca) după care va fi organizat separat ca district autonom², asemănător Țării Făgărașului din cadrul principatului Transilvaniei.

După unirea țărilor române de la 1600, domeniul ajunge în proprietatea lui Mihai Viteazul, pentru ca după uciderea mișească a voievodului austriei să-l atașeze Ungariei. Voievodul „unirii” s-a bucurat de o mare popularitate în Chioar, acesta îngrijindu-se atât de viața spirituală a românilor cât și de starea socială a preoșimii³, aflată la vremea respectivă sub jurisdicția Episcopiei rutene de Muncaci. La înfăptuirea primei uniri a românilor a luptat și episcopul Efrem, starețul mănăstirii Habra situată în apropierea orașului Baia Mare⁴. Hotărârile Dietei de la Letzfalu (octombrie 1600) referitoare la persecutarea nemiloasă a călugărilor români care l-au ajutat pe voievodul român au fost aplicate și în cazul viețuitorilor de la mănăstirea

¹ În același veac, Cetatea Chioarului apare în diplomele regale sub denumirile de „castrum nostrum” (1378) și „castrum regium Kouar vocatum” (1392); conf. Valer Hossu, *Nobilimea Chioarului*, Baia Mare, 2003, p. 16.

² Vasile Meruțiu, *Județele din Ardeal și din Maramureș până în Banat. Evoluția teritorială*, Cluj Napoca, 1929, p. 17.

³ În anul 1600 voievodul Mihai Viteazul a luat următoarea hotărâre: „preoții români în persoană să nu fie de nimeni constrânși la serviciile sătești, ci față de orice astfel de servicii să fie imuni”; conf. Szentgyörgyi Maria, *Kövar vidékenek tarsadalma*, Budapesta, 1972, p. 84.

⁴ Episcopul Efrem a fost prezent la sinodul de la Suceava desfășurat la 2 iunie 1600, semnătura arhierelui păstrându-se pe actul sinodului („smerenii Efrem ot Habrul”).

Habra. Călugării au fost alungați, mănăstirea a fost devastată iar starețul Efrem a fost obligat să plece în pribegie în Moldova, unde va ocupa scaunul de episcop la Huși (1608) și, la puțin timp, pe acela de episcop al Rădăuților.

Dieta Transilvaniei din 1608 dăruiește ținutul Chioar principelui Gabriel Bethlen ca moștenire de familie. Prin pacea de la Târnavia (6 mai 1615) Chioarul revine Transilvaniei, domeniul fiind trecut în categoria proprietăților fiscale. Dominația principilor ardeleni asupra ținutului coincide cu inițierea unui îndelungat plan de calvinizare a populației românești, pârgghiile utilizate de către putere având și o semnificație socială, prin forțarea celor care intenționau să-și păstreze starea de nobilitate să accepte trecerea la religia protestantă.

Începând cu cea de-a doua jumătate a secolului al XVII-lea domeniul ajunge în posesia imperialilor, care din anul 1662, îl administrează prin intermediul familiei Teleki⁵. Sub jugul austriac, locuitorii districtului au fost obligați la contribuții grele în alimente, muncă și bani în folosul armatei imperiale. Asuprirea socială a fost dublată de cea confesională, prin insistențele Vienei de a impune catolicizarea. În anul 1696, cu acordul cardinalului de la Strigoniu, Iosif Camillis de Muncaci (episcopul catolic al rutenilor) își extinde jurisdicția și asupra Solnocului de Mijloc și Chioarului, realizând formal „unirea cu Roma”.

Fondurile arhivistice indică faptul că hotarul Chioarului înspre domeniul Baia Mare nu a fost niciodată delimitat cu exactitate. Între Cetatea Chioarului și civitas Baia Mare au existat numeroase procese ce au avut obiect dreptul de folosință a unor păduri, dar și proprietatea asupra unor localități. Baia Mare și Baia Sprie apar menționate documentar, în anul 1329, sub denumirea de „Rivulus Dominarum” (Baia Mare) și „Medius Mons” (Baia Sprie), ambele localități având în perioada respectivă un jude comun. Nu insistăm asupra istoriei orașului care s-a dezvoltat prin practicarea mineritului și dezvoltarea breslelor meșteșugărești, menționând doar faptul că Baia Mare era sediul „plasei” cu aceeași denumire din cadrul comitatului Satu Mare⁶.

Iconografia bisericii „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” din Șurdești

Localitatea Șurdești⁷ este situată la 17 km de Baia Mare, pe drumul ce duce spre orașul Cavnic, fiind cunoscută pe harta turistică a lumii prin biserica sa de lemn considerată până recent drept cea mai înaltă construcție de lemn din Europa⁸. Tot aici, anual, în a doua zi de Paști feciorii sărbătorească Udătoriul, un obicei străvechi ce are drept scop asigurarea fertilității câmpului, ritual cu semnificații agrare conservat până în zilele noastre în forma nealterată.

⁵ Familia Teleki a ajuns în anul 1719 stăpână peste întregul domeniu al Chioarului, conf. Szentgyörgyi Maria, *op. cit.*, p. 105–106.

⁶ Comitatul Sătmar, din punct de vedere administrativ, era format din „plasele” Baia Mare, Crasna și Nyir.

⁷ Prima atestare documentară a satului Șurdești datează din 1411, sub denumirea de „*Swrgyanfalwa*”. De-a lungul timpului a purtat și alte denumiri, precum: „*Sürgyefalu*” (1828), „*Surgessti*” (1851) sau „*Dioshalom*” (1913). Conform Coriolan Suci, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. II, București, 1968, p. 179.

⁸ În ultimul timp, în Maramureșul voievodal au fost construite alte două biserici de lemn îndrăznețe prin dimensiunile impunătoare ale turnului, precum biserica Mănăstirii Bârsana (57 m) și biserica Mănăstirii Săpânța-Peri (78 m).

Biserica de lemn din Șurdești a fost ridicată în anul 1721 de meșterul Ioan Macarie reprezentând o construcție maiestuoasă ce se impune atât prin dimensiunile deosebite ale construcției propriu-zise (18 m lungime, 8 m lățime și 12 m înălțime până la coama acoperișului) cât mai ales a turnului său „cu cei 54 m până la cruce”⁹

Atât pictura murală cât și icoanele din interior au fost realizate de Ștefan Zugravul din Șișești la 1783, în sprijinul datării fiind luată în calcul și inscripția chirilică păstrată în altar pe grinda de sprijin a tâmplei¹⁰ Păstrându-se tematicile de tradiție postbizantină, pictura prezintă din punct de vedere stilistic numeroase influențe din arta apuseană. Personajele sunt redată în manieră naturalistă, reflectând cunoașterea de către autor a literaturii patristice și hagiografice. Icoanele împărătești și prăznicare de pe iconostas sunt încadrate cu decorațiuni vegetale sculptate, dintre care cel mai frecvent este motivul viței-de-vie.

Pictura din Sfântul Altar este degradată, distingându-se foarte greu compozițiile iconografice. Pe bolta absidei este redat *Mielul lui Dumnezeu*, scenă realizată într-o accentuată notă apuseană. Pe timpanele bolții sunt reprezentate *Cetele îngerești*, fiecare având o cromatică aparte. Heruvimii au corpurile acoperite de aripi, arhanghelii poartă costume militare și „începătorii” sunt înveșmântați cu tunici simple de culoare verzuie. În scenele aflate pe timpanele pereților de sud și nord sunt redați cei douăzeci și patru de bătrâni din Apocalipsă șezând pe tronuri și purtând pe capete cununi de aur. În registrul inferior din absida altarului sunt redați sfinți episcopi înveșmântați în saccos cu mitră roșie și cârjă înaltă de formă catolică.¹¹ Partea de răsărit a tâmplei prezintă un număr de patru scene din Vechiul Testament din care pot fi identificate doar două: *Minunea salvării celor trei cuconi aruncați în cuptorul de foc de Regele Nabucodonosor*¹² și *portretul episcopului Timotei*.

Iconostasul datează din cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Icoanele sunt așezate potrivit erminiei, fiecare personaj fiind redat sub arcade sau în medalioane, în timp ce fiecare scenă este în cadre rectangulare și pătrate. Tematicile sunt despărțite între ele de ornamente sculptate de factură barocă decorate cu motive florale între care predomină motivul viței-de-vie. În decorația iconostasului la nivelul superior distingem o anumită particularitate, aceasta costând într-un tip de ancadrament sculptat ce are forma acvilei bicefale, ornament ce lasă loc la numeroase asocieri și meditații¹³

Cerimea naosului, suprafață foarte bine conservată, prezintă mai multe tematici înlănțuite într-o singură compoziție. Pe axul principal, în centru, este reprezentată *Sfânta Treime* (în versiune occidentală) formată din Dumnezeu-Tatăl, Dumnezeu-Fiul (purtând Sfânta Cruce) și Dumnezeu-Duhul Sfânt sub forma unui porumbel. În jurul Sfintei Treimi planează îngeri, întreaga scenă fiind înconjurată de o

⁹ Virgil Antonescu, *Restaurarea câtorva biserici de lemn din Maramureș*, în „Monumente istorice, studii și lucrări de restaurare”, Sibiu, 1967, p. 142.

¹⁰ „Acest sfânt altar s-au zugrăvit în zilele împăratului Iosif anul Domnului 1783”

¹¹ I. D. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 5.

¹² *Daniel*, 3, 1-33.

¹³ În toate religiile pământului acvila (vulturul) însoțește pe cei mai mari eroi. Este atributul lui Zeus, al lui Hristos, emblema imperială a lui Cezar și Napoleon. Vulturul, simbol al contemplării, a fost asociat și evanghelistului Ioan. Acvila bicefală a fost emblema Imperiului Roman, a Imperiului habsburgic și nu în ultimul rând a Țării Românești.

vegetație luxuriantă. Spre iconostas, în medalion, este reprezentată *Maica Domnului rugătoare* cu textul circular chirilic: „milostivirii de Dumnezeu născătoare”. În partea opusă, spre peretele pronaosului este reprezentat *Mielul lui Dumnezeu*, reprezentare ce simbolizează jertfa Mântuitorului¹⁴. Mielul pascal este redat în alb, în picioare, pe o colină ce simbolizează Dealul Căpățâanii fiindu-i asociat un steag (steagul Învierii).

Sub Sfinta Treimi, la mieznoapte, este redat *Proorocul Ilie în carul său de foc*, la picioare aflându-se *proorocul Elisei cu brațele întinse, primind mantia aruncată de Ilie*. În proximitatea scenei, spre peretele de vest este redată *Scara lui Iacov*, scenă în care Iacov este reprezentat dormind iar deasupra lui se află o scară ce se înalță spre cer pe care îngerii lui Dumnezeu urcă și coboară¹⁵.

La miezăzi, zugravul a ilustrat câteva fragmente din *Apocalipsa Sf. Ioan Teologul*. Redăm înăia reprezentare prin textul biblic edificator: „și m-am întors să văd al cui este glasul care vorbea cu mine și întorcându-mă am văzut șapte sfeșnice de aur. Și în mijlocul sfeșnicilor pe cineva asemenea unui fiu al omului, îmbrăcat în veșmânt lung până la picioare și încins pe sub sâni cu un brâu de aur”¹⁶. Alăturat celor șapte sfeșnice de aur și de „*Fiul omului*” este redat *Îngerul apocaliptic*¹⁷ și o *femeie îmbrăcată în purpură șezând pe o fiară roșie cu șapte capete*¹⁸, tematici desprinse tot Apocalipsa lui Ioan. Îngerul apocaliptic are fața strălucitoare ca soarele, cu piciorul drept stă pe luciul mării și cu stângul calcă pe pământ. În mâna stângă ține o carte deschisă, iar mâna dreaptă este îndreptată spre cer. La extremitățile bolții cu pereții laterali ai naosului sunt redați *Evangelisti*, în cadre pătrate cu antrelacuri de jur-împrejur decorate cu motive florale, după cum urmează: Ioan (sud-est), Matei (nord-est), Luca (sud-vest) și Marcu (nord-vest).

Pictura pereților laterali ai naosului prezintă numeroase degradări ale stratului pictural împiedicând identificarea completă a tematicilor. Din punct de vedere structural, pictura naosului este împărțită în două registre suprapuse, separate de o bandă ornamentală cu motive florale. Scenele iconografice din fiecare registru sunt delimitate cu ajutorul aceluiași ornamente.

În registrul de sus sunt redată *Patimile lui Iisus*, din care s-au putut identifica scena *Rugăciunea lui Iisus în grădina Ghetsimani și înfățișările Mântuitorului în fața procuratorului Ponțiu Pilat și a regelui Irod*. Peretele de sud al navei, în registrul de

¹⁴ Esența creștinismului constă în Jertfa curată și fără de prihană a Mântuitorului Iisus Hristos. La evrei, la creștini și ulterior la mahomedani, mielul era animalul sacrificat cu prilejul unor sărbători ce simbolizau înnoirea sau reînvierea (Paștele evreiesc, Paștele creștin și Ramadanul). ideea de răscumpărare prin jertfa lui Iisus („*mielul pascal*”) este anticipată încă de Sf. Ioan Botezătorul prin cuvintele: „*Iată mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii*” (Ioan, 1, 29). Reprezentarea lui Hristos ca „*mielul lui Dumnezeu*” este rar întâlnită în iconografie. Pentru a evita confuziile ce s-ar fi putut ivi între culturi sau religii datorită similitudinii simbolurilor, la Sinodul Quinisextum din 692 desfășurat la Constantinopol, prin canonul 82, a fost interzisă reprezentarea lui Hristos sub forma mielului. Atunci s-a hotărât ca Iisus să fie reprezentat cu brațele desfăcute în formă de cruce și cu aspect omenesc. Conform Dionisie de Furna, *Erminia picturii bizantine*, București, 2000, p. 270; Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, volumul II, Iași, 2009, p. 299-300.

¹⁵ Dionisie de Furna, *op. cit.*, p. 72.

¹⁶ *Apocalipsa*, 1, 12-13.

¹⁷ „*Și am văzut alt înger puternic, pogorându-se din cer, învăluit într-un nor, și pe capul lui era curcubeul, iar fața lui strălucea ca soarele...*” (*Apocalipsa*, 10, 1-11).

¹⁸ *Apocalipsa*, 17, 3-18.

jos, prezintă următoarele reprezentări: *un sfânt mucenic* (în mâna dreaptă are ramuri de finic iar în mâna stângă globul pământesc), *Vedenia arhiepiscopului Petru din Alexandria*¹⁹, *Sfânta Treime la stejarul Mamvri*, *Sf. Gheorghe* (în veșmânt ostășesc, cu scut în mâna dreaptă și sulița în mâna stângă), *Sf. Dimitrie* (în ținută ostășească), *Sf. Ioan de la Suceava și Parabola vameșului și a fariseului*. Pe peretele de nord, pot fi recunoscute *portretele a patru sfinți mucenici* (din care unul este răstignit pe cruce iar altul este călugăr), *Sf. Ecaterina* (în mâna dreaptă cu o creangă de palmier iar în mâna stângă cu o roată ce semnifică moartea martirică), *Sf. împărați Constantin și Elena* (având în mijloc Sfânta Cruce), *Jertfa lui Avraam* și portretul unui personaj reprezentat șezând la masa de scris. Pe peretele despărțitor dintre naos și pronaos pictura este ilizibilă, tematica scenelor ilustrând teme din *Geneză*²⁰.

Picturile din pronaos sunt greu lizibile, putându-se distinge numai câteva tematici. Pe peretele de sud este redat un fragment din *Judecata de Apoi*. În partea superioară, spre naos, din categoria „*Cetelor celor drepți*” este redată ceata episcopilor, în plan secundar apărând și o ceată din „*neamurile păcătoșilor*”. Episcopii sunt înveșmântați în saccos și cu mitre pe cap. „Păcătoșii” poartă costume militare specifice armatei franceze napoleoniene: mantale cu poalele răsfrânte și prinse în față de mijloc, pălării de tip bicorn cu margini mari și jambiere strânse pe picior. În partea centrală a peretelui este redată *Cumpăna dreptății*, fixată în postamentul unei cruci, simbolizând judecata viitoare și răsplătirea veșnică a faptelor bune. De-a dreapta și de-a stînga Balanței se află doi îngeri și două inscripții: „când vor trâmbița îngerii ... se vor aduna gloate și se vor (cumpăni) faptele (bune) și rele” și „când se vor giudeca toate ... pământurile și limbile”. La extremitatea cu peretele de vest este reprezentat un sfânt îmbrăcat într-o haină lungă de culoare roșie și cu o cruce în mână.

Pe peretele de sud pot fi recunoscute alte câteva teme, precum *Necredința apostolului Toma*, *Convorbirea lui Iisus cu femeia samarineancă la fântâna lui Iacov*, chipul unui *sfânt episcop* și *portretele a două sfinte mucenițe*. Pe peretele de vest, în partea dreaptă a ușii de intrare, sunt redade două din minunile săvârșite de Iisus Hristos: *Vindecarea slugii sutașului și Vindecarea orbului din naștere*. În partea stângă a ușii, este redat *un sfânt mucenic și Parabola celor zece fecioare*. Redarea acestei parabole în iconografia bisericii din Șurdești reprezintă o altă particularitate, fiind redade doar cele cinci fecioare cumiți, respectiv „mirele” Iisus. Scena are legătură cu Judecata de Apoi din tinda bisericii, fecioarele „înțelepte” cu candelă aprinsă în mâini și pregătite pentru nuntă simbolizând pe creștinii care au făcut fapte bune fiind pregătiți a-l întâmpina așa cum se cuvine pe Mântuitorul Iisus Hristos. Pe peretele despărțitor dintre pronaos și naos pictura s-a deteriorat, doar în partea stângă putându-se distinge reprezentarea Patriarhului Avraam ce ține în brațe sufletele celor aleși și alți trei sfinți redați în medalioane.

Biserica de lemn din Șurdești este o capodoperă a dăltuirii în lemn, o „minune” constructivă ce duce la limita maximă capacitatea de rezistență a lemnului. Este o realizare a geniului popular al oamenilor care trăiesc pe acest loc binecuvântat

¹⁹ Scena, de regulă, este pictată în absida altarului. Prezența ei în naos se justifică printr-o posibilă mutare a iconostasului către altar. Conf. I. D. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 8.

²⁰ I. D. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 5.

de Dumnezeu, fiind și sub aspectul picturii interioare o operă de înalt rang în contextul picturii medievale românești.

Iconografia bisericii „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” din Plopiș

Plopișul este așezat în apropierea localității Șurdești, de care este despărțit doar de valea Cavnucului. Deși sunt sate învecinate, de-a lungul istoriei Plopișul a făcut parte din Solnocul de Mijloc aflat în principatul Transilvaniei, pe când Șurdeștiul era în „plasa” Baia Mare a comitatului Sătmăr și implicit în componența Regatului maghiar. Prima mențiune documentară a Plopișului este din anul 1583, când localitatea ce ținea de Cetatea Chioar²¹ a fost arendată baronului Felician Herberstein de către principele transilvănean Sigismund Bathory.

Localitatea se înscrie în civilizația tradițională a lemnului prin biserica cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” și prin lăzile de zestre bogat ornamentate confecționate de meșterii populari, răspândite în toate satele din ținuturile Chioar și Lăpuș. Artiști pricepuți în prelucrarea lemnului, locuitorii satului încep în anul 1798 edificarea bisericii sub păstorirea preotului Damian. Lăcașul este construit din grinzi masive de lemn de stejar, la ea aducându-și prinosul cele 49 de familii ale satului din vremea respectivă. Biserica a fost sfințită la 12 noiembrie 1811, moment în care la piciorul Sfintei Mese din Sf. Altar au fost puse 49 de monede (câte una pentru fiecare familie-ctitor) și un act care arată următoarele: „Anul 1811 făcându-se în noiembrie 12. Această biserică s-a făcut nouă de popa Damian”²²

Biserica de lemn din Plopiș are dimensiuni modeste, în comparație cu biserica din Șurdești, amplasată pe partea opusă a râului Cavnuc cu care se află într-un dialog spiritual continuu, având 17 m lungime, 7 m lățime și 47 m înălțime. Prin proporțiile echilibrate și prin configurația volumetrică, biserica se remarcă ca fiind una din cele mai unitare construcții ecleziastice din Maramureș.

Potrivit tradiției orale, întărită de inscripția cu caractere chirilice păstrată pe spatele icoanei aflate pe Sfânta Masă²³, atât pictura interioară cât și icoanele de pe iconostas au fost executate de Ștefan Zugravul între anii 1810-1811. Originar din satul Șișești, localitate situată pe vechiul domeniu al Fisculașului, zugravul este unul dintre cei mai renumiți pictori de biserici din Maramureș cu o activitate cunoscută în ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea și primele decenii ale secolului al XIX-lea²⁴.

Decorul pictat al bisericii se păstrează numai în naos (bolta, partea superioară a pereților de nord și de sud, respectiv pe tâmpla iconostasului și în cafas). Tematica

²¹ Jozsef Kadar, *Szolnok-Doboka varmegye monographiaja*, IV, Dej, 1901, p. 253.

²² Documentul întocmit la data târnosirii și cele 49 de monezi au fost descoperite în anii 1961-1962 cu ocazia lucrărilor de restaurare desfășurate de Direcția Monumentelor Istorice.

²³ *„Această icoană sfântă au plătit Cotușiu Ilie și cu soața sa Marie din Șurdești, să le fie pomenire veșnică. Anul Domnului 1811. Ștefan Zugrav”.*

²⁴ În ținutul din jurul orașului Baia Mare și în zona Chioarului, Ștefan Zugravul a realizat pictura murală, icoane și iconostase la bisericile din Posta (1781), Șurdești (1783), Șișești – biserica cea veche din lemn (1785), Cetățele (1785), Baia Mare – Capela Racolța (1790-1800), Baia Sprie (1798), Tăuții de Sus (1810) și Plopiș (1811). Conform Marius Câmpeanu, *Ștefan Fișeșteanul (Zugravul) – meșter de biserici și copist de manuscrise*, în “Calendarul Maramureșului”, an II, nr. 2, 2006.

iconografică aflată pe “cerimea” naosului este bine conservată. În plan central este reprezentată *Sfânta Treime* în varianta apuseană, formată din Dumnezeu-Tatăl, Iisus Hristos în veșmântul Învierii și cu Sfânta Cruce în mâna dreaptă, respectiv Sfântul Duh redat în chip de porumbel. Compoziția este flancată de patru îngeri cu trâmbițe, vestitori ai Apocalipsului. Pe ax central, spre est, este redată *Maica Domnului rugătoare*, aceasta ținând în mâini desfășurat un brâu²⁵. Expresivitatea Sfintei Fecioare exprimă căldură și bunătațe, stări transmise și de cromatica veșmintelor realizată în culorile roșu, albastru și verde. În partea opusă, spre peretele de vest a naosului este reprezentat *Arhanghelul Mihail* înveșmântat ca ostaș al puterii și purtând sabie, unul dintre protectorii bisericii.

În planul central al axei laterale, de la extremitatea boltei cu peretele de sud, este reprezentată scena cu *proorocul Ilie suindu-se la cer*. Potrivit erminiei bizantine²⁶, Ilie este așezat în mijlocul carului tras de caii de foc, hățșurile carului fiind încredințate unui înger al Domnului. În spate, pe pământ, este reprezentat *proorocul Elisei care așteaptă cu brațele deschise pentru a primi mantia căzută de la Ilie*²⁷. La miazănoapte, simetric cu scena prezentată, sunt reprezentați *trei îngeri cu trâmbițe*, vestitori ai Apocalipsei. Fiecare înger prezintă o particularitate atât sub raport fizionomic cât și în ceea ce privește vestimentația și gama cromatică folosită de zugrav. Intercalat între primul și al doilea înger este textul chirilic: “de închipurile acestor îngeri caută în Apocalipsă”. La polii celor două axe laterale sunt reprezentați *Sfinții Evangheliști*, fiecare asociat cu simbolul său.

Pictura lobilor laterali este formată din două registre iconografice distincte. În partea superioară, atât pe latura de miazăzi cât și pe cea de miazănoapte, sunt reprezentați *cei douăzeci și patru de bătrâni din Apocalipsă*, reprezentanți ai seminției lui Israel²⁸. Aceștia sunt reprezentați șezând, având în mâini cupe în care arde tămâie. În partea de jos, pe fiecare lob lateral, suprafața picturală este împărțită în șase compartimente, conținând scene din *Patimile lui Iisus*. Compartimentele sunt separate între ele printr-o bandă ornată cu ramuri de trandafir. *Ciclul Patimilor* reprezentat în iconografia naosului cuprinde următoarele scene: *Cina cea de Taină*, *Rugăciunea lui Iisus în grădina Ghetsimani*, *Prinderea lui Iisus* (și *Sărutarea lui Iuda*), *Înfățișarea lui Iisus la Ana*, *Înfățișarea lui Iisus la Caiafa* (partea de sud); *Înfățișarea lui Iisus la Pilat*, *Încoronarea cu cununa de spini*, *Drumul Crucii*, *Răstignirea lui Iisus*, *Luarea trupului lui Iisus de pe Cruce* și *Punerea în mormânt* (partea de nord).

Iconografia peretelui despărțitor (tâmpla) dintre naos și Sfântul Altar este formată din două registre iconografice. În partea superioară apare *Răstignirea*, la picioarele Sfintei Cruci de-o parte și de alta asistând *Maica Domnului* și apostolul Ioan. Scena *Răstignirii* este flancată de reprezentarea celor *doisprezece prooroci ai*

²⁵ “*Brâul Maicii Domnului*” - acest tip de reprezentare a celei mai îndrăgite mame din istoria omenirii are la bază o legendă din Sfânta Tradiție potrivit căreia Sfântul Apostol Toma, nefiind prezent la înmormântarea Maicii Domnului s-a intristat. Pentru a-l mângâia, Fecioara Maria i-a descoperit minunea înălțării Sale cu trupul la cer, lăsându-i ca amintire “*brâul*” său, ȧesut din păr de cămilă, singura amintire prețioasă ce se păstrează din viața ei pământească (<http://www.creștinortodox.ro/biserici-mănăstiri/biserica-brăul-maicii-domnului>).

²⁶ Dionisie de Furna, *Erminia picturii bizantine*, București, 2000, p. 80.

²⁷ *Ibidem*, p. 80.

²⁸ Conform Apocalipsei lui Ioan, capitolul 4, versetul 10.

Vechiului Testament (câte șase pe fiecare parte). În registrul inferior, în plan central, este reprezentat *Iisus Învățătorul*, încadrat de *Sfinții Apostoli* redați sub arcade, colonetele ce-i despart fiind ornate cu același motiv decorativ al ramurilor de trandafir. Legătura dintre tâmpla bisericii și icoanele împărătești și prăznicare se realizează printr-o grindă ornamentată cu o înlănțuire de romburi dispuse pe orizontală în culorile roșu-ocru, albastru și gri.

Apocalipsa este tema principală a picturii de pe peretele de vest al naosului, compoziție înscrisă în spațiul marcat de deschiderea bolții centrale, deasupra cafasului. În plan central este redat *Îngerul marelui sfat apocaliptic*²⁹, acesta având un picior pe uscat și altul pe mare. Îngerul apocaliptic reprezentat cu chip de tânăr și creștetul înconjurat de raze solare îi întinde *Sf. Ioan Teologul* cartea profeției. În partea alăturată este redat îngerul ce a ucis balaurul, simbolul Diavolului. În cafas, sub tema inspirată din Apocalipsă, se păstrează o pânză pictată ce prezintă într-o compoziție unitară trei scene desprinse din Geneză: Facerea Evei, Păcatul strămoșesc și Izgonirea din Rai. Întreaga compoziție este tratată cu solemnitate de către iconograf, "Dumnezeu Savaot" fiind reprezentat sub forma unui bătrân cu barbă albă ("Cel-Vechi-de-zile") care o "zidește" pe Eva din coasta lui Adam, reprezentat gol și dormind rezemat pe o mână³⁰. Frumusețea anatomică în care sunt pictați protopărinții neamului omenesc poate fi observată și din scena comiterii Păcatului strămoșesc, la îndemnul șarpelui încolăcit pe pomul "cunoștinței binelui și a răului". Ultima secvență este aceea a Izgonirii din Rai, în care atât Adam cât și Eva sunt reprezentați goi, cu frunze de smochin înfășurate de jur-împrejur, iar în spatele lor "un Serafim cu șase aripi, ținând în mâini o sabie de foc, îi gonește"³¹.

Amplasată pe vârful unui promontoriu, într-un cadru natural de o neasemuită frumusețe, biserica de lemn cu hramul "Sfinților Arhangheli Mihail și Gavril" se remarcă prin silueta sa elegantă și prin armonia proporțiilor, constituind un exemplu ideal de simbioză perfectă între relief, natură și creație umană.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Antonescu, Virgil, Restaurarea câtorva biserici de lemn din Maramureș, în „Monumente istorice, studii și lucrări de restaurare”, Sibiu, 1967

Câmpeanu, Marius, Ștefan Fișeșteanu (Zugravul) – meșter de biserici și copist de manuscrise, în "Calendarul Maramureșului", an II, nr. 2, 2006.

Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, Dicționar de simboluri: mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere, Iași, 2009

Dionisie de Furna, Erminia picturii bizantine, București, 2000

Hossu, Valer, Nobilimea Chioarului, Baia Mare, 2003

Kadar, Jozsef, Szolnok-Doboka varmegye monographiaja, IV, Dej, 1901

Meruțiu, Vasile, Județele din Ardeal și din Maramureș până în Banat. Evoluția teritorială, Cluj Napoca, 1929

²⁹ Dionisie de Furna, *op. cit.*, p. 136.

³⁰ *Ibidem*, p. 68.

³¹ *Ibidem*, p. 68.

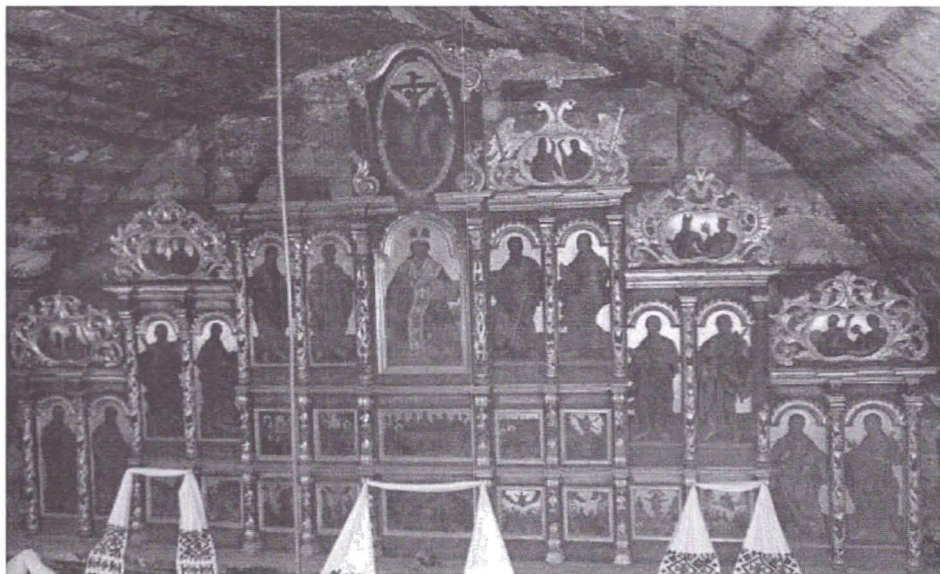
Szentgyörgyi, Maria, Kövar vidékenek tarsadalma, Budapesta, 1972

Suciu, Coriolan, Dicționar istoric al localităților din Transilvania, vol. II, București, 1968.

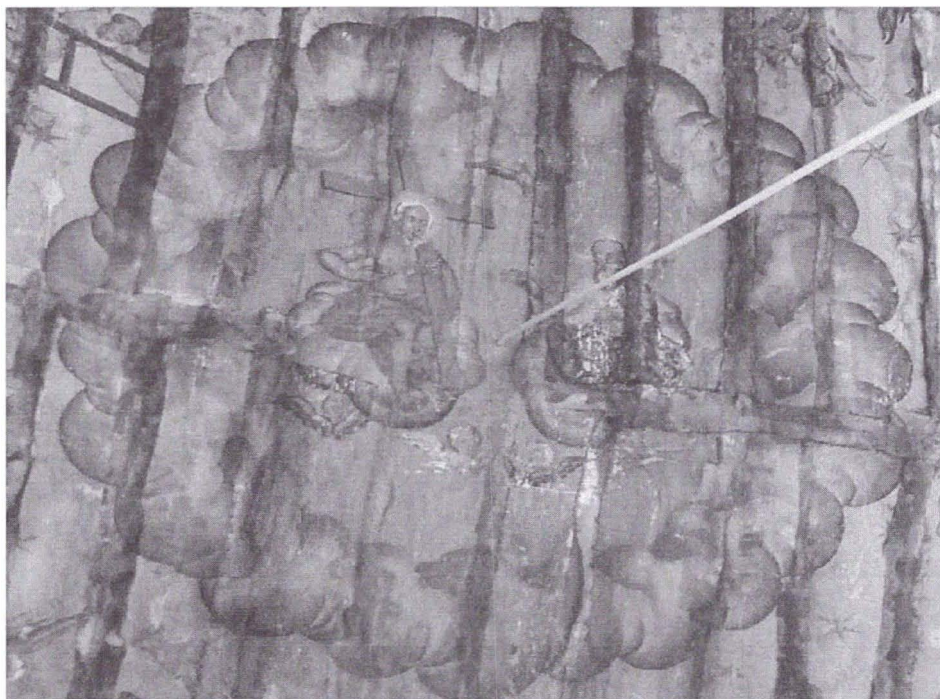
Ștefănescu, I. D., Biserica din Șurdești, Baia Mare, 1967

www.creștinortodox.ro/biserici-mănăstiri/biserica-brâul-maicii-domnului

Iconografia bisericii „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” din Șurdești (1721)

Iconostasul bisericii

Sfânta Treime, bolta naosului

Scenă din *Apocalipsă*, bolta naosului

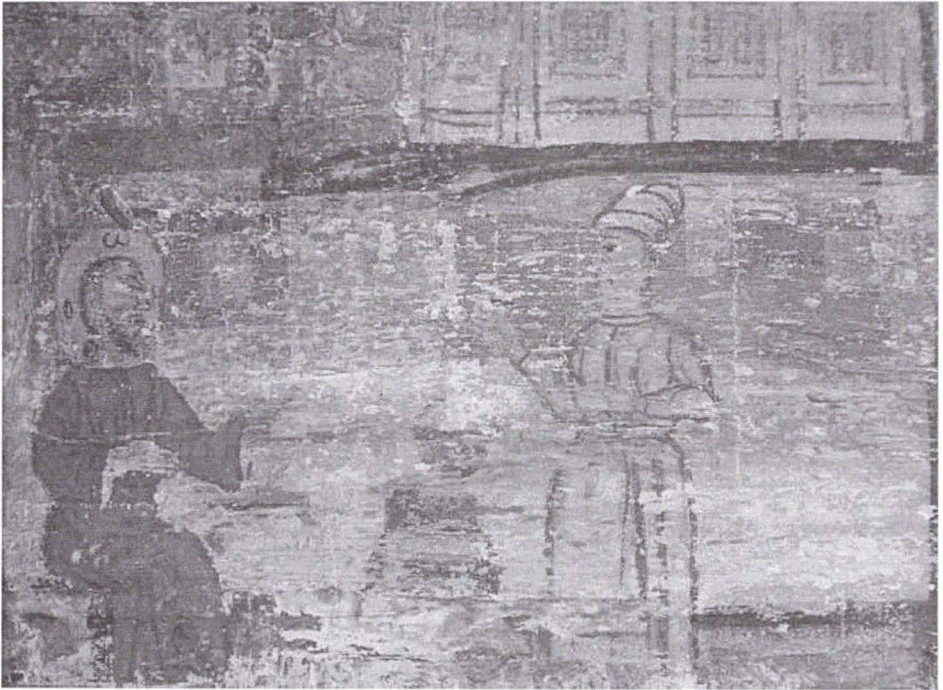
Necredința apostolului Toma, peretele de sud, pronaos

Maica Domnului rugătoare, bolta naosului

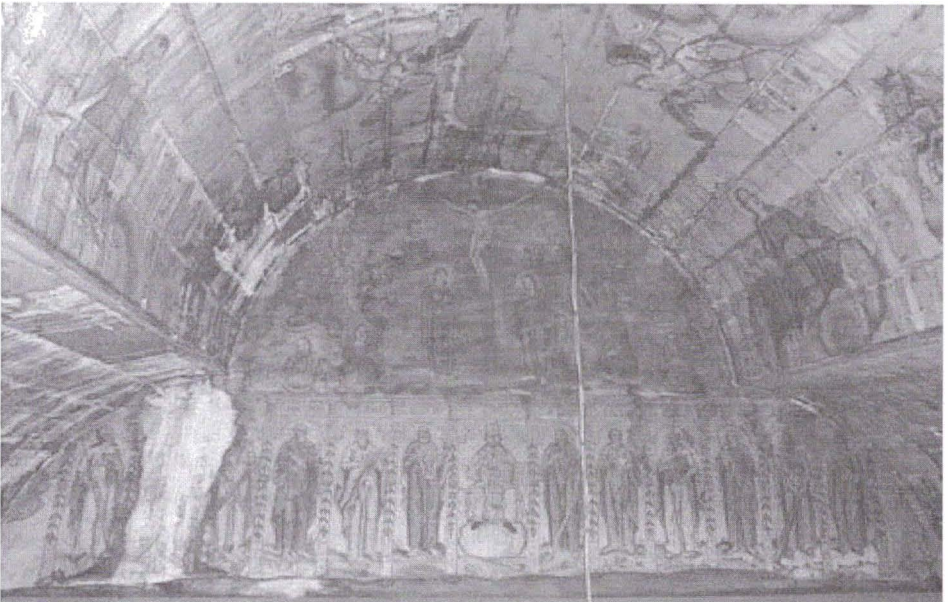

Proorocul Ilie suindu-se la cer și Proorocul Elisei primind mantia aruncată de Ilie, bolta naosului

Convorbirea lui Iisus cu femeia samarineancă la fântâna lui Iacov, peretele de sud, pronaos

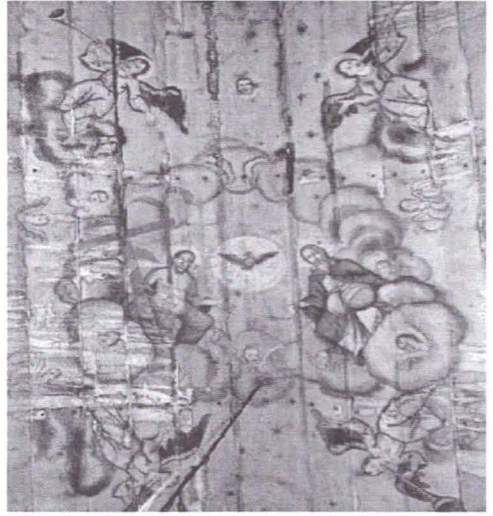
Iconografia bisericii „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” din Plopiș (1794-1805)

Tâmpla bisericii

Maica Dommului rugătoare,
bolta naosului

Sfânta Treime,
bolta naosului

Sf. Evanghelist Luca,
bolta naosului

Arhanghelul Mihail, bolta naosului

Iisus la Pilat, peretele de nord, naos

Încoronarea cu cununa de spini, peretele de nord, naos

Coborârea de pe Cruce, peretele de nord, naos

SCHITUL ORGOEȘTII NOI¹

Gheorghe BACIU*

Cuvinte cheie: moșia Orgoești, familia boierilor Costachi, spătăreasa Safta Bogdan, schitul Orgoeștii Noi, Alexandru Ioan Cuza, desființare

Key words: Orgoești estate, the Costachi boyar family, Safta Bogdan 'spătăreasă', Orgoeștii Noi skete, Alexandru Ioan Cuza, dissolution

Abstract:

At the end of the eighteenth century, on the two lots of the Orgoești estate she inherited from her husband, the medelnicer Constantin Costachi, the 'spătăreasă' (Romanian boyar title) Safta Bogdan founded the Orgoeștii Noi skete, which she subordinated to the Neamț Monastery. The skete existed until 1860 when, along with other 28 Moldavian sketes and two monasteries, it was dissolved by Alexandru Ioan Cuza. After its dissolution, a charitable establishment for crippled beggars was founded on the premises, known, at the time, under the name of the Orgoești Hospice.

Moșia și satul Orgoești își trag numele de la un Ștefan Orgoae căruia, la începutul secolului al XV-lea, Alexandru cel Bun îi întărea stăpânirea asupra satelor Orgoești și Neagomirești situate pe valea pârâului Horăiața. De la Ștefan Orgoae, moșia pe care se aflau cele două sate a trecut în stăpânirea fiului său, Micu Orgoae, apoi a nepotului Mircea Orgoae care obținea o nouă întărire a familiei sale din partea lui Ștefan cel Mare. Stăpânirea celor din neamul Orgoae asupra ocinei ce le fusese atribuită de Alexandru cel Bun a durat până la sfârșitul secolului al XV-lea când Filip, Tudoran și sora acestora, copiii lui Mircea Orgoae, au hotărât să o vândă. Din acest moment moșia respectivă a cunoscut mai mulți proprietari printre care s-au numărat Ștefan cel Mare, vornicul Petru Cărăbăț, paharnicul Manoil Felea ș.a.

La începutul secolului al XVII-lea în cuprinsul moșiei Orgoești se produsese câteva schimbări majore ilustrate de dispariția satului Neagomirești și de divizarea sa în cinci părți, în cinci bătrâni, potrivit limbajului epocii. Începând cu secolul următor, trei din cei cinci bătrâni ce alcătuiau moșia Orgoești s-au aflat în stăpânirea celor din neamul Ghigă, în timp ce ceilalți doi bătrâni ajunseseră în stăpânirea unor descendenți ai marelui vornic Gavriliță Costachi. Moartea prematură a medelnicerului Constantin Costachi, pe la 1770, urmată curând de aceea a fiului său minor, Lăscărache, a favorizat moștenirea celor doi bătrâni de către spătăreasa Safta Bogdan, în calitatea sa de soție a medelnicerului, respectiv de mamă a minorului Lăscărache. Dorind să obțină „ușurința sufletului” său, pe care îl știa împovărat „cu tot fealiul di păcate”, văduva medelnicerului Constantin Costachi a hotărât ca pe cele două părți de moșie pe

¹ Vezi pe larg Gh.Baciu, *Schitul Orgoeștii Noi (1792-1860)*, Iași, Editura Panfilius, 2011, 258p. Prezentul material este un rezumat al cărții respective.

* Profesor, Colegiul Național „Mihai Eminescu” Iași

care le moștenise de la fiul său să ctitorească un schit cu hramul *Sfântului Ierarh Nicolae*. Nădăjduia poate și că, procedând astfel, va scăpa de contestarea venită din partea răzeșilor din neamul Ghigă a dreptului celor din neamul Costachi asupra celor două părți din moșia Orgoești.

Data exactă a momentului în care spătăreasa Safta Bogdan a purces la punerea în aplicare a acestei hotărâri nu este cunoscută. Se știe doar că antimisul ce acoperea masa sfântă din altarul bisericii ctitoriei sale, antimis dăruit de către mitropolitul Iacov Stamatii, avea înscris pe el anul 1792, fapt care îndreptățește presupunerea că la data respectivă întâiul stătător al bisericii Moldovei își dăduse acordul pentru începerea edificării respectivului lăcaș. Construirea acestuia s-a întins pe parcursul mai multor ani, ctitora sa consemnând, în testamentul redactat în 1799, că la momentul respectiv nu era încă terminat. Inexistența unei alte informații care să ajute la clarificarea acestei probleme ne obligă să presupunem că edificarea schitului s-a încheiat la puțin timp după redactarea primului testament al Saftei Bogdan, adică prin timpul domniei lui Constantin Ipsilanti (1799-1801). După ce a fost finalizată, ctitoria spătăresei a fost consemnată în documentele vremii sub numele de Schitul Orgoeștii Noi (spre a fi deosebită de schitul pe care locuitorii satului Orgoești îl construiseră anterior pe versantul vestic al văii pe care era situată așezarea lor), sub numele de Schitul Neagomireștii Noi (spre a indica faptul că se afla pe partea de moșie stăpânită de medelnicerul Constantin Costachi) și sub alte denumiri (Urguești, Urgoești, Iorguești, Iurgulești) ce rezultau din deformarea numelui real de către autorii documentelor ce îi menționau existența. Câteva dintre acestea indică în mod foarte explicit că, încă din momentul înființării sale, schitul a fost pus sub ascultarea mănăstirii Neamț, ca metoh al acesteia, care avea îndatorirea de a veghea ca acolo să existe în permanență un „soboraș de părinți monahi” și ca aceștia să respecte rânduielile vieții monahale.

Pentru localizarea exactă a amplasamentului schitului ctitorit de spătăreasa Safta Bogdan este necesară precizarea faptului că moștenirea ce-i revenise în cadrul moșiei Orgoești era alcătuită din două părți: una, mai mică, situată la sud de satul cu același nume, ce se întindea spre sud până în hotarul moșiei Vlădești și alta, mai mare, situată în parte de nord a numitului sat, pe teritoriul căruia, ulterior avea să se constituie satul Căpușneni. Pe această din urmă parte, desemnată în unele documente sub numele de Fundătura Orgoești sau Fundul Orgoeștilor, a hotărât spătăreasa să edifice ctitoria sa. Locul ales a fost acela pe care se află astăzi biserica de lemn din satul Căpușneni, fostă a schitului, loc situat între pârâul Horăiața și pădurea de pe versantul vestic al văii, în imediata apropiere a unui izvor abundent ce putea asigura necesarul de apă al așezământului monahal.

La fel ca în orice așezământ de acest fel, și în cadrul schitului Orgoeștii Noi biserica, menită să satisfacă necesitățile spirituale ale viețuitorilor, și nu numai ale acestora, reprezenta cea mai importantă componentă a sa. Era construită pe o temelie de piatră, din bârne de stejar dispuse în 16 rânduri orizontale. Interiorul său respectă împărțirea specifică spațiului de răspândire a arhitecturii bizantine, fiind alcătuit din altar, naos, pronaos și pridvor. În afară de biserică, care mai există și astăzi, schitul a avut și un paraclis, adică o biserică de dimensiuni mai mici în care se oficiau ceremoniile religioase în timpul iernii, deoarece putea fi încălzită mai ușor. În incinta schitului se mai afla și o „clopotniță mică”, cu patru clopote ce aveau rolul de a marca

momentele ceremonialului religios, precum și chiliile care îi adăposteau pe viețuitori, unele dintre acestea fiind construite în afara „zaplazului” înconjurător, după modelul caselor țărănești din zona respectivă. Odată cu trecerea anilor, în vecinătatea schitului, pe locul unde astăzi se află casa parohială a bisericii din Căpușeni, și-a făcut apariția și cimitirul în care cei care veniseră să dobândească pacea sufletului și-au găsit odihna veșnică.

Potrivit legislației din Moldova sfârșitului secolului al XVIII-lea, cel care dorea să ctitorească un lăcaș monahal trebuia să dovedească că dispunea de mijloacele necesare pentru construirea acestuia, cât și pentru întreținerea viețuitorilor săi. Durata relativ mare a perioadei în care a fost construit schitul Orgoeștii Noi ar putea reprezenta un indiciu că spătăreasa, deși a dus la bun sfârșit ceea ce și-a propus, nu dispunea totuși de sume foarte mari de bani. Cât privește întreținerea viețuitorilor ctitoriei sale, Safta Bogdan i-a hărăzit cele două bucăți de moșie pe care le deținea în trupul moșiei Orgoești ce însumau 752 ha, o suprafață suficientă pentru a asigura existența unui „soboraș de părinți monahi”. Celor două „bucățele” de moșie, cum le numea ctitora în testamentul din 1799, li se adăugau zece pogoane de vie situate la Nicorești, pe dealul Sârbilor, adică pe versantul dinspre apus al văii Bârladului. Prin cel de-al doilea testament al său, întocmit în 1813, după moartea celui de-al doilea soț și a unicului nepot, Safta Bogdan sporea zestrea schitului său, dându-i niște dughene aflate în Iași, suhatul Cioreni (389,5 ha) situat pe cursul inferior al pârâului Albia, acolo unde se află astăzi satul Mitoc, două sălașe de țigani și 500 de lei, toate aceste danii urmând a intra în stăpânirea așezământului monahal după săvârșirea din viață a ctitoriei. În 1831, după ce trecerea la cele veșnice a ctitoriei se produsese deja, fiica acesteia, Casandra Costachi, adăuga daniilor făcute de mama sa patru din cele șase dughene pe care le avea în Iași, pe Podul Vechi.

Curând după ce fusese întemeiat, schitul Orgoeștii Noi s-a bucurat și de generozitatea unor domni ai Moldovei care, potrivit rânduielilor epocii respective, puteau acorda imunități, privilegii și danii. Așa a procedat, în 1805, Alexandru Moruzi Voievod care, dând sentința finală într-un proces prin care răzeșii din neamul Ghigă revendicau cele două bucăți de moșie pe care Safta Bogdan le dăruise ctitoriei sale, a hotărât ca schitului să-i fie atribuită și partea de nord a moșiei Orgoești, pe care astăzi se află satul Fundu Văii, care la vremea respectiva era acoperită în întregime de pădure. Această danie nu a adus schitului niciun beneficiu deoarece răzeșii din Orgoești au inițiat un lung șir de contestări și procese ce a durat până în 1837, când Divanul domnului Mihail Sturdza avea să-i pună capăt definitiv. În 1817, Scarlat Callimachi Voievod scutea schitul Orgoeștii Noi de dările convenite pentru 200 de oi, pentru 100 de porci și o sută de stupi, precum și pentru 200 vedre de vin. Peste doi ani, același domn acorda schitului 1000 ocă de sare pe an din ocnele care pe atunci erau proprietate domnească, câte o ocă de untdelemn și jumătate ocă de tămâie în fiecare lună, scutiri de dări și dreptul de a aduce 12 liudi, adică oameni din afara hotarelor țării, pentru „ajutorul și înlesnirea slujbelor sale”.

În 1822, odată cu restabilirea domniilor pământene, pe tronul Moldovei a ajuns Ioniță Sandu Sturdza, nepotul de soră al spătăresei Safta Bogdan, care a reînnoit și a dublat dreptul schitului de a procura sare din ocnele domnești. Nepotul ajuns la conducerea țării, nu a trecut însă cu vederea nedreptatea pe care domnul Alexandru

Moruzi o făcuse răzeșilor din neamul Ghigă, restituindu-le acestora partea de nord a moșiei. Spiritul de dreptate manifestat de domn în această pricină a dispărut, însă, atunci când a trebuit să se pronunțe asupra daniei pe care fratele său Manolache o făcuse schitului ctitorit de mătușa lor. După o viață de celibatar, Manolache se retrăsese la mănăstirea Neamț pentru a-și îngriji sănătatea afectată de boală. Acolo, printr-o scrisoare din 27 decembrie 1819, adevărită de patru preoți și de vărul său, vornicul Dumitrache Bogdan, Manolache Sturdza își dăruia întreaga avere „schitului Horgueștii”, urmând ca după moartea sa această avere „să fie a schitului și a mănăstirii”, adică a mănăstirii Neamț față de care era subordonat schitul Orgoeștii Noi. La 4 ianuarie 1823, ca urmare a trecerii în neființă a donatorului, starețul mănăstirii Neamț îi cerea domnitorului împrumutarea necesară pentru a intra în stăpânirea bunurilor pe care le dăruise răposatul. Pentru soluționarea problemei în cauză, domnitorul l-a însărcinat pe vel vistiernicul Petrache Sturdza, fiul altui frate, decedat și acela. Fiind absolut „dezinteresat” de chestiunea pe care trebuia să o soluționeze, marele vistiernic a demonstrat că cele mai multe bunuri dăruite de răposatul său unchi nu aparținuseră acestuia și deci nu puteau face obiectul daniei. În consecință, din toate bunurile prevăzute în scrisoarea de danie, doar o mică parte au căpătat destinația ce le fusese hărăzită, ajungând însă în stăpânirea mănăstirii Neamț care a știut să se folosească de exprimarea răposatului în folos propriu, excluzând complet schitul de la ceea ce putea fi cea mai importantă danie a sa.

De contestarea urmașilor nu au scăpat nici daniile mai modeste făcute de Pantelimon Smântână din Costești (în 1820) și de postelnicul Dimitrie Jora din Vlădești (în 1828), însă în aceste cazuri justiția și-a spus cuvântul în favoarea schitului. În final, schitul a rămas cu cele două bucăți din moșia Orgoești, cu suhatul Cioreni, cu cei cinci stânjieni dăruiți de Pantelimon Smântână și cu cei 286 stânjieni din moșia Vlădești dăruiți de Dimitrie Jora. Împreună, aceste suprafețe alcătuiau un domeniu de peste 1000 de ha care putea asigura fără probleme hrana și celelalte cheltuieli legate de întreținerea monahilor. Pe un astfel de domeniu, principalele activități economice ce putea fi desfășurate erau: cultivarea pământului, creșterea animalelor și albinăritul, ocupații ce presupuneau existența unui număr de lucrători proporțional cu cantitatea de muncă necesară. Chiar dacă între îndatoririle lor se număra și aceea de a desfășura activități cu caracter lucrativ, monahii ce alcătuiau „soborașul” de la schit nu puteau acoperi toată munca pe care o presupunea exploatarea unui astfel de domeniu. Prin urmare, pentru a completa necesarul de forță de muncă, schitul s-a folosit de robii țigani ce i-au revenit după moartea ctitorei și de poslușnicii din satele învecinate (Orgoești, Vlădești), adică de țărani care, fiind scutiți de birurile și îndatoririle cuvenite domniei, aveau obligația să lucreze pământurile schitului.

Existența unor poslușnici ai schitului Orgoeștii Noi este menționată într-o scrisoare a preotului Ioan din 1808, în care se precizează faptul că aceștia se aflau „cu șăderi” pe bucata de moșie situată la sud de satul Orgoești. Această scrisoare reprezintă deci și prima mărturie privind întemeierea satului Limbăiești, a cărui denumire provine de la numele unor locuitori ai săi pe care îi chema Limbău. Documentele vremii consemnează și faptul că o parte din locuitorii satului Limbăiești, menționat sub acest nume în 1828 drept cotună a satului Orgoești, erau „bejinari hrisovoliți”, adică oameni străini, veniți din țările vecine, cărora li se acorda regimul

fiscal al poslușnicilor pentru a se încuraja repopularea țării. Din rândurile acestora se recrutau vierii, văcarii, prisăcarii, morarii, ciobanii și argații. Ei figurau în evidențele visteriei țării în acte (hrisoave) speciale, de la care provine denumirea de bejenari hrisovoliți. Stabilindu-se pe moșia schitului, aceștia îi datorau a zecea partea din producția agricolă și din fânul obținut pe terenul pe care îl lucrau.

Poslușnicilor proveniți din satele învecinate și din rândurile bejenarilor hrisovoliți trebuie să le adăugăm și pe urmașii celor 12 liudi aduși, se pare, din Transilvania, cu aprobarea domnului Scarlat Callimachi. Acest nou grup de poslușnici, necesari pentru efectuarea activităților din preajma schitului, a fost instalat în poiana situată în pădurea de pe versantul vestic al văii, în imediata vecinătate a hotarului moșiei Suceveni. Ei au fost întemeietorii unei așezări noi ce s-a numit inițial satul *Schitul Orgoești*, iar mai târziu Căpușneni, după numele localității transilvănene din care proveneau (Căpuș). Această așezare a ființat în poiana menționată numai până la înfăptuirea reformei agrare din 1864 când a fost strămutată în valea pârâului Horăiata, unde se află și astăzi.

Din cele relatate până acum rezultă că schitul ctitorit de spărăreasa Safta Bogdan dispunea de suficient pământ și de forța de muncă necesară exploatarea acestuia. În cele ce urmează vom identifica modalitățile concrete prin care cele două resurse de care dispunea îi puteau furniza veniturile necesare asigurării existenței sale. O sursă importantă de venit o reprezentau crâșmele deoarece, la vremea respectivă, pe o moșie nu puteau exista decât crâșmele proprietarului, în cazul nostru ale schitului, în care se valorificau vinul și rachiul acestuia. Faptul că schitul dispunea de patru crâșme (una la doar câteva sute de metri de schit, două la Limbăiești și una la Cioreni) reprezintă o dovadă că nacealnicii (stareții) săi posedau și aptitudini gospodărești de apreciat.

O altă sursă de venit o reprezentau cele trei mori cu câte o piatră amplasate pe iazurile amenajate de-a lungul pârâului Horăiata: unul chiar în dreptul schitului, urmele digului său fiind vizibile și astăzi, unul la Limbăiești și al treilea pe bucata de moșie dăruită de postelnicul Dimitrie Jora. Nu trebuie uitat nici faptul că iazurile amenajate pentru acționarea morilor, fiind populate cu pește contribuiau atât la sporirea surselor de hrană ale viețuitorilor schitului, cât și la sporirea veniturilor acestuia, dacă peștele era scos la vânzare.

Dijma care se percepea de la țăranii care lucrau moșia schitului reprezenta o altă sursă de venit. Dijma din cereale (mei, grâu, orz, seară) era percepută în produse și reprezenta a zecea parte din recolta obținută, în timp ce dijma fânului și a stupilor se percepea în bani: câte două parale pentru fiecare stânjen dintr-un stog de fân și tot atâta pentru fiecare stup. Acestor venituri încasate de la poslușnici li se adăuga producția obținută de schit de pe acea parte a moșiei care era cultivată numai în folosul său. Evidențele întocmite de către autoritățile ținutale din vremea respectivă dovedesc că pe moșia schitului se cultivau grâu, seară, orz, ovăz, mei, porumb, cartofi, hrișcă, legume, zarzavaturi, viță de vie (șase pogoane plantate în dreptul schitului, pe versantul estic al văii și alte șase plantate la Limbăiești) și pomi fructiferi (circa 5 ha situate la nord și la sud de schit).

În afara celor enumerate până acum, schitul mai beneficia și de alte surse de venit cum ar fi: vânzarea fânului provenit de pe fâneața care nu era distribuită

poslușnicilor, valorificarea lemnului din pădurea ce ocupa circa două treimi din cele două bucăți de moșie situate pe valea Horăieții, animalele care se creșteau pentru muncă, hrană, dar și pentru vânzare. Inventarele întocmite periodic de către nacealnici dovedesc că schitul dispunea de vaci, boi, bivolițe, porci, oi, cai, numărul acestora însumând în 1859: 44 boi de jug, 26 vaci mari, 25 gonitori, patru mânzați, doi buhai, opt vițe sugari, 41 capre, zece iezi sugari, 320 oi, 33 berbeci, 91 oi sterpe, 86 cârlani și cârlane, cinci cai de ham, 11 masculi, 136 stupi.

La rândul lor, dughenele din Iași, datorite de Safta Bogdan și de Casandra Costachi, aduceau și ele venituri constante, fie prin exploatare directă, fie prin închirierea lor unor negustori care, la Sfântul Dumitru și la Sfântul Gheorghe, aveau obligația de a preda schitului „câștiul” stabilit prin contractul încheiat de regulă pentru o perioadă de trei ani.

Din cele prezentate până acum rezultă că schitul scotea un venit mulțumitor evaluat la circa trei mii lei pe an, într-un raport întocmit în 1830 și la 4700 lei pe an într-o scrisoare trimisă mănăstirii Neamț, în 1842, de către arhimandritul Chiril Cazamir. În fiecare an, câte patru sau cinci sute lei din veniturile realizate luau drumul mănăstirii Neamț ca semn de supunere a schitului față de chinovia respectivă. Restul era folosit pentru achiziționarea obiectelor de cult și a cărților necesare oficiilor ceremoniilor religioase, pentru hrana, veșmintele și încălzirile monahilor, dar și pentru a-i recompensa pe nacialnici care, așa cum rezultă din documente, aveau dreptul să încaseze o parte din sporul pe care în aduceau averii „mișcătoare și nemișcătoare” a schitului.

În ceea ce privește obștea monahală de la schitul Orgoeștii Noi se poate presupune că bazele acesteia s-au pus prin aducerea unor monahi de la mănăstirea Neamț sau de la metoacele subordonate acesteia. Dintr-o statistică întocmită în anul 1809 aflăm că, la momentul respectiv, schitul număra zece monahi și un ispitelnic, adică un aspirant la viața monahală aflat în perioada celor trei ani de probă. Dintre aceștia cinci erau ruși, doi erau polonezi și doar patru, între care se afla și ispitelnicul, erau moldoveni. Această diversitate etnică, curioasă trăitorului din zilele noastre, poate fi explicată prin faptul că schitul spătăresei Safta Bogdan a fost înființat într-o perioadă în care Rusia se afla în plină ofensivă pentru extinderea stăpânirii sale în Peninsula Balcanică. Pentru a-și împlini această aspirație, între 1711 și 1828, Rusia a purtat nu mai puțin de șase războaie împotriva Imperiului Otoman, în cursul cărora Principatele Române au fost ocupate de armatele rusești. Nu este exclus ca, în timpul acestor războaie, unii dintre supușii dinastiei Romanovilor, fie ei ruși sau polonezi, să fi optat pentru înlocuirea uniformei militare cu rasa monahală. La fel de plauzibilă poate fi însă și ipoteza – justificată de miile de călugări ruși aflați în mănăstirile din Moldova în ce de-a două jumate a secolului al XVIII-lea, atunci când în această țară s-a impus ca reformator al vieții monahale călugărul rus Paisie Velickovski – unei acțiuni dirijate de impunere a influenței Rusiei prin intermediul așezămintelor monahale.

În anii următori, obștea monahală a sporit, ajungând să numere peste 50 de viețuitori, așa cum rezultă dintr-o scrisoare, din 8 decembrie 1823, a egumenului Luca către spătăreasa Safta Bogdan și din alte documente ulterioare. Printre cei care, mânați de dorința de a se apropia de Dumnezeu, au optat pentru ctitoria spătăresei s-au aflat și

persoane care în mirenie deținuseră poziții importante. Este cazul marelui stolnic Vasile Boteanu, originar din ținutul Tutovei, care, în anul 1806, a renunțat la rangul de mare dregător și la familie, solicitând mitropolitului Veniamin Costachi aprobarea pentru a fi primit în obștea călugărilor de la Orgoești. Într-o manieră asemănătoare a procedat și grecul Eustație, fost eterist, care, după eșecul acțiunii conduse de Alexandru Ipsilanti, a rămas în Iași, ocupându-se cu negustoria. A acumulat o avere considerabilă care i-a permis să finanțeze construirea bisericii din piatră și cărămidă a schitului pe care frații Toader și Ioniță Bole din Bogdănița îl construiseră, pe la 1784, acolo unde astăzi se află satul numit *Schitul Bogdăniței*. Spre bătrânețe, poate și din cauză că nu aveau copii, Eustație a îmbrăcat haina monahală în schitul de la Orgoești, în timp ce soția sa a devenit monahia Caliochia în cadrul schitului de peste deal, a cărui biserică fusese construită prin contribuția financiară a soțului ei.

Spre deosebire de acești monahi, care deținuseră un statut respectabil în mirenie, alții au dobândit o astfel de poziție în cadrul obștii de la schit. Din această categorie a făcut parte Antonie Dumbravă, originar din satul Pocreaca, care, la vârsta de zece ani, fiind trimis la Iași pentru a-și însuși meseria de blănar, a fost convins de un călugăr al schitului să-l însoțească și să accepte statutul de ispitelnic. La schit a învățat carte, atât românește cât și rusește, de la călugării aflați acolo. După ce a fost călugărit, dovedind abilitate în rezolvarea problemelor litigioase, monahul Antonie a devenit apărătorul schitului – vechil, în limbajul juridic al vremii – în procesele pe care le avea cu unii vecini. Datorită acestei abilități, în 1836 a devenit vechilul Episcopiei Hușilor, iar în 1844 directorul aceleiași episcopii. Și-a continuat cariera ca egumen al mănăstirii Bogdana din ținutul Bacăului, timp în care s-a implicat în mișcarea unionistă, fiind ales deputat în Adunarea ad-hoc a Moldovei. În aceeași categorie cu Antonie Dumbravă poate fi inclus și Varlaam, monah zugrav, pe seama căruia pot fi puse cele 27 de icoane noi menționate într-un inventar al schitului din 1828.

Asemenea celorlalte așezăminte monahale, în fruntea obștii de la schitul Orgoeștii Noi se afla egumenul sau starețul, numit, ca urmare a influenței rusești, și nacialnic. Potrivit tradiției bizantine, preluată și de mănăstirile românești, consfințită prin așezăminte adoptate de către domnie în colaborare cu ierarhii Bisericii, starețul putea fi numit de către cel ce deținea deja această funcție, sau putea fi ales de sobor. Această regulă era, însă, deseori încălcată, fapt dovedit și la schitul Orgoeștii Noi prin numirea unor egumeni de către starețul mănăstirii Neamț, de către episcopul de la Roman și chiar de către mitropolitul țării. Indiferent de cine erau numiți, în sarcina egumenilor revenea respectarea rânduielilor ce trebuiau să asigure desfășurarea vieții monahale pe coordonatele ascezei – ca rezultat al consecințelor ce descurgeau din asumarea castității, sărăciei și supunerii necondiționate – și misionarismului realizat prin rugăciunile pe care monahii le adresau divinității și „pentru cei care nu au timp să se roage, pentru cei care nu au credință, pentru cei care nu au speranță”. Tot în sarcina egumenilor revenea și administrarea averii de care dispunea schitul, astfel încât, pe lângă calitatea de părinți spirituali, ei trebuiau să dovedească și reale aptitudini gospodărești.

Documentele existente nu permit o refacere integrală a tabloului celor care s-au aflat la conducerea ctitoriei Saftei Bogdan. Din cercetarea acestor surse rezultă,

însă, că în existența schitului, în funcție de modul în care conducătorii acestuia s-au preocupat de îndeplinirea atribuțiilor ce le reveneau, se detașează două perioade. Prima perioadă, cuprinsă între întemeiere și începutul anilor 30 ai secolului al XIX-lea, se evidențiază printr-o grijă exemplară manifestată de nacialnici pentru respectare rânduielilor vieții monahale, pentru sporirea inventarului bisericesc, pentru îngrijirea bisericii și a dependențelor acesteia, pentru sporirea averii schitului. Această situație se explica atât prin vrednicia celor numiți la conducerea obștii monahale, cât și, mai ales, prin grija pe care spătăreasa o acorda ctitoriei sale. Cea de-a doua perioadă, ce a urmat decedului spătăresei, s-a caracterizat prin dispariția controlului efectuat asupra nacealnicilor, deoarece Casandra Costachi, ca moștenitoare a calității de ctitoră, nu a manifestat aceeași grijă pentru supravegherea bunei administrări a lăcașului ctitorit de maica sa. Așa se explică faptul că, în această perioadă, la conducerea schitului s-au aflat nacealnici precum arhimandritul Chiril Cazamir care, beneficiind de protecția mitropolitului, și-a înțeles misiunea ca o modalitate de a-și petrece în tihnă zilele pe care le mai avea de trăit, sau ca ieroshimonahul Teodor pentru care funcția de egumen reprezenta calea prin care își putea satisface ambiția de șefie, de care nu se lepădase odată cu intrarea în monahism, și de a obține beneficii personale din administrarea averii schitului. Folosirea acestor nacialnici și în relația conflictuală iscată în 1841, între stăreția mănăstirii Neamț și conducerea Bisericii din Moldova, ce a avut ca punct de plecare soluționarea problemei daniei lui Manolache Sturza în defavoarea schitului Orgoești, a generat așa numita „răzvrătire” ce s-a derulat în cursul anilor 1842 – 1843. Implicarea schitului în această dispută la nivel înalt, menită a satisface interesele mănăstirii Neamț, precum și intenția acestei mănăstiri de a face din ctitoria Saftei Bogdan un fel de schit disciplinar în care erau trimiși călugării cu abateri grave de la conduita monahală, au afectat serios starea disciplinară și mai ales imaginea acestui lăcaș.

Chiar dacă existența monahismului se întemeiază pe opțiunea pentru starea de *monos*, de însingurare a celui animat de dorința de a-și îmbrăca suflatul în haină divină, așezămintele monahale se află în contact permanent cu societatea ca urmare a serviciilor cu care sunt îndatorate față de aceasta: binecuvântarea acordată pelerinilor care le pășesc pragul, îndrumarea pastorală a credincioșilor de către duhovnici, implicarea în problemele cotidiene ale comunității creștine, punerea la dispoziția credincioșilor a atelierelor de sculptură, pictură, de broderie și de confecționat veșminte liturgice, precum și a muzeelor pe care le dețin. Ca proprietar al unui domeniu ce se învecina cu alte proprietăți și ca beneficiar al unor danii ce puteau fi contestate de urmașii donatorilor, schitul a avut, în mod inevitabil, și altfel de relații ce nu puteau fi soluționate decât prin intermediul instanțelor de judecată.

Pe primul loc în cadrul relațiilor de acest tip – prin durata lor și prin implicarea repetată a instanței domnești – s-a situat pricina cu răzeșii din satul Orgoești, în frunte cu cei din neamul Ghigă, al cărei început data de la mijlocul secolului al XVIII-lea când Gheorghe Ghigă și Gavril Tufă au contestat dreptul paharnicului Iordache Costachi, socrul spătăresei Safta Bogdan, asupra celor două părți de moșie. Deși au pierdut acest prim proces, în 1776, răzeșii nu au renunțat la intenția de a acapara întreaga moșie Orgoești, acțiunile întreprinse în acest scop fiind îndreptate împotriva schitului, ca beneficiar al daniei spătăresei. Primul episod al

confruntărilor dintre răzeșii orgoeșteni și schit s-a desfășurat la începutul secolului al XIX-lea, când pricina a ajuns din nou la Divanul Domnesc. Domnitorul a poruncit boierului Iordache Miclescu să efectueze „măsoarea” moșiilor Orgoești și Neagomirești, apoi să despartă moșia Orgoești de moșia Neagomirești, prin toponimul Neagomirești fiind desemnate părțile pe care spătareasa le dăruise schitului. Apoi, pe baza cercetărilor făcute de Iordache Miclescu, împreună cu vornicul de poartă Gheorghe Talpeș, și pe baza mărturiei lui Vasile Bădărău din Bogdănești, potrivit căreia moșia Neagomirești ar fi fost moșie domnească, domnul Alexandru Moruzi, prin hrisovul din 1 iulie 1805, a decis ca numita moșie să revină în stăpânirea domniei, dăruind-o apoi în întregime schitului ctitorit de Safta Bogdan. Hotărârile domnului Moruzi a avut darul de a-i nemulțumi profund pe răzeși deoarece, în afară de faptul că nu obținuseră ceea ce revedicaseră, au pierdut acum și o parte din ceea ce stăpâniseră până atunci, adică extremitatea nordică a moșiei pe care se află astăzi satul Fundu Văii.

Nedreptatea făcută răzeșilor de către domnul Moruzi, corectată ulterior de către domnul Ioniță Sandu Sturdza, nu a avut darul de a lichida pretențiile lor asupra celor două hlize aflate în stăpânirea schitului, așa că disputa dintre cele două părți a continuat, mai ales că, la rândul său, și schitul a încercat să recapete moșia Neagomirești. Ca urmare a demersurilor inițiate de ierodiaconul Antonie Dumbravă, ca apărător al schitului, în decembrie 1834, în timpul domniei lui Mihail Sturdza, pricina respectivă ajungea din nou pe rolul Divanului Domnesc, fiind luată în „tratație” abia în vara anului 1837. După ce părțile implicate, prin ierodiaconul Antonie Dumbravă, respectiv Toader Ghigă și-au prezentat documentele pe care își întemeiau pretențiile, Divanul Domnesc a hotărât că răzeșilor li se cuveneau trei părți din moșia Orgoești, iar schitului două părți. În baza acestei hotărâri urma a fi desemnat un hotarnic care, împreună cu un reprezentant al Judecătoriei ținutului Tutova, trebuia să măsoare „fâlcește” întreaga moșie Orgoești, să o împartă în cinci părți egale și să atribuie schitului părțile convenite așa cum le stăpânise și până atunci, adică una la sud și cealaltă la nord de satul Orgoești. Sancționată de domnitor la 20 august 1837, hotărârea Divanului Domnesc devenea irevocabilă, astfel încât atât tânguirea întocmită de Toader Ghigă cât și aceea semnată de Toader Ghigă, Samson Chirinuș și Alexandru Ghigă au rămas fără niciun rezultat.

Punerea în aplicare a hotărârii Divanului lui Mihail Sturdza avea să se înfăptuiască abia în 1846, atunci când, la cererea ieroshimonahului Teodor, nacialnicul schitului, aga Anastasie Panu, prezidentul Judecătoriei ținutului Fălciu, a fost desemnat pentru a delimita cele două părți convenite schitului, precum și partea din moșia Vlădești ce-i fusese dăruită de postelnicul Dimitrie Jora. În septembrie 1847, judecătorul Anastasie Panu și inginerul hotarnic Gheorghe Filipescu au efectuat măsurătoarea moșiei Orgoești și, din cele 1314 fâlcii ale sale, au atribuit schitului 525 fâlcii, din care 134 între Orgoești și Vlădești și 391 la nord de satul Orgoești, între linia trasată prin punctul numit Pruna și linia ce trecea cu 70 de stâneni mai jos de locul numit Cetatea Zmeilor și cu 46 stâneni mai jos de Izvorul Zmeilor, adică prin locul situat între cantonul silvic existent astăzi în satul Fundu Văii și izvorul situat puțin mai la nord de acesta. Teritoriul aflat la nord de această linie, adică acela pe care

domnitorul Alexandru Moruzi în dăruise schitului, rămânea în stăpânirea răzeșilor din Orgoești.

Tot printr-o decizie a instanței domnești de judecată a fost soluționată și pricina provocată de dania de 286 stânjeni din moșia Vlădești pe care postelnicul Dimitrie Jora o făcuse schitului în 1828, cu condiția ca schitul să efectueze timp de trei ani cele convenite după moartea donatorului, precum și dezgroparea sa. Dania, valabilă din momentul morții donatorului, a fost inițial amânată de către fiul acestuia, serdarul Ioniță Jora, care nu a lăsat schitul să îndeplinească obligațiile ce-i reveneau pentru a rămâne el în posesia terenului respectiv până la sfârșitul vieții sale. Ulterior, convins de fiica sa, căsătorită cu „leitenantul” Morțun, serdarul Ioniță a contestat cu totul dreptul schitului asupra daniei tatălui său. În aceste condiții, schitul s-a adresat Judecătoriei Tutova care, la 17 septembrie 1837, a decis că, după moartea serdarului, acea parte din moșia Vlădești urma să treacă în stăpânirea schitului. În urma contestației lui Ioniță Jora și Divanul Apelativ al Țării de Jos a dat aceeași sentință, motiv pentru care atât serdarul, cât și ginerele său au hotărât să se adreseze Divanului Domnesc, însă, intuind că vor avea parte de aceeași sentință, nu și-au dus demersul până la capăt. Prin urmare, schitul a solicitat și a obținut de la Divanul Domnesc decizia din 1840 care îl împuternicea să ia în stăpânire terenul respectiv după moartea serdarului Ioniță, survenită în anul următor. Identificarea pe teren și însemnarea cu pietre de hotar a bucății respective s-a făcut, așa cum s-a precizat mai sus, în 1846 de către aceeași comisie condusă de aga Anastasie Panu, cu prilejul delimitării celor două hlize din moșia Orgoești aflate în stăpânirea schitului.

Nici simbolică danie, de numai cinci stânjeni, făcută de Pantelimon Smântână din Costești nu a fost scutită de contestarea rudelor soției acestuia. Deoarece autoritățile au dat dreptate schitului, o altă rudă din familia răposatei soții a donatorului a solicitat să i se aprobe răscumpărarea, permisă de legislația vremii, altor cinci stânjeni pe care Pantelimon Smântână și fiul său îi vânduseră schitului. Definitivarea acestei pricini avea să se producă abia în 1861, când schitul Orgoeștii Noi nu mai exista deja.

Un alt proces, de această dată inițiat de schit, a avut la bază banii pe care arhimandritul Chiril Cazamir îi acordase cu împrumut cumnatului său, postelnicul Grigori Codreanu. Acțiunea schitului era justificată de dreptul așezămintelor monahale de a moșteni bunurile monahilor, după trecerea în neființă a acestora. Somat de autorități să restituie suma respectivă, postelnicul a replicat că nu datora schitului niciun ban, deoarece copiii săi, ca nepoți ai răposatului arhimandrit, erau moștenitorii de drept ai acestuia. Spre soluționare, pricina a fost trimisă de la Departamentul Trebilor din Lăuntru la Marea Logofeție a Dreptății, de la care a ajuns la Judecătoria Tutova unde i s-a pierdut urma, fără a se ști cum a fost rezolvată.

Între relațiile litigioase ale schitului cu persoane fizice din zona respectivă, un loc aparte – prin cauza care a determinat-o, prin etalarea de orgoliu pe care a prilejuit-o și prin prelungirea sa și după dispariția reclamantului – a ocupat pricina cu paharnicul Nicolae Jora, proprietarul moșiei Horgești, situată la sud de satul Suceveni. Multă vreme paharnicul Jora avusese relații foarte bune cu nacialnicii schitului și din acest motiv hotărâse ca în incinta acestuia să-și aibă locul de veșnică odihnă. Aceste relații au fost, însă, în mod iremediabil deteriorate, la începutul anului 1841, ca urmare

a căsătoriei țiganului Marin Tătaru, rob al schitului, cu țiganca Sofia, roabă a paharnicului Jora, fără aprobarea stăpânilor. Pentru soluționarea problemei create, arhimandritul Chiril Cazamir s-a arătat dispus să ofere paharnicului o altă țigancă, însă acesta a preferat să se adreseze autorităților, acuzând schitul de furt deoarece, potrivit legilor în vigoare, putea obține atât țiganca cât și pe soțul acesteia. Deși chiar și Judecătoria Tutova s-a pronunțat pentru lichidarea pricinii prin acceptarea altei țigănci în locul roabei Sofia, paharnicul Jora și-a apărat cauza la Marea Logofeție a Dreptății care, însă, nu i-a oferit satisfacția așteptată. Din acest motiv, reclamantul s-a adresat Departamentului Trebilor din Lăuntru care a ordonat autorităților locale să o readucă pe țigancă la curtea stăpânului ei. Conformându-se acestei porunci, în 1845 autoritățile locale au uzat de forță, predând-o pe țigancă și pe copilul născut deja stăpânului de la Horgești.

Plecarea țiganului Marin Tataru – devenit poslușnic al schitului, în urma eliberării robilor statului și ai mănăstirilor, în 1844 – după nevasta și copilul său a avut darul de a provoca mânia ieroshimonahului Teodor care s-a dovedit a fi la fel de îndârjit ca și stăpânul țigăncii Sofia. Ca pedeapsă pentru că l-ar fi luat pe țigan, nacealnicul a interzis înmormântarea paharnicului în incinta schitului după trecerea acestuia la cele veșnice, în februarie 1846. Întrucât în ziua înmormântării egumenul nu se afla la schit, soborul a ignorat interdicția acestuia, permițând înhumarea răposatului. Constatând că porunca nu i-a fost respectată, părintele Teodor a interzis efectuarea rânduielilor de după înmormântare, condiționând schimbarea atitudinii sale de restituirea țiganului Marin Tătaru și de acceptarea altei țigănci în schimbul Sofiei. Într-o scrisoare adresată Casandrei Costachi, în calitatea sa de moștenitoare a calității de ctitoră, episcopului de Roman și mitropolitului țării, văduva paharnicului exprima, în cuvinte patetice, revolta sa împotriva cruzimii și a neomeniei egumenului ce aveau ca rezultat batjocorirea soțului său. În urma acestui demers, Smaranda Jora nu a mai fost împiedicată să împlinească „grijile” fostului soț. Problema care a provocat aceste întâmplări s-a rezolvat, însă, abia în vara anului 1846 când păhărniceasa a hotărât să-i dezrobească pe țiganii de pe moșia sa, inclusiv pe Sofia și pe copiii acesteia.

Din relațiile ctitoriei spătăresei Safta Bogdan cu vecinii nu au lipsit nici acuzațiile potrivit cărora schitul s-ar fi făcut vinovat de „împresurare”, adică de încălcarea altor proprietăți. Prima acuzație de acest fel a venit, în toamna anului 1843, din parte vornicului Lascarache Bogdan, proprietarul moșiei Unțești și a fost soluționată în același an prin cercetarea făcută din porunca Ispravniciei Tutova. Cea de-a doua provenea din partea răzeșilor din moșia Sârbi care, în 1846, se jeluiau Departamentului Dreptății că moșia Cioreni, deținută de schit pe cursul inferior al pârâului Albia, le-ar fi încălcat hotarele, soluționarea acestei pricini fiind târăgănată până în 1853.

Nici relațiile cu sătenii din așezările învecinate nu au fost întotdeauna bune, așa cum rezultă dintr-o cerere a egumenului Anania, din aprilie 1853, adresată autorităților prin care se jeluia de stricăciunile pe care locuitorii din satele Vlădești, Bogdănești și Orgoești le provocau culturilor schitului cu animalele lor. Pentru a pune capăt acestei situații, egumenul solicita ca țăranii satelor respective să fie obligați a-și face garduri, să-și pună păzitori la vite și, mai ales, să despăgubească schitul pentru stricăciunile făcute.

În martie 1859, printr-o cerere adresată Ministerului din Lăuntru, Constantin Ciocoiu din Vaslui acuza schitul că nu l-ar fi plătit pentru cele 77 000 de cărămizi pe care, în urmă cu trei ani, le confecționase la fața locului. Ba, mai mult, atunci când ar fi mers să-și ceară drepturile, egumenul ar fi poruncit să fie pus în „butuc” după care a pretins ca jăluitorul să-i restituie și o parte din banii pe care îi primise ca arvună. Deși din documente se poate desluși de partea cui era dreptatea, Prefectura Vaslui a decis – fără a face o cercetare la fața locului, așa cum solicitase Ciocoiu – că „jăluirea sa esti niadivărată” și că, prin urmare, păgubitul era bun de plată.

După tulburarea provocată de evenimentele din 1842 – 1843 și după cea de-a treia egumenie cu care mănăstirea Neamț l-a răsplătit pe ieroshimonahul Teodor pentru rolul pe care l-a avut în pomenita „răzvrătire”, în existența schitului Orgoeștii Noi s-a înregistrat – atât în domeniul vieții religioase, cât și în domeniul activităților gospodărești – o ameliorare vizibilă datorată în special nacialnicilor Anania (1850-1853) și Nechifor (1855 – 1860). Dacă primul dintre ei s-a preocupat mai ales de îmbunătățirea stării disciplinare și de repunerea în drepturi a rânduielilor monahale, celălalt s-a îngrijit de efectuarea reparațiilor ce fuseseră neglijate în anii anteriori, a încheiat contracte cu arhitectul Mihai Popoiu din Bârlad pentru construirea unui paraclis nou, a unei clopotnițe cu patru chilii și a unui șir nou de 18 chilii cu o lungime de 20 de stâneni și a înființat, în 1860, prima școală de pe valea Horăieții, amplasată în Limbăiești, consemnată în documente sub numele de *Școala Schitului Orgoești*.

Această acțiune de renaștere spirituală și materială nu a reușit, însă, să schimbe destinul pe care forțele liberale din Moldova îl rezervaseră ctitoriei Saftei Bogdan și altor așezăminte de același fel. Așa cum este cunoscut, începând cu sfârșitul secolului al XVIII-lea, procesul de modernizare, afirmat deja în țările din apusul Europei, a pătruns și în societatea românească. În lumea românească procesul de modernizare presupunea mai ales modificarea raporturilor dintre marii proprietari de pământ (boieri, mănăstiri) și țăranii care le lucrau pământurile, prin împrumietărea celor din urmă, și modernizarea instituțiilor statului. Deoarece mănăstirile stăpâneau un sfert din suprafața arabilă a Principatelor Române, forțele liberale și-au axat programul de modernizare pe ideea confiscării averilor acestora. În Moldova, încercarea statului de a-și impune controlul asupra averilor bisericesti a fost inițiată încă din timpul domniei lui Mihail Sturdza, prin legea adoptată la 28 aprilie 1835 care prevedea înființarea Comitetului Mitropoliei și a Mănăstirilor Pământesti, cu rolul de a administra averea bisericască și de a arenda prin licitație toate moșiile mănăstirești. De la prevederile acestei legi erau exceptate mănăstirile chinovii: Neamț și Secul, aflate sub o conducere comună din vremea stăreției lui Paisie Velickovski, Văratec, Agapia și Florești. În 1844, Mihail Sturdza făcea un nou pas pe calea înfăptuirii planurilor sale, adoptând legea care prevedea înființarea *Departamentului bunurilor bisericesti*, un fel de minister pus sub conducerea unui vornic împuternicit cu „privegherea asupra tuturor averilor mișcătoare și nemișcătoare ale eparhiilor și mănăstirilor pământene”.

Înfăptuirea unirii Principatelor Române în 1859 și alegerea ca domn unic a lui Alexandru I. Cuza, ca reprezentant al forțelor politice liberale, au accelerat evoluția problemei averilor bisericesti în sensul dorit de acestea. Prin urmare, la 31 mai 1859, Consiliul de Miniștri prezenta domnitorului un raport ce propunea: trecerea averilor

mănăstirilor exceptate de legile anterioare în administrarea Departamentului Cultelor; constituirea unei comisii domnești pentru a inventaria averile acestor mănăstiri și pentru a le întocmi bugetele de cheltuieli; furnizarea banilor necesari pentru hrana monahilor de către Casa Centrală a Clerului; vânzarea prin licitație a vitelor, a stupilor și a altor înzestrări mobile, banii obținuți astfel urmând a fi vărsați la Casa Clerului. A doua zi, la 1 iunie 1859, Al.I.Cuza semna decretul ce prevedea punerea în aplicare a prevederilor raportului Consiliului de Miniștri.

Ca urmare a acestui decret, odată cu mănăstirile Neamț și Secul și schitul Orgoeștii Noi pierdea privilegiul de a-și administra singur averea pe care o deținea. În mod concret, pentru schitul Orgoeștii Noi, decretul din 1 iunie 1859 se traducea prin obligația de a arenda moșia pe care până atunci o exploatasă în regie proprie, de a vinde prin licitație produsele, animalele și stupii în folosul Casei Clerului și de a preda banii puși la păstare aceleiași Case a Clerului. Totodată, pentru întreținerea monahilor și achiziționarea celor necesare desfășurării activităților religioase, pentru efectuarea reparațiilor curente, schitul urma să beneficieze de un buget de cheltuieli, banii necesari urmând a fi acordați de Casa Clerului. În conformitate cu prevederile decretului, comisia numită de domnitor a întocmit inventarul bunurilor schitului pe baza căruia urma să se desfășoare „prețaluirea” acestora și vinderea lor la licitație.

În anul următor, la 16 august 1860, Al.I.Cuza promulga *Legea pentru desființarea a două mănăstiri și a unui număr de schituri din Moldova*, printre cele 29 de schituri destinate desființării numărându-se și ctitoria Saftei Bogdan. Adoptarea legii era motivată pe baza acuzației că viețuitorii respectivelor lăcașuri ar fi fost „călugăriți contra canoanelor” și că ar fi avut „o purtare abătută de la morală”. Documentele existente în arhive nu confirmă acuzația potrivit căreia la schitul Orgoeștii Noi monahii ar fi fost călugăriți fără respectarea canoanelor. Aceleași documente dovedesc însă că monahi cu „purtare abătută de la morală” au existat și în această obște monahală, unii dintre ei fiind trimiși acolo „cu canon”, adică pentru a fi pedepsiți, de către stăreția mănăstirii Neamț.

Potrivit prevederilor legii, monahii schitului au fost strămutați la alte schituri, iar în edificiile sale a fost instalat un azil pentru cerșetorii nevolnici.² După ce și acest așezământ de ocrotiri sociale a fost strămutat, toate construcțiile ce aparținuseră schitului, inclusiv cele din cărămidă începute în timpul ultimului egumen, au fost condamnate la distrugere. Din toată ctitoria spătăresei Safta Bogdan mai există astăzi doar biserica de lemn ce deservește enoriașii din satul Căpușeni.

² Vezi Gh. Baciuc, *Ospitul de la Orgoești-Căpușeni*, în „Acta Moldaviae Meridionalis” nr. XXXII, vol. I, 2011, p. 189.

**MONUMENTE ISTORICE DIN JUDEȚUL VASLUI.
CTITORII DE BREASLĂ:
BISERICILE „SFÂNTUL ILIE” ȘI „SFÂNTUL GHEORGHE”
DIN BÂRLAD**

Maria POPA *

Doina ROTARU

Cuvinte-cheie: biserică, breaslă, blănari, abăgeri, monument, piese de cult, personal bisericesc

Key words: church, guild, furriers, abăgeri, monument, songs of worship, church staff

Abstract:

In the second half of the eighteenth century, the churches "Sfântul Ilie" and "Sfântul Gheorghe" from Bârlad were administered by the furrier's guild and by a guild called "abăgerilor" Most of the members of these guilds were coming from the south of the Danube, also known under the generic name of "Serbs", mostly Bulgarians, who immigrated especially during the Austrian - Russian - Turkish wars, from the end of the eighteenth century until the beginning of the nineteenth century.

In the nineteenth century, along with an economic, social and demographic development, Bârlad has also developed an urban transformation, turning its urban profile into a modern one, especially after the implementation of the Organic Regulations, which introduced new rules of urban lifestyle. In this renewing process were also enrolled these two churches from Bârlad. The old wooden churches were rebuilt from the walls and were endowed by the guild members and by other Christians.

Being among the few guild foundations of the nineteenth century, which lasted until today, they have been declared monuments of religious architecture, combining tradition with architectural innovation.

Municipiul Bârlad, considerat unul din cele mai vechi și mai importante orașe românești¹, este cunoscut ca așezare urbană încă din secolul al XV-lea, fiind atestat documentar ca târg în anul 1408². Apariția și dezvoltarea sa este legată de așezarea la răscrucea unor importante drumuri comerciale, care făceau legătura Moldovei cu restul Europei, cu lumea Bizantină și cea Orientală, prin intermediul fluviului Dunărea, cu afluenții să, și a Mării Negre³. Așezarea favorabilă în Podișul Central

* Expert pentru Patrimoniul Cultural Național al Județului Vaslui

¹ I. Caproșu, *Cu privire la istoria orașului Bârlad*, în AIIAI, XIII, Iași, 1976, p. 255.

² Șt. Ștefănescu, *Economie și societate, sec. XIII-XVI*, în *Istoria românilor*, vol. IV, București, 2001, p. 73.

³ D. Ciurea, *Noi considerații privind orașele și târgurile din Moldova în secolele XIV-XVII*, în AIIAI, VII, 1970, Iași, p. 3.

Moldovenesc, între Colinele Tutovei și Dealurile Fălciului, pe malul drept al râului cu același nume, pe drumurile ce traversau țara dinspre nord spre Galați și Brăila⁴, în apropierea de podul Docolina, important vad de trecere „pe drumul cel mare”, făcând legătura și între fostele ținuturi Vaslui, Tutova și Fălciu⁵ (azi, jud. Vaslui), i-a permis să se afirme în Evul Mediu ca un important *centru comercial-meșteșugăresc și agricol* din Moldova meridională. Important punct de tranzit al comerțului moldovenesc, devenit pentru o perioadă de timp „vama de margine” (1408 - 1422), mai ales pentru peștele transportat de la Brăila spre Polonia sau din resurse proprii⁶, Bârladul a beneficiat de privilegiile comerciale domnești, precum cel acordat negustorilor din Lwow de către Alexandru cel Bun în 1408, reînnoit de Ștefan al II-lea în 1434, de Petru Aron în 1456 și de Ștefan cel Mare în 1460. Faptul că aici se desfășura o însemnată activitate economico-comercială și, în același timp, spirituală, explică prezența unui delegat al negustorilor din Bârlad la Conciliul ecumenic de la Konstanz din 1415⁷

Atacat în repetate rânduri de către turci, tătari, polonezi și cazaci, devastat de incendii, inundații și cutremure, târgul a cunoscut perioade alternative de progres și regres. Potrivit relatărilor unor călători străini, cele mai multe construcții ale târgului în această vreme erau de lemn, fiind semnalate în special cele de cult. Astfel, în 1636, un sol polonez menționa o biserică de zid și șase de lemn, „toate pustii”, iar în 1641, episcopul romano-catolic Baksic, pe lângă biserica de zid, menționa patru de lemn⁸. În 1646, arhiepiscopul Marcus Bandinus, misionar al bisericilor romano-catolice, arată că cea mai mare parte a locuitorilor se ocupa cu „negustoria”, deși târgul, așezat pe valea râului cu același nume, era înconjurat de dealuri mănoase cultivate cu grâu și viță de vie. Populația, formată din moldoveni, armeni, unguri ș.a., evaluată pe confesiuni, număra 5.000 de „schismatici” (creștini ortodocși) și 150 catolici. La acea dată, erau semnalate 600 case și opt biserici ale ortodocșilor, din care două de piatră și șase de lemn (două fiind *dărăpănate*), 50 de case ale catolicilor și biserica lor, construită din bărne, acoperită cu rogoz, nu prea bine întreținută și fără preot⁹. Cronicarul ortodox, Paul de Alep, arhidiacon sirian, fiul patriarhului Macarie al Antiohiei, care l-a însoțit într-o călătorie misionară prin Moldova în 1656, deși considera Bârladul drept un „târg mare”, menționa doar trei biserici ortodoxe: „biserica Maicii domnului, clădită de curând din piatră de către domn”, adică - „Adormirea Maicii Domnului”, cunoscută astăzi și sub denumirea de biserica Domnească, zidită de Vasile Lupu (c. 1636), se pare, pe locul celei din timpul lui Ștefan cel Mare; „Sf. Dumitru”, atribuită târgoveților și „Sf. Chiriac”, probabil, „Intrarea Maicii Domnului în Biserică/Vovidenia”, considerată a fi cea mai veche

⁴ Victor Spinei, *Începuturile vieții urbane la Bârlad și problema berladnicilor*, în AIIAI, XVI, 1979, Iași, p. 272.

⁵ Maria Popa, *Podul Doamnei de la Chițcani, comuna Costești, județul Vaslui*, în „Monumentul”, VI, Iași, 2004, p. 113 - 121.

⁶ Activitate, reprezentată simbolic și pe stema orașului - v. Maria Dogaru, *Heraldica României*, București, 1994, p. 156, pl. XXXIV.

⁷ Victor Spinei, *op. cit.*, în AIIAI, XVI, 1979, Iași, p. 287, 290.

⁸ ***, *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, București, 1976, p. 27.

⁹ I. Antonovici, *Documente bârlădene*, vol. IV, Bârlad, 1924, p. 92 - 93.

biserică din oraș¹⁰; numele celui dintâi hram, probabil, are legătură cu preotul Chiriac, pomenit în epocă¹¹. În 1659, călătorul turc, Evlia Celebi, arăta că orașul, incendiat, ruinat și jefuit de confrății săi, era destul de dezolant: „așezat pe un deal cu râpi”, lipsit de verdeață, fără plantații de viță de vie și grădini, cu vreo 200 dughene și 200 case, „acoperite cu scânduri, șindrilă și cu trestie”, singura clădire impunătoare fiind o „mănăstire frumoasă, ca o cetate”, ce se afla la poalele unui deal¹², fiind vorba, poate, de biserica Domnească. În 1711, toate bisericile au fost prădate și arse de către tătari, împreună cu tot târgul¹³.

Din datele menționat mai sus, în funcție de tematica pe care o abordăm, reiese că numărul lăcașelor de cult raportat la numărul de locuitori era destul de mare, ceea ce dovedește spiritul evlavios al localnicilor, caracteristic în general Evului Mediu. Unele vitregii naturale și umane au împiedicat uneori cinstirea cum se cuvine a acestor edificii.

În a doua jumătate a secolului al XVII-lea, Bârladul, considerat oraș de mărime mijlocie, avea un număr important de prăvălii pentru desfășurarea comerțului¹⁴. Ca centru administrativ, comercial și meșteșugăresc, a început să cunoască un proces de creștere și din punct de vedere demografic, prin fluxul de dregători domnești, funcționari, supuși străini, așa numiții „sudii” (meșteșugari, negustori străini), arendași și liberi profesioniști ș.a. Alături de moldovenii ortodocși, cea mai mare comunitate străină era cea catolică, compusă în mod deosebit din unguri și armeni (romano-catolici, târgoveți și negustori destoinici), dar și germani, poloni, sași, italieni, evrei, țigani ș.a.¹⁵ În 1643, misionarul italian Bartolomeo Bassetti arăta că la Bârlad trăiau 160 de catolici – unguri, care vorbeau „doar moldovenește”¹⁶.

Prin colonizările efectuate de domnie, în special în secolele XVII-XVIII, cu *meseriași pricepuți și negustori organizați în bresle* (asociații economico-sociale cu caracter religios), aceștia erau *grupați pe lângă biserici*, în mahalale și ulițe, după specificul muncii lor și al religiei. Autorizația de înființare aparținea Domniei și Bisericii (motivația, statutul breslei, blestemul arhieresc, pomelnicele domnilor, mitropoliților, episcopilor și breslașilor). Meșteșugarii cu aceleași profesii au primit dreptul de a-și alege singuri organele de conducere în frunte cu un staroste (țehmaister). Condițiile juridice privind înființarea și funcționarea lor erau stipulate în hrisoave domnești încă din prima jumătate a secolului al XVII-lea. Domnii au căutat să-i protejeze pe negustorii băștinași, reînnoindu-le vechile hrisoave. Între anii 1792-1795, Mihai vodă Șutu a reorganizat vechile meșteșuguri prin noi cărți domnești, în vederea creșterii eficienței acestora. Protejate prin acte domnești, breslele au beneficiat de unele privilegii și scutiri la procurarea materiei prime, la stabilirea unor

¹⁰ Idem, *Călători străini despre Țările Române*; Laurențiu Chiriac, *Monumentele religioase medievale din zona Bârladului*, Iași, 2007, p. 259, 214; 270.

¹¹ I. Antonovici, *op. cit.*, 107: 1667, preotul Chiriac din târg, martor.

¹² ***, *Călători străini despre Țările Române*, p. 731.

¹³ I. Antonovici, *op. cit.*, vol. 1, Bârlad, 1911, p. 1.

¹⁴ Ștefan Olteanu, *Comerțul intern și extern în Țara Românească și Moldova, 1601-1711/1716*, în *Istoria românilor*, vol. V, București, 2003, p. 402, 461.

¹⁵ Constantin Balan, *Biserica*, în *op. cit.*, p. 767.

¹⁶ Emil Dumea, *Istoria Bisericii Catolice în Moldova*, Iași, 2005, p. 61; online: http://www.academia.edu/2919327/Istoria_Bisericii_Catolice_in_Moldova

forme de protecție socială pe baza principiului întraajutorării. Hrisovul breslei era înscris în „Catastihul breslei”, în care se consemnau de-a lungul timpului și întăririle ulterioare ale altor domni, cărțile de blestem ale mitropolitului, episcopilor și marilor boieri, starostele breslei, sumele strânse la cutia breslei și alte venituri. Breslele de meșteșugari contribuiau cu mari sume de bani la construirea, repararea și întreținerea unor lăcașe de cult ale căror hramuri erau recunoscute ca patroni ai membrilor lor. Un meșteșug sau negoț avea de multe ori același hram patron în toată țara. Astfel, patronul breslelor blănarilor era Sfântul Ilie¹⁷ Astfel, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, la Bârlad, bisericile *Sf. Ilie* și *Sf. Gheorghe* erau îngrijite de *breslele blănarilor*, respectiv a *abăgerilor* (croitori specializați în confecționarea postavului, în special a abalei, postav de culoare albă sau sumănari)¹⁸. Majoritatea membrilor acestor bresle erau de origine sud-dunăreană, cunoscuți și sub numele generic de „*sârbi*”, în mare parte bulgari și greci, care au imigrat în special în timpul războaielor austro - ruso - turce din 1768-1774, 1793-1806, 1806–1812, asimilați în cea mai mare parte. Astfel, între anii 1771–1773, pe baza scutiilor acordate de administrația rusă, din cele 170 de familii stabilite în ținutul Tutova, 108 trăiau în Bârlad¹⁹ De la 34 de negustori hrisovoliți în 1803²⁰ și 20 în 1816²¹, numărul lor a crescut la 100 în 1820²², iar în 1839 din cei 707 negustori și 540 de meșteșugari, 108 erau sârbo - bulgari²³. Imigrația bulgară, grupată în Mahalaua Sârbilor, mai ales după Războiul de Independență din 1877-1878, când a beneficiat de privilegiu timp de șapte ani, a contribuit în mod deosebit la dezvoltarea târgului, prin participarea activă la viața economică, politică și culturală a acestuia²⁴.

Eliberarea moșiei târgului²⁵ de sub stăpânire mănăstirească și boierească²⁶, în prima jumătate a secolului al XIX-lea (1815), a dus la accentuarea dezvoltării sale din punct de vedere social-economic și demografic²⁷ La jumătatea secolului al XIX-lea,

¹⁷ Eugen Pavlescu, *Economia breslelor în Moldova*, București, 1939, p. 59, 153-175, 209, 257, 345-351, 397-415.

¹⁸ *Ibidem*, p. 259, 583.

¹⁹ Ecaterina Negruți, *Evoluția demografică a Țării Românești și Moldovei. 1711-1821*, în *Istoria românilor*, vol. VI, București, 2002, p. 62 – 63.

²⁰ C. Istrati, *Condica visteriei Moldovei la 1803*, Iași, 2010, p. 165.

²¹ Idem, *Condica visteriei Moldovei din anul 1816*, Iași, 1979, p. 70.

²² D. Ciurea. *op. cit.*, p. 37.

²³ Oltea Rășcanu - Gramaticu și colab., *Istoria Bârladului*. Bârlad, 1998, vol. I, p. 207.

²⁴ Teodor Hardon, *Emigrația bulgară (sec. XIV-XIX) și urmele ei în toponimia și antroponimia românilor*, în „Elanul”, nr. 102/2010, p. 5-6.

²⁵ Gr. Găneț, Costică Gârneață, *Filiala Arhivelor Statului Vaslui*, București, 1984, p. 48 - Hotarul moșiei stabilit în timpul lui Ștefan cel Mare, 1495: vatra târgului împreună cu terenul arabil și imașul care înconjură așezarea.

²⁶ I. Antonovici, *Documente bărlădene*, vol. II, Bârlad, 1912, p. 193-194; Gr. Găneț, Costică Gârneață, *Din tezaurul arhivistic vasluian. Catalog de documente, 1399-1877*, București, 1986, p. 126: daniel domnească, din secolul al XVIII-lea, cu diferite obligații din partea târgoveților (dijmă, clacă, bezmăn, pentru casele și locurile din vatra târgului), făcută mănăstirii „Sf. Prooroc Samuel” din Focșani (1757-1785), primită la schimb de logofătul Iordache Cantacuzino (1785), schimbată cu spătăreasa Catrina Cantacuzino, sora sa (1786-1793), dată ca zestre fiicei sale, Elena, soția stolnicului Dimitrie Miculescu (1793-1813) și, apoi, Profirei Miculescu, soția spătarului Nicolae Dimache (1813-1815).

²⁷ Ecaterina Negruți, *op. cit.*, p. 74; C. Șerban, *Instituțiile urbane, 1711-1821*, în *Istoria românilor*, vol. VI, București, 2002, p. 330-331.

târgul Bârlad era cotate ca un însemnat centru negustoresc și meșteșugăresc. Meșterii și negustorii profesioniști au cunoscut o rapidă dezvoltare în perioada regulamentară, atât din punct de vedere organizatoric, cât și numeric, livrându-și produsele la un nivel mai înalt prin intermediul târgurile săptămânale, bâlciurilor și iarmaroacelor²⁸. Numărul lor a crescut substanțial atât pe seama populației rurale, dar mai ales prin imigrările străine, ajungându-se la un însemnat spor demografic. Populația urbană avea un aspect eterogen: negustori, meseriași, clerici, boieri, slujitori, robi țigani, evrei, sudii (sârbo-bulgari, greci, ș.a.)²⁹. De pildă, în 1829, Bârladul era populat de 3.415 suflete, din care: 40 boieri, 35 privilegiați, 3 mazili, 25 rupele visteriei, 92 negustori hrisovoliți, 77 birmici, 30 supuși străini, 34 evrei, 290 surugii, slujitori, slugi fără bir și alte bresle, 48 preoți, diaconi, dascăli³⁰. Dacă în 1815 erau cca 1.431 de case, din care 12 biserici ortodoxe, 1 catolică, 1 sinagogă, 457 dughene³¹, în 1832 erau 1.713 case cu 5.237 locuitori³², iar în 1859 erau peste 10.000 locuitori, situându-se printre orașele mari ale Moldovei³³.

Creșterea numărului de membri în rândul stărilor inferioare și al calfelor, majoritatea cu o viață precară, reflectă dezvoltarea pieței interne și stadiul înapoiat al industriei manufacturiere, lipsa de capital suficient pentru ateliere și întreprinderi stabile, acest fapt răsfrângându-se și asupra întreținerii lăcașelor de cult pe care le patronau. Astfel, în 1845, din cei 685 meșteri: 29 făceau parte din treapta I, 60 treapta a II-a, 449 treapta a III-a, 157 calfe, iar din 845 negustori: 12 din starea I, 99 starea a II-a, 516 starea III-a, 218 calfe. Între cei 163 supuși străini erau 24 bulgari, 21 greci și 4 sârbi³⁴. În 1849, din cei 683 meșteri: 19 făceau parte din treapta I, 36 treapta a II-a, 473 treapta a III-a, 165 calfe, iar din 658 negustori: 14 din starea I, 82 starea a II-a, 445 starea III-a, 117 calfe, iar în 1852, din cei 1.362 de negustori și meșteri: 1/I, 536/III, 632 calfe³⁵.

În secolul al XIX-lea, Bârladul a cunoscut transformări și din punct de vedere *edilitar*, definindu-i-se în linii mari profilul urbanistic modern, mai ales după aplicarea Regulamentului Organic, care a introdus norme noi de desfășurare a vieții orașenești. Un rol deosebit de important în acest proces l-a avut Eforia Târgului, constituită în anul 1832, în baza prevederilor regulamentare, instituție cu drept de municipalitate, de judecată și de notariat pentru toți locuitorii, care a preluat cea mai mare parte a atribuțiilor Epitropiei Casei Obștii Târgului, cea mai veche instituție de acest gen din Moldova (1803)³⁶. Sistematizarea orașului s-a făcut prin intermediul unui serviciu de arhitectură, care aviza și executa planuri privind ridicarea unor construcții, în cadrul

²⁸ Gh. Platon, *Mutații social-economice în Principate (1821-1878)*, în *Istoria românilor*, vol. VII, tom. I, București, 2003, p. 150-151.

²⁹ I. Antonovici, *op. cit.*, vol. II, p. 343-389.

³⁰ C. Istrati, *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1831*, Iași, 2009, p. 61.

³¹ I. Antonovici, *op. cit.*, p. 343-389.

³² D. Ciurea, *op. cit.*, p. 37.

³³ Ecaterina Negruți, *Clasificarea localităților urbane din Moldova în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Considerații demografice*, în AIIAI, XII, Iași, 1975, p. 11.

³⁴ Gh. Platon, *Observații cu privire la populația târgului Bârlad la mijlocul secolului al XIX-lea*, în *Revista SAI*, VIII, București, 1966, p. 2, 4-5, 8.

³⁵ Oltea Rășcanu - Gramaticu și colab., *op. cit.*, p. 212-213.

³⁶ D. Ciurea, *op. cit.*, p. 18; Gr. Găneț, Costică Gârmeață, *Filiala Arhivelor ...*, p. 50-52.

căruia s-a remarcat arhitectul Ignat Lorenço³⁷ În această perioadă construcțiile din cărămidă și piatră au cunoscut o mai mare amploare și în orașul Bârlad, odată cu acestea și numărul meșteșugarilor legați de aceste meserii. În realizarea lor s-au implicat meșterii *constructori*, care erau specializați în edificarea clădirilor de locuit, dar și a instituțiilor civile și de *cult*, realizându-se însă și mobilier, lucruri de artă, obiecte de uz casnic ș.a.. Aceste meșteșuguri erau practicate de *lemnari, pietrari, cărămidari, zidari și zugravi*, unele din ele diversificate prin specializări. Din rândul lemnarilor se desprindeau: *teslarii, dulgherii, tâmplarii, șindrilarii, strungarii, dogarii, rotarii, stolerii*, ș.a.. Cărămida se producea în ateliere locale. Piatra de construcție era adusă din cariere aflate în preajma orașului. Zidarii lucrau la comanda clientului, în baza unui contract, nerespectarea acestuia atrăgând sancțiuni. Meșterii *zugravi* împodobeau cu picturi liturgice pereții unor locașuri de cult sau chiar ale unor construcții civile. Un loc important l-au ocupat și meșteșugarii care prelucrau metale feroase - *fierarii* și, separat, cele neferoase, foarte căutate în vreme - *clopotarii, aurarii, argintarii*³⁸

În anul 1815, după numele de familie, în *Tabla măsoriștii târgului Bârlad de la 1815 pe toate mahalalele și vatra veche*, în târgul Bârlad erau cca 48 ciubotari/cizmari, 30 tăbăcari, 19 blănari, 9 cojocari, 25 abăgeri, 12 dulgheri, 4 cărămidari, 3 zugravi, 1 pietrar, 1 argintar, 1 cazangiu ș.a.³⁹ În 1845, din cei 540 de meșteri și negustori nesupuși la dări, se aflau: 77 de meșteri autohtoni, 7 calfe dulgheri și pietrari, 20 argintari și lăcătuși, 11 stoleri, 1 lemnar, 1 tinichigiu, 2 alămari, 2 giuvaergii, 2 căldărari, 104 negustori autohtoni de blănari și cojocari și 45 calfe, 62 negustori și 24 calfe abăgeri. Iar din cei 163 de supuși străini, 49 erau coloniști sud-dunăreni (23 bulgari, 21 greci și 5 sârbi) și 53 bejenari cu dare, de aceeași origine⁴⁰

În acest proces înnoitor s-au înscris și cele două biserici de breaslă din Bârlad: „Sf. Ilie” și „Sf. Gheorghe”, care se numărau printre puținele locașuri de acest gen ctitorite în Moldova, alături de bisericile Curelari și Vulpe din Iași, Sf. Ilie din Botoșani și Sf. Ilie din Chișinău (azi, demolată). Cea mai mare „ambție și cinste” pe care și-o putea dori o breaslă, de a ridica un locaș de cult, nu s-a putut realiza întotdeauna sau rezista în timp, fiind de lemn. Deși multe biserici păstrate până astăzi poartă numele breslelor, ele aparțin altor ctitori, fiind doar închinete acestora⁴¹.

Existența celor două bresle de negustori și meșteșugari la Bârlad este dovedită în secolele XVII-XVIII prin menționarea unor membri: 1630, Toader tăbăcar din Bârlad⁴²; 1697, Toader Abăgeru, staroste de abăgeri; 1743, Ion Abagiu și Dumitrașcu,

³⁷ Nicoleta Arnautu, *Documente privind viața comercială a Bârladului la mijlocul secolului al XIX-lea*, în AMM Vaslui, nr. III-IV, 1981-1982, p. 316-317, 321; v. și doc. nr. 495/1975/ Muzeul „V. Pârvan” Bârlad.

³⁸ C. Șerban, *Meșteșugurile și manufacturile, 1711-1821*, în *Istoria românilor*, vol. VI, București, 2002., p. 195-196.

³⁹ I. Antonovici, *op. cit.*, p. 343-389.

⁴⁰ Gh. Platon, *op. cit.*, p. 5, 8, 10-11.

⁴¹ Eugen Pavlescu, *op. cit.*, p. 412-413.

⁴² *Ibidem*, p. 69: unele documente istorice dovedesc existența unei bresle de negustori la Bârlad pe la 1600, al cărui staroste era un oarecare Toader.

staroste de ciubotari; 1780, Dumitru, staroste de blănari, a căror breaslă era constituită în anul 1777⁴³

Europenizarea modei a avut drept rezultat stagnarea afacerilor breslelor și suprimarea a activității lor prin Legea corporațiilor din 22 ianuarie 1873⁴⁴, fapt care s-a răsfrânt și asupra lăcașelor de cult, ctitorite sau închinatelor lor.

BISERICA „SFÂNTUL ILIE”

Cele mai vechi mărturii documentare despre biserica *Sf. Ilie* din Bârlad datează de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. I. Antonovici menționa că prima biserică cu acest hram a fost construită între anii 1794 -1795 de către breasla blănarilor⁴⁵. Potrivit unor acte de danie, în primăvara anului 1794, biserica era în curs de construcție. La 5 martie 1794, postelnicul Vasile Iașanu dăruia un loc „sfintii bisărici, ce să prăznuște hramul sfântului proroc ilie”, iar la 8 mai 1794, Antohi, fiul diaconului Apostol, dădea o parte din terenul său pentru lărgirea ogrăzii ei, „în mahalaua dinspre malul Bârladului, undi s-au socotit di iapitropi *di s-au și făcut sfânta biserică*”⁴⁶. Într-o mărturie hotarnică din 1813, este pomenit un act de danie a lui Ioan Ursu, „ce-au fost starosti de cizmari”, care dăruia „*un loc bisericii*”, ce îl avea în baza unui zapis din la 9 mai 1754⁴⁷. Aceste mărturii dovedesc că inițiativa construirii locașului a aparținut atât *epitropiei*, cât și *breslașilor*. În toamna anului 1795 lucrările au fost întrerupte, datorită neînțelegerilor ivite între breslași și protopopul Ioan Chiru, împuternicit cu „toată treaba facerii de biserică”. La solicitarea ctitorilor Constantin Șlicarul și Vasile Ouleț, protopopul Ioan Chiru, reprezentantul *epitropiei*, a fost înlăturat prin cartea de judecată a P.S. Antonie, episcopul Romanului, din 8 decembrie 1795. Ctitorirea locașului a rămas numai pe seama breslei. Prin urmare, la 23 decembrie 1795, protopopul a primit suma cheltuită până atunci, în valoare de 235 lei și 13 parale de la breasla blănarilor, 40 de lei de la jupân Matei (meșter/negustor) și 10 lei de la Vasile Milciu⁴⁸. În *Sinodicul* din 1879, publicat de I. Antonovici în 1926, printre ctitorii acestui lăcaș sunt menționați: Vasile Huhuleț (Ouleț), Toma Vasiliu (Huhuleț/Ouleț) fiul, Ioniță Robu, Sandu Bou și Dimitrie Arghiri⁴⁹. În actele de ctitorire sau miluire a lăcașului sunt pomenite multe nume de origine sârbo-bulgară ca de exemplu: „starostili” Păun Hriste (1798-1807)⁵⁰, Boiu de la Bojo, Ivanciu de la Ivanco, Mihălcescu de la Mihalco, Stoico, toate de origine bulgară, Petre Sârbusâr⁵¹ ș.a..

Scăderea puterii economice a breslei, începând cu prima jumătate a secolului al XIX-lea, rezultă și din actele domnești emise în această perioadă. Astfel, la stăruința

⁴³ Oltea Râșcanu - Gramaticu ..., *op. cit.*, p. 99-102; I. Antonovici, *op. cit.*, p. 10, 23-24.

⁴⁴ Dan Beridei, *Tabel cronologic*, în *Istoria Românilor*, vol. VII, tom. I, București, 2003, p. 897.

⁴⁵ I. Antonovici, *op. cit.*, vol. I, p. 124; vol. V, Huși, 1926, p. 86; N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, p. 85.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 124.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 142; vol. II, p. 380.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 127 -129.

⁴⁹ *Ibidem*, vol. V, p. 85;

⁵⁰ *Ibidem*, vol. I, p. 132-133, 135.

⁵¹ Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, 1983, p. 70, 248, 264, 305, 427, 471.

breslei, Constantin Ipsilanti vodă permitea să se aducă în folosul bisericii 4 oameni străini de peste hotar: „ce vor găsi de piste *Dunăre* sau din alte părți streine”, scutiți de „orice dări și havalale”, prin privilegiul din 9 iunie 1800, reînnoit de Scarlat Callimachi la 10 martie 1813, arătându-se că „numita biserică ci iaste zidită prin ajutorul *breslii blănarilor*, să află lipsită de cele trebuincioase”⁵². În 1816, biserica era deservită de 7 oameni fără bir⁵³

Situația economică precară a breslei se explică și prin faptul că în anul 1817, ctitorii și epitropii au încercat să ațierosească biserica mănăstirii Neamțului și Secului, intenție ne pusă în practică din cauza neînțelegerii dintre ei⁵⁴. Într-o însemnare din 30 decembrie 1828 de pe *Mineitul lunii lui Decembrie*, tipărit la Buda în anul 1805, se arată că biserica „zidită și făcută cu toată zestre ei prin ajutorul numitii bresle a blănarilor”, era întreținută de aceasta⁵⁵

În 1813, potrivit planului de situație întocmit de vornicul de poartă, Pascal Gane, în ograda bisericii, împrejmuită cu gard de lemn (zaplaz), în centru se afla biserica, turnul clopotniță și școala pe latura de vest, chiliile la sud, poarta la nord și o clădire în construcție (*bina*) în colțul de sud-vest⁵⁶ În anul 1825, în ograda bisericii sunt menționate doar chiliile (*odăile*) de pe latura de sud și clădirea în construcție din colțul de sud-vest⁵⁷

Pe lângă biserică a funcționat, cu intermitențe, o școală de băieți. În anul 1815, cursurile se desfășurau în una din cele 11 chilii (*odăi*)⁵⁸ Școala redeschisă la 14 octombrie 1841 de dascălul Stan Neculau⁵⁹ a funcționat până în anul 1847, când a fost desființată, împreună cu toate școlile bisericesti din târg, după înființarea școlii catihetice de pe lângă biserica Domnească, care se număra printre cele 12 instituțiile de învățământ cu acest profil fondate în 1846 în Moldova⁶⁰ În 1847, la școala, condusă de dascălul Stan Zaremba, învățau 16 băieți⁶¹

Locașul, amplasat pe malul Bârladului, „în mahala, la podul din gios, pe locul mănăstirii lui Adam”, lângă pârâul Beșleaga (la N de această gârlă)⁶², era construit din lemn. Planul său nu este cunoscut, dar în sinodicul amintit, se menționează că „avea formatul și construcțiunea de lemn ca multe alte biserici din timpurile vechi”⁶³ Era construit fie din furci, cu sau fără lipitură, sau din bârne așezate orizontal, cum sunt și astăzi vechile biserici de lemn din județul Vaslui, având plan de navă ori de cruce. După planul menționat mai sus, pare să fi avut formă de navă.

⁵² I. Antonovici, *op. cit.*, p. 134, 139-140.

⁵³ Corneliu Istrati, *Catagrafia 1816*, p. 69.

⁵⁴ I. Antonovici, *op. cit.*, p. 146.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 319.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 142, Anexa la doc. Nr. XXV din 25 Oct. 1813 - *Biserica Sf. Ilie din Bârlad, cu ale ei porțiuni de loc de prin prejur*” Închiptuire făcută de Pascal Gane, vornic de poartă.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 151-152.

⁵⁸ *Ibidem*, vol. II, p. 351.

⁵⁹ *Ibidem, op.cit.*, vol. I, p. 319.

⁶⁰ Costin Clit, *Activitatea culturală a ierarhilor hușeni în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în *Elanul*, nr. 26/2013, p. 18.

⁶¹ I. Antonovici, vol. V, p. 75.

⁶² *Ibidem*, vol. I, p. 135-137.

⁶³ *Ibidem*, vol. V, p. 86.

La mijlocul secolului al XIX-lea, biserica de lemn, fiind amenințată cu „căderea”, a fost demolată la 20 iulie 1859 și reclădită de zid, între anii 1860-1869⁶⁴. Pregătirile pentru construirea noului locaș au început cu câțiva ani mai înainte. În anul 1857, ca urmare a stării avansate de degradare în care se afla biserica de lemn, negustorul Ioan Gheorghiu, în numele „poporenilor”, printr-un „înscris” către protoieria Bârlad, „*se obliga a stăruii singur pentru zidirea bisericii*” din nou⁶⁵. Stingându-se din viață în 1858, inițiativa sa a fost preluată de alți ctitori și creștini, care sub îndrumarea unui comitet condus de protopopul Ioan Ghinea, în calitate de epitrop (+ post, 25 ianuarie 1867)⁶⁶ și, apoi, de Ioan Velea⁶⁷, urmaș al vechilor breslași, au reușit să adune sumele și materialele necesare construirii noului edificiu, „*pe o bază sănătoasă de piatră, cu o construcțiune solidă și după un stil mai corespunzător stilului modern*” și „*într-o mărime mai spacioasă*”, după cum se arată într-un apel de ajutorare din 1864⁶⁸.

Suma de 73.957 lei vechi, contabilizată de epitropul Frumuzachi Moscu, între anii 1858 și 1862, provenea din banii strânși prin „cutia milei” de către Ioan Gheorghiu (+ 1858), Gh. Goiu (+1859), Colea Vasiliu și bătrânul Vasile, alături de preoții: Ioan State, Vasile Teodoru și Scarlat Codreanu; din vânzarea unor bunuri deținute de biserică (Antimisul vechii biserici și alte bunuri mobile și imobile), închirierea unor spații (chilii, dughene, han, hambar), perceperea bezmenului pe clădiri, dijma cărămizii obținută de Casa Epitropiei moșiei târgului Bârlad în anii 1857-1860, împrumutul de la monahul Efrem de la schitul Bogdănița ș.a.⁶⁹ Situația contabilă oferă informații amănunțite despre materialele care s-au folosit pentru edificarea lăcașului, cantitatea, proveniența și prețurile lor, numele meșterilor și plata acestora. La suma adunată, s-au adăugat donațiile de materiale ale credincioșilor (ofrande).

Materialele de construcție au fost procurate de la atelierele locale și din localitățile din apropiere. Cărămida a fost produsă de meșterii locali (601.720 buc.), lemnul adus de la Mânzați (stejar și tei pentru câpriori, corzi, schele, magazie; 1155 dulapi de brad și 800 scânduri), iar piatra de la Galați (40 coșuri pentru fundație) și Popești (pentru ancadramentele ușilor și scările pridvorului). În procesul de construcție s-au folosit 3.812 oca (1 oca ~ 1,250 kg) de fier (armătură, ferestre, praguri), 33.000 oca ipsos, 1.148 oca nisip, 12.469 oca var bun și 653 kg var prost⁷⁰. Planul edificiului a fost întocmit de arhitectul Ignat Lorenço, inspirat după un model adus de Ioan Gheorghiu din orașul Bolgrad⁷¹ (biserica *Schimbarea la Față*, ctitorie a coloniștilor bulgari, 1833-1838, din Basarabia, azi, Ucraina)⁷², fiind plătit cu de 370 lei, cu un acout de 185 lei. Fundația și temelia au fost executate de Gheorghe Baci (Giorg

⁶⁴ AEH, Huși, 1938, p. 104.

⁶⁵ AN Vaslui, fond *Episcopia Hușilor*, dos. 39/1864, f. 4.

⁶⁶ I. Antonovici, vol. I, p. 213-226.

⁶⁷ *Ibidem*, vol. V, p. 86.

⁶⁸ *Ibidem*, vol. I, p. 184.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 173-176; AN Vaslui, fond *cit.*, dos. 39/1864, f. 4.

⁷⁰ I. Antonovici, *op. cit.*, p. 177-178, 180, 185.

⁷¹ Arhiva parohiei, dos. /1965, f. 1 - *Istoricul bisericii „Sf. Prooroc Ilie” din Bârlad*.

⁷² *Vezi*, <http://ro.wikipedia.org/wiki/Bolgrad>

Batir⁷³, calfă de pietrari (6.735 lei); zidirea bisericii de „două palme și mai bine” în sus, de pietrari și salahori, fără calfă (1671, lei și 26 parale); construirea bisericii până la acoperiș de către meșterul Mihai Popoiu; lemnăria de meșterii dulgheri, plătiți în raport cu specificul muncii lor: Ioan Bălan, Scarlat Braun, Iordache Abăgerul, Ioan Dole și Toader Vinderiul/de la Vinderei (1.850 lei)⁷⁴

Piatra de temelie a fost sfințită în primăvara anului 1858, dovadă fiind pomelnicul din altar, cu o inscripție în limba română, caracter chirilic, scrisă cu majuscule pe o piatră (49/20 cm): „1858. Mai 6. Vi<i>: fi<ind>.../ Sc<a>rlat preut cu fi<i> s<ă>i: Ioan pr<e>ut: cu fi<ii>:...// Vasili preut: Nastasi<a> pr<e>sviter<a>: cu fiu<l> săi: Fru<mu>zachi: Dimitra: cu fi<ii> săi: Mihaiu cu fi<ii> / Ștefan: Ioan: Il<e>ana: cu tot neamu<l> lor (Fig.1). Acest pomelnic de familie aparține lui Frumuzachi Moscu și preoților slujitori din acea vreme, care s-au implicat în fondarea bisericii, anume: Scarlat Codeanu, Vasile Teodoru și Ioan State⁷⁵ Contractul de executare a fundației de către meșterul Giorg Bator a fost încheiat în 1859⁷⁶

Contractul semnat la 12 iulie 1861 de către Mihai Popoiu, „maestrul de chetrari” și Frumuzachi Moscu, episcop, destul de scrupulos, dovedește seriozitatea cu care se lucra în epocă și importanța lucrării, antreprenorul se angaja să întreprindă lucrările cu meșterii și salahorii săi, să respecte planul întocmit de arhitect, să zidească biserica până la acoperiș, pridvorul, turnul și „turnșorul” de la altar, să răspundă de rezistența acestora, de calitatea materialelor și buna lor execuție, să realizeze schela și finisajele. Comanditarul se obliga să asigure materiale de bună calitate până în luna martie a anului următor, verificate și acceptate de meșterul pietrar; să respecte termenul de furnizare a acestora, pentru ca meșterul să aibă timpul necesar prelucrării lor, să procure materialele necesare pentru schelă și să asigure plata lucrătorilor la timpul stabilit, în moneda evaluată la cursul zilei. Suma stabilită era de 26.160 lei, din care 3.700 lei avans, iar restul de plată în rate, în funcție de executarea lucrărilor, plus 100 galbeni la terminarea acestora. Lucrările de zidărie nu au putut fi începe la data stabilită în contract, adică în lunile martie-aprilie 1862, ci în primăvara anului următor, din cauza întârzierii procurării materialelor⁷⁷. La 1 decembrie 1863, lucrările erau întrerupte din lipsa fondurilor. La acea dată, se ajunsese cu zidirea bisericii până la acoperiș, fiind învelită cu tablă, ridicat turnșorul de pe altar și turnul cel mare până la mijlocul ferestrelor⁷⁸. De aceea, în vederea finalizării acestor lucrări, protopopul I. Ghinea, în calitate de episcop, responsabil cu supravegherea lor, solicita la 20 ianuarie 1864 ajutor financiar prințului Mihai Sturza, fostul domn al Moldovei⁷⁹, ajutor rămas, se pare, neonorat. În aceste împrejurări, în toamna aceluiași an, episcopii au vândut un teren al bisericii, aflat la șosea „în treacățul mare”, pentru continuarea lucrărilor,

⁷³ Arhiva EH, dos. 1967, f. 7: *Dosar cuprinzând inventarierea bunurilor cu valoare istorică, artistică și documentară a Bisericii parohiale Sf. Ilie din Bârlad*,

⁷⁴ I. Antonovici, *op. cit.*, 178-179.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 182, 186.

⁷⁶ Arhiva EH, *op. cit.*

⁷⁷ I. Antonovici, *op. cit.*, p. 170-173.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 181.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 184.

adică: construirea stâlpilor (coloanelor) din împrejur, a scârilor de la pridvor și ancadramentelor de la uși, tencuirea și zugrăvirea interioară și exterioară, precum și dotarea cu mobilier de cult⁸⁰ În 1866, lucrările au fost întrerupte din lipsă banilor, ajungându-se și la un proces pentru desființarea contractului din această cauză. Biserica a fost sfințită de abia în toamna 1869, când i s-a adăugat și al doilea hram: „Sf. Ierarh Vasile”, la inițiativa răposatului protoiereu, Ioan Ghinea. Ceremonia de sfințire a fost oficiată de către P.S. Iosif Gheorghian, episcopul Hușilor, alături de protoiereul județului Tutova, Constantin Vrabie, după cum consemna sub-protoiereul Gheorghe Avram, într-o însemnare găsită sub Sf. Masă, cu ocazia lucrărilor de consolidare din anii 1994-2005, scrisă pe hârtie cu cerneală neagră în limba română și datată, 28 septembrie 1869: „<A>ceas<tă> S<â>ntă Biserică s-a sfințit de Preasfințitul Episcop Eparhiei Hușii D. D. Iosifu, fiind Protoiereu Județului T<utovii> Constantin Vrabie, iar sub-scrisul Sub-Protoiereu-Sachelar G. Avramu. 1869. Septemb<rie> 28. Duminică. Berlad - după vremei găsându-se aceasta - se fiu pomenit Ghiorghii Preotu” (Fig. 2). Cu acest prilej, epitropul Ioan Velea a imprimat la tipografia Asociației „Unirii” din Bârlad 100 de invitații. Ioan Antonovici, în vârstă de 12 ani, pe vremea aceea, elev în clasa a II-a primară, martor la „acea frumoasă și măreață solemnitate”, relatează mai târziu, că după terminarea a șapte clase seminareale, fiind cântăreț, diacon și preot la această biserică, în 1894, când a ajuns paroh și a urcat în turnul clopotniței să ia în primire clopotele, i s-au umplut ochii de lacrimi, amintindu-și de acest măreț eveniment⁸¹

În sinodic sunt nominalizați drept ctitori: Ioan Ghinea, protopop, Frumuzachi Moscu, Ioan Velea, Ioan Gheorghiu (cojocar), Chiriac Dobrovici și Colea Blănariu⁸², urmași ai vechilor ctitori breslași, în cea mai mare parte, de origine bulgară, alături de alți creștini și binefăcători. Unele mărturii dovedesc că din rândul acestora mai făceau parte și alții. În biserică (inițial, în naos, strămutată la nord de biserică, azi, în pronaos) se află o lespede de marmură albă/pomelnic (164/82 cm), cu o inscripție în limba română, caracter chirilic, decorată cu un chenar cu motive vegetale, datare ilizibilă (ștearsă), aparținând lui „Panaite închinător”, comandată de către acesta în timpul vieții, după cum reiese din text: „Pietra care vi<i> au băgat-o în se<a>ma ziditorii. Aceasta s-au făcut în timpul de la Domnul. S-a făcut aceasta și esti minunată întri ochii noștri spre pomenirea a robilor săi Anghelachi Panaiti, închinătorii, Anastasiea închinătoarea și a tot niamu<l> lor adormiți: Maria închinăto<a>rea, Anghelachi, Solomia schimonahia, C<ă>sandra, Ion, Dumitru, Panaite, Veniamin monah, Neculai, Smaranda și cu tot niamu<l> lor” (Fig. 3). Potrivit acestor mărturii, deși *Panaite închinător* nu apare nominalizat în sinodic, s-a considerat principal ctitor, nu atât prin contribuția sa materială ci mai ales în virtutea dreptului de urmaș al ctitorilor bisericii de lemn, care aveau dreptul să fie înmormântați în biserică.

În proscomidie, încastrat în zid, există un alt pomelnic de familie al ctitorilor „Panaite și Dimitrie, închinători” și al *preoșilor slujitori*, datat 1878, scris pe piatră (131/54 cm), în limba română, cu majuscule: „Pomelnicul Ctitorilor / Panaite

⁸⁰ *Ibidem*, p. 185.

⁸¹ *Ibidem*, vol. V, p. 86-87; AEH, 1938, p. 104.

⁸² *Ibidem*, p. 85- 86.

închinător, Petro, Catinca, Maria, Lazaru, Ruxanda, Maria, Anastasia. I<nchină>tori. / *Vii*, Maria, Ecaterina, Iordana, Nistor, Sevastia, Neculai, Ioan, Ecaterina, Maria, Ionu preut, Rusanda Pres<vitera>, Hristoduru preut, Zamfira, Pres<vitera>, Demitra, Frumuzache, Gavrilu, Dumitra, Zoița, Teodoru, Vasilie preut, // *Adormiții* / Grigorie, Safta. Dimitra, Natalia, Safta, Petrachi, Ioan preutu, *Velea Petro*, Dimitrii, Ckirickița, Ioan, Ckrieki Ștefan, Niculai, Nedelcu, Kirieacu, Teodosia, Teodor, Ion, Isaia, Sanda, Nicolai, Maria, Ivanciu, Moisi, Ckiraca, Maria, Dinu, Zoița, Scarlatachi preot, Ioan preut, Fotachi, Elena, Filaret Arhiereu, Policarpu Arhiereu, Asineta sch. Monahia. / Gheorghii, Constantin, Manolachi, Chiraca, Elena, Elena, Petrachi, Anghelache, Solomia, Schimonahia Maria, *Închinător Dimitrie*, Panaite, Casandra M., Ion, Veniamin monaki, Nicolae, Smaranda, Gheorghii, Elena, Gheorghe Iordana, Maria, Rusanda, Ion. 1878⁸³ (Fig. 4). Se pare a fi vorba despre hagi Panaite Anghelachi, semnatar al Procesului-verbal din 1 decembrie 1863 pentru alegerea protopopului Ioan Ghinea în funcția de episcop, însărcinat cu supravegherea continuării lucrărilor de construire a bisericii⁸³ De asemenea, printre donatorii crucii de lemn din 1870, menționată de I. Antonovici, este pomenit și *Panaite închinător*⁸⁴

Pomelnicul de familie al lui *Dimitrie Hriste*, găsit sub Sf. Masă cu ocazia lucrărilor de consolidare - restaurare menționate mai sus, dovedește că această familie făcea parte, de asemenea, dintre ctitori. Documentul este nedatat, scris pe hârtie cu cerneală neagră, în limba română, caracter chirilic: „POMELNICU / VII / Dimitri. Pra<s>chiva. Alecu. Gheorghii. / Necolai. Costa<n>dinu. Safta. Ana. / AD<O>RMIȚII. / Profira, Ioan, Rada, Vasile, Mariea, Paraschivu, Mariea, Gahița, Nedelea, Mariea, Toaderu, Ioanu, Iftimiea, Elena, Gheorghe, Stana, Ioanu, Ioanu, Gheorghii, Ioanu, Toaderu, și totu ne<a>mu loru. / PO<MELNICUL> Dumisale, *Demetrie Hriste*”. Are un sigiliu, din păcate foarte deteriorat, care nu îngăduie să fie identificat dacă era un sigiliu de familie, breaslă sau pecetea Judecătoriei ținutului Tutova (Fig. 5).

Aceste mărturii demonstrează că *Panaite* și *Dimitrie Hriste închinători* se numărau printre principalii ctitori, urmași ai primilor ctitori breslași, de origine bulgară. De asemenea, familia ctitorului Ioan Velea a venit din cetatea Târnovo din Bulgaria la începutul secolului al XIX-lea, a cărui soră, Iordana, scăpase cu bine dintr-o furtună pe mare la venirea în Moldova și drept mulțumire lasă cu limbă de moarte cumnatei sale Ecaterina Velea să îmbrace cu argint cele două icoanele împărătești din naosul bisericii: „Sf. Vasile” și „Sf. Nicolae”⁸⁵, aflate și astăzi în patrimoniul parohiei. Ecaterina Velea, soția episcopului Ioan Velea, era fiica lui Dumitrachi/Arghiri Blănaru, ctitor al primei biserici⁸⁶ Haralampie Hagi Anghel, episcop al bisericii de lemn, este semnatar și al documentelor bisericii de zid, alături de alți urmași ai primilor ctitori, cum ar fi: Costache Dumitru Robu, Cole și Eni Vasiliu, Petrachi Dobrovici, N. Ivanovici, S. Ivanovschi, ș.a.⁸⁷ (Fig. 6).

⁸³ *Ibidem*, vol. I, p. 181.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 316.

⁸⁵ *Ibidem*, p. 316.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 176.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 156, 138, 182, 186.

Biserica, aflată astăzi pe str. Paloda nr.14, pe locul unde a fost biserica de lemn, la cca. 50-60 m nord-est, prezintă un plan triconc cu absida altarului semicirculară, absidele laterale în rezalit, turlă mică pe altar, pridvor și turn clopotniță pe vest, acoperiș articulat, învelitoare de tablă, pictată la interior, în tehnica frescă (Fig. 7). Accesul principal de vest și rezalitele absidelor laterale sunt interpretate ca fațade de temple ionice. Plastica arhitecturală neoclasică, de o deosebită puritate stilistică, este ilustrată prin panouri rectangulare, adâncite în zidărie, ferestre dreptunghiulare cu deschideri în arc în plin cintru, cornișă subliniată de friză cu denticule și frontonul cu dinți de lup (v. Ruginoasa - Iași). Turnul clopotniță cu ceas, ridicat peste pridvor de secțiune hexagonală, cu 3 niveluri, acoperiș de tip baroc și turla de pe altar au același decor ca și biserica. La interior, deși construită în stil neoclasic, potrivit epocii în care a fost ctitorită, sistemul de boltire rămâne cel tradițional. Naosul este acoperit de o boltă de secțiune octogonală pe nervuri simple ca și în arhitectura bisericilor de lemn, semi-calotele de pe absidele laterale și tavanele de pe celelalte compartimente sunt din lemn stucat, calotă pe pridvor, deschideri în arc la proscomidiar și diaconicon. Cafasul de lemn, sprijinit pe doi stâlpi metalici, este pictat, poleit⁸⁸ (Fig. 8).

În Catagrafia din 1879, edificiul este prezentat ca o „biserică cu temelie de piatră, pereți de cărămidă, acoperită cu tinichea, pe dinlăuntru zugrăvită în oloi, cu un turn în care stă un ceasornic, trei clopote, două toace, una de fier și două de lemn, cu o veșmântar<i>e lipită de Biserică, având o ușă și o fereastră, iar Biserica având cinci ferestre cu două rânduri cu f<i>er în mijloc, cu șase uși, două perechi uși căptușite cu f<i>eru și o pereche cu geamuri de sticlă”⁸⁹

Deși, extrem de scrupuloși în a însemna orice sumă cheltuită, epitropii bisericii nu au consemnat că a fost pictată inițial la interior. Însă, după cum rezultă din catagrafia de mai sus, a fost pictat încă de la început, în tehnica ulei. După tradiție, ar fi fost pictată de un elev al lui Tattarăscu, a cărui nume nu se cunoaște, și de Balais, ucenicul pictorului Robea din Galați, care ar fi murit în timpul executării lucrării, căzând de pe schelă. Probabil că lucrările au fost întrerupte după accident, deoarece într-un istoric al bisericii din anul 1967 se menționa că lăcașul a fost pictat în întregime, inclusiv veșmântarul, la sfârșitul secolului al XIX-lea, de către zugravul Ioan Munteanu din Bârlad⁹⁰.

În anul 1983, în urma unui studiu cu privire la restaurarea picturii, prof. Gheorghe Iliescu din Roman, pictor-grafician (1906-1988), confirmă faptul că pictura a fost executată o dată cu biserica, după suportul de zid bine pregătit, legat cu un mortar (tencuieli) pe bază de materiale de epocă - var și nisip, elemente favorabile picturii. Pictura asupra căreia s-a intervenit ulterior, o estima ca fiind de valoare artistică medie, ne respectându-se întocmai Erminia bisericii ortodoxe. Pictorii s-au confruntat de la început cu un spațiu dificil de acoperit, cel puțin în naos și pe toată suprafața tăvănită, dat fiind sistemul de boltire tradițional, ei au fost siliți să găsească o

⁸⁸ Vezi, Maria Popa, *Monumente istorice din județul Vaslui. Biserici și mănăstiri din eparhia Hușilor*, Iași, 2008, p. 21-28; rectificare: cf. Eugen Pavlescu, *op. cit.*, p. 402, pomelnicul breslei cojocarilor din 26 mai 1834 aparține bisericii Sf. Ilie din Chișinău.

⁸⁹ AN Vaslui., *op. cit.*, dos. 1/1879, f. 26; v. Anexa 1.

⁹⁰ Arhiva EH, dos. /1967, f. 2.

soluție din punct de vedere iconografic, iar cea găsită nu a fost tocmai cea ideală. Un exemplu ar fi, bolta naosului unde, central, ar fi trebuit să fie reprezentat Iisus Hristos Pantocrator, iar nu pe o laterală. Realizată în doua registre, din punct de vedere artistic, pictura murala în ulei, era un amestec între tradiție și inovație, tradiția ținând de cea a iconarilor (realizarea fetelor, a mâinilor, a corpului, perspectiva „morală”), iar inovația, tendința modernă cea neoclasică (decor, vesminte). Dacă, tehnic avea câteva calități, din punct de vedere al compoziției se dovedea a fi a unor amatori, mai în toate cazurile centrul de interes în loc să cadă asupra personajului principal sau a acțiunii care în iconografia creștină are un simbolism aparte, devia spre personaje secundare. La acestea s-au adăugat, intervențiile ulterioare care au încărcat suprafața picturii, alterând imaginea realizată de artiști⁹¹

De-a lungul timpului, locașul a fost supus mai multor reparații. În anul 1932, s-au executat lucrări atât la interior, cât și la exterior, sub supravegherea pr. paroh N. Iancu, în valoare de 459.705 lei, din fonduri proprii, La scurt timp, bolțile deteriorate de cutremurul din 29 martie 1934 au fost reparate prin strădania aceluiași preot, cu suma de 86.215 lei, tot din veniturile bisericii⁹², când a fost reînnoită și pictura murală⁹³. După cutremurul devastator din 1940, care a produs multiple fisuri în zidărie și prăbușirea parțială a turnului - clopotniță de peste pridvor (pachetul octogonal, superior), a fost reparată sub păstorirea preotului paroh, Ștefan Vasilescu, econom stavrofor, când au fost refăcute cupola, tencuielile exterioare și ultimul nivel al turnului clopotniță, suprimându-se nivelul al doilea. În anul 1947, lucrările erau în curs de desfășurare⁹⁴. În 1950 a fost refăcut turnul, aducându-se la forma originală, dar cu schelet din beton armat, care nu se preta la vechiul masiv din cărămidă. Totodată, a fost curățită pictura interioară, adică „spălată” (îndepărtate depunerile de praf și fum) și „corectată” pe porțiunile afectate de seism (integrare cromatică sau chiar pictare din nou). În anii 1958 și 1959, s-a tencuit la exterior, prin strădania pr. paroh Nicolae Herghelegiu, econom stavrofor⁹⁵. Între anii 1969-1973, a fost reparată la exterior și învelită din nou cu tablă zincată. De asemenea, a fost curățită și renovată pictura de către trei pictori din Focșani: A. D. Cantini, Pompilia și Petre Vâlceanu, cu banii strânși de la enoriași, la stăruința pr. paroh, Gheorghe Popa, protoiereu, a cântărețului Gh. Bunea și episcopului Constantin Zaharia, casier. Biserica a fost sfințită la 8 iulie 1973, după cum se poate constata din inscripția aflată pe perețele de nord al pridvorului. Cutremurul din 1977 a cauzat din nou mari avarii edificiului, fiind reparat în anul 1980⁹⁶. Cutremurul a produs degradări mari picturii, mai ales în naos și pronaos. Proiectul de curățire și restaurare a picturii, întocmit de către pictorul Gh. Iliescu, în valoare de 76.611 lei, nu au mai fost pus în aplicare, din cauza că pr. paroh, D. Șușnea, era „în stare de bătrânețe și bolnav”, se arată într-un memoriu al pr. paroh,

⁹¹ Arhiva parohiei, dos. 1/1982-1983: *Deviz pentru lucrările de restaurare care urmează a se efectua la biserica cu hramul „Sf. Ilie” din orașul Bârlad, jud. Vaslui*, f. 4-8.

⁹² AEH, 1938, p. 104.

⁹³ AN Vaslui, *fond cit.*, dos. 1/1947, f. 402.

⁹⁴ *Ibidem*.

⁹⁵ Arhiva EH, *fond Protoieria Bârlad - Parohia Sf. Ilie*, dos. 1/1967, f. 2.

⁹⁶ Însemnarea pr. D. Șușnea de pe *Mineitul lunii Septembrie*, Râmnic, 1862, p. 285.

Marcel Ciucur, din ianuarie 1992⁹⁷ Seismele din anii 1986 și 1990 au accentuat degradarea edificiului, punându-i în pericol structura de rezistență (fisuri în „X” deasupra ferestrelor și la colțuri; capiteluri și frontoane dislocate și căzute, tencuieli și finisaje exfoliate etc.)⁹⁸

Lăcașul, martor de arhitectură religioasă de la mijlocul secolului al XIX-lea, aflat la confluența dintre tradiție (plan, sistem de boltire) și inovație (plastica arhitecturală), a fost înscris în Lista monumentelor istorice din 1990-1991⁹⁹ La solicitarea OPCN Vaslui și a constatării specialiștilor Ministerului Culturii, respectiv, CNMSA, monumentul a fost salvat de la distrugere. Prin avizul nr. 32 din 22 martie 1993, s-a aprobat proiectul de consolidare restaurare, realizat de către MC DESIGN/S.C. COMPROEX –SRL - Ionescu M. Crișan, București. Lucrările, finanțate de MCC, prin INMI, au fost executate între anii 1994-1995 de către S.C. BASILICON SRL Iași, iar între anii 1996 - 2005, inclusiv realizarea drenajului, de către S.C. SIMCREST SRL Bacău¹⁰⁰. Prin aviz se aproba consolidarea monumentului, repararea profilurilor cornișei, brâului, soclului și ancadramentelor, refacerea turnului, frizelor și casetelor ornamentale, a finisajelor și zugrăvelilor exterioare, executarea șarpantei și pardoselilor de lemn, cu condiția ignifugării acestora, precum și a învelitorii de tablă, vopsirea tâmplăriei și realizarea drenajului¹⁰¹. Așezată pe malul fostei gârle Beșleaga, mai jos de nivelul actualului canalul de scurgere, apele din precipitații se infiltrau în zidăria monumentului. Lucrările de intervenție au salvat monumentul istoric, asigurându-se continuitatea materialului constructiv, carcasa spațială a edificiului și reasocierea scheletului de beton la masivul de zidărie al turnului – clopotniță¹⁰².

Datorită intervențiilor umane, seismelor, degradărilor mecanice, umidității provenite din infiltrații pluviale, schimbărilor bruște de temperatură și umiditate, a fumului și prafului, pictura interioară a fost supusă unor degradări continui. De aceea, prin stăruința preotului paroh Vasile Lăiu, conform avizului nr. 358 /P//2001, emis de către MCC, lăcașul a fost pictat din nou, în anii 2001-2002, de către Armand Kuchta din Iași, în tehnica frescă, păstrându-se ca martori din pictura anterioară doar două scene din naos, și anume: *Izvorul Tămăduirii* și *Minunile Sf. Ilie*¹⁰³ (Fig. 9). Cheltuielile, provenite din donații ale bărlădenilor și a altor miluitori, au fost asigurate de parohie. Sfințirea s-a făcut cu mare solemnitate la 17 iulie 2011 de către Î. P. Casian, arhiepiscopul Dunării de Jos și P.S. Corneliu, episcopul Hușilor, alături de un sobor de preoți¹⁰⁴.

Catagrafiile întocmite de parohie în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea¹⁰⁵, precum și bogatul material documentar publicat de I. Antonovici la începutul

⁹⁷ Arhiva Parohiei, dos. / 1983-1992, f. 1, 5.

⁹⁸ Arhiva DC Vaslui, *fond OPCN*, dos. 1/1992, f. 40-42.

⁹⁹ LMI, în *MO*, Partea I, nr. 646 bis din 16 iulie 2004, p. 2378, poz. 214, *cod: VS-II-m-B-06744*.

¹⁰⁰ Arhiva parohiei, dos. /2004-2005: Proces - Verbal nr. 4.273/09.12.2004 - Recepție la terminarea lucrărilor și Proces - Verbal nr. 4.861/08.12.2005 – Recepție/Sistematizare drenaj.

¹⁰¹ Arhiva DC Vaslui, *fond cit.*, dos. 1/1999, vol. II, f. 100.

¹⁰² <http://www.monumenteistorice.ro/>

¹⁰³ Arhiva DC Vaslui, *fond cit.*, dos. 1/2001, f. 160.

¹⁰⁴ Vezi, inscripția de deasupra ușii din pronaos.

¹⁰⁵ AN Vaslui, *fond cit.*, dos. 1/1879, f. 26-27 v. (Anexa nr. 1); 1/1884, f. 41-43; 11/1894, f. 22-24; Arhiva EH, *fond cit.*, dos. 1/1967, f. 8-19: *Inventarul obiectelor cu valoare istorică, artistică și documentară din* <http://www.cimec.ro/> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

secolului XX¹⁰⁶, dovedesc cu prisosință că ambele locașuri au fost înzestrate încă de la început cu bunurile necesare desfășurării serviciului religios, de cult ortodox, de către ctitori și alți miluitori. Pe lângă inscripțiile publicate de I. Antonovici și unele transcrise în prezentarea de față, catagrafiile oferă date despre proveniența și datarea lor. Printre ele, câteva provenite de la biserica de lemn, se află astăzi în custodia Muzeului Eparhial Huși.

Crucea cu postament (nr. inv. 189/2003), piesă de excepție, aparținând secolului al XIX-lea, lucrată din lemn de chiparos, sculptat, montură de argint aurit, tehnica filigran și pietre semiprețioase, dimensiuni: 26/11/10 cm, are decor realizat foarte minuțios: avers, scena *Botezul Domnului*, lateral cei patru evangheliști, reprezentați – bust, în veșmânt antic, fundal cu arhitectură, pietre roșii; revers: *Răstignirea Domnului*, lateral - Sfinții Împărați Constantin și Elena, jos - 2 prooroci; brațele decorate în filigran cu motive florale și cu câte 3 pietre albe, din care se mai păstrează doar una; între brațe - decor în filigran; postament realizat tot în filigran, în trei registre, marcate de câte un brâu și motive florale; piciorul și bulbul, decorate cu o rețea filigranată cu motive geometrice (Fig. 10). *Potirul*, datat: 1841, argint, ciocănit, gravat, aplicat: cupa aurită în interior, decorată la exterior în trei registre cu palmete, ove și frunze de acant; bulbul, nedecorat; postamentul, gravat cu motive vegetale, are o inscripție în limba română, caracter chirilic, cu numele donatorului și datarea: *Elenii 1841: d<e>c< mbrie >: 4¹⁰⁷* (Fig. 11).

Patrimoniul de cult, deținut de parohie, ne oferă, de asemenea, posibilitatea să cunoaștem contribuția breslașilor și altor creștini la înzestrarea celor două locașuri. *Rizele* de la icoanele împărătești (ulei pe lemn, sec. XIX, școală românească), donate de Ecaterina Velea, soția răposatului episcop Ion Velea, la sfârșitul secolului al XIX-lea¹⁰⁸, argint, ștanțat, gravat, inscripționat, dovedesc, încă o dată, contribuția acestei familii de origine bulgară la întreținerea și înzestrarea locașului, alături de alți ctitori și creștini, formați în spiritul înaintașilor breslași. Icoana *Maica Domnului cu Pruncul* de la iconostasul mic, dimensiuni: 119/74/4,5 cm, a fost îmbrăcată cu argint de aceasta la 21 mai 1876, conform inscripției în limba română, minuscule, situată într-un medalion, centru/jos: „*Ace<a>stă Sf. Ico<a>nă sau îmbrăcat cu argint prin stăruința D: nei Ecaterina Vele. Și a D:lor Nistor Ion și Gavriil Mihălcescu cu ajutoriu mai multor creștini și s-au Oferit Bârladului la Biserica Sf. Ilie, 1876. Mart 21*” (Fig. 12). Spiritul evlavios al acestei familii reiese și din inscripția de pe icoana *Sf. Vasile*, situată lateral tâmplă/sud, dimensiuni: 121,5/75/3 cm, menită pentru pomenirea familiei ei: „*Aciasta Ico<a>nă sau montat cu argint cu cheltuiala ro<a>bei lui Dumnezeu Ecaterina Velia pentru pomenirea sa și a Soțului său Velia Ion precum și a surorii reposatului, Iordana. 1885*” Idem, icoana *Sf. Ierarh Nicolae* / lateral tâmplă/nord, dimensiuni: 122/73/4 cm, datată: 1897, inscripție în limba română: „*Îmbrăcată în argint de Doamna Ecaterina Velia Ioan spre pomenirea cumnatei Sale Iordana. 1897 April 12*” (Fig. 13).

1967; Arhiva DC Vaslui, *fond cit.*, dos. 2/1980, vol. II (anexa 1), f. 3-4: *Situația obiectelor cu destinație cultică din metale prețioase*, 1980, întocmită de pr. paroh D. Șușnea.

¹⁰⁶ I. Antonovici, *op. cit.*, p. 119-190, 315-320.

¹⁰⁷ Vezi și I. Antonovici, *op. cit.*, p. 315.

¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 316.

Argintăria de cult dovedește generozitatea, bunul gust și posibilitățile materiale ale donatorilor. Printre acestea se numără: *potirul*, sec. XIX, școală moldovenească, argint, turnat, ciocănit, incizat, gravat, dimensiuni: 30,2/19,2/11,8 cm, cu postamentul decorat cu medalioane rococo și heruvimi, bulb cu un decor vegetal și un medalion, cupă - decor cu motiv floral în rețea (Fig. 14); *discul*, sec. XIX, școală rusă, argint, ciocănit, gravat, incizat, dimensiuni: 16/7,2 cm; *tiplota și stelușă și disc* de argint (Fig. 15); *cădelnița*, sec. XIX, atelier moldovenesc, argint, turnat, ciocănit, gravat, dimensiuni: 6, 7 cm, de formă alungită, tip gotic; cele 4 *cruci*, lemn de chiparos, sculptat cu scenele religioase: Botezul (avers) și Răstignirea Domnului (revers), montură de argint, secolul XIX, atelier moldovenesc: una datată, 1854 - argint, turnat, incizat, gravat, marcat, poanson „B A, 1854”, dimensiuni: 24/8,5/7 cm; piciorul sub formă de colonetă, postamentul piramidal, datarea *Protoieria Bârlad - Parohia Sf. Ilie*, la interior, raze umplute între brațe, butoni florali la capetele laterale, central - crucea și mitra; două datate, 1865, din care una cu același decor, dimensiuni: 25/9/7 cm, datare: 1865 *f<e>v >ruarie>* 25 și cealaltă, decorată cu motive florale la capete, dimensiuni: 17 x 6 cm; a patra, de dimensiuni mai mari: 47/16/14, 5 cm, cu postamentul poligonal, decorat cu cei 4 evangheliști în medalioane¹⁰⁹

Dovezi ale contribuției citorilor breslași sunt și alte mărturii provenite de la vechea biserică de lemn. *Caseta de botez*, argint, sec. XIX, datată: 1837, atelier local, dimensiuni: 18/11 cm, sprijinită pe 4 piciorușe în formă de gheară și 3 butoni pe capac, decorată cu scenele religioase: Maica Domnului cu Pruncul, Punerea în Mormânt a Domnului Iisus Hristos și Sf. Prooroc Ilie, are numele acestora inscripționate pe fațetele laterale, l. română, caracter chirilic: „*Enachi, Dimitrachi, Haralambie, Gheorghie, Colea, Radu, Iani, Vasile, Manolachi, Chiriach, Vasilie, Ioniță +1837*”¹¹⁰ Din inscripțiile de pe clopote, aflăm că alături de breslași, la înzestrarea locașului de lemn au contribuit și alte categorii sociale, precum clopotarul Ion Lazăr și boierul Alecu Sturza. Inscripția de pe *clopotul mare*, bronz, dimensiuni: 100/85 cm, scrisă în limba română, caracter chirilic, încadrată între trei benzi decorative, una în partea superioară (palmete) și două în partea inferioară: serafimi și două scene reprezentând pe „Maica Domnului cu Pruncul și Ridicarea Sf. Ilie la cer”, pomenește pe: „*+Dumitrachi, Toma, Safta, <E>linca, Anica, Stănuca, Manolachi, Marie, Krisanti, Vasile, Parascheva, Teodosie, ..., Mihalachi, Hristina, Cole, Maria, Moisi, Maria, Chiriachia, ..., Teodorița, Petre, Gheorghie, Andrei, Vasile Petre, Costachi, Vasile, Radu, ..., Ion Lazăr clopotar. 1840 iunie*”¹¹¹ (Fig. 16), iar cea de pe *clopotul mijlociu*, bronz, datat 1840, dimensiuni 74/63,5 cm, inscripție în limba română, caracter chirilic, încadrată de o friză decorată cu palmete și scenele: „Maica

¹⁰⁹ V. și I. Antonovici, *op. cit.*, p. 316: *cruce mare* de lemn, donată de familia lui Panaite închinător, 1870; - v. Arhiva parohiei, dos. 1/1965, f. 1: argintărie de cult, donată de Profira Bujoreanu în 1912 Capela Școlii Profesionale din Bârlad, preluată în 1949 de parohia Sf. Ilie; AN Vaslui, *fond cit.*, dos. 2/1896, 35-36: 2 cercei de aur, donați de soții Ruxanda și Gheorghe Ioan (Bărbieru).

¹¹⁰ *Ibidem*, p. 315: *chivot*, argint, 1837, donat de aceleași persoane înscrise pe casetă.

¹¹¹ *Ibidem*, p. 315; 316: 3 *clopote mici*, bronz, 1887.

Domnului cu Pruncul și Sf. Ilie în căruță spre cer”: „*Gheorghii, Pavel, C<o>c<omul> Alecu Sturza. Teodor, Marghioala, Dumitru. 1840*” (Fig. 17)¹¹².

Iconostasul, sec. XIX (c. 1859-1869)¹¹³, lemn, sculptat, poleit, dimensiuni: 1000 x 700 cm, atelier românesc, autor anonim, stil neo-bizantin spre realism, cu partea centrală în rezalit, este bogat ornamentat cu motive vegetale (cununi de stejar, glastre cu flori), colonete în torsadă și canelate, fronton dantelat, împodobit cu elemente astrale/soarele. Icoanele de la catapeteasmă, sec. XIX, ulei pe lemn, școală românească, pictor anonim, sunt realizate în același stil cu pictura murală inițială. Pe *coronament*, icoana *Răstignirea* este flancată de *Maica Domnului* și *Ap. Ioan*, reprezentați în picioare, încadrați în medalioane ovale, aurite; cromatică - albastru, roșu (veșminte), auriu (aureole, blicuri). *Proorocii* sunt reprezentați bust, în medalioane rotunde, diametrul de 35 cm, grupați câte doi: Avacum și Isaia, Daniel și Iezechiel, Moise și David, Solomon și Zaharia, Aaron și Iacov, Ghedeon și Samson; central - *Maica Domnului Orantă*, cromatică - alb, roșu, verde (veșminte), auriu (fond, blicuri); *Apostolii*, reprezentați în picioare, grupați câte doi, dimensiuni: 80/ 60 cm: Bartolomeu și Toma; Marcu și Andrei; Petru și Ioan, Matei și Pavel; Luca și Iacob, Filip și Simeon, cromatică - roșu, verde, albastru (veșminte), auriu (fond, blicuri); central: *Deisis* - Iisus așezat pe tron, cu mâna dreaptă binecuvântând și cu Evanghelia în mâna stângă; de-o parte și de alta *Maica Domnului Orantă* și *Sf. Ioan Botezătorul*, reprezentați în picioare; fond auriu, veșminte: roșu, verde, maro, blicuri galbene, aureole subliniate cu roșu, nori gri; *icoanele praznicare*, încadrate în medalioane rotunde, diametrul - 23 cm, fond gri-verzui, veșminte: roșu, verde, alb, gri, blicuri și aureole - aurii: *Nașterea*, *Întâmpinarea*, *Botezul*, *Învierea* și *Înălțarea Domnului*, *Pogorârea Sf. Duh*, *Sf. Mahramă*, *Cina cea de Taină*, *Schimbarea la Față*, *Nașterea Maicii Domnului*, *Intrarea în Biserică a Maicii Domnului*, *Buna Vestire*, *Adormirea Maicii Domnului*; *icoanele împărătești*, ulei pe lemn, ipsos poleit, în relief, sfinții reprezentați în veșminte antice, dimensiuni: 118/72 cm: *Sf. Ioan Botezătorul*, reprezentat cu mâna dreapta binecuvântând și crucea în mâna stângă; *Maica Domnului cu Pruncul*; *Iisus Hristos*, cu dreapta binecuvântând și cu globul în mâna stângă; *Sf. Proorocul Ilie* (icoana de hram), reprezentat bătrân cu barbă lungă, sabia în mâna dreaptă, iar în stânga un rotulus, un înger în partea superioară (Fig. 18)¹¹⁴; *ușile împărătești*, dimensiuni: 238/110 cm, ulei pe lemn: sculptat, decorat cu motive floral-vegetale (2 glastre cu flori) și astrale (soarele și Ochiul lui Dumnezeu); pictat - cei 4 evangheliști cu simbolurile lor, în medalioane: Matei, Marcu, Luca și Ioan (Fig. 19); *ușile diaconești*, dimensiuni: 269/93,5 cm, ulei pe lemn, traforat (glastra), poleit, pictat (cei patru evangheliști, în medalioane): *Sf. - ūii Arhidiaconi Gavril și Ștefan*, cromatică - verde, roșu, alb, galben, fond gri; icoanele de la *poala*

¹¹² Vezi și Arhiva Episcopiei, *fond cit.*, dos. /1967, f. 19: 2 *clopote* mici, bronz, 28 x 27 cm, 1919, inscripția: *Ion Gruia cu soția sa, Maria și fiii, Ion, Ecaterina, Constantin, Elena, contribuie la restaurare, fiind paroh preotul bisericii ec. N. Iancu, anul 1919. Bârlad*; Arhiva EH, dos. 1967, f. 7: *Sfeșnic* cu 8 lumini, bronz, 1869, dimensiuni: 130/35 cm, inscripția: *Acest sfeșnic este făcut la anul 1869 de Neculai Iorgușia și soția sa Marghioala pentru biserica Sf. Ilie spre pomenirea familiei sale.*

¹¹³ Arhiva Parohiei, dos. 1/1965, f. 12-19; Arhiva DC Vaslui, *fond cit.*, dos. 2/1977, f. 110.

¹¹⁴ Icoanele mici de sub icoanele împărătești, ulei pe lemn, rize argintate, dimensiuni: 26/24 cm, donate în anul 1890 de pr. N. Iancu, cf. inscripției în l. română: *Iisus, Maica Domnului și Sfinții: Ilie, Vasile, Ioan Botezătorul. Nicolae, Cuv. Paraschiva - v. Arhiva EH, fond cit. dos. 1/1967, f. 17.*

tâmplei (registru inferior): dimensiuni: 92/81 cm, rame sculptate cu motive vegetale, pictate cu scene din viața sfinților: *Sf. Elisabeta*, *Sf. Profet Moise*, *Iisus Hristos* și *Sf. Ilie*¹¹⁵

Icoana hagiografică, donată de Lazore Kampuri, închinător la Sf. Mormânt din Ierusalim, în anul 1869, după cum consemnează inscripția de pe verso, scrisă în l. română cu litere chirilice: „*Lazore Kampuri închinător a Pre Sfântului Mormânt. 1869*”, înfățișează scene din Noul Testament, ulei pe pânză, dimensiuni: 170/250,5 cm, cu legenda scrisă în limba rusă: „*Luminează-te, luminează-te noue Ierusalime*” (deasupra icoanei Maicii Domnului); „*Slavă Domnului peste tine răsări*” (deasupra icoanei lui Iisus); „*Născătoare de Dumnezeu, mântuiește pe creștini*” (lateral stânga); „*Iosif cel cu chip bun, de pe lemn luând preacurat trupul tău*” (în partea inferioară). Central este reprezentat grupul *Deiisis* (Iisus, Maria, Ioan Botezătorul, cei 12 apostoli); lateral, *Iisus și Maica Domnului* (bust, în prim plan); jos: *Judecata de Apoi* (dreapta), *Sf. Muc. Varvara și Paraschiva* (stânga, în picioare) (Fig. 20). Această icoană este una din mărturiile care confirmă evlavia acelor pelerini la locurile sfinte, consemnați în documentele vremii cu termenul „hagi”/închinători (cuvânt de origine turco-bulgară), printre aceștia și ctitori ai bisericii, menționați mai sus, cum ar fi: Panaite și Dimitrie, închinători ș.a..

Epițaful, sec. XIX, dimensiuni: 159/96 cm, broderie pe catifea, fir metalic auriu și argintiu, pietre semiprețioase (albe, albastre), franjuri din fir aurit; compoziția, ulei pe carton, înfățișează trupul lui Iisus, așezat pe un mormânt de piatră, privegheat de 8 sfinți plângând; cei 4 evangheliști în colțuri; chenar dublu pe margini, decorat cu motive vegetale (vrej cu frunze, flori și ciorchini); legendă în limba slavonă (Fig. 21).

Martor al veșmintelor preoțești este *felonul liturgic*, sec. XIX-XX, dimensiuni: 140/120 cm, „de stofă galbenă”, căptușit cu mătase, brodat cu fir auriu și argintiu, împodobit cu motive fitomorfe, asemănătoare cu cele de la Sf. Aer, îngeri, serafimi, cruci și benzi dantelate; cromatică: galben - auriu, argintiu (Fig. 22)¹¹⁶.

Piese de mobilier sunt realizate în aceeași manieră ca și iconostasul: *amvonul*, lemn sculptat, pictat, aurit, dimensiuni: 170 x 105 cm, decorat cu motive fitomorfe (frunze și flori de stejar), avimorfe (vulturul), cei 4 evangheliști pictați în picioare, în medalioane ovale, încadrate de colonete spiralate¹¹⁷; *analogul*, sec. XIX, dimensiuni: 119/42 cm, lemn sculptat, poleit, ornamentat cu motive fitomorfe (frunze de stejar) și zoomorfe (dragoni); fond roșu, bumbi metalici - aurii; piele maronie (Fig. 23).

¹¹⁵ Inscriptii de pe icoanele praznicare, aflate în altar: *Sf. Arh. Ștefan – Această icoană s-a donat Bisericii Sf. Ilie din Or. Bârlad de către D-nii Ștefan Enăchescu, cantor 1 și Ștefan Popovici, paraclisier, spre pomenire. 1916 Ianuarie (verso)*; Sf. M.M. Dimitrie (inv. 79), donată de Tudorache Moscu, 1880 (verso); Sf. M.M. Teodoru, donată de Tudorache Moscu și soția sa Ileana (verso).

¹¹⁶ V. AN Vaslui, *fond cit.*, dos. 2/1896, 35-36: alte piese din aceeași categorie: 1 veșmânt diaconesc cu orar de la Tamilia Neculau, 1 bucată de stofă cu fir aurit de la elevele Externatului Secundar de Fete din Bârlad, în amintirea defunctei profesoare Adela Simionov, 1 bucată de stofă pentru un felon și un epitrahil de la doctorul Grigore Abaza (1896); *ibidem*, dos. 17/1900, f. 17-20: un rând de veșminte preoțești, donate de Gheorghe Metaranga, comerciant din Bârlad.

¹¹⁷ *Ibidem*, dos. 1/1879, f. 26: Arhiva DC, *fond cit.*, f. 89: *Strana arhierescă*, lemn sculptat, poleit, sprijinită pe doi lei, cu baldachin, sec. XIX, dimensiuni: 300/100 cm; *cafas* ulei pe lemn, sculptat, poleit, așezat pe doi stâlpi.

Cele mai multe cărți religioase, cuprinse în catagrafiile amintite mai sus¹¹⁸, cuprind însemnări referitoare la unele evenimente istorice (războaie din 1806-1812, 1821), fenomene naturale, evenimente din viața târgului Bârlad, date despre biserică, școală, personalul bisericesc și donatori, publicate de I. Antonovici în 1911¹¹⁹. O parte din ele, provenite de la biserica de lemn, se află astăzi în colecțiile Muzeului eparhial¹²⁰: *Octoih*, Buda, 1811, *Tipicon*, Iași, 1816, *Slujba Învierii*, Neamț, 1833, *Molitvelnic*, Buzău, 1835, *Octoih*, Neamț, 1836, *Didahii*, Iași, 1837, *Antologie*, Neamț, 1840, *Liturghier*, Neamț, 1840, *Psaltire*, Neamț, 1843¹²¹, *Evanghelie*, Neamț, 1845¹²², *Triod*, Neamț, 1847 (2 buc.), *Apostol*, Neamț, 1851, *Ideomelar*, Neamț, 1856, *Moltvelnic*, București, 1858, *Evanghelie*, Râmnic, 1865, *Evanghelie și Ceaslov*, fără foaie de titlu.

De asemenea, cărțile de cult, aflate astăzi în inventarul bisericii, cuprind însemnări ce oferă informații despre starea bisericii și a personalului slujitor din sec. XIX – XX, printre acestea, *Mineiele* pe lunile Ianuarie, Martie - Decembrie, Râmnic, 1862 și *Mineiul* lunii Decembrie, Sibiu, 1856. Mineiul pe *Septembrie* are o însemnare a pr. D. Șuşnea din 1980, despre efectul cutremurului din 1977 asupra bisericii: „După puternicul cutremur din 1977 Martie 4, Biserica a fost zguduită din temelii, dar reparația s-a făcut în 1980, preot paroh fiind D. Șuşnea, transferat la 1 octombrie 1878. Semnează, pr. Șuşnea (p. 285) / „Spre știință fiindcă am cântat pe această carte când eram elev la școala de cântăreși. Agache Nicolae. 14 septembrie 1937. Bârlad” (foie de gardă 2), iar cel din *Octombrie*, o însemnare din 1912 a cântărețului: „Ștefan Enăchescu, cantor I, Biserica Sf. Ilie. 1912 octombrie 13” (coperta interioară 2).

Pe un *Evhologiu*, București (*Carte de rugăciuni*), sf. sec. XIX, sunt două însemnări: una aparținând pr. paroh T. Novac din 1905, scrisă cu tuș negru, care certifică apartenența cărții: „Cărțile bisericii Parohiale Sf. Ilie. Paroh T. Novac sachelar. Sept. 1905”. Pe aceeași filă, intitulată „Paraclisul, Acatistul și Viața Marelui Mucenic Dimitrie”, este aplicat sigiliul Sinodului Bisericii Ortodoxe Române din 1873, ce îi conferă calitatea de carte rară¹²³: în câmp însemnele arhieresti (crucea, toiagul, mitra ș.a.) și legenda: „SÂNTULU SINODU ALU SÂNTEI BISERICI AUTOCEFALE ORTODOXĂ ROMÂNE • 1873 •” După cum se știe, o contribuție deosebită la înfăptuirea și recunoașterea Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, la întocmirea proiectelor de regulament ale Sfântului Sinod, în special cel de funcționare al Sinodului (1873-1889), a avut-o Melchisedec Ștefănescu, locțiitor și episcop al

¹¹⁸ *Ibidem*, dos 11/1894, f. 394-395: *Inventar de cărți rituale religioase, morale și psaltichie ce compun biblioteca bisericii Sf. Ilie*, semnat de preot paroh ec. Ioan Antonovici; Arhiva EH, dos. 2/1896, f. 60-62: unele cărți, fără a fi nominalizate, au fost donate de P.S. Gherasim Timuș, Episcop al Argeșului, în 1896.

¹¹⁹ I. Antonovici, op. cit., p. 317-320: *Penticostar*, București, 1783, *Cazanie*, Râmnic, 1792, *Mineiele* pe Martie, Aprilie, August, Septembrie, Octombrie, Noiembrie, Buda, 1804, Iulie, Decembrie, Buda, 1805, *Sf. Simion al Tesalonicului*.

¹²⁰ Cf. *Procesului – Verbal din 12. nov. 1980* / Muzeul eparhial Huși.

¹²¹ Arhiva EH, *fond cit.*, dos. 1/1967, f. 11: „Această carte este donată bisericii Sf. Ilie din urbea Bârlad de dl. Gheorghe Ștefănescu. 1898 decembrie 6”

¹²² Arhiva DC, dos. 34/2/1977, vol. II, f. 71: carte preluată de la biserica Sf. Gheorghe, cu însemnarea pr. Matei Varlam din 1863, referitoare la biserica.

¹²³ <http://www.biblicad.ro>

Hușilor (1861-1864) și altor eparhii, membru al Academiei Române (1873)¹²⁴ (Fig. 24); iar cea de a doua însemnare din 1933, semnată de pr. N. Iancu, ce dovedește circulația cărții, poartă ștampila parohiei din 1894, emisă după promulgarea legii clerului mirean: „*Această broșură fragment din Evhologiu este dată bisericii Sf.-lui Ilie din orașul Bârlad de subscrișul preot paroh al acestei Sf - tei biserici spre amintire. Econ. Stavrofor N. Iancu. 1933 Febr. 27*”, scrisă cu tuș negru. Semnătura ss. / Ștampila parohiei din 1894: în centru este reprezentată scena „Ochiul lui Dumnezeu”; legenda: *ROMÂNIA * EPARHIA HUȘILOR 1894 JUD. TUTOVA* (cadran I) / *PAROHIA URBANĂ SF-UL ILIE, COM. BERLAD* (cadran II), aplicată sub semnătură, tuș roșu/coperta 2, interioară (Fig. 25).

Pe un tom de *Idiomelar* din sec. XIX se găsesc însemnări despre personalul bisericesc din sec. XIX-XX: *Idiomelar*, Neamț, 1857, însemnare a cântărețului A. Bunea, prin care menționează moartea cantorului Gh. Crețeanu, la 28 ianuarie 1966: „*În ziua de 25 Ianuarie la ora 5 a încetat din viață cantorul, fostul nostru maestru de cântări bisericești, Gh. Crețeanu în vârstă de 77 ani spre amintire. A. Bunea, cântăreț Sf. Ilie Bârlad. 1966. 28 - I*” (foaie de gardă 1); *ibidem*, lipsă foaie de titlu, nr. inv. 73/208, însemnări ale cântăreților Gh. Crețeanu (1935), A. Gâdei (1911) și G. Apostol: „*Gh. Crețeanu, cantor II, 1935*” (f. gardă 1 v.); „*A. Gâdei, cantor, 1911*”; *G. Apostol* (coperta 2); *ibidem*, nr. inv. 84/233, însemnare a cântăreților Ștefan Enăchescu (1929) și G. Bunea (1981), despre fenomene naturale: „*În știință să fie că în ziua de Izvorul Maicii Domnului a nins de 20 cm și a ținut până în Duminica Tomei în luna Aprilie ziua 7 anul 1929. Cantor Ștefan Enăchescu*” / „*Și în 1981 a nins în ziua de Florii la fel în 19 Aprilie. G. Bunea*” (f. de gardă 2); *ibidem*, Neamț, 1856, inv. 233, însemnare a epitropului Ioan Ghinea din 1864, prin care consemnează apartenența cărții: „*Această carte fiind a bisericii Sfântului Proroc Ilie din poliția Birladului. Adiverez, epitrop Ioan Ghinea iconom. 1864, oct. 21*”, scrisă în chirilică cu tuș negru, cu semnătura autorului. Pe un alt exemplar, *Idiomelar*, Neamț, 1856 este o însemnare a cântărețului Gh. Stoinea prin care consemnează decesul pr. paroh Ștefan Vasilescu, protopop al județului Tutova, la 30 iulie 1949: „*Amintire. La 30 iulie a încetat din viață parohul bisericii Sf. Ilie din orașul Bârlad, Ștefan Vasilescu, fost protopop al județului 25 ani și președintele Asociației Cântăreților Bisericești din orașul Bârlad și județul Tutova. E depus corpul neînsuflețit în biserică și se va face înmormântarea Marți 2 August 1949 de către toți preoții și cântăreții bisericești din Bârlad. Gh. Stoinea /31 August 1949*” (foaie de gardă 1).

Dintr-o însemnare a donatorilor de pe o *Evanghelie*, București, 1964, legată cu ferecătură

din anul 1849 (provenită de la biserica Sf. Gheorghe, potrivit inscripției), se constată când a fost înlocuită *Evanghelia* veche (*Evanghelie*, Neamț, 1845), cu cea nouă: „*Această sfântă Evanghelie a fost legată cu cheltuiala soților Ana și Cristu Ilici din Bârlad care au cumpărat și textul nou, ediția 1964: Pomeniște Doamne și robii lui tăi/ Vii: Cristu, Sofronia, Ioan, Ioniță, Sofia, Elisabeta, Neculai, Toader,*

¹²⁴ Ioachim Mareș, episcopul Hușilor, *Pagini de cronică, privind viața și activitatea episcopului Melchisedec Ștefănescu în cadrul Episcopiei Romanului și Hușilor (1879-1892)*, în *Conștiință și slujire profească*, vol. II, Huși, 2002, p. 7, 13, 14.

Gheorghe, Maghița / Ionaș, Anghel, Ecaterina, Paraschiva, Ștefania / Vasilica, Simion, Arsene. / Paroh preot – Gheorghe Popa, slujitor preot – Năstase Mitrofan, cântăreț – Gheorghe Benea”

Actele de proprietate menționate în catastrafiile de la sfârșitul secolului al XIX-lea și în inventarele din prima jumătate a secolului XX, publicate în cea mai mare parte de I. Antonovici¹²⁵, oferă o bună cunoaștere a evoluției proprietății imobiliare a celor două lăcașe de cult. La acest capitol, arhiva parohiei deține documente referitoare la hotarnicele din 1813 și 1825, prin care se recunoștea și se întărea locul pe care se află biserica, planul vechi al bisericii, donațiile de terenuri din jurul bisericii din 1825, din 1838 ale Zoitei Gălățanu, respectiv 1851, precum și alte două din 1831-1832¹²⁶; contractul încheiat cu meșterul Giorg Bator în 1859 (actul fundațional), scris în chirilică (nr. inv. 54/1965), actul din 1864, semnat de protopopul Ioan Ghinea, în care se menționează că biserica era în curs de construcție; actul de donare a unui teren din str. Paloda 14 de către Ecaterinei Velea în 1879, respectiv 1895¹²⁷

Potrivit hotarniciei din 1813, biserica deține 132 stânjani de teren în jur (1 stânjene = 2,23 m): 50 la vest, 33 la est, 37 la sud și 10 la nord, plus 2 în afara porții. Pe lângă locurile pe care s-a construit biserica, amintite mai sus, a mai primit și alte bucăți de teren pentru lărgirea ogrăzii, donate de preoții de la biserica Sf. Nicolae din Podeni (1791), Nicolae Gașpar și fiica sa Catrina (1810), Antohi, ginerele lui Gh. Enache (1810), Paraschiva Vidra (1810), ș.a.¹²⁸

În anul 1825, ograda bisericii cuprindea o suprafață de 110 stânjani și 6 palme domnești: 31 stânjani la est, 34 la sud, unde se aflau niște odăi (chilii), 39 la vest, cu binăua în colțul de sud-vest și 4, 6 la nord¹²⁹. Treptat, proprietatea bisericii se va extinde prin dării și cumpărături, precum: crâșma de la nord de biserică, dăruită de la Manole Chiru (1831), casa de lângă ograda bisericii, cumpărată de la pr. Ioan Ghine, în suprafață de 52 stânjani (1831) și vândută lui Dimitrie Arghiri (1839), pentru a construi un han în ograda bisericii; locul de lângă biserică de 18 stânjani, donat de Ștefan, fiul lui Manole Chiru (1832), 3 dughene donate de Zoita Gălățanu și soțul său, Dinu Blănaru, în suprafață de 39 stânjani (1838/1851), 1 hambar cu 4 ochiuri, lăsat prin testament de Ioan Gheorghiu, pe malul Bârladului, în mahalaua Podeni (1858)¹³⁰

Starea averii imobiliare, menționată în catastrafiile de la sfârșitul secolului al XIX-lea, se prezintă astfel: în anul 1879 în ograda bisericii se găseau 6 chilii, aflate în „stare proastă”, hanul de 8 încăperi, cu beci din cărămidă¹³¹; în 1884, mai existau doar două chilii, una veche, acoperită cu șindrilă, iar alta nouă, acoperită cu tablă, precum și hanul de cărămidă, acoperit cu șindrilă¹³²; în 1894 - 7 dughene de zid în Piața Sf. Ilie, pe locurile donate de către Dinu Blănarul Focșăneanul și Zoita Gălățanu, hanul din

¹²⁵ I. Antonovici, *op. cit.*, p. 119-191.

¹²⁶ AN Vaslui, *fond cit.*, dos. 1/1879, f. 27 v.; dos 20 / 1884, f. 43.

¹²⁷ Arhiva EH, *fond. cit.*, 1967, f. 7.

¹²⁸ I. Antonovici, *op. cit.*, p. 135-136, 142; *ibidem*, vol. II: Enachi cizmarul (p. 344), Gheorghe Vidra, tăbăcar (p. 379).

¹²⁹ *Ibidem*, p. 151-152.

¹³⁰ *Ibidem*, p. 154-158, 161, 164-165, 168; *ibidem*, vol. II, p. 386: Manole Chire, cojocar.

¹³¹ AN Vaslui, *fond cit.*, dos. 8/1880, f. 40.

¹³² *Ibidem*, dos. 20/1884, f. 43.

ogradă, crâșma de lângă ograda bisericii, un șir de barăci pentru verdețuri, construite pe locul donat de Ștefan Chiru, un rând de case în curtea bisericii ale lui Toma Beldie Nicolau, ridicate între anii 1879 - 1880, o cancelarie cu 2 camere, o locuință pentru ecleziarh și un loc viran pe strada Prutul, unde a fost hambarul donat de Ioan Gheorghiu¹³³. În 1895, se mai adaugă casa, cu atenansele sale din str. Orientului, nr. 308, donată de Ecaterina Velea, soția răposatului episcop Ioan Velea, cumpărată de tatăl său, Dumitrachi Arghiri, ctitor-breslaș, în 1839, donația fiind întărită prin Decretul Regal nr. 905 din 1896 și publicat în MO nr. 267 din același an¹³⁴. În urma procesului cu primăria Bârlad, din anii 1892-1901, și în baza sentinței Curții de Apel Galați, la 23 iulie 1901, epitropia bisericii, reprezentată de I. Antonovici, pr. econom și Gh. Constantinescu, episcop, a recuperat terenul de la sud de biserică, numit Piața Mică, în suprafață de ~ 660 mp, măsurat de ing. O. Mesina, în conformitate cu planul cadastral din 1898, întocmit de ing. arh. Ștefan Peternelli¹³⁵.

În secolul al XX-lea, proprietatea imobiliară a parohiei scade treptat. În anul 1934, biserica deținea casa parohială donată de Ecaterina Velea, 12 prăvălii și un loc viran¹³⁶, în 1935 - 11 prăvălii de zid, din care 6 construite în anul 1895, iar restul în anul 1900¹³⁷, în 1938, casa parohială, donată de Ecaterina Velea, 5 prăvălii de zid pentru zarzavat și 7 pentru măcelării din 1895¹³⁸, iar în anul 1947 - 450 mp teren în jurul acesteia, fără chilii, o casă de locuit și o parte din prăvălii, din care realiza un venit de 655.000 lei din comerț¹³⁹. În anii puterii populare toate imobilele au fost trecute în proprietatea statului și administrate de către I.G.L. Bârlad¹⁴⁰, biserica rămânând doar cu terenul din jur, cuprins astăzi în curtea bisericii.

De remarcat componenta etnică a ctitorilor, miluitorilor și meșterilor bisericii de zid: români, bulgari, greci, sârbi, sași, italieni ș.a., precum și categoriile sociale: breslași (blănari, ciubotari, tăbăcari, cojocari, cofetari, bacali, bărbieri), negustori, mici boieri preoți, diaconi, ș. a.¹⁴¹.

Într-o adresă a „ctitorilor și poprenilor” către P.S. Silvestru, episcop Hușilor, din 1894, după aplicare legii clerului mirean, se arată că serviciul religios a fost asigurat, încă de la început, de un personal format din 3 preoți, 1 diacon, 2 cântăreți și 1 paraclisier. În virtutea acestui drept, ei solicitau menținerea aceluiași număr, arătând că sunt „descendenți ai fondatorilor care au dotat biserica cu donațiuni pentru a-i asigura un venit suficient spre susținerea unui personal complet de 3 preoți, 1 diacon, 2 cântăreți și 1 paraclisier, pe care biserica totdeauna l-a avut”¹⁴².

Din rândul personalului deservent, pomenit în documentele vremii, fără a fi o listă completă, menționăm pe: diaconul Apostol 1794)¹⁴³, protopopul Ioan Chiru,

¹³³ *Ibidem*, dos. 11/1894, f. 22 - 24.

¹³⁴ I. Antonovici, *op. cit.*, vol. I, p. 187 - 188.

¹³⁵ *Ibidem*, p. 189 - 191.

¹³⁶ AEH, Huși, 1934, p. 54.

¹³⁷ *Ibidem*, 1935, p. 71 - 72.

¹³⁸ *Ibidem*, 1938, p. 102.

¹³⁹ AN Vaslui, *fond cit.*, dos. 1/1947, f. 402.

¹⁴⁰ Arhiva parohiei, *fond cit.*, dos. / 1965.

¹⁴¹ I. Antonovici, p. 173-179, 180-182, 185.

¹⁴² AN Vaslui, *fond cit.*, dos 6/1895, f. 34, 37, 39-40.

¹⁴³ I. Antonovici, *fond cit.*, p. 125.

epitrop (1795)¹⁴⁴, Gheorghe Loghin, dascăl (1805)¹⁴⁵, pr. Constantin, Ștefan dascăl (1807)¹⁴⁶, Constantin Conul (?), Ioan și Apostol Bejan, preoți (1809)¹⁴⁷, Th. Murgeneanu, preot (1810 - 1823)¹⁴⁸, Gheorghe, diacon (1810)¹⁴⁹, Iordache <Vasiliu> dascăl (1810-1851)¹⁵⁰, Vasile Ouleț, epitrop (1810-1813)¹⁵¹, Constantin Ghene (Ghinea), preot (1810, răposat a. 30 aprilie 1818)¹⁵², Sandul Bou, Pascal Gane, Iorga Gâlcă, epitropi (1810)¹⁵³, Manole Chiru, epitrop (1814)¹⁵⁴, Dimitrie Ciohan, dascăl (1814-1815)¹⁵⁵, Ștefănașe, dascăl (1820-1827)¹⁵⁶, Manolachi Zahariul, epitrop (1831-1832)¹⁵⁷, Arghir Ioan, clucer (1832)¹⁵⁸, Ioan Ghinea, epitrop, protopop (1863-1868)¹⁵⁹, Vasile Pârlog, Toma Vasiliu, preoți, Iordache, dascăl, Ianache Dimitriu și Dumitache Arghiri, epitropi (1838)¹⁶⁰, Haralambie Hagi Anghel, Ianachi Dimitriu, Toma Vasiliu, Dumitrache Arghiri, epitropi (1839)¹⁶¹, Stan Neculau, dascăl (1841)¹⁶², Stan Zarembo, dascăl (1847)¹⁶³, Ioan State, Scarlat Codreanu și Vasile Teodor, preoți, N. Miron, dascăl (1852-1863)¹⁶⁴, Cole Vasiliu, epitrop (1862-1863)¹⁶⁵, Frumusache Moscu, epitrop (1861-1862)¹⁶⁶, Nicolae Miron, dascăl (1862-1863)¹⁶⁷; Vasile Niță, diacon (1864)¹⁶⁸, Christodor Buzescu, Ioan Carp, preoți economi, Vasile Frumuzache, preot pensionar, Al. Neculau, diacon, N. Mitrofan, I. Ionescu și Ilie Petru, cântăreți, 54 de familii (1878)¹⁶⁹, I. Carp (48 ani), V. Frumuzache (70 ani), preoți, Al. Nicolau, diacon, I. Ionescu și V. Dodan, cântăreți, 40 de familii cu 152 de suflete (1879)¹⁷⁰, I. Carp pr. econom, V. Frumușanu/Pârlog (1871-1881)¹⁷¹, pr. sachelar, N. Mitrofan,

¹⁴⁴ *Ibidem*, p. 129.

¹⁴⁵ *Ibidem*, p. 317.

¹⁴⁶ *Ibidem*, p. 135, 317.

¹⁴⁷ C. N. Tomescu, *Știri catagrafice din Biserica Moldovei în 1809*, în *Arhivele Basarabiei*, Chișinău, 1931, Nr. 3, An III, Iulie – Septembrie, p. 197.

¹⁴⁸ I. Antonovici, *fond cit.*, p. 137, 318, 384, 387.

¹⁴⁹ *Ibidem*, p. 136.

¹⁵⁰ *Ibidem*, p. 137, 150, 154, 155, 157, 317-320.

¹⁵¹ *Ibidem*, p. 137, 140, 317.

¹⁵² *Ibidem*, p. 143, 147.

¹⁵³ *Ibidem*, p. 140.

¹⁵⁴ *Ibidem*, p. 141.

¹⁵⁵ *Ibidem*, p. 318.

¹⁵⁶ *Ibidem*, p. 318-319.

¹⁵⁷ *Ibidem*, p. 154, 155.

¹⁵⁸ *Ibidem*, p. 155.

¹⁵⁹ *Ibidem*, p. 155, 179, 181-183, 388; v. și însemnare, *Idiomelar*, Neamț, 1856, nr. inv. 233.

¹⁶⁰ *Ibidem*, p. 156, vol. V, p. 86.

¹⁶¹ *Ibidem*, p. 160.

¹⁶² *Ibidem*, p. 319.

¹⁶³ *Ibidem*, p. 320.

¹⁶⁴ *Ibidem*, p. 166, 169, 175, 181-182; v. și pomelnic, 1858.

¹⁶⁵ *Ibidem*, p. 175, 177, 182.

¹⁶⁶ *Ibidem*, p. 172-173, 176, 179; v. și *ibidem*.

¹⁶⁷ *Ibidem*, p. 180; Costin Clit, *Un tablou ecleziastic inedit privind județul Tutova la 1862*, în *Prutul*, nr. 8/2003, p. 5.

¹⁶⁸ *Ibidem*, p. 182.

¹⁶⁹ Costin Clit, *Un tablou ecleziastic inedit privind județul Tutova la 1878*, în *Prutul*, nr. 1/2001, p. 10.

¹⁷⁰ AN Vaslui, *fond cit.*, dos. 10/1876, f. 36-37.

¹⁷¹ *Ibidem*, dos. 4/1881, f. 19.

cântăreț, I. Vârgolici (profesor), episcop, (1879)¹⁷²; pr. Al. Nicolau, diacon (1876), preot (1879), sachelar (1880), pr. Gr. Bălăban, diacon (1878, Gh. Râșcanu (1866-1880), Gh. Săvescu (1877-1880), cântăreți¹⁷³; I. Antonovici, cântăreț, diacon (1880), preot (1881), preot paroh (1894-1912)¹⁷⁴, I. Nestor (1879-1883), Th. Ioan (1880), Aristide Chiriac, epitropi (1882-1883)¹⁷⁵, Al. Frumușanu (1881), Al. Nicolau, pensionar, supranumerar, 1880 (mort, 31 mai 1894)¹⁷⁶; pr. Hristodor Buzescu, protoiereu (1880-1884), Al. Nicolau, preoți, Th. Ioan, episcop (1884)¹⁷⁷, Th. Râșcanu, preot, (în locul pr. H. Buzescu, transferat la biserica AMD), N. Iancu, diacon (1885), pr. sachelar (1890-1900), preotul paroh (1914-1934), preot ajutor, 1935-1938, pensionar¹⁷⁸; I. Vârgolici și Gh. Râșcanu, epitropi (1894-1895)¹⁷⁹, Th. Râșcanu, pr. sachelar, Gh. Râșcanu și D. Pagu, cântăreți (1897-1900)¹⁸⁰, Th. Novac, diacon (1905)¹⁸¹, Th. Codreanu (1897)¹⁸², Gh. Petru, paraclisier (1898-1900) V. Lungu, ajutor de paraclisier (1898-1899)¹⁸³, Gh. Constantinescu-Râmnicăneanu (profesor de liceu), episcop (1899-1901)¹⁸⁴, A. Gâdei, cantor (1911)¹⁸⁵, Șt. Enăchescu, cantor I (1912-1916)¹⁸⁶, Agache Nicolae, cântăreț (1937)¹⁸⁷, Șt. Vasilescu, preot ajutor (1927-1934), paroh și protoiereu (1935-1949), 320 familii /971 suflete/1935, cu filia Vovidenia și 202/593/1938; biblioteca - 481 volume, cor religios mixt al Asociației corale „Gavril Muzicescu”, condus de avocatul Paul Nicola; ajutoare la săraci, spital, cantină, azil, înmormântări, cărți la copiii nevoiași (1938)¹⁸⁸; N. Moisă, preot ajutor (1935)¹⁸⁹, I. Șt. Enăchescu (1907-1938) și Gh. Crețeanu (1935, mort, 1966, la 77 ani), cântăreți (1909-1938)¹⁹⁰; Gh. Popa, preot paroh, Năstase Mitrofan, preot, Gh. Benea, cântăreț (1964)¹⁹¹; Gh. Stoinea, cântăreț (1949-1966)¹⁹², N. Herghelegiu, preotul paroh (1950-

¹⁷² I. Antonovici, *fond cit.*, vol. V, p. 86.

¹⁷³ Costin Clit, *Un tablou eclesastic inedit privind județul Tutova la 1880*, în *Elanul*, nr. 42/2005., f. 7-8.

¹⁷⁴ V. Ursăcescu, *Sărbătorirea P.S. Iacov Antonovici, Episcopul Hușilor cu prilejul împlinirii vârstei de 70 de ani la 18 noiembrie 1926*, Huși, 1929, p.72.

¹⁷⁵ AN Vaslui, *fond cit.*, dos. 8 /1880, f. 40; 15/1880, f. 9; 16/1884, f. 1-7.

¹⁷⁶ *Ibidem*, dos. 15/1880, f. 1; 3/1894, f. 21.

¹⁷⁷ *Ibidem*, dos. 15/1880, f. 9; 20/1884, f. 41-43.

¹⁷⁸ *Ibidem*, dos. 15/1885, f. 2-13; Arhiva EH, *fond cit.*, dos. 1/1967, f. 17 inscripții – icoane mici; AN Vaslui, *fond cit.*, dos. 9/1894, f. 2v-3; 7/1897, f. 4; 21/1900, f. 4; AEH, Huși, 1934, p. 54; 1935, p. 71-72; însemnare – *Evhologiu*; inscripție, *clopot*, 1919.

¹⁷⁹ *Ibidem*, dos. 9/1894, f. 103; 6/1895, f. 34-40; 9 / 1899, f. 5-6.

¹⁸⁰ *Ibidem*, dos. 7/1897, f. 4; 5/1898, f. 7; 21/1900, f. 4.

¹⁸¹ Însemnare - *Evhologiu*.

¹⁸² AN Vaslui, *fond cit.*, dos. 7/1897, f. 4.

¹⁸³ *Ibidem*, dos. 5/1898, f. 7; 9/1899, f. 5-6; 21/1900, f. 4.

¹⁸⁴ *Ibidem*, dos. 9/1899, f. 5-6; I. Antonovici, *op. cit.*, vol. I, p. 191.

¹⁸⁵ Însemnare - *Idiomelar*, nr. inv. 73/208.

¹⁸⁶ Idem, *Mineiul lunii lui Octombrie*, Râmnic, 1862; inscripție – icoana Sf. Arh. Ștefan/altar.

¹⁸⁷ Idem, *Mineiul pe Septembrie*, Râmnic, 1862.

¹⁸⁸ AEH, 1934, p. 54; 1935, p. 74; 1938, p. 104; AN Vaslui, *fond cit.*, dos. 1/1947, f. 402; însemnare, *Idiomelar*, Neamț, 1856.

¹⁸⁹ *Ibidem*, 1935, p. 71-72.

¹⁹⁰ Însemnări: *Idiomelar*, nr. inv. 73/208; *Ibidem*, Neamț, 1857; *ibidem*, inv. 73/208; AEH 1934, p. 54; 1935, p. 71-72; 1938, p. 104.

¹⁹¹ *Ibidem*, *Evangelie*, București, 1964.

¹⁹² *Ibidem*, *Idiomelar*, Neamț, 1856.

1967, 242 de familii)¹⁹³; Gh. Popa, preot paroh (1967-1977), Gh. Benea, cântăreț (1964-1977)¹⁹⁴; Pricopie, pr. ajutor (+ 1977), Constantin Zaharia, epitrop (1977-1983)¹⁹⁵, G. Bunea, cântăreț (1981)¹⁹⁶; D. Șușnea (1978¹⁹⁷-1994), Marcel Ciucur (1994-1997), M. Cucus (1997) și D. Lăiu (1997-azi), preoți parohi¹⁹⁸.

Din cele relatate mai sus se constată că micșorarea averii imobiliare s-a răsfrânt și asupra întreținerii personalului slujitor, ajungându-se în 1949, o dată cu confiscarea întregii proprietăți imobiliare, ca serviciul religios să fie asigurat de un preot și un cântăreț. Dacă că în 1878, cei 3 preoți asigurau serviciile religioase la 54 familii/150 suflete, respectiv 202 f./593 s/1938, după 1949, un singur preot deservea cam același număr de enoriași (ex. 242 de familii/1967), ceea ce dovedește atenția care se acorda asistenței religioase pe cap de locuitor în cele două perioade istorice.

Trăinicia zidurilor așezământului de cult, care au rezistat eroic în fața vicisitudinilor vremii, a permis asigurarea serviciului religios de către personalul său și altor lăcașe de cult din preajmă, nefuncționabile vremelnice: *Vovidenia, Sf. Gheorghe și Sf. Ecaterina* - paraclisul Școlii Profesionale de Fete.

Din rândul personalului bisericesc, se remarcă, în mod deosebit, activitatea lui I. Antonovici, care cu credință și devotament a slujit și pus în valoare istoria acestui locaș de cult și a altora din Bârlad și din fostul județ Tutova. În calitate de elev seminarist a slujit la această biserică pe postul de cântăreț I, iar după absolvirea seminarului (Huși-1876, Iași-1879)¹⁹⁹, a fost hirotonisit diacon la 23 septembrie 1880, cf. Cărții de diacon nr. 797 din 22 octombrie 1880, semnată de P.S. Callinic al Hușilor²⁰⁰ și, apoi, preot, în grad de econom, în 1881²⁰¹ (Fig. 26). După absolvirea Facultății de Teologie din București, cu calificativul: *Cum laude/ Diploma nr. 897 din 28 august 1892*, a fost numit prin Decretul nr. 192 din 22 martie 1894, preot paroh la acest sfânt locaș²⁰², slujind în această calitate până în anul 1912, din care 7 ani în mod gratuit. Pentru activitatea sa păstorească, didactică și cercetare istorică, a fost răsplătit cu medalia de aur și placheta de colaborator la Expoziția Generală Română (1906), cu medalia *Răsplata Muncii pentru Biserică*, clasa I, pentru activitatea de membru al Consistoriului Bisericesc, preot și profesor în „urbea” Bârlad, conferită prin Decretul Regal nr. 989 din 26 martie din 1911; a fost premiat de către Academia Română, în două rânduri, pentru lucrările sale documentare: *Istoria comunei Bogdana*, Bârlad, 1906, *Documente bârlădene, vol. I, și vol. II*, Bârlad, 1911, respectiv 1912; a fost numit membru de onoare al Academiei (1919), membru corespondent al Comisiunii

¹⁹³ AN Vaslui, *fond cit.*, dos. 1/1947, f. 402; Arhiva EH, dos. /1967, f. 19.

¹⁹⁴ Însemnare - *Evanghelie*, București, 1964.

¹⁹⁵ Arhiva DC Vaslui, *fond cit.*, dos. 2/1977, vol. V. f. 109; Arhiva parohiei, dos. /1983, f. 9.

¹⁹⁶ Însemnare, *Idiomelar*, nr. inv. 84/233.

¹⁹⁷ *Ibidem*, Mineiul lunii lui Septembrie, Râmnic, 1862.

¹⁹⁸ Mulțumim pr. D. Lăiu pentru informațiile și materialele puse la dispoziție.

¹⁹⁹ Costin Clit, *op. cit.*, f. 7.

²⁰⁰ AN Vaslui, *fond cit.*, dos. 15/1880, f. 4 – 17; dosarul mai cuprinde și alte acte doveditoare (copii): certificat de naștere (f. 5), act de căsătorie (f. 6), contract de angajare, cu epitropii bisericii, plata de 40 lei noi pentru serviciile aduse (f. 8), declarație/contract/ 1 septembrie 1880 (f. 10), atestat de frecvență a cursurilor Seminarului (f. 12).

²⁰¹ Traian Nicola, *Valori spirituale tutovene, Bibliografii*, vol. I, A-B, Bârlad, 1999, p. 90.

²⁰² AN Vaslui, *fond cit.*, dos. 13/1894, f. 4.

Monumentelor Istorice (1914), membru fondator al Muzeului public din Bârlad (1914) și al Muzeului Eparhial din Huși (1926)²⁰³ /Fig. 27.

Biserica *Sf. Ilie*, una dintre cele mai impunătoare edificii de cult din Bârlad, își definește calitatea de monument istoric prin statutul său original de ctitorie a breslei blănarilor, prin rolul urmașilor acestora și al altor creștini, la construirea și înzestrarea lui, prin aspectul său arhitectural unic pe plan local, de îmbinare a elementelor tradiționale bizantine (plan, sistem de boltire) cu cele europene neoclasiche (plastică arhitecturală), ce impresionează prin silueta zveltă și maiestuoasă, și prin raportarea la activitatea lui I. Antonovici.

BISERICA „SFÂNTUL GHEORGHE”

Primul document, ce probează intenția de a construi un lăcaș de cult cu hramul *Sf. Gheorghe* în Bârlad, este cel din 10 martie 1797, prin care se arată că Iftinca, soția lui Petre Ocneanu, a vândut protopopului Ioan Chiru o casă ce se afla pe latura de sud a vetrei vechi a târgului, în hotar cu proprietatea spătăresei Ecaterina Sturza, „unde cu voia tuturora”, s-a hotărât a se face „biserica sfântului mare mucenic Gheorghii”, având ca martori pe Cristea Săponaru, Iordache și Petcu Sârbu²⁰⁴, lângă locul primit de protopop la 12 iulie 1790 de la Iordache Sârbu²⁰⁵. Din lipsa posibilităților materiale și a cutremurului din anul 1802²⁰⁶, care a afectat probabil destul de grav structura de rezistență a edificiului, ctitorii *Vasile Popa*, fiul protopopului Ioan Damian, *Iancu* și *Hiliuță Chiru*, fiii fostului protopop Ioan Chiru (mort pe la 1808)²⁰⁷, *Stoica Abăgerul* și *Hagi Arhiri* au închinat biserica breslei abăgerilor²⁰⁸. În învoiala din 26 aprilie 1810, se arată că: „nedându-ne mâna ca să o facem de iznoavă iarăș cu a noastră putere, s-au gășat breasla negustorilor abăgeri, pe cari i-am primit alăturați ctitori..., dându-le toată voia și putere ca să facă această sfântă biserică din nou..., fiind ctitori pentru totdeauna și urmașilor lor, cu purtare de grijă”. Breasla abăgerilor avea, deci, libertatea să decidă asupra planului și stilului lăcașului.

Pisania din pronaos, scrisă din nou cu ocazia unei reparații ulterioare, consemnează că: „Această biserică, închinată *Sf. Mare Mucenic Gheorghe* și *Sf. Arhidiacon Ștefan* a fost ridicată între anii 1810-1818 pe ruinele altei biserici vechi, 1775-1780, cu același hram, prăbușită în urma cutremurului din 1802. Este ctitoria breslei negustorilor abăgeri din Târgul Bârladului acelor vremi”. Analiza acestei

²⁰³ V. Ursăcescu, *op. cit.*, p.72; AN Vaslui, *fond cit.*, dos. 4 /1903, f. 27-28; 7/1903, f. 57; Traian Nicola, *op. cit.*, p. 90-91, Maria Popa, *Ioan. Antonovici și monumentelor istorice din eparhia Hușilor*, în AMM, XXI, Vaslui, 1999-2000, p. 486-494; profesor de religie la Școala Profesională Secundară de Fete „N. R. Codreanu” (1892) și Externatul Secundar de Fete „Nathalie Drouhet” (1881), profesor la Școala Normală de Băieți, Liceul „Gh. Roșca Codreanu”, membru în Consistoriul Eparhiei Huși (1903), membru în Consistoriul Superior Bisericesc (1909-1912), protoiereu al jud. Tutova (1900-1902), preot al capelei de la Școala de Fete „N. Roșca Codreanu” Bârlad (1912-1918), membru și președinte al superior bisericesc (1909-1918, arhieru (1918), episcop al eparhiei Dunărea de Jos (1923), episcop al Hușilor (1924-1931).

²⁰⁴ I. Antonovici, vol. I, p. 196.

²⁰⁵ *Ibidem*, p. 191-192.

²⁰⁶ *Ibidem*, p. 323.

²⁰⁷ *Ibidem*, p. 307.

²⁰⁸ *Ibidem*, p. 192-193.

pisanii ridică câteva probleme: datarea primei biserici, locul construirii celei actuale de zid, precum și rolul breslelor orășenești în construirea unor lăcașe de cult.

Considerăm, ca o ipoteză, că prima biserică de lemn a fost construită în prima jumătate a secolului al XVIII-lea și că în 1797 a fost refăcută, poate pe alt loc. În sprijinul acestei afirmații sunt însemnările preotului Pavel de pe un *Ceaslov* tipărit la Rădăuți în anul 1745, cu referire la perioada 1745-1756, aflată în patrimoniul bisericii și la începutul secolului al XX-lea. În cazul în care, presupunem că această carte de ritual a fost adusă din altă parte, donată sau cumpărată la o dată necunoscută, se impune întrebarea: unde a slujit preotul Pavel, la una din bisericile din târgul Bârlad, alta decât Sf. Gheorghe sau în altă parte. Atunci, datarea din pisanie, între anii 1775-1778, este rezultatul unei necunoașteri sau se referă la o biserică anterioară celei din 1797 (?). În *Chestionarul din anul 1921*, trimis la toate parohiile din țară de către CMI, sub ministeriatul lui Octavian Goga, în orașul Bârlad era menționată o biserică de lemn cu hramul *Sf. Gheorghe*, datată ante 1770²⁰⁹. Anul 1775 din pisania transcrisă este menționat și în AEH din 1938²¹⁰, precum și într-o listă a personalului slujitor aflată în proscomidie, unde este menționat preotul Teodosie <Bumbac> (1775-1778). De asemenea, în rezumatul documentului din anul 1797, rigurosul cercetător I. Antonovici, folosește expresia „*locul unde se proiectase a se face din nou această biserică*”²¹¹, deși documentul în sine nu cuprinde această formulare. În ceea ce privește locul unde a fost biserică din 1797, I. Antonovici afirma că se afla la 7-8 m nord-vest de cea actuală, a cărei Sf. Masă se putea vedea la începutul secolului al XX-lea²¹², iar nu pe aceeași temelie potrivit pisaniei, dacă nu cumva pisania se referă la o biserică anterioară. Lista bisericilor sfințite în perioada 1794-1802 de protopopul Ioan Chirul nu cuprinde și biserică Sf. Gheorghe²¹³, deși printre ctitori era inclus și el, ceea ce ne duce cu gândul că nu au reușit să termine biserică proiectată, fiind afectată de cutremur. Pisania consemnează că biserică din anii 1775-1780 era de lemn. Faptul că a fost distrusă de cutremurul din anul 1802 demonstrează că nu era din bârne, ci din paiantă, deoarece realitatea a demonstrat că o biserică de lemn este mai durabilă chiar în cazul unui seism de mare amplitudine. În ceea ce privește ctitorii și donatorii enumerați mai sus este interesantă analiza apartenenței lor sociale (clerici, breslași - abageri, săpunari), etnice (români, sârbi/bulgari), precum și rolul de comanditar al membrilor breslelor care au prefigurat apariția ctitoriilor de breaslă în târgul Bârlad. Potrivit chestionarului amintit, tâmpla noului locaș de zid, ctitorit de breasla abăgerilor, a fost pictată în 1815²¹⁴. Aprobarea Visteria Moldovei din 16 octombrie 1817 de a se aduce 6 oameni străini, scutiți de toate dările, care să fie ciocli „*la biserică Sf. Gheorghie ce se zidește din nou*”²¹⁵, dovedește că lucrările erau aproape terminate. Dovada indiscutabilă că biserică a fost terminată în primăvara anului 1818 este piatra de mormânt a lui hagi Iordachi Iftimiu și Eni Gheorghiu, datată, 6 martie

²⁰⁹ I. Opreș, *Monumente istorice din România (1850-1950)*, București, 2001, p. 332.

²¹⁰ AEH, Huși, 1938, p. 112.

²¹¹ I. Antonovici, *op. cit.*, 192.

²¹² *Ibidem*, p. 192.

²¹³ *Ibidem*, p. 307.

²¹⁴ I. Opreș, *op. cit.*; cf. Arhiva EH, *fond cit.*, dos. 1/1967, f. 8 în anul 1818.

²¹⁵ I. Antonovici, *op. cit.*, p. 193.

1818, aflată în naos. Deoarece biserica era în continuare „strâmtorită”, „fără nici un ajutor” și „vrednică de milă”, prin cartea domnească din 17 februarie 1823, Ioan Sandu Sturza împuternicea pe ctitori să aducă 15 oameni străini, scutiți de dări și alte obligații (havalele) în folosul ei²¹⁶ (Fig. 28).

Ca la toate bisericile din târg, în chiliile bisericii a funcționat o școală. Pe la 1844, cea condusă de Vasile Vasiliu, în calitate de învățător, dascăl și cântăreț al bisericii, avea două clase/specializări. Una mixtă de băieți și fete, pentru comerț și meserii, unde se învăța Scrisul și Socotitul, Ceaslovul și Psaltirea. La a doua, la care aveau acces numai băieții din prima clasă, ce voiau să ajungă cântăreți sau preoți, se învăța: Rânduiala bisericii, Octoiul și Psaltirea. În 1847, școala mixtă de băieți și fete, frecventată de 15 elevi (11 băieți și 4 fete), la care dascălul Vasile Băgu predă: Alfabetul (*Trătăjii scriși de mână*), Ceaslovul, Psaltirea și Scrisorile, a fost desființată, împreună cu toate școlile bisericesti din târg, o dată cu înființarea școlii catinetice de pe lângă biserica Domnească²¹⁷, după cum s-a arătat mai sus.

De-a lungul timpului, biserica de zid, construită de breslași, a suportat mai multe intervenții, mai ales după marele cutremure. Între anii 1843-1846, după seismul din anul 1838, a fost reparată de breasla negustorilor abăgeri²¹⁸, potrivit normelor impuse prin statutul acesteia. În anul 1874, o dată cu încetarea activității breslei, a fost reparată de către enoriași, prin strădania preotului econom M. Varlam și a epitropilor, Hagi Ivanciu Boiu (Goiu) și Toader Constantin, care au strâns fondurile necesare pentru refacerea tencuielilor, repararea pardoselilor, mobilierului și a tâmplii²¹⁹, fiind sfințită la 12 decembrie 1882²²⁰. În anii 1910-1911, a fost reparată la exterior²²¹. În timpul reparațiilor capitale din 1925, efectuate de enoriași, sub păstoria preotului paroh V. Dolinescu²²², a fost eliminat pridvorul (Fig. 29)²²³. În 1927 a fost cedată provizoriu armatei, devenind biserică de garnizoană, iar în anii 1934-1935, se afla în administrarea bisericii „Sf - ții Haralambie și Mina”, în 1938, a bisericii „Sf. Ilie”, iar în 1963, a bisericii „Sf - ții Trei Ierarhi”²²⁴. Cutremurul din noiembrie 1940 a afectat-o destul de puternic, bolta pronaosului fiind complet distrusă. Preoții, ofițeri militari, participanți la cel de-al Doilea Război Mondial, nu au putut să o îngrijească. În 1945 s-a reușit doar învelirea ei cu tablă, împiedicându-se, astfel, pătrunderea infiltrațiilor pluviale care ar fi accentuat degradările produse de cutremur²²⁵. În calitate de biserică de breaslă, numărându-se printre puținele ctitorii de acest gen de la începutul secolului al XIX-lea, realizată într-un stil arhitectural unic pe plan local și plin de acuratețe, în anul 1955, pentru a fi salvată și protejată, a fost declarată monument istoric de către

²¹⁶ *Ibidem*, p. 194.

²¹⁷ *Ibidem*, *op. cit.*, vol. V, p. 75, 217.

²¹⁸ Arhiva EH, *Parohia Sf. Gheorghe*, dos. 1/1967, f. 1.

²¹⁹ AN Vaslui, *fond cit.*, dos. 4/1888, f. 14 -15.

²²⁰ *Ibidem*, dos. 5 / 1882, f. 60, 135.

²²¹ I. Opreș, *op. cit.*

²²² AEH, 1938, p.112.

²²³ Arhiva parohiei, *fond cit.*, dos. /1963, f. 5.

²²⁴ AEH, 1934, p. 55, 1935, p. 72, 1938, p. 112; Arhiva parohiei, *fond cit.*

²²⁵ Arhiva EH, *op. cit.*

DGMI, aflată sub patronajul Academiei Române²²⁶ La solicitarea acestor foruri, în 1955, Secția de Arhitectură și Sistemizare a Sfatul Popular Bârlad a întocmit un proiect tehnic de consolidare și amenajare, aprobat de Eugen Cușcencu, arhitectul șef al orașului, care a fost înaintat în 1956 la DGMI și Parohiei Sf. Ilie, sub administrarea căreia se afla atunci²²⁷ Din anul 1947, când iese de sub patronajul garnizoanei militare, și până în 1957, biserica a fost închisă datorită avariilor produse de cutremurul din 1944²²⁸, precum și din lipsa preoților, unii morți pe front, iar alții arestați pentru convingerile lor politice, efectuând ani grei de temniță, printre aceștia fiind preotul martir, Constantin Bogza, mort la Aiud în 1962, în vârstă de 49 ani²²⁹ Prin strădania preotului D. Bârnovescu, fost deținut politic, biserica a fost adusă în stare de funcționare în anul 1970, devenind parohie de sine stătătoare²³⁰. Între anii 1974-1976, s-au efectuat reparații la exterior și interior, sub îngrijirea aceluiași preot, când s-a executat și pictura murală de către pictorul Al. Bucescu, cf. Procesului - Verbal de recepție din 18 noiembrie 1976²³¹. Avariile produse de cutremurul din 1977, au dus la degradarea acesteia. Drept urmare, a fost reparată la interior și exterior între anii 1978-1983, și pictată din nou, în tehnica frescă între anii 1983-1984, de către pictorul bisericesc Vasile Caraman din București, împreună cu pictorii stagiați Coșa Costel, Bârloveanu Ionică și Dinu Ilie, în baza avizului CCES, nr. 96/1983, cu cheltuiala parohiei, sub păstoria pr. paroh, Gh. Moraru. Dar, din cauza cutremurului din 30 august 1986 a suferit alte avarii, care au putut fi remediate până la 2 noiembrie același an, când a fost sfințită de P. S. Arhieru Vicar al Episcopiei Romanului și Hușilor, Ioachim Vasluianu Mareș, însoțit de protoiereul Grigore Vasile, arhidiaconul Ilie Murăraș și preoții: A. Teodorescu, D. Bârnovescu, C. Burduja, C. Serghie, Gh. I. Moraru, paroh²³². Din cauza cutremurului din 1990, pictura a fost afectată din nou, prezentând fisuri și exfolieri, mai ales în zona bolților.

Monumentul, situat astăzi în str. Popa Șapcă, nr. 11, prezintă un plan treflat, abside semicirculare, trei turlle (pronaos, naos și altar), pridvor cu intrare pe vest, refăcut între 1991-1992 (care nu se armonizează cu monumentul), temelie și soclu de piatră brută, pereți portanți de cărămidă, șarpantă și pardoseli de lemn (dușumele pe dale de piatră), învelitori din tablă. La exterior, impresionează prin echilibrul proporțiilor (cu excepția pridvorului), acuratețea arhitecturală, de tip neoclasic, și simplitatea decorului. Fațadele sunt decorate cu panouri rectangulare, adâncite în zidărie, cu deschideri în arc în plin cintru, la fel ca și ferestrele, cornișă cu trei profiluri simple, acoperiș în patru ape, coamă scurtă, tencuită la exterior cu ciment (inițial, var și nisip) și pictat la interior, în tehnica frescă. Turlele, de secțiune hexagonală, cu tambur profilat de aceeași formă, decorate cu niște casetoane în partea

²²⁶ *Lista monumentelor de cultură de pe teritoriul R.P.R.*, București, 1956, p. 72: poziția 1565; LMI, în *op. cit.* p. 2378, cod: VS-II-a-B-067550: 01.

²²⁷ Arhiva parohiei, dos. 1/1956, f. 3; a se vedea fotografiile și clișeele cu imaginea monumentului din 1955, în arhiva INP.

²²⁸ Arhiva EH, *fond cit.*, f. 2.

²²⁹ N. Mitulescu, *Personal clerical ucis în temnițele comuniste*, în *Prutul*, nr. 2-3/2003, p. 13.

²³⁰ Arhiva DC Vaslui, *fond cit.* dos.1/1990, f. 3.

²³¹ Arhiva parohiei, dos./1963, f. 5: în 1963, era tencuită, la intrare, se mai vedeau urme de pictură, dovadă a picturii inițiale.

²³² *Ibidem*, dos. I / 1983-1985; v. și pisană.

inferioară, brâie și zimți de cărămidă în partea superioară, căptușite la mijloc cu tablă (inițial, scândură), cu câte trei ferestre la fel cu cele de la biserică, acoperișul bulbat, de tip baroc, învelit cu tablă în solzi. Se păstrează feroneria originală la fereastra de la altar și la crucile de pe turla (Fig. 30).

La interior, sistemul de boltire îmbină elementele de tip bizantin cu cele neoclasiche. Pronaosul, de dimensiune mică în raport cu biserică, este acoperit cu o calotă ce se sprijină pe arcuri dublou (inițial, o boltă mănăstirească simplificată, pe console realizate din muluri simple în retragere, modificată după cutremurul din 1944). Pe naos se păstrează bolta de tip mănăstiresc, marcată de turla în formă cilindrică, perpendiculară pe axul bisericii, sprijinită pe arcuri dublou (Fig. 31). Deasupra cafasului se află un arc dublou median, sprijinit pe o mică consolă, decorată cu trei profiluri și denticule. Altarul este boltit mai jos decât naosul, iar absidele laterale au câte o semi-calotă. Despărțirea dintre naos și pronaos este realizată printr-un arc dublou, sprijinit pe doi stâlpi adosați, decorați în partea superioară, în zona capitelului cu o profilatură simplă și două rânduri de denticule. Glafurile de la ferestre sunt foarte adânc, de aprox. 1,60 m.

Biserica, monument de arhitectură religioasă, aflat la confluența dintre tradiție (plan) și inovație (plastică arhitecturală), se numără printre puținele ctitorii de breaslă de la începutul secolului al XIX-lea care au dăinuit până astăzi.

Turnul de poartă și clopotniță, cunoscut și sub denumirea de „*Turnul lui Titinaș*”²³³, este rodul inițiativei și al contribuției unui bun creștin, sărac și milostiv, Ioniță Bardaș (Titinaș sau Lumânărică), cunoscut în Moldova de atunci pentru faptele sale de caritate. Foarte evlavios, s-a călugărit pe patul de moarte, sub numele de Ioanichie, în ziua când s-a sfințit piatra de temelie a bisericii Sf. Ilie, adică 6 mai 1858²³⁴, înainte de terminarea ctitoriei sale. Lucrările au început în anul 1856, conform contractului încheiat de acesta și meșterul zidar Mihai Popoiu, la 1 august, același an. Suma prevăzută pentru plata construcției era de 13.000 lei vechi, adunați de ctitor prin colectă de la creștini. Actul prevedea anumite obligații între comanditar și antreprenor. Meșterul trebuia să execute lucrările cu propria echipă de pietrari, lemnari și salahori, iar comanditarul să asigure materialul necesar construcției: cărămidă, lemn, tablă pentru învelitoare (*tinichea*) și fier pentru legăturile din zidărie (*unde se va cuveni*). Intenția de a face un lucru durabil și armonios este concretizată prin asumarea meșterului de „*a faci lucrul bun, curat și frumos, după cunoștința ce am în asemenea zidire*”. Turnul era prevăzut a fi de plan pătrat, în suprafață de 15 stânjani, înălțimea de 6 stânjani și acoperișul de 5 stânjani. Deasupra bolții, la nivelul I, era proiectată o cameră pentru locuit cu 2 ferestre, probabil pentru ctitor, care locuia într-o chilie a bisericii, în care a și murit la 8 septembrie 1858²³⁵. Tencuielile exterioare să fie executate cu ipsos pentru a se împiedica infiltrațiile provenite de la intemperii, iar la interior să fie tencuită numai camera de locuit. Din cei 13.000 lei, plata s-a făcut în

²³³ N. Antonovici, *Ioniță Titinaș (Părintele Ionichie) – Ctitor al Turnului de pe lângă biserică Sf. Gheorghie și al bisericii Sf. Haralambie și Mina din Bârlad în Tribuna Avântenilor*, iulie-sept., București, 1943.

²³⁴ I. Antonovici, *op. cit.*, p. 313, 331: în 1856, Ioniță Bardaș, zis „Titinaș sau lumânărică” se număra printre ctitorii bisericii Sf. Haralambie și Mina din Bârlad; vol. V, p. XI, 221-222.

²³⁵ *Ibidem*, p. 325.

rate, în raport cu executarea lucrărilor: 3.700 lei arvună, 7.770 lei, plătiți între 7 august 1856 și 8 septembrie 1858, suma totală fiind de 11.470 lei, ceea ce dovedește că lucrările au început imediat după semnarea contractului și nu au fost finalizate datorită morții ctitorului. Tencuirea exterioară și a camerei de locuit s-a făcut în 1900, respectându-se prevederile inițiale, de către inginerul Negruț, care începuse și planul cadastral al orașului, propus după incendiul din 1851²³⁶ Pe lângă suma de 3.172 lei, donată de răposații Șt. Gâlcă și soția sa, Maria, în 1858, „pentru continuarea facerii clopotniței”²³⁷, în vederea finalizării lucrărilor, parohia a fost nevoită să vândă în anul 1901 două locuri virane care furnizaseră venituri parohiei timp de 25 de ani, conform Procesului - Verbal din 20 iunie²³⁸ Această ultimă informație dovedește că turnul a fost terminat în anul 1901. Pe lângă destinația de cult, turnul a avut și rolul unui punct de observație pentru pompierii ce supravegheau izbucnirea de incendii în oraș²³⁹

De-a lungul timpului, construcția a fost afectată de seismele puternice. În răspunsul la chestionarul DGMI cu privire la pagubele provocate de cutremurul din 1940, Secția de Arhitectură și Sistematizare Bârlad arăta că monumentul era grav afectat, prezentând fisuri forfecate în dreptul golurilor de la nivelul al doilea și necesita lucrări pentru consolidarea zidăriei, refacerea tâmplăriei de lemn, completarea zidăriei de sub streșini, refacerea scârilor de lemn, zugrăveli și vopsitorii. În 1955, Serviciul Tehnic de Proiectare al Regiunii Iași a întocmit un deviz de lucrări de intervenție, în valoare de 50.000 lei. Ca urmare a *Circularei* CMI, nr.1.478 din 1956 privind lucrările de reparații, consolidări sau restaurări ale monumentelor istorice de arhitectură, afectate de cutremur, Sfatul Popular Bârlad - Secția de Arhitectură și Sistematizare, prin proiectul tehnic de consolidare și amenajare a ansamblului, amintit mai sus, se arata că biserica fiind părăsită, curtea era neamenajată, iar turnul prezenta pericol pentru pietoni. Prin releveul intitulat „Turnul lui Titinaș” se propuneau măsuri urgente de consolidare, dar din lipsă de fonduri se cerea ca lucrările să fie executate în 1957²⁴⁰ (Fig. 32). Avariat de cutremurul din 1977, turnul a fost reparat atât la interior, cât și la exterior în 1986. Dar, cutremurele din 1986 și 1990, l-au zdruncinat din nou, afectându-i structura de rezistență, actualmente fiind în aceeași situație. La stăruința preotului paroh, N. Negru, a fost reparat doar acoperișul și schimbată învelitoarea din tablă, în baza Avizul CRMI, Iași, Nr. 47/ 2003²⁴¹.

Situat la pe latura de vest a incintei, cu axul în arcada semicirculară a porții, flancată de două firide, turnul prezintă un plan patrulater (8 x 8 m), 4 niveluri (H=14 m), fundație de piatră, pereți portanți și planșee de cărămidă, șarpantă, scară și pardoseli de lemn, învelitoare de tablă galvanizată, tencuieli de ciment (inițial, var, nisip, ipsos). Fațadele sunt decorate destul de simplu, cu câte un panou pe toată suprafața, pilaștri la colțuri, retrageri în jurul golurilor, cu deschideri în arc, două braie

²³⁶ *Ibidem*, p. 197-198.

²³⁷ Costin Clit, *Documente inedite despre bisericile din orașul Bârlad la 1879* (I), în *Elamul*, nr. 65/2007, p. 12.

²³⁸ AN Vaslui, *fond cit.*, dos. 16/1901- 1902, f. 14-15.

²³⁹ I. Antonovici, vol., V, p. 211.

²⁴⁰ Arhiva Parohiei, dos.1/1956, f. 2.

²⁴¹ Arhiva DC, *fond cit.*, dos. 1/ 2003, vol. 2.

simple la nivelele I și II, acoperiș în patru ape, coamă scurtă. La interior primul nivel este boltit, iar restul tăvănit (Fig. 33).

„Turnul lui Titinaș”, parte a ansamblului monumental²⁴², ce ilustrează evoluția acestui gen de construcție în cadrul arhitecturii urbane a secolului al XIX-lea, se remarcă prin echilibrul dintre plin și gol.

De la început, biserica a beneficiat de donații atât din partea ctitorilor cât și a enoriașilor, din veniturile cărora a fost întreținută, atât ea, cât și personalul deservent, precum: locurile primite de la Iordache Sârbu (1790) și Iftinca Ocneanu (1797), pe care s-a construit; trei locuri pe vatra veche, la sud de podul domnesc: unul de 52 stânjeni, dat cu bezmen lui Petre Croitoru în 1804, altul pe care se afla cârciuma lui Toader a Chihăiții și unul viran, nemăsurat, lângă locul spătăresei Sturza; un loc de 26 stânjeni, pe moșie, în afara vetrei vechi, pe care locuia Leonte dulgherul (1815)²⁴³; un loc de 29 stânjeni și 1 palmă domnească (25-28 cm), pe Ulița Mare de la Ilinca Bălăban, văduva preotului Constantin, fiica protopopului Gh. Brăescu (1823)²⁴⁴ O dată cu sistematizarea orașului, după incendiul din 1851, în urma vizitei ministrului lucrărilor publice, pentru descongestionarea pieții de lângă biserica domnească „Adormirea Maicii Domnului”, care devenise neîncăpătoare pentru atelaje, mai ales în zilele de iarmaroc, s-a hotărât mutarea acesteia lângă biserica Sf. Ilie, unde se află și astăzi. De aceea, la 28 octombrie 1857, biserica „Sf. Gheorghe” a cedat un loc „împrejur, în mărime de 58 stânjeni”, pentru constituirea respectivei piețe, primind în schimb de la Casa Obștii Târgului un alt loc la șosea (la N de Podul de Piatră), în mărime de 52 stânjeni și 4 palme domnești²⁴⁵. În 1858, Haralambie Nicolau oferea suma de 244 de lei și 10 parale²⁴⁶, probabil pentru terminarea clopotniței. În lista bunurilor imobile de la 1 ianuarie 1859, biserica deținea: locul viran dăruit de preoteasa Ilinca Bălăban, lângă Piața Sf. Ilie, locul de la șosea primit la schimb, un loc pe care se afla bordeiul unui fierar, fără a se specifica unde, un hambar și 4 chilii în ogradă²⁴⁷. Iar în 1879, avea 1 hambar și 6 chilii în ruină, din care una în afara ogrăzii, funcționabile numai cele folosite de biserică, în depozit: 270 de galbeni, cei 3.172 lei, donați de familia Gâlcă și venit anual de 200 de franci²⁴⁸. Această situație dovedește încă o dată că încetarea activității breslei s-a răsfânt și asupra lăcașului de cult.

Deoarece, cea mai mare parte a negustorilor din Bârlad erau „poporeni” ai acestei biserici,

cunoscută în epocă și sub denumirea de „biserica negușitorilor”, fiind cea mai frecventată biserică din oraș²⁴⁹, a fost înzestrată de aceștia cu bunuri de cult pe măsura posibilităților lor. Din catagrafia întocmită în anul 1879 de preotul M. Varlam, deși destul de sumară, reiese că cele două locașuri au fost înzestrate de ctitori cu bunuri de bună calitate, ca „să le fie pomana sufletelor și părinților lor”²⁵⁰, în special, argintărie

²⁴² LMI, *op. cit.*, cod: VS-II-a-B-067550: 02.

²⁴³ I. Antonovici, vol. II, p. 353, 356.

²⁴⁴ *Ibidem*, vol. I, p. 194 -195, 197.

²⁴⁵ *Ibidem*, p. 199-200.

²⁴⁶ *Ibidem*, p. 200.

²⁴⁷ *Ibidem*, p. 201.

²⁴⁸ AN Vaslui, *op. cit.*, dos. 1/1879, f. 21 verso – v. Anexa nr. 2; Costin Clit, *op. cit.*

²⁴⁹ I. Antonovici, *op. cit.*, vol. V, p. 222.

²⁵⁰ *Ibidem*, *op. cit.*, vol. I, p. 320.

de cult: 5 icoane împărătești și 9 icoane mici, îmbrăcate cu argint, icoană „Maica Domnului cu Pruncul”, datată 1849, ferecată cu argint aurit, 2 potire de argint, din care unul poleit cu aur, 2 discos - uri, din care unul suflat cu aur, 3 stelufe de argint, poleite cu aur, 2 candelte, 2 cădelnițe, 1 chivot, 1 tiplotă, 2 lingurițe și 2 sfeșnice, toate de argint, 5 cruci îmbrăcate cu argint, un policandru cu 7 candelte de argint, 61 de cărți, din care 3 evanghelii îmbrăcate cu argint și 1 simplă ș.a.²⁵¹. Pe catagrafie este aplicată ștampila parohiei din 1843, cuprinzând icoana de hram: *Sf. Gheorghe omorând balaurul* și legenda, scrisă în l. română cu litere chirilice: „P<A>ROHLA B<I>S<ERICHII>, ORAȘ BÂRLAD. Ț<I>N<UTUL> TUTOV<A> H<RAMUL> S<F>. M. M<UCENIC> GHEORGHE. 1834” (Fig. 34). Bunurile de cult, cu inscripții și însemnări ale donatorilor, au fost publicate de I. Antonovici în 1911²⁵². Potrivit Chestionarului din 1912, de la vechea biserică de lemn mai rămăsese o icoană reprezentând pe Maica Domnului, din 1782 (?), cu riză de argint (nemenționată de I. Antonovici), un potir mic tot din argint, datat 12 februarie 1799, 77 de icoane, 11 manuscrise, un clopot mare din 1797 și numeroase cărți, dintre care: *Evanghelie*, București, 1750, *Cazanie*, București, 1708²⁵³

Dintre acestea o parte se găsește la Muzeul Eparhial din Huși, înregistrate în inventarul provenit de la biserica *Sf. Ilie*. Icoana împărătească: *Sf. Muceniță Varvara și Cuvioasa Paraschiva*, tempera pe lemn, sec. XIX 1/2, școală moldovenească, două blaturi și două traverse semi-îngropate, dimensiuni: 103,8/84,7/2,3 cm (inv. 86/1986), potrivit inscripției, scrisă în partea inferioară în limba română, a aparținut bisericii Sf. Gheorghe din Bârlad: *Gheorgie, Marie, Dimitrii, Ivanca, Pavăl Popa Abăgeriul, ostenitoriul ipitropul Sfântului mar. mucenic Gheorghe*”²⁵⁴. Cupa potirului și mâinile Cuvioasei sunt ferecate cu argint (la stânga, lipsă), *Sf. Paraschiva* este înveșmântată cu mantie neagră cu blicuri negre, în mâna dreaptă are o cruce, iar în stânga un șirag de metanii. *Sf. Varvara* este reprezentată în costum militar, armură gri, mantie oranj cu blicuri albe, tunică verde, în mâna dreaptă crucea, iar în stânga un potir, fond roșu închis și verde-violaceu. În partea superioară „Ochiul lui Dumnezeu” și cerul realizat în manieră decorativă (Fig. 35). De asemenea, icoana împărătească: *Sf. Mina, Nicolae și Haralambie*, tempera pe lemn, sec. XIX 2/2, atelier rustic moldovenesc, dimensiuni: 46,9/38,6 cm (inv. 261/1986), provenită tot de la biserica *Sf. Gheorghe*, după cum menționează I. Antonovici²⁵⁵

Azi, în inventarul parohiei *Sf. Ilie* se află o *ferecătura* de *Evanghelie*²⁵⁶, datată: 1849 octombrie 22, donată inițial bisericii *Sf. Gheorghe* din Bârlad, după cum reiese din inscripție. Este realizată din argint, ciocănit, incizat, gravat, turnat, autor anonim, cu poanson, dimensiuni: 38/25,5/4 cm. Avers, central: scena *Învierii Domnului*, încadrată într-un chenar, decorat cu motive florale și vegetale (vrej); lisus, reprezentat în picioare, cu veșmânt antic, în mâna dreaptă are o cruce, iar cu stânga

²⁵¹ AN Vaslui, *fond cit.*, f. 20-21.

²⁵² I. Antonovici, *op. cit.*, p. 320-323.

²⁵³ I. Opreș, *op. cit.*, nota nr. 273.

²⁵⁴ I. Antonovici, *op. cit.*, p. 321.

²⁵⁵ *Ibidem*.

²⁵⁶ *Evanghelie* Neamț, 1845, înlocuită cu alta din 1964: însemnare de pe *Evanghelie*, București, 1964, transcrisă mai sus.

îndrumă; în partea inferioară, un înger care „îndrumă” spre Iisus; deasupra, soarele reprezentat într-o manieră antropomorfă; lateral/dreapta: Maria Fecioara cu un vas în mână și una dintre sfințele femei, plângând; în colțuri: cei patru evangheliști, reprezentați în medalion, fiecare cu simbolul lui. Revers, central: scena *Răstignirii Domnului*, iar în colțuri, cei patru prooroci: Iezechiel, cu o flacăra în mâna dreaptă și un rotulus desfășurat în mâna stângă, Solomon așezat pe un jilț, cu templul în mâna dreaptă, David, cu un rotulus în mâna dreaptă, Moise cu un rotulus și Tablele Legii; încuietori metalice decorate cu „Ochiul lui Dumnezeu”, cotor, în 5 registre: templul din Ierusalim, o cruce latină cu un șarpe încolăcit, un candelabru cu șapte brațe, doi îngeri într-o casetă sub un baldachin și inscripție în limba română, caracter chirilic, minuscule: *La Sf<a>n<t<u> Gheorghie din Târg Bârladul. 1849: oktom<brie> 22.* (Fig. 36)²⁵⁷. Aceste piese de cult au ajuns în patrimoniul bisericii „Sf. Ilie”, probabil, în perioada când biserica „Sf. Gheorghe” a funcționat ca filie a acesteia²⁵⁸.

Evanghelia, tipărită la București în 1750 (azi, lipsă), dăruită de Ivanciu (Ganciu) bogasierul, fiul lui Stoica Abăgerul și soția sa Dumitra, a fost ferecată cu argint de către Nicola Abăgerul, fiul lui Stoico și sora sa, de Stan Abăgerul, fiul lui Ispas și de căpitanul Vasile Popa, ctitori. Astăzi se păstrează doar *ferecătura de argint*²⁵⁹, ciocănit, gravat, dimensiuni: 36 x 23 cm, sec. XIX, datată: 1809, potrivit inscripției de pe cotor, scrisă în limba română, caracter chirilic: „*Această sfântă Evanghelie s-au cumpărat de Gancio bogasieru sin Stoico abășeru și s-au îmbrăcat de Nicola abășeru sin Stoico și soara sa și de Stan abășeru sin Spas (?) cu cheltuiala dumnelor sale să le fie pomană sufletelor și părinților. 1809 Avgus<t>*”²⁶⁰ Pe avers este reprezentată scena *Răstignirea Domnului*, iar în colțuri cei patru evangheliști. Revers: scena *Învierea Domnului* și cei patru prooroci, în colțuri: David, Solomon, Aaron și Moise. Cotorul are 5 casete, despărțite de 5 nervuri în formă de spic. Prezintă inscripții și pe ambele apărători: „*și de capitan Vasile, popa Ion protopop’l și soșu dumisale Dumitra*”. Are două încuietori metalice, turnate, decorate cu motive geometrice și vegetale (Fig. 37). Din inscripțiile transcrise de eruditul episcop, se poate constata că Vasile Popa și soția sa, împreună cu alți ctitori ai bisericii de lemn, au donat și două potire de argint, și anume: „*1799 Fevruarie 22. Vasile Popa i*

²⁵⁷ V. și I. Antonovici, *op. cit.*, p. 322; *ibidem*, 315: *Evanghelia*, Sibiu, 1806, îmbrăcată din nou cu argint de jupân Lupu, fiul lui Gh. Abăgeru, 1809, aparținând, probabil, tot bisericii „Sf. Gheorghe”, azi lipsă.

²⁵⁸ AEH, 1938, p. 112.

²⁵⁹ Azi, legătura unei *Evanghelii* din sec. XX, cu o însemnare pe foia de gardă din 2 noiembrie 1986 a pr. paroh Gh. Moraru din 2 noiembrie 1986, care se referă la repararea bisericii după cutremurele din 1977 și 1986: „*Biserica Marelui Mucenic Gheorghe din municipiul Bârlad, jud. Vaslui, avariata grav de cutremurul din 4 martie 1977, s-a reparat în interiorul și exteriorul ei, între anii 1978-1983, apoi s-a pictat de către pictorul Caraman Vasile din București în anii 1983-1984. S-a reparat clopotnița interior și exterior în anul 1986, fiind gata de sfințire în anul 1986, dar la 30 august 1986 alt cutremur i-a adus alte avarii. Totuși la 2 noiembrie 1986 s-a sfințit cu multă dăruire sufletească de către Prea Sfințitul Părintele Arhiepiscop Vicar Ioachim Vasluianu Mareș, înconjurat de: protoiereul Grigore Vasile, arhidiaconul Ilie Murăraș, preoții Arhidiade Teodorescu, D. Bărnovescu, C. Burduja, C. V. Serghie*” Ss: *Ioachim Vasluianu, protoiereu Vasile Grigore, paroh, preot Gh. I. Moraru, D. Bărnovescu, C. V. Serghie*

²⁶⁰ V. și I. Antonovici, *op. cit.*, p. 320, și o *Evanghelia* ferecată, cu o însemnare din anul 1849 octombrie 22 (azi, la Muzeul eparhial Huși, preluată de la biserica „Sf. Ilie”

Dumitra. Vasile Mantul. Toader Hagiu. Caramfil Teodor”, respectiv: „*Vasile sulger și Dumitra*²⁶¹, (azi, lipsă).

Un alt exemplu este acela al icoanei „*Izvorul Tămăduirii*”, tempera pe lemn, sec. XIX, dimensiuni: 87,6 / 65,8 cm, icoană aflată azi la *Muzeul Eparhial din Huși*²⁶², donată de episcopul bisericii Pavel Popa Abăgerul cu cheltuiala sa și a altor credincioși, adusă de la Țarigrad (Constantinopol) și pictată de Partenie Zugrav în anul 1828 iulie 25, după cum se poate observa și din inscripția scrisă în limba română, caracter chirilic, cu majuscule, aflată în partea inferioară: „*În Țarigrad. Mai 2. Di mâna lui Parfenie. Pavăl Popa abăgeriul ipitrop. sf. Mar<e> muc<enic>. Gheorghie. Această icoană este făcută di Catrina lui Stoian Sârbul. Icatarina. Gheorghie. Sanda. 1828 Iuli 25*”²⁶³ Icoana este structurată în trei registre, cu ramă sculptată în ajur. Registrul superior/central: Maica Domnului cu Pruncul, având drept tron nori, înconjurată de Sf.-ții Arhangheli Mihail și Gavril, fiecare cu câte un rotulus desfășurat. Deasupra, Sf. Duh sub formă de porumbel și doi îngeri ce încoronează pe Maica Domnului, îmbrăcată în veșmânt antic, cu un crin în mâna dreaptă și cu pruncul în mâna stângă. În dreapta, Arhanghelul Mihail, în picioare, cu mâna dreaptă își ține veșmântul și în stânga, globul pământesc. Rotulus, inscripționat cu pilde religioase în l. română, caracter chirilic, de exemplu: „...*preaslăvite cîntări cerești...*” În stânga, Arh. Gavril cu globul pământesc în mâna dreaptă și floarea de crin în mâna stângă. Pe rotulus, inscripția scrisă în chirilică: „*Bucură-te Purtătoriu di vii...*” Raza, în diagonală, care iese din zona Mariei Fecioara, către împăratul Leon al Bizanțului, cu inscripția: „*Leone, împărate*”. Leon este reprezentat în picioare, în veșmânt militar, cu o sulită în mâna dreaptă, alături de un personaj în vârstă, cu un toiag în mâna stângă. Deasupra, Marea Marmara, două corăbii cu pânze. În stânga, sub cetatea Constantinopolului, inscripția în l. română, caracter chirilic, majuscule: „*Împărați și boieri alergând împreună să scoată apă din Iz<vo>rul Tămăduirilor*”. Sus, Cetatea Țarigradului, cu arhitectură minuțios redată (Fig. 38). Același Pavel Popa din Tetiva (?), este pomenit, alături de alți donatori și pe icoanele *Sf. Mina* și *Sf. Apostoli Petru și Pavel*²⁶⁴. De asemenea, Pavel Popa abăgerul apare în calitate de episcop și donator și pe icoana împărătească „*Sf. Varvara și Cuv. Paraschiva*”, menționate mai sus.

Tâmpla bisericii, sec. XIX (cca. 1815-1818), dimensiuni: 900 x 600 cm, lemn de tei (sculptat, poleit, decorat cu frunze de stejar și colonete; glastre și împletituri/uși împărătești), a fost pictată din nou la sfârșitul secolului al XIX-lea (1882-1883)²⁶⁵, în tehnica ulei, stil bizantin, autor anonim, școală românească (Fig. 39). Icoanele din registrele superioare nu respectă întocmai ordinea din Erminia bizantină, probabil, după intervenția sus amintită.

Icoanele împărătești de la catapeteasmă, ulei pe lemn, argintate între anii 1846-1849²⁶⁶, autor anonim, școală românească: *Sf. Gheorghe omorând balaurul* (103

²⁶¹ *Ibidem*, p. 320, 321.

²⁶² Preluată în 1986 de la biserica „Sf-ții Trei Ierarhi” din Bârlad; ajunsă aici, probabil, prin intermediul pr. D. Bârnavesiu, care a slujit la cele două biserici: AEH, 1938, p. 110.

²⁶³ I. Antonovici, *op. cit.*, p. 320-321.

²⁶⁴ *Ibidem*, p. 321.

²⁶⁵ AN Vaslui, *fond cit.*, dos. 5/1882, f. 60, 135.

²⁶⁶ V. și I. Antonovici, *op. cit.*, vol. I, p. 321.

x 59 cm), datată stânga jos: „1846 Iunii 27”; *Iisus Mare Împărat* (103/59 cm), influență rusă, datată centru jos: „1847”, riză de argint, atelier românesc, inscripție în limba română, caracter chirilic, cu majuscule: „*La biserica din Bârlad cu hramu Sf. Gheorghii. 1847*”; *Maica Domnului cu Pruncul* (100/58 cm), datată centru jos: „1849”, riză argint, poanson și numele meșterului argintar, „*Chir D. Gheorghiu*”, pe postamentul tronului Maicii Domnului, în l. greacă inscripție în limba română, caracter chirilic, într-un medalion rococo centru jos: „*La Sf. M<ă>n<nă>s<tire>. Sf. Gheorghii din t<â>rg. Bârlad. 1849*”; *Sf. Vasile și Sf. Ioan Botezătorul* (108/69 cm), cu influențe rusești (atelier local), riză argint, poanson-stânga jos, cu numele aceluiși argintar, inscripție în limba română, caracter chirilic, scrisă într-un medalion rococo, cu majuscule: „*Târg: Bârlad. Ia S:B: s<f> Gheorghie. 1848: Dechemv<rie>: 4*”. Ambii binecuvântând cu mâna dreaptă. În stânga, Sf. Vasile ține o Evanghelia, iar Sf. Ioan, un rotulus desfășurat, cu legenda scrisă în alfabet chirilic: „*Pocăiți-vă că s-a apropiat...*”

La acestea se mai adaugă, icoana *Sf. Haralambie*, datată: 1820 (spate, dr. sus), ulei pe lemn, riză metal galben (nimb, Evanghelie, mâini, picioare), dimensiuni: 128/85/2,5 cm, 2 blaturi, 2 traverse semi-îngropate, piele (vițel), ținte metal. Sf. Haralambie, înconjurat de îngeri, calcând în picioare Diavolul, este reprezentat în veșmânt arhieresc, cu mâna dreapta binecuvântând, iar în stânga având Evanghelia (Fig. 40).

În anul 1875, Maria Gâlcă și alți enoriași donau icoana împărătească *Sf. Arhidiacon Ștefan* (102,5/60 cm), realizată în tehnica ulei, riză de argint, meșter argintar: Gheorghe Ropala din Iași, inscripție în limba română, în partea inferioară, gravată în medalionul central: „*Marie Gâlcă, Lălu Rădoiu, Ștefan Gheorghiu. Lucrată în Iassy de Gh. Ropala, 1875*” (Fig. 41). I. Antonovici, atât de scrupulos în redarea cu acuratețe a oricărei inscripții sau însemnări, a redat doar prima parte a inscripției, deși aceasta a fost făcută în anul 1875²⁶⁷ Soții, Ștefan și Maria Gâlcă donau în anul 1883 icoana împărătească *Maica Domnului cu Pruncul* (80 x 60 cm) de la iconostasul mic, ulei pe lemn, cu riză de argint, poanson, centru dreapta: „*KL (I) ...*”, conform inscripției scrisă în limba română: „*Ștefan și Maria Gâlcă. 1883*”²⁶⁸. În aceeași categorie se înscrie și icoana împărătească *Sf. Gheorghe*, ulei pe lemn, 95,5/ 63 cm, autor anonim, școală românească, aflată în pridvor.

Lăcașul deține o icoană hagiografică reprezentând sfințele mănăstiri de la Ierusalim, cu mai multe scene din Vechiul și Noul Testament, ulei pe pânză, școală rusă, atelier local (bulgar ?), dimensiuni: 132/183 cm, donată de Ivanciu Boiu, închinător, datată 1869, cf. inscripției din centru dreapta: „*H<agi> Ivancio: închinător: Sfântului Mormânt. 1869*”, comanditar: „*H. Iovancio*” (Fig. 42). În anul 1884, Ivanciu Boiu dăruia, împreună cu familia, un *Sf. Aer*, potrivit inscripției transcrise de către I. Antonovici: „*Ioan (Ivaniciu Boiu) închinătoriu, Elena închinătoare, Maria, Natalia, Safta, Steliana. 1884 Aprilie 1*”²⁶⁹ Hagi Ivanciu Boiu, negustor, considerat în epocă „fruntaș între fruntași” era „poporan” și epitrop al

²⁶⁷ *Ibidem*, p. 322.

²⁶⁸ *Ibidem*.

²⁶⁹ *Ibidem*, p. 321-322 – v. și icoana *Sf. Varvara și Cuv. Paraschiva*.

bisericii (1872). Foarte evlavios, a fost de două ori la Ierusalim să se închine la Mormântul Sfânt. Avea cea mai mare băcănie pe str. Ștefan cel Mare, cele mai „bogate prăvălioare de coloniale, pomade pentru boierime” și „prăvălii pentru țărănime” Era un om cinstit și generos, exemplul de breslaș, format după principiile medievale ale acestor asociații meșteșugărești și negustorești. Primea ca ucenici absolvenți ai școlii Sf. Gheorghe, iar pe cei care nu știau carte îi trimetea la să învețe după lucru, plătindu-le cursurile în produse. A murit pe la 1888²⁷⁰

Dintre piesele de mobilier menționăm un tetrapod din secolul al XIX-lea, realizat din lemn, sculptat, pictat, 140/74/52 cm, autor anonim, pictura de factură rusă, realizată în tehnica ulei. Pe cele trei fațete sunt reprezentați cei trei sfinți mari părinți ai bisericii: Vasile cel Mare, Grigore Teologul și Ioan Bogoslov, iar în partea superioară, în medalion, Iisus binecuvântând, cu un potir în mâna stângă. Moleniile, așezate în mod obișnuit în partea superioară a tâmplei, se află astăzi în pridvor. Sunt realizate în tehnica ulei (190/105/103 cm), autor anonim, sec. XIX, școală românească, pictate în maniera pictorului Gheorghe Tattarescu. Din punct de vedere stilistic sunt asemănătoare cu cele de la biserica *Sf. Ilie*.

Clopotul mijlociu²⁷¹, bronz (60 x 60 cm), pe al cărui suport de lemn este inscripționat anul „1827 Sep<tembrie> 24”, a fost comandat de către unii dintre ctitori, precum Stoico abăgerul, menționat în anul 1809 și pe ferecătura Evangheliei, tipărită la București în anul 1750 (Fig. 43).

O parte din cărțile vechi, cuprinse în catagrafia din 1879, fără a fi datate, cele care aveau însemnări, au fost publicate de I. Antonovici în 1911, din care se pot afla informații despre proveniența, circulația, denumirea și datarea lor, date despre donatori și personalul bisericesc²⁷². Din 1982, fondul de carte veche românească al bisericii se află la depozitul Muzeului Eparhial din Huși: *Ceaslov*, fără foaie titlu (*Ceaslov*, Rădăuți, 1745), *Cazanie*, București, sec. XVIII²⁷³ (donată bisericii de către presvitera Aglaea Nicolau, în anul 1912, fără sfârșit și foaie de titlu, 259 file, însemnare în limba română, f. 82)²⁷⁴, *Cazanie*, București, 1768, *Penticostar*, București, 1782, *Mineiul pe luna lui Iulie*, limba greacă, 1790 (?), *Triod*, București, 1798, *Evanghelie*, 1801, limba greacă (?), *Minunile Maicii Domnului*, de Costea Dascăl, 1807, *Molitvenic*, Brașov, 1811, *Liturghier*, Iași, 1818, *Biblia*, Petersburg, 1819, *Mineiul lunii lui Ianuarie*, Neamț, 1830, *Mineiele pe lunile Februarie - Aprilie, Iunie - Septembrie*, Neamț, 1831, *Mineiul lunii lui Noiembrie Decembrie*, Neamț, 1832, *Ceaslov*, Neamț, 1833, *Antologhion*, Constantinopol, 1834, *Psaltire*, Iași, 1835, *Ceaslov*, Neamț, 1835, *Apostol*, Iași, 1835, *Antologie*, Neamț, 1840, *Aghiazmatar*, Iași, 1846, *Liturghier*, Iași, 1860, *Liturghier*, Iași, 1868.

²⁷⁰ *Ibidem*, vol. V, p. XI, 81, 222-224.

²⁷¹ *Ibidem*, vol. I, p. 320: autorul menționa și un clopot mare din 1797, azi lipsă.

²⁷² *Ibidem*, p. 323-325: *Ceaslov*, Rădăuți, 1745, *Evanghelia*, București, 1750, *Cazanie*, București, 1768, *Acatistier*, București, 1823, *Mineiul lunii lui Mai*, Neamț, 1831, *Chiriacodromion*, Buzău, 1839, *Evanghelie*, Neamț, 1834, *Mineiul lunii lui Decembrie*, Neamț, 1846.

²⁷³ V I. Bianu, Nerva Hodoș, *Bibliografie românească veche*, tom II, București, 1910, p. 163: *Cazanie*, tipărită la București, 1765 sau 1778.

²⁷⁴ „Această carte s'a donat de către presvitera Aglaea Neculau Bisericii Sf. Gheorghe din Bârlad prin stăruința mea. V. Bălănescu. Anul 1912 Octombrie 15”
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

Ctitorii puteau fi înmormântați în propriul lor așezământ, iar piatra de mormânt a lui Hagi Iordachi Iftimiu și Eni Gheorghiu²⁷⁵, aflată în naosul bisericii, demonstrează încă o dată acest lucru. Este lucrată în marmură albă, relief în méplat (112 x 53 cm), cu chenar și decor vegetal (glastra cu flori) și inscripție în limba română, caracter chirilic: „*Acea<s>tă peatră e<s>te puse // de dum<nealui> Hagi Iordachi Iftimiu și Eni Gheorghiu în sf<ân>ta bisăr<ică> ci să prăz<nuieste> // Sf<ân>tul și Mar<ele> Mucin<ic> Gheor<ghie> pre a lor pomenire, // la anul :1818 martie 6*”(Fig. 44).

În ceea ce privește personalul care a deservit lăcașul de-a lungul timpului, menționăm pe cei consemnați în diferite izvoare, fără a avea pretenția de a întocmi o listă exhaustivă: preotul Pavel (1744-1756)²⁷⁶, Tudoran, V. Ghinea, Const. Grosu, preoți (1809)²⁷⁷, Const. Tenie, duhovnic, I. Bâgu, Fteodosie Bumbar (Teodosie Bumbac), preoți, Ștefan, ierodiacon și Nicolae, dascăl (1823)²⁷⁸, Pavel Popa abăgerul, epitrop (1828)²⁷⁹, Teodor, preot (1843, răposat)²⁸⁰, V. Vasiliu, dascălul/cântăreț (1844)²⁸¹; Gh. Corciovă, diacon (1846)²⁸²; Const. Avram, preot econom (1851-1853)²⁸³, Gh. Avram, diacon (1858-1864)²⁸⁴, Varlam Bujor, econom și Pavel Bostan, preoți, Gh. Avram, diacon, Gh. Alexandru, dascăl, V. Bâgul, Iordache Miloș, epitropi, 250 poporeni (1862)²⁸⁵, slugerul Bratoși Stăicovici, epitrop (1859-1867)²⁸⁶, Ivanciu Boiu, epitrop (1872-1874)²⁸⁷, Șt. Darie, diacon (1876, venit de la Stănilăești)²⁸⁸, Șt. Darie (1876)²⁸⁹; preoții: I. Grăjdeanu, econom, M. Varlam, sachelar, P. Racheriu, diacon, I. Miloș și S. Costăchescu, cântăreți, Hagi Bosie, epitrop (1879)²⁹⁰, preot econom Gh. Avram, diacon (1858), preot (1864), duhovnic și econom (1870); preot sachelar Varlam Matei, diacon (1863), preot (1867), duhovnic (1878); Petru Racheieriu, diacon (1877); Iordache Miloș (1855) și Șt. Costăchescu (1877), cântăreți; Th. Borș (1871), paraclisier (1880)²⁹¹; I. Balaban, diacon (1883)²⁹²; paroh Gh. Avram, supranumerar Matei Vârlan, econom, preoți; Alecu Popa, cantor, Toader Borș, paraclisier; 378 familii cu 2.003 suflete (1900)²⁹³; Gh. Avram și Matei Varlam, preoți

²⁷⁵ I. Antonovici, *op. cit.*, vol. I, p. 321.

²⁷⁶ *Ibidem*, p. 322-323.

²⁷⁷ C. Tomescu, *op. cit.*, p. 197.

²⁷⁸ I. Antonovici, *op. cit.*, vol. I, p. 195.

²⁷⁹ *Ibidem*, p. 320-321.

²⁸⁰ *Ibidem*, p. 325.

²⁸¹ *Ibidem*, vol. V, p. 217.

²⁸² N. Oprea, *Ioan Antonovici depozitarul. Opere*, vol. I, Iași, 2011, p. 66.

²⁸³ I. Antonovici, *op. cit.*, p. 323-325.

²⁸⁴ *Ibidem*, p. 324.

²⁸⁵ Costin Clit, *op. cit.*, 1862, p. 4.

²⁸⁶ I. Antonovici, *op. cit.*, vol. V, p. 200-201.

²⁸⁷ *Ibidem*, p. 81; AN Vaslui, *fond cit.*, dos. 4/1888, f. 14 -15.

²⁸⁸ AN Vaslui, dos.8 /1876, f. 27-28.

²⁸⁹ N. Oprea, *op. cit.*, p. 201.

²⁹⁰ AN Vaslui, dos. 8 /1880, f. 27; Costin Clit, *Documente inedite despre bisericile din orașul Bârlad la 1879 (I)*, în *Elanul*, nr. 65/2007, p. 12.

²⁹¹ Costin Clit, *op. cit.*, 1880, p. 7-8.

²⁹² N. Oprea, *op. cit.*, p. 111.

²⁹³ AN Vaslui, dos. 21 /1900, f. 7.

(1902)²⁹⁴; V. Dolinescu, preot (1923), Raicu Grosu (1913) și Teodor Nohit (1924), cantori (filie a parohiei *Sf. Mina*, 1934-1935)²⁹⁵; V. Dolinescu, preot (1938), 1962, preot Bogza Constantin (1962)²⁹⁶, preot paroh N. Herghelegiu; filie a parohiei *Sf. Ilie* (1956-1967)²⁹⁷, D. Bârnovescu, preot (1970-1977; pr. paroh la *Sf. ții Trei Ierarhi*, 1938), I. Băcăoanu, dascăl (1976), I. Țuțu, dascăl (1970-1976), Gh. I. Moraru, preot (1977-1987)²⁹⁸, N. Negru, preot (1987- azi)²⁹⁹

Din situația prezentată, la fel ca și în cazul bisericii *Sf. Ilie*, se constată că scăderea puterii economice a breslei s-a răsfânt și asupra numărului de personal deservent. Dacă în prima jumătate a secolului al XIX-lea serviciile religioase erau asigurate de 3 preoți, în cea de a doua jumătate a secolului al XIX, numărul lor se reduce la 2. Dintr-o adresă a Protoieriei județului Tutova din anul 1864 către P.S. Melchisedec, Episcopul Hușilor, cunoaștem nu numai veniturile și cheltuielile bisericii pe anul 1863, ci și retribuția aferentă personalului: din suma de 10. 642. lei și 37 de bani - venit, s-au cheltuit pentru salarii: 800 lei pentru diaconi, 400 lei pentru doi dascăli, 200 lei pentru doi preoți, 40 lei pentru ecleziarhi, iar pe anul 1864, situația se prezenta la cheltuieli astfel: 900 lei pentru diacon, 300 lei, salariul preoților, 400 lei pentru doi dascăli, 120 lei la alți ecleziarhi³⁰⁰. În 1879, personalul era plătit cu 40/lună/2 preoți/fiecare, diacon/lipsă, 30/lună/2 cântăreți și 20/lună/paraclisier ș.a.³⁰¹. În prima jumătate a secolului al XIX-lea, între epitropii lăcașului figurau întotdeauna și membri din rândul breslașilor (ex. Pavel Popa abăgerul).

Cele două monumente prezentate demonstrează rolul breslelor și al breslașilor care contribuiau cu sume mari de bani la construirea, înzestrarea și întreținerea unor biserici, ale căror hramuri erau recunoscute ca patroni ai membrilor lor.

²⁹⁴ N. Oprea, *op. cit.*, vol. II, p. 91-93, 471.

²⁹⁵ AEH, 1934, p. 55; 1935, p. 72.

²⁹⁶ N. Mitulescu, *op. cit.*.

²⁹⁷ Arhiva parohiei, dos. /1956, f. 8; Arhiva EH, *fond cit.*, dos. /1967.

²⁹⁸ V. însemnare *Evangelie*, sec. XX.

²⁹⁹ Situația personalului slujitor poate fi completată cu datele cuprinse într-o listă, scrisă pe hârtie, de un preot deservent al cărui nume nu se cunoaște, aflată în astăzi în proscomidie, fără a putea fi probată momentan: Teodosie <Bumbac> preot (1775-1778), Constantin Tenie, preot (1780-1820), Ioan Manole, dascăl (1780), Ioan Băgu, dascăl (1840-1847), Gheorghe Alexandru, dascăl (1850), Constantin Avram, preot (1871), Gheorghe Avram, preot (1875), Ștefan Costăcheascu, preot (1885), I. Balaban, diacon (1892), Matei Varlam, preot (1902), Alecu Popa, dascăl (1913), T. Pintilie, preot (1918), V. Grosu, dascăl (1918), Gh. Codreanu, preot militar (1928), V. Vidrighinescu, preot militar (1938) ș.a.

³⁰⁰ AN Vaslui, *fond cit.*, dos.51/1864, f. 1-4.

³⁰¹ Costin Clit, *op. cit.*, 1879, p. 12.

ANEXA NR. 1

Copie

**Catagrafie de toate averea Bisericii cu hramul Sântului Prooroc Ilie din acestu orașu Bârlad găsită actualmente în natură
1879 Maiu 7**

Nr.

Fila 26

1. O biserică cu temelie de piatră, păreți cărămidă, acoperită cu tinichea, pe dinlăuntru zugrăvită în oloi, cu un turn în care stă un ceasornic, trei clopote, două toace, una de fier și două de lemn, cu o veșmântare lipită de Biserică, având o ușă și o fereastră, iar Biserica având cinci ferestre cu două rânduri cu fer în mijloc, cu șase uși, două perechi uși căptușite cu feru și o pereche cu geamuri de sticlă.

2. Unu Sântu Altaru în care stă Sântul Prestol cu două acoperământe, una de pânză și alta de adamscă roșie, pe care stă Sânta Masă de lemn, două Sânte Antimise, unul de mătase și altul de în care stau Sântele Moaște, două Evanghelii, una îmbrăcată cu argint și alta simplă, trei cruci, două îmbrăcate cu argint și una din ele suflată cu aur în patru părți, având câte cinci raze în fiecare din cele 4 părți, împodobită cu 5 pietre verzi și pietre roșii de metal și 23 pietricele mărgean, altă cruce de lemn îmbrăcată cu sîdef, unu chivot de argint în care se păstrează Sântele Taine, o cruce de lemn, îmbrăcată cu sîdef cu închipuirea răstignirii Mântuitorului, două lingurițe de argint, 10 sfeșnice, 5 de alamă, două de bronz, două sfeșnice plachie și două alamă, una candelă argintată care stă înaintea Sântului Prestol, aninată într-un cârlig de fier, unu potiraș argint pentru Sânta căldură, una cruce de lemn cu răstignirea Mântuitorului cu o candelă de argint dinainte.

3. Sânta Proscomidie: unu potir de argint suflat cu aur, unu disc de argint suflat cu aur, o stea argint, două copii oțel.

4. Una catapeteasmă săpată de lemn, zugrăvită și poleită cu aur cu toate icoanele cuvenite de canoane, două strane alături, una din ele în care stă Icoana Sântului Vasile și a Sântului Nicolae, amândouă de lemn, săpate și poleite cu aur, o strană în care stă icoana Maicii D-lu, argintate, suflata cu aur în partea de sus.

5. Unu proschinatoriu de lemn, săpat, poleit cu aur pe care stă una icoană argint a Sântului Proorocului Ilie și 12 iconițe mici de a celor 12 praznice, dintre care una cu hramul Sântului Vasile, îmbrăcată cu argint.

6. Două analoage la strana cântăreșilor.

7. O strană arhierască săpată și poleită cu aur, șezătoare pe doi lei.

8. Cinci zeci și una străni zugrăvite.

9. Unu cafas de lemn, săpat, zugrăvit, poleit cu aur, care este așezat pe doi stâlpi.

10. Unu amvon de lemn săpat și poleit cu aur, cu două sfeșnice de metal – tuci.

11. Două prapure.
12. Două felinare boite cu ochiuri de sticlă.
13. Opt sfeșnice, două alamă, patru de lemn mari și două mici idem și cu îmbrăcăminte de deasupra.
14. Două icoane cu hramul Maicii D-lui, una în pridvor și alta în veșmântarie.
15. Două mese de lemn de tei.
16. Trei dulapuri așezate în pereți cu obloane de lemn, dintre care două sunt în Altar și una în biserică.
17. Unu scrin de frasin boit galben pentru lumânări.
18. Șaptesprezece candelă argint, 16 dinaintea catapetesmei, iar una dinaintea Maicii D-lui, sus având aninate de ea patru candelă mari de argint cu trei ochiuri de argint.
19. Trei cădelnițe, două argint și una alamă.
20. Două policandre cu lanțurile lor , dintre care unu argint – plachie, cu douăzeci și patru fofeze, iar cel de al doilea mai mic de bronz, înfrumusețat cu niște stelute aninate, având 12 lumini.
21. Cinci rânduri de veșminte de stofă galbenă cu epitrahilele, cingătorile și de lor. Cinci rânduri de veșminte de stofă albă cu epitrahile, cu trei încingători și trei mânecuțe. Trei rânduri de veșminte stofă roșie cu epitrahilele lor. Unu felon de stofă lucrat în fir, cu epitrahilele lor, încingătoarele și mânecuțele lor. Patru stihare preoțești în deosebite culori, cu 5 nebederșițe. Unu felon viniliu, stofită, cu epitrahilul lui viniliu. Două stihare diaconești de stofă cu orarele lor și mânecuțe. Două perdele de Dvera cea mare, una de adamască roșie și alta de ..., două șaluri mătase pentru așternut Sântul Prestol, unu roșu și altul viniliu, trei poale împletite de ..., două îmbrăcămînți la prochimatoriu , unul de adamască și altul de stofă roșie.
22. Opt prostiri ... și în fășii.
23. Șase prosoape.
24. Două Aere (?), unul bun și altul vechi ... (?).
25. Unu Tipic.
26. Patru Liturghii.
27. Două stofe.
28. Cinci perechi paftale, trei argint, suflate cu aur și două sifid împrejurate cu argint.
29. Patru lăvicere de lână.
30. Un lăvicer covor.
31. Două perechi cununii.
32. Unu ibric în altar pentru spălatul preotului, un vas pentru agheasmă.
33. Unu ventilator de stins candelă.
34. Una tablă aramă pentru dat anafură.

35. Două discuri, unul de lemn și altul de tinichea.

36. Una cristelniță de aramă.

37. Unu jilț în altar îmbrăcat cu piele.

38. Două Ceasloave, unul nou și altul vechi.

39. Două Octoihuri, unul nou și altul vechi.

40. Douăzeci și patru Mineie , 12 noi și 12 vechi.

41. Două Trioduri.

42. Două Psaltiri, una bună și alta proastă.

43. Două Penticostar.

44. Două Molitfelnice.

45. Octoihul mare

46. Una Cazanie.

47. Doi Apostoli.

48. Trei cărți pentru prohodul Mântuitorului.

49. Trei Slujba a Învierii.

50. Două cărți pentru Molitvenic.

51. Tei tomuri de Idiomelar.

52. Una carte cu slujba Sântului Modest.

53. Una carte cu slujba Sântului Emanuel.

54. Una Carte cu slujba Sântei Cuvioasei Parascheva.

55. Unu Catihisu.

56. Două Panahida.

57. Una carte ce se numește Panahida Utreniei.

58. Unu Octoih mic.

59. Unu Aghiazmatar.

60. Una carte cu Slujba Sântului Pantilimon.

61. Trei cărți cu regulamentul disciplinei Bisericești.

62. Trei

63. Una carte necunoscută.

64. O ogradă a Bisericii de scânduri cu față cu parmalâc boit.

65. Șase chilii în stare proastă.

66. Unu han cu 8 odăi și bun acoperământ, cu pereți de cărămidă și acoperite cu șindrilă veche, cu beci de cărămidă sub el, așezat înăuntru ogrăzii cu un gard de dulapi, acoperit cu scândură (producând un venit anual de 332 lei).

67. În capătul ogrăzii despre miază-noapte o dugheniță veche, mai mult dărâmată.

68. Un loc în piață la șosea, către partea despre apus a Bisericii cu față la miază-noapte. Un venit de 1.450 lei.

Fila 27v.

69. Unu hambaru cu trei ochiuri din mahalaua Podeni, la malul Bârladului, cu venitul de 300 lei.

70. Unu document al Casei Proprietății Târgului sub Nr. 742 din 1825, August 31, dimpreună cu 18 bucăți hârtii atingătoare la documentații și planul vechi la Bisericii

71. Documentul Epitropiei Târgului Bârlad sub Nr. 1.400 cu data din anul 1841, Decembrie 13 zile, cuprinzător de stânjeni 39 parohie dați de D-na Zoița Gălățanca prin adresa din anul 1838, Aprilie 15, legalizat de protejeria locală sub Nr. 16 din 1841, Ianuarie 28 cu hârtiile atingătoare de acest loc.

72. Documentele Case proprietății moșiei Târgului Bârlad sub Nr. 558 cu data din 1823, septembrie 25 privitoare pentru suma de stânjeni 39 măsurăți împrejur, foști ai lui Buliga dimpreună cu 4 bucăți hârtie atingătoare de acest loc.

73. Două bucăți hârtie cu data din 1831, octombrie 14 și una din 1832, februarie 19.

Atestăm cum că aceasta este averea Bisericii după observarea făcută de către noi.

Epitropii: Nistor Ion, Al. Nicolau.

Arhivelor Naționale Vaslui,
fond *Episcopia Hușilor*, dos. 1/1879, f. 26-27v.

ANEXA NR. 2

**Catagrafie de toată averea ce posedă Bis<erica> cu patronul Sf. M<are> Mucenicu Gheorghie din urbea Berladu prin lucrurile sfințite, acarete și venitul ce produce anually
1979 Maiu**

Nr.	Arătare de numele fiecăruia lucru	<i>Fila 20</i>
5	Icoane împărătești îmbrăcate cu argint	
7	Icoane mici îmbrăcate cu argint	
1	Icoana Maicii Domnului îmbrăcate cu argint suflată cu aur	
2	Potire de argint, unul mare poleit cu aur	
2	Svesde, una poleită cu aur	
2	Discose, unul poleit cu aur	
1	Copie de oțel	
27	Candele de argint, două stricate	
2	Cădelnițe de argint	
1	Icoană îmbrăcată parte cu argint	
3	Evangelii îmbrăcate cu argint	
5	Cruci îmbrăcate cu argint	
1	Cruce de sifid	
2	Sfinte antimise	
1	Evangelie simplă	
2	Sfeșnice argint plachie pe Sf. Masă	
1	Chivot argint	
3	Lingurițe argint	
1	Lighean de aramă	
2	Policandre de plache	
1	Policandru cu șapte candelde de argint	
3	Sfeșnice mari de lemn	
2	Idem madem, unul stricat	
2	Idem de fier	
2	Iconițe mici îmbrăcate cu argint	
24	Idem mici simple	
10	Bucăți argint, ochiuri și altele	
		<i>Fila 20 v</i>
17	Feloane de stofă cu toate ale lor	
3	Feloane vechi	
3	Feloane negre	
6	Stihare preoțești de diferite motive	
4	Stihare, unul negru	

7	Sfeșnice de alamă
1	Stofă nelucrată
1	Tiplotă argint
5	Perechi paftale cu cordoanele lor
1	Bucată argint brută, rotundă
1	Bucată adămască de lână
12	Prostiri de hasa diferite
2	Cuverturi împletite pentru sfânta Masă
5	Broderii de pus pe amvon
9	Prosoape
3	Fețe de masă
1	Mahramă
7	Lăicere cu covor
4	Lăicere vechi
3	Perdele de Proschinător
2	Prapuri
2	Feloane
1	Crucea Răstignirea
1	Sfeșnic de alamă mare
2	Serafimi în altar
1	Serafim pe scripete înainte de catapeteasmă
1	Chivot de lemn poleit
2	Cărți Slujba Învierii
1	Prohod
1	Bucată materie neagră
4	Cărți Liturghii
2	Feloane vechi
3	Stihare vechi, din care două diaconești
<i>Fila 21</i>	
1	Perde de Dveră
2	Aere
2	Rânduri cununii
3	Lăzi vechi de ținut veșminte
2	Prapuri vechi
4	Scaune vechi
1	Proschinător
2	Analoage
3	Psaltiri
2	Molitvelnice
1	Cazanie
2	Ohtoihice, unul vechi
1	Carte de ...
2	Apostole

2	Trioduri, unul vechi
1	Tipicon
1	Biblie mare veche
1	Carte Slujba Sf. Modet
1	Carte Acaftisieru Sf-lor 40 de Mucenici
2	Cărți Slujba Sfântului Stelian
1	Didahii (Cuvânt de Învățătură)
1	Chiriadromion
2	Penticostare
3	Tomuri Ideomelari
2	Cărți pentru Thedeum, una veche
5	Ceasloave, trei mari, două mici, unul mare vechi
24	Mineie
1	Castron cositor
1	Analog de citit Evanghelia
1	Cristelniță de aramă
1	Tabla veche
2	Mese
1	Cutie pentru botez cu toate ale ei
	<i>Fila 21v.</i>
3	Clopote, unul mare și două mai mici, unul stricat
1	Toacă de fier
1	Toacă de lemn
1	Piatră de marmură în mijlocul bisericii
40	Strane cu cea arhierească
1	Iconiță Sf. George îmbrăcată cu modim
1	Masă de lemn
2	Scări
1	Pereche de paftale stinghere și păharu argint
5	Chilii sub un acoperământ, din care una cu etac în ograda bisericii. Venit de 200 franci
1	Chilie afară de ograda bisericii. Venit de 70 franci
1	Hambar în ruină în a cărei îngrăditură este și o grădină - nu produce nimica
27	Adică două sute șapte zeci galbeni, procent de 18 % la sută
0#	

Sachelar – M. Varlam, ștampila parohiei din 1843

Epitropi – Ss. indescifrabil

Arhivele Naționale Vaslui, fond *Episcopia Hușilor*, dos. 1/1879, f. 20-21 v.

ABREVIERI

AB – Arhivele Basarabiei

<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

AIIAI - Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol”
 AMM – Acta Moldaviae Meridionalis
 AN Arhivelor Naționale
 CCES - Consiliului Culturii și Educației Socialiste
 CMI – Comisia Monumentelor Istorice
 CNMSA - Comisia Națională a Monumentelor și Siturilor Arheologice
 CRMI - Comisia Regionale a Monumentelor Istorice,
 DC – Direcția pentru Cultură
 DGMI - Direcția Generală a Monumentelor Istorice
 EH – Episcopia Hușilor
 IGL – Administrația Gospodăriei Locale
 INMI – Institutul Național al Monumentelor Istorice
 INP – Institutul Național al Patrimoniului
 LMI - Lista Monumentelor Istorice
 MCC – Ministerul Culturii și Cultelor
 MO - Monitorul Oficial al României
 OPCN - Oficiul pentru Patrimoniu Cultural Național
 SAI - Studii și Articole de Istorie
 SAIM - Studii și Articole de Istorie Medie

LISTA FIGURILOR

BISERICA SF. ILIE

1. Pomelnic, 6 mai 1859
2. Însemnare, 28 septembrie 1869/ Sfințirea bisericii
3. Pomelnic - Panaite, închinător sec. XIX
4. Pomelnic - Panaite/ Dimitrie, închinători/preoți slujitori, 1878
5. Pomelnic - Dimitrie Hriste, sec. XIX
6. Biserica Sf. Ilie, sec. XIX-XX (apud, carte poștală)
7. Plan biserică, scara 1/50 (Arhiva parohiei)
8. Biserica Sf. Ilie (foto, 2012)
9. Pictură murală, *Izvorul Tămăduirii*, sec. XIX-XX – martor
10. Cruce, sec. XIX
11. Potir, 1841
12. Icoana împărăteasă *Maica Domnului cu Pruncul* - riză, 1876
13. Icoană împărăteasă *Sf. Nicolae*, ulei/lemn, sec. XIX
14. Potir, sec. XIX
15. Disc și steluță, sec. XIX
16. Clopot mare, 1840
17. Clopot mijlociu, 1840
18. Icoana de hram „Sf. Ilie”, sec. XIX
19. Uși împărătești, sec. XIX
20. Icoană hagiografică, 1869
21. Epitaf, sc. XIX
22. Felon, sec. XIX-XX

23. Analog, sec. XIX
24. Sigiliul Sinodului Bisericii Ortodoxe Române, 1873/ *Evhologiu*, sec. XIX
25. Ștampila parohiei Sf. Ilie, 1894/ *Evhologiu*, sec. XIX
26. Contract de angajare – I. Antonovici, diacon, 1880
27. I. Antonovici, episcopul Hușilor, 1924 (AN Vaslui, colecția I. C. Antonovici)

BISERICA SF. GHEORGHE

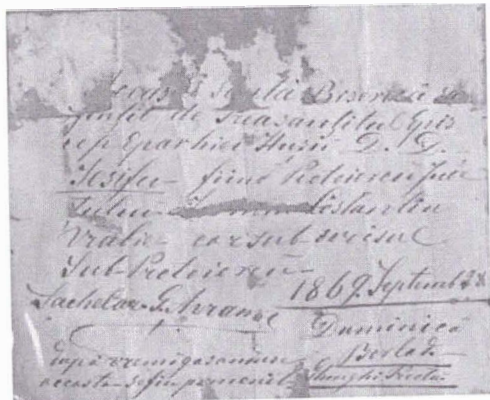
28. Biserica Sf. Gheorghe, sec. XIX-XX (apud, carte poștală)
29. Biserica Sf. Gheorghe, post, 1925 (Arhiva parohiei)
30. Biserica Sf. Gheorghe, post, 1990
31. Sistem de boltire - naos
32. Plan de situație - ansamblul bisericii Sf. Gheorghe, scara 1/200/1955
33. Turn clopotniță – vedere de ansamblu
34. Ștampila parohiei Sf. Gheorghe, 1834 (Catagrafie, 1879)
35. Icoana împărătească Sf. Muceniță Varvara și Cuvioasa Paraschiva, sec.

XIX

36. Ferecătură de *Evanghelie*, 1849
37. Ferecătură de *Evanghelie*, 1809
38. Icoana *Izvorul Tămăduiri*, 1828
39. Uși Împărătești, sec. XIX
40. Icoana împărătească Sf. *Haralambie*, 1820
41. Icoana împărătească Sf. *Arhidiacon Ștefan* – riză, 1875 (detaliu)
42. Icoană hagiografică, 1869
43. Suport de clopot, lemn, 1827
44. Lespede funerară, 1818

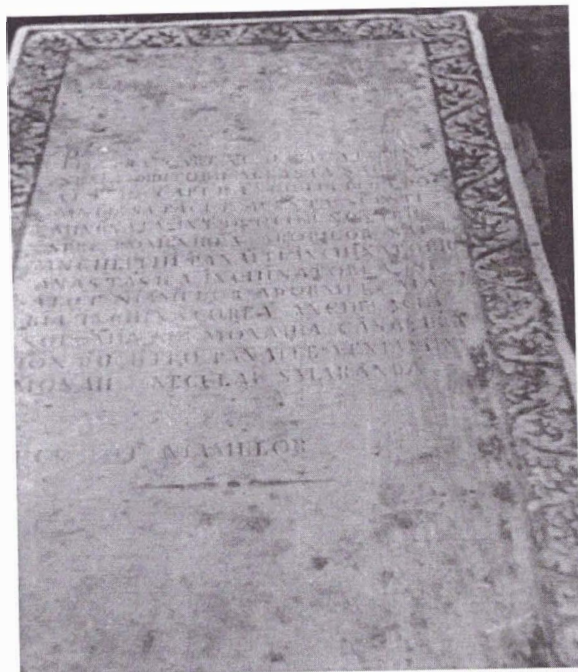
1

2

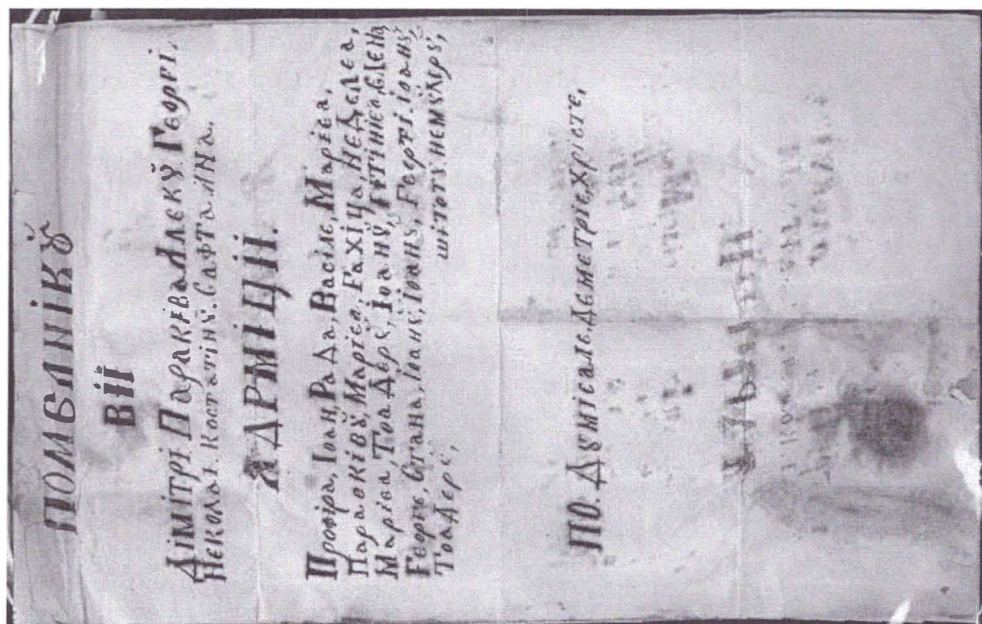
3

4

POMELNICUL CĂTORILOR
 PANATIE IMENATA PETRO CATECK MARIA
 ANASTASIA I. TORO VII LAZARU, EUAGHIA MARIA
ECATERINA JORDANA MARIA NISTOR
 SAVASTIA NECULAI IOAN ECATE-
 RINA MAPIA IONU PREUT RUSAN
 DA PRES HRISTODORU PREUT
 ZAMFIRA PRES DEMITRA FRU-
 MUZAKI CAYRILU DIMITRA ZO-
 ITA TEODORU VASILIE PREUT
 CRIGORIE ADORMITII DIMITRA NATALI
 SAFTA ENITA PETRACHI
 IOAN PREOTU VELEA PETRO DI-
 MITRII CKIRICKITA IOAN CKIRI-
 EKI STEFAN NICULAI NEDELCU
 KIRIEACU TEODOSIEA TEODOR
 ION ISAJA SANDA NICOLAI MA-
 RIA IVANCIU MOISI KIRACA
 MARIA DINU ZOITIA SCARCO-
 TU PREUT IOAN PREUT FO-
 TAKI ELENA FILARET ARKI-
 EREU POLICARPU ARKIEREU
 ASINETA SOB MONAKIA
 1878 GEORGHII CONSTANTIN
 MANOLAKI KIRACA ELSNA ELENA PETA-
 RI ANCIELACHE SALONIA SKIMONAKIA
 MARIA ENKINAZOR DOMITRII PANATIE
 KATANDRA M ION VENIAMIN MONAKI
 NICOLAI SMARANDA GEORGHII ELENA
 CILDRACE MARIA SMARANDA ION

5

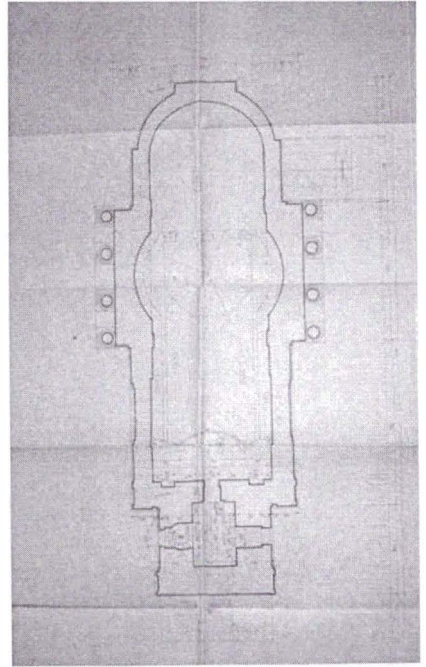

6

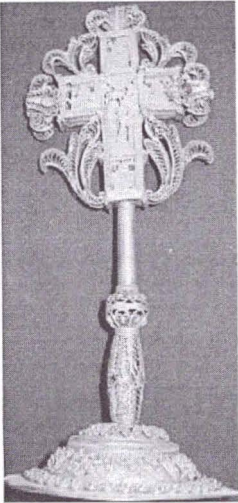

8

7

10

11

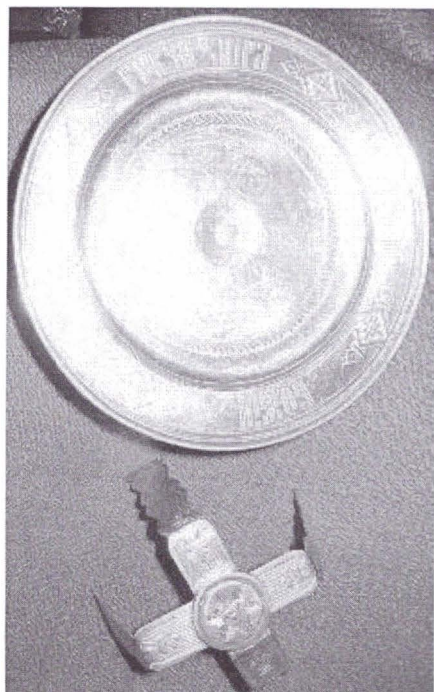
9

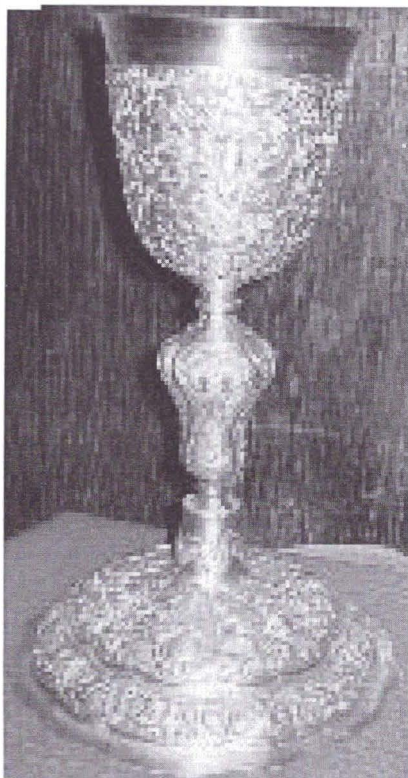
13

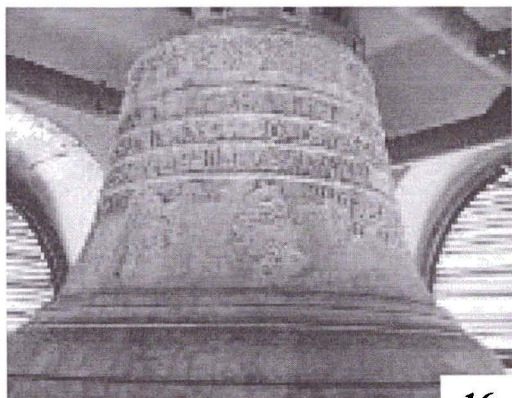
12

15

14

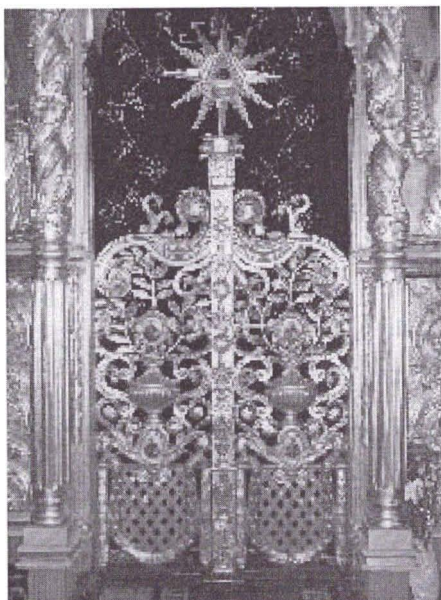
16

17

18

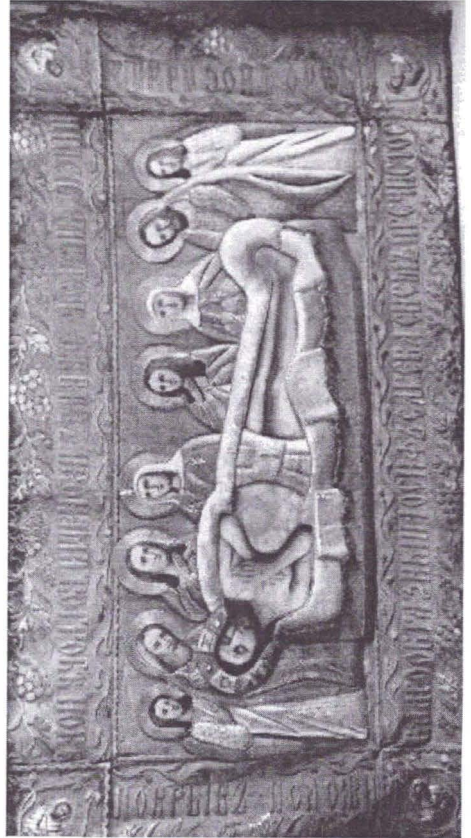
19

20

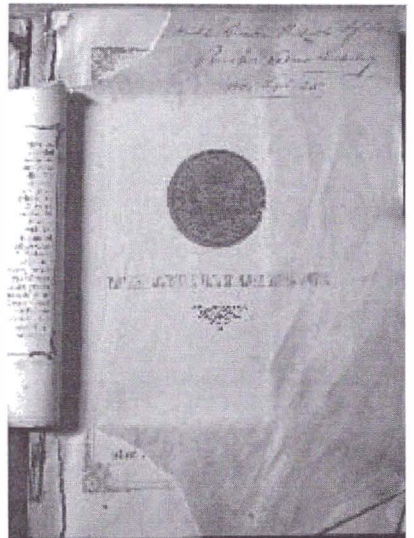
22

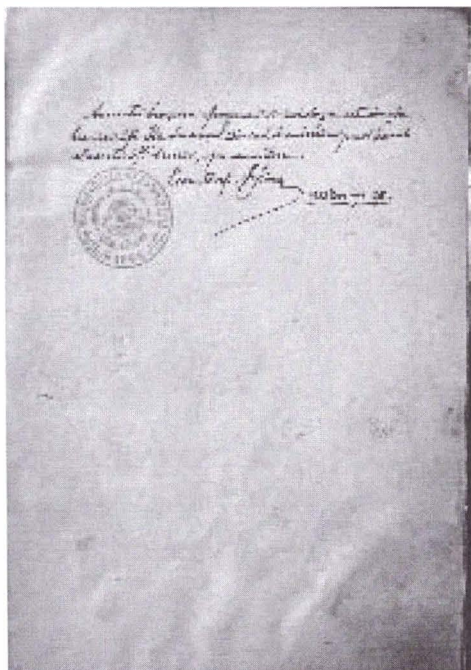
21

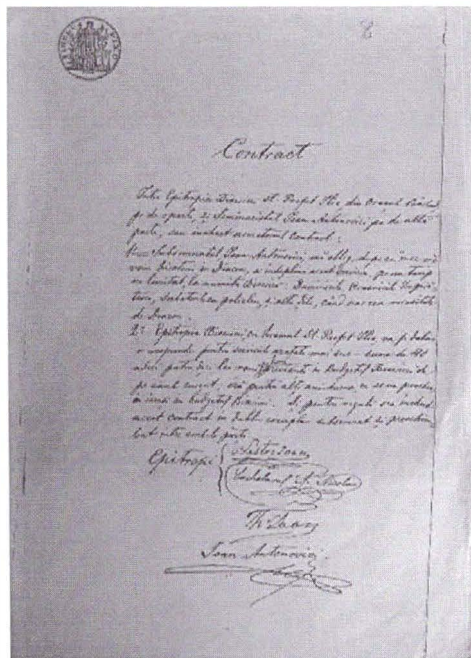
23

24

25

26

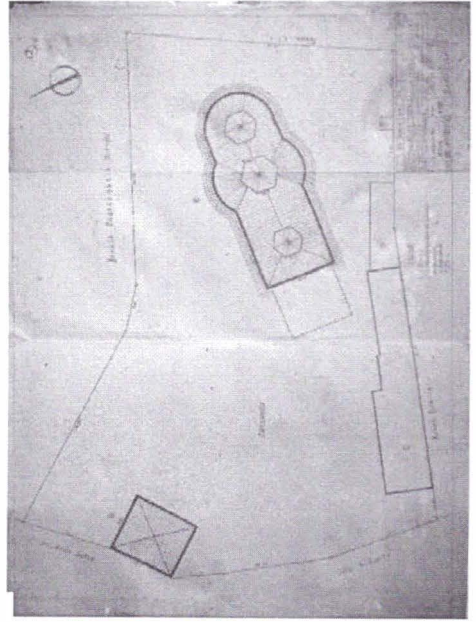
28

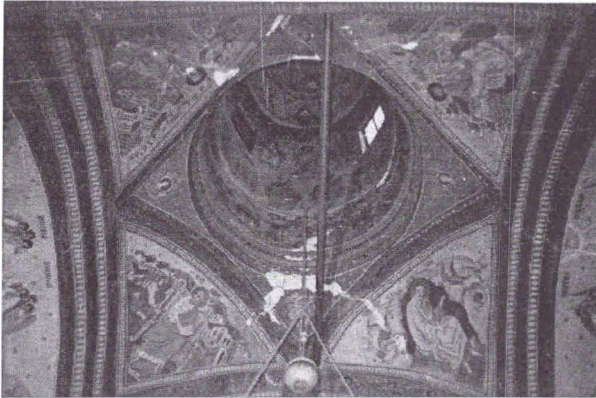
27

29

32

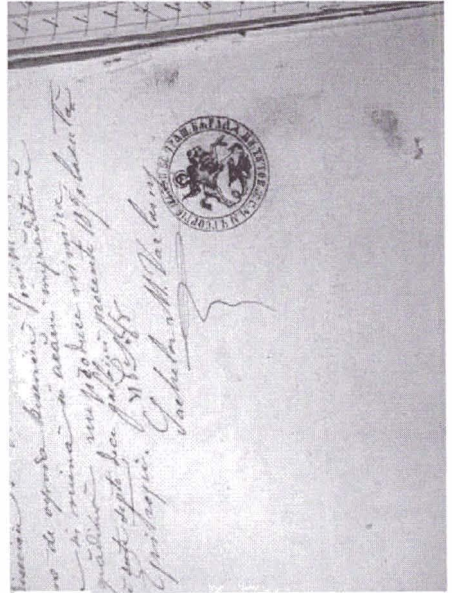
31

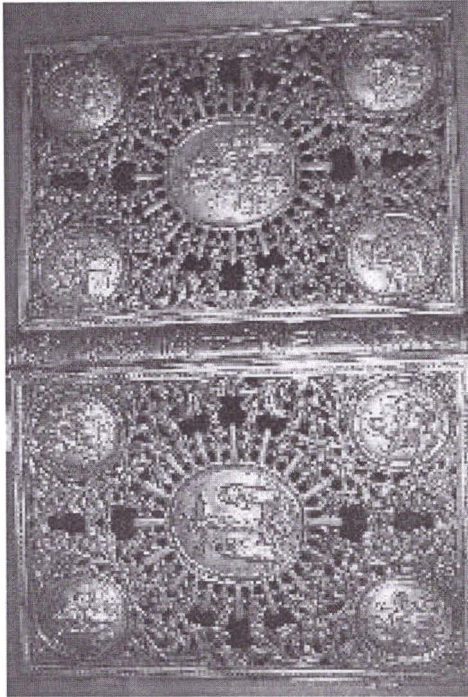
30

33

34

36

35

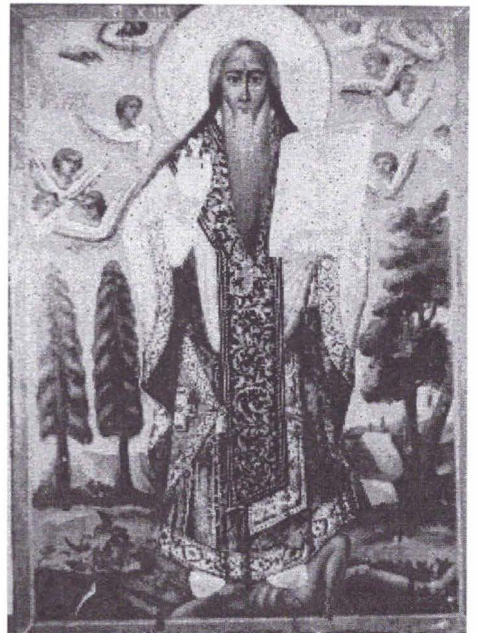
37

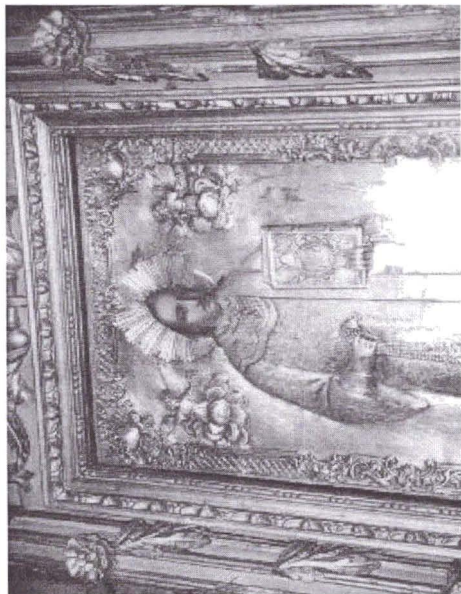
38

39

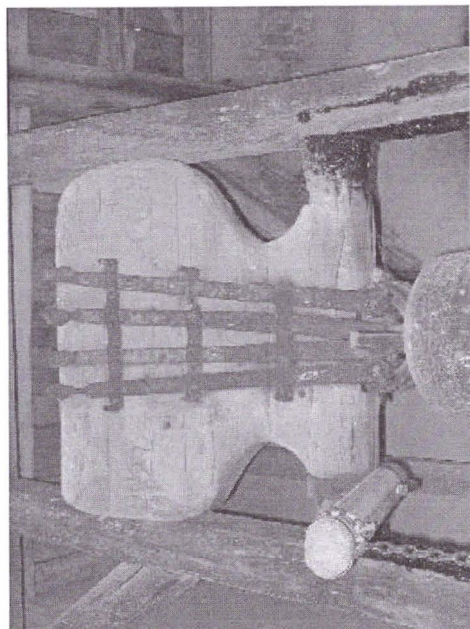
40

41

42

43

44

BANCNOTELE BĂNCII NAȚIONALE A ROMÂNIEI EMISE ÎN TIMPUL DOMNIEI REGELUI CAROL I

Marian BOLUM*

Cuvinte cheie: sistem monetar, bancă națională, monogramă, guvernator, bancnote, acțiuni, valoare nominală.

Key-words: monetary system, National Bank, monogram, governor, banknotes, acts, nominal value.

Abstract

The economical, social and political development as well as the institutional modernization of the Romanian state in the second decade of the XIX century have demanded the manufacturing and the putting into circulation of new monetary signs, the banknotes.

According to the Law of founding a transaction and circulation bank adopted in 17/29 April 1880, the new-founded institution, The National Bank of Romania, was the only bank that had the right to float bank tickets to the carrier. The Bank was founded for 20 years starting 1 July 1880. The first banknotes had nominal values of 20, 100 and 1000 lei. In the Regulations were mentioned the percentages of the first banknotes that were going to be put into circulation: the banknotes of 20 lei, 25% , the banknotes of 100 lei, 45% and the ones of 1000 lei, 30%. The first banknote with the nominal value of 20 lei was put into circulation by the National Bank of Romania at 19 January, 1881, the date at which the General Council decided the imprinting of 10.000 tickets. Owing to the high rate of banknote solicitation that was manifesting on the Romanian market, the General Council decided at 28 February 1881 to authorize the Service of ticket manufacturing and accounting to put into circulation another 150.000 banknotes of 20 lei. With the same occasion, was decided the imprinting of the first banknotes of 100 lei and of 1000 lei, in a draught of 50.000 and 25.000 tickets. At the withdrawal of circulation, the annulment and destruction of the used banknotes were used procedures established by the Internal Regulations. The General Council decides the imprinting of type III of the 20 lei banknote at 26 February 1909, of type II of the 100 banknote at 14 January 1910 and the imprinting of type II of the 1000 lei banknote at 20 May 1910. The release of the I World War, influenced the monetary politics of the National Bank of Romania. The first printing of the 5 lei banknote has the date of 31 July, 1914. The banknote of 5 lei had the same regime as the other banknotes put into circulation by the National Bank of Romania. The problem of the metallic coverage of the new product was solved by a new derogation of BNR regulations.

* Profesor, Școala Gimnazială „George Tutoveanu”, Bârlad
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

Carol I este proclamat domnitor al României la 10 mai 1866 iar, la 14 martie 1881, după obținerea independenței, rege. În cei 48 de ani de domnie ai regelui Carol I, România se dezvoltă rapid și se modernizează. În 1866 este elaborată prima Constituție a statului român, una din cele mai avansate constituții din epocă, prin care România devine monarhie constituțională. În urma războiului ruso-româno-turc din 1877-1878 (Carol I se implică direct în război fiind comandantul trupelor româno-ruse din zona Plevna), prin tratatele de pace de la San Stefano și Berlin, România devine independentă și obține reintegrarea în granițele statale a unui vechi teritoriu românesc, Dobrogea. Viața politică se normalizează după înființarea celor două mari partide: Partidul Conservator și Partidul Național Liberal. Economia cunoaște un curs ascendent. România se bucură de prestigiu pe plan internațional. Carol I moare pe 27 septembrie/10 octombrie 1914¹.

Dezvoltarea economică socială și politică precum și modernizarea instituțională a statului român, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, au impus fabricarea și punerea în circulație a unor noi semne monetare. Adoptarea sistemului monetar național, prin promulgarea la 12 aprilie 1867 a *Legii pentru instituirea unui nou sistem monetar și pentru fabricarea monedelor naționale*², a însemnat pentru domeniul financiar-bancar transformări rapide care au determinat o serie de realizări importante în domeniul economic. Aceste transformări au permis conectarea treptată a României la circuitul economico-financiar european.

Adoptarea legii monetare din 1867 (avea în vedere fabricarea și punerea în circulație doar a monedelor de aramă, argint și aur) nu realiza o circulație monetară eficientă și nici nu rezolva problema resurselor necesare statului în condițiile în care cheltuielile bugetare erau din ce în ce mai mari, datorită extinderii aparatului administrativ. Problema deficitului bugetar nu putea fi rezolvată datorită faptului că meseriașii și comercianții care plăteau impozite erau încă puțini (consecință a slabei dezvoltări economice), deoarece veniturile statului din resurse proprii (poștă-telegraf, căi ferate, domeniile statului, monopoluri) erau încă modeste, datorită statutului României (nefiind stat independent era aproape imposibil să contractăm împrumuturi externe deoarece acestea trebuiau garantate de puterea suzerană care nu era interesată să realizeze astfel de demersuri) și în același timp datorită contextului internațional, o nouă fază a Crizei Orientale fiind pe punctul de a se declanșa iar implicarea noastră în evenimente era previzibilă deoarece doream să ne obținem independența (implicarea în războiul ce se prefigura însemna folosirea unor resurse importante care ar fi determinat o creștere însemnată a deficitului bugetar). În aceste condiții interne și externe dificile, statul român avea doar două opțiuni pentru completarea resurselor financiare, sporirea presiunii fiscale prin noi taxe și impozite sau emiterea unor hârtii de valoare. Deoarece colectarea taxelor și impozitelor era deja deficitară s-a optat pentru emiterea unor hârtii de valoare, bilete ipotecare, instrumente bancare ce pot fi considerate ca fiind primele bancnote românești.

¹ http://ro.wikipedia.org/wiki/Carol_I_al_Rom%C3%A2niei

² Costin C. Kirîțescu, *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, vol I, Editura Enciclopedică, București, 1997, p. 166-168.

Prin *Legea pentru emiterea de bilete ipotecare* din 10 iunie 1877 Ministerul de Finanțe era autorizat să emită bilete la purtător, cu un curs obligatoriu, cu valori nominale de 5, 10, 20, 50, 100 și 500 de lei³

După proclamarea (în 1877) și recunoașterea internațională a independenței de stat (în 1878) ideea înființării unei bănci de emisiune este reluată. Un nou proiect de lege pentru înființarea unei bănci de scont și circulație este prezentat în Parlament la 27 februarie/ 11 martie 1880, este votat la 27 martie/8 aprilie și 31 martie/12 aprilie și devine lege la 17/29 aprilie 1880⁴. Conform acestei legi, *Legea pentru înființarea unei bănci de scont și circulație*⁵, noua instituție înființată, Banca Națională a României, era singura bancă care avea dreptul de a emite bilete de bancă la purtător (articolul I). Banca se înființa pentru 20 de ani începând cu data de 1 iulie 1880 (articolul IV) și avea un capital de 30 de milioane lei din care 10 milioane de lei era contribuția statului iar 20 milioane de lei urmau să se depună particularii, prin subscripție publică (articolul V). Conform aceluiași articol capitalul băncii era împărțit în 60.000 de acțiuni nominative sau la purtător în valoare de 500 de lei acțiunea iar deținătorul a patru acțiuni avea dreptul la un vot în Adunarea Generală (nici un acționar nu avea dreptul la mai mult de 10 voturi indiferent de numărul acțiunilor deținute). Legea stabilea operațiunile pe care le putea realiza banca (articolele: IX, XI, XIV, XV, XVI) dar și operațiunile care îi erau interzise (articolul X). Pentru a putea emite bancnote banca trebuia să aibă o rezervă metalică de o treime din suma biletelor emise (articolul XII). Forma biletelor de bancă și cantitatea pentru fiecare categorie urma să fie stabilită prin statutele băncii iar valoarea nominală cea mai mică ce putea fi tipărită era de 20 de lei (articolul XIII). Banca urma să fie administrată de un guvernator (numit de guvern pe timp de cinci ani) și de șase directori (formau împreună cu guvernatorul Consiliul de administrație) și era supravegheată de șapte cenzori (formau Consiliul cenzorilor). Cele două consilii formau Consiliul general (articolele XVII-XX). Legea preciza incompatibilitățile guvernatorului și a celorlalți înalți funcționari, cine alegea sau numea directorii și cenzorii (acționarii și guvernul) și dreptul de control al guvernului asupra tuturor operațiunilor băncii (articolele XXI-XXVII). Celelalte prevederi urmau să fie stabilite de guvern prin Statutele băncii, documente ce urmau să aibă în vedere principiile legii (articolul XXIX). În ultimul articol, dispoziții tranzitorii, se prevedea obligația băncii de a retrage din circulație și de a administra biletele ipotecare. Această lege completa sistemul monetar național prin introducerea unor semne monetare confecționate din hârtie, bancnotele (mijloc comod și ieftin de circulație și de plată). Aceste noi semne monetare au asigurat masa de bani necesară circulației monetare și implicit dezvoltarea economiei capitaliste în România. Banca Națională a României a folosit disponibilitățile bănești ale economiei, disponibilitățile tezaurului și emisiunea de bancnote pentru acordarea de credite industriei, agriculturii și comerțului.

Statutele Băncii Naționale a României au fost adoptate la 25 mai 1880. Prin aceste documente se stabilea că forma, modul de emisiune și cantitatea pentru fiecare

³ S.Rusentuler, S. Marițiu, R. Cîrjan, *Bancnotele României. 125 de ani de la prima emisiune de bancnote a Băncii Naționale a României*, vol I, 2006, p. 11.

⁴ Costin C. Kirițescu, *op cit*, p. 301.

⁵ *Ibidem*, p. 304-306.

categoria de bilete de bancă se va stabili de Consiliul general. Astfel, s-a hotărât ca primele bancnote să aibă valori nominale de 20, 100 și 1000 de lei⁶. Cu această ocazie s-a avut în vedere posibilitatea emiterii unor tipuri intermediare, de 50 și 500 de lei (această propunere nu a fost finalizată, prima bancnotă de 50 de lei va fi tipărită în anul 1966 iar prima bancnotă de 500 lei în anul 1916). Tot în Statute se menționau și procentajele primelor bancnote ce urmau a fi puse în circulație: bancnotele de 20 de lei, eventual cu cele de 50 de lei, 25%, bancnotele de 100 de lei, 45% iar cele de 1000 de lei, eventual împreună cu cele de 500 de lei, 30%⁷

După promulgarea legii de înființare a Băncii Naționale a României au fost începute demersurile pentru organizarea activității. La prima Adunare generală a acționarilor, ce a avut loc între 15 și 17 iulie 1880, a fost instalat primul guvernator, Ion I. Câmpineanu, și au fost aleși primii directori (Theodor Ștefănescu, Theodor Mehedințeanu, Emil Costinescu și Dinu Bilcescu) și primii cenzori (Ștefan Ioanid, Menelas Ghermani, Em. Hillel Manoah și Constantin Angelescu) pentru ca la 24 iulie 1880, în prima ședință a Consiliului general, să fie prezentați directorii (I. Antoniu și Gogu C. Cantacuzino) și cenzorii (Eugen Alcaz, Petre Stoicescu și Al. Băicoianu) numiți de guvern⁸

În vederea organizării activității de tipărire a primelor bancnote a fost înființat, conform propriilor regulamente, Serviciul fabricarea și contabilitatea biletelor, condus de Emil Costinescu⁹ cu două secții: Secția contabilitatea biletelor (primea și contabiliza hârtia specială, cu filigran, realizată, de regulă, în Franța) și Secția fabricarea biletelor (primea, în urma unei decizii a Consiliului general, hârtia necesară și realiza fabricarea bancnotelor). Consiliului general era singura autoritate ce putea autoriza fabricarea bancnotelor, data de pe bancnote fiind data la care a fost luată decizia imprimării bancnotelor respective¹⁰. Un rol important în realizarea primelor bancnote l-a avut Eugeniu Carada director al băncii între 1883 și 1910. Având experiența tipăririi biletelor ipotecare E. Carada va fi trimis la Paris să facă demersurile necesare pentru contractarea hârtiei filigranate necesare realizării primelor bancnotelor de 20, 100 și 1000 de lei (primul contract a fost semnat la 20 iulie 1880 iar primul transport, cu șase lăzi, ce conțineau hârtia necesară primei emisiuni a bancnotei de 20 de lei va ajunge în țară în noiembrie 1880¹¹) pentru realizarea clișeele galvanoplastice necesare (ulterior au fost achiziționate aparate pentru realizarea unui atelier de galvanoplastie în cadrul imprimeriei) și pentru a achiziționa utilajele necesare înființării primei imprimării a BNR (majoritatea mașinilor tipografice au ajuns la București în luna decembrie 1880 și au fost instalate, inițial, în clădire Creditului Funciar Rural¹²).

Prima bancnotă cu valoarea nominală de 20 de lei a fost emisă de Banca Națională a României cu data de 19 ianuarie 1881, dată la care Consiliul general a

⁶ S.Rusentuler, S. Marițiu, R. Cîrjan, *op cit*, p. 19.

⁷ <http://www.bnro.ro/1880---1918--1054.aspx>

⁸ <http://www.bnro.ro/Inceputurile--1053.aspx>

⁹ S.Rusentuler, S. Marițiu, R. Cîrjan, *op cit*, p. 50.

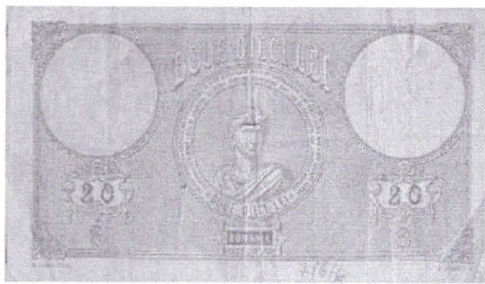
¹⁰ *Ibidem*, p. 19.

¹¹ *Ibidem*, p. 44.

¹² *Ibidem*, p. 31.

hotărât imprimarea a 100.000 de bilete. Datorită cererii mari de bancnote ce se manifesta pe piața românească Consiliul general a hotărât, la 28 februarie 1881, să autorizeze Serviciul fabricării și contabilității biletelor să imprime încă 150.000 de bancnote de 20 de lei. Cu aceeași ocazie s-a hotărât imprimarea primelor bancnote de 100 de lei și de 1000 de lei, într-un tiraj de 50.000 și respectiv 25.000 de bilete¹³

Bancnotele emise de Banca Națională a României au fost bine primite de populație, cele patru sucursale din Iași Craiova, Galați și Brăila solicitând, cu insistență, noile bilete. În aceste condiții Consiliul general aprobă, în mai multe rânduri, continuarea fabricării biletelor. La 16 iulie 1881, Serviciul fabricării și contabilității biletelor este autorizat să imprime bilete de 20 de lei în valoare de 6 milioane de lei, bilete de 100 de lei în valoare de 12,5 milioane de lei și bilete de 1000 de lei în valoare de 25 de milioane de lei iar în septembrie 1881 este aprobată o nouă emisiune de 20 de lei în valoare de 5 milioane de lei astfel că, la un an de la imprimarea primei emisiuni, în ianuarie 1882, cu ocazia unei verificări, s-a constatat că Serviciul fabricării și contabilității biletelor tipărise 2.773.056 de bilete, cu valori nominale de 20 de lei, 100 de lei și 1000 de lei¹⁴.

20 lei 1881¹⁵ (tip I, ianuarie 1881- august 1895)

Dimensiuni: 168 x 96 mm. Filigran: culoare mai deschisă decât hârtia, „20” în medalionul din stânga și „Traian” în medalionul din dreapta în profil spre stânga¹⁶.

Avers: desen arabescuri ornamentale de culoare albastru palid. Chenar dintr-un fir. În centru, sus, cartuș curbat cu inscripția BANCA NATIONALA A ROMANIEI. Sub acest cartuș sunt înscrise numărul de control, data emisiunii și valoarea nominală, DOUE DIECI LEI. Sub aceste înscrisuri sunt prezentate funcțiile (GUVERNATOR, DIRECTOR, CASIER GENERAL) și semnăturile autorizate. În stânga și în dreapta două medalioane albe cu filigran, încadrate în partea inferioară de ramuri de laur și stejar. Dedesubt, în stânga și în dreapta, două frontoane ce au în partea superioară stema țării, în mijloc ROMÂNIA iar în partea inferioară valoarea „20”. În centru, jos, două figuri alegorice, ce reprezintă industria și comerțul, care se sprijină pe un panou ornamentat ce conține valoarea „20”. În colțuri, dispuse în

¹³ *Ibidem*, p. 58.

¹⁴ *Ibidem*, p. 61.

¹⁵ http://harapinalba.go.ro/filehires/br_02.jpg

¹⁶ George Buzdugan, Octavian Luchian, Constantin Oprescu, *Monede și bancnote românești*, Editura Sport Turism, București, 1977, p. 335

diagonală, seria și numărul, de culoare neagră. În afara compoziției, jos, în stânga, numele desenatorului, GEORGES DUVAL fecit., iar în dreapta numele gravorului, P. DUJARDIN sc.

Revers: Desen arabescuri de culoare albastru palid. Chenar cu fire drepte cu ornamente decorative în cele patru colțuri. În centru medalion cu bustul împăratului Traian. În coroana circulară a medalionului, pe două rânduri, este înscris, în arc de cerc, textul penalităților: FALSIFICATORII ACESTORU BILETE PRECUMU SI TOTI ACEIA CARI VORU FI CONTRIBUITU A SE EMITE SUME MAI MARI DECATU ACELE DETERMINATE PRIN LEGE SI STATUTE, SE VORU PEDEPSI CONFORMU ART.112 SI URMATORI DIN CODICELE PENALE iar în partea de jos valoarea nominală, DOUE DIECI LEI. Deasupra medalionului este prezentă, din nou, valoarea DOUE DIECI LEI iar dedesubt într-un cartuș rectangular inscripția ROMANIA. În stânga și în dreapta medalionului central două medalioane rotunde, albe, cu filigran ce conțin, în stânga, efigia împăratului Traian iar în dreapta, valoarea „20”. Sub fiecare din cele două medalioane laterale câte un panou ornamental în care este înscrisă valoarea „20” În afara chenarului, în stânga jos, numele desenatorului, G. DUVAL fecit. iar în dreapta numele gravorului P Dujardin sc.

Bancnota de 20 de lei, tip I, a avut 32 de emisiuni: 19 ianuarie 1881, 28 februarie 1881 (două emisiuni, diferența fiind dată de numele casierului general), 3 iunie 1881 (două emisiuni, diferența fiind dată de numele casierului general), 30 septembrie 1881, 18 noiembrie 1881, 7 aprilie 1882, 21 iunie 1882, 25 august 1882, 10 noiembrie 1882, 30 martie 1883, 7 septembrie 1883, 5 septembrie 1884, 19 ianuarie 1885, 6 noiembrie 1885, 25 iunie 1886, 20 mai 1887, 30 septembrie 1887, 9 iunie 1888, 19 aprilie 1889, 31 august 1889, 12 octombrie 1889, 4 mai 1890, 2 august 1890, 10 noiembrie 1890 (două emisiuni, diferența fiind dată de numele guvernatorului), 11 iulie 1891, 25 iunie 1892 (două emisiuni, diferența fiind dată de numele casierului general), 18 martie 1893, 31 august 1895¹⁷

La sfârșitul secolului al XIX-lea o problemă importantă a băncii de emisiune era garantarea siguranței bancnotelor în condițiile în care, odată cu creșterea volumului bancnotelor aflate pe piață, se înmulțesc și încercările de falsificare. Cea mai folosită bancnotă era cea de 20 lei, din această cauză acest cupiu fiind cel mai expus falsificării. Prima contrafacere a bancnotei de 20 lei a fost descoperită în 1883, la Varna unde doi bulgari și un grec au fabricat bilete în valoare de 21720 de lei în timp ce în țară prima falsificare a fost descoperită în 1889 când un cetățean german împreună cu un complice român au reușit să confecționeze 360 de bilete¹⁸

¹⁷ Ioan Dogaru, Catalogul monedelor și bancnotelor românești emise în perioada 1853-1977, București, 1978, p. 34-35.

¹⁸ S.Rusentuler, S. Marițiu, R. Cîrjan, *Bancnotele României. Emisiunea de bancnote ale Băncii Naționale a României în perioada 1896-1929*, vol II, 2007, p. 80.

100 lei 1903¹⁹ (tip I, februarie 1881 - aprilie 1907)

Dimensiune: 195 x 110 mm. Filigran: Zeița Roma în medalionul din stânga în profil spre dreapta, împăratul Traian în medalionul din dreapta în profil spre stânga și „100 LEI” în cartuș dreptunghiular, cu zerourile drepte, capetele ovale, „LEI” scris cu majuscule²⁰

Avers: Albastru palid, desen decorativ, ornament clasic. Chenar cu desen floral având în laturile din stânga și din dreapta înscris „BNR” iar pe latura de jos, într-un cartuș rectangular, pe trei rânduri, textul penalităților: FALSIFICATORII ACESTORU BILETE PRECUMU SI TOTI ACEIA CARI VORU FI CONTRIBUITU A SE EMITE SUME MAI MARI DECATU ACELE DETERMINATE PRIN LEGE SI STATUTE SE VORU PEDEPSI CONFORMU ART.112 SI URMATORI DIN CODICELE PENALE. În centru, sus, un vultur în zbor spre stânga ține în cioc o cruce iar în gheare o eșarfă cu inscripția BANCA NATIONALE A ROMANIEI. În câmp central este prezentată valoarea nominală UNA SUTA LEI. Deasupra valorii nominale este imprimată data emisiunii și numărul de control iar dedesubt funcțiile (GUVERNATOR, DIRECTOR, CASIER CENTRAL) și semnăturile autorizate. În stânga și în dreapta sus, dispuse simetric, câte un panou stilizat înconjurat de câte două figuri alegorice ce au în mâini o faclă și o ramură de măsline între care se află valoarea „100”. Sub panouri se află un capitel cu cap de leu ce se sprijină pe două cornuri ale abundenței și pe câte un medalion alb cu filigran. În colțuri, de culoare neagră, numărul și seria de control. În afara chenarului, în stânga jos, numele desenatorului, G. DUVAL fecit. iar în dreapta numele gravorului P Dujardin sc.

Revers: Culoare albastru palid, desen decorativ, ornament clasic. Chenar cu linii drepte având în colțuri panouri stilizate cu valoarea „100”. În centru, sus, textul UNA SUTA LEI iar dedesubt un cartuș rectangular, alb, cu filigran. Sub filigran, între două ramuri de palmier, pe un postament decorat la baza căruia se află valoarea „100”, bustul laureat al împăratului Traian. În stânga și în dreapta câte două medalioane dispuse simetric legate între ele de un cartuș cu valoarea „100” Medalioanele din partea superioară au chipul zeiței Roma, în stânga și chipul zeiței Ceres, în dreapta, iar cele din partea inferioară sunt albe, cu filigran. În afara chenarului, în stânga jos,

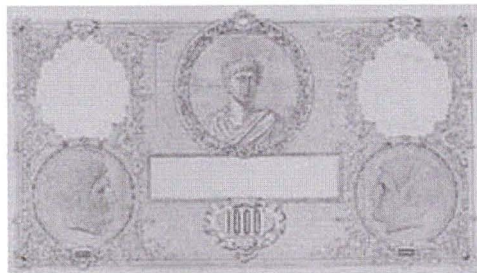
¹⁹ <http://www.bancnote-monedes.ro/100-lei-1881-1882-1883-1884-1885-1886-1888-1889-1890-1891-1892-1893-1894-1896-1897-1898-1899-1900-1902-1904-1905-1906-1907-tip-i/>

²⁰ George Buzdugan, Octavian Luchian, Constantin Opreșcu, *op cit*, p. 340.

numele desenatorului, G. DUVAL fecit. iar în dreapta numele gravorului P Dujardin sc.

Bancnota de 100 de lei, tip I, a avut 39 de emisiuni: 28 februarie 1881 (Casier central D. Peleanu), 28 februarie 1881 (Casier central E. D. Albu), 3 iunie 1881 (Casier central E. D. Albu), 3 iunie 1881 (Casier central G. Urlațeanu), 16 iulie 1881, 18 noiembrie 1881, 7 aprilie 1882, 25 august 1882, 18 mai 1883, 7 septembrie 1883, 5 septembrie 1884, 19 iunie 1885, 12 noiembrie 1886, 14 aprilie 1888, 19 aprilie 1889, 15 septembrie 1889, 25 octombrie 1889, 2 august 1890, 30 august 1890 (Guvernator A. Carp), 30 august 1890 (Guvernator Th. Rosetti), 11 aprilie 1891, 22 august 1891 (Casier central G. Urlațeanu), 22 august 1891 (Casier central M.Z. Demetrescu), 5 noiembrie 1892, 13 mai 1893, 17 februarie 1894, 14 august 1896, 8 mai 1897, 15 mai 1898, 29 aprilie 1899, 20 ianuarie 1900, 3 ianuarie 1902, 29 august 1902, 6 martie 1903, 30 septembrie 1904, 18 august 1905, 23 martie 1906, 12 aprilie 1907, 11 octombrie 1907²¹.

Primele încercări de falsificare a biletului de 100 de lei au fost descoperite în 1900 și în 1908. În 1900 autoritățile austro-ungare au descoperit o rețea, condusă de un cetățean german din comuna Cârța Săsească ce confecționa și distribuia pe piața românească bancnote falsificate iar în 1908 o rețea formată din cetățeni români, greci și bulgari au falsificat la Istanbul și Atena un mare număr de bancnote din care nu au fost recuperate decât 151, restul rămânând în circulație²².

1000 lei 1904²³ (tip I, februarie 1881- martie 1906)

Dimensiune: 218 x126 mm. Filigran: Zeița Roma în medalionul din stânga în profil spre dreapta, împăratul Traian în medalionul din dreapta în profil spre stânga Monogramă „B Na R” în medalion circular, „1000 LEI ” în cartuș dreptunghiular, cu zerourile drepte, capetele ovale, „LEI” scris cu majuscule și „1000” în cartuș dreptunghiular, culoare mai închisă decât hârtia.²⁴

Avers: Culoare albastru-verzui palid, desen clasic, stilizat. Chenar ornamentat având laturile din stânga și din dreapta formate din coloane clasice. Pe latura de sus, în centru, într-un cartuș rectangular, pe trei rânduri, textul penalităților: FALSIFICATORII ACESTORU BILETE, SI TOTI ACEIA CARI VORU FI

²¹ Ioan Dogaru, *op cit*, p. 38-39.

²² S.Rusentuler, S Marițiu, R. Cirjan, Il, *op cit*, p. 81.

²³ http://harapinalba.go.ro/filehires/br_02.jpg

²⁴ George Buzdugan, Octavian Luchian, Constantin Oprescu, *op cit*, p. 347.
<http://www.cimec.ro/> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

CONTRIBUITU A SE EMITE SUME MAI MARI DECATU ACELE DETERMINATE PRIN LEGE SI STATUTE, SE VORU PEDEPSI CONFORMU ART.112 SI URMATORI DIN CODICELE PENALE iar în stânga și în dreapta valoarea nominală, UNA MIIE LEI. În câmp central este prezentat textul BANCA NATIONALE A ROMANIEI și valoarea nominală UNA MIIE LEI. Deasupra valorii nominale este imprimată data emisiunii și numărul de control, de culoare neagră, iar dedesubt funcțiile (GUVERNATOR, DIRECTOR, CASIER CENTRAL) și semnăturile autorizate, de culoare albastru palid. În stânga și în dreapta, sus, două medalioane rotunde, albe, cu filigran iar dedesubt câte un scut, sprijinit de doi grifoni, cu valoarea „1000”. În partea de jos, în stânga și în dreapta, două postamente cu fresce reprezentând diverse activități și două țărânci ce personifică agricultura și navigația. Între cele două țărânci, într-un medalion oval, ornamentat, un caduceu, unelte agricole (în stânga) și activități portuare (în dreapta). În colțuri, de culoare neagră, numărul și seria de control. În afara chenarului, în stânga jos, numele desenatorului, GEORGES DUVAL fecit. iar în dreapta numele gravorului P Dujardin sc.

Revers: Culoare albastru-verzui palid, desen mărunț cu arabescuri și panouri mici cu valoarea „1000”, în rânduri orizontale. Chenar cu linii drepte cu ornamente clasice la colțuri. În centru, sus, într-o coroană de lauri, un medalion rotund cu bustul împăratului Traian laureat sprijinit pe un cartuș rectangular alb cu filigranul „1000 LEI” iar dedesubt valoarea „1000” înscrisă într-un scut decorat cu volute. În stânga și în dreapta, sus, scuturi mici cu valoarea „1000” iar dedesubtul lor câte un medalion alb cu filigran și câte un medalion cu efigiile afrontate ale zeului Mercur. În partea inferioară a ultimelor medalioane câte un cartuș cu inscripția ROMANIA. În afara chenarului, în stânga jos, numele desenatorului, G. DUVAL fecit. iar în dreapta numele gravorului P Dujardin sc.

Bancnota de 1000 lei, tip I, a avut 13 emisiuni: 28 februarie 1881, 16 iulie 1881, 2 noiembrie 1883, 30 mai 1884, 15 mai 1885, 9 februarie 1889, 23 august 1890 (Casier central G. Urlațeanu), 23 august 1890 (Casier central M.Z. Demetrescu), 24 iunie 1893, 31 martie 1894, 1 iunie 1895, 19 septembrie 1902, 23 martie 1906²⁵

Pentru a se putea ține evidența biletelor emise fiecare tip de cupiu era împărțit în serii de 25.000 de alfabet care erau la rândul lor subîmpărțite în serii de câte 1000, fiecare serie având o literă a alfabetului și un număr de la 1 la 1000 (fiecare bancnotă avea numărul alfabetului din care făcea parte, litera seriei, numărul de ordine internă, numărul de control și data la care Consiliul general a hotărât imprimarea alfabetului respectiv)²⁶ Bancnotele greșit imprimate erau depozitate pentru a fi distruse și erau înlocuite cu altele care primeau același număr de alfabet, aceeași serie și același număr de control.

După tipărire bancnotele erau ambalate în pachete de câte 100 de bucăți care la rândul lor erau legate în pachete de 1000 de bucăți, conform seriei respective. După această operațiune bancnotele erau predate Secției contabilitatea biletelor, care le înscrisa într-un registru special, le depozita în tezaurul secției iar ulterior le preda, pe baza unei decizii a Consiliului general, cu proces verbal avizat de guvernator, către

²⁵ Ioan Dogaru, *op cit*, p. 42-43.

²⁶ S.Rusentuler, S Marițiu, R. Cirjan, I, *op cit*, p. 48.

Casieria BNR. După predarea la casierie Secția contabilitatea biletelor înființa pentru fiecare alfabet un registru de control în care se înscriau datele de identificare ale fiecărui bilet, semnăturile guvernatorului, casierului, directorului secției și data predării²⁷

La retragerea din circulație, anularea și distrugerea bancnotelor uzate erau folosite proceduri stabilite prin Regulamentul de ordine interioară. Bancnotele uzate ce urmau a fi scoase din circulație erau reținute de Casieria generală a băncii care aplica pe ambele fețe ștampila de anulare (fără a acoperi seria, numărul și filigranul), iar apoi erau predate, în fiecare lună, Secției contabilitatea biletelor care le perfora cu înscrisul „ANULAT”, imprima data anulării, le renumăra și trecea aceste operații într-un registru special. Ulterior anularea bancnotelor era trecută în registrul în care erau înscrise în momentul fabricării, iar Consiliul general era informat, lunar, de cantitatea de bilete anulate²⁸. Bancnotelor deteriorate li se reconstitua identitatea și valoarea, date ce erau consemnate într-un registru special după care erau depuse în tezaurul Secției contabilitatea biletelor (fragmentele care nu aveau datele de identificare erau anulate cu ștampila „fragment fără valoare” și erau păstrate în același loc dar în plicuri separate)²⁹. Bancnotele anulate erau distruse după minim 10 ani (prin ardere, în cuptoare de fontă, după ce erau îmbibate cu o substanță inflamabilă), în prezența guvernatorului.

După adoptarea sistemului monetar monometalist aur prin *Legea pentru modificarea legii din 14 aprilie 1867 relativă la înființarea unui nou sistem monetar și pentru fabricarea monedelor* din 17/29 martie 1890³⁰ sunt modificate unele articole din legea de înființare a Băncii Naționale a României referitoare la stocul de acoperire și la convertibilitatea bancnotelor. Stocul de acoperire trebuia să fie din aur și urma să reprezinte 40% din valoarea biletelor emise, cu 7% mai mare față de prevederile anterioare iar în ce privește convertibilitatea legea impunea băncii să plătească bancnotele la prezentare în monede de aur³¹.

Deoarece bancnota de 20 de lei prezenta un grad mare de uzură și în același timp era supusă celor mai multe încercări de falsificare. Serviciul fabricarea și contabilitatea biletelor propune, în decembrie 1891, realizarea unui nou tip de bancnotă. În ce privește hârtia este preferată hârtia de ramie, chiar dacă era mai scumpă, argumentându-se că este mai solidă și mai suplă (calități importante pentru rezistența bancnotelor), foarte netedă (ușor de imprimat detaliile de mare finețe), foarte opacă (se putea obține un filigran de bună calitate) și cu o grosime mică (întrebuințare ușoară și greu de falsificat)³². Noua bancnotă de 20 de lei deși reproduce desenul vechiului bilet ipotecar de 100 de lei introduce o nouă tehnică de imprimare,

²⁷ S.Rusentuler, S. Marițiu, R. Cîrjan, II, *op cit.*, p. 10.

²⁸ *Ibidem*, p. 11.

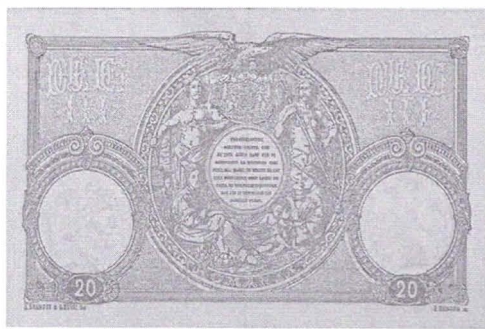
²⁹ *Ibidem*, p. 12.

³⁰ Aurică Smaranda, *Lista cronologică a legiilor cu privire la emisiunile monetare în România în Buletinul Societății Numismatice Române, anii LXX-LXXIV (1976-1980) nr.124-128*, București, 1981, p. 413.

³¹ Costin C. Kirițescu, *op.cit.*, p. 341.

³² S.Rusentuler, S. Marițiu, R. Cîrjan, II, *op cit.*, p. 17.

tipărirea cu două culori, astfel că va fi prima bancnotă imprimată bicolor de către Banca Națională a României.

20 lei 1906³³ (tip II, martie 1896-august 1908)

Dimensiuni: 160 x 96 mm. Filigran: „Traian” în medalionul din dreapta în profil spre stânga, culoare mai închisă decât hârtia și „Mercur” în medalionul din stânga în profil spre dreapta, culoare mai închisă decât hârtia³⁴

Avers: Desen clasic de culoare albastru-deschis. Chenar din fire drepte. Deasupra, cartuș curbat cu inscripția BANCA NATIONALA A ROMANIEI. Sub acest cartuș sunt înscrise: data emisiunii, numărul de control și valoarea nominală, DOUE DECI LEI. În centru, o femeie, ce personifică România (înconjurată de mai mulți copii ce reprezintă abundența, comerțul, cultură și arta), așezată pe un postament pe care este înscris, central, ROMANIA. În stânga și dreapta înscrisului central câte un cartuș cu valoarea nominală, DOUE DECI LEI. Compoziția centrală este flancată, lateral, de funcțiile (VICE-GUVERNATOR, DIRECTOR, CASIER) și semnăturile autorizate. Deasupra, în stânga și în dreapta, două cartușe rotunde ce prezintă valoarea „20” iar dedesubt, după inscripția ROMANIA, două medalioane, rotunde, albe ce prezintă în filigran, efiigiile împăratului Traian și a zeului Mercur. În colțuri, de culoare neagră, numărul și seria de control. În afara chenarului, în stânga jos, numele desenatorilor, A. BRAMTOT et G. DUVAL fec. iar în dreapta numele gravorului P. DUJARDIN sc.

Revers: Desen clasic de culoare albastru deschis. Chenar din fire drepte întrerupte lateral de desene stilizate ce înconjoară medalioanele cu filigran și în colțuri de patru cercuri ornamente. Central, un medalion ce are în partea superioară o acvilă cruciată cu aripile întinse. Acvila are în gheare stema României. În centrul medalionului un cartuș rotund cu textul penalităților, pe nouă rânduri: FALSIFICATORII ACESTOR BILETE, CUM SI TOTI ACEIA CARI VOR FI CONTRIBUIT LA EMITEREA UNEI SUME MAI MARE DE BILETE DE CAT CELE PREVEDUTE PRIN LEGEA DE FACIA SE VOR PEDEPSI CONFORMU ART.112 SI URMATORII DIN CODICELE PENAL. În jurul medalionului cu textul

³³ <http://www.bancnote-monedes.ro/20-lei-1896-1897-1898-1900-1901-1902-1903-1904-1905-1906-1907-1908-tip-ii/>

³⁴ George Buzdugan, Octavian Luchian, Constantin Opreșcu, *op cit*, p. 336.
<http://www.cimec.ro/> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

penalităților este prezentată o alegorie compusă din doi bărbați, două femei și un copil ce reprezintă: industria, navigația, agricultura și activitățile casnice. În partea inferioară a medalionului este scris cu litere stilizate ROMANIA. Compoziția centrală este flancată, sus, în stânga și în dreapta, de valoarea nominală, DOUE DECI LEI iar jos, de câte un medalion rotund, alb, înconjurat de ornamente clasice, ce conține în filigran efigia împăratului Traian, respectiv a zeului Mercur. Sub cele două medalioane este prezent câte un cartuș oval în care este înscrisă valoarea, „20”. În afara chenarului, în stânga jos, numele desenatorilor, A. BRAMTOT et G. DUVAL fec. iar în dreapta numele gravorului P. DUJARDIN sc.

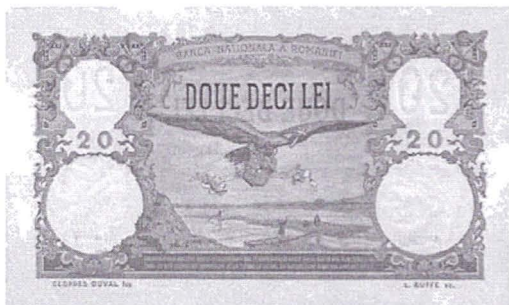
Bancnota de 20 de lei, tip II, a avut 14 emisiuni: 14 martie 1896, 5 decembrie 1896, 25 septembrie 1897, 15 mai 1898, 26 noiembrie 1898, 20 ianuarie 1900, 7 septembrie 1900, 12 aprilie 1901, 20 septembrie 1901, 5 decembrie 1901, 29 august 1902, 6 martie 1903, 8 ianuarie 1904, 27 mai 1904, 30 iunie 1905, 3 noiembrie 1905, 18 mai 1906, 28 septembrie 1906, 1 februarie 1907, 7 iunie 1907, 6 septembrie 1907, 23 ianuarie 1908, 1 mai 1908 și 28 august 1908³⁵

Intensificarea tranzacțiilor comerciale determină creșterea cererii de bilete de bancă. În același timp crește preocuparea Serviciului fabricarea și contabilitatea biletelor pentru asigurarea securității bancnotelor. Chiar dacă introducerea unor noi tipuri de bancnote implica cheltuieli importante pentru realizarea desenelor, gravarea clișeelelor în lemn și apoi turnarea lor în bronz, realizarea unor noi filigrane ș.a., Consiliul general îl împuternicește pe Ioan G. Bibicescu, directorul Serviciului fabricarea și contabilitatea biletelor, să finalizeze acest demers. În aceste condiții I. Bibicescu solicită aprobarea Consiliului general pentru punerea în circulație a noilor bancnote de 20 de lei, 100 de lei și 1000 de lei. Consiliul general hotărăște imprimarea tipului III al bancnotei de 20 de lei la 26 februarie 1909, a tipului II al bancnotei de 100 de lei la 14 ianuarie 1910 și imprimarea tipului II al bancnotei de 1000 de lei la 20 mai 1910³⁶ Până în 1912 aceste bancnote sunt tipărite la București însă după această dată se încearcă găsirea unor parteneri externi, Banca Franței (acceptă, în principiu, însă precizează că tipărirea biletelor românești va înceta dacă Franța se va afla în stare de război) și Banca Belgiei (acceptă și tipărește în prima jumătate a anului 1913, 40 de alfabet de bancnota de 20 de lei însă datorită ocupării Belgiei, la începutul primului război mondial, colaborarea încetează iar partea română reușește să recupereze cu mare greutate lăzile cu bilete, clișeele, hârtie, cerneală ș.a.)³⁷

³⁵ Ioan Dogaru, *op cit*, p. 35-36.

³⁶ S.Rusentuler, S. Marițiu, R. Cirjan, II, *op cit*, p. 21.

³⁷ *Ibidem*, p. 22-24.

20 lei 1911³⁸ (tip III, februarie 1909- septembrie 1929)

Dimensiuni: 162 x 100 mm. Filigran: „Traian” în medalionul din stânga în profil spre dreapta, culoare mai închisă decât hârtia, „Mercur” în medalionul din dreapta în profil spre stânga culoare mai închisă decât hârtia și „20” în medalion, culoare mai deschisă decât hârtia³⁹

Avers: Desen clasic și hașuri liniforme de culoare albastru-violet. În partea de sus și în părțile laterale ornamente clasice iar în partea de jos chenar din linii drepte. În centru, sus, cartuș curbat cu inscripția BANCA NATIONALA A ROMANIEI. Sub acest cartuș sunt înscrise: data emisiunii, numărul de control și valoarea nominală DOUE DIECI LEI. Sub valoarea nominală sunt imprimate funcțiile (GUVERNATOR, DIRECTOR, CASIER) și semnăturile autorizate. În stânga și în dreapta câte două medalioane albe cu filigran separate de câte un cartuș cu inscripția ROMANIA. Medalioanele din registrul superior conțin în filigran valoarea „20” iar cele din registrul inferior conțin, tot în filigran, efigia împăratului Traian, în stânga și a zeului Mercur, în dreapta. Compoziția centrală prezintă două fete reprezentând alegoric agricultura, în stânga și navigația, în dreapta. Cele două personaje se sprijină pe un podium în mijlocul căruia este stema României. În colțurile de sus, în poziție oblică, valoarea „20”. În partea de jos aceeași valoare, în poziție normală, sub medalioane. Dispuse în diagonală, seria și numărul, de culoare neagră. În afara compoziției, jos, în stânga, numele desenatorului, GEORGES DUVAL Fec., iar în dreapta, numele gravorului, R RUFFE sc.

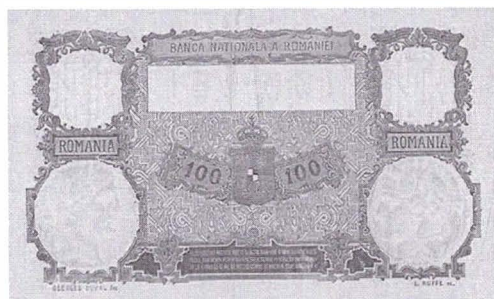
Revers: Clasic și hașuri liniforme de culoare albastru-violet. În partea de sus și în părțile laterale ornamente clasice iar în partea de jos chenar din linii drepte. În centru, sus, cartuș curbat cu inscripția BANCA NATIONALA A ROMANIEI iar dedesubt valoarea nominală DOUE DIECI LEI. În stânga și în dreapta câte două medalioane albe cu filigran separate de câte un cartuș cu valoarea „20”. În plan central un vultur în zbor spre dreapta cu o cruce în cioc și cu stema României în gheare iar dedesubt un peisaj ce reprezintă un râu cu plute. Deasupra chenarului de jos o bandă ce conține textul penalităților, dispus pe două rânduri: FALSIFICATORII ACESTOR BILETE SI ACEIA CARI VOR FI INTREBUINTAT BILETE FALSE, SAU LE VOR FI INTRODUS IN TARA SE VOR PEDEPSI CU INCHISOARE DE LA 5

³⁸ http://www.romanianvoice.com/numis/reg_20_3.php

³⁹ George Buzdugan, Octavian Luchian, Constantin Oprescu, *op cit*, p. 337.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

PANA LA 10 ANI, CU INTERDICTIUNE SI AMENDA, CONF. ART. 117 C.P. În afara compoziției, jos, în stânga numele desenatorului, GEORGES DUVAL Fec., iar în dreapta numele gravurului, R RUFFE sc.

Bancnota de 20 de lei, tip III, a avut 37 emisiuni: 26 februarie 1909, 29 octombrie 1909, 12 noiembrie 1911, 14 ianuarie 1911, 31 martie 1911, 2 iunie 1911, 13 octombrie 1912, 15 martie 1912, 14 iulie 1912 (directori: V.I. Brătianu până la alfabetul 1083 și I.G. Bibicescu de la alfabetul 1084), 15 noiembrie 1913, 1 februarie 1913, 19 decembrie 1914, 6 martie 1914, 27 martie 1914, 30 iunie 1914, 15 ianuarie 1915, 12 mai 1916, 26 ianuarie 1917, 6 iulie 1917, 7 martie 1919, 31 iulie 1919, 25 martie 1920, 21 ianuarie 1921, 3 noiembrie 1921, 26 mai 1922, 1 februarie 1923, 23 august 1923, 5 februarie 1924, 12 iunie 1924, 2 octombrie 1925, 14 mai 1925, 10 iunie 1926, 15 decembrie 1927, 7 iunie 1928, 18 octombrie 1928, 31 ianuarie 1929 și 19 septembrie 1929⁴⁰

100 lei 1910⁴¹ (tip II, ianuarie 1910 - ianuarie 1942)

Dimensiune: 196 x 113 mm. Filigran: Zeița Roma în medalionul din stânga în profil spre dreapta, împăratul Traian în medalionul din dreapta în profil spre stânga, monograma „BNR” în medalion ornamentat (privită pe avers este inversată), „100 LEI” în cartuș dreptunghiular, cu zerourile drepte, capetele ovale, „LEI” scris cu majuscule⁴².

Avers: Colorit diferit albastru-violet, brun-lila, desen stilizat. Deasupra, central, un cartuș în care apare numele băncii emitente, BANCA NATIONALA A ROMANIEI. Sub acest cartuș sunt imprimate data emisiunii și numărul de control, iar dedesubt funcțiile (GUVERNATOR, DIRECTOR, CASIER) și semnăturile autorizate. Jos, pe un podium, central, este înscrisă valoarea nominală UNA SUTA LEI. Compoziția centrală redă o țărăncă, în costum popular, șezând pe un covor și având o seceră în mâna dreaptă. În dreapta un craniu de bour, trofeu ce simbolizează vitejia și vânătoarea, pe ale cărui coarne sunt așezate fructe, simboluri ale agriculturii și o roată dințată, simbol al industriei. În fundal este prezentat un peisaj cu un curs de apă printre dealuri. În stânga și în dreapta, în partea de sus, două medalioane albe care conțin în

⁴⁰ Ioan Dogaru, *op cit*, p. 36-37.

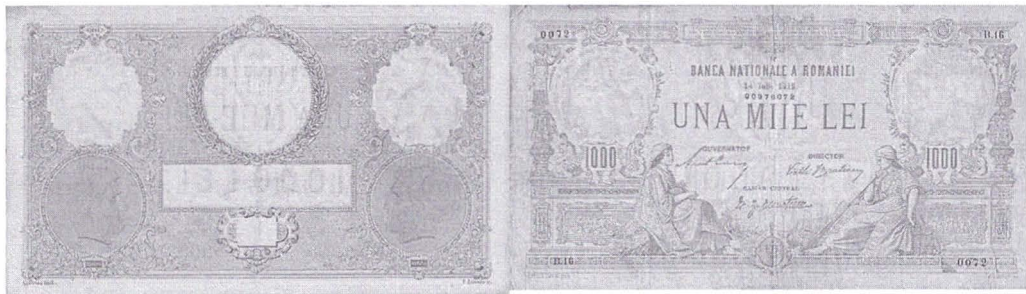
⁴¹ http://www.romanianvoice.com/numis/reg_100_2.php

⁴² George Buzdugan, Octavian Luchian, Constantin Oprescu, *op cit*, p. 341.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

filigran monograma BNR iar în partea de jos, două medalioane albe cu filigran ce îl reprezintă pe împăratul Traian, respectiv zeița Roma. Între cele două medalioane din partea dreaptă este reprezentată valoarea „100” În colțuri, seria și numărul dispuse pe diagonală, de culoare neagră. În afara chenarului, în stânga jos, numele desenatorului, GEORGES DUVAL fec. iar în dreapta jos, numele gravorului L.Ruffe sc.

Revers: Colorit diferit albastru-violet, brun-lila, desen arabescuri. Chenar decorativ ornamentat. Deasupra, un cartuș cu numele băncii emitente, BANCA NATIONALA A ROMANIEI. În centru, după un cartuș cu filigran, pe un decor cu fundal geometric, este reprezentată stema României flancată de câte un panou stilizat în care este valoarea „100”. Dedesubt, pe trei rânduri, textul penalităților: FALSIFICATORII ACESTOR BILETE, SI TOTI ACEIA CARI VOR FI INTREBUINTAT BILETE FALSE, SAU LE VOR FI INTRODUS ÎN TARA, SE VOR PEDEPSI CU INCHISOARE DE LA 5 PANA LA 10 ANI CU INTERDICTIONE SI AMENDA, CONF. ART.117 C.P. În stânga și în dreapta, între cele două medalioane albe, cu filigran, inscripția ROMANIA. În afara chenarului, în stânga jos, numele desenatorului, GEORGES DUVAL fec. iar în dreapta jos, numele gravorului L.Ruffe sc.

Bancnota de 100 de lei, tip II, a avut 44 emisiuni: 14 ianuarie 1910, 20 mai 1910, 2 iunie 1911, 15 martie 1912, 15 noiembrie 1912, 12 aprilie 1913, 7 septembrie 1913, 23 ianuarie 1914, 6 martie 1914, 27 martie 1914, 1 octombrie 1915, 12 mai 1916, 22 decembrie 1916, 16 februarie 1917, 22 iunie 1917, 8 octombrie 1919, 25 martie 1920, 14 iunie 1920, 9 februarie 1921, 24 noiembrie 1921, 26 mai 1922, 1 februarie 1923, 23 august 1923, 1 noiembrie 1923, 8 mai 1924, 14 mai 1925, 4 februarie 1926, 12 ianuarie 1927, 10 martie 1927, 28 iunie 1928, 17 ianuarie 1929, 31 ianuarie 1929, 19 septembrie 1929, 13 mai 1930, 16 octombrie 1930, 31 martie 1931, 22 octombrie 1931, 3 decembrie 1931, 13 mai 1932, 19 februarie 1940 (doua emisiuni, filigran diferit), 1 noiembrie 1940 (doua emisiuni, filigran diferit), 20 ianuarie 1942⁴³

1000 lei 1912⁴⁴ (tip II, mai 1910- iunie 1933)

Dimensiune: 218 x 126 mm. Filigran: Zeița Roma în medalionul din stânga în profil spre dreapta, împăratul Traian în medalionul din dreapta în profil spre stânga.

⁴³ Ioan Dogaru, *op cit*, p. 39-40.

⁴⁴ http://www.romanianvoice.com/numis/reg_1000_2.php

<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

Monogramă „B Na R” în medalion circular, „1000 LEI” în cartuș dreptunghiular, cu zerourile drepte, capetele ovale, „LEI” scris cu majuscule. și „1000” în cartuș dreptunghiular, culoare mai închisă decât hârtia⁴⁵

Avers: Culoare albastru-verzui palid, desen clasic, stilizat. Chenar ornamentat având laturile din stânga și din dreapta formate din colonade clasice. Pe latura de sus, în centru, într-un cartuș rectangular, pe trei rânduri, textul penalităților: FALSIFICATORII ACESTORU BILETE, SI TOTI ACEIA CARI VORU FI CONTRIBUITU A SE EMITE SUME MAI MARI DECATU ACELE DETERMINATE PRIN LEGE SI STATUTE, SE VORU PEDEPSI CONFORMU ART. 112 SI URMATORI DIN CODICELE PENALE iar în stânga și în dreapta valoarea nominală UNA MIIE LEI. În câmp central este prezentat textul BANCA NATIONALE A ROMANIEI și valoarea nominală UNA MIIE LEI. Deasupra valorii nominale este imprimată data emisiunii și numărul de control, iar dedesubt funcțiile (GUVERNATOR, DIRECTOR, CASIER CENTRAL) și semnăturile autorizate, de culoare albastru palid. În stânga și în dreapta, sus, două medalioane rotunde, albe cu filigran iar dedesubtul lor câte un scut, sprijinit de doi grifoni, cu valoarea „1000”. În partea de jos, în stânga și în dreapta, două postamente cu fresce reprezentând activități industriale și agricole și două țărânci ce personifică agricultura și navigația. Între cele două țărânci, într-un medalion oval, ornamentat, un caduceu, unelte agricole (în stânga) și activități portuare (în dreapta). În colțuri, de culoare neagră, numărul și seria de control. În afara chenarului, în stânga jos, numele desenatorului, GEORGES DUVAL fecit. iar în dreapta numele gravorului P Dujardin sc.

Revers: Culoare albastru-verzui palid, desen mărunț cu arabescuri și panouri mici cu valoarea „1000”, în rânduri orizontale. Chenar cu linii drepte cu ornamente clasice la colțuri. În centru sus, într-o coroană de lauri, un medalion rotund în care este figurată în filigran monograma „B Na R”. Dedesubt, un cartuș rectangular alb cu filigranul „1000 LEI” sub care este un alt cartuș cu valoarea „1000” înscrisă tot într-un filigran. În stânga și în dreapta, sus, scuturi mici cu valoarea „1000” iar dedesubtul lor câte un medalion alb cu filigran și câte un medalion cu chip de bărbat în profil. În partea inferioară a ultimelor medalioane câte un cartuș cu inscripția ROMANIA. În afara chenarului, în stânga jos, numele desenatorului, G. DUVAL fecit. iar în dreapta numele gravorului P. DUJARDIN sc.

Bancnota de 1000 de lei, tip II, a avut 30 de emisiuni: 20 mai 1910, 2 iunie 1911, 27 august 1911, 15 septembrie 1911, 15 martie 1912, 14 iulie 1912, 23 iulie 1915, 24 septembrie 1915, 24 martie 1916, 12 mai 1916, 15 octombrie 1916, 15 noiembrie 1917, 10 iulie 1919, 22 aprilie 1920, 19 mai 1921, 26 mai 1922, 23 august 1923, 6 martie 1924, 20 noiembrie 1924, 3 septembrie 1925, 4 februarie 1926, 7 iunie 1928, 18 octombrie 1928, 31 ianuarie 1929, 19 septembrie 1929, 16 octombrie 1930, 31 martie 1931, 22 octombrie 1931, 3 decembrie 1931, 15 iunie 1933⁴⁶

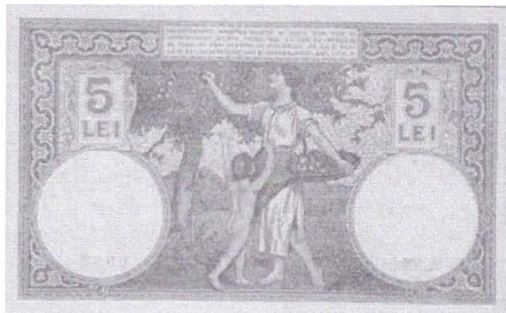
Declanșarea primului război mondial a influențat politica monetară a Băncii Naționale a României. Derularea evenimentelor și previzibila intrare în război a României produce schimbări și în mentalul colectiv. Populația acționează ca în

⁴⁵ George Buzdugan, Octavian Luchian, Constantin Opreșcu, *op cit*, p. 347-348.

⁴⁶ Ioan Dogaru, *op cit*, p. 43-44.

momentele de criză, încearcă să-și protejeze resursele investind în lucruri care își conservă valoarea în timp. În aceste condiții sunt teaurizate monedele de argint aflate în circulație ceea ce determină o lipsă din ce în ce mai mare de semne monetare cu valori mici, fapt ce dezechilibrează circulația monetară și obligă banca de emisiune să sporească cantitatea de bancnote aflată pe piață.

La 1 august 1914, la două săptămâni de la declanșarea primului război mondial, printr-un Jurnal al Consiliului de Miniștri, ce avea la bază un referat al ministrului de finanțe E. Costinescu, Banca Națională a României era autorizată să emită bilete de bancă de 5 lei, în valoare maximă de 25.000.000 de lei⁴⁷. Această hotărâre a fost luată de Consiliul de Miniștri, sub rezerva aprobării de către puterea legislativă, deoarece Parlamentul era la acea dată în vacanță. Consiliul general al Băncii Naționale a României acceptă propunerea guvernului cu condiția aprobării acestei decizii de către Adunarea Generală a Acționarilor. Emiterea bancnotei de 5 lei nu era prevăzută în Statutele Băncii Naționale a României unde se preciza că valoarea unui bilet nu putea fi mai mică de 20 de lei însă situația internațională și contextul intern au impus lansarea pe piață a unei bancnote cu valoare nominală mică.

5 lei 1914⁴⁸ (tip I, iulie 1914- septembrie 1928)

Dimensiuni: 132 x 79 mm. Filigran: culoare mai deschisă decât hârtia, Traian în medalionul din stânga în profil spre dreapta și Zeița Roma în medalionul din dreapta în profil spre stânga⁴⁹

Avers: Colorit variat, roșu-brun, albastru-lila, desen arabescuri. Chenar din linii, drepte, fin trasate, verticale pe laturile de sus și jos și orizontale pe laturile din stânga și din dreapta. Deasupra, central, un cartuș în care apare numele băncii emitente, BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI. Sub acest cartuș sunt înscrise: numărul de control, data emisiunii și valoarea nominală, CINCI LEI. Dedesubt sunt prezentate funcțiile (V. GUVERNATOR, DIRECTOR, CASIER) și semnăturile autorizate. În stânga și în dreapta, în colțurile de jos, două medalioane albe, cu filigran. În stânga, deasupra medalionului, țărancă așezată torcând. În dreapta sus, deasupra medalionului stema țării. În colțuri, seria și numărul dispuse pe diagonală, de culoare

⁴⁷ Costin C. Kirijescu, *op cit*, p. 95.

⁴⁸ <http://transylvanian-numismatics.com/portal/modules/myalbum/photo.php?lid=9990>

⁴⁹ George Buzdugan, Octavian Luchian, Constantin Oprescu, *op cit*, p. 333-334.

neagră. Pe chenar, în stânga jos, numele desenatorului, G. DUVAL FEC. (nu apare numele gravorului).

Revers: Colorit variat, roșu-brun, albastru-lila, desen arabescuri. Chenar ornamentat și fire împletite în jurul medalioanelor cu filigran. Deasupra, central, un cartuș, ce segmentează, chenarul, în care apare textul penalităților dispus pe patru rânduri: FALSIFICATORII ACESTOR BILETE, SI TOTI ACEIA CARI VOR FI INTREBUINTAT BILETE FALSE, SAU LE VOR FI INTRODUS ÎN TARA, SE VOR PEDEPSI CU INCHISOARE DE LA 5 PANA LA 10 ANI CU INTERDICTIONE SI AMENDA CONF. ART. 117 C.P. În centru, o țărancă cu un copil culegând fructe dintr-un copac. În stânga și în dreapta, în panouri stilizate, valoarea nominală 5 LEI iar dedesubt două medalioane cu filigran.

Prima emisiune a bancnotei de 5 lei are imprimată data de 31 iulie 1914. Punerea acestei bancnote în circulație, într-un timp atât de scurt de la izbucnirea războiului, a fost posibilă deoarece Banca Națională a României luase în calcul, de mai mult timp, posibilitatea emiterii unei astfel de valori nominale și tipăriseră în Belgia o parte din cupiuri, încă din 1913⁵⁰ Această emisiunea realizată în Belgia, nedată și fără semnături, a fost legalizată prin aplicarea semnăturilor autorizate și a datei de 31 iulie 1914.

Bancnota de 5 lei avea același regim ca și celelalte bancnote emise de Banca Națională a României. Problema acoperirii metalice a noii emisiuni a fost rezolvată printr-o nouă derogare de la Statutele BNR. Banca Națională a României a fost autorizată să includă în stocul său metalic, cu obligația guvernului de a impune reglementarea prin lege a acestei situații excepționale, suma de 34,8 de milioane de lei aur pe care o avea la băncile din străinătate⁵¹

Bancnota de 5 lei, tip I, a avut 13 emisiuni: 31 iulie 1914, 4 august 1916, 26 ianuarie 1917, 16 februarie 1917 (două emisiuni, culoare și filigran diferit), 21 august 1917, 25 martie 1920, 22 noiembrie 1928 (data emisiunii tipărită drept), 22 noiembrie 1928 (data emisiunii tipărită înclinat), 19 septembrie 1929⁵²

Prin legea monetară din aprilie 1867 și apoi prin Legea de organizare a Băncii Naționale a României din aprilie 1880 sistemul monetar românesc avea toate pârghiile necesare pentru a funcționa în condiții bune. Datorită politicii monetare dusă de banca de emisiune, moneda națională s-a bucurat de o mare stabilitate, până la declanșarea primului război mondial, leul fiind valută convertibilă, la paritate cu francul francez.

⁵⁰ S. Rusetul, S. Marițiu, R. Cîrjan, II, *op cit*, p. 25.

⁵¹ *Ibidem*, p. 29.

⁵² Ioan Dogaru, *op cit*, p. 33-34.

DIN ACTIVITATEA POLITICĂ A LUI NICOLAE IORGA. ÎNCEPUTURILE (I)

Gheorghe A. ȘTIRBĂȚ*

Cuvinte cheie Nicolae Iorga, activitate politică, politica națională, tradiție, concepție organicistă, teoria formelor fără fond.

Mots-clés Nicolae Iorga, activité politique, politique nationale, tradition, concept organiciste, la théorie de formes sans fond.

Résumé

Nicolae Iorga propose, dans la vie politique, une nouvelle approche de la problématique.

Adepté du développement organique de la société, il repousse les sauts brutaux et l'introduction des formes étrangères au spécifique roumain.

Il soutient le développement modernes graduel sur des fondements modernes avec le respect de la tradition qui est la réalité vérifiée de la société roumaine.

Unii istorici din trecut și de astăzi, au pus sub semnul întrebării capacitatea de om politic a lui Nicolae Iorga, socotind inoportun amestecul său în viața politică, cu consecințe negative asupra activității științifice¹

Din analiza lucrărilor marelui istoric, a discursurilor sale parlamentare, din programul Partidului Naționalist Democrat, pe care-l va conduce începând cu anul 1910, precum și din scurta activitate de guvernare (1931-1932), se pot identifica elementele care stau la baza concepției sale politice.

Obiectul demersului nostru este acela de a încerca să identificăm aceste elementele și care au fost soluțiile practice pentru aplicarea lor.

Revoluțiile de la 1821 și 1848 au deschis posibilitatea conturării României moderne² Principatele române fac primii pași către unire și independență prin eforturile depuse de noua elită alcătuită din boieri și burghezie. Au loc primele schimbări în domeniul instituțiilor, fapt ce determină instaurarea ordinii în administrație, s-au format primele grupări politice separate atât din punct de vedere al ideologiilor cât și de statutul lor social.

După pacea de la Adrianopole din 1929, asistăm la o creștere economică atât în domeniul agricol și industrial, la o creștere a numărului orașelor³

* Profesor, Colegiul Național „Dimitrie Cantemir” Onești, Bacău.

¹ vezi pe larg Petre Țurlea, *Nicolae Iorga în viața politică a României*, Editura Enciclopedică, București, 1981.

² Mihai Bărbulescu, Denis Delatant și colab., *Istoria României*, Editura Enciclopedică, București, 1998, p.353.

³ *Ibidem*

Elementele defnitorii ale României moderne au prins contur în perioada 1848-1866. Acum se realizează statul român modern prin unirea Moldovei și a Țării Românești.

Reformele domnitorului A.I.Cuza au diferențiat instituțiile României moderne, deschizând calea către independența politică.

Aceste importante obiective au fost îndeplinite în maniera și prin activitatea generației pașoptiste, care, după dobândirea independenței politice își încheia misiunea istorică, transmițând generației viitoare îndeplinirea statului național unitar român.

Gândirea politică românească se confruntă cu o acerbă și complexă dispută de idei între liberali și conservatori, dar și cu celelalte curente care vor apărea la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, asupra identității naționale dar și a căilor și metodelor de dezvoltare a societății.

Societatea românească care obținuse într-o perioadă relativ scurtă succese notabile, se confrunta la începutul secolului al XX-lea cu o serie de neîmpliniri ca urmare a permanentizării unor structuri rezistente la înnoire, fapt ce determină intensificarea disputelor pentru înlăturarea sau modernizarea acestora.

Această febrilă activitate de căutare pe toate planurile nu putea lăsa în afară intelectualitatea indiferent de orientarea sa politică.

Nicolae Iorga s-a implicat în această dispută pentru găsirea celor mai potrivite căi și metode pentru renovarea societății, el nu putea rămâne un savant izolat în turnul lui de fildeș⁴ Omul de știință simte nevoia dăruirii⁵, rupe izolarea vieții de ascet⁶, coboară în mijlocul realităților societății. Viitorul Apostol al neamului se considera obligat să participe la viața politică de însăși profesiunea sa de istoric.

Nicolae Iorga a conceput activitatea politică ca o parte componentă a activității sale științifice : „*Istoricul este un bătrân prin experiență al nației sale. Dacă nu-l întreabă nimeni el e dator să vorbească*”⁷

Menirea principală a unui istoric, considera Nicolae Iorga, este „*să se apropie de misiunea sa astfel încât cu toată lărgimea de vederi și cu toată cultura inimii unui adevărat patriot și al unui membru credincios al nației sale*”⁸.

Profesiunea de istoric i-a dat posibilitatea să privească realitatea românească făcând permanent legături organice între trecut și prezent, constatând că, schimbările care au avut loc în societate erau „*grăbite și lipsite de adâncime, neînscrise într-un proces logic de dezvoltare socială și morală, iar unele în contradicție cu structurile poporului român*”⁹

Savantul susținea că adevărurile istorice sunt de discernământ¹⁰ și nu de simplă constatare și reproducere și de aceea au „*rostul adevărat în educația oricărei societăți civilizate*”¹¹

⁴ Dan Zamfirescu, *Etape către o monografie*, Editura Eminescu, București, 1981, p.114.

⁵ Barbu Theodorescu, *Nicolae Iorga*, Editura Tineretului, București, 1968, p.137.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Nicolae Iorga, *Două concepții istorice*, în Discursuri de recepție la Academia Română, Editura Albatros, București, 1980, p.78.

⁸ apud Andrei Pippidi, Introducere la Nicolae Iorga, *Generalități cu privire la studiile istorice*, Editura Polirom, 1999, p.24.

⁹ Valeriu Râpeanu, *Cultură și Istorie*, vol.II, Editura Cartea Românească, București, 1981, p.112.

¹⁰ Nicolae Iorga, *Generalități cu privire la studiile istorice*, Editura Polirom, 1999, p.343.

Istoria, după Nicolae Iorga, are „*un sens, o destinație - cea a progresului, și ea oferă o învățătură morală*”¹², pentru că marile opere istorice „*au în ele poezia simțirii*”¹³

Viitorul om politic crede în misiunea istoricului de conștiință a vremii sale, de depozitar al unei conștiințe ce trebuie neapărat împărtășită semenilor săi pentru a-i feri de falsa interpretare întemeiată pe insuficienta cunoaștere a trecutului, a experienței umanității¹⁴. Crezul său se întemeia pe faptul că în afară de istorie „*nu este disciplină omenească prin care să ne facem mai sociabili, mai altruști, mai iubitori de om și de omenie*”¹⁵

Nicolae Iorga era influențat de conceptele istoriografiei romantice, de istoricul german Leopold von Ranke, „*cel cu inima mai largă dintre istorici, cel mai mare dintre dânsii*”¹⁶, care susținea ideea dezvoltării organice, a transformării societății prin adaptarea continuă și treptată la nevoile schimbătoare ale momentului¹⁷

Apropierea dintre Nicolae Iorga și istoricul german s-a produs cu prilejul studiilor sale în capitale Germaniei, la Berlin, în 1892, când „*mai dăinuia ceva din marele spirit al lui Ranke*”¹⁸. Cei doi mari istorici aveau aceeași poziție politică față de revoluție și consecințele ei, tulburare și dispreț pentru revoluția „*care distruge înainte de a ști ce creiază*”¹⁹. Admit revoluția ca făcând parte din istorie, ca și cruciadele, deoarece „*epoca noastră e caracterizată prin revoluție și rezistență împotriva ei*”²⁰.

Simpatia lor se îndrepta către monarhie „*ca principiu al autorității tradiționale și pavăză contra revoluției*”²¹. Monarhia era singura instituție capabilă să asigure și să desăvârșească politica de unificare națională și de reforme sociale în raport cu tradiția²²

Leopold von Ranke considera că un istoric poate fi în același timp și un om politic : „*am socotit că istoricul trebuie să ajungă la bătrînețe ca să poată acumula mai multă experiență și să fie martor la desfășurarea unei epoci, pentru a fi capabil să judece adevărurile din trecut*”²³

“*Eu n-am nici un sistem, am ferestre prin care privesc tot ce se petrece în jurul meu și porți larg deschise pentru tot ce vine de la viața din afară*”, *Ibidem*, p.156.

¹¹ *Ibidem*, p.156.

¹² apud Andrei Pippidi, *Introducere...*, p.14.

¹³ Nicolae Iorga, *Două concepții istorice...*, p.343.

¹⁴ Dan Zamfirescu *op.cit.*, p.144.

¹⁵ Nicolae Iorga *Două concepții istorice...*, p.56.

¹⁶ *Ibidem*, p.55.

¹⁷ Mihai Berza, *Studiu introductiv*, la Nicolae Iorga, *Pagini alese*, vol.I, Editura pentru literatură, București, 1965, p.XI.

¹⁸ Nicolae Iorga, *Două concepții...*, p.201.

¹⁹ Andrei Pippidi, *Introducere...*, p.15.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*. „*Frâul experienței istorice este un suprem argument contrarevoluționar*”, Nicolae Iorga, *Două concepții...*, p.81.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*.

Nicolae Iorga, adept al dezvoltării organice a societății românești a militat pentru găsierea acelor soluții pentru renovarea acesteia în concordanță cu tradiția, cu specificul național.

Statul trebuie să fie un produs firesc al societății, care constituie elementul dinamizator al dezvoltării acestuia. Considerând statul ca „*floarea cea mai înaltă, cea mai promițătoare de roade, cea mai educativă în viața unui popor*”²⁴, Nicolae Iorga era împotriva „*imitațiilor*”, a „*transplanturilor*” care duc la situații de incompatibilitate între forme de deasupra și fondul de desupt, care este societatea, națiunea²⁵. Asemenea istoricului german Lamprecht, Nicolae Iorga face diferența dintre națiune care are viață și stat care are istorie. Apropierea istoricului român de istoricul german Lamprecht nu este întâmplătoare. Nicolae Iorga venea din țara „*teoriei formelor fără fond*” unde statul poate fi asimilat formei inadecvate la un fond care este societatea, națiunea²⁶

Pornind de la concepția care asimila evoluția societății cu creșterea unei plante, prin excluderea salturilor revoluționare, Nicolae Iorga considera evoluția politică a României în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, ca pe o falsificare istorică, ca pe brusca depărtare de tradiția istorică²⁷

Istoricul aducea încă de la primele sale manifestări în viața publică o manieră nouă de abordare a problemelor pe baza experienței proprii, experiență ce la el reprezintă o sinteză între trecut și prezent, între citit și trăit²⁸

Analizând societatea românească sub toate aspectele, înțelegându-i evoluția particulară, Nicolae Iorga ajungea la concluzia că o astfel de societate nu poate fi regenerată numai prin reforme de sus, ci printr-o largă acțiune de jos, prin educația cu ajutorul culturii a cetățenilor.

Sușinea, referindu-se la fondul problemei, că „*nu prin programe se drege o societate atât de adânc atinsă ca a noastră, ci printr-o reformă morală, prin schimbarea omului înlăuntru*”²⁹

În condițiile în care majoritatea oamenilor politici români vedeau regenerarea societății printr-o politică guvernamentală de reforme, istoricu, fără să nege importanța acestora, pune pe primul plan valoarea oamenilor.

Conform concepției sale, statul român avea de rezolvat în primul rând o criză morală. „*Viața unui popor, succesul lui în lunga luptă tăcută a nașilor, izvorul puterii ei – afirma Nicolae Iorga – e viața morală a unei aglomerații umane, seriozitatea cu care privește traiul, măsura cu care își alege ținetele și vigoarea cu care le urmărește, respectul adânc, cultul pentru realitatea lucrurilor*”³⁰.

Rezolvarea acestei crize constă în educarea indivizilor prin cultură, care are menirea de a „*cuceri sufletele înstrăinate*” și a le readuce la „*viața sufletească a*

²⁴ apud Mihai Ungheanu, Nicolae Iorga întemeietor al școlii de „sociologie istorică” din România, în Nicolae Iorga, *Hotare și spații naționale. Afirmarea vitalității românești*, Editura Porto Franco, Galați, 1996, p.16.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*, p.15

²⁷ Mihai Berza. *op.cit* p.XI.

²⁸ Valeriu Răpeanu, *op.cit...*, p.112.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *Ibidem*.

neamului”, la „solidaritatea cu toți de același sânge și grai”³¹. Nicolae Iorga înțelegea prin educație o formă a culturii sociale, deopotrivă medie, reprezentare și instrument al acesteia³². Educația trebuie să ducă la o colaborare sinceră între membrii societății care să sudeze „o perfectă legătură suletească, o asociație morală”³³.

Scopul educației este unul „politic”, „să faci fericit, aceasta este de altfel - arăta profesorul - condiția de căpetenie a oricărei adevărate educații”³⁴.

Educația, este un răspuns la necesitățile de ordin practic, cercetarea faptului educativ însemnând punerea în evidență a mediului care influențează felul de a fi, de a gândi a individului³⁵. Cercetarea mediului autohton însemna luarea în considerare a tradiției, „a tot ce dăduseră veacuri întregi de adaptare a ideilor și metodelor la existența noastră națională”³⁶

Prin urmare, tradiția nu înseamnă reconstituirea trecutului tradiției, ci a extrage din aceasta „conținutul exemplar”³⁷, „îndreptările de care simțim că societatea are nevoie”³⁸

Dominat de un adânc sentiment al socialului, Nicolae Iorga a insistat încă de la începuturile activității sale pe tărâm politic, pe respectul față de muncă, fără de care nu se poate crea nimic trainic în societate³⁹

Munca este o formă de dezvoltare și manifestare a solidarității sociale. În materie de filosofie socială, istoricul îmbrățișează concepția organicistă a solidarității sociale⁴⁰. „Concepția noastră - spunea el - toate clasele națiunii noastre le concepem ca un singur corp, având o singură viață din care pornește viața tuturor organelor”⁴¹.

Complexitatea problemelor cu care se confrunta societatea românească la răscruce de veacuri, tinerețea și lipsa experienței de viață îi creau savantului serioase probleme în găsirea soluțiilor concrete pentru rezolvarea lor și, de aici „tendința permanentă de ancorare în trecut, încercând să modeleze prezentul cu lumea unui trecut idealizat”⁴².

În clasa a VII-a a Liceului internat din Iași, face cunoștință cu ideile socialiste⁴³ „Acel care scrie aici - mărturisea peste trei decenii Nicolae Iorga - era prins pentru o clipă în mișcarea generoasă care se îndrepta spre poporul în suferință sub numele de socialism”⁴⁴. Ia parte în anul 1888 la Ședințele Cercului Socialist din strada Păcurari, prin intermediul căruia ajunge în posesia primului număr din „Capitalul” lui K.Marx, în traducere franceză „acea carte aspră și solemnă ca un cod

³¹ Nicolae Iorga, *Ideii asupra problemelor actuale*, București, 1934. p.3.

³² Florea Ianicioaia, Nicolae Iorga istoric al educației, în AIIA, tom XXXVII, 2000, p.319.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*, p.320.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Ibidem*, p.322.

³⁷ *Ibidem*, p.322.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ N.Iorga, *Ideii asupra...*, p.3.

⁴⁰ Marin Nedelea, *Primii miniștri României Mari*, Casa de Editură și Presă „Viața Rămânească”, p.96.

⁴¹ Nicolae Iorga, *Discursuri parlamentare*, vol.I, partea a II-a, București, 1939, p.76.

⁴² Mihai Berza, *op.cit.*, p.XV.

⁴³ vezi pe larg A.Kareski, *Tinerețea socialistă a lui Nicolae Iorga, în Nicolae Iorga, omul și opera*, editori N.Grigoraș, Gh.Buzatu, Editura Junimea, Iași, 1971.

⁴⁴ *Ibidem*, p.30.

*al vieții nouă, ce trebuie să fie*⁴⁵ Cu acest prilej va ține și prima sa conferință „*cea dintâi din lungul șir pe care le-am urmat în viața mea*”⁴⁶. Conferința a fost făcută după „*o dureroasă și neîmplinită inițiere în opera fundamentală a lui Marx, acea Biblie a socialismului*”⁴⁷

Apropierea de socialism s-a realizat dintr-un acut sentiment de solidaritate cu cei nevoiași. „*Pe noi ne îndemna setea de adevăr și mila de oameni. Iar ca mijloc cunoșteam unul singur în loc să profităm de incultura omului pentru a-l înverșuna ca pe oricine nare judecata întreagă, visul nostru era a-l face a înțelege, a ști. Iar, afară de atunci, ne-am ținut de cuvânt, pușintel*”⁴⁸

Povestind mai târziu scurta sa participare la activitatea cercului Socialist din Iași, el adaugă „*Universitatea avea să aducă o schimbare totală a convingerilor, căpătând pe acelea pe care nu era să le mai schimb chiar față de exagerările ridicule sau criminale ale doctrinei mele, până la vârsta pe care am avut-o. Dar din acest socialism de zori al cugetării mi-a rămas ce trebuia, mila de oameni, de orice om, cu atât mai mare mila, cu cât el era mai nenorocit, de să-mi ajungă să rezist acestei rătăcirii barbare, ca și pedanterismului intelectualilor satisfăcuți de ei înșiși și trușiei proștești a oamenilor ajunși*”⁴⁹

În anii de început ai activității sale publice, presa a fost un mijloc eficient de a analiza realitatea din societatea românească, de a întreține un permanent dialog cu țara. A militat din primele sale articole pentru o prefacere morală a societății, pentru crearea unei mentalități noi din care să dispară lăcomia, invidia, înavușirea fără muncă, clientelismul politic⁵⁰ Această prefacere, considera Nicolae Iorga, se putea realiza prin întipărirea în societatea românească a spiritului protestant⁵¹ cultul muncii „*fiindcă din munca fiecăruia adunată la un loc se întrupează măreția unei națiuni*”⁵²

Tânărul istoric debutează în presă în anul 1890 la ziarul „*Lupta*” condus de C.Dobrogeanu-Gherea, un ziar de critică și teorie literară.

La 13 iulie 1899 Nicolae Iorga începe colaborarea cu ziarul

L' Independance Roumain, care nu avea caracter de partid, prin articole critice la adresa instituțiilor culturale Academia, universitățile, bibliotecile, muzeele, Ateneul, fără a ataca domeniul politic. Articolele sale creează permanent reacții de ostilitate din partea celor atacați, dar și un climat spiritual nou, Nicolae Iorga devenind „*marele agitator de idei și frământător de pasiuni*”⁵³ Nicolae Iorga scrie articolele „*dintr-un sentiment de înaltă datorie*”, nemenajând, în egală măsură, nici oameni, nici instituții.

Opiniile sale publicate în *L' Independance Roumain*, au fost adunate în volumul *Opinions sinceres. La vie intellectuelle des Roumaines* și reprezintă „*prima*

⁴⁵ *Ibidem.*

⁴⁶ Nicolae Iorga, *Supt trei regi. Istoria luptei pentru un ideal moral și național*, București, 1932, p.83.

⁴⁷ *Ibidem.*

⁴⁸ Idem, *Oameni care au fost*, vol.II, București, 1935, p.475.

⁴⁹ *Ibidem.*

⁵⁰ Andrei Pippidi, *Introducere, la Nicolae Iorga, Opinii sincere și pernicioase a unui rău patriot*, Editura Humanitas, București, p.9.

⁵¹ *Ibidem*, p.7.

⁵² *Ibidem.*

⁵³ Pamfil Șeicaru, *Nicolae Iorga*, Editura Clio, București, 1991 p.6.

ieșire vijelioasă a marelui istoric din liniștea bibliotecilor, ca om de luptă, fiind o introducere la activitatea politică de mai târziu. Omul de știință, cercetătorul senin, ceda pana teribilului polemist Nicolae Iorga"⁵⁴.

Prin articolele sale Nicolae Iorga aducea în societate o manieră nouă de a face presă. Acăutat și a reușit să devină un gazetar care să facă istoria contemporană a zilei „*așa cum s-ar scrie peste o sută de ani, în răgaz și pace, privind-o senin și de departe*”⁵⁵

Savantul a reușit să îmbine calitatea de om politic și gazetar nu „*din ambiții deșarte*”⁵⁶, cum au afirmat uneori adversarii săi politici.

Pretenția analizei sale științifice în presă se întemeia pe probitatea sa morală și neînregimentarea în nici un partid politic. „*Nu fac politica nimămăi, n-aștept nimic de la nimeni. Că am ce am îmi ajunge șimștiu că nu mi se poate lua*”⁵⁷. „*Pe de altă parte m-am deprin s a privi trecutul la cunoașterea căruia lucrez din întia mea tinerețe*”⁵⁸.

Neînregimentarea ziarului la nici un partid politic a fost argumentul hotărâtor al acceptării colaborării la *L' Independance Roumain*. În celelalte ziare românești, afirma marele istoric, ar fi ajuns în „*vecinătatea unui ungușitor sau a unui spadasin cu leață*”⁵⁹, articolele ar fi fost scrise la comandă politică, devenind în ochii publicului fie „*un liberal, un conservator, un junimist, un conservator democrat, un conservator liberal*”⁶⁰

Savantul nu accepta compromisul, detesta „*pugilatul intelectual*” ieftin, din interese materiale meschine, pentru a i se elibera „*un certificat de alegător în această țară în care votează și vii și morții, adică solul și subsolul*”⁶¹.

În paginile *L' Independance Roumain* are posibilitatea să analizeze instituțiile culturii românești sub toate aspectele, să vină cu propuneri concrete pentru reformarea lor în spiritul nevoilor acute ale societății.

Subiectele despre cultură și instituțiile ei chiar dacă sunt „*mai puțin picante decât execuția sumară a unui jalnic anonim*”⁶², răspund mai bine nevoii de reformare generală a societății, de jos, prin cultură și educație, esența concepției sale politice.

La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, România avea un număr mare de ziare centrale și locale, care apăreau în capitală și în provincie. În provincie multe ziare apăreau în campaniile electorale și își prelungeau existența câteva luni după aceea⁶³. Durata ziarului, dar mai ales impactul său asupra societății era dat de calitatea redactorilor.

Redactorii, afirmă Nicolae Iorga, alcătuiesc „*un tip distinct și foarte curios*” în societate⁶⁴, alcătuit din „*bieții tineri care nu și-au isprăvit școala*”, care „*nu au nici*

⁵⁴ *Ibidem*, p.8.

⁵⁵ Nicolae Iorga, *O viață de om așa cum a fost*, vol.II, București 1935, p.120.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ apud Barbu Theodorescu, *Nicolae Iorga...* p.53.

⁵⁹ Nicolae Iorga, *Opinii sincere și pernicioase a unui rău patriot*, Editura Humanitas, București, p.157.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ *Ibidem*, p.156.

⁶² *Ibidem*, p.155.

⁶³ *Ibidem*, p.147.

⁶⁴ *Ibidem*.

dreptul, nici talentul de a ocupa o funcție”, indivizi „*declasați și putrezi de vicii*”, „*novici în ale ortografiei*” și care nu „*se catadicesc să-și câștige pâinea în mod mai cinstit*”⁶⁵. Acești redactori, clienții din presă, sunt în stare să pună „*lucrul cel mai degradat pentru acela care trebuie să-l pună pe hârtie*”⁶⁶

Pentru serviciile aduse oamenilor politici „*ajunși în fruntea treburilor*”, constată istoricul, acești „*declasați*” sunt recompensați cu o funcție de comisar, „*un agent de carieră*”, „*o lipitoare birocratică și polițienească*”, iar când guvernul cădea o luau de la capăt⁶⁷

România, sublinia Nicolae Iorga, are și ziare care-și păstrează demnitatea, însă și aici există o mare discrepanță între articolul de fond foarte bine redactat și celelalte articole care sunt scrise pentru a umple coloanele goale.

Judecarea evenimentelor în presa românească de la răscruce de veacuri se face superficial „*din punct de vedere meschin al momentului, trecutul și viitorul nu-și aruncă luminile asupra aceluia eveniment*” și aceasta nu ajută la înțelegerea lui⁶⁸

Formațiune sa de istoric influența asupra spiritului, neînregimentarea politică îl ajută pe ziaristul Nicolae Iorga să judece lucrurile „*într-un mod mai complex, mai relativ, mai adânc, poate - dacă cineva ar binevoi să-mi recunoască anumite calități - și mai drept*”⁶⁹

Nicolae Iorga nu era împotriva ziarului de partid, dar cerea redactorilor să nu mai folosească „*un limbaj nerușinat*”⁷⁰, ci să contribuie prin articolele lor la educația politică a publicului.

La începuturile activității sale gazetărești, Nicolae Iorga nu a abordat chestiuni politice pentru a risipi bănuiala acelor care susțineau că „*această vijeliosă ofensivă*” asupra instituțiilor culturale ar fi un preludiv al luptei politice pentru a ocupa un scaun de deputat alături de vechiul regim pe care-l critica⁷¹.

Apropierea gazetarului de politică s-a realizat treptat, când el se transformă dintr-un simplu martor „*care strigă ce vede*”⁷², într-un om politic, ajungând de la șeful Partidului Național Democrat, șef de guvern între anii 1931-1932. Acest drum străbătut de către Nicolae Iorga de la liniștea bibliotecii la tumultul vieții politice a fost posibil „*prin jurnalism*”⁷³

Abordarea mai prudentă a chestiunilor politice pornea de la formațiunea sa de istoric, care-i impunea anumite exigențe în tratarea lor.

Nicolae Iorga a militat pentru o viață politică „*modestă dar reală*”, „*potrivită cu noi, capabilă de a da forme proprii și de a întreține o atmosferă reală*”⁷⁴. El a insistat asupra formulării unor judecăți de valoare „*ca linie de*

⁶⁵ *Ibidem.*

⁶⁶ *Ibidem*, p. 148.

⁶⁷ *Ibidem.*

⁶⁸ *Ibidem*, p. 156.

⁶⁹ *Ibidem.*

⁷⁰ *Ibidem*, p. 150.

⁷¹ Andrei Pippidi, *Introducere la Nicolae Iorga, Opinii sincere...*, p.9.

⁷² *Ibidem*, p.8.

⁷³ *Ibidem.*

⁷⁴ Nicolae Iorga, *Opinii sincere...*, p.293.

conduită” în problema deciziei politice, cum ar fi raportul între național și internațional, între specific și universalitate⁷⁵

Istoricul a susținut ca în programele partidelor politice din România să fie înscrise prevederi care să izvorască din realitățile țării, din specificul național, care, materializate, să ducă la revigorarea societății.

Asemenea domeniului culturii și educației, savantul a respins acele prevederi „de care se puteau înșela numai vanitățile ușoare ale copiștilor străinătății, ale unei străinătăți neselectate și neadaptate nevoilor noastre”⁷⁶ El nu nega preluarea experienței altora, ci doar în articolele sale politice atrăgea atenția că „*nimic din împrumut n-are valoare decât atunci când se altoiește pe fond propriu*”⁷⁷

Tendința de împrumutare a unor programe politice din țări avansate ale Europei, care atunci cel puțin se dovedeau nerealiste, transformau partidul dintr-un factor de coeziune și mobilizare a societății într-un „*instrument continuu întrebuințat al degradării noastre timp de mai multe decenii*”⁷⁸

Apelul permanent la tradiție al lui Nicolae Iorga, însemna punerea în valoare a propriei identități naționale în context european și universal. „*În mersul general al omenirii trebuie ca fiecare nație, elementul organic constitutiv, să se cunoască, să se definească și să se servească pe sine*”⁷⁹

În mod idealist istoricul gândea să transforme partidul politic din „*reprezentantul socotelilor de teighea*”⁸⁰, într-un factor de educație, printr-un program cultural național de adecvare a culturii la contextul politic, care să contribuie la dezvoltarea spiritului civic.

Dezvoltarea spiritului civic în România creează o formă de manifestare a unei democrații conștiente, care transformă electoratul divizat de concurența partidelor rivale, într-un „*gen de cetățeni care să-și dea seama de situația țării într-un anume moment și să zică : față de cutare nevoie a țării, acum e nevoie de guvernarea cutărui partid*”⁸¹.

Pornind de la acest deziderat Nicolae Iorga a abandonat, nu de puține ori, chiar propriul Partid Naționalist Democrat, desfășurând acțiunea sa militantă în cadrul Ligii Culturale, prin intermediul ziarului său „*Neamul Românesc*”, iar pentru popor prin conferințele de la radio, acele „*Sfaturi pe întunerice*” ascultate de toți românii în perioada interbelică⁸².

Întreaga activitate desfășurată de Nicolae Iorga de la apariția sa pe tărâmul vieții publice și până la dispariția sa fizică, în condiții tragice, în toamna anului 1940, a fost axată pe mobilizarea și moralizarea societății prin intermediul educației și culturii.

⁷⁵ Marin Nedelea, *op.cit.*..., p.98.

⁷⁶ Nicolae Iorga, *Opinii sincere*..., p.293.

⁷⁷ Idem, *Doctrina naționalistă*, conferință ținută la Fundația Universală „Carol I” în ziua de 10 mai 1922, editura Cultura Națională, p.7.

⁷⁸ Nicolae Iorga, *O viață de om...*, p.293.

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ *Ibidem*.

⁸¹ Andrei Pippidi, *Introducere la Nicolae Iorga, Opinii sincere*..., p.13.

⁸² *Ibidem*.

Istoricul constată încă din 1899 lipsa unui program național de dezvoltare a culturii, indiferența publicului, inadecvarea la contextul politic⁸³

Pentru România, în acei ani de răscruce de veacuri, cultura nu reprezenta un simplu mijloc de desfătare intelectuală, ci un important factor de moralizare dar și de mobilizare pentru înfăptuirea marelui deziderat – unirea politică deplină.

Având la hotarele sale „*milioane de conaționali sub stăpânire străină*”, România ar fi datoare „*să dezvolte relații culturale în locul legăturilor politice, să păstreze unitatea națională și să împiedice elementele mai timide să cedeze ispitelor și amenințărilor și să se deznaționalizeze*”⁸⁴.

În anul 1901, înainte de a înceta colaborarea cu „*L'Independence Roumaine*”, Nicolae Iorga dezvoltă „*un proces de deznaționalizare*” – nu atât în teritoriile aflate sub dominație străină – Bucovina, Transilvania, Basarabia – ci chiar în interiorul statului independent român⁸⁵

Ziarul „*L'Independence Roumaine*” ia oferit istoricului cadrul propice pentru analiza stării generale și speciale a instituțiilor de cultură. În concepția lui Nicolae Iorga societatea românească se confrunta, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, cu o profundă criză morală, din care se putea ieși doar prin cultură și educație. El constata cu mâhnire că în țara sa, unde existau instituții de cultură mai vechi decât în celelalte țări de la sud de Dunăre, unde primele scrieri în limba națională apar în secolul al XVI-lea, unde exista o continuitate de tradiție literară, unde toate ținuturile locuite de români au produs scriitori și savanți care și-ar găsi locul în orice mare literatură din lume, exista un dispreț pentru tot ce era românesc⁸⁶.

Acest dispreț al românilor față de propria lor viață intelectuală „*este o crimă; adaug; una dintre cele mai mari crime care atrag câteodată dispariția unui popor*”⁸⁷

În România, sublinia Nicolae Iorga, s-au creat instituții de cultură moderne – universități, muzeul de antichități, arhive, Academia – după modelul occidental de către „*Acei romantici de la 1848, acei călăreți ai norilor, acei buni și blânzi visători care își vedeau poporul destul de matur pentru orice inovație*”⁸⁸. Toate aceste instituții, susținea tânărul savant, sunt de imitație : „*Numele și cadrele există; trebuia ca fondul să vină din urmă*”⁸⁹

Analizând instituțiile de cultură, Nicolae Iorga nu și-a propus doar să scoată în evidență lipsurile, ci să stabilească răspunderile și să propună remedii⁹⁰. Academia a fost prima instituție de cultură care a făcut obiectul analizei istoricului. El constată că această instituție nu reprezenta „*cu strălucirea necesară viața intelectuală a tuturor românilor*” și direcția ei de activitate „*abia se cunoștea în mișcarea intelectuală a acestui popor*”⁹¹

⁸³ *Ibidem*, p.10.

⁸⁴ *Ibidem*, p.51.

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ N.Iorga, *Generalități...*, p.29.

⁸⁷ *Ibidem*, p.31.

⁸⁸ *Ibidem*, p.30.

⁸⁹ *Ibidem*, p.33.

⁹⁰ *Ibidem*, p.31.

⁹¹ *Ibidem*, p.33.

Analiza superficială de care beneficia cea mai înaltă instituție de cultură din partea presei face ca activitatea acesteia să fie foarte puțin cunoscută. Nicolae Iorga scoate în evidență, în mod obiectiv, lipsurile dar și realizările acesteia editarea primelor treizeci de volume din colecția Hurmuzaki, anele publicate de către fiecare secție a Academiei. Toate aceste realizări erau în primul rând rodul activității unor mari personalități cum ar fi D.A.Sturdza și Ion Kalinderu, care și-au pus în slujba ei toată influența lor politică și socială⁹². O mențiune specială pentru D.A.Sturdza care în calitate de președinte al ei i-a dezvoltat și nu încetează să-i dezvolte colectivele științifice⁹³. Nicolae Iorga era intrigat de acuzele nedrepte pe care unele ziare i le aduc președintelui Academiei – transformarea acesteia într-o sucursală Partidului Național liberal, în realitate „*un om de severă muncă și de aprigă autoritate*”⁹⁴

Atitudinea acestor ziare și ziariști față de omul care prin activitatea sa se identifica cu instituția pe care o conducea, nu-l surprindea pe istoric, deoarece aceasta este o obișnuință „*în țara asta, unde nu este respectat decât acela de la care se așteaptă un avantaj și numai pentru câtă vreme durează acel avantaj*”⁹⁵. Tânărul ziarist de la „*L'Independence Roumaine*” cerea confrăților săi din presa scrisă să facă distincția dintre puternicul om politic liberal D.A.Sturdza și adevăratul conducător al Academiei.

Atitudinea obiectivă a lui Nicolae Iorga față de secretarul general al acestei înalte instituții de cultură, provenea din respectul pentru omul de carte care a fost D.A.Sturdza, deși relațiile dintre ei nu au fost dintre cele mai bune⁹⁶.

Istoricul cerea ca Academia să fie ținută la curent cu tot ce se scrie valoros în țară, publicațiile ei trebuind să fie „*hrănite cu lucrări de o valoare peste cea mijlocie*”⁹⁷ Împărțirea sarcinilor între conducerea instituției și membrii de rând trebuie să se facă în funcție de capacitatea intelectuală și cunoștințele fiecăruia. Nicolae Iorga a criticat activitatea unor membri ai Academiei care, asumându-și sarcini peste puterile și cunoștințele lor, nu reușesc să ducă nici una la îndeplinire⁹⁸.

Universitățile au fost prezentate la fel de critic ca și Academia, istoricul venind cu propuneri concrete pentru revigorarea lor. Nicolae Iorga prezenta Universitatea din Iași pe baza amintirilor de fost student între anii 1888-1891, iar pe cea din București pe baza observațiilor sale zilnice, unde funcționa ca profesor de cinci ani.

În viziunea gazetarului aceste două universități au puncte asemănătoare, „*unde domnește același spirit printre studenți, aceeași direcție școlară, pedagogică,*

⁹² *Ibidem*, p.40.

⁹³ *Ibidem*, p.39.

⁹⁴ *Ibidem*.

⁹⁵ *Ibidem*.

⁹⁶ *Ibidem*, p.39.

⁹⁷ *Ibidem*, p.42.

⁹⁸ Este cazul lui Grigore Tocilescu care își asumase o sumedenie de sarcini pe care niciodată „*vreun savant nu s-a crezut în stare să le îndeplinească singur, în întregime*” El era profesor la Universitate, membru al Academiei, director de Muzeu, senator, arheolog, dar sapă cu salariații lăsați de capul lor pământul țării în toate punctele cardinale, se ocupă de istoria românească și fabrică manuale de această istorie, e însărcinat cu publicarea unui catalog al muzeului, și să dea o ediție a cronicilor muntene, o ediție a Hronicului lui Dimitrie Cantemir – „*fără a fi mai slavist decât mine*”- *Ibidem*, p.43-44.

înlocuiește direcția științifică” El constată că prin activitatea lor nu-și îndeplinesc înalta misiune⁹⁹

În opinia sa singurele facultăți care se ridică la nivelul exigențelor și de care „*putem fi mândri*”, erau Facultatea de Medicină, unde se găsește în corpul profesoral savanți și practicieni distinși și Facultatea de Științe – „*la București îndeosebi, profesori luminați, având drag de munca lor, savanți cunoscuți chiar peste hotarele țării*”¹⁰⁰

Nicolae Iorga insistă în analiza Universităților asupra facultăților de Litere pe care le cunoștea în mod direct. La Facultatea de Litere de la Iași, nu se găsea, în perioada analizată în paginile publicației „*L 'Independence Roumaine*” „*nici un singur savant întradevăr original*”, studenții care se înghesuie acolo, viitorii avocați, funcționari judiciari și administrativi „*nu sunt cei mai buni din populația noastră școlară*”¹⁰¹. Facultatea este „*calchiată pe modelul francez*”, mai defectuoasă decât facultatea de drept de la Sofia. Studenții nu au cursuri de drept slav, bizantin, de vechiul drept românesc. Viitorii judecători și avocați sunt la nivelul legilor traduse din limba franceză „*pe care sunt însărcinați să le explice și să le aplice într-o țară unde clasele populare mai au totuși unele obiceiuri juridice proprii*”¹⁰².

Cea mai mare parte a studenților Universității din Iași nu citeau decât notițele luate la cursuri. După terminarea facultății, ca profesori în învățământul secundar, pentru că aceasta era orientarea generală atunci, citeau „*manualul românesc care era recomandat elevilor lor, da nu totdeauna, și un manual francez pentru aș da un aer mai savant*”¹⁰³

Facultatea de litere nu era organizată pe secțiuni, studenții care nu erau nici filologi, nici istorici, nici filosofi, trebuia „*să o faci în întregime ca... Ei erau gata să facă orice în funcție de catedrele libere care erau scoase la concurs. Aceasta îi împiedica să aibă o preferință în lecturile lor, recunoștea Nicolae Iorga ca fost absolvent, „erau cele mai dezordonate și mai nesistematice cu puțină*”¹⁰⁴

Orientarea greșită a specificului universitar se observa și la Universitatea din București care pregătea profesori secundari pentru învățământul elementar și liceal. Nicolae Iorga găsește aici „*o situație care ar fi descăruțat chiar cea mai puternică bunăvoință*”¹⁰⁵, ca urmare a continuării luptelor dintre bătrânii profesori pentru influență.

Fiecare profesor avea grupul său de presiune care-l slujea în schimbul protecției la examenele pentru absolvire și pentru obținerea unei catedre¹⁰⁶. Majoritatea tezelor de licență erau un plagiat sau un certificat naiv de imbecilitate¹⁰⁷

⁹⁹ *Ibidem*, p.47.

¹⁰⁰ *Ibidem*.

¹⁰¹ *Ibidem*.

¹⁰² *Ibidem*, p.42.

¹⁰³ *Ibidem*.

¹⁰⁴ *Ibidem*,

¹⁰⁵ *Ibidem*, p.56.

¹⁰⁶ *Ibidem*, p.58-59.

¹⁰⁷ *Ibidem*. Sprijinul profesorilor era necesar pentru cei care doreau să se urce în sus fără nici o osteneală. Corpul profesoral din București, cel mai bine plasat era ...datorită acestui mecanism immoral. „*Servește-mă și am să te servesc*”, *Ibidem*, p.59.

Erau și profesori care făceau notă discordantă de la regula clientelismului universitar : Al.Odobescu și Titu maiorescu¹⁰⁸

Pentru depășirea acestor grave carețe ale activității universităților, ale învățământului românesc în general, istoricul propune o serie de măsuri și reforme. Printre cele mai interesante reforme care confirmă concepția sa despre rolul învățământului și educației, ca factori decisivi ai procesului renovării morale și spirituale a societății românești, era introducerea extensiunii universitare „*în țara noastră, care, cu civilizația ei falsă și superficială, are nevoie de acest lucru mai mult decât oricare altă țară*”¹⁰⁹

La Geneva și Madrid au luat ființă în prima jumătate a secolului al XIX-lea ateneele, societăți culturale pentru ca publicul de aduți să-și completeze educația, să se informeze despre o problemă care mai stârnea interesul general¹¹⁰.

Această instituție a fost introdusă și în România prin contribuția lui V.A.Urechia, P.S.Aurelian și mai ales Constantin Esarcu „*cel care se zbatuse cel mai mult pentru construirea unui palat, Apostolul Ateneului*”¹¹¹. Construcția Ateneului începută în 1873 și terminată în 1876, a devenit una „*...dintre podoabele Bucureștilor noștri, în împodobirea căroră se cheltuiește atât de puțin gust*”¹¹².

Nicolae Iorga susținea că ideea înființării acestei societăți era foarte bună. Ateneul ar fi putut fi „*o excelentă școală de adulți, ca școlile de seară, create prin extensiunea universitară*” și unde un profesor care „*rămâne profesor*” poate să vorbească în așa fel încât și „*băcanul, băiatul de prăvălie, funcționarul din administrație să fie interesați și să plece din sală numai după ce au înțeles și au învățat ceva*”¹¹³

Dacă ideea apariției Ateneului este salutată de tânărul ziarist, numele i se părea foarte pretențios. „*A vorbi într-un templu al Atenei*” din capitala României, unde după părerea sa interesul pentru cultură este foarte scăzut, unde se citește foarte puțin sau aproape de loc, stârnește râsul¹¹⁴

Nicolae Iorga susținea că numele de Ateneu ar fi trebuit înlocuit cu cel de Societate de conferințe și „*n-aș fi amestecat Olimpul în istoria contemporană a României numai pentru plăcerea de a imita Spania*”¹¹⁵

Subiectele care interesează un public de adulți sunt foarte multe, de la agricultură, bănci, mai ales băncile populare, despre politică „*unde este nevoie să le fie înfățișată dintr-un punct de vedere mai înalt, mai nepărtinitor, mai senin și mai*

¹⁰⁸ *Ibidem*, p.59.

¹⁰⁹ *Ibidem*, p.63. Extensiunea universitară, idee răspândită în epocă, care susținea că procesul de educație poate fi continuat și completat de la distanță, prin cursuri de vară, sau alte forme de învățământ. În acest sens Nicolae Iorga deschidea la Vălenii de Munte, începând cu anul 1908, cursurile de vară prin „*Școala de misionari*”

¹¹⁰ Andrei Pippidi, *Introducere Nicolae Iorga, Opinii sincere....*, p.17.

¹¹¹ N.Iorga, *Opinii sincere....*, p.68.

¹¹² *Ibidem*, p.64.

¹¹³ *Ibidem*, p.66.

¹¹⁴ *Ibidem*, p.65.

¹¹⁵ *Ibidem*.

științific, această veșnică agitație în care publicul cel mai variat se găsește amestecat în fiecare zi"¹¹⁶

La început numărul conferințelor a fost mic și select „*inevitabilul fondator, dl. Urechia, președinte din mila lui Dumnezeu, Esarcu, Grădișteanu*”, treptat numărul lor a crescut încât cine voia vorbea sub egida societății și devenea membru¹¹⁷

Ateneul a devenit o scenă în care „*cineva putea poza ore în șir*” înaintea unui public naiv și indulgent. Subiectele conferințelor erau rău alese, cei avizi de notorietate „*scormoneau cu anândouă mâinile în vechiul repertoriu al banalităților celor mai jalnic uzate*”, care vorbeau despre „*femeia română, naționalism, poezie, patriotism, despre civilizație*”¹¹⁸ Publicul dormea în majoritatea timpului, răsplătind în final vorbitorul cu aplauze. Conferințele se țineau joia și duminica când sala era populată de băieți de prăvălie și ucenici, mahalagioaice, elevi de liceu, singurele categorii care beneficiază de gratuitate. Unii conferențieri, pentru a-și capta publicul și a-și menține susținătorii foloseau critica la adresa unor personalități „*de cea mai desănjată pornografie și de domeniul judecătorului de instrucție*”¹¹⁹

Pentru a avea public select, încât Ateneul să-și onoreze locul și scopul pentru care a fost creat, era nevoie, concluziona Nicolae Iorga de conferințe cu un subiect folositor și interesant „*într-o formă limpede, clară, susțimută, foarte populară, dar și foarte serioasă*”¹²⁰ De asemenea, trebuiau selectați cu grijă și conferențierii „*trimiși acasă amatorii de spectacole*”, „*curățat locul de toți căzușii de lprovincie și șarlatanii care debitează pornografii*”¹²¹

Biblioteca, ca instituție de cultură, oferă răspunsul cel mai concret referitor la gradul de cultură, setea de cunoaștere a unui popor. Ea arată ce citesc locuitorii, producția de carte pusă în vânzare și numărul de publicații. În România, unde în concepția marelui istoric era în primul rând o puternică criză morală, cultura are un puternic rol mobilizator, de formare și dezvoltare a conștiinței civice, de întărire și menținere a conștiinței naționale.

Pornind de la aceasta, Nicolae Iorga afirma că România trebuie să aibă biblioteci bine organizate, bine administrate, „*tot așa cum trebuie să aibă o armată bună care să-i apere hotarele și finanțele sale pentru a-și plăti funcționarii, lucrările publice sau pentru dobânzile datoriei externe*”¹²².

În viziunea istoricului, cultura, pentru o țară mică ca a noastră, are rol de a-i conferi o identitate aparte care o deosebește „*de cea mai mare parte a vecinilor săi printr-o civilizație superioară, care preferă totdeauna a fi acuzat mai degrabă de slăbiciune decât de barbarie*”¹²³ Deși o mare parte din oamenii politici români erau

¹¹⁶ *Ibidem*, p.66-67.

¹¹⁷ *Ibidem*, p.67.

¹¹⁸ *Ibidem*.

¹¹⁹ *Ibidem*, p.72. Nicolae Iorga era intrigat de conferințele doctorului Alecu Urechia, critic literar, care publica broșura „*Săineaua*” în care îl deseretizează pru și simplu pe un distins lingvist și folclorist – Iazăr Săineanu. Aceeași atitudine denigratoare are amintitul conferențiar și față de marele scriitor Barbu ștefănescu Delavrancea.

¹²⁰ *Ibidem*, p.66.

¹²¹ *Ibidem*, p.74.

¹²² *Ibidem*, p.75.

¹²³ *Ibidem*.

intelectuali, nu înțelegeau rolul și menirea bibliotecilor. „Statul român nu le are” și nici nu se gândește să le întemeieze sau „să reformeze proastele depozite de cărți pe care le posedă”¹²⁴. Considerau că în actul guvernării nu au altceva mai important de realizat decât aplecarea spre instituțiile de cultură, care e „ceva secundar, nedemn de atenția unui politician oriental care se respectă”¹²⁵

Pentru remedierea situației Nicolae Iorga propunea ca în fiecare centru universitar să existe două biblioteci – una deschisă „pentru orice public”, deschisă și seara, mai ales pe timpul iernii, care să publice și un buletin de achiziții, în administrarea primăriei. De asemenea, o bibliotecă universitară administrată de un profesor și destinată studenților, care să conțină „toate instrumentele de lucru științifice, cu un buletin informativ pentru toate achizițiile de carte”

În capitală, istoricul propunea două biblioteci „o sală de lectură academică care ar poseda colecții de reviste și ziare instructive, precum și lucrări literare recente” și o mare bibliotecă a statului în care ar trebui să se găsească „ceea ce nu poate și nici nu trebuie să fie în celelalte”; cărți de literatură cu un nivel cultural peste cel mijlociu, aparținând altor literaturi decât „acelea a căror limbă franceză și germană ar fi la îndemâna oricărei persoane cât de puțin instruită”. Această mare bibliotecă, care nu trebuie deschisă pentru toată lumea, are drept scop să „exercite o influență binefăcătoare asupra claselor luminate care ar putea acolo să își desăvârșească educația literară precum și să înceapă sau să urmeze acolo cercetări originale”¹²⁶. În celelalte centre de județ, nota istoricul, erau de ajuns două biblioteci: una a orașului și cealaltă a liceului, gimnaziului, sau biblioteca liceului și gimnaziului de acolo.

Nicolae Iorga insistă pentru promovarea, în cadrul bibliotecilor, a unui personal calificat „cultivat și devotat, pregătit în chip deosebit pentru această meserie. Bibliotecarii și arhiviștii trebuie să fie licențiați, să fi urmat un curs suplimentar de paleografie, biblioteconomie cu profesori de la Universitate, fără a mai pretinde statului o pregătire suplimentară”¹²⁷

Biblioteca universitară din Iași „dispunea de săli mari, împodobite cu lux”, se „calca pe covoare, se lucrează pe mese elegante din lemn de stejar” Deși legea obliga tipografiile să trimită bibliotecilor trei exemplare, la Iași nu se ține seama de lege. Biblioteca nu are toate cărțile și revistele apărute în țară, încât nu se poate realiza o cercetare științifică. Biblioteca este frecventată de puțini studenți, se citește puțin sau aproape de loc, făcându-l pe Nicolae Iorga să afirme cu mâhnire că „fără informație științifică completă am fi pierduți în acest colț de Orient în care ne-a azvârlit soarta”¹²⁸

¹²⁴ Ibidem.

¹²⁵ Ibidem – remarcabil pentru dezinteresul oamenilor politici români față de cultură este afirmația unui luminat ministru de instrucție care la cuvintele istoricului a spus „Alte am eu de făcut la minister înainte de asta”

¹²⁶ Ibidem, p.77.

¹²⁷ Ibidem, p.78.

¹²⁸ Ibidem, p.84.

România este țara unde se citește cel mai puțin, arăta tânărul ziarist da la „*L'Independence Roumaine*”, unde nimeni nu cheltuiește bani pentru cărți ci „*pentru cele mai nebunești născociri ale unui lux desfrânat*”¹²⁹

La București, biblioteca universitară nu are un spațiu al ei, ea a fost închisă și redeschisă de mai multe ori, deși dispunea de un fond de 100.000 de volume.

Lucruri deosebite există la Academia Română, unde biblioteca este excelent organizată și unde există și un catalog de fișe. Nicolae Iorga menționează în mod special Fundația Carol unde este „*o supraveghere neinteresată și severă*”¹³⁰

Din analiza făcută arhivelor și muzeelor se observă că situația este îngrijorătoare. Popoarele, atrăgea atenția gazetarul nu trebuie să-și piardă niciodată din vedere trecutul lor „*în care au de căutat inspirație și speranță*”¹³¹. În România sfârșitului de secol XIX și începutul celui de al XX-lea, nu exista în capitală o clădire proprie a Arhivelor Naționale, care nu au nici o publicație proprie. Județele sunt lipsite total de filiale ale acestei instituții. În viziunea deformată a politicianilor, arhivele sunt considerate doar depozite ale titlurilor de proprietate, pe care proprietarul îl obține cu greutate în cazul unui proces și care-l pierde în buzunarele avocatului care nu-l mai restituie.

Arhivele din București sunt aproape complet închise ca urmare a disputelor dintre Gr.Tocilescu, directorul muzeului din București și Bogdan Petriceicu Hașdeu, directorul arhivelor¹³².

Instituția muzeelor era ca și inexistentă în România. În București existau doar două muzee, instalate în case cu chirie Muzeul de Științe Naturale și Muzeul de Arheologie, sau cum le-a denumit istoricul pentru starea lor „*muzeul cel bun și muzeul cel rău. Muzeu occidental și muzeu oriental*”¹³³

Muzeul de Științele Naturii condus de Grigore Antipa face o bună impresie. Muzeul este deschis cu regularitate, „*fiecare descoperă noi achiziții*” El își îndeplinește cu succes misiunea de „*școală populară*”¹³⁴.

Muzeul de Arheologie condus de Grigore Tocilescu, care împins de pasiunea de a acapara, de a strânge, de a ascunde, de a încuia și monopoliza, care este în stare să confişte și lumina pentru muzeul său, icoane, obiecte de cult, incunabile prețioase, cărți vechi, manuscrise rare, documente de la Biblioteca Centrală, însă toate ascunse marelui public datorită directorului¹³⁵ Marele istoric insista că toate obiectele muzeului trebuiesc inventariate și întocmite cataloage pentru a le face cunoscute, precum și buletine de achiziții.

La Iași exista „*un mic muzeu, amărât și ignorat de toată lumea, unde era un schelet de elefant, cumpărat la vreo panoramă în urma decesului său*”¹³⁶

¹²⁹ *Ibidem.*

¹³⁰ *Ibidem*, p.91.

¹³¹ *Ibidem.*

¹³² *Ibidem*, p.96-97.

¹³³ *Ibidem*, p.98.

¹³⁴ *Ibidem*, p.99.

¹³⁵ *Ibidem.*

¹³⁶ *Ibidem*, p.103.

Virulența cu care tânărul gazetar biciuia lipsurile grave instituțiilor de cultură din România îi speria pe cititorii revistei

„*L'Independence Roumaine*”, provoca ostilitate „în care se coagulează solidaritatea celor atacați și care este simptomul pătrunderii în conștiința publică”¹³⁷

Tot mai multe voci au recunoscut însă veridicitatea aprecierilor critice ale marelui istoric. Unii dintre apropiații lui Titu Maiorescu, I.A.Rădulescu-Pogoneanu îi scria din Berlin, în acest sens lui Mihai Dragomirescu : „*Na fi fost sfânt tot ce spune Iorga, a fi el om pătimaș și unilateral în judecata faptelor și mai ales a oamenilor, o fi superficial în multe, o fi lipsit de pătrundere filosofică în judecata societății, are însă un merit a îndrăznit să spună pe față ceea ce mai toți spun între patru și zece ochi; poate că a exagerat, dar asta e necesar pentru tămăduirea unui rău, într-o țară ca a noastră*”¹³⁸

Mâhnit de faptul că criticile sale nu găseau ecoul meritat, va publica în „*România Jună*” un articol intitulat *Tinerețea oamenilor mici*, în care cu durere afirma „...*Scrie!Nu te citește nimeni. Vorbește! Nu vine nimeni să te asculte, valoarea ta se lovește în toate porțile de aramă ale indiferenței generale, ale lipsei de interes pentru orice altceva decât folosul*”¹³⁹

¹³⁷ *Ibidem*, p.7.

¹³⁸ *Ibidem*, p.22. După două luni de la primire scrisorii, Mihai Dragomirescu își schimba părerea : „*La ce o să ajungă campania lui Iorga? La nimic, la nimic absolut. Deja a ajuns ridicol fără să găsească pe cineva care să-l susție cu căldură*”. *Ibidem*, p.22 -23.

¹³⁹ *Ibidem*, p.23-24.

PERSPECTIVE ISTORICE ȘI SOCIOLOGICE ALE UNEI CRONICI MILITARE A JUDEȚULUI VASLUI

Constantin CHIPER*
Nicolae VICOL**

Cuvinte cheie: Cronică militară, omul istoric, noosul uman, sufletul neamului, cadru noologic, perspective sociologice, militar român.

Key-words: Military chronic, history man, human noos, soul of the nation, noologic framework, sociological perspective, roman military.

Abstract:

A military chronicle seen as a result of scientific research, is basically grounded on data, places, circumstances and facts which are mainly centred on human being. Our debate aims to underline the idea of historical human being, the man who belongs to history, he himself being history. Spiritually speaking, we would like to emphasize the human „noos” (the spirit; the one that represents the thought, the mind, the wisdom, the intelligence) specific for the Romanian man, particularly for the Moldavian „noos”, as it is represented in the „Military Chronicle of Vaslui District”

Our research conclusions allow us to confirm the truth that the noosic, historic Moldavian military man, as a part of the Romanian nation`s soul, has been particularly ennobled altogether with the founding of modern Romanian Army, an event set-up by the hospodar Alexandru Ioan Cuza in April 1859. The contribution of Moldavian military to the defence of Romanian national existence, freedom and independence is a definitive proof for the existence of a motherland called Romania and of a Romanian nation whose main characteristic is its soul particularly.

1. Istoricesc și sociologic în structura psiho-somatică a militarului vasluian

Istoria militară a județului Vaslui, ca de altfel a oricărei obârșii, este strâns legată de aspectul social al locurilor și al populației. Perspectiva sociologică a unei cronici militare, este descrisă de însăși evidențierea motivației pentru care este constituită comunitatea militară, fie ea la nivel local, național sau NATO, și anume, aceea de a apăra interesele populațiilor ori comunităților civile din zonele de responsabilitate ale armatei. Constituirea armatei române moderne prin unificarea oștirilor celor două principate, Moldova și Tara Românească, pe care a înfăptuit-o începând din 1959 până în 1866, domnitorul colonel Alexandru Ioan Cuza, constituie

* Colonel (rtr.), istoric militar, autor a paisprezece lucrări științifice, vicepreședinte al Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria”, președinte al filialei ANCE Prahova

** Sociolog dr., șef al Cercului Militar Ploiești, născut în localitatea Zorlerni, județul Vaslui
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

încă o dovadă că atunci când se unesc sufletele, când noosul¹ se întregeste, poate fi constituit un cadru noologic², un loc de întâlnire cultural-spirituală, iată, chiar și în instituția armată.

În lucrarea „Cronica militară a Județului Vaslui” scrisă de col.(rtr) Constantin Chiper, descoperim, fără un efort prea mare, că vasluienii, asemenea tuturor românilor, au socializat, rapid și necondiționat, dintr-o conștiință nedisimulată a neamului, în mod organizat în instituția militară, apărându-și pământul strămoșesc, dar în mod deosebit, așa cum ar spune sociologii în noologie, locurile de întâlnire spirituală - cadrele noologice - în frunte cu marea taină a Sf. Euharistii, sensul Bisericii”³

Tabăra de instruire a celor 12.000 de ostași moldoveni și munteni, instituită de Alexandru Ioan Cuza în localitatea Florești-Prahova a fost susținută logistic, în mare măsură, de către populația din zonă, conștientă fiind de beneficiul în plan social conferit de o armată modernă. Strânsa legătură noologică, sufletească, a domnitorului având obârșia pe plaiuri bârlădene, cu ostașii moldoveni și munteni constituiți în armata română unită, reiese din declarația Măriei Sale, așa cum subliniază colonelul (rtr) Constantin Chiper, autorul cronicilor militare ale județelor Vaslui și Prahova, domnitorul spunând:

„Ostași români! ...găsim de mulțămire a vă declara deplina încredere ce o avem că în orice întâmplare veși fi vrednici de stima noastră, vrednici de recunoștința Țării, vrednici de deviza armiei române Onor și Patrie”⁴ Subliniem și noi faptul că, virtuțile poporului român, ale noosului românului, reprezintă fondul izbânzilor reușite în confruntările armate ale națiunii române. Cu sufletul fiecăruia, ostașii și-au apărat sufletul neamului, „...prin memoria colectivă, noi îi cunoaștem pe acești eroi...eroii militari vasluieni și-au făcut gloria în luptele pentru apărarea ființei naționale a poporului român”⁵ Ei înșiși constituie în umbra Sfintei Euharistii, cadre noologice românești „...ei au intrat în conștiința noastră ca și limba, tradițiile sau frumusețile plaiurilor românești”, prin ei amintindu-ne de legătura noastră pământescă de sânge, întrucât ei „ne-au făcut prezenți la întâlnirea noastră față cu istoria”⁶. Extinsă la nivel societal, fizionomia morală a eroilor români vasluieni, specificul lor cultural, ca făcând parte din poporul român, specific definit ca *ethos*, ar putea fi numit *sufletul* poporului.

Tradițiile militare constituie, în frunte cu sărbătoarea cinstirii eroilor neamului în aceeași zi cu Ziua Înălțării Domnului la ceruri, prilej de mare sensibilitate sufletească, amintirea jertfei eroilor noștri pământești deschizându-ne fereastră către cer, amintindu-ne de jertfa supremă în locul nostru și pentru noi a Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

¹Noos sau nous, înseamnă gând, minte, rațiune, intelect, inteligență, înțelepciune; *Dicționar grec-rom*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 300.

²Cadre noologice valorile spirituale ale omenirii precum limba, etnosul, folclorul, mitologia, panteonul, harta, misterele.

³Noologia desemnează „învățătura spirituală” cu sensul de „învățătură pentru suflet”, reprezentând o „înțelepciune practică” f. ed., Bădescu, 2002, p. Xxxiii.

⁴C. Chiper, *Cronica Militară a Județului Prahova*, Editura Pim, 2012, p. 14.

⁵Idem, *Cronica Militară a Județului Vaslui*, Iași, 2012, p. 5.

⁶*Ibidem*, pag. 6.

Referindu-se la aportul moldovenilor în Războiul de întregire națională și statală, col. (rtr) Constantin Chiper menționează în lucrarea sa, disponibilitatea de a răspunde ordinului de ridicare la arme a oștirii și a poporului, dovadă de aleasă simțire și dăruire față de pământul, față de „țara asta care încă ne mai dă să mâncăm” cum spunea marele om de televiziune Tudor Vornicu prin anii 80, în timpul pregătirilor pentru spectacolul festiv prilejuit de Ziua Națională a României.

Poetic, sau mai degrabă zugrăvind o icoană asemenea unui pictor, prof. Laurențiu Chiriac, vede cum „...*aceste mărturii ale trecutului militar stau drept cheazășie a neridicării vreunui hotar în sufletul neamului românesc*”, ridicând către Dumnezeu „...*ruga noastră ca toți frații noștri de pretutindeni să trăiască mulțumiți în casa lor, ca suflete curate, iubitoare de neam și patrie*”⁷

2. Unificarea armatelor celor două principate române înfăptuită de domnitorul Alexandru Ioan Cuza, reformă primordială socio-istorică

Dubla alegere a colonelului Alexandru Ioan Cuza, precum și evoluția ascendentă a vieții economice, sociale, politice și culturale a României erau strâns legate de consolidarea actului istoric de la 24 ianuarie/5 februarie 1859.

Unirea Moldovei cu Țara Românească a creat cadrul favorabil propășirii armatei naționale, stimulând idealul tuturor românilor pentru ridicarea oștirii la nivelul armatelor celor mai bune din Europa – condiție indispensabilă pentru pregătirea luptei în vederea obținerii independenței de stat a României și realizarea unității naționale a tuturor românilor⁸

În contextul istoric dat, desfășurarea optimă a procesului de reorganizare și întărire a oștirii naționale impunea realizarea, într-o primă fază, a unificării organizatorice a armatelor celor două principate, contopirea lor marcând primul pas către unirea definitivă a celor două țări surori, aparținând aceleiași neam.

Măsurile unificatoare au cuprins rapid toate articulațiile oștirii – de la structuri până la instrucție, de la organisme de conducere până la servicii – și a fost simțitor facilitată de asemănările între cele două armate ale fostelor principate. Acțiunea a debutat în martie 1859, când au fost dislocate la București două batalioane din Regimentul de Mușchetari și Bateria de Artilerie Călăreață din Iași, iar în capitala Moldovei s-a deplasat un regiment de infanterie din Muntenia. În ambele orașe, trupele „*fură primite cu bucurie și simpatie, ca premergătorii mării naționale*”, cum înregistra un contemporan.

Din aprilie 1859, odată cu concentrarea trupelor române în tabăra de la Florești, județul Prahova – unde se spera să se obțină „*înfrățirea între deosebitele trupe, care nu s-ar fi putut dobândi astfel în zeci de ani*” – operația de omogenizare a celor două armate s-a accelerat⁹

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Istoria militară a poporului român*, volumul 4, Editura Militară, București, 1987, p. 413–414

⁹ *Ibidem*, p. 414–415.

<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

În anul 1861, trupele s-au antrenat în alte două tabere de concentrare, din București: una la Malmaison, cealaltă pe „câmpul” Floreasca. În 1862 au fost concentrate la Colentina: Batalionul de Vânători, Regimentele 2 și 6 Infanterie, două escadroane de cavalerie din Regimentul 2, două baterii de artilerie, un detașament de tren și o ambulanță, iar în anul 1863 au fost concentrați alți 8.500 de ostași în tabăra de la Cotroceni, în vederea desfășurării instrucției comune.

Armata permanentă – componentă de bază a sistemului de apărare a României de după unirea din 1859 – a cunoscut în cei șapte ani de domnie a lui Alexandru Ioan Cuza importante mutații de ordin calitativ și cantitativ, devenind o instituție modernă, suplă și eficientă a puterii militare defensive a țării, capabilă să îndeplinească misiuni complexe în campanie, să reziste unui atac din partea marilor puteri vecine și să participe la viața social-politică, economică și culturală a țării. Întreaga dezvoltare a armatei permanente n-a însemnat o creștere a puterii armate a statului român pusă în slujba unor obiective politico-strategice anexioniste, agresoare, n-a fost rezultatul unei competiții militare cu alte state, ci a constituit expresia modelului românesc de modernizare rapidă a societății, a tuturor componentelor sale, în rândul cărora armata a avut un rol esențial.

Intervalul 1866–1877 prezintă în istoria națională trăsături distincte. Pe primul plan al activității societății românești s-a situat pregătirea condițiilor pentru proclamarea independenței de stat și obținerea ei pe câmpurile de luptă.

La nivel politic, în perioada respectivă s-au produs o serie de transformări, cu mari implicații și în domeniul apărării țării.

La 11/23 februarie 1866, sub presiunea liderilor opoziției conservator-liberale ce-și asiguraseră sprijinul câtorva ofițeri din garnizoana București, domnitorul Alexandru Ioan Cuza a fost obligat să abdice. În locul său a fost proclamat domnitor, la 10/22 mai 1866, Principele Carol I de Hohenzollern. Aducerea unui monarh dintr-o dinastie europeană a fost prezentată ca o măsură de asigurare a stabilității interne și de contracarare a oricărei dispute pentru putere în care s-ar fi putut angaja vechile familii princiare.

Pe de altă parte, prin acțiunile din februarie–mai 1866, clasa politică a urmărit preîntâmpinarea intervențiilor militare străine.

Evenimentele din această perioadă nu au umbrat contribuția incontestabilă a lui Alexandru Ioan Cuza la dezvoltarea României moderne și la asigurarea condițiilor politico-militare indispensabile trecerii la lupta pentru cucerirea independenței de stat a României.

Răstimpul cuprins între anii 1866–1877 este caracterizat, printre altele, de efortul susținut desfășurat de toate structurile responsabile pentru a se continua opera militară a domnitorului Alexandru Ioan Cuza.

Principala realizare a acestui deceniu de rodnice împliniri a constituit-o consolidarea tuturor componentelor alcătuitoare ale unui program militar modern, în cadrul unui sistem de apărare călăuzit de principiile directe ale națiunii armate.

Constituția din 1866 și trei legi succesive – prima din 1868, lege fundamentală, urmată de cele din 1872 și 1874 – au dat bază juridică și au creat cadrul legislativ adecvat dezvoltării sistemului militar de apărare al tânărului stat

român modern. Legile din 1868, 1872 și 1874 au fixat organismului militar românesc structurile organizatorice corespunzătoare resurselor umane și materiale ale țării¹⁰.

Elementele componente ale armatei au fost fixate la patru: armata permanentă cu rezerva ei, armata teritorială cu rezerva ei, milițiile și gloatele (contopite cu garda orășenească)¹¹.

3. Pregătirea condițiilor politice, sociale și istorice pentru proclamarea Independenței de stat a României

Legea din 1872 a adus cele mai importante modificări structurii și destinației grănicerilor și dorobașilor. S-a desființat Corpul Grănicerilor și Corpul Dorobașilor și în locul acestora au luat ființă:

- pe scheletul batalioanelor de grăniceri – 8 regimente de dorobași, ca unități de infanterie permanentă și cu schimbul, în cadrul diviziilor teritoriale;
- pe scheletul unităților de dorobași – 8 regimente de călărași, trupe cu schimbul¹².

Structura organizatorică a regimentului de dorobași era identică cu cea a regimentului de linie.

La data de 26 noiembrie 1876 s-a hotărât crearea a încă 8 regimente de dorobași, care au luat ființă la 1 ianuarie 1877.

Infanteria armatei române cuprindea la data de 1 ianuarie 1877¹³

- regimentele de infanterie de linie, reorganizate în 1873 pe două batalioane a 4 companii, cu un total de 6.400 oameni;
- batalioanele de vânători, constituite din câte 4 companii, cu un total de 1.600 oameni;
- infanteria teritorială, constituită din 16 regimente de dorobași a câte două batalioane, cu un efectiv total, prevăzut în bugetul pe anul 1877, de 35.995 de oameni, dintre care 426 ofițeri și subofițeri asimilați în grad.

Războiul din 1877–1878 a izbucnit în momentul în care criza sistemului otoman a atins cotele cele mai înalte, fiind determinat de marile frământări sociale ce au avut loc aproape în tot imperiul și în special în peninsula Balcanică, începând cu răscoala din 1875. Această situație a favorizat trecerea Rusiei țariste la acțiuni militare.

4. Independența de Stat a României – moment de importanță crucială în istoria milenară a poporului român

Cucerirea independenței de stat a României constituie un moment de importanță crucială în istoria milenară a poporului român. Ea s-a înfăptuit prin jertfa

¹⁰ *Monitorul, Jurnal Oficial al României*, (în continuare M.J.O.R) nr. 142, din 1/13.07.1866, p. 637–638.

¹¹ *Monitorul Oastei*, (în continuare M.Oastei.) an XI, nr. 21, din 22.06.1868, pag. 257–271.

¹² Idem, nr. 14, din 1872, pag. 265–275.

¹³ Idem., nr. 14, din 01.06.1874, p. 597–608.
<http://www.emftec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

de sânge a peste 10.000 de ostași români căzuți pe câmpul de luptă – morți și răniți – din cei 125.000 de oameni mobilizați în războiul de independență¹⁴

România a ales calea cuceririi independenței de stat prin forța armelor, dar și a luptei diplomatice, desfășurată cu prudență și în perspectivă. Pentru a evita transformarea teritoriului țării într-un teatru de război, în vederea desfășurării acțiunilor de luptă în Bulgaria, guvernul român a acceptat trecerea trupelor țariste prin România. În acest scop, la 4 aprilie 1877, s-a semnat convenția guvernamentală ruso-română, urmată de ruperea relațiilor cu Poarta Otomană¹⁵

Convenția ruso-română încheiată de guvern a fost adoptată de Corpurile Legiuitoare la 16 și 17 aprilie, iar la 29 aprilie Adunarea Deputaților a declarat starea de război între România și Imperiul Turc.

În ziua de 9 mai 1877, ministrul de externe al României, Mihail Kogălniceanu, declara în Adunarea Deputaților: „*Domnilor deputați nu am nici cea mai mică îndoială și frică de a declara în fața Reprezentanței Naționale că sântem o națiune liberă și independentă*”¹⁶

Au urmat moțiunile camerei și senatului, prin care se lua act că independența absolută a României a primit consacrarea oficială.

După insuccesele armatei ruse în bătăliile desfășurate la datele de 8 și 18 iulie 1877 pe teritoriul Bulgariei, la Plevna, Marele Cartier General al Armatei Române a răspuns cererii marelui duce Nicolae, trimițând în luptă Divizia a 4-a Infanterie, care a trecut Dunărea în noaptea de 11/12 august 1877.

Armata de operații, cu un efectiv de 58.700 oameni, era formată din 45.000 infanteriști. Diviziile operative 2, 3 și 4 au fost trimise pe teritoriul Bulgariei, iar în apărarea teritoriului a fost păstrată Divizia 1-a Teritorială, cu postul de comandă la Poiana Mare, județul Dolj.

Locuitorii județelor Vaslui, Tutova și Fălciu au trimis în luptele de pe teritoriul Bulgariei un batalion ce făcea parte din Regimentul 13 Dorobanți Vaslui-Iași și Regimentul 12 Dorobanți Tutova-Fălciu.

Deasemenea, aceste județe au asigurat luptători pentru: Regimentele de Linie nr. 6 Tecuci și nr. 7 Iași (trupe de infanterie), pentru batalioanele de vânători din Iași și Galați (trupe pedestre de infanterie) și pentru Regimentele de Călărași nr. 7 Iași și nr. 8 Focșani.

În ziua de 27 august, Regimentul 13 Dorobanți Vaslui-Iași, comandat de locotenent-colonelul Ion Petrovici, împreună cu Regimentul 5 Linie Bacău și Batalionul 2 Vânători Ploiești din Divizia a 4-a Infanterie au desfășurat acțiuni de luptă pregătitoare, încununate de succes, pentru cucerirea redanului înaintat de la 900 m est de Grivița 1 și apoi pentru respingerea înverșunatelor contraatacuri date de turci. Aceasta a fost prima victorie câștigată de trupele române în fața Plevnei, în urma căreia drapelul de luptă al Regimentului 13 Dorobanți Vaslui-Iași a fost decorat cu Ordinul „Steaua României”. Deasemenea, un număr de ofițeri și soldați au fost decorați cu ordine și medalii.

¹⁴ General de corp de armată Ion Șuța; *Infanteria română*, volumul 1, Editura Militară, București, 1977, p.194.

¹⁵ *Ibidem*, p. 195.

¹⁶ *Ibidem*, p. 208.

În zilele de 30–31 august 1877 s-a dat a treia bătălie pentru cucerirea Plevnei, când a participat, în întregime, și armata de operațiuni română, formată din cele trei divizii.

În bătălia a treia de la Plevna, reduta Grivița 1 a fost cucerită – prin mari eforturi și numeroase jertfe – de către unitățile Divizei a 4-a Infanterie, din care făceau parte și Regimentul 13 Dorobanți Vaslui-Iași și Regimentul 7 Linie Iași. Divizia a 3-a română, din care făcea parte și Regimentul 12 Dorobanți Tutova-Fălciu, s-a apropiat mult de reduta Grivița 2, cucerind o serie de redanuri de apărare turcești.

Nereușind să cucerească Plevna, Comandamentul româno-rus a organizat dispozitivul operativ în cadrul a șase sectoare de asediu. Sectorul 1, comandat de generalul Cernat, a cuprins Divizia a 2-a Infanterie. Aceasta a fost dispusă la stânga – în locul Diviziei a 4-a Infanterie, care a fost regrupată la Verbița – și apoi a intrat în eșalonul întâi, în sudul raionului Demirkioi, în compunerea sectorului 6, comandat de generalul Ganețki. Divizia a 3-a Infanterie a rămas în sectorul 1, la dreapta, pe direcția Opanez¹⁷

În ziua de 27 noiembrie 1877, trupele turcești au încercat ieșirea din încercuire, acționând cu forțele principale pe direcția Plevna – Lucovița. În această situație, Divizia a 4-a Infanterie a acționat din direcția Demirkioi, cucerind Susurlu și lovind în flanc gruparea principală a inamicului, care acționa de-a lungul șoselei. Cu acest prilej s-au evidențiat și dorobanții din Regimentul 13 Dorobanți. Concomitent, Divizia a 3-a Infanterie a cucerit Opanezul și a creat condiții Diviziei a 2-a Infanterie să ocupe reduta Grivița 2 și să înainteze pe Valea Bucovului, pătrunzând în Plevna dinspre nord-vest. Regimentul 6 Dorobanți București, comandat de locotenent-colonelul Gheorghe Cotruț (Divizia a 2-a Infanterie), a pătruns primul în cetatea Plevna. Generalul Osman Pașa, fiind rănit, a capitulat și s-a predat colonelului Mihail Cerchez, comandantul Divizei a 2-a Infanterie Române.

La datele de 7 și 8 noiembrie 1877, unitățile de infanterie române au participat și la luptele pentru cucerirea Rahovei¹⁸

După căderea Plevnei, turcii păstrau cu îndârjire raionul Vidin, puternic întărit, unde generalul Izet Pașa, cu un efectiv de 10.000 oameni, amenința spatele trupelor noastre, putând întreprinde chiar și o acțiune la nord de fluviul Dunăre.

Din această cauză, armata de operații – având în compunere Diviziile de Infanterie 1-a (venită de la Corpul de Observație), a 2-a și a 4-a s-a deplasat spre nord-vest. Prima divizie care a primit botezul focului în acest raion a fost Divizia 1-a Infanterie, care a trecut Dunărea pe la Bechet și a atacat pozițiile inamicului de la Nazâr-Mahala și Vidbol.

Diviziile românești a 2-a și a 4-a s-au apropiat în cursul lunii ianuarie de cetatea Vidin, realizând dispozitivul ofensiv: Divizia a 4-a Infanterie la est, pe direcția Vidbol – Vidin și Divizia a 2-a Infanterie la sud, pe direcția Smârdan – Vidin. Acțiunile propriuzise au început în dimineața zilei de 12 ianuarie, când Divizia a 4-a Infanterie, în cooperare cu Divizia 1-a Infanterie, au cucerit raionul Tatargic, printr-un

¹⁷ *Ibidem*, p. 230.

¹⁸ *Ibidem*, p. 231.

atac rapid, ceea ce a produs panică în rândul turcilor, obligându-i să se retragă în dezordine spre Vidin.

La data de 19 ianuarie 1878 s-a încheiat armistițiul și generalul Izet Pașa, din Vidin, s-a predat trupelor române, împreună cu cei 10.000 de ostași turci.

Așa a luat sfârșit un război crâncen, în care tânăra armată română, alături de armata rusă, prin faptele sale de glorie, și-a ridicat prestigiul în ochii popoarelor Europei și a pecetluit cu sânge dreptul românilor la independență națională, lăsând generațiilor care au urmat strălucite pilde de eroism, de sacrificiu și de dragoste de patrie.

Cucerindu-și independența, România a intrat într-o nouă etapă a dezvoltării sale politice, economice, sociale și militare, etapă care s-a încheiat odată cu desăvârșirea unității statale.

5. Întărirea capacității de apărarea țării și consolidării independenței acesteia

Situația politică din Europa și tendințele expansioniste ale marilor imperii au determinat statul român să promoveze o politică militară constructivă, în direcția întăririi capacității de apărare a țării, a consolidării independenței sale.

Potrivit Decretului 1677, din 8 iunie 1882, în structura organizatorică a armatei au avut loc transformări referitoare la crearea marilor comandamente operative cu caracter de permanență: Marele Stat Major, corpurile de armată, diviziile de infanterie, brigăzile de artilerie și cavalerie¹⁹

După ce în anul 1880 regimentele de dorobanți s-au constituit în două brigăzi de infanterie, în anul 1881, prin Înalt Decret nr. 2829, toate unitățile de dorobanți s-au transformat în unități de infanterie. Acest proces s-a încheiat în anul 1908, când toată infanteria armatei române a devenit permanentă.

Concomitent s-au dezvoltat și celelalte arme: artileria, cavaleria, geniu, transmisiunile, marina militară, serviciile armatei.

Numărul regimentelor de dorobanți, reorganizate în anul 1880, a crescut la 30. Acestea erau subordonate celor 5 divizii teritoriale. Toate regimentele de dorobanți au primit și denumirea județului pe teritoriul cărora erau dislocate.

Din anul 1882 s-au înființat 4 corpuri de armată, care erau dislocate la: Craiova, București, Galați și Iași. Fiecare corp de armată se compunea din: două divizii de infanterie, o brigadă de cavalerie, o brigadă de artilerie, un batalion de geniu, un escadron de tren și serviciile necesare (conform Legii organizării comandamentelor armatei, din 28 mai 1882)²⁰

Prin Înalt Decret nr. 2329, din 11 iunie 1891²¹, regimentele de infanterie de linie s-au contopit cu regimentele de dorobanți și s-a stabilit ca fostele regimente de dorobanți astfel organizate să poarte denumiri noi: Regimentul Dolj nr. 1, Regimentul Vâlcea nr. 2, Regimentul Olt nr. 3, Regimentul Argeș nr. 4, Regimentul Vlașca nr. 5,

¹⁹ *M.J.O.R.*, nr. 59, din 11.06.1882, p. 1458–1461.

²⁰ *M. Oastei*, nr. 28, din 13.07.1891, p. 913–914.

²¹ *Istoria militară a poporului român, volumul 5*, Editura Militară, București, 1988, pag. 276

Regimentul „Mihai Viteazu” nr. 6, Regimentul Prahova nr. 7, Regimentul Buzău nr. 8, Regimentul Râmnicu Sărat nr. 9, Regimentul Putna nr. 10, Regimentul „Siret” nr. 11, Regimentul „Cantemir” nr. 12, Regimentul „Ștefan cel Mare” nr. 13, Regimentul Roman nr. 14, Regimentul Războieni nr. 15, Regimentul Suceava nr. 16, I-ul Regiment Mehedinți nr. 17, Regimentul Gorj nr. 18, Al II-lea Regiment Romanați nr. 19, Regimentul Teleorman nr. 20, Al III-lea Regiment Dâmbovița nr. 22, Al IV-lea Regiment Ilfov nr. 21, Al V-lea Regiment Ialomița nr. 23, Al VI-lea Regiment Tecuci nr. 24, Al VII-lea Regiment Racova nr. 25, Regimentul Rovine nr. 26, Regimentul Bacău nr. 27, Regimentul Radu Negru nr. 28, Al VIII-lea Regiment Dragoș nr. 29 Botoșani (ulterior mutat la Dorohoi), Regimentul Muscel nr. 30, Regimentul Calafat nr. 31, Regimentul „Mircea” nr. 32, Regimentul Tulcea nr. 33 (din care, prin divizare, în anul 1894 s-a format și Regimentul Constanța nr. 34).

Cavaleria a fost organizată pe divizii, brigăzi și regimente de călărași și roșiori, participând la al doilea război balcanic cu două divizii de cavalerie.

Artileria s-a perfecționat treptat după războiul de independență, asigurându-se fiecărei divizii de infanterie și cavalerie gurile de foc necesare pentru pregătirea atacurilor.

România a intervenit, în prima jumătate a anului 1913, în al doilea război balcanic - provocată de politica agresivă a Bulgariei - având la bază planul de operații militare „Ipoteza nr. 1 bis”, elaborat de Marele Stat Major român, în frunte cu generalul de divizie Alexandru Averescu.

În funcție de obiectivele urmărite și de dispunerea trupelor bulgare, comandamentul român a hotărât formarea a două grupări:

- Armata Principală de Operații – având în componerea ei: Corpurile de Armată 1, 2, 3 și 4, Diviziile 1-8 Active, Diviziile 1 și 2 Rezervă și Diviziile 1 și 2 Cavalerie – care a fost concentrată în sudul Olteniei, între gurile râurilor Jiu și Olt, sub comanda prințului moștenitor Ferdinand;

- Corpul din Dobrogea – compus din: Corpul 5 Armată (format din Diviziile 9 și 10 Infanterie), Divizia 3 Infanterie Rezervă și alte formațiuni de rezervă – aflat sub comanda generalului de divizie Ioan Culcer²²

Mobilizarea armatei române a început în noaptea de 22 spre 23 iunie 1913.

În a noua zi de la mobilizare, Armata Principală de Operații a fost concentrată la Dunăre și a trecut în Bulgaria pe podurile de vase de la Bechet și de la Siliștioara (de lângă Corabia), aproape în locul în care fusese construit podul în anul 1877.

Înaintând pe teritoriul Bulgariei, regele Carol I a dispus, la data de 11 iulie, oprirea ostilităților militare și începerea negocierilor de pace cu suveranii Serbiei, Muntenegrului și Greciei. Până la această dată, Cadrilaterul a fost ocupat de Corpul de Dobrogea.

Eforturile Guvernului României au fost încununete de succes, prin încheierea la 28 iulie/10 august 1913 la București a Tratatului de pace între România, Serbia, Grecia, Muntenegru, pe de o parte, și Bulgaria, pe de altă parte.

²² *Ibidem*, p. 283.

După încheierea păcii, Comandamentul Armatei Române a ordonat trupelor să evacueze teritoriul Bulgariei. Acțiunea a început la 4/17 august și s-a încheiat în două săptămâni.

Principala concluzie de ordin militar cu privire la participarea armatei române la cel de al doilea război balcanic, constă în faptul că deși campania militară a fost scurtă, ea a pus capăt oportun, și fără intervenția directă a marilor puteri, unui război inițiat de politica Bulgariei țariste, ce urmărea să-și impună, prin forța armelor, hegemonia în Balcani.

Au fost mobilizați 8.693 ofițeri, din care 4.091 activi și 501.127 ostași. Epidemia de holeră a determinat pierderea unui efectiv de 1.000 de oameni.

Județele Vaslui, Tutova și Fălciu au trimis în acest război Regimentul al VII-lea „Racova” nr. 25 Vaslui, Regimentul „Cantemir” nr. 12 Bârlad și Regimentul nr. 2 Roșiori Bârlad. Din Regimentul nr. 7 Roșiori Iași, au făcut parte și locuitorii din județele Vaslui și Fălciu.

Învățămintele desprinse din participarea armatei române la al doilea război balcanic au fost folosite, în parte, în perioada neutralității, după declanșarea primului război mondial.

6. Primul război mondial – obiective de interes național ale României

Conținutul și caracterul primului război mondial au fost relevate cu pregnanță de scopurile politice și obiectivele militare urmărite de beligeranți. Germania imperialistă se lansa într-un „*război hegemonial*” pentru dominația imperialistă în lume, în timp ce Austro–Ungaria viza luarea sub control a Balcanilor, prin extinderea influenței sale în Serbia, Bulgaria, Grecia, Albania. Marea Britanie căuta să elimine flota germană de pe principalele mări, să anihileze concurența celui de al II–lea Reich și să-i acapareze bogatele colonii din

Africa de sud–vest și de sud–est. Franța proiecta nu numai redobândirea Alsaciei și Lorenei, ci și dezmembrarea imperiului Wilhelmian, anexarea Ruhrului ș.a., iar Rusia spera să-și instaureze dominația în Balcani, la Istanbul și în Persia.

În cazul altor state – România, Serbia sau Belgia – participarea la prima mare conflagrație a fost subordonată exclusiv unor obiective de interes național: apărarea în fața agresiunii, eliberarea unor teritorii ce se aflau sub stăpânire străină, constituirea sau întregirea statelor naționale, independente și suverane. Alte națiuni, aflate de secole sub dominație străină, precum polonezii, cehii și slovacii, care se luptau pentru același drept fundamental la viață proprie s-au angajat cu hotărâre în efortul general eliberator, acționând pentru reconstituirea statelor lor independente. În luna iulie 1916, Marele Stat Major a definitivat planul de campanie, elaborând documentul–cadru intitulat „Proiectul de operațiune în vederea unui război contra Puterilor Centrale și a Bulgariei”, cunoscut și sub numele de Ipoteza „Z”

Planul de campanie român prevedea, conform contextului geopolitic est și sud-est european, desfășurarea operațiilor militare pe două fronturi: unul în nord și nord–vest contra Austro–Ungariei și altul în sud, care să contracareze eventualele acțiuni ale Bulgariei, aliata Puterilor Centrale.

Prin Ipoteza „Z”, repartizarea forțelor proprii – 576.408 oameni, în unitățile combatante – se făcea în felul următor: 420.324 pe frontul transilvan (reuniți în Armata de Nord, Armata a 2-a și Armata 1-a), 142.523 pe frontul de sud (reuniți în Armata a 3-a) și 13.561 în Corpul 5 Armată și Artilerie Grea aflate la dispoziția Marelui Cartier General.

Trei armate – întărite ulterior cu rezerva generală – ce reprezentau 80% din totalul disponibil, urmau să opereze în Transilvania și Banat, până la Tisa, în vreme ce Armata a 3-a, cu 20% din efectivul Armatei de Operații, avea misiunea să treacă la apărare pe frontiera de sud, asigurând libertatea de acțiune a ofensivei eliberatoare din Transilvania²³

În noaptea de 14/27 august 1916, ora 24, au fost chemate sub drapel toate forțele militare române²⁴

Această operație s-a executat în conformitate cu noul plan de mobilizare pentru anii 1916–1917 și cu prevederile Ipotezei „Z”²⁵

Din totalul efectivelor mobilizate în armata de operații, infanteria reprezenta 81% (8.116 ofițeri și 413.839 oameni trupă). În dotarea infanteriei se afla pușca „Mannlicher” model 1893, calibrul 6,5 mm. Regimentele aveau câte o companie cu 4 până la 6 mitraliere, calibrul 6,5 mm, sistem „Maxim”.

Cavaleria deținea ponderea de 4% din totalul efectivelor, fiind grupată în două divizii (22 regimente) dotate cu mitraliere și artilerie de însoțire. Unități și subunități de cavalerie – călărași – existau și în organica diviziilor și brigăzilor de infanterie.

Artileria (9% din efectivele mobilizate) dispunea de 374 de baterii, din care 55 erau înzestrate cu tunuri pentru însoțirea infanteriei, 224 cu tunuri de câmp (constituind artileria diviziilor), 16 cu tunuri de munte, 32 cu piese de artilerie grea, iar 47 cu material artileristic de poziție. Din cele 374 baterii, 233 erau înzestrate cu material modern, iar celelalte cu piese vechi sau tunuri demontate din zonele fortificate.

Acestor forțe li se adăugau trupe de căi ferate, Corpul Grănicerilor, 6 batalioane de lucrători de etape și 20 batalioane de miliții. Au fost mobilizate aviația și marina României.

Alături de trupele combatante au fost mobilizate și serviciile armatei române, dintre care Serviciul Sanitar cu cele 120 formațiuni ale sale, care avea în componere 42 trenuri sanitare. În zona interioară s-au organizat 500 spitalele de campanie, cu un total de 75.000 paturi.

Declarației de război a României, adresată Austro–Ungariei în ziua de 14 august, i-au urmat declarațiile de război adresate României de către Germania, la 15 august, și Bulgaria, la 19 august (după ce aceasta atacase anterior Dobrogea).

Operațiunile militare ale armatei române din lunile august–septembrie au fost încununate de succes, însă din octombrie ofensiva în Transilvania a fost oprită și apărarea în sud a intrat în dificultate (datorită faptului că Antanta nu și-a onorat angajamentele asumate).

²³M.J.O.R., nr. 107, din 14/27.08.1917, p. 5401.

²⁴*România în anii primului război mondial*, volumul 1, p. 223.

²⁵Colonel Cristian Vasilescu; maior Coman Simion; „*Tratat despre organizarea armatei*”, Ed. a III-a, Sibiu, 1921, p.77

Tripla Alianță (Antanta) nu a dislocat – conform înțelegerilor anterioare - un corp de armată în Dobrogea. Deasemenea, nu a declanșat - așa cum se hotărâse în iulie 1916 - ofensiva în Balcani, ba, mai mult, a slăbit ofensiva în vestul Europei, ușurând eforturile Puterilor Centrale, care au adus noi efective militare în Transilvania.

După perioada de refacere din iarna anului 1916–1917, armata română s-a acoperit de glorie în operațiunile militare din vara anului 1917, de la Mărăști, Mărășești și Oituz.

Remobilizarea armatei la 28 octombrie 1918, când – în sfârșit – aliații au deschis frontul de la Salonic, a dat posibilitatea unităților militare să pornească la luptă și să forțeze armatele germană și austro–ungară să se retragă din regat și din Transilvania. Armata română a desfășurat cu mult succes operațiunea militară din vara anului 1919, împotriva armatei invadatoare a republicii sovietice ungare.

Trupele române au ajutat frații dintre Prut și Nistru, în anii 1918 –1922, să stabilească ordinea interioară, să alunge bolșevicii peste Nistru și să prevină infiltrările armatei ucrainiene în acest spațiu străvechi românesc.

Populația județelor Vaslui, Tutova și Fălciu a sprijinit material și uman lupta dreaptă a poporului român pentru întregirea națională.

Materialele prezentate în această lucrare sunt edificatoare. Regimentul al VII-lea „Racova” nr. 25 Vaslui (după 1925, Regimentul 25 Infanterie „General Constantin Prezan”), Regimentul 12 Infanterie „Cantemir” Bârlad, Regimentul 52 Infanterie Bârlad, Regimentul 65 Infanterie Vaslui, Regimentul 2 Roșiori „Prunaru” Bârlad, Regimentul 3 Roșiori „Alba Iulia” Bârlad și Regimentul 23 Artilerie Bârlad (mutat de la Buzău după 1923) s-au comportat eroic, îndeplinindu-și misiunile de luptă primite.

Până la încheierea ostilităților militare, poporul român a pierdut peste 800.000 oameni. Jertfele lor și suferințele psiho-morale ale poporului român n-au fost zadarnice: provinciile românești au revenit în trupul țării, iar desăvârșirea unității naționale a primit – în virtutea dreptului internațional – și girul marilor puteri ale întregii lumi.

7. O nouă reorganizare a Armatei Române

După constituirea statului național unitar român, printre problemele de mare complexitate ce trebuiau soluționate cu prioritate a fost și aceea a reorganizării sistemului militar în vederea apărării țării.

Această reorganizare s-a înfăptuit treptat, ținându-se seama de perfecționările aduse armamentului și tehnicii militare precum și de experiența de luptă dobândită în primul război mondial de către cadrele militare, cadre care proveneau din armatele română, austro–ungară și rusă. Pe lângă cele 5 corpuri de armată (1, 2, 3, 4, 5) și 15 divizii de infanterie existente la terminarea războiului, prin Decretul lege nr. 345, din 25 ianuarie 1919, precum și prin Decizia Ministerială nr. 40, din 26 ianuarie 1919, s-au înființat încă două corpuri de armată, două comandamente teritoriale și 6 divizii de infanterie. Corpul 6 Armată, dislocat la Cluj, avea în componere Diviziile 16, 17 și 20 Infanterie, iar Corpul 7 Armată, dislocat la Sibiu, era compus din Diviziile 18 și 19 Infanterie. Ponderea armelor, în anul 1919, era următoarea: infanteria – 61% din efectivul armatei române, artileria – 18%, cavaleria – 9%, aeronautica – 0,2%, alte

arme tehnice – 2,8%, serviciile – 9%²⁶. Regimentul de infanterie a rămas unitatea de bază a infanteriei, unitate în care se realiza procesul instructiv-educativ, într-o concepție unitară, atât pentru formarea luptătorilor individuali, cât, mai ales, pentru formarea spiritului de corp și dragoste pentru armă. Regimentul avea în componere 3 batalioane de infanterie (în timp de pace putea avea numai două), o companie de specialități (formată dintr-un pluton de pionieri, un pluton de tunuri de însoțire și un pluton de transmisiuni), trenul de luptă și trenul regimentar.

La data de 1 aprilie 1921, pe baza Decretului nr. 897, s-a executat demobilizarea generală a armatei.

Potrivit Ordinului Marelui Stat Major, Secția 1-a, nr. 10.500, din 12 decembrie 1921, la data de 15 decembrie 1921 s-a realizat dislocarea marilor unități și a tuturor unităților de infanterie din componerea celor 7 corpuri de armată și a Comandamentului Militar al Basarabiei²⁷

În anul 1923 s-au adus unele îmbunătățiri organizării armatei în timp de pace. Astfel, s-a desființat eșalonul brigadă, regimentele de infanterie și artilerie subordonându-se direct comandamentului de divizie. Concomitent s-au desființat regimentele dubluri ale celor de bază (în aceste condiții s-au desființat și Regimentul 53/65 Iași-Vaslui și Regimentul 52 Bârlad).

Cele 7 corpuri de armată aveau în componere câte 3 divizii de infanterie (în total 21), având 3 regimente de infanterie sau vânători (infanterie), un regiment de artilerie, un regiment de obuziere și subunități de alte arme²⁸.

În anul 1924, pe baza Decretului nr. 1243, din 20 aprilie, teritoriul țării a fost împărțit în 7 regiuni militare, corespunzătoare celor 7 corpuri de armată, regiuni în care se realiza recrutarea și se asigura mobilizarea unităților și formațiunilor din subordine. Fiecare regiune era împărțită în cercuri teritoriale²⁹

Tot în anul 1924 a fost elaborată Legea de organizare a armatei nr. 2.064, document de mare importanță pentru armată, care stabilea că serviciul militar este obligatoriu pentru toți cetățenii români, iar recrutarea se face pe întreg teritoriul țării³⁰. Prin efectul legii, s-a reînființat brigada de infanterie din cadrul diviziei, brigadă care lua în subordine cele 3 regimente de infanterie sau vânători (trupe de infanterie). Deasemenea, în vederea sprijinirii infanteriei și cavaleriei, s-a reînființat brigada de artilerie cu cele două regimente de artilerie (obuziere). Armamentul din dotarea infanteriei, artileriei și cavaleriei a fost perfecționat și au apărut mijloace noi de foc ale infanteriei: aruncătorul de mine de 60 mm, aruncătorul de mine de 81,4 mm și, mai târziu, aruncătorul de mine de 120 mm.

Încă din anul 1925, la compania de pușcași s-a introdus o secție de mitraliere (compusă din două piese), arondată celor patru plutoane de pușcași. În anul 1927, în componerea regimentului de infanterie s-a introdus compania de armament de însoțire, formată din trei secții: o secție de tunuri de 53 mm sau 37 mm, o secție de mortiere de

²⁶ Arhivele Militare Române Pitești, (în continuare A. M. R. Pitești), fond Direcția 1 Infanterie, Inventar S/19842, din 07.04.1976, poziția 20, dosar F.N. 1919–1920, p. 737, 743.

²⁷ Idem, fond 333, dosar 65, f. 16.

²⁸ M. Oastei, nr. 23, din 10.04.1924, partea oficială.

²⁹ M.J.O.R., nr. 134, din 24.06.1924, f. 6368-6972.

³⁰ M. Oastei, nr. 102, din 04.05.1932, p. 2982–2988.

75 mm și o secție de tunuri de 76,2 mm. Tot acum a fost reorganizată compania de comandă, care se compunea din: pluton de transmisiuni, pluton de cercetași călări și pluton de pionieri.

Ținându-se seamă de perfecționarea continuă a armamentului precum și de modificările din anul 1932 aduse legii de organizare a armatei nr. 2064, în anii 1939 și 1940 s-au produs mari schimbări în organizarea infanteriei, artileriei, cavaleriei și a celorlalte genuri de arme³¹. Această perioadă a condus la sporirea mijloacelor de foc de artilerie din compunerea unităților și marilor unități de infanterie.

În anul 1940, aruncătoarele de 60 mm au intrat în organica batalioanelor de infanterie, pentru ca în 1941 să fie introduse la compania de pușcași. La batalion, compania a 4-a – denumită compania armament greu batalionar (AGB) – avea trei plutoane de mitraliere și un pluton de aruncătoare de 60 mm.

În cadrul regimentului, compania de cercetare s-a organizat pe 3 plutoane de cercetare, dar după numai un an, unul din plutoane a devenit pluton de cercetași călări. S-a înființat compania de armament greu regimentar (CAGR), care avea în compunere: plutonul de aruncătoare de 81,4 mm, plutonul de însoțire și plutonul anticar, fiecare organizat pe 3 grupe a câte două piese.

Armamentul pușcașilor de infanterie era reprezentat de pușca austriacă „Mannlicher”, model 1893, pușca franceză „Lebel” și pușca „Weterly”, de calibru 11mm. S-au menținut în dotare puștile mitraliere „Hotchkiss” și cele franceze CSGR (Gladiator) și au apărut mitraliere „Maxim” românești, model 1910, de calibru 6,5 mm, „Maxim” rusești, de calibru 7,62 mm, „St. Etienne”, de calibru 8 mm, „Hotchkiss”, model 1914, de calibru 8 mm, „Colt”, de calibru 7,62 mm și „Schwarzlose”, de calibru 8 mm. Au fost importate puști, puști mitralieră și mitraliere ZB din Cehoslovacia.

Artileria a primit: tunuri „Bofors”, model 1936, calibrul 37mm, tunuri „Schneider”, model 1936, calibrul 47 mm, aruncătoare de mine „Brand”, model 1931, calibrul 81,4 mm, tunuri antitanc de fabricație germană de 50/58 mm și 75/38 mm, tunuri antitanc românești de 75/43mm (Reșița), aruncătoare românești de 120 mm.

Infanteriei i-au fost asigurate aruncătoare de mine „Brand”.

Pregătirea de luptă în unitățile de infanterie, artilerie și cavalerie s-a asigurat prin: instrucția individuală a grupei, plutonului, companiei (perioada I-a de instrucție, cu o durată de 8-10 luni) și, respectiv, instrucția batalionului, divizionului, escadronului și regimentului (perioada a II-a de instrucție, cu o durată de două luni). Restul timpului era destinat aplicațiilor și manevrelor. În cadrul procesului instructiv-educativ se punea mare accent pe disciplină, pregătire fizică, instrucția tragerilor și pregătirea tactică (debușarea la atac, defensivă-apărarea).

³¹ „Veteranii pe drumul onoarei și jertfei (1941-1945). Spre cetățile de pe Nistru”, București, Editura Vasile Cârlova, 1996, p. 12.

8. Al doilea Război mondial și efectele devastatoare ale cadrelor noologice

Cel de al doilea război mondial, care s-a declanșat la 1 septembrie 1939, a pricinuit mari necazuri popoarelor mici și mijlocii, precum și protagoniștilor principali, Germania hitleristă și Uniunea Sovietică bolșevică, conduse de guverne totalitare. Înțelegerea dintre Hitler și Stalin, prin realizarea Pactului sovieto-german din 23 august 1939, a deschis calea războiului prin împărțirea Poloniei și apoi subjugarea altor popoare lipsite de apărare. Rând pe rând au fost ocupate Danemarca, Norvegia, Olanda, Belgia și Luxemburgul. La 22 iunie 1940 a capitulat și Franța. Nici Uniunea Sovietică nu s-a lăsat mai prejos. După ce ocupase în septembrie 1939 partea estică a Poloniei, în virtutea Protocolului adițional secret al Pactului sovieto-german Ribentrop-Molotov, la sfârșitul lunii noiembrie 1939, Uniunea Sovietică a atacat Finlanda și, după un război greu, de aproape 4 luni, „a obținut” istmul Kareliei și Karelia Orientală. La mijlocul lunii iunie 1940, guvernele Lituaniei, Letoniei și Estoniei au „acceptat” cererea de a permite trupelor sovietice să intre pe teritoriile lor. România a devenit ținta înăspririi acțiunilor de revizuire teritoriale ale Ungariei și Bulgariei, sprijinite de Germania și Italia.

Prima lovitură pentru dezmembrarea României a fost dată de Uniunea Sovietică. După capitularea Franței, cu asentimentul Germaniei care voia să pedepsească România pentru că a desfășurat o politică de apropiere de Franța și Anglia, Uniunea Sovietică a adresat guvernului român notele ultimative din 26 și 28 iunie, prin care se cerea evacuarea Basarabiei și a părții de nord a Bucovinei.

Ocuparea teritoriilor românești era pregătită printr-o acțiune militară de anvergură, comparabilă cu operațiile ofensive strategice desfășurate de armatele germane în țările nordice.

Ocuparea prin șantaj și forță de către Uniunea Sovietică a Basarabiei, a Bucovinei de Nord și a ținutului Herța a însemnat pierderea a peste 50.000 km² din teritoriul României, cu o populație de peste 3.700.000 de locuitori³².

Germania a făcut presiuni pentru acceptarea de către România a pretențiilor teritoriale ale Ungariei și Bulgariei, subliniindu-se că, în caz contrar „rezultatul ar putea fi chiar distrugerea statului român”

Astfel, prin Dictatul de la Viena, din 30 august 1940, s-a impus României să „cedeze” Ungariei horthyste nordul Transilvaniei. În aceste condiții România a pierdut 43.492 km², cu o populație de peste 2.600.000 de locuitori, în majoritate români. Apoi, prin Tratatul de la Craiova, din 7 septembrie 1940, Bulgaria a obținut anexarea județelor Durostor și Caliacra, din sudul Dobrogei (Cadrilaterul), cu o suprafață de 7.000 km² și cu o populație de peste 400.000 locuitori.

Vara răstignirii neamului românesc – pierderea a peste 100.000 km² (1/3 din suprafața țării), cu aproape 7.000.000 de locuitori, (din cele aproape 20.000.000 cât avea țara) – a fost urmată de toamna pătimirii sub ocupație străină.

Rupturile teritoriale din anul 1940 au avut consecințe deosebit de negative asupra capacității operativ-strategice a armatei române și a potențialului militar național. Potențialul demografic și economic pentru apărare fiind grav diminuate,

³² *Ibidem*, p. 564.

disponibilul de mobilizare s-a redus de la 3.400.000 la 2.200.000 oameni. S-au înregistrat însemnate pierderi de armament, tehnică de luptă, clădiri, instalații, fortificații, terenuri de instrucție, materii prime, ceea ce a diminuat sistemul logistic al armatei. S-au pierdut parțial sau în totalitate obstacole naturale care reprezentau puternice aliniamente de apărare: Nistrul, Munții Apuseni, Carpații Orientali.

Agresiunea sovietică din anul 1940 a constituit „actul de naștere” al orientării României către puterile Axei. Războiul Germaniei împotriva Uniunii Sovietice era o posibilitate mică pentru România de a-și reface unitatea statală. Ca atare, dispoziția „Ostași, vă ordon: treceți Prutul!”, adresată oștirii române la 22 iunie 1941, a fost cât se poate de firească, un act legitimat de drepturile istorice. În acea zi, trecerea armatei române la eliberarea Basarabiei, a nordului Bucovinei și a ținutului Herța a înlăturat efectele Pactului Ribentrop-Molotov și a creat, în perspectivă, condițiile pentru anularea ulterioară a Dictatului de la Viena, pentru redobândirea părții de nord a Transilvaniei.

Armata română a trecut linia de demarcație, fără o declarație explicită în acest sens, întrucât se afla în stare de război cu Uniunea Sovietică de la data de 28 iunie 1940, ora 3⁰⁰, când trupele bolșevice au trecut la cucerirea Basarabiei, nordului Bucovinei și a ținutului Herța.

Trupele române și germane au anulat în fapt Pactul Ribentrop –Molotov, după cinci săptămâni de lupte susținute între 22 iunie și 26 iulie 1941. În acele zile memorabile s-a afirmat din nou vitejia și eroismul ostașilor români. S-a încheiat astfel o etapă importantă a războiului nostru în Est, dar luptele armatei române erau abia la început³³

Primele acțiuni ofensive de mai mare amploare în acest război de reîntregire a hotarelor țării au avut loc pe frontul Armatei a 3-a române din Bucovina, unde, la 2 iulie, Divizia a 7-a Infanterie și detașamente din Brigada 1-a Mixtă Munte au declanșat atacurile spre Noua Suliță și, respectiv, Storojineț. În aceeași zi s-au executat acțiuni ofensive și în sectoarele Diviziilor a 6-a, a 8-a și a 14-a Infanterie române (aflate în compunerea Armatei a 11-a germane) și Diviziei a 15-a Infanterie (din subordinea Armatei a 4-a române, care a forțat Prutul la Costuleni).

În ziua de 3 iulie au început ofensiva Brigăzile 1-a și a 4-a Mixte Munte către Cernăuți, precum și Brigada a 2-a Mixtă Munte la flancul drept al Diviziei a 7-a Infanterie. În aceeași zi s-au generalizat atacurile pe frontul Armatei a 11-a germane, pe două direcții: spre Moghilev, cu Corpurile 11 german și 4 Armată român (în compunerea cărora se aflau Corpul de Cavalerie român cu Brigăzile a 5-a și a 6-a Cavalerie, precum și Diviziile a 6-a, a 8-a Infanterie și 1-a Blindată române) și către Bălți, cu Corpurile 30 și 54 germane, având în compunere Diviziile a 5-a, a 13-a și a 14-a Infanterie române.

La 4 iulie a început forțarea Prutului – în zona de acțiune a Armatei a 4-a române – cu Corpul 3 Armată și Divizia a 15-a Infanterie, la est de Huși și cu Corpul 5 Armată și Divizia 1-a Gardă la est de Fălciu. În ziua de 5 iulie a fost eliberat orașul Cernăuți, printr-o manevră dublu învăluitoare a Brigăzilor 1-a și a 4-a Mixte Munte. Primele unități care au intrat în oraș au fost Batalionul 3 Vânători de Munte, comandat

³³ *Ibidem*, p.565.

de locotenent–colonelul Gheorghe Dimitriu, și Batalionul 23 Vânători de Munte, comandat de locotenent–colonelul Ioan Mihail³⁴.

La data de 7 iulie Divizia a 14-a Infanterie română și Divizia 170 Infanterie germană au eliberat orașul Bălți. În aceeași zi, Brigăzile 2 și 4 Mixte Munte au ajuns la vest de Hotin, iar Divizia 1-a Blindată română și elementele înaintate ale Corpului 11 german s-au postat în fața orașului Moghilev. Se realiza astfel eliberarea completă a părții de nord a Bucovinei și a Ținutului Herța³⁵

Localitatea Hotin a fost eliberată la data de 8 iulie (de către Brigada a 2-a Mixtă Munte), Soroca la 10 iulie (de Divizia a 13-a Infanterie Ploiești), Orheiul la 15 iulie (de Divizia a 5-a Infanterie Buzău și Divizia 50 Infanterie germană). Toate aceste localități erau vechile cetăți de apărare, de la Nistru, ale lui Ștefan cel Mare³⁶.

Chișinăul, capitala Basarabiei, a fost eliberat, la 16 iulie, de către Divizia 1-a Blindată română și Divizia 72 Infanterie germană³⁷

Fluviul Nistru a fost forțat de Armata a 3-a română între Liaseviți și Kozlov și de Armata a 11-a germană în sectorul aflat la sud–est de Moghilev și nord de Dubăsari. Aceste forțe au realizat și străpungerea liniei fortificate „Stalin”, începând de la data de 17 iulie³⁸. La 21 iulie Armata a 3-a română a trecut la urmărirea trupelor sovietice pe direcția Moghilev – Voznesensk (spre Bug)³⁹

Corpul 11 Armată român (din compunerea Armatei a 4-a române) a forțat Prutul la Oancea și a eliberat orașul Cahul, la 20 iulie⁴⁰

La 21 iulie, Divizia 10 Infanterie Brăila, în cooperare cu Grupul 52 Cercetare și subunități de infanterie marină au forțat Dunărea la Izmail, au creat un cap de pod la nord de fluviu și au eliberat Chilia, altă cetate voievodală din sudul Basarabiei. În aceeași zi a fost eliberat orașul Tighina, de către Divizia a 15-a Infanterie (care purta tradițiile glorioase de luptă de la Oituz și Mărășești), iar la 26 iulie, Divizia 1-a Grăniceri a intrat în Cetatea Albă⁴¹.

O contribuție deosebit de mare la eliberarea Basarabiei și Bucovinei și–au adus-o aviatorii români, aviația distrugând 191 avioane inamice, din care 83 în lupte aeriene și 108 la sol. Aceștia li se adaugă cele 51 de avioane doborâte de artileria antiaeriană⁴².

Marina militară a desfășurat acțiuni pentru apărarea litoralului maritim și asigurarea libertății de navigație pe Dunăre și în deltă. În ziua de 26 iunie distrugătoarele „Regina Maria” și „Mărăști”, împreună cu bateria de coastă Tirpitz (dotată cu tunuri calibru 280 mm), au scufundat crucișătorul sovietic „Moscova” și au avariat grav crucișătorul „Harkov”⁴³

³⁴ *Ibidem*, p.567

³⁵ *Ibidem*, p.568.

³⁶ Florin Constantiniu; Ilie Schipor; „*Trecerea Nistrului*”, 1941, Editura Albatros, București, 1995, p. 129.

³⁷ „*De la Nistru la Marea de Azov*”, București, Editura Vasile Cârlova, 1997, pag. 568.

³⁸ *Ibidem*, p. 569.

³⁹ *Ibidem*, p. 569 și 570.

⁴⁰ *Ibidem*, p.574.

⁴¹ *Veteranii pe drumul onoarei și jertfei...*, *op.cit.*, p. 4.

⁴² *Ibidem*, p. 6.

⁴³ *Ibidem*, p. 7.

În comunicatul din 25 iulie al Marelui Cartier General al frontului româno-german se arăta: „Lupta pentru dezrobirea brazdei de pământ românești din răsărit s-a terminat. Din Carpați până la mare suntem din nou stăpâni pe hotarele străbune”⁴⁴.

Eliberarea Basarabiei, părții de nord a Bucovinei și a ținutului Herța s-a făcut cu prețul unui greu tribut de sânge și a unor eforturi materiale însemnate. Ele au fost necesare fiindcă poporul român a trebuit să-și redobândească teritoriile strămoșești, nu numai pe temeiul drepturilor istoriei, ci și cu arma în mână.

Armata română a pierdut în cele 35 de zile de lupte 24.396 ostași (5.011 morți, 14.898 răniți, 4.487 dispăruți). Media zilnică a pierderilor – 697 ostași – a fost mai mare decât cea din campaniile ulterioare din est (540 în fiecare din cele 1.159 zile) și din vest (648 în fiecare din cele 262 zile) luate separat, precum și pe durata întregului război (559 militari zilnic, în cele 1.421 de zile de război). Pierderile din cadrul efectivelor de ofițeri au fost de circa 4%, față de 3% din totalul lor (est, vest, pe ansamblul războiului), datorită caracterului aproape continuu al acțiunilor ofensive și a experienței de război reduse a unităților militare române, dublate de o înzestrare precară cu tehnică de luptă⁴⁵

Locuitorii județelor Vaslui, Tutova și Fălciu au participat la eliberarea teritoriilor românești, furate prin notele ultimative ale guvernului sovietic, cu Regimentele 12 Infanterie „Cantemir” Bârlad, 25 Infanterie „General Constantin Prezan” Vaslui, Regimentele 2 și 3 Roșiori Bârlad, Regimentul 23 Artilerie Bârlad și alte unități din țară unde au fost recrutați și apoi concentrați.

Documentele vremii și evocările veteranilor de război elogiază faptele de eroism ale ostașilor români, care și-au îndeplinit misiunile în slujba patriei până la sacrificiul suprem. Umbrele eroilor noștri din acest război colindă plaiurile fermecate ale țării.

Unii eroi nu mai au lăcașuri de odihnă veșnică, multe dintre ele fiind de multă vreme profanate de necredincioși⁴⁶

Din mulțimea eroilor care și-au dat viața în luptele desfășurate se cuvine a aminti numele unor proeminenți comandanți căzuți la datorie în primele zile ale războiului:

colonelul Gheorghe Gr. Niculescu – comandantul Regimentului 12 Dorobanți „Cantemir” Bârlad (din Divizia 21 Infanterie);

colonelul Felix Cosciuschi – comandantul Regimentului 63 Artilerie (Divizia 35 Infanterie);

locotenent-colonelul Gheorghe Iliescu – comandantul Regimentului 6 Dorobanți „Mihai Viteazul” București (Divizia 1-a Gardă);

colonelul Richard Rottenburg – comandantul Grupului 9 Vânători de Munte (Brigada a 4-a Mixtă Munte)⁴⁷

⁴⁴ *Ibidem*, p. 8.

⁴⁵ Adrian Pandeia ș.a.; „*Românii la Stalingrad*”, Editura Militară, București, 1992, p. 359.

⁴⁶ General maior Mircea Agapie; căpitan de rangul I dr. Jipa Rotaru; „*Ion Antonescu*”, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1993, pag. 192.

⁴⁷ Adrian Pandeia, *op.cit.*, p-63.

După eliberarea Basarabiei și a nordului Bucovinei, armata română a participat la Operațiunea Odessa, ca urmare a deciziei mareșalului Ion Antonescu (care fusese avansat în grad la data de 22 august 1941).

„Continuarea operațiilor militare de către armata română dincolo de Nistru a fost consecința deciziei mareșalului Ion Antonescu, determinată de factorii militari și politici. Percepția interesului național, corelată cu acești factori, l-a făcut pe conducătorul statului român să considere că eliminarea puterii sovietice și colaborarea indefectibilă cu Reichul pentru a-l face pe Hitler să anuleze Dictatul de la Viena, slujeau obiectivele de bază ale politicii: refacerea României Mari în condiții de independență și securitate”⁴⁸.

Din lucrările de specialitate și din mărturiile veteranilor de război, rezultă că prezența trupelor române dincolo de Nistru era justificată mai ales din considerente de ordin militar. Forțele inamice trebuiau împinse cât mai departe spre răsărit pentru asigurarea securității terestre, aeriene și navale a României. Aflându-se în cadrul unei coaliții militare, armata română era obligată să continue lupta în cadrul acesteia până la înfrângerea definitivă a dușmanului⁴⁹.

Armata a 4-a română, subordonată nemijlocit Marelui Cartier General român – comandată de generalul de corp de armată Nicolae Ciupercă până la 9 septembrie 1941, iar apoi de generalul de corp de armată Iosif Iacobici – a trecut la ofensivă spre Odessa. Operația a fost concepută și condusă exclusiv de comandamentele române. La ea au participat, treptat, 6 comandamente de corp de armată (cu 22 mari unități și alte unități de diferite arme), aeronautica și marina militară, cu un efectiv total de peste 340.000 de militari⁵⁰.

Ofensiva s-a declanșat la 8 august 1941, cu o lovitură frontală pe direcția Razdelnaia – Karpova, și cu alta de întoarcere pe la nord-est a apărării inamice, pe direcția Katargi – Bol. Bujalâk⁵¹.

La data de 18 august 1941 au început atacurile pentru străpungerea primei poziții de apărare, cu două corpuri de armată (8 mari unități) la vest de Limanul Hadgibei și cu un corp de armată (4 mari unități) pe la est de acesta, atacuri care au durat până la 24 august.

În ziua de 28 august armata a reluat ofensiva, în general pe aceleași direcții, scopul acesteia fiind străpungerea poziției a doua de apărare. Luptele au fost de o înverșunare extremă și au durat, cu unele întreruperi, până la 24 septembrie când, în special datorită lipsei muniției, pierderilor de vieți omenești și tehnicii de luptă precum și oboselii oamenilor, ofensiva a fost oprită⁵².

În noaptea de 21 spre 22 septembrie, sovieticii au debarcat trupe de desant maritim și aerian la est de Odessa (la Grigoriopol și Cebanka), silind trupele Corpului 5 Armată român să se retragă spre nord circa 10 km⁵³. Asaltul final asupra Odesei a

⁴⁸ *Ibidem*, p. 64.

⁴⁹ Fl. Constantiniu, „O istorie sinceră a poporului român,” Editura. Univers Enciclopedic, București, 1997, p. 408

⁵⁰ *Veteranii pe drumul onoarei și jertfei...*, p.668.

⁵¹ *Armata română în al doilea război mondial*, București, 1995, pag. 99–101.

⁵² *Ibidem*, p. 743.

⁵³ A. M. R. Pitești, fond 333, dosar 65, f. 16.

început la 12 octombrie 1941. Dându-și seama că orice continuare a rezistențe era inutilă, comandamentul sovietic a hotărât să-și retragă forțele din capul de pod Odessa. Ca urmare, la 16 octombrie, după circa 70 de zile de încleștări pe viață și pe moarte, trupele române au ocupat importantul obiectiv strategic de la Marea Neagră, orașul-port Odessa⁵⁴.

Armata a 3-a română – comandată de generalul de corp de armată Petre Dumitrescu, subordonată temporar comandamentului Armatei a 11-a germane și având în componere Corpul de Munte (cu 3 brigăzi de

vânători de munte) și Corpul de Cavalerie (cu 3 brigăzi de cavalerie) – a reușit ruperea aliniamentului fortificat „Stalin”, spre Nistru, în zona Moghilev, în perioada 17-19 iulie 1941⁵⁵

Începând cu data de 21 iulie, Armata a 3-a română a continuat ofensiva spre Bug pe o adâncime de circa 400 km, ajungând la Voznesensk la 12 august și, apoi, reluând ofensiva către fluviul Nipru (încă circa 180 km), a atins orașul Berislav la 1 septembrie⁵⁶.

În perioada 1-15 septembrie 1941, aflându-se în dispozitiv defensiv pe Nipru (la nord de Berislav), trupele au respins mai multe contraatacuri sovietice, asigurând flancul stâng al Armatei a 11-a germane⁵⁷

Marile unități și unitățile Armatei a 3-a române și-au adus o importantă contribuție în bătălia de la nord de Marea de Azov. Trecând Niprul cu începere de la 15 septembrie, Corpul de Munte a înaintat spre stepa Nogai, ajungând, după șapte zile, la sud de Beloziorca. Între 23 și 25 septembrie, brigăzile de vânători de munte au înlocuit marile unități germane destinate a se deplasa în Crimeea. În aceeași perioadă, Corpul de Cavalerie a fost introdus în dispozitiv la flancul sudic al frontului, între două divizii germane⁵⁸.

Trupele Armatei a 3-a române, împreună cu cele germane, au dat lupte grele pentru respingerea contraloviturii forțelor sovietice, excutată la nord de Melitopol, între 25 septembrie și 3 octombrie⁵⁹

Forțele româno-germane au trecut din nou la ofensivă, la data de 4 octombrie. Sovieticii au fost încercuți și nimiciți, până la 11 octombrie, de către Grupul Blindat „Kleist”

De la mijlocul lunii octombrie 1941, trupele Armatei a 3-a române au trecut în apărare, pe litoralul Mării de Azov și litoralul Mării Negre. Mare parte din acestea au participat la luptele din Crimeea.

Ofensiva din Crimeea a fost reluată de Armata a 11-a germană, comandată de generalul Erich von Mannstein, la 19 octombrie, cu Corpurile 30 și 54 Armată. După 10 zile de lupte crâncene, trupele armatei germane au străpuns pozițiile inamice din istmuri și au dezvoltat ofensiva spre Sevastopol și Kerçi, introducându-se în operație și Corpul 40 Armată german. La aceste acțiuni au participat Corpul de Munte,

⁵⁴ *M. Oastei*, nr. 23, din 10.04.1924, partea oficială.

⁵⁵ *M.J.O.R.*, nr. 134, din 24.06.1924, f. 6368.

⁵⁶ *Ibidem*, f. 6971.

⁵⁷ *Ibidem*, f. 6972.

⁵⁸ *M. Oastei*, nr. 102, din 04.05.1932, f. 2982.

⁵⁹ *Ibidem*, f. 2983.

comandat de generalul Gheorghe Avramescu, constituit din Brigada 1-a Munte și Brigada 8 Cavalerie, precum și Detașamentul „Colonel Radu Korne” (compus din două regimente de cavalerie purtate).

Brigada 1-a Munte a atacat pentru deschiderea istmului Salkovo, iar Brigada a 8-a Cavalerie pe cel de la Genicesk (ambele mari unități fiind subordonate Corpului 30 Armată german). Continuând operația spre sud, Brigada 1-a Munte a ajuns, la 4 noiembrie, la litoralul Mării Negre (la Alusta și Sudak), în timp ce Brigada a 8-a Cavalerie a pătruns în peninsula Kerçi, trecând în apărare pe litoral, la 10 noiembrie 1941. În același timp, Detașamentul „Colonel Radu Korne” a acționat prin istmul Perekop, la flancul drept al Corpului 54 german, ajungând, la 31 octombrie, la sud-vest de Sinferopol⁶⁰

Sovieticii au executat o puternică contralovitură, la 26 decembrie, concomitent cu debarcarea unor trupe de desant maritim, iar la 29 decembrie, la Feodosia și ulterior la Eupatoria. Intervenția hotărâtă a trupelor germane și române a avut ca rezultat oprirea înaintării trupelor sovietice și stabilizarea frontului pe un aliniament aflat la 100–120 km de extremitatea estică a peninsulei Kerçi. Aducându-se Diviziile a 10-a și a 18-a Infanterie române și două divizii germane, la 15 ianuarie 1942 s-a trecut la contraofensivă. Dar ofensiva finală – la care a participat și Corpul 7 Armată român, compus din Diviziile a 10-a și a 19-a Infanterie, a 8-a Cavalerie și Detașamentul „Colonel Radu Korne” – s-a declanșat la 8 mai 1942 și s-a încheiat la 16 mai, prin lichidarea trupelor sovietice din peninsula Kerçi⁶¹

În scopul cuceririi celei mai importante baze navale sovietice din Marea Neagră, Sevastopol, s-au dat mai multe asalturi. Primul a fost declanșat la 21 noiembrie 1941 de către Corpurile 54 și 30 Armată germane, la asalt participând și Detașamentul „Colonel Radu Korne” și Brigada 1-a Munte. Al doilea asalt a început la 17 decembrie 1941 și a fost întrerupt din cauza debarcării forțelor sovietice în peninsula Kerçi. Asaltul final a fost declanșat la 7 iunie 1942, cu participarea Corpului de Munte, care avea în componență Diviziile 1-a și a 4-a Munte române (de la 15 martie 1942, brigăzile de cavalerie și vânători de munte s-au transformat în divizii) și Divizia a 18-a Infanterie română. După lupte înverșunate duse pentru străpungerea sistemului fortificat al orașului, Sevastopolul a căzut, la 4 iulie 1942⁶².

La începutul anului 1942, trupele germane de la sud de Harkov duceau lupte grele cu forțele sovietice care rupseseră frontul la Izium, pe Doneț. În aceste condiții, la sfârșitul lunii ianuarie 1942 au fost trimise în sprijinul marilor unități germane, Diviziile 1-a și a 2-a Infanterie române, aflate între Bug și Nipru, precum și Detașamentul de Schiori „Colonel Rotta”, constituit din trupe ale Diviziei a 3-a Munte.

Aceste unități au participat la grelele acțiuni militare din cursul lunilor februarie și martie 1942⁶³

Pentru eliminarea intrândului forțelor sovietice de la sud de Harkov, comandamentul german a conceput executarea unor ample operațiuni ofensive la

⁶⁰ *Ibidem*, f. 2984.

⁶¹ *Ibidem*, f. 2985.

⁶² *Ibidem*, f. 2986.

⁶³ *Ibidem*, f. 2987.

începutul lunii mai. În vederea acestor acțiuni au fost deplasate în zonă Diviziile 4 și 20 Infanterie române, precum și Comandamentul Corpului 6 Armată, comandat de generalul Corneliu Dragalina.

Trupele sovietice au declanșat, la 12 mai 1942, o puternică contralovitură către Dnepropetrovsk și Krasnograd. După ce pătrunsesse circa 50 km spre vest, contralovitura sovietică a fost stăvilită. La 17 mai, forțele germane au trecut la ofensivă. Acționând în cadrul grupului „von Korzfleisch”, Corpul 6 Armată român a înaintat spre Lozovaia, pe care a ocupat-o către sfârșitul lunii mai. A trecut apoi la urmărire spre Krasnopavlovsk, până la 31 mai 1942, contribuind la înfrângerea grupării sovietice în această zonă. La 22 iunie corpul a forțat Donețul și apoi a acționat ofensiv către fluviul Don⁶⁴

La aceste succese ale trupelor terestre române, importante contribuții au avut aviația, artileria antiaeriană, marina militară, unitățile și formațiunile militare de servicii, tehnice și medicale.

Acțiunile de luptă desfășurate de trupele române în perioada iulie 1941–iulie 1942 s-au soldat cu mari pierderi umane și pagube materiale. Astfel, față de efectivele angajate în luptă, pierderile – morți, răniți și dispăruți – au fost de circa 26% în bătălia de la nord de Marea Azov, de 24% în acțiunile din Crimeea și de 22% în bătălia de la Harkov. Trebuie evidențiat că cele mai mari pierderi, raportate la durata luptelor, s-au înregistrat în bătălia pentru Odessa – aproape 1.300 de luptători pe zi, similare cu efectivele a peste două batalioane de infanterie. În cele 70 de zile de lupte, armata română a pierdut circa 90.000 de ostași – morți, răniți și dispăruți – dintre care aproape 3.500 de ofițeri, 1.400 de subofițeri și 85.000 oameni trupă.

De asemenea, s-a pierdut o mare cantitate de armament și tehnică de luptă, care a putut fi înlocuită, în parte, cu stocul din depozite și cea rezultată din fabricație⁶⁵

În vara anului 1942, prezența armatei române în adâncimea spațiului sovietic a fost determinată de exigențele războiului de coaliție alături de trupele germane, care contribuiseră la refacerea integrității teritoriale la granița estică a României. Conducătorul statului român, mareșalul Ion Antonescu, a sperat că va putea reface integritatea țării și la granița de vest, reîncorporând și teritoriul ocupat de Ungaria horthystă.

Ostașii români se aflau atunci în ținuturile Donului și ale Caucazului, pentru a înfrânge, împreună cu aliații lor conjuncturali, pe foștii agresori. Oștirea română, aflată în cadrul unei coaliții militare, s-a văzut obligată să lupte până la înfrângerea definitivă a dușmanului, oriunde s-ar fi aflat acesta. Astfel se consolida recuperarea teritoriilor românești de la hotarul răsăritean și se creau premise pentru eliberarea celor de la granița vestică⁶⁶

Înaltul Comandament German al Trupelor de Uscat (OKH) a stabilit ca Stalingradul și câmpurile petrolifere din Caucaz să fie cucerite, simultan, de Grupul de armate „B” (Stalingradul) și Grupul de armate „A” (Caucazul). Cele două obiective de importanță strategică erau plasate pe direcții divergente. Prin dezvoltarea ofensivei se

⁶⁴ *Ibidem*, f. 2988.

⁶⁵ *Veteranii pe drumul onoarei și jertfei...*, p. 12.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 564.

antrena dispersarea forțelor și se crea un spațiu de circa 500–600 km între cele două grupări. Majoritatea comentatorilor politici și militari apreciază că prevederile directivei OKH au constituit o gravă eroare strategică, eroare dublată de subestimarea de către comandamentele germane a posibilităților umane și materiale ale Uniunii Sovietice, precum și de ignorarea influențelor hotărâtoare ale masivelor ajutoare primite de la aliații occidentali⁶⁷

Germania avea nevoie de resurse materiale importante pentru susținerea războiului, îndeosebi de petrol și produse cerealiere, pentru ca Wehrmacht-ul să poată menține inițiativa strategică. Iată de ce cucerirea zonelor bogate în resurse petroliere de la Maikop, Groznâi, și Baku, precum și a bogatului bazin al Donului, constituia un obiectiv atractiv și necesar pentru continuarea operațiilor militare. Acest obiectiv deschidea, în perspectivă, posibilitatea unei joncțiuni cu forțele lui Rommel din Africa de Nord și, mai departe, realizarea „mărețului” plan de invazie continentală a Asiei.

Visurile aberante îl împiedicau pe Hitler să vadă disproporția imensă dintre scopuri și mijloace, cu toate că diluarea forțelor germane pe mai multe teatre de operații, precum și uriașele pierderi suferite, puteau constitui argumente evidente pentru o analiză mai realistă a situației⁶⁸

În aceste împrejurări, Germania s-a adresat aliaților săi cerându-le să-și sporească contribuția militară la eforturile de război. Speculând cu abilitate diferendul româno-maghiar cu privire la Transilvania, Berlinul obținuse o anumită creștere a efectivelor Armatei a 2-a ungare, aflată deja pe front la nord de Harkov.

Mareșalul Ion Antonescu, judecând condițiile nou create, a apreciat că nu avea altă soluție decât să vină în întâmpinarea cererilor germane. Militar cu trăsături de caracter șlefuite, el a recunoscut că răspunderea în fața istoriei îi revenea în totalitate. Permanent, mareșalul Ion Antonescu avea în atenție idealul refacerii hotarului de vest al țării, problemă pe care a pus-o mereu în discuție la întrevederile sale cu Hitler. Germania i-a promis mareșalului că va ajuta armata română cu armament și tehnică modernă de luptă, în momentul intrării ei în dispozitivul operativ de pe front, promisiune rămasă însă neonorată din cauza marilor probleme cu care se confrunta⁶⁹

Conform hotărârii luate, în luna iunie 1942, 11 divizii române au început deplasarea din țară spre front. Ele urmau să fie subordonate Armatei a 3-a române, pentru a înlocui unele trupe germane și italiene de la Cotul Donului. Alte mari unități urmau să fie dirijate către stepa Kalmukă, ele urmând a intra în subordinea comandamentului Armatei a 4-a române. La acestea se adăugau marile unități române existente în Crimeea și Caucaz, subordonate unor armate germane.

Forțele române se compuneau din: două comandamente de armată (ale Armatei a 3-a și Armatei a 4-a), 8 comandamente de corp de armată, 26 de divizii (dintre care 15 divizii de infanterie, 4 divizii de munte, 6 divizii de cavalerie și o divizie de blindate) și alte unități independente de diferite arme. La acestea de adăugau forțele aeronauticii și ale marinei militare⁷⁰ În ajunul bătăliei de la Stalingrad, forțele terestre române erau grupate astfel:

⁶⁷ *Ibidem*, p. 565.

⁶⁸ *Ibidem*, pag. 567

⁶⁹ *Ibidem*, pag. 568

⁷⁰ Florin Constantiniu; Ilie Schipor, *op.cit.*, p. 129, <http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

în Cotul Donului: în subordinea Comandamentului Armatei a 3-a existau 4 comandamente de corp de armată (1,2,3,4) cu 11 divizii, din care 8 divizii de infanterie (5,6,7,9,11,13,14,15), două divizii de cavalerie (1,7) și o divizie de blindate (Divizia 1-a)⁷¹;

în steпа Kalmukă: în subodinea Comandamentului Armatei a 4-a (de la 21 noiembrie 1942) erau două comandamente de corp de armată (6,7) cu 7 divizii, din care 5 divizii de infanterie (1,2,4,18,20) și două divizii de cavalerie (5,8)⁷²;

în peninsula Taman și în Caucaz: Comandamentul Corpului de Cavalerie cu două divizii de cavalerie (6,9) și Divizia a 2-a Munte⁷³;

în Crimeea: Comandamentul Corpului de Munte cu 3 divizii de munte (1,3,4) și două divizii de infanterie (10,19)⁷⁴

Cuantumul forțelor române participante la campania anului 1942 îndreptățește remarca potrivit căreia, România a fost a doua putere militară în cadrul coaliției condusă de Germania.

Contraofensiva sovietică a fost declanșată la Cotul Donului, la 19 noiembrie, și în steпа Kalmukă, la 20 noiembrie. Blindatele Frontului de Sud-Vest și ale Frontului Stalingrad au făcut joncțiunea, în zona localităților Kalaci și Sovietski, încercuind trupele Armatei a 6-a germane, în ziua de 23 noiembrie. În această încercuire au fost prinse și trupele române aparținând de Armata a 3-a și Armata a 4-a. Prima victimă a fost Gruparea „General Lascăr”, constituită din 5 divizii române.

Timp de două luni și jumătate, trupele din încercuire au dus lupte grele printre ruinele Stalingradului, fiind atacate fără pauze – din toate părțile – de forțele sovietice, net superioare, mai ales numeric. În cele din urmă, rămășițele trupelor române, după o rezistență eroică, au capitulat, împreună cu resturile Armatei a 6-a germane, la 2 februarie 1943. Armata germană a pierdut circa 300.000 de luptători, iar în rândurile armatei române s-au înregistrat peste 100.000 de morți și prizonieri⁷⁵ Tragedia trupelor germano-române a fost agravată de ordinul aberant al lui Hitler de a rezista fără gând de retragere. Este de remarcat faptul că diviziile române au fost introduse în apărare pe aliniamente dezavantajoase, pe fronturi prea mari față de posibilitățile reale.

Bătălia de la Moscova (decembrie 1941-aprilie 1942) a însemnat falimentul „războiului fulger” și spulberarea mitului invincibilității armatei germane, iar bătălia de la Stalingrad a avut urmări decisive pentru desfășurarea ulterioară a operațiilor pe frontul sovieto-german și în ansamblul celui de-al doilea război mondial. Consecințele bătăliei de la Stalingrad, coroborate cu succesul forțelor aliate de pe alte fronturi (bătălia aero-navală de la Midway, din 4-6 iunie 1942, bătălia terestră de la El Alamein, din toamna aceluiași an și debarcarea aliată în nordul Africii) au marcat pierderea inițiativei strategice de către Wehrmacht-ul hitlerist și schimbarea definitivă a cursului războiului în Europa⁷⁶

⁷¹ *De la Nistru la Marea de Azov, ...*, p. 568.

⁷² *Ibidem*, p. 569.

⁷³ *Ibidem*.

⁷⁴ *Ibidem*, p.570.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 574.

⁷⁶ *Veteranii pe drumul onoarei și jertfei...*, p.4.

După victoria de la Stalingrad, Armata Roșie s-a aflat într-o neîntreruptă ofensivă, deținând o zdrobitoare superioritate asupra adversarului. Forțele germane, române, italiene și ungare, cu rândurile mult rărite, au început să se retragă. Marile unități ale Armatei a 3-a române au dus la început lupte de apărare pe Râul Cir, până la 26 decembrie 1942, iar apoi pe Doneț. Trupele Armatei a 4-a române au încercat, fără succes însă, să opună rezistență pe aliniamentul Aksai. O parte dintre ele au participat la contralovitura Armatei a 4-a Tancuri germane pe direcția Kotelnicovo – Stalingrad, în scopul despresurării forțelor încercuite, după care s-au retras între Bug și Nistru și apoi în țară.

Începând cu primăvara anului 1943, forțele Wehrmacht-ului erau deja sleite. Încrederea în invincibilitatea armatei germane era iremediabil zdruncinată. Obligată să lupte pe mai multe fronturi ea nu mai avea moralul și vigoarea învingătorului. În schimb, forța armatei sovietice, sporită substanțial cu ajutoarele anglo-americe, creștea continuu. Ca urmare, tăvălugul armatei roșii se rostogolea mereu către vest – în Caucaz, în Kuban, în Crimeea, în sudul Ucrainei – apropiindu-se tot mai mult de frontiera estică a României. Nici pe alte fronturi situația armatei germane nu era mai bună. Eșecul bătăliei de la Kursk–Orel,

din lunile iulie–august 1943, a năruit ultima speranță a Înaltului Comandament german de a smulge din nou inițiativa strategică și a redresa situația pe Frontul de Est. În plus, debarcarea în Sicilia a trupelor aliate, la 10 iulie 1943, crease al doilea front în Europa, căruia Wehrmacht-ul trebuia să-i destineze noi forțe și mijloace⁷⁷

O suflare de gheață bătea din nou dinspre răsărit pentru noi români. Îngrijorarea pusese stăpânire pe întreaga țară. Dangătele clopotelor se revărsau din turlele bisericilor, vestind primejdia și trezind fiorul spaimii în inimile oamenilor. Știrea înfrângerii trupelor germane în bătălia de la Uman, din luna martie 1944, s-a răspândit ca un fulger. Drumul invaziei teritoriului românesc de către trupele sovietice era deschis.

În dimineața zilei de 18 martie, blindatele Frontului 1 ucrainian comandat de generalul Konev, au trecut Nistrul în sectorul Moghilev – Jampol, intrând în Basarabia.

Astfel, după ce aproape trei ani de zile soarele dreptății strălucise pe cerul Moldovei lui Ștefan cel Mare, veneau din nou nopțile întunecoase ale stăpânirii străine. Clipa nefastă a istoriei hotărâse ca bravul popor român să îndure noi privațiuni, să-și vadă amenințată însăși ființa națională⁷⁸

Cu un ultim efort, la mijlocul lunii aprilie 1944, înaintarea trupelor sovietice a fost oprită pe linia: Târgu Neamț – sud Pașcani – Târgu Frumos – nord Iași – Cornești – nord Chișinău – Dubăsari și apoi pe cursul inferior al Nistrului. Timp de circa cinci luni de zile, Armatele a 3-a și a 4-a române, precum și Armatele a 6-a și a 8-a germane s-au aflat în apărare, constituind o pavază fragilă în calea invaziei⁷⁹

Poporul român s-a înscris în săptămâna patimilor, începând din ziua de 20 august 1944, prin declanșarea ofensivei sovietice intrată în istorie sub denumirea de Operația Ofensivă Strategică Iași–Chișinău. Copleșite de superioritatea inamicului,

⁷⁷ *Ibidem*, p.6.

⁷⁸ *Ibidem*, p.7.

⁷⁹ *Ibidem*, p.8.

trupele române și germane s-au retras pe aliniamente succesive, suferind grele pierderi. Speranța în organizarea unei noi rezistențe pe Carpați și în poarta Focșanilor, pe linia fortificată Focșani – Nămoloașă – Brăila, se năruia cu fiecare zi.

După trei zile, la 23 august 1944, Proclamația regală vestea trecerea României de partea Națiunilor Unite. Armata a urmat chemarea țării, încetând ostilitățile față de trupele sovietice, și a întors armele împotriva Wehrmacht-ului, fără nici o defectiune, dând dovadă de o înaltă disciplină și un înalt patriotism. Un nou capitol se deschidea în istoria României și a oștirii sale⁸⁰

În concluzie, bătălia de la Stalingrad (1942) și bătălia Moldovei (1944), constituie repere spațiale și temporale, care definesc dimensiunea unei tragedii de mari proporții pentru poporul român. Aceste bătălii delimitează adâncimea unui spațiu de circa 2.000 km, cu durata de doi ani de zile, în care armata română a dus acțiuni de luptă neîntrerupte, pe ploaie și pe ninsoare, pe ger și pe arșiță, în condiții permanente dezavantajoase din punct de vedere al asigurării cu mijloace de luptă..

Timp de aproape 50 de ani, poporul român a fost obligat să zăvorască în memorie numele fiilor săi căzuți în luptă în această perioadă, sau a celor care au fost luați prizonieri⁸¹.

Ostașii români, de la soldat la general, din toate armele, au luptat vitejește, în aceste bătălii, îndeplinindu-și întocmai misiunile primite. N-au izbândit întotdeauna, au fost deseori copleșiți de superioritatea adversarului, dar și-au făcut datoria cu demnitate, până la sacrificiul suprem. Nici o învinuire nu li se poate aduce pentru că nu au reușit să stăvilească în final valul atacatorilor, să păstreze pozițiile ocupate în condițiile superiorității numerice a inamicului, să împiedice luarea multora dintre ei în captivitate, fiindcă ei au luptat cu abnegație și onestitate, până la limita posibilităților umane. Aceste afirmații pot fi susținute cu mărturii elocvente.

Mareșalul Ion Antonescu arăta, după dezastrul de la Stalingrad: „Când patru generali comandanți de divizie luptă alături de ultimul soldat și se sacrifică nedând un pas înapoi și fiind fără muniție și fără hrană, Armata din care au făcut parte iese din această titanică luptă cu fruntea nepătată”⁸².

În Proclamația dată cu prilejul Anului Nou 1944, Antonescu spunea: „Armatei care și-a făcut datoria, ostașilor care au căzut pentru onoare, libertatea și pământurile patriei, urmașilor lor vrednici, le închin cel dintâi gând de recunoștință în această noapte sfântă, care deschide un drum destinului românesc”⁸³

Generalul Platon Chirnoagă, din Statul Major al Armatei a 3-a române spunea: „În această bătălie atât comandamentele române cât și trupa și-au făcut pe deplin datoria în bătălia Cotul Donului”⁸⁴.

Aprecieri corecte cu privire la actele de eroism ale ostașilor români au făcut și unii comandanți ai Wehrmacht-ului. Astfel, feldmareșalul Erich von Mannstein arăta:

⁸⁰ Adrian Pandeia, *op.cit.*, p. 359.

⁸¹ General maior Mircea Agapie, căpitan de rangul I dr. Jipa Rotaru; *Ion Antonescu*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1993, pag. 192

⁸² Adrian Pandeia, *op.cit.* p. 63

⁸³ Ibidem, p. 64

⁸⁴ Florin Constantiniu, *op.cit.* p. 408.

„Românii au constituit aliații noștri cei mai buni și – în cadrul posibilităților lor – ei s-au bătut vitejește în numeroase locuri”⁸⁵

După război, generalul Hans Speidel, ajuns comandant al forțelor terestre NATO în Europa Centrală – răspunzând la întrebarea cunoscutului ziarist american, Cyrus Salzberger: „Care au fost cele mai bune trupe ale Axei în afară de germani? Finlandezii, croații, ungurii?” – a spus: „Nici unul dintre aceștia. Românii, da. Dați-le șefi buni și nu veți găsi trupe mai bune”⁸⁶

La final se impune un scurt bilanț al participării oștirii române la războiul din est, reamintind în primul rând toate genurile de arme și categoriile de forțe armate, dar și sacrificiile făcute în numele idealului de reîntregire a pământului străbun.

Între 22 iunie 1941 și 23 august 1944 s-au aflat în lupte: două armate române (3 și 4) cu 10 corpuri de armată (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 11 armată, de infanterie, de munte și de cavalerie), 35 de divizii (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 18, 19, 20, 21, 24, 35 infanterie, 1 gardă, 1 grăniceri, 1 blindată, 1, 2, 3, 4 munte, 1, 5, 6, 7, 8, 9 cavalerie, 1 și 3 pază), două brigăzi fortificate (1 și 2), 4 comandamente de munte (101, 102, 103 și 104) și un comandament de infanterie (110). Aceștia li s-au adăugat forțele Aeronauticii și Marinei Militare. Potrivit datelor Marelui Stat Major, în operații a fost angajat un efectiv mediu de 911.193 militari (27.480 ofițeri, 21.824 subofițeri și 861.889 gradați și soldați)⁸⁷

Pierderile față de efectivul angajat în luptă au oscilat între 10% și 50% (circa 23% în bătălia de la Odessa, 10% la nord de Marea de Azov, 24% în Crimeea, 22% la sud de Harkov, 17% în Caucaz, 50% în Cotul Donului și Stepa Kalmukă). Pe ansamblul campaniei din Est armata română a pierdut 624.740 militari (71.585 morți, 243.622 răniți și 309.533 dispăruți) din care: Armata de Uscat - 620.014 oameni, Aeronautica - 2.977 oameni, Marina Militară - 1.749 oameni.

Pierderile materiale au fost de asemenea imense: 365.218 bucăți armament de infanterie (arme, pistoale mitralieră, mitraliere), 616 piese de artilerie și aruncătoare, 276 tunuri antiaeriene, 172 care de luptă, 2.445 autocamioane etc. Aceștia li se adaugă pierderea aviației, marinei și altor arme⁸⁸

În încheiere un cuvânt de cinstire eroilor români care s-au jertfit pe tărâmurii strămoșești sau străine. Să le aprindem în sufletele noastre candela neuitării și a recunoștinței care să le vegheze somnul de veci!

9. Dănuirea prin sacrificiu și cultură a Patriei Române și a sufletului poporului ei

În aprilie 1859, în tabăra militară de pe dealul din Florești Prahova, prin unirea celor două armate, domnitorul Al. I. Cuza conferea armatei permanente unite, o pregnantă participare activă și la viața noologică a poporului român, atât prin cadrul noologic militar, cât și prin cele socio-politic și cultural. Militarii veniți din satele și orașele celor două țări surori, interrelaționau sub toate aspectele elementelor

⁸⁵ *Veteranii pe drumul onoarei și jertfei*..., p.668.

⁸⁶ *Armata română în al doilea război mondial*... p. 99.

⁸⁷ *Ibidem*, p.100.

⁸⁸ *Ibidem*, p.101.

alcătuitoare ale noosului și cadrelor noologice specifice ca detaliu, ca tradiție locală a fiecăruia dintre frați. Se înfăptuia „primul pas către unirea definitivă a celor două țări surori, aparținând aceluiași neam”⁸⁹

Presiunea liderilor conservatori-liberali și cu sprijinul câtorva ofițeri din Garnizoana București, l-au obligat pe Cuza să abdice, în februarie 1866, fiind înlocuit de monarhul Carol I de Hohenzollern, la 10 mai 1866. Noosul francez și respectiv, cadrele noologice existente la acea dată la baza structurii tinerei armate române permanente, urmau să fie înlocuite cu unele germane. Structura noosică specific românească, avea să intre într-un proces benefic de aculturație* militară, cultura indigenă preluând atât cât să nu-i fie periclitat fondul specific.

Cultura militar-societală de origine românească a supraviețuit influențelor străine, fiind consolidată prin Unirea Principatelor și respectiv a armatelor acestora, sufletul neamului românesc și cadrele noologice - armata însăși devenind un cadru noologic – fiind consolidate pe principiul înțeleptei zicători: „Cine se aseamănă se adună”. Socializarea prin migrația militară a tinerilor dintr-o zonă în alta a României Mici și Mari, a avut, și încă mai are, grație unității sufletești românești, efecte benefice în planul schimburilor culturale, dar și în plan societal, constituindu-se noi familii ale cătanelor cu fete din zonele unde și-au îndeplinit serviciul militar, România fiindu-le locul de casă, vatra lor de limbă, credință și tradiții.

Extinderea cadrului noologic militar românesc în timpul Războiului de Independență, frățietatea și idealurile comune ale ostașilor români, au influențat decisiv rezultatul conflictului armat, astfel încât la 19 ianuarie 1878, a fost încheiat armistițiul, generalul turc Izet Pașa din Vidin, predându-se trupelor române, împreună cu cei 10.000 de ostași ai săi. Generațiile de români care au urmat vor fi consolidate în dragostea față de pământul strămoșesc, spiritul de sacrificiu dovedindu-se cu prisosință în cele două războaie mondiale care au urmat.

Deși în cel de-al doilea război balcanic, din 1913, românii nu ar fi avut interes direct și nici obligații pentru a se implica în ponderarea politicii Bulgariei de impunere a hegemoniei în Balcani, dorința de consolidare a independenței câștigate de camarazii lui Peneș Curcanul, sacrificiul lor, au constituit fundamentul românismului sufletesc izvorât din pământul din care își trag seva, pământ pe care și-l vor apăra chiar cu prețul vieții.

Din păcate însă, în momente istorice cheie, tirania, scopul și obiectivele politico-militare ale unor lideri europeni orgolioși, în confruntări armate, au avut la bază specularea dorinței sufletului oșteanului moldovean și al fraților săi muntean și transilvănean, de a-și apăra s-au elibera pământul strămoșesc, identitatea sufletului neamului lor în primul rând. Ostașii au fost condiționați în a se asocia cu ostașii armatelor altor națiuni în speranța că idealurile lor sufletești vor coincide, că realizarea unei unități noologice va conduce la eliberarea cadrelor lor noologice. Politica

*Aculturație – procesul de interferență a culturii de origine cu alte culturi (Dumitru Otovescu și colaboratori, Sociologia culturii - antologie autori străini, Ediția a II-a, Editura Beladi, Craiova, 2010, pag. 57)

** Culturație – Ibid, termen relativ nou, ce desemnează dimensiunea dinamică a culturii acumulată prin aculturație

⁸⁹ Constantin Chiper, *Cronica militară a Județului Vaslui*, Editura Qim, 2012, p. 9

manipulatoare a liderilor mondiali ai timpului era de așa manieră încât se miza pe atracția noologică frățească a românilor, pe dorința lor de a se uni, de a constitui un cadru noologic național. Ajutându-și frații dintre Prut și Nistru, în perioada 1918-1922 a Primului Război mondial, ostașii români au reușit să respingă invadatorii bolșevici de pe vechiul teritoriu românesc. Marea Unire de la Alba Iulia își aducea roadele consolidării și fortificării sufletului neamului.

Al doilea Război mondial declanșat la 1 septembrie 1939, a avut efecte devastatoare asupra cadrelor noologice românești. Sfâșierea teritorială a României, impusă prin ultimatum, dictat ori tratat, a început în vara anului 1940, vara „răstignirii neamului românesc”⁹⁰, prin ocuparea de către Uniunea Sovietică a Basarabiei, Bucovinei de Nord și a ținutului Herța, a pământului și a celor pe care trăiau, peste 3,5 milioane de români moldoveni, a continuat cu însușirea de către Ungaria hortistă a aproape aceiași suprafață de 50.000 km² cât rupseseră rușii, pământ nord-transilvan pe care trăiau din străvechi vremuri peste 2,5 milioane de români transilvăneni. Ca și cum nu ar fi fost de ajuns, alți prădători și-au arătat colții și s-au năpustit să sfâșie și sudul țării, Bulgaria însușindu-și Cadrilaterul cu peste 400.000 de locuitori.

Cu o treime din populație și teritoriu sfâșiate, noosul și cadrele noologice românești au fost sărăcite, iar cele ocupate supuse unei aculturații** și asimilări forțate, rezistența românească adăugând zeci de mii de martiri și eroi ai neamului.

Literatura și arta evocă românismul și eroismul ca elemente componente ale sufletului neamului nostru, ridicând Statului Român, prin binecuvântații săi epigoni, elogii literare, poetice, monumente de artă plastică, scrieri istorice, sociologice, politice etc. În viziunea sociologică a geniului românesc Mihai Eminescu, statul este un organism viu, „*un product al naturii... asemenea unui copac din pădure*”⁹¹, alcătuit din corp – care este reprezentat de spațiul geografic întregit în 1918 – și din suflet, reprezentat de popor.

Educarea spiritului poporului român, potrivit structurii și tradiției sale noosice, conduce la structurarea și restructurarea prin aculturație a culturii, s-au mai corect spus a culturației neamului nostru. Omul nu moștenește genetic cultura care cuprinde modul de viață și de gândire, ci se formează prin educarea spiritului⁹². Cultura nu poate fi educată, cultura educă, sau cum remarcă Mihai Eminescu, „...*educațiunea e cultura caracterului, cultura e educațiunea minții... Educațiunea are a cultiva inima și moravurile, cultura a educa mîntea*”⁹³

Studiată în funcție de clasa socială ori de breaslă, observăm cultura militară, interrelaționând cu cultura societală, rezultând o contribuție constructivă în educarea conștiinței ostașului moldovean, muntean ori transilvănean, patriotismul, spiritul de sacrificiu pentru apărarea sufletului poporului, constituind obiectivele sale primordiale. Starea aceasta sufletească este prezentă la militarul-cetățean și în timp de pace. Un exemplu grăitor l-a descoperit profesorul Laurențiu Chiriac în persoana colonelului Viorel Țibuleac, despre care spune că era un „*mare om, camarad, militar de carieră,*

⁹⁰ *Ibidem.*, p.19.

⁹¹ Mihai Eminescu, *Statul – Funcțiile și misiunea sa*, în Antologie de D. Vatamaniuc, Editura Saeculum, București, 1999, p. 47.

⁹² Nicolae Vicol, Teza de doctorat, Universitatea din București, 2010, p. 31.

⁹³ Mihai Eminescu, *op.cit.*, p. 94.

apropiat al muzei CLIO și iubitor de cultură românească....se dăruia nouă, tuturor, întărindu-ne în fibrele sufletului său... ”⁹⁴

Creația cultă, având ca temă faptele de armă și eroismul ostașului moldovean îndeosebi, depășește deseori limitele tragismului, câte „un hâtru bun de glume” aflându-se chiar și pe câmpul de bătălie, dar cu atât mai mult în timp de pace, cum găsim mai cu seamă la Festivalul umorului „Constantin Tănase” organizat la Vaslui. Maria Martinescu a remarcat această benefică stare a sufletului românesc, în spusele criticului literar Ștefan Cazimir:

„Sub semnul blând al toamnei, cu soare potolit/E ceasul revederii. Prieteni bun găsit!/Un zâmbet să-nflorească în ochii orișicui/Pe drumul de costișă ce duce la Vaslui”⁹⁵

Creația populară, un cadru noologic de aleasă și adevărată acuratețe, reprezintă pe lângă bogăția artistică, și un important izvor al istoriei militare a poporului român. O baladă populară românească, intitulată chiar Războiul de la 916 spune: „*Foaie verde de bujor/Scosei plugul din obor/și plecai să fac ogor/Dar când fu la semănat/Veni ordin de m-a luat/Ordin de la Artilerie/ Cal înalt și haine grele/Și iar verde salbă moale/La Sânta Marie Mare/S-a sunat mobilizare/Cu toți ne-am încolonat/Tumurile ni le-am luat/Și la război am plecat/Și-ndată-ncepu bătaia/Gloanțele curgeau ca ploaia/Și obuzele ca vântu/Ne-amestecau cu pământu/Doar mila lui Dumnezeu/Ne-a scăpat de ceasul greu/Doamne ai grijă de noi/Apără-ne de război!*”⁹⁶

Din perioada 1941-1945, o altă creație populară, de astă dată din Zorleni-Vaslui, spune pi moldovinești: „*Șă mi-o spus măicuța mii/C-o fost greu ș-o fost urjii/Șă nu ar mai vre să hii/Nu videi ficiori la*

plug/Șă niși patru boi la plug;/Plugu două vaci trăje/Di coarni-un moșneag ține/Ș-o nevastă tinere/Străga la vași hăis șă șia/N-ajunjeu niși la amiază/Chicau ostenniș pi brazdă...”⁹⁷

Sufletul românesc a rămas însă viu, cultura fiind rădăcina care își întinde vițele până în străbunul nostru pământ românesc, și, prin care, românii, oriunde s-ar afla, își trag seva vieții, a sufletului neamului lor.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

Arhivele Militare Române de la București și Pitești

Bădescu, Ilie, „*Noologia. Cunoașterea ordinii spirituale a lumii*”, Editura Valahia, București, 2001.

Biblia sau Sfânta Scriptură

⁹⁴ Laurențiu Chiriac, *Viorel Țibuleac – In Memoriam* în „Acta Moldaviae Meridionalis”, Editura Sfera Anuarul Muzeului Județean” Ștefan cel Mare” Vaslui, 2011, p. 270.

⁹⁵ Maria Martinescu, *Festivalul Umorului Constantin Tănase*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, Editura Sfera, Muzeului Județean „Ștefan cel Mare”, 2011, p. 178

⁹⁶ Nicolae Vicol, *Culegere de folclor*, CD, Ploiești, 1978, p.15.

⁹⁷ *Ibidem*.

- Boudon, Raymond, (coord.), „*Dicționar de sociologie Larousse*”, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996.
- Buzatu; Gheorghe „*România cu și fără Antonescu*”, Editura Moldova, 1991.
- Chiper, Constantin, „*Cronica militară a Județului Vaslui*”, Editura PIM, 2012.
- Idem, „*Cronica Militară a Județului Prahova*”, Cerașu, 2012.
- Dușu, Alesandru; dr. Florica Dobre, Florica(dr); „*Drama generalilor români (1944-1964)*”, Editura Enciclopedică, București, 1977.
- Eminescu, Mihai, „*Statul – Funcțiile și misiunea sa*”, în Antologie de D. Vatamaniuc, Editura Saeculum, București, 1999.
- Giddens, Anthony, „*Sociologie*”, Editura Bic All. București, 1997.
- Larionescu, Maria, „*Istoria Sociologiei românești*”, Editura Universității din București, 2007.
- „*Istoria militară a poporului român*”, volumul 4, Editura Militară, București, 1987.
- Idem. volumul 5, Editura Militară, București, 1988.
- Idem, volumul 6, Editura Militară, București, 1989.
- „*Istoria cavaleriei*”, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1998.
- „*Istoria artileriei*”, Editura Militară, București, 1977.
- Martinescu, Maria „*Festivalul Umorului Constantin Tănase*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, Anuarul Muzeului „Ștefan cel Mare” Vaslui Vol. II, Editura Sfera, 2011.
- Romanescu Gheorghe, „*Marile bătălii ale românilor*”, București, 1982.
- „*România în anii celui de-al doilea război mondial*”, volumele 1, 2, 3, Editura Militară, București, 198
- Stănescu, Eugen; Stănescu, Iulia; Preda, Gavril; *Cavalerii ai ordinului „Mihai Viteazul”*, Editura Universal Cartfil, Ploiești, 1996.
- Șuța Ion; „*Infanteria română*”, volumul 1, Editura Militară, București, 1977.
- Idem, „*Infanteria română*”, volumul 2, Editura Militară, București, 1982.
- „*Veteranii pe drumul onoarei și jertfei (1941-1945)*”, volumele 1, 2, 3, 4, 5, 6, București, Editura Vasile Cârlova, 1996
- Vicol, Nicolae Teza de doctorat, Universitatea din București, 2010.

BÂRLADUL ȘI GLORIA MILITARĂ

Oltea RĂȘCANU GRĂMĂTICU*

Cuvinte-cheie: Bârlad, evenimente militare, Războiul de Independență, Primul Război Mondial, Al Doilea Război Mondial, Regimentul 12 Infanterie „Dimitrie Cantemir” (1877), Regimentul 2 Roșiori Cavalerie (1895), Regimentul 10 Călărași (1923), Regimentul 23 artilerie (1923), Regimentul 3 artileria grea (1950).

Key-words: Bârlad, military events, the Independence War, the First World War and the Second World War, the 12th Infantry Regiment “Dimitrie Cantemir” (established in December 1876), the 2nd Roșiori Cavalry Regiment (1895), The 10th Regiment Călărași (1923), the 23rd Artillery Regiment (1923), the 3rd Heavy Artillery Regiment (1950).

Abstract:

Along with the rest of the Romanians, the citizens of Bârlad brought their contribution to the great military events in which Romania was involved: the Independence War (1877-1878), the First World War (1916-1918) and the Second World War (1941-1945).

Several military troops that stationed at the local garrison proved their bravery through time: the 12th Infantry Regiment “Dimitrie Cantemir” (established in December 1876), the 2nd Roșiori Cavalry Regiment (1895), The 10th Regiment Călărași (1923), the 23rd Artillery Regiment (1923), the 3rd Heavy Artillery Regiment (1950), that will turn into the 17th Artillery Division (1961)- the largest land artillery unit of the Romanian Army and, from 1990, the 17th Artillery Brigade “General Alexandru Tell” Bârlad.

The 12th Infantry Regiment, the oldest military unit in Bârlad, distinguished itself in some of the most ardent moments of the Romanian military history: Plevna (1877), Vidin (1878), Mărășești (1917) and Oituz (1917), Odessa (1941), Stalingrad (1942) and the liberation of Transylvania (October 1944).

The 2nd Roșiori Cavalry Regiment is famous for the Prunaru Charge (November 15 1916), when it briefly stopped the German offensive on the north shore of Danube, with the high cost of hundreds of lives, for the liberation of Bessarabia (July 1941), Odessa (1941), Stalingrad (1942), Budapest (1945).

The 23rd Artillery Regiment participated during World War II in both the Eastern Campaign in U.S.S.R. and the Western Campaign, for the liberation of Hungary and Czechoslovakia.

Among the many heroes from Bârlad, there are general Mihail Cristodulo Cerchez- “the hero from Plevna”, general Gheorghe Naumescu- “the hero of the Prunaru charge” (1916), major Grigore Ignat- the martyr of Mărășești

(1917), *corporal-grenadier Constantin Mușat (1917), colonel Gheorghe Niculescu, who died in the battle for the liberation of Bessarabia (July 1941) etc.*

Războiul de Independență

Alături de ceilalți locuitori ai județului Tutova, bârlădenii încadrați în Regimentul 12 Dorobanți¹ și Regimentul 6 Călărași (escadronul 4 Tutova) cu garnizoana în Bârlad, dar și în alte unități militare (regimente): 10 și 14 Dorobanți, 2 Roșiori, 2 și 7 Infanterie de linie, 3 și 4 Artilerie, și-au adus contribuția la Războiul de Independență a României.

Deși inițial intra în componența Diviziei a 3-a², în scurt timp, Regimentul 12 a trecut la Divizia a 2-a, comandată de bârlădeanul Mihail Christodulo Cerchez³, iar de la 7/19 decembrie 1877 în compunerea Diviziei a 4-a Infanterie, în cadrul căreia rămâne până la sfârșitul campaniei⁴.

În cadrul Brigăzii 2 (colonel Alexandru Gramont) din Divizia a 3-a (colonel George Anghelescu), Regimentul 12 Dorobanți participă, în aprilie 1877, la operația strategică de acoperire a liniei Dunării în zona București-Giurgiu⁵. În ultima decadă a lunii aprilie regimentul bârlădean este mutat în Brigada 1 (colonel Grigore Ipătescu) în care va rămâne până la 1/13 decembrie⁶.

După ce la 26 aprilie/8 mai, fără declarație de război, artileria otomană din Vidin deschide focul asupra trupelor române din zona Calafat, instaurându-se astfel starea de război, Brigada Ipătescu primește, la 30 aprilie/12 mai, din partea comandantului Diviziei a 3-a „misiunea de a opri până la concentrarea diviziei o trecere inamică ce ar veni din direcția Giurgiu, Slobozia, Malul de Jos, organizându-și în acest scop o poziție de apărare cât mai avantajoasă”⁷.

Împreună cu celelalte unități ale Brigăzii 1 din Divizia a 3-a, Regimentul 12 Dorobanți se deplasează la începutul lunii mai, la Piatra Olt, iar în ultima decadă a

¹ Actul de naștere al acestui regiment îl constituie Înalțul Decret nr. 2195 din 26 noiembrie/8 decembrie 1876 care hotără ca de la 1/13 ianuarie 1877 să ia ființă încă 8 regimente de dorobanți pe lângă cele 8 existente (cf. C. Olteanu, I. Ceaușescu, V. Mocanu, Fl. Tucă, Gh. Stoean, *Cronica participării Armatei Române la Războiul pentru Independență*, București, Editura Militară, 1977, p. 22, în continuare, lucrarea va fi citată: *Cronica participării*).

² De la decretarea mobilizării (6 aprilie 1877) și până la 1/13 decembrie 1877, Regimentul 12 Dorobanți a făcut parte din Divizia a 3-a Infanterie, divizie care, alături de cea de-a 4-a, erau încadrate în Corpul 2 Armată, comandant, generalul Alexandru Radovici (*Independența României*, sub redacția lui Șt. Pascu și colab., București, Editura Academiei, 1977, p. 160, nota 13; cf. și I. Mancaș, *Participarea și contribuția locuitorilor județului Vaslui la războiul pentru cucerirea independenței de stat a României, 1877-1878*, AMM, I, 1979, p. 190).

³ D.I.R., doc. 5, p. 2-4; R. I. N., doc. 488, p. 501-503.

⁴ D.I.R., VIII, doc. 124, p. 69-75; cf. C. Olteanu, *Contribuții la cercetarea conceptului de putere armată la români*, București, Editura Militară, 1979, p. 218; *România în războiul de independență 1877-1878*, București, Editura Militară, 1977, p. 310.

⁵ Inițial, Regimentul 12 se găsește cantonat, timp de câteva zile, la București.

⁶ R.I.N., doc. 88, p. 150.

⁷ *Ibidem*, doc. 102, p. 163-164; *Cronica participării...*, p. 105.

lunii brigada este întrunită la Moțăței (Oltenia)⁸, având în efectiv 3 ofițeri superiori, 16 ofițeri inferiori, 827 trupă (oameni) și 4 cai, conform raportării efectuate de către colonelul Anghelescu comandantului Corpului 2 (generalul Alexandru Radovici) la 27 mai/8 iunie⁹. La rândul său generalul Radovici raportase Marelui Cartier General, cu câteva zile mai înainte, la 23 mai/4 iunie, că efectivele Regimentului 12 sunt 16 ofițeri, 813 trupă și 2 cai¹⁰. Slaba dotare a regimentului, ne este confirmată de locotenent colonel Ioan Racoviță, comandantul Regimentului 12 Dorobanți, care raporta disperat dificultățile pe care le întâmpină unitatea sa cu 464 cartușiere care sunt prea mici și cu un număr de teci necorespunzătoare în care baionetele „nu intră decât pe jumătate ceea ce incomodează în marș”¹¹.

În ziua de 17/29 iulie la Poiana, unde este sediul Marelui Cartier General, are loc solemnitatea sfințirii și atribuirii drapelului de luptă regimentelor de dorobanți și artilerie constituite în 1877, printre care se numără și Regimentul 12 Dorobanți din Bârlad¹². Reprezentanți ai Regimentului 12 Dorobanți primesc drapelul la Poiana iar la aducerea sa la Moțăței în fața întregului regiment este citit Înaltul Ordin de zi nr. 29 în care se arată: „*Dându-vă drapelul corpului (unității) vă încredințez onoarea României, pe care o pun astfel sub scutul curajului, devotamentului și abnegațiunii voastre. Pentru prima oară se prezintă solemnă ocaziune de a primi drapelul în preziua mergerii pe câmpul de onoare; căutați a-l încumuna de o glorie nepieritoare. Nu uitați că drapelul este simbolul patriei; cea mai mare onoare pentru voi este de a vă da viața pentru a-l apăra și a-l păstra în mâinile voastre, făcându-l pururea să fâlfâie peste toate obstacolele ce va învinge vitejia voastră*”¹³

În urma trecerii Dunării de către Divizia 4, unitățile Diviziei 3 primesc misiunea să ocupe pozițiile deținute de acestea în zona Islaz - Corabia - Bechet. În acest scop Regimentul 12 Dorobanți pleacă din Moțăței la 20 iulie/1 august¹⁴, a doua zi ajunge la Amzulești¹⁵ și la 22 iulie/3 august trece Jiul¹⁶. În urma reorganizării armatei române pe baza Înaltului Ordin de zi nr. 38 din 23 iulie/4 august, Regimentul 12 Dorobanți rămâne în compunerea Brigăzii 1 (Ipătescu), brigadă care face parte din Divizia a 3-a a Armatei de operații¹⁷

În iulie 1877, ofițerii Regimentului 12 Dorobanți erau: locotenent-colonelul Ioan Racoviță (comandantul regimentului); maiorii Gheorghe Negruț și Constantin Cimbraneanu; căpitanii Gheorghe Belei, Nicolae Băicoianu (atașat de Corpul armată),

⁸ D.I.R., II, doc. 1243, p. 618; doc. 1337, p. 664; cf. *Cronica participării...*, p. 114-115 și 130; I. Mancaș, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 190.

⁹ *Ibidem*, III, doc. 651, p. 330; cf. R.I.N., doc. 154, p. 203.

¹⁰ *Ibidem*, doc. 532, p. 270; cf. R.I.N., doc. 151, p. 200, doc. 154, p. 203; *Cronica participării...*, p. 131.

¹¹ *Ibidem*, IV, doc. 768, p. 424.

¹² Cf. D.I.R., IV, doc. 768, p. 424.

¹³ Cf. 1866 - 1896, *Treizeci de ani de domnie ai regelui Carol I, Cuvântări și acte*, I, București, Editura Academiei, 1897, p. 436; cf. RIN, doc. 238, p. 289-290; I. Ceaușescu, V.I. Mocanu, I. Călin, *Drum de glorie, Pagini din eroismul armatei române în războiul nostru pentru independență României*, Craiova, Editura Scrisul românesc, 1977, p. 48.

¹⁴ D.I.R., V, doc. 84, p. 39; RIN, doc. 244, p. 294.

¹⁵ *Ibidem*, doc. 257, p. 299; D I R, doc. 172, p. 86-87.

¹⁶ *Ibidem*, doc. 412, p. 196 și doc. 483, p. 252.

¹⁷ C. Olteanu, *Contribuții...*, p. 211; *Cronica participării...*, p. 178.

Alexandru Bugiac, Constantin Baicanov, Constantin Lupașcu; locotenenții Dumitru Buiculescu, Florea Ionaș, Vasile Urian, Constantin Șişman, Ilie Velicovici, Grigore Busuioc, Xenofon Diamandescu și Vasile Manoliu; sublocotenenții Pavel Borșan, Toma Paplica, Georgescu Sava, Nicolae Papazol, Nicolae Antoniu, Vasile Alexandrescu, Nicolae Boerescu Gabriel Ștubeu, Gheorghe Ștefănescu, Alexandru Lupu și Ion Petrescu¹⁸

La 25 iulie/6 august Regimentul 12 Dorobanți ajunge la Islaz¹⁹, iar la 2/14 august la Celei²⁰ unde rămâne și în zilele următoare²¹, apoi trece Dunărea în ziua de 12/24 august 1877. Integrat într-un detașament al Diviziei a 3-a avea misiunea de a „proteja stabilirea podului peste Dunăre de la Siliștioara - Măgura, a cărui construcție începe la 14/26 august²². Detașamentul ocupă satele Măgura și Ghighen Mahala „spre a deschide și netezi calea oștirii noastre”²³ trimițând în acest fel avanposturi pe malul Iskărului. În vederea completării dotării materiale a unității bărlădene la 16/28 august Ministerul de Război face cunoscut Diviziei a 3-a că „s-a dat ordin Arsenalului București a libera în primirea delegatului Regimentului 12 Dorobanți 800 arme Krnka și 104.000 cartușe” și dă dispoziție să se trimită un delegat²⁴. Regimentul 12 Dorobanți, care la 17/29 august ocupa satul Ghighen Mahala²⁵, primește a doua zi ordin să facă parte din avangarda Diviziei a 3-a care se pune în marș spre Mitrovița. Scopul acestui marș era oprirea unei trupe inamice care, venind dinspre Plevna, avea „intențiunea a se rabate spre Dunăre”²⁶

În vederea apropierii de Plevna, Marele Cartier General ordonă la 19/31 august Diviziei a 3-a să se deplaseze de pe valea Iskărului pe valea Vidului²⁷. În seara zilei de 21 august/2 septembrie Regimentul 12 intră în dispozitiv în zona Kreta. Batalionul 2, care va rămâne la Kreta, are misiunea să observe valea Vidului și să susțină cavaleria, dacă este atacată de inamic, iar Batalionul 1 se deplasează în zona Kalișovăț la 24 august/5 septembrie cu misiunea să înceapă construirea unei redute pe înălțimile Kalișovățului, care dominau Ribenul²⁸

În timpul celei de a treia bătălii de la Plevna (30 august/11 septembrie) unități ale Diviziei a 3-a atacă reduta Baștabia (Grivița 2), dar atacul se încheie după 40 de minute cu un eșec și trupele Regimentului 12 Dorobanți, care constituiau rezerva diviziei, nu intră efectiv în luptă²⁹ Rămânând la Kreta și, respectiv, la Kalișovăț, batalioanele Regimentului 12 Dorobanți intră în compunerea Detașamentului dintre Vidin și Iskăr (comandat de colonelul George Slăniceanu, încă de la constituirea sa

¹⁸ D.I.R., V, doc. 467, p.232.

¹⁹ C. Olteanu, *Contribuții...*, p. 211; *Cronica participării...*, p. 178.

²⁰ *Cronica participării...*, p. 177.

²¹ I. Mancaș, *op. cit.*, în loc cit., p. 192; R. I. N., doc. 272, p. 312; D.I.R., V, doc. 514, p. 264-265.

²² *Ibidem*, doc. 488, p. 253; doc. 549, p. 280-281; doc. 626, p. 315; doc. 655, p. 327.

²³ *Ibidem*, doc. 853, p. 432. *Cronica participării...*, p. 195.

²⁴ Cf. D.I.R., V, doc. 929, p. 465.

²⁵ Cf. Ordinului Diviziei 3 la 17/29 august Regimentul 10 Dorobanți ocupă satul Beșli și Regimentul 12 Dorobanți satul Ghighen Mahala (cf. D.I.R., V, doc. 960, p. 485).

²⁶ *Ibidem*, doc. 992, p. 503-504; R.I.N., doc. 300, p. 334-335.

²⁷ *Cronica participării...*, p. 203.

²⁸ *România în războiul...*, p. 178.

²⁹ *Cronica participării...*, p. 221.

(11/23 septembrie)³⁰. În cadrul acestui detașament dorobanții bârlădeni execută lucrări genistice, fac recunoașteri și sprijină acțiunile executate de cavalerie împotriva formațiunilor otomane din zonă³¹. În ultimile zile ale lunii septembrie se încheie detașarea temporară a regimentului bârlădean în cadrul Detașamentului Slăniceanu, regimentul reintrând sub ordinea Diviziei a 3-a de care aparține de drept³². La 20 septembrie 1877, Regimentul 12 Dorobanți intră pe front în sectorul Bucov, unde se dă o luptă, la 8 octombrie 1877, care se soldează cu morți și răniți.

În octombrie și noiembrie Regimentul 12 încadrat în Divizia a 3-a participă la asediul cetății Plevnei³³. În dimineața zilei de 28 noiembrie/10 decembrie 1877, companiile 6 și 7 din Regimentul 12 Dorobanți, comandate de căpitanul Constantin Lupașcu și locotenentul Xenofon Diamandescu, aflate în avanposturi, „au văzut coloane mari de trupe inamice ieșind din Plevna spre Vidin și Opanez; în același timp, santinelele din avanposturile inamice au început a ieși din gropi retrăgându-se³⁴. În această situație cele două companii de dorobanți, alături de subunități din alte regimente, primesc ordin să atace inamicul care se retrage, pentru a ocupa Bukovu³⁵. Încă din primele ore ale dimineții, înainte ca soarta bătăliei care se dădea la vest de Vid între primul eșalon al trupelor lui Osman Pașa și trupele asediatoare să se decidă, unități ale diviziilor 2 și 3 române ocupă reduta Grivița 2, localitatea Bukov, creasta Bukovului și toate fortificațiile otomane de la nord de Plevna. Un batalion al Regimentului 6 Infanterie de linie intră în Plevna. Alte trupe române ale diviziilor 2, 3 și 4 atacă și imobilizează eșalonul al doilea al armatei otomane la ieșirea din Plevna, contribuind astfel la înfrângerea și capitularea lui Osman Pașa. Ofițerul norvegian Gunnar Șolfest Floot, prezent pe câmpul de luptă la 28 noiembrie/10 decembrie arată că „românii se ținuse(ră) mereu ca viespile de turci”³⁶.

Dintr-un raport al colonelului Gheorghe Anghelescu (comandantul Diviziei 3) aflăm că cele 2 companii din Regimentul 12 Dorobanți, împreună cu 2 companii din Regimentul 8 Infanterie de linie, „după o scurtă luptă cu inamicii în retragere care ieșise(ră) din șanțuri, a(u) ocupat creasta Bukovului la 7 ore și 15’, pierzând un singur om rănit din (Regimentul) al 12-lea Dorobanți” În raportul comandantului de regiment, locotenent-colonelul Ioan Racoviță, se relatează că cele două companii, urmărind inamicul „*cu pas de atac, cu ura, au ocupat înălțimile Bukovului și forturile; acest atac de urmărire a făcut pe inamic a părăsi și magaziiile cu material în forturile Bukovului, neavând timpul de a-l ridica*”³⁷

³⁰ *Ibidem*, p. 241; R. I. N, doc. 364, p. 393-394.

³¹ D.I.R., VI, doc. 781, p. 388.

³² *Cronica particii pării...*, p. 311.

³³ D.I.R., VII, doc. 1227, p. 730; cf. RIN, doc. 484, p. 498.

³⁴ C. Olteanu, I. Ceașescu, V. Mocanu, Gh. Bejancu, *Asalt la redute, Eroii ai războiului pentru independență*, ed. 2, București, Editura Militară, 1977, p. 194. În continuare, lucrarea va fi citată: *Asalt la redute*.

³⁵ D.I.R., VIII, doc. 35, p. 17; Ilie Ceașescu, Vasile I. Mocanu, I. Călin, *Drum de glorie...*, p. 216-217.

³⁶ Cf. R. Rosetti, *Notele unui ofițer norvegian înaintea și în timpul războiului de neatârnamare 1876-1878*, A.A.M., tom. VIII, mem. 19, București, 1928, p. 55.

³⁷ D.I.R., VII, doc. 1227, p. 730; cf. RIN, doc. 484, p.498; cf. I. Ceașescu, V.I. Mocanu, I. Călin, *Drum de glorie*, p. 223.

Comaniile 6 și 7 ale regimentului bârlădean capturează cu acest prilej 94 lăzi conținând 94.000 cartușe. Pentru energia cu care acționează sunt remarcați de comandantul regimentului și propuși pentru decorare căpitanul Constantin Lupașcu, locotenenții Xenofon Diamandescu și Dimitrie Buiculescu, sublocotenenții Ion Petrescu și George Ștefănescu, sergentul-major Toader Văleanu, sergenții Ion Băzu, Vasile Bursuc, Marin Arvătescu, Vasile Cazan, Ștefan Fătu, caporalii Pavel Airinei, Pavel Agiu, Costache Darie, Iordache Ciocu și soldații Ioanid Ciocânta, Ion Busciuc, Costachi Alexandri, Vasile Grija, Gheorghe Mitrofan, Marinichi Ștefan, Nistor Brătescu, Ion Avrașiu (rănit), Ioniță Purcel, Constantin Boboc, Ion Perișoară, Petru Carp, Nicolae Ionescu³⁸ Comportarea celor 2 companii de dorobanți din Regimentul 12 în ziua de 28 noiembrie/10 decembrie este evidențiată și într-un raport al colonelului Alexandru Gramont, comandantul Brigăzii 2 (care în acea zi avusese sub comanda sa cele 2 companii)³⁹, ca și într-un raport al colonelului Grigore Ipătescu, comandantul Brigăzii 1 (din care făcea parte de drept Regimentul 12)⁴⁰ Raportând generalului Alexandru Cernat purtarea trupelor ce comanda în ziua de 28 noiembrie/10 decembrie, colonelul George Angheliescu propune spre decorare pe toți ofițerii participanți la luptă și acordarea a câte 8 medalii și două cruci de fiecare companie. Ambii comandanți de brigăzi propun comandantului diviziei pentru decorare mai mulți militari din Regimentul 12 Dorobanți, în fruntea listei celor propuși fiind comandanții celor 2 companii, căpitanul Constantin Lupașcu și locotenentul Xenofon Diamandescu⁴¹

La 28 ianuarie/9 februarie 1878, același George Angheliescu, avansat între timp general, în calitate de comandant al Diviziei 4, anunță prin Ordinul de zi nr. 5 trupele în subordine care au fost decorate 24 grade inferioare din Regimentul 12 Dorobanți, care s-au evidențiat cu ocazia căderii Plevnei⁴²

După căderea Plevnei, Regimentul 12 Dorobanți intră la 1/13 decembrie în compunerea Brigăzii 1 (comandată de colonelul Otto Sachelarie) care face parte din Divizia 2, comandată de bârlădeanul (avansat general de brigadă tot acum) Mihail Christodulo-Cerchez⁴³ Pe baza înaltului Ordin de zi numărul 174 din 5/17 decembrie care stabilește o nouă organizare a armatei române (începând cu 7/19 decembrie) Regimentul 12 rămâne în Brigada 1 care intră în compunerea Diviziei a 4-a, comandată de generalul George Angheliescu⁴⁴.

Până la jumătatea lunii decembrie, în cadrul Brigăzii 1 comandate de Otto Sachelarie, Regimentul 12 Dorobanți se deplasează spre vest-nord-vest pentru a participa la asediul Vidinului, trecând la Kațamunița (Caceamunița), Trestenik și

³⁸ R.I.N., doc. 484, p. 499; cf. *Asalt la redute*, p. 186.

³⁹ D.I.R., VIII, doc. 15, p. 7-8.

⁴⁰ *Ibidem*, doc. 16, p. 8.

⁴¹ *Ibidem*, doc. 35, p. 18.

⁴² *Ibidem*, IX, doc. 316, p. 156

⁴³ *Ibidem*, VIII, doc. 5, p. 2-4; R.I.N., doc. 488, p. 501-503; *Cronica participării*, p. 327.

⁴⁴ *Ibidem*, doc. 124, p. 69-75; C. Olteanu, *Contribuții*, p. 218; *România în războiul...*, p. 309-310.

Rahova⁴⁵ În timpul marșului strategic de la Plevna spre Vidin trupele române, inclusiv regimentul bârlădean, au avut de înfruntat greutăți deosebite: În zilele de 7/19 9/21 decembrie „un viscol de o violență neobișnuită, cu temperaturi extrem de scăzute și zăpadă abundentă s-a abătut asupra întregii zone dintre Carpați și Balcani(...). Drumurile și așa greu practicabile, au fost acoperite cu troiene, iar gerul a atins minus 25 de grade (...). Ca urmare mersul coloanelor s-a executat lent, cu repetate și îndelungi staționări pentru odihna militarilor extenuați de eforturile supraomenești depuse de-a lungul fiecărei etape. S-au înregistrat cazuri de degerare (...)”⁴⁶

În cadrul dispozitivului de asediere a Vidinului, Divizia a 4-a ocupă sectorul 1 la sud de Vidin, între Dunăre și pârâul Belarada⁴⁷ În cadrul acestui sector Brigada Sachelarie este dispusă - de la 2/14 ianuarie 1878 – la aripa dreaptă, în zona Vidbol Nazâr Mahala (pe șoseaua Vidin – Belogradcik)⁴⁸. În ziua de 12/24 ianuarie, când unitățile române, de sub comanda generalului Cerchez, obțineau victoria de la Smârdan, Regimentul 12 (însoțit și de alte trupe din Brigada Sachelarie) înaintează ocupând „defileul format din șoseaua ce duce la Vidin”, ajungând în dreptul localității Tatargik⁴⁹. Regimentul bârlădean rămâne pe poziții în fața Vidinului până la semnarea armistițiului și intrarea trupelor române în Vidin, fiind cantonat Vidbol⁵⁰.

În cadrul Diviziei a 4-a regimentul bârlădean participă la noua dislocare a armatei române din primăvara anului 1878, determinată de agravarea relațiilor cu Rusia în urma refuzului demn și justificat al României de a ceda sudul Basarabiei. În vederea realizării dispozitivului ordonat, unitățile Diviziei a 4-a ajung la Slatina la 16/28 mai și trec la „organizarea lor în teren pentru apărare”. Împreună cu celelalte regimente ale Diviziei 4, Regimentul 12 trece Dunărea în a doua jumătate a lunii februarie 1878, concentrându-se la Calafat, iar în luna mai este dislocat în zona Slatina⁵¹.

În urma Congresului de Pace de la Berlin s-a decretat, la 29 iulie/10 august 1878, trecerea armatei pe picior de pace, începând cu data de 5/7 august⁵². Ca urmare, unitățile s-au pus în marș spre orașele de reședință, regimintele mai îndepărtate printre ele numărându-se și regimentul bârlădean de dorobanți, fiind îmbarcate în trenuri. Regimentul 12 Dorobanți s-a întors la Bârlad la 7/19 august. Într-o adresă a prefecturii

⁴⁵ D.I.R., VIII, doc. 156, p. 92; doc. 157, p. 93; doc. 406, p. 219; cf. *Cronica participării*, p.335; RIN, doc. 502, p. 517-518; *Societatea românească la 1877. Memorii ale unor luptători. Antologie* de Valeriu Râpeanu, București, Editura Militară, 1977, p. 30.

⁴⁶ *Independența României...*, p. 311.

⁴⁷ *România în războiul...*, p. 315; cf. Gh.D. Stoean, I.G.Pană, *Epopoea independenței României 1877-1878. Omagiu și recunoștință celor ce s-au jertfit pentru neatârănarea și libertatea patriei*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977, p.317; *Cronica participării...*, p. 351.

⁴⁸ *Ibidem*, p.359; cf. Gh. Stoean, *De la Grivița la Vidin, 1877-1878*, București, Editura Militară, 1980, p. 172.

⁴⁹ *Cronica participării...*, p. 370; *Istorici români și străini despre războiul de independență al României (1877-1878)*, București, Editura Militară, 1979, p. 247.

⁵⁰ D.I.R., VIII, doc. 1058, p. 561-566; cf. RIN, doc. 536, p. 560-561.

⁵¹ Cf. I. Ceașescu., *op. cit.*, p. 307.

⁵² R.I.N, doc. 574, p. 636; cf. *România în războiul...*, p. 384.

județului Tutova către Ministerul de Interne se arăta că: „*Regimentul 12 Dorobanți a fost așteptat în orașul Bârlad la 7/(19) august, când autoritățile, garda civică, cum și marea majoritate a populației orașului erau încă de dimineață la gară*”⁵³

În compania din anii 1877-1878, Regimentul 12 Dorobanți, alături de laurii victoriei și decorații, a înregistrat și 8 morți: „morți prin spitale, din cauza epidemiilor” și unul singur, soldatul Teodor Albu din Chilenii Tutovei (azi sat în comuna Coroiești, județul Vaslui) căzut în fața Plevnei la 28 noiembrie/10 decembrie, dar nu pe coastele Bukovului, ci în asaltul Opanezului, pentru că se rătăcise de propria sa companie și se amestecase printre oamenii Brigăzii colonelului Sachelarie”⁵⁴.

O unitate militară în cadrul căreia participă la Războiul de Independență numeroși bârlădeni și tutoveni, este Regimentul 6 Călărași (cu garnizoana în Focșani)⁵⁵ În organica Regimentului 6 Călărași intră escadroanele 1 Putna 2 - Râmnicu Sărat 3 - Tecuci și escadronul 4 - Tutova (ultimul cu reședința la Bârlad)⁵⁶ Pe toată durata războiului Regimentul 6 Călărași (comandat de colonelul George Arion) a făcut parte din Brigada de cavalerie a colonelului Constantin Formac⁵⁷

Ca și celelalte subunități ale Brigăzii Formac, escadronul Tutova, mobilizat în primele zile ale lunii aprilie 1877, este dislocat în zona Giurgiu⁵⁸. În luna mai escadroanele Brigăzii Formac se deplasează în Oltenia⁵⁹, fiind cantonate în zona Bistreț - Rast - Gighera⁶⁰ Timp de câteva săptămâni ele fac serviciu de avanposturi la

⁵³ C. Corbu, *1877-1878. Războiul național și popular al românilor pentru independență deplină*, București, Editura Politică, 1977, p. 193.

⁵⁴ M. Pelin, *Căderea Plevnei*, 28 noiembrie 1877, București, Editura Albatros, 1977, p. 79.

⁵⁵ În preajma războiului de independență armata română dispune de 32 escadroane de călărași cu schimbul grupate în 8 regimente. Conform unei decizii a Ministerului de Război din 17/29 decembrie 1875, escadroanele primesc numele județelor de unde se recrutează ostașii și unde au garnizoana.

⁵⁶ Gh. D. Stoean, I.G. Pană, *op. cit.*, p. 47. În timpul campaniei din 1877-1878 fiecare escadron (deci și escadronul Tutova) cuprindea 100 de călărași și 20 de oameni pe jos (cf. *Independența României, Documente, I, Documente și presă internă*, coord. Ionel Gal, București, Editura Academiei, 1977, doc. 55, p. 81-82).

⁵⁷ Din aprilie 1877 și până la 7/19 decembrie 1877 în organica Brigăzii Formac intrau Regimentele 5 și 6 Călărași; din decembrie 1877 și până la sfârșitul campaniei Formac are în subordine Regimentele 6 și 9 Călărași (cf. R.I.N, doc. 81, p. 137-138 și doc. 495, p. 508-513; cf. D.I.R., VIII, doc.124, p.69-75).

⁵⁸ *Ibidem*, II, doc. 219, p.141; doc. 222, p. 141; doc. 772, p. 396; doc. 1033, p. 516; cf. R.I.N., doc. 88, p.150; doc. 102, p. 163-164; *Cronica participării...*, p. 90-91; *România în războiul...*, p. 94-96.

⁵⁹ D.I.R., II doc. 1245, p. 619; III, doc. 173, p. 89.

⁶⁰ *Ibidem*, doc. 403, p. 208. În timpul staționării Regimentului 6 la Bistreț se semnalează unele neajunsuri. Astfel, medicul regimentului Șerbănescu face cunoscut colonelului Arion (la 27 mai/8 iunie) calitatea proastă a alimentelor. Șerbănescu raportează, printre altele: „carnea ce se aduce pentru consumație de la Intendența din Băilești pute (...) din cauza căldurii și a distanței depărtate și unii din domnii comandanți de escadroane primesc carne pe câte patru zile, încât nu o mai pot mânca oamenii de putoare, neputându-se conserva fiind timpul călduros”. Iar despre pâine medicul informează că este „de o calitate foarte proastă, mai mult tărăță și nefrământată bine, precum și uscată și cel puțin de vreo câteva zile, încât nu este în stare a se mânca” (cf. D.I.R., III, doc. 655, p. 336).

Dunăre, respingând incursiunile turcești și organizând recunoașteri⁶¹. În zilele de 16/28 - 18/30 iunie 1877 participă la acțiunile de sprijinire a vaporului rus „Ada” care încearcă să treacă de la Turnu Severin la Turnu Măgurele. Escadroanele de cavalerie subordonate colonelului Fornac trec Dunărea, pe pontoane și portițe la 12/24 august, făcând parte din avangarda Diviziei 3⁶². În zilele următoare călărașii înaintează pe Valea Vidului executând recunoașteri⁶³ și se instalează la Mitrovița (la 24 august/5 septembrie)⁶⁴.

Împreună cu alte unități de călărași și roșiori, Regimentul 6 Călărași intră, la 24 august/5 septembrie, în componerea Corpului de Cavalerie Lașkarev⁶⁵. Unitățile unui corp execută recunoașteri pentru a determina mișcările inamicului pe comunicațiile Plevna - Sofia și Plevna - Vidin și încearcă să interzică comunicațiile dinspre vest ale Plevnei⁶⁶. O ciocnire mai importantă cu inamicul o are cavaleria română la 5/17 septembrie lângă Kneaja (Kneja). Un detașament de circa 150 de cerchezi călări este pus pe fugă de către un escadron de roșiori și un escadron de călărași și cu această ocazie soldatul Vasile Mohor din Regimentul 6 Călărași (escadronul Tutova) capturează un steag⁶⁷. Corpul de cavalerie româno-rus (pus sub comanda generalului Krâlov la 7/19 septembrie) încearcă, la 10/22 și 14/26 septembrie, să captureze două coloane de aprovizionare care se îndreptau spre Plevna⁶⁸.

În ziua de 19 septembrie/1 octombrie Escadronul Tutova participă la un atac demonstrativ al Brigăzii Fornac, organizat în scopul sprijinirii unei recunoașteri executate de Divizia 2 în zona Opanezului⁶⁹. Corpul de cavalerie româno-rus (comandat începând cu 11/23 octombrie de generalul Arnoldi) contribuie indirect, prin împiedicarea trimerii de ajutoare otomane localităților asaltate de trupele româno-ruse, la căderea Gorni Dubnikului, Telișului și Dolni Dubnikului (la 12/24, 16/28 și 19/31 octombrie)⁷⁰. Căderea acestor localități, a însemnat realizarea blocadei complete a Plevnei. În această perioadă (12/24-19/31 octombrie), Escadronul Tutova și celelalte

⁶¹ D.I.R., IV, doc. 3, p. 54 -55; doc. 95, p. 56 -57; doc. 109, p. 62 - 63; doc. 118, p. 65-66; doc. 147, p. 78; doc. 154, p. 82; doc. 161, p. 85-86; doc. 162, p. 86-87.

⁶² C. Căzănișteanu, M.E. Ionescu, *Războiul neatârării României, împrejurări diplomatice și operații militare 1877-1878*, p. 170-171; cf L. Loghin, C. Ucrain, *Plevna 1877*, București, Editura Militară, 1967, p. 39.

⁶³ *Ibidem*, p.40; cf. *Cronica participării...*, p.194 și 198-199; DIR, V, doc. 983, p. 496-498 și doc. 487, p. 499-501.

⁶⁴ *Ibidem*, V, doc. 1054, p. 521-522; cf. RIN, doc. 303, p. 337; *Cronica participării...*, p. 200, 202 și 207.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 208; cf. Gh. D. Stroean, I.G. Pană, *op. cit.*, p. 179.

⁶⁶ *Cronica participării...*, p.216; cf. C.Căzănișteanu, M.E. Ionescu, *op.cit.*, p. 192.

⁶⁷ Vasile Mohor s-a născut în comuna Barcea, plasa Bârlad, județul Tecuci (azi județul Galați). Concentrat în aprilie 1877, a făcut războiul în cadrul escadronului Tutova al Regimentului 6 Călărași. În ciocnirea de la 5/17 septembrie de lângă Kneaja, soldatul Vasile Mohor pornește în urmărirea unui ofițer inamic și îl străpunge cu sabia luându-i stindardul pe care acesta căuta să-l salveze. Medalioane biografice Vasile Mohor găsim în volumele: *Viteji ai neamului 1877-1878*, redacție coordonată Florica Georgescu și Elena Pălanceanu, București, 1977, p. 192-196; Fl. Tucă, M.Ciocoiu, F.Chirea, *Bărbați ai datoriei 1877-1878 Mic dicționar*, București, Editura Militară, 1979, p.186; *Asalt la redute...*, p.78-81.

⁶⁸ D.I.R., VI, doc. 617, p.306-307; cf. *Cronica participării...*, p. 247; C.Căzănișteanu, M. E. Ionescu, *op. cit.*, p. 218-219.

⁶⁹ D.I.R., VI, doc. 617, p. 307.

⁷⁰ R.I.N., doc. 392, p. 419-420.

escadroane ale Regimentului 6 Călărași acționează în zona Mahaleta-Ienika, executând recunoașteri și punând pe fugă cetele de bașbuzuci care jefuiau satele bulgare⁷¹ La sfârșitul lunii octombrie Brigada Farmac este trecută temporar în subordinea Diviziei a 4-a care este mutată la vest de Vidin. Ca urmare, Escadronul Tutova, ca și celelalte escadroane din Regimentul 6 Călărași se numără, începând cu 5/17 noiembrie, printre trupele sectorului 6 (al frontului din jurul Plevnei), sector pus sub comanda generalului Ganețki⁷².

La începutul lunii decembrie, Brigada Formac intră în componerea Diviziei a 4-a⁷³ În cadrul acestei divizii, alături de celelalte escadroane ale Regimentului 6 Călărași, Escadronul Tutova participă la marșul strategic spre vest-nord-vest (de la Plevna la Vidin), desfășurat în condiții naturale vitrege în luna decembrie 1877⁷⁴

De la sfârșitul lunii decembrie până la ultima decadă a lunii ianuarie 1878, Regimentul 6 face parte din dispozitivul Diviziei a 4-a care acționează în sectorul 1 (din fața Vidinului)⁷⁵. De la 25 ianuarie/4 februarie escadroanele Regimentului 6 sunt trecute temporar în subordinea Diviziei a 2-a (comandată de generalul Cerchez), acționând până la încheierea ostilităților la nord-est de Vidin și fiind cantonate la Kutova⁷⁶.

În ziua de 5/17 februarie, Regimentul 6 Călărași revine la marea unitate de care aparținea de drept, Divizia a 4-a⁷⁷ cu care trece Dunărea în țară (la 7/19 februarie)⁷⁸ Cu participarea la noua dislocare a armatei române în primăvara anului 1878 se încheie campania Escadronului Tutova.

Dintre combatanții bărlădeni s-au remarcat în mod deosebit: maiorul Ion Arabu⁷⁹, colonelul (generalul) Mihail Cristodulo-Cerchez⁸⁰, locotenent-colonelul Ioan

⁷¹ *Ibidem*, doc. 398, p. 425-426.

⁷² *Cronica participării...*, p. 293-294.

⁷³ De la mobilizare (aprilie) și până la 1/13 decembrie 1877, Brigada

Formac (alcătuită din Regimentele 5 și 6 Călărași) aparținuse, teoretic, de Divizia a 3-a, chiar dacă fusese detașată temporar pentru a face parte din Corpul de cavalerie româno-rus și apoi fusese detașată ca a doua brigadă de cavalerie a Diviziei a 4-a. De la 1/13 la 7/19 decembrie, Brigada Formac aparține de Divizia a 4-a comandată de generalul Racoviță. După reorganizarea armatei române (de la 7/19 decembrie) Brigada Formac (și ea reorganizată) aparține de Divizia a 4-a (comandată de generalul Anghelescu).

⁷⁴ *Societatea românească la 1877...*, p. 30.

⁷⁵ Inițial, Regimentul 6 Călărași este cantonat la Snagov (cf. *România în războiul...*, p. 315). În ziua de 14/26 ianuarie 1878 Regimentul 6 este mutat la Târnek (Cf. RIN, doc. 536, p. 560).

⁷⁶ *Ibidem*, doc., 551, p. 576.

⁷⁷ *Cronica participării...*, p. 388; cf. DIR, IX, doc. 532, p. 249-250.

⁷⁸ Ca și Regimentul 12 Dorobanți, Regimentul 6 Călărași este dislocat în zona Slatina (cf. *Cronica participării...*, p. 409).

⁷⁹ „În Bârlad, orașul nostru drag, în cartierul Munteni, pe strada Petru Rareș nr.11, într-o casă modestă, cu o curte mare în față, locuia acum mai bine de o sută de ani, prin anul 1875, familia căpitanului de infanterie Arabu Ion, căsătorit cu Aristița, născută Antonescu. Acesta era un om de statură mijlocie, cu părul blond, cu ochi frumoși, și cu privirea pătrunzătoare. Părinții noștri povesteau despre el că era un om integru, cinstit, foarte muncitor, foarte devotat serviciului și un mare patriot. În anul 1876, făcea parte din Regimentul 14 Dorobanți Divizia a 4-a Infanterie, care nu era în garnizoana Bârlad. În anul 1877 este avansat la gradul de maior și pleacă cu acest regiment din Moldova spre Dunăre, pentru a lua parte la războiul pentru independență împotriva turcilor” (vezi Ioan A.Negoescu, *Contribuția bărlădenilor la Războiul de Independență 1877-1878*, în B.O.A., I, 1980, p.139-143).

Racoviță, sergentul Nicolae Tenescu⁸¹. De războiul de independență se leagă și numele medicului Vasile Michael⁸².

Incontestabil, Mihail Christodulo Cerchez⁸³ este cel mai cunoscut erou bărlădean al Independenței, este ofițerul de numele căruia se leagă capitularea mușirului (mareșalului) Osman Pașa. În 1876, Cerchez îndeplinește funcția de comandant al Corpului de observație de la Dunăre (iunie-octombrie), iar războiul din 1877-1878 îl face în calitate de comandant de divizie; de la mobilizare până la 23 iulie/4 august comandă Divizia 1; după 23 iulie/4 august comandă Divizia de rezervă (care la 9/21 septembrie este reorganizată și primește numele de Divizia 2 activă). Divizia 2 (Cerchez) ia parte la asediul Plevnei (în sectorul Ganețki). În dimineața zilei de 28 noiembrie/10 decembrie înștiința că trupele inamice părăsesc fortificațiile din fața diviziei sale și dă ordin regimentelor din subordine să înainteze. Regimentele Diviziei 2 active ocupă reduta Grivița 2 și fortificațiile de la Bukov. Din ordinul colonelului Cerchez la orele 10 un batalion de infanterie intră în Plevna. Unitățile Diviziei Cerchez, alături de alte trupe, nimicesc până la orele 12 eșalonul 2 al inamicului capturând mii de prizonieri. La orele 13 mușirul Osman Pașa, văzând că

⁸⁰ Vezi Oltea Rășcanu Gramaticu, *Un erou al plaiurilor bărlădene, generalul Mihail Cristodol Cerchez*, în B.O.A., III, 1984, p. 163-176; Elena Pălănceanu, *Un fiu al Bărladului – generalul Mihail Cristodol Cerchez*, în vol. *Vitejii neamului 1877-1878*, București, 1977.

⁸¹ Nicolae Tenescu a luat parte la războiul din 1877-1878 ca sergent în Regimentul 10 Dorobanți și s-a distins în timpul atacului dat asupra redutei Grivița 2 la 30 august/11 septembrie, când a fost rănit. În urma mobilizării armatei române din aprilie 1877, Regimentul 10 Dorobanți în care este încadrat și sergentul bărlădean se întrunește la Tecuci, se deplasează cu trenul la București și de aici (pe jos) la Stănești, în zona Giurgiu. În luna mai Regimentul se deplasează la Moțăței, în iunie la Rast, iar la 13/25 august trece Dunărea pe pontoane și ajunge la Ghighen. În atacul dat la 30 august/11 septembrie asupra redutei Grivița 2, Regimentul 10 Dorobanți a făcut parte din coloana de atac a Diviziei 3. În timpul acestui atac sergentul Nicolae Tenescu este grav rănit, suportând consecințele acestei răni până la moarte. În raportul adresat comandantului de brigadă, comandantul Regimentului 10 Dorobanți (locotenent-colonelul George Măldărescu) citează, printre sergenții care s-au distins, și pe Nicolae Tenescu. La 8/20 mai 1878 Tenescu este avansat sergent-major.

⁸² Medicul bărlădean Vasile Michael a lucrat în timpul războiului de independență la Secția a II-a chirurgicală a Spitalului militar central din Turnu Măgurele. Spitalul militar central la care este numit Michael în toamna anului 1877 este cel mai important din cele 10-12 spitale din Turnu Măgurele și este instalat în cazarma dorobanților. La etajul acestei clădiri funcționează, începând cu luna septembrie 1877, Secția a II-a chirurgicală care este condusă de generalul D(octo)r c(ă)p(it)(an) Hahn, ajutat de doctorul român Michael. Medicul Vasile Michael a ținut un registru cu răniții internați în secția respectivă. În cadrul Secției a II-a chirurgicale Michael „se ocupa de corespondența administrativă și sanitară, lucrările statistice și de cancelarie; tot el a fost însărcinat cu primirea și evacuarea răniților și bolnavilor. Racoviță îl jignește în repetate rânduri și cere întoarcerea sa la ambulanța unde a mai lucrat. Label arată că „de un timp încoace (...) domnul șef al regimentului (...) găsește de cuvîntă de a ridiculiza pe coreligionarii mei prin tot felul de istorioare jidănești (...) și că aceasta o face mai cu seamă la masa, în fața mea”(cf. D.I.R., VII, doc. 76, p. 40). În continuare, Label relatează că locotenent-colonelul i se adresează cu „pronunții jidănești, precum cu următoarele cuvinte: doctore, maninci fripturi de ghischi?” (Cf. D.I.R., VII, doc. 76, 40-41).

⁸³ Numele său dinspre tată apare în diverse documente sub forme diferite: Christodol, Christodor, Christodul, Christodur, Christodulo. Cele mai frecvente sunt primele trei. În timpul războiului de independență, colonelul, apoi generalul Cerchez, utilizează în semnarea actelor numele de Christodol (Ion Al. Roșianu, *Album Apărătorilor Independenței în Războiul de la 1877-1878*, București, 1897, p.38; vezi și Lucian Predescu, *Enciclopedia Cugetarea*, București, Editura Cugetarea, 1940, p.1983; *Dicționar enciclopedic român*, vol.I, București, 1962, p. 582).

eșalonul 1 este oprit și eșalonul 2 anihilat, își dă seama că nu mai are șanse de izbândă. Rănit la un picior și transportat într-un canton (căsuță sărăcăcioasă) de pe marginea șoselei Plevna-Sofia (în apropierea podului peste Vid), mușirul trimite un ofițer superior otoman la comandantul „celor mai apropiate trupe inamice”.

Cel mai apropiat „comandant inamic”, comandantul de divizie Cerchez, însoțit de mai mulți ofițeri, a intrat în cantonul unde erau Osman Pașa și statul său major. Colonelul român îl salută pe Osman Pașa care se declară prizonier, împreună cu armata sa, și întrebă de condițiile capitulării. În unele lucrări se afirmă că Osman Pașa ar fi declarat: „Capitulez cu armata mea, predându-mă junei și bravei armate române”. Cerchez răspunde lui Osman Pașa că el nu are competența (nefiind decât colonel) pentru a putea stabili condițiile capitulării. Colonelul român elogiază pe marele comandant învins și îi pune ca gardă o companie de infanterie. El trimite după instrucțiuni la generalul Ganețki și raportează evenimentele prințului Carol.

La 1/13 decembrie Mihail Christodulo Cerchez este avansat general de brigadă și la 7/19 decembrie la reorganizarea armatei române, primește comanda Diviziei 2 (și ea reorganizată).

În fruntea diviziei sale, generalul Cerchez mășăluiește spre Vidin, ocupând sectorul 3, de nord, cel în care se dau cele mai puternice lupte: asaltul de la Smârdan și Inova din 12/24 ianuarie 1878 și respingerea puternicului contraatac otoman din dimineața următoare. Păstrând comanda Diviziei 2, Cerchez este numit comandant al cetății Vidin 12/24 februarie).

Tutovenii au contribuit la susținerea materială a Războiului de Independență prin mai multe modalități: suportarea rechizițiilor; donarea de sume de bani, pâine, făină și alte produse pentru armata română; strângerea de bani în mod special pentru cumpărarea de arme; constituirea unor comitete pentru strângerea de fonduri și efecte pentru răniți și îngrijirea acestora. În cadrul rechizițiilor⁸⁴, Bârladul trebuie să pună la dispoziția armatei ruse în trecere clădiri pentru amenajarea unui spital și a unui birou poștal. La 21 aprilie/3 mai 1877, primarul Bârladului, Ganea, raporta la Ministerul de Interne că a primit o adresă din partea „șefului superior (al) spitalului militar roșianu (rusesc), prin care anunță sosirea pentru mâine 22 aprilie (4 mai) a 420 bolnavi și tot personalul spitalului (și care) nu se mulțumește cu casele de care s-ar putea dispune. Pretinde cele mai bune case din oraș și mai toate școlile”⁸⁵

A doua zi, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice adresându-se Ministerului de Interne, arată că, printr-o telegramă, directorii școlilor de băieți și fete din Bârlad se plâng că aceste școli vor fi închise pentru ca în localurile lor să se organizeze spitale pentru armata rusă. Ministerul de Interne este rugat să pună la dispoziția rușilor alte clădiri, pentru ca școlile bârlădene să nu se închidă⁸⁶. Se pare că școlile din Bârlad nu au fost închise.

⁸⁴ Documentele arată că în județul Tutova au fost rechiziționate pentru armată diferite produse alimentare (pâine, grâu, fasole, linte, mazăre, bob, brânză), vite de măcelărie (boi, vaci, oi și berbeci) și cai. Produsele, obiectele și vitele rechiziționate erau încărcate în trenuri în gara Bârlad. Documentele nu specifică însă ce cantități din aceste produse au fost rechiziționate din Bârlad.

⁸⁵ D.I.R., II, doc. 648, p. 336.

⁸⁶ *Ibidem*, doc. 672, p. 351.

O dovadă în acest sens este faptul că la 23 iulie/4 august „Casa proprietății moșiei Târgului Bârlad” roagă Ministerul de Interne, printr-o adresă, să intervină pentru ca autoritățile ruse să plătească chiria stabilită de comun acord pentru spitalul armatei imperiale ruse, instalat în clădirile administrației moșiei. În această adresă se arăta că maiorul rus Berg, șeful spitalului rusec, semnase cu autoritățile române un contract pentru închirierea clădirii cu 1798 lei pe 6 luni, dar Berg a fost înlocuit cu maiorul Gaberman care „nu a semnat contractul invitând partea română să se adreseze inspectorului spitalelor rusești, Cosinschi, la Zimnicea”⁸⁷ În încheiere se preciza că „ulterior șeful spitalului instalat în clădirea moșiei anunță că toate spitalele rusești se mută la Brăila, fără să menționeze ceva despre plata chiriei. Ca urmare clădirea a rămas goală și cu chiria neplătită”⁸⁸

Tot în Bârlad, la cererea maiorului Berg, s-au dat pentru Biroul poștal rusec „două dughene compuse din patru odăi proprietatea d(omnu)lui G. Vasiliu”⁸⁹. În urma plângerii proprietarului, primarul Bârladului, Samu, cere (la 7/19 decembrie) Ministerului de Interne să intervină pentru ca biroul poștal al armatei ruse să plătească proprietarului chiria stabilită prin contract - 20 de poli imperiali pe șase luni.

Conștienți de faptul că, după cum spunea Mihail Kogălniceanu, „*avem brațe dar nu avem puști*”, bârlădenii, populație și autorități deopotrivă, participă la acțiunea de donare de fonduri pentru armată sau pentru cumpărarea de arme.

Încă de la 28 aprilie/10 mai, Vasile Mitrea, prefectul județului Tutova, raporta la Ministerul de Interne: „Consiliul județean a oferit astăzi pentru armată 12.000 lei”⁹⁰. Din presa timpului aflăm că pentru organizarea acțiunii de colectare de fonduri pentru cumpărarea de arme se creează un comitet: „la 4 (/16) septembrie 1877, la Bârlad, un mare număr de cetățeni, întruniți în localul Primăriei, au ales comitetul care să se ocupe cu distribuirea listelor de strângere a banilor pentru cumpărarea de arme”⁹¹.

La această întrunire unul dintre vorbitori arăta că „șara suferă de criză financiară și fiecare cetățean a dat și trebuie să dea spre acoperirea nevoilor ce se simt în războiul ce purtăm”⁹². Alături de ceilalți locuitori, evreii bârlădeni se gândesc să contribuie la sprijinirea Războiului de Independență. În acest scop la Bârlad s-a constituit comitetul „Junimea israelito-română” care a început să colecteze bani, deoarece, spuneau ei, „ni se impune sacra datorie de a alege în ajutorul bravilor soldați”⁹³. Acest comitet strânge pentru armată 225 lei în iunie 1877 și 4020 lei în luna următoare.

La susținerea Războiului de Independență și-au adus contribuția și cadrele didactice și elevii din Bârlad. După cum se relatează în „Monitorul Oficial” din 18/30 mai 1877 „*vibrante sentimente de satisfacție și bucurie, prilejuite de proclamarea*

⁸⁷ *Ibidem*, V, doc. 276 p. 130-131.

⁸⁸ *Ibidem*.

⁸⁹ *Ibidem*, VIII, doc. 187 p. 105-106.

⁹⁰ *Ibidem*, II, doc. 921, p. 465; C. Olteanu. *Masele populare și războiul de independență*, București, Editura Militară, 1977, p. 131.

⁹¹ Ion Popescu-Puțuri. „*Masele populare în războiul pentru cucerirea independenței absolute a României, 1877-1878*, București, Editura Politică, 1979, p. 223.

⁹² *Ibidem*, p. 223-224.

⁹³ Gh. Sibechi, *Oameni și fapte din războiul de independență*, AIIAI, XIV, 1977, p. 471.

*independenței, au manifestat profesorii liceului din Bârlad*⁹⁴. Dintre cadrele didactice bârlădene care donează sume de bani pentru dotarea armatei se numără și profesorul Stroe Belloescu⁹⁵ Într-o listă publicată în „Monitorul Oficial” din 10/22 mai 1877, alături de alți cetățeni ai Bârladului care donează pentru armata română cai sau bani, este trecut și profesorul Stroe Belloescu, care face o donație de 300 de lei „pentru a se face față cheltuielilor ce necesită în prezent întreținerea armatei române”⁹⁶

Sub îndrumarea unor cetățeni mai în vârstă (de obicei profesorii lor) și elevii contribuie la susținerea războiului. Astfel, Nicolae Petrașcu, elev la liceul din Bârlad, a participat împreună cu artiștii C.G.Robescu și D.M.Serrea (din Tecuci) la o reprezentație teatrală de pe urma căreia s-a strâns suma de 100.25 lei, sumă donată în folosul ostașilor români răniți prin intermediul „Comitetului doamnelor din Tecuci”⁹⁷ Printre cei care donează bani pentru armată se numără reprezentanți din diferite categorii sociale. Un mare proprietar din Bârlad, I.G.Diamandi, a răspuns la apelul „Comitetului central pentru ajutorarea armatei și ostașilor români răniți” oferind 1000 de lei⁹⁸. În atențiunea de sprijinire a frontului se încadrează și feroviarii din gara Bârlad, care donează o parte din salariul lor⁹⁹

Bârlădenii au donat armatei române mari cantități de pâine și făină de grâu. Ei veneau astfel în întâmpinarea unei dispoziții a primului ministru (I.C.Brătianu) care cerea, la 6/18 aprilie, prefectilor din câteva județe, printre care și județul Tutova, să fabrice câte 100.000 de pâini și să le expedieze cu trenul la București „pentru nutrimentul armatei române concentrate”¹⁰⁰. La 7/19 aprilie prefectul județului Tutova, Vasile Mitrea, raporta Ministerului de Interne: „Consiliul comunal al urbei Bârlad a oferit gratis pentru armată 20.000 oca pâine. În curând se va începe coacerea și trimiterea la București”¹⁰¹ Câteva zile mai târziu (la 15/27 aprilie) primarul Bârladului (Ganea) raporta aceluiași minister că din 20.000 de pâini oferite de comuna Bârlad armatei române concentrate, s-au expedit Ministerului (de) Resbel 1260 pâini la 10 aprilie și 3160 ocale făină de grâu la 14 aprilie”, restul urmând să fie trimis ulterior¹⁰² Într-un nou raport adresat Ministerului de Interne, primarul Ganea arăta că, pe lângă cele 1260 de pâini și 3156 ocale făină s-a mai expedit la 29 aprilie/11 mai „încă 5200

⁹⁴ *Ibidem*, p. 478.

⁹⁵ În timpul războiului de independență profesorul Stroe Belloescu a servit în Garda Națională, în calitate de comandant de batalion. Batalioanele Gărzii Naționale au avut ca misiune să apere teritoriul țării în timpul cât armata română a fost în sudul Dunării. Ni se pare imprecisă sau chiar exagerată, afirmația că Stroe Belloescu a făcut „războiul pentru independență (..) în calitate de comandant de batalion” afirmație prezentă în lucrarea *Independența României*, bibliografia., p.213. Din această afirmație s-ar putea trage concluzia că profesorul bârlădean a participat efectiv la campanie. În realitate Stroe Belloescu a făcut războiul la Bârlad.

⁹⁶ Fănică Ursu, *Câteva date despre contribuția tutovenilor la cucerirea Independenței naționale a României*, B.O.A, I, p. 123; Florin Stănculescu, *Aspecte privind contribuția cadrelor didactice la războiul de independență*, S.A.I., tom. XXXIII-XXXIV, 1976 București, p. 67.

⁹⁷ D.I.R., V, doc. 1266, p. 633-634; Gh. Sibechi, *op. cit.*, p.473.

⁹⁸ I.Popescu Puțuri ș.a., *op. cit.*, p. 215.

⁹⁹ *Ibidem*, p. 285.

¹⁰⁰ D.I.R., II, doc. 207, p. 136.

¹⁰¹ *Ibidem*, doc. 231, p. 144.

¹⁰² *Ibidem*, doc. 443, p. 241.

ocale făină”, la Ministerul de Război¹⁰³. Alte cantități de făină sunt trimise, începând din luna iulie, la Brăila, „pentru facerea de pesmeți”¹⁰⁴.

Ziarul „Românul” din 16 septembrie 1877 arată că la apelul guvernului s-au colectat în toată țara fonduri pentru cumpărarea de arme necesare armatei, acțiune de „manifestare națională”, orașul Bârlad cumpărând 2000 de puști.

Populația județului Tutova și orașului Bârlad a răspuns afirmativ rechizițiilor de animale, alimente și cereale, făcute de stat. Astfel pentru serviciile armatei și transporturile de materiale au fost rechiziționate 24 de trăsuri și 225 căruțe, care au parcurs 4968 km, adică de 12 ori distanța Iași – București¹⁰⁵

În activitatea de strângere de fonduri și ajutoare a răniților o activitate susținută a desfășurat „Societatea Damelor Bârlădene”, constituită la 17/29 mai 1877¹⁰⁶. Scopul fondării acestui comitet rezultă cu claritate din procesul-verbal încheiat la constituire: „*de a veni în ajutorul soldaților români ce ar suferi răniți din partea inamicului în apărarea țării noastre*”¹⁰⁷. Pentru realizarea scopului propus s-a hotărât să se strângă bani și efecte prin liste de subscripție. Printre bârlădenii care donează „Societății Damelor Bârlădene” bani și efecte în scopul ajutorării răniților se numără elevii Liceului „Codreanu” și ai Școlii Normale din Bârlad. Dintr-un proces-verbal păstrat la arhive și din presa vremii aflăm despre o acțiune organizată de elevii bârlădeni sub îndrumarea profesorului Ioan Popescu. Fără să amintească rolul său, acest dascăl bârlădean scria la ziarul „Românul” că „elevii Liceului din această urbe (Bârlad), în unire cu cei de la Școala Normală, împinși de sentimentul iubirii de patrie (...) dorind de a contribui și ei după putință în ajutorul militarilor români răniți pe câmpul de luptă, la 16/(28) ale trecutei luni iunie au dat o reprezentație teatrală al cărui venit curat de 603, 89 lei” a fost încredințat „Comitetului doamnelor bârlădene” care strângea fonduri pentru răniți¹⁰⁸

Bârlădenii au folosit diferite modalități pentru a strânge fonduri pentru răniți. Printre ele se numără și organizarea de spectacole și conferințe. Printre personalitățile invitate să conferențeze la Bârlad se înscrie și poetul Vasile Alecsandri. În octombrie 1877 bardul din Mircești întreprinde un adevărat turneu ținând conferințe la Piatra Neamț, Bacău, Iași, Galați, Bârlad¹⁰⁹. După cum relatează liceanul Nicolae Petrașcu, „regele poeziei” este întâmpinat la gară cu mare fast de către autoritățile locale în frunte cu prefectul județului și de către profesorii și elevii liceului și ai școlii normale,

¹⁰³ *Ibidem*, doc. 941, p. 477.

¹⁰⁴ *Ibidem*, IV, doc. 932, p. 518.

¹⁰⁵ Fănică Ursu, *Câteva date despre contribuția tutenilor la cucerirea independenței naționale a României*, în B.O.A., I, 1980, p.121-125.

¹⁰⁶ La 18/30 aprilie 1877 a luat ființă, sub conducerea Mariei Rosetti – Roznovanu, „Comitetul Central al Doamnelor din Iași” pentru ajutorul și îngrijirea răniților români”. Inițiativa locuitoarelor Iașului a fost urmată și în alte orașe ale Moldovei: Bacău, Botoșani, Tecuci, Roman, Huși, Fălticeni, Piatra Neamț, Galați, Suceava, Vaslui, Bârlad (cf. Constantin Olteanu, *Masele populare..*, p. 88; vezi și *Istorici români și străini..*, p. 269-270; I.Popescu -Puțuri.., *op. cit.*, p. 240.).

¹⁰⁷ M.M.B, p. 42; Fănică Ursu, *op. cit.*, p. 124.

¹⁰⁸ Gh. Sibechi, *op. cit.*, în loc. cit, p. 472; Traian Nicola, *Aspecte bârlădene din timpul războiului de independență*, B.O.A, I, p. 100.

¹⁰⁹ *Ibidem*; Șt. Olteanu, *op. cit.*, p. 140.

de parcă ar fi fost un adevărat monarh¹¹⁰ Conferința patriotică ținută de Vasile Alecsandri este un adevărat triumf, poetul fiind aplaudat și ovaționat și, în plus, strângându-se și o mare sumă de bani pentru răniți.

Din conținutul unei scrisori trimise de Vasile Alecsandri către Iacob Negruzzi, reiese că prin conferințele susținute de poet s-au strâns pentru răniți 600 franci la Bacău, 700 franci la Piatra Neamț și 1200 franci la Bârlad¹¹¹. În decembrie, Societatea feminină din Bârlad invită pe Vasile Alecsandri să vină din nou pentru a ține o conferință și a citi din poeziile sale, tot în scopul strângerii de fonduri pentru răniți (mai exact pentru spitalul militar temporar din oraș). Neputând onora invitația, Alecsandri adresa „damelor bârlădene” o scrisoare prin care le anunța trimiterea unui număr de 60 de exemplare din poemul său *Dumbrava Roșie*, urmând ca banii rezultați din valorificarea lor să fie destinați îngrijirii răniților¹¹².

Dintr-un proces-verbal din 10/22 septembrie aflăm că până la acea dată „Societatea DAMELOR BÂRLĂDENE” a reușit să strângă peste 9300 lei, la care se adaugă o mare cantitate de obiecte de îmbrăcăminte, alimente și echipament sanitar¹¹³. Cu fondurile strânse pe listele de subscripție de inimioasele bârlădene, fondatoarele ale societății, s-au cumpărat patru corturi mari (cu o capacitate de 8-10 locuri fiecare) și s-au trimis la Turnu Măgurele pentru a servi la organizarea unui spital de campanie. Acest spital nu era încă organizat la 14/26 iulie pentru că la aceea dată medicul rus scria la Turnu Măgurele „Comitetului Central al Doamnelor din Iași” că „se află sute de răniți în cea mai mare mizerie” și că se va organiza un lazaret (spital volant) „atunci când vor sosi acele patru corturi donate din partea onorab (ilului) Comitet de doamne din Bârlad”¹¹⁴. Cele 4 corturi, purtând emblema județului Tutova, au fost aprovizionate cu cele necesare răniților (medicamente, hrană, efecte) de societatea bârlădeană pe toată durata războiului¹¹⁵.

Începând cu ultimile zile ale lunii septembrie, la Bârlad a funcționat un spital militar temporar pentru îngrijirea răniților, trimiși din Spitalul Turnu Măgurele, care devenise neîncăpător. Încă de la 17/29 septembrie, într-o scrisoare adresată Mariei Rosetti-Roznovanu la Iași, conducerea „Societății DAMELOR BÂRLĂDENE” exprima regretul că nu va putea colabora cu Comitetul central din Iași netrimitând acestuia din urmă sumele adunate pentru răniți și motiva acest gest prin faptul că în Bârlad se aștepta sosirea unui transport de răniți pentru care societatea bârlădeană trebuia să pregătească un spital temporar. Scrisoarea era semnată de „membrele comitetului”: C.J. Diamandi, Ana Gane, C. Codrescu, Josephine Stourza, A.S. Rosetti, E. Lepadatu și Aristița Nano¹¹⁶.

Concomitent cu „Societatea DAMELE BÂRLĂDENE” fac pregătiri pentru primirea răniților la Bârlad și autoritățile: la 13/25 septembrie primarul orașului Bârlad, Ganea, se adresa episcopului de la Huși cu rugămintea să aprobe ca mai multe călugărițe de la

¹¹⁰ Traian Nicola, *op. cit.*, *cit.*, p. 100-101.

¹¹¹ *Ibidem*, p. 101.

¹¹² C. Olteanu, *op. cit.*, p. 139-140; Fănică Ursu, *op. cit.*, p. 124-125.

¹¹³ *Ibidem*, p. 124.

¹¹⁴ D.I.R., IV, doc. 1058, p. 579-580.

¹¹⁵ D.J.A.N.V., fond Spitalul „Bârlad și Elena Beldiman”, dos. I/1877, p. 78.

¹¹⁶ D.I.R., VI, doc. 520, p. 260.

Mănăstirea Adam să participe la îngrijirea răniților ce vor sosi. Prin rezoluția episcopului Iosif se dădea dispoziție ca să se telegrafieze „superioarei mănăstirii Adam să se trimită atâtea monahii (călugărițe) câte vor fi de trebuință la spitalul Bârlad pentru răniți”¹¹⁷

Spitalul militar temporar din Bârlad, organizat de „Societatea Damelor Bârlădene” în colaborare cu autoritățile și cu sprijinul generos al populației este gata să-și primească pacienții. Ca urmare, la 12/24 septembrie Ministerul de război mulțumește „damele bârlădene”¹¹⁸

La 30 septembrie/12 octombrie, prefectul județului Tutova, Vasile Mitrea, raporta Ministerului de Interne că în ajun au sosit la Bârlad cu un tren sanitar „43 soldați răniți care au fost primiți și îngrijiți (...) și apoi s-au condus în spitalul aceluia oraș și ace(a) pregătit și întreținut prin ajutorul public”¹¹⁹ La rândul lor, „Damele Bârlădene” înștiințau Ministerul de Război că spitalul nou amenajat a primit deja 30 de răniți evacuați de la Turnu Măgurele¹²⁰. Conform statutului, spitalul militar temporar din Bârlad era pus sub directă autoritate a societății feminine bârlădene, care a depus eforturi deosebite pentru buna funcționare și dotare a spitalului. Societatea feminină respectivă a întreținut în acest spital 15 paturi¹²¹

Întreaga activitate de colectare de fonduri și efecte și de îngrijire a răniților desfășurată de „damele bârlădene” a fost apreciată într-o scrisoare adresată comitetului bârlădean de către inspectorul general al serviciului sanitar al armatei române, doctorul Carol Davila¹²².

Se poate concluziona că zeci de bârlădeni, încadrați în Regimentul 12 Dorobanți (cu garnizoana în Bârlad), Escadronul Tutova din Regimentul 6 Călărași ca și în alte unități militare (Regimentele 2, 6 și 7, 3 și 4 Artilerie, 1 Roșiori, 7 Infanterie și batalioanele 3 și 4 Vânători) au fost bărbați la datorie în războiul de cucerire a independenței din 1877-1878. Au fost bărbați la datorie, adevărați eroi, pentru că au plecat de acasă când goarna a sunat mobilizarea (aprilie 1877) și s-au întors la vetrele și familiile lor abia în august 1878; sunt adevărați eroi pentru că au suferit de multe ori de foame și de sete, au stat uneori „până la genunchi în noroi și apă” în frig, ploaie și viscol; sunt eroi pentru că au participat la ciocniri de cavalerie sau la asalturi asupra fortificațiilor otomane înfruntând ploaia de gloanțe trimise de inamic.

Au rămas legate de Războiul de Independență numele unor bârlădeni: maiorul Ion Arabu, colonelul (generalul) Mihail Christodulo-Cerchez, sergentul Nicolae Tenescu, medicul Vasile Michael. Toți cei evocați, alături de atâția alții care au rămas anonimi, nu sunt niște supraoameni ci sunt oameni obișnuiți, fii ai poporului român, care în războiul de independență au fost bărbați la datorie. Iar bârlădenii necombatanți au donat bani, alimente și diverse obiecte pentru ostașii răniți sau pentru armată, aducându-și astfel contribuția materială la purtarea războiului de independență.

¹¹⁷ *Independența României, Documente, I.*, doc. 179, p. 215.

¹¹⁸ F. Ursu, *op. cit.*, p. 124.

¹¹⁹ D.I.R., VI, doc. 901, p. 443.

¹²⁰ F. Ursu, *op. cit.*, p. 124.

¹²¹ D.J.A.N.V., *fond cit.*, dosar 1/1877, p. 78.

¹²² F. Ursu, *op. cit.* p. 124-125.

RĂZBOIUL DE REÎNTREGIRE (1916-1919)

În noaptea de 14/27 spre 15/28 august 1916, ostașii români au trecut Carpații înlăturând odioasele pietre de hotar, însuflețiți de gândul că merg să elibereze pe frații lor aflați sub stăpânirea austro-ungară. Trecerea Carpaților a însemnat declanșarea Războiului pentru Întregirea României, război care s-a desfășurat în cadrul Primei Conflagrații Mondiale. La bătăliile din Dobrogea și de pe Neajlov și Argeș, de la Mărășești, Mărăști și Oituz, din Munții Apuseni și de pe Tisa au participat, alături de ceilalți ostași ai țării, numeroși fii ai Bârladului, încadrați în special în Regimentul 12 „Cantemir” Infanterie, în Regimentul 52(51/52) Infanterie¹²³, în Regimentul 2 Roșiori și în Regimentul 3 Roșiori, regimente având garnizoana în Bârlad, înscriind pagini de eroism nepieritoare în istoria neamului.

Regimentul 12 „Cantemir”

În anul 1916, Regimentul 12 „Cantemir” Infanterie a participat la ofensiva Armatei a 2-a în Transilvania¹²⁴. La 21 august / 3 septembrie 1916, Regimentul 12 „Cantemir” se concentrează la Sfântu Gheorghe¹²⁵, de unde primește ordin să participe la ofensiva Armatei a 2-a, începută la 1/14 septembrie, care urmărea ocuparea văilor Oltului și Homorodului între localitățile Homorod și Făgăraș.

La 14 septembrie 1916, regimentul este afiliat Diviziei a 6-a, care la Ciucumare pe Olt, ducea lupte grele cu inamicul, cu importante pierderi materiale și umane. Unitățile Diviziei a 6-a ocolesc arcul Oltului pe la nord, Regimentul 12 ocupând prin luptă localitatea Cața¹²⁶. La 6/19 septembrie Divizia 6 trece la apărare în zona Cohalm (azi orașul Rupea) Homorod, iar la 15/28 septembrie reia ofensiva în direcția Jibert¹²⁷, atacând trupele austro-ungare din Divizia 71 între Stena și Vișeri (azi statul Viscri, comuna Bunești, județul Brașov); Regimentul 12 Infanterie „Cantemir” capturează mai mulți ostași inamici și ocupă linia Bărcuț-Moha. În dimineața zilei de 16/29 septembrie Divizia a 6-a Infanterie continuă marșul spre vest pe două coloane, coloana din dreapta fiind constituită din Brigada 12, cu regimentele 11 „Siret” și 12 „Cantemir”.

Cele două regimente care înaintau spre vest sub ploaia de proiectile de artilerie trimise de inamic din zona Hundrubechiu sunt atacate din direcția Richișdorf (azi satul Richiș, comuna Biertan, județul Sibiu) de întreaga Divizie 89 germană. În ziua de 19 septembrie/2 octombrie, după o violentă pregătire de artilerie care se desfășoară între orele 7 și 14, germanii atacă Brigada 12 situată în defensivă pe dealurile Hula Cincului din zona Bărcuț. Alături de ostașii Regimentelor 11 Infanterie și 3 Vânători, bărlădenii din Regimentul 12 „Cantemir” sar „din adăposturile lor

¹²³ Vezi și Elena Nicola, *op. cit.*, 212-215.

¹²⁴ Făcea parte din Brigada 12, ce includea și Regimentul 11 „Siret”, Divizia 6 Infanterie (constituită inițial din Brigăzile 11, 12 și 36 Infanterie) (cf. I.Șuța, *Infanteria română, Contribuții la istoricul armei*, II, București, Editura Militară, 1982, p. 49).

¹²⁵ I. Cupșa, *Armata română în campaniile din anii 1916-1917*, București, Editura Militară, 1967, p. 55.

¹²⁶ C. Kirișescu, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1919*, ed. 2, I, p. 252-254.

¹²⁷ M.Ap.N., MSM, *România, în războiul mondial, Documente*, II, 1936, p. 223-224.

*improvizate și, într-un iureș năprasnic, în sunetele goarnelor și în strigăte de ura!, se aruncă la atac cu baioneta*¹²⁸ Presate de un inamic net superior ca număr și tehnică de luptă, Brigada 12, în care luptau și cele două regimente tutovene cu mari pierderi, se retrage, la Timișu de Jos¹²⁹

În cadrul bătăliei de la Brașov, din 24 septembrie/7 octombrie și 25 septembrie/8 octombrie, Regimentul 12 „Cantemir”, înaintând dinspre Hărman în direcția Bod, atacă și respinge flancul stâng al Diviziei 187 germane, după care este trimis la contraatac în zona gării Brașov¹³⁰

Puternica contraofensivă germano-austro-ungară, a determinat replierea armatei române dincolo de munți, regimentul tutovean continuând să se retragă, ocupând poziții de apărare în Munții Buzăului. În ziua de 29 septembrie 1916, Brigada a 12-a Infanterie s-a oprit pe poziția Broasca - Vama Cheia, regimentul tutovean executând lucrări de întărire a apărării pe aliniamentul dealul Jariștea - Siriul Mare – dealul Babei – Grămăticul¹³¹ Ca și celelalte trupe ale Armatei a 2-a, Regimentul 12 Infanterie se retrage pe linia Carpaților unde, timp de câteva săptămâni, Divizia a 6-a interzice Diviziei 89 germane intrarea în trecătorile Buzăului și Tabla Buții¹³². La 2 octombrie 1916, Regimentul 12 Infanterie „Cantemir” a reușit să contracareze atacul inamic în regiunea muntelui Monteoru, luând prizonieri 206 soldați unguri și eliberând mulți prizonieri români de pe valea Pârâului Mare și Jariștea¹³³ În retragerea sa în Moldova, au mai susținut lupte la Racovițeni (1-7 decembrie 1916), Țâmboiești (17 decembrie) și la Pătești (25 decembrie), Trifești (27 decembrie), unde regimentul pierde peste 1000 de oameni, după care a trecut în spatele frontului pentru refacere.

După reorganizarea armatei române de la începutul anului 1917, Regimentul 12 „Cantemir” Infanterie rămâne în cadrul Brigăzii 12 din Divizia a 6-a Infanterie. În perioada februarie – iunie 1917, Regimentul 12 „Cantemir” a înlocuit pe poziții mai multe regimente, precum Regimentul 16 Infanterie Botoșani, Regimentul 4 Vânători Iași, Regimentul 7 Vânători Galați¹³⁴.

În vara anului 1917, Regimentul 12 „Cantemir” participă la bătălia ofensivă de la Mărăști, desfășurată între 11/24 iulie și 19 iulie/1 august. Brigada 12, având în linie Regimentele 11 „Siret” și 12 „Cantemir”, avea misiunea să atace în zona Poiana pentru a contribui la ruperea frontului inamic între Poiana încărcătoarea și satul Răcoasa¹³⁵

¹²⁸ *Ibidem*, p. 311.

¹²⁹ Regimentul este dotat cu puști mitraliere CSRG, câte una de grupă, batalioanele fiind organizate pe câte trei companii de pușcași și o companie de mitraliere (C. Kirîțescu, *op. cit.* I, p. 304-305).

¹³⁰ *Ibidem*, p. 333-334. p. 180.

¹³¹ A.M.R., fond Brigada 12 Infanterie, Jurnal de Operații nr. 1109, f. 15-16; C. Chiper, *op. cit.*, p. 57.

¹³² *Mărăști, Mărășești, Oituz, Documente militare*, București, Editura Militară, 1977, p. 180.

¹³³ În prima jumătate a lunii octombrie, regimentul a susținut lupte grele pentru cucerirea Muntelui Șoimu, iar de la 1 noiembrie a respins atacurile inamice de la Jariștea, Muntele Slobodu și de la pichetul Coceana (C. Chiper, *op. cit.*, p.58).

¹³⁴ Începând cu 14 februarie 1917, unitatea s-a deplasat prin marș pe itinerariul Bogdana - Livada – Negoiești – Pralia – Plopeni - Zidaru, schimbând pe poziție Regimentul 16 Infanterie Botoșani și Regimentul 4 Vânători Iași, iar în ziua de 4 martie 1917 Regimentul 7 Vânători Galați. La 16 iunie, unitatea a schimbat pe poziția de apărare Regimentul 7 Vânători Galați (*ibidem*, p. 58-62).

¹³⁵ C. Kirîțescu, *op. cit.*, II, p. 456-457.

În dimineața zilei de 11/24 iulie Regimentele 11 și 12 asaltează Dealul Fântâna Puturoasă. „*Trupele Regimentului Cantemir au cucerit, după asalturi repetate, lucrările de la cotele 630 și 575, împreună cu întreaga coastă a sectorului său*”¹³⁶ Cu toate că inamicul contraatacă la cota 630, Regimentul „Cantemir” își menține poziția ocupată¹³⁷. Bârlădenii din Regimentul 12 continuă ofensiva în ziua de 13/26 iulie 1917 în zona Șușița - Răchitașul Mic¹³⁸. Pe 18 iulie respinge inamicul de pe cota 1029¹³⁹

Regimentul 12 „Cantemir” Infanterie a luat parte și la bătălia defensivă de la Oituz, desfășurată între 24 iulie/6 august și 21 august/3 septembrie 1917. Divizia a 6-a Infanterie din care face parte și regimentul bârlădean se deplasează în zona Oituz, ocupând un aliniament între valea Oituzului și Măgura Cașinului, cu scopul de a interzice inamicului să ocupe poarta Oituzului. În primele zile ale bătăliei infanteriștii Regimentului 12 se apără pe aliniamentul dealul Arșiței dealul Chioșcurile, încercând să oprească puterea ofensivă inamică prin viguroase contraatacuri. Ulterior, când Divizia a 6-a este împinsă pe a doua linie de apărare (dealul Matiușca - dealul Leșunțului - dealul Sticlăriei, dealul Bâțca Carelor), Regimentul 12 „Cantemir” se apără pe dealul Sticlăriei¹⁴⁰. La 31 iulie/13 august regimentul de bârlădeni cooperează cu batalioanele de grăniceri care trec la contraatac în zona dealului Chioșcurilor-dealul Leșunțului, contribuind la oprirea ofensivei inamice de la Oituz¹⁴¹. În urma atacului de la începutul lunii august 1917, Regimentul 12 „Cantemir” a suferit pierderi deosebite¹⁴².

Lupte grele s-au dat și în 15-16 și 20-24 august între Poiana Sărată și cota 408, cu pierderi mari în efective și oameni, atacurile continuând și pe parcursul lunilor următoare, cu scurte momente de respiro, până în decembrie 1917. Retragerea de pe front a armatei ruse, în urma revoluției bolșevice, a determinat Divizia a 6-a, din care

¹³⁶ Cf. C. Chiper, *op. cit.*, p. 59; *Mărăști, Mărășești, Oituz, Documente militare*, p. 180; Pierderile au fost, în acea zi, de 3 ofițeri morți, 4 ofițeri răniți, 2 elevi răniți, 116 ostași morți, 295 răniți și 88 ostași dispăruți; capturați 21 prizonieri; Edgar Rădulescu, *Bătălia de la Mărăști*, AISISP, XIII, 1967, 3, p. 19-20; FI. Tucă, *Câmpul istoric de la Mărăști, Istoricul mausoleului de la Mărăști*, București, Editura Militară, 1973, p. 23-24; idem, *Triunghiul eroic Mărăști-Mărășești-Oituz*, Iași, Editura Junimea, 1977, p. 37-38.

¹³⁷ V. Atanasiu..., *România în războiul mondial*, București, Editura Militară, 1979, p. 283-284.

¹³⁸ Regimentul este amplasat în comuna Pralea, județul Putna, unde ocupă poziții în fața Dealului Dragotești, având de apărut o porțiune de teren cuprins între cotele 561 și 619, teren pe care îl ține în stăpânire până la 10 iulie 1917. Câteva zile mai târziu, efectivele regimentului au ocupat noi poziții pe Dealul Puturoasa, între cotele 630 și 575, apoi înaintează pe dealurile Răioasa și Răchitosu Mic, pe Șușița, capturând arme, căruțe, efective și multe materiale de război, ocupă poziții pe creasta munților (*Mărăști, Mărășești, Oituz, Documente...*, p. 96).

¹³⁹ *Ibidem*.

¹⁴⁰ I. Cupșa, *op. cit.* p. 257.

¹⁴¹ C. Kirîțescu, *op. cit.*, II., p. 617.

¹⁴² După o scurtă pauză pentru refacerea forțelor, Brigada a 12-a Infanterie primește ordin să se deplaseze pe itinerariul Gura Văii Mănăstirea Cașin. Bombardamentele asupra pozițiilor românești s-au intensificat în ziua de 26 iulie, ceea ce a determinat batalioanele 2 și 3 din Regimentul 12 Infanterie „Cantemir” Bârlad, împreună cu Regimentul 11 Infanterie „Siret” Galați și Regimentul 7 Vânători Galați să contraatace pentru a respinge inamicul pătruns în Leșunțul Mic (27 iulie) regimentul desfășurând lupte grele în zona localităților Herestrău și Grozești, Fântâna Runcului 28-31 iulie. Un ofițer mort și un elev rănit, 6 ostași morți, 43 răniți și 34 militari în termen dispăruți (C. Chiper, *op. cit.*, p. 65-66).

făcea parte și Regimentul 12 „Cantemir”, în februarie 1918, să ocupe sectorul anterior al Corpurilor 24 și 30 ruse¹⁴³

La Bârlad, în localul Liceului „Codreanu”, în perioada 1917-1918, s-a instalat Înalțul Comandament al Armatei Române și s-au organizat cursuri ale „Școalelor de tragere ale artileriei” cu durata 15-20 sau chiar 60 de zile, activitate reglementată prin Înalțul Decret nr. 2793 prin care se aproba „Regulamentul școalelor de tragere ale artileriei”¹⁴⁴.

După încheierea armistițiului cu Puterile Centrale (18 februarie 1918), Regimentul 12 Infanterie „Cantemir” a executat misiuni de pază, instrucție, amenajarea adăposturilor pentru cai și aprovizionarea cu fân și frunze, repararea căii ferate în sectorul Dărmănești - Comănești. La 25 martie 1918, trupele Brigăzii a 12-a Infanterie au fost trecute în revistă la Comănești, de Regele Ferdinand I¹⁴⁵. Câteva zile mai târziu, Batalionul 2 a fost schimbat de pe front de către Batalionul 1 din Regimentul 11 „Siret” Galați.

După semnarea Păcii separate de la Buftea-București, conform Ordinului 14062 al Diviziei a 6-a Infanterie, Regimentul 12 Infanterie „Cantemir” a plecat spre Bârlad, fiind primit la 15 mai cu bucurie de autoritățile civile și militare¹⁴⁶.

După cea de-a doua mobilizare generală, în conformitate cu Înalțul Decret nr.3179, din 27 octombrie 1918, Regimentul 12 Infanterie a efectuat marș până la Mărășești, apoi cu trenul prin Ghimeș, Reghin, Târgu Mureș, unde a ajuns la 29 decembrie 1918. Batalionul I a fost trimis spre Turda (30 decembrie), Batalionul 2 s-a deplasat la Cluj, iar Batalionul 3 la Aiud, asigurând liniștea într-o serie de localități rurale și urbane din Transilvania¹⁴⁷. Tot în cadrul Diviziei a 6-a Infanterie, Regimentul 12 „Cantemir” a luat parte la campania din Transilvania¹⁴⁸ și Ungaria (care a început la 7/20 noiembrie 1918 și s-a încheiat la 20 noiembrie 1919)¹⁴⁹, participând la forțarea Tisei¹⁵⁰, ca răspuns a deselor atacuri provocate de trupele maghiare în zona noilor

¹⁴³ *Ibidem*.

¹⁴⁴ „Monitorul oastei” nr. 177 din 1918.

¹⁴⁵ A.M.R., fond, f.74-76.

¹⁴⁶ *Ibidem*, f. 79.

¹⁴⁷ *Ibidem*, f. 83-84.

¹⁴⁸ În bătălia din Munții Apuseni, desfășurată în zilele de 16-18 aprilie 1919, Divizia are misiunea să forțeze defileul de la Ciucea și să înainteze spre Oradea pe valea Crișului Repede. În cadrul acestei acțiuni ofensive Regimentul 12 execută o largă manevră pe la sudul defileului, ocupând satul Lușca și dealul Scorosșelului (la 25 km sud de Ciucea) după care atacă Bulzul, silind trupele maghiare să evacueze Ciucea și întregul defileu al Crișului Repede (C.Chiper, *op. cit.*, p 62-63)

¹⁴⁹ La începutul lunii aprilie 1919, lupte grele s-au dat cu trupele maghiare în localitățile Ciucea, Remetz, Ponor, dealul Runcului, Surduc, Oradea Mare ș.a. Pe 23 aprilie 1919, unitatea a fost transportată cu trenul la Debrețin, unde a trecut la dezarmarea trupelor maghiare. Unitatea subordonată Grupării „General Sachelarie”, la 25 aprilie 1919, a înaintat prin lupte grele, pe direcția Hadju, Kaba, Ludnay, Toldeș, Kis Ujallas, unde ajunge la 30 aprilie (*ibidem*).

¹⁵⁰ La 3 mai 1919, armata română a ajuns pe Tisa, ocazie cu care generalul de brigadă Holban, comandantul Grupului de Armate Sud, a felicitat efectivele din subordine:

„ Bravi ostași ai Grupului de Sud!

În sfârșit suntem pe Tisa. În luptele ce ați dat zilele din urmă, cu un curaj demn de tot trecutul vostru proaspăt, ați sigilat pentru vece actul definitiv al visurilor străbune, făcând cunoscut întregii lumi că, de acum înainte la Tisa ca și la Nistru veghează neadormit străjerul român.

Să trăiți și cu Dumnezeu înainte pentru neam și pentru rege” (*ibidem*).

frontiere românești¹⁵¹ La sfârșitul lunii aprilie Regimentul 12 contribuie la ocuparea orașelor Debrețin, Bichș- Ciaba (Bekescsaba) și la alungarea trupelor maghiare dincolo de Tisa. În vara anului 1919 trupele Regimentului „Cantemir” participă la lichidarea capului de pod pe care-l făcuseră trupele maghiare în stânga Tisei prin forțarea râului între 20 și 23 iulie. În continuare, Regimentul 12 trece Tisa și contribuie la zdrobirea concentrărilor de trupe maghiare din zonele: Czegled (Cegled) - Abony - Nagykoros și Kecskemet.

În ziua de 18 august 1919, comandantul Diviziei a 6-a Infanterie, generalul Olteanu, a adresat mulțumiri trupelor care s-au umplut de glorie în campania din Transilvania și Ungaria¹⁵². La 15 octombrie 1919, întregul efectiv al Regimentului 12 Infanterie „Cantemir” Bârlad a fost dislocat în localitatea Abony, pentru a asigura paza orașului și a lagărului de prizonieri. La 21 octombrie 1919, unitatea a fost îmbarcată în tren și transportată la Roșiorii de Vede în vederea cantonării Batalionului 1 și 2 la Turnu Măgurele, și la Alexandria, Batalionul 3¹⁵³ Statul Major al Regimentului 12 Infanterie „Cantemir” Bârlad, Batalionul 1 și 2 s-au înapoiat în garnizoana de reședință de la Bârlad pe data de 7 decembrie 1919, iar Batalionul 3 dislocat la Câmpina, pentru pază la sonde și în localitățile rurale¹⁵⁴.

Regimentul 52 Infanterie

Constituit în preajma intrării României în război din rezerveții Regimentului 12 „Cantemir”, Regimentul 52 Infanterie a participat la luptele din Dobrogea din anul 1916¹⁵⁵

Regimentele 51 și 52 primesc botezul focului în zona satului Carlichioi (Carali) în ziua de 1/14 septembrie 1916, având misiunea să protejeze și să înlenească retragerea unei divizii ruse. În lupta de la Carali (Carlichioi), în care inamicul a avut o netă superioritate ca număr și artilerie, Regimentele 51 și 52 au organizat contraatacuri puternice, oprind inamicul și producându-i pierderi mari. Înainte de amiază un batalion din Regimentul 52 atacă „cu o vădită bărbăție satul Carali și viile de la sudul satului

¹⁵¹ Conform Ordinului de Operații al Comandamentului Grupului de Sud, pe data de 4 mai 1919, s-a trecut la pregătirea atacului pentru ocuparea Szolnokului și trecerea Tisei. Armata maghiară a trecut Tisa la 23 mai, în zona Vachony și Veszney, obligând Comandamentul Român să riposteze. Până pe 7 iunie 1919, Regimentul 12 Infanterie „Cantemir” a executat instrucție și pază, după care conform Ordinului comandantului Diviziei a 6-a Infanterie, unitatea a fost pusă la dispoziția Grupului „General Olteanu”, înaintând pe itinerariul Bercegszasz, Bateyu, Csap, Zakony. Batalionul 3 al regimentului a trecut la dezarmarea trupelor roșii din zona Csap. La sfârșitul lunii iulie s-a continuat deplasarea spre Karczak. După capitularea regimului Bella Kun, la 2 august 1919, Regimentul 11 Infanterie „Siret” Galați a intrat fără lupte în Szolnok, iar Regimentul 12 Infanterie „Cantemir” Bârlad în Abony, la 3 august (A.M.R., *fond cit.*, f. 92-93).

¹⁵² *Ibidem*, f. 94.

¹⁵³ *Ibidem*, f. 97-99.

¹⁵⁴ *Ibidem*

¹⁵⁵ Conform planului inițial, Regimentul 52 trebuia să participe la ofensiva din Transilvania. În acest scop regimentul a fost îmbarcat în gara Bârlad și trimis pe calea ferată, spre zona Cislău - Pătărlagele (pe valea Buzăului). Datorită situației de pe frontul din sudul Dobrogei, Regimentele 51 și 52 care constituiau Brigada 36 sunt mutate din valea Buzăului în Dobrogea, fiind debarcate în zona Medgidia - Mircea Vodă (V. Mocanu, *Căpitanul Grigore Ignat*, București, Editura Militară, 1967, p. 21-22).

cucerindu-le și aruncând dincolo de acestea trupele inamice care parvenise a le ocupa”¹⁵⁶ Pe la orele 16, când inamicul presează puternic sectorul Regimentului 52, un batalion constituit din rezervele celor două regimente ale Brigăzii 36 contraatacă oprind și aruncând înapoi trupele inamice „într-o stare de învâlmășeală că le-a tăiat pofta, pentru tot restul zilei, să mai dea atacuri”¹⁵⁷

Dar succesele celor două regimente au fost scump plătite prin pierderea a 1200 de oameni, adică o cincime din efectiv, morți și răniți. O nouă confruntare victorioasă a avut loc la Cobadin (8/21 septembrie 1916) și apoi în zona satelor Edilchioi (azi satul Miriștea, comuna Mereni, județul Constanța) - Enghez (azi satul General Scărișoreanu, comuna Mereni, județul Constanța) - Agemler - Osmancea (9/22 septembrie)¹⁵⁸.

La 18 septembrie/1 octombrie ostașii Regimentelor 51 și 52 trec la ofensivă în zona Amzacea, atacând inamicul dispus pe un front de 2-2.5 km între satele Amzacea și Pervelia (azi satul Moșneni, jud. Constanța) și obținând o strălucită victorie. În luna octombrie, în retragere ca și celelalte trupe române din Dobrogea, Brigada 36 are lupte sau ciocniri cu inamicul succesiv în zonele satul Peștera, gara Mircea Vodă și la nord de calea ferată Cernavodă Constanța, pe dealul Bechir Aga Sarai. La 28 octombrie/10 noiembrie ia sfârșit campania din Dobrogea a Brigăzii 36, regimintele ei trecând Dunărea la Măcin cu destinația lanca, urmare a pierderilor grele suferite în Dobrogea, Regimentele 51 și 52 Infanterie alcătuit din trei batalioane¹⁵⁹

În noiembrie 1916 Regimentul 51/52 Infanterie este trimis pe malul răsăritean al Oltului, între Drăgășani și valea Topologului, pentru a opri orice încercare de pătrundere a inamicului și deplasare spre Costești¹⁶⁰

Acest ordin însemna intrarea bârlădenilor din 51/52 Infanterie în bătălia de pe Neajlov și Argeș¹⁶¹ Brigada Șerbescu, din care face parte și Regimentul 51/52, se

¹⁵⁶ Gh. Georgescu, *Gălățenii și bârlădenii în războiul pentru întregirea neamului*, Galați, 1924, p. 28.

¹⁵⁷ *Ibidem*, p. 29.

¹⁵⁸ Eroismul ostașilor români din Brigada 36 este evidențiat în ziarul bulgar „La Bulgarie” din 14 aprilie 1924: „în prima bătălie de la Cobadin armata română a dovedit o forță morală extraordinară, pentru că trupele care au luptat acolo au fost azvârlite de cinci până la zece ori la atac (*ibidem*, p. 50).

¹⁵⁹ V.I. Mocanu, *op. cit.*, p. 41

¹⁶⁰ Între 10/23 și 14/27 noiembrie Regimentul 51/52 participă, împreună cu celelalte unități ale Diviziei 2/5, la o serie de lupte cu germanii care ocupaseră Oltenia și încercau să forțeze Oltul. Apărarea a fost așa de bine organizată, încât „n-a trecut nici un picior de german Oltul” în aceea zonă (A. Soccec, *Zile de răstribite din anii 1916-1918*, București 1928, p. 32).

¹⁶¹ Regimentele Diviziei 2/5, făcând parte din gruparea română de manevră, se deplasează de la Costești spre Drăgănești pe două coloane paralele: una pe șoseaua Pitești - Drăgănești - Giurgiu, pe valea Glavaciocului, iar a doua pe un drum lateral, pe valea Claniței. Eroismul și patriotismul ostașilor din diviziile grupării de manevră (9/19 și 2/5) sunt subliniate de Constantin Kirițescu: „Pe drumurile ce coboară din regiunea dealurilor spre șesul Munteniei se înșiră coloane de trupe de diferite arme. Slabi, palizi, încovoiați sub greutatea ranișelor încărcate cu uniforme decolorate și rupte, soldații diviziilor Soccec și Scărișoreanu, oboșiți de zile întregi de marșuri, înaintează mereu, frământând cu bocancii desfundați glodurile miriștilor și lapovița drumurilor. Prin aerul umed și rece, prin ceața groasă a zilelor de noiembrie, par niște cortegii nesfârșite de umbre, mânate de o fatalitate oarbă spre destinuri necunoscute. Dar în mâinile acestor năluce stă soarta marii bătălii. Marelui rezor al dramei ce începe să se desfașoare a încredințat rolurile prime acestor soldați oboșiți și descurajați. Și, pe măsură ce acțiunea începe, ei se transfigurează. De la cea dintâi atingere cu dușmanul, ei nu mai sunt de recunoscut. Piciorul începe să calce șepăn, spinările încovoiate se îndreaptă, ochiul se învoioșează,

deplasează pe valea Claniței, ajungând în apropierea satului Drăgănești. Contraatacul puternic al inamicului, determină retragerea, ordonată de generalul Socec, comandantul Diviziei 2/5. Atacată din toate părțile de mai multe divizii din gruparea generalului Kosch, Divizia 2/5 nu mai rezistă și trupele ei încep o retragere dezordonată spre est, urmărite de inamic. Trecând prin Neajlov, regimentele Diviziei 2/5 pierd „toată artileria, convoaiele și cea mai mare parte a trupelor”¹⁶². Practic, regimentele diviziei sunt desființate. Resturile Regimentului 51/52, care se retrag la 20 noiembrie/3 decembrie la Bragadiru, se deplasează pentru refacere la Băneasa, iar mai târziu în Moldova.

În iunie 1917, Regimentul 51/52 și celelalte regimente ale Diviziei 13 se deplasează în sudul Moldovei și se pregătesc să participe la proiectarea ofensivă de la Nămolosa. Această ofensivă nu mai are loc pentru că germanii declanșează ofensiva de la Mărășești.

Regimentul 51/52 Infanterie primește misiunea să ocupe o poziție de luptă în zona Mărășești, pădurea Răzoare. La 6/19 august 1917, generalul Mackensen ordonă reluarea ofensivei, cu o superioritate numerică evidentă¹⁶³.

Ostașii Regimentelor 47 și 51/52 luptă cu eroism și disperare, cu puștile, cu baionetele sau corp la corp. Batalionul II/51/52 este complet distrus, iar Batalionul I/51/52 are foarte mari pierderi. Inamicul reușește să rupă linia I a Diviziei 13 și să pătrundă în sectorul Regimentului 51/52 pe o fâșie de 1 km adâncime și 2 km lățime. Prin spărtura făcută trupele inamice se îndreaptă spre Cota 100, profilându-se ruperea frontului românesc. Vreme de câteva minute inamicul este ținut în loc de compania de mitraliere a căpitanului bărlădean Grigore Ignat. Rând pe rând se produc contraatacurile rezervelor de regiment și de brigadă: companiile 9, 10 și 11 din Batalionul III/51/52¹⁶⁴. Întârzierea provocată inamicului de eroica companie de mitraliere și de contraatacurile celor trei companii din 51/52 infanterie permite Diviziei 13 să-și aducă în zona pădurii Răzoare rezervele și să contraatace înaintarea inamicului spre Cota 100. Dintre toate unitățile Diviziei 13 Regimentul 51/52 Infanterie, fiind situat pe direcția principală de atac a inamicului, a înregistrat cele mai mari pierderi: „26 ofițeri și 1388 grade inferioare”¹⁶⁵.

După o scurtă perioadă de refacere, regimentul este readus pe linia frontului, în sectorul Oituz, unde între 26-27 iulie 1917, susține două atacuri pe Dealul Arșiței, pierzând 530 de oameni, apoi la Sticlărie, Runcu, Dealul Runcului, Grozești, luptând până la semnarea armistițiului (22 noiembrie 1917).

brațul se încordează pe armă, baioneta are sclipiri de fulger. Șirurile se desfășoară în formații de luptă, artileria pleacă în galopul cailor să-și ocupe pozițiile, atacul pornește disprețuitor de moarte, superb” (cf. C. Kirîțescu, *op. cit.*, II, p. 204).

¹⁶² *Ibidem*, p. 226.

¹⁶³ Germanii dispun de o mare superioritate numerică: numai sectorul apărat de Regimentul 51/52 este atacat de o întreagă divizie inamică. Pe direcția principală de atac a inamicului care este zona de sudură a Regimentelor 47 și 51/52 Infanterie. Jurnalul de operații al Diviziei 13 consemnează șase valuri de atac (Mărăști, Mărășești, Oituz, *Documente*, p. 307).

¹⁶⁴ C. Căzănișteanu, D. Rusu, *Pe aici nu se trece! Mărturiile. Amintiri*, București, Editura Albatros, 1982, p. 219.

¹⁶⁵ *Mărăști, Mărășești, Oituz, Documente*, p. 336.

În cadrul Brigăzii 25 Infanterie, Regimentul 51/52 a luat parte la operațiile desfășurate de Divizia 13 în zona sudică a Basarabiei în ianuarie - februarie 1918. După ce trec Prutul la 11/24 ianuarie, unitățile Diviziei 13 intră în orașele Reni, Cahul, Bolgrad, Ismail și Chilia și dau lupte mai importante la Vâlcov și Cetatea Albă.

Regimentul 2 Roșiori

După mobilizarea generală din 15 august 1916, Divizia a 2-a Cavalerie, având în subordine și Brigada a 5-a Roșiori, a fost concentrată, inițial, în zona Oituz, unde asigură legătura între Armata de Nord și Armata a 2-a, pentru ca apoi să lupte eroinic în Țara Bârsei, sectorul de operațiuni al Armatei a 2-a, în a doua decadă a lunii septembrie 1916¹⁶⁶. La 18 august Regimentul 2 Roșiori a trecut în Transilvania prin pasul Oituz, ocupând câteva sate părăsite de populația secuiască, apoi între 1-23 septembrie, unitatea a înaintat în direcția Mico- Barot- Csik –Tușnad –Kanyad - Okland, dar din cauza puternicei contraofensive a inamicului, până pe 27 septembrie trupele s-au retras pe itinerariul Homorod – Lovete- Tușnad – Biksad- Nuytod - Lehmeny¹⁶⁷. Până la sfârșitul lunii septembrie, Regimentul 2 Roșiori a asigurat retragerea infanteriei prin pasul Oituz și apoi s-a retras la Mănăstirea Cașin, unde a efectuat lucrări de apărare și adăposturi pentru oameni și cai. Principele Carol al II-lea și generalul Constantin Prezan au adus mulțumiri ostașilor Brigăzii a 5-a Roșiori Bârlad și Regimentului 2 Roșiori Bârlad pentru vitejia și dârzenia cu care au luptat la Magyaros¹⁶⁸.

La sfârșitul lunii septembrie, Regimentul 2 Roșiori a revenit în subordinea Armatei de Nord, acționând în regiunea Miercurea Ciuc și Târgu Secuiesc. Pe 28 septembrie 1916, Brigada a 5-a s-a retras spre înălțimile de la Megheluș, dând lupte grele cu forțe ale Diviziei 71 Infanterie austro-ungare, după care s-a retras pe Valea Cașinului, până la 15 octombrie. Împreună cu alte unități din Divizia a 2-a Cavalerie, a fost transportată pe Argeș, în subordinea Grupului Apărării Dunării¹⁶⁹.

În noiembrie 1916 Divizia a 2-a este transferată în Muntenia, unde unitățile sale participă la mai multe lupte. Întrucât trupele germane și bulgare ocupaseră Alexandria¹⁷⁰, Regimentul 2 Roșiori Bârlad a fost deplasat la Drăgănești, primind ordinul că „*trebuie cu orice preț să rupă drum printre coloanele dușmane, să spargă cercul, îngăduind scurgerea artileriei, a cartierului și a convoiului Diviziei a 18-a*”¹⁷¹. Toate încercările de a elibera satul Prunaru, pe care inamicul se instalase temeinic în apărare, s-au soldat cu pierderi grele; în cursul unui atac a căzut aici și comandantul avangărzii Diviziei, bravul maior Stoicescu. În fața acestei situații critice, generalul Alexandru Referendaru solicită colonelului Gheorghe Naumescu, comandantul

¹⁶⁶ A.M.R., Fond Regimentul 3 Roșiori, Jurnal de Operații nr.1010, f. 8.

¹⁶⁷ *Idem*, Fond Regimentul 2 Roșiori (1916-1921), dosar 13, f. 9-21.

¹⁶⁸ *Ibidem*, p. 33.

¹⁶⁹ Regimentul aflat sub comanda Brigăzii a 5-a Roșiori Bârlad și a Diviziei a 2-a Cavalerie Iași, a fost trimis în operațiunea militară de apărare a Dunării, deplasându-se pe calea ferată până la Budești-Radovanul- Crivățul (Teleorman) (*ibidem*, f.34).

¹⁷⁰ Divizia 216 vânători bavarezi, după ce forțase Dunărea la Zimnicea, interceptează la 14/27 noiembrie, șoseaua Alexandria - București și ocupă satul Prunaru, tăind astfel retragerea trupelor române din zona Vitănești – Drăgănești-Vlașca.

¹⁷¹ I. Batalli, V. Mocanu., I. Strujan, *op. cit.*, p. 144.

Regimentului 2 Roșiori intervenția rapidă. Drept răspuns, colonelul, salutându-și superiorul cu sabia, îi spuse: „*Domnule general, Regimentul 2 Roșiori vă mulțumește pentru onoarea ce-i faceți de a putea muri pentru Patrie*”¹⁷². Ajuns la unitate, colonelul ordonă încălecare și, chemându-și ofițerii și subofițerii îi informă despre misiunea încredințată, încheind cu o frază plină de simț patriotic: „*Dragii mei, arătați băieților noștri că a sosit vremea să ne îndeplinim datoria de onoare. Atacăm satul călări; altfel nu putem salva Divizia din încercuire!*”¹⁷³

Șarja roșiorilor are loc în dimineața zilei de 15/28 noiembrie în condiții dificile: ceață și pământ îmbibat cu apă. În frunte cu comandantul regimentului, roșiorii șarjează vijelios, cu săbiile și lăncile în mână. Infanteriștii germani din afara satului, copleșiți de vijelioasa șarjă, aruncă armele și fug.. Această Șarjă a morții a durat doar un sfert de oră, dar s-a pierdut 2/3 din efectiv în frunte cu colonelul Naumescu, care a căzut grav rănit. Regimentul a fost practic distrus, dar și-a îndeplinit misiunea: a deschis drum de retragere trupelor române din zonă¹⁷⁴.

În această cumplită bătălie au murit 14 ofițeri și 360 de subofițeri, gradați și soldați ai unității, supraviețuind doar locotenent colonelul Emanoil Pop, 6 ofițeri inferiori, 152 de călăreți, dintre care 10 răniți și 13 cai. Au murit în luptă sau au fost luați prizonieri: colonelul Gheorghe Naumescu, maiorul Constantin Gheorghiu, căpitanul Marin Vasilescu, locotenentul Alexandru Budac, locotenent în rezervă Mihail Eremia, locotenentii Petre Munteanu, Dumitrescu, Eremia și Postelnicescu sublocotenentii Vintilă Alexandrescu și Vasile Georgescu, sergenții Stroie și Medeleanu, brigaderii Popescu Tudorică, Anghel Nicolae și Marin Florea și alți zeci și zeci de roșiori.

„*După potolirea aceluiașor vifor cumplit, doar gemetele oamenilor și cailor răniți, ce zăceau de-a valma pe arătura udată din belșug cu sânge tânăr, mai spintecau din când în când bolta cerului, în timp ce geniul morții vitejești și sublime își întindea aripa și umbra uriașă peste câmpia îngrozită!*”...¹⁷⁵

Acest ultim atac călare a înscris o pagină nemuritoare de vitejie în istoria războiului de întregire a neamului nostru, și a încununat, totodată, epopeea luptei călare a cavaleriei românești.

Cei rămași s-au deplasat la cartierul general al Diviziei 21 Infanterie de la Galați și al Brigăzii a 5-a Roșiori Bârlad¹⁷⁶. În memoria eroismului și devotamentului celor căzuți la 8 iunie 1930, pe locul luptelor de la Prunaru a fost ridicat un monument¹⁷⁷.

În zilele de 17-19 noiembrie 1916, Divizia a 2-a Cavalerie, comandant generalul de brigadă Nicolae Sinescu, fostul comandant al Brigăzii a 5-a Roșiori, s-a aflat în ofensivă pe Neajlov, luptând eroic cu trupele inamice care trecuse Dunărea. La ordinul generalului Constantin Prezan, șeful Marelui Cartier General – Divizia a 2-a

¹⁷² Vezi Marcel Olteanu, Constantin Savopol, *Șarja morții. Suprema jertfă a Regimentului 2 Roșiori (Prunaru – 15 noiembrie 1916)*, în B.O.A., III, 1984, p. 185- 191;

¹⁷³ *Ibidem*, p.187

¹⁷⁴ Romulus Boteanu, *Generalul Gheorghe Naumescu, eroul de la Prunaru*, în B.O.A., III, p.193-195.

¹⁷⁵ Marcel Olteanu, Constantin Savopol, *op. cit.*, p. 190.

¹⁷⁶ *Ibidem*, f.33.

¹⁷⁷ A.M.R., fond Regimentul 3 Roșiori, Jurnal de Operații nr.1010, f.13.

Cavalerie s-a retras în localitatea Flămânda, în dreapta Neajlovului. Între 5-22 decembrie, Divizia a 2-a Cavalerie, din care făcea parte și Brigada a 5-a Roșiori s-a retras în localitatea Burdujeni, județul Suceava, pentru refacere și instrucție¹⁷⁸.

Brigada a 5-a Roșiori, comandată de colonelul Alexandru Constantinidi, avea în subordine Regimentul 2 Roșiori Bârlad (comandat de colonelul Emanoil Pop) și Regimentul 7 Roșiori Iași (comandat de colonelul Alexandru Cihoschi). Regimentul 3 Roșiori, comandat de locotenent-colonelul Nicolae Odobescu, a fost mutat la Brigada a 6-a Roșiori, împreună cu Regimentul 8 Roșiori Botoșani¹⁷⁹

În lunile aprilie – mai 1917, unitatea a continuat instrucția și a efectuat marșuri și manevre militare în zonă. La 28 mai 1917, au fost decorați unii ofițeri și soldați care se remarcasă în campania militară din 1916¹⁸⁰. La 14 iunie 1917, Divizia a 2-a Cavalerie a intrat în subordinea Armatei I-a, acoperind Suraia și Movilenii de Sus și sprijinind activ luptele de la Mărășești¹⁸¹

Până la 7 august s-au desfășurat lupte grele de apărare în zona Vadul Roșca - Suraia. În perioada 8-26 august 1917, Regimentul 2 Roșiori Bârlad și-a consolidat poziția de apărare și a executat incursiuni la inamic, sub comanda locotenent-colonelului Ioan Toderiță, apoi a consolidat tranșeele din primele linii de apărare, a construit și reparat rețelele de sârmă ghimpată, a desfășurat incursiuni la inamic și a făcut instrucția în cadrul școlilor de mitraliori și grenadierii. În perioada 14-24 septembrie, regimentul s-a aflat în rezervă la Siliștea. La 22 octombrie 1917, la comanda Regimentului 2 Roșiori, a revenit colonelul Emanoil Pop¹⁸².

După încheierea armistițiului, la data de 23 noiembrie 1917, Regimentul primește ordin să se deplaseze în zona Oancea, Rogojeni, Bujoru, pentru a împiedeca trupele rusești de la jafuri¹⁸³. La 7 ianuarie 1918, Regimentul a fost pus la dispoziția Diviziei a 11-a Infanterie, pentru sprijinirea guvernului democratic de la Chișinău, în vederea opririi bandelor rușești și trupelor ucrainiene care doreau ocuparea Basarabiei¹⁸⁴. În aceste acțiuni de luptă 18 soldați au fost uciși și 40 răniți. Până la sfârșitul anului 1918, regimentul a avut misiunea de acoperire a graniței. Așa se încheie o etapă importantă din viața Regimentului 2 Roșiori, etapă marcată de multe sacrificii, de pierderi în oameni și bunuri materiale.

În luna mai 1918 a fost decorat, la Iași, drapelul Regimentului 2 Roșiori cu Ordinul „Steaua României” și o parte a efectivului a fost lăsat la vatră¹⁸⁵. Prin Înalt Decret nr.3178 din 27 octombrie 1918, la data de 28 octombrie a fost mobilizată armata pentru operațiuni militare în Basarabia, Transilvania și Ungaria.

¹⁷⁸ Idem, fond 55, Divizia a 2-a Cavalerie, dosar 32 /1916, f.157.

¹⁷⁹ *Ibidem*, dosar 5, f.69 și 75.

¹⁸⁰ A.M.R., Pitești, Fond Regimentul 2 Roșiori (1916-1921), dosar 13, f. 47-50.

¹⁸¹ A.M.R., fond Regimentul 2 Roșiori, Jurnal de Operații nr. 8, Inventar 13, f. 95-154.

¹⁸² A.M.R., Pitești, fond Regimentul 2 Roșiori (1916-1921), dosar nr. 13, f. 76-82.

¹⁸³ *Ibidem*, f. 91.

¹⁸⁴ La 8 ianuarie 1918 Brigada a 5-a Roșiori, sub comanda generalului Marcel Olteanu, trece Prutul în Basarabia fiind primiți cu bucurie de populația românească, iar apoi înaintază spre Chișinău, spre Bender pe Nistru, cu scopul întronării ordinii. A dezarmat bandele de bolșevici și a împiedecat trupele ucrainiene să pătrundă peste Nistru (*ibidem*, f. 152-154).

¹⁸⁵ *Ibidem*, f. 132-132.

În ianuarie 1919, Brigada a 5-a s-a deplasat în Transilvania, în zona Blajului, pentru ca în martie să fie prezent în Baia Mare și Sighet, subordonându-se Detașamentului Mixt, comandat de generalul de brigadă Marcel Olteanu. După data de 18 aprilie a trecut prin nordul Maramureșului în Câmpia Tisei, pe itinerariul Sighet-Hozömezö- Teisö. De la 25 până la 29 iulie 1919 unitatea a desfășurat lupte grele pe direcția Haydu Soboslo – Kenghel- Szolnok- Kunghiași, trecând Tisa, la 31 iulie, pe un pod de vase¹⁸⁶ Între 10 mai - 4 august 1919, Brigada a 5-a Roșiori, sub comanda colonelului Mihail Constanțiu, a luptat în zonele Debrețin- Szolnok- Tisa, sudul Ucrainei, intrând în Budapesta pe 4 august 1919¹⁸⁷ Apoi a îndeplinit misiuni de cercetare și pază a zonei de vest a Ungariei, de dezarmare a bandelor roșii, de capturare a armamentului și munițiilor, de păstrare a ordinii publice. După 1 noiembrie 1919, a început retragerea, conform instrucțiunilor primite, regimentul ajungând la Brașov la 20 ianuarie 1920 și la 4 februarie la Ghidigeni-Bârlad, unde au rămas în cantonament timp de două luni. S-au deplasat în marș la Bârlad, la 4 aprilie 1920, fiind primiți cu ovații de oficialitățile locale și de un numeros public¹⁸⁸

Mulți bârlădeni au luptat în Primul Război Mondial în Regimentele 12 și 52(51/52) Infanterie și 2 Roșiori, dar documentele vremii atestă prezența fiilor Bârladului și în alte unități militare: Regimentul 3 Roșiori, Regimentele 8, 10 și 76 Infanterie, Regimentele 4, 7 și 13 Artilerie, Regimentul 2 Grăniceri, Regimentul de Pionieri.

Prin Înaltul Decret Regal, nr. 2784 din 15 august 1916, din *Regimentul 3 Roșiori* au fost mobilizați: 26 ofițeri, 500 călăreți, 25 trăsuri. Regimentul 3 Roșiori, ca și celelalte efective ale garnizoanei Bârlad și-a adus contribuția la cele două campanii militare susținute de armata română în 1916¹⁸⁹-1917, cât și 1919.

Unitatea, sub comanda Diviziei 21 Infanterie Galați, după o înaintare rapidă pe direcția Tușnad-Homorod- St.Marton, în Transilvania, în urma puternicei contraofensive germane –austro-ungare, conform ordinului primit de la Marele Stat Major, la 26 septembrie 1916, ca și celelalte trupe ale armatei române se retrag pe aliniamentul Carpaților, prin defileul Brețcu spre Cașin. În a doua jumătate a lunii octombrie, unitatea participă la lupte grele la Budești –Teleorman; în noiembrie la Ghimpați, continuă luptele pe traseul Bragadiru – Măgurele – Bănești – Ștefănești –

¹⁸⁶ *Ibidem*, f.192-196.

¹⁸⁷ *Ibidem*, f. 205- 254.

¹⁸⁸ *Ibidem*, f.254-258; C. Chiper, *op. cit.*, p. 91, 104 și urm.

¹⁸⁹ Efectivele au fost îmbarcate la 16 august, în trei trenuri cu destinația Târgu-Ocna, apoi efectivele regimentului s-au deplasat călare la Dărmănești (Divizionul 1, iar Divizionul 2 a fost pus la dispoziția Grupului Oituz, comandat de generalul Petala). La 20 august 1916, partea complementară, comandată de căpitanul Eduard Castano (3 ofițeri, 428 călăreți, 431 cai, s-a deplasat pe itinerariul Podul Turcului - Adjud – Onești – Oituz – Brețcu- Nagy- Nynyod, contractând Regimentul 3 Roșiori, partea activă Întregul Regiment a înaintat la 31 august spre Biksad – Tușnad – Zsogod - Homorod – St.Marton. La 26 septembrie 1916, Marele Stat Major al armatei române a ordonat retragerea tuturor forțelor militare pe aliniamentul Carpaților, ca urmare a puternicei contraofensive germano-austro-ungară. În aceste condiții se retrage în marș prin defileul Brețcu spre Cașin – Adjud, de unde la 14 octombrie, sub comanda locotenent-colonelului Augustin Romano, s-a îmbarcat în tren cu destinația județul Teleorman. Sub comanda colonelului Aristide Steriade, în zilele de 12-14 noiembrie 1916, regimentul a purtat lupte grele la Budești-Teleorman, Ghimpați (A.M.R. Pitești, Jurnal de Operații nr. 1010, f. 8-10).

Viziru. A urmat retragerea dezastruoasă în Moldova, singurul teritoriu rămas neocupat de inamic¹⁹⁰

La 16 mai 1917 regimentul s-a mutat în Botoșani, apoi în 26 iulie 1917 a fost dislocat la Dorohoi, sub comanda locotenent – colonelului Gheorghe Manu. Aici au fost decorați 6 ostași cu Medalia „Virtutea Militară” și 37 ostași cu Medalia „Bărbăție și Credință”. Pe 28 iulie unitatea s-a îmbarcat în tren în gara Scânteia, județul Vaslui și a debarcat în Frunzeasca, județul Tutova, apoi în marș ocupă dispozitivul de luptă de la Movilenii de Sus până la Cărușelu, din județul Tecuci, suportând bombardamentele aviației și artileriei inamicului. Pe 13 august 1917, poziția regimentului a fost inspectată de către Principele Carol, împreună cu generalul Constantin Sinescu, comandantul cavaleriei¹⁹¹

Pe 22 decembrie 1917, Regimentul 3 Roșiori a trecut în subordinea Diviziei 1-a Cavalerie¹⁹², executând misiuni de pază a frontului (ianuarie-martie 1918), apoi a fost detașat în Basarabia, după 27 martie prin marș pe itinerariul Roșiești-Leova-Comrat, îndeplinind misiuni de asigurare a ordinii interioare, dezarmare a bolșevicilor și capturarea de muniție și armament¹⁹³. După semnarea păcii separate de la Buftea – București (10 mai 1918), unitatea va fi cantonată la Leova (septembrie-octombrie 1918).

Pe 16 octombrie 1918, Regimentul 3 Roșiori a început deplasarea spre Fălticeni, pentru a ajuta Divizia a 8-a Infanterie să combată acțiunile de contrabandă ale ucrainenilor și rușilor din Bucovina¹⁹⁴, apoi spre Gura Humorului pentru a combate acțiunile trupelor germane. La 11 ianuarie 1919, Divizionul 1 a fost pus la Dispoziția Diviziei a 8-a Infanterie, fiind trimis la Cernăuți, iar la 20 februarie 1919 Escadronul 2 s-a deplasat la Storojineț. La 1 aprilie, Escadronul 1 era la Gura Humorului, Escadronul 2 la Rădăuți, Escadronul 3 la Câmpulung Moldovenesc și Escadronul 4 la Siret. În mai 1919, escadroanele Regimentului 3 Roșiori au ocupat localitățile de sub stăpânirea Austro-Ungariei, executând misiuni de dezarmare, asigurarea ordinii interioare și pază, în iunie s-au deplasat pe Nistru unde au dat lupte grele cu trupe ucrainiene¹⁹⁵, după care, în septembrie au primit misiunea de a asigura paza posturilor de pe Mureș¹⁹⁶

Unitățile militare în care au fost înrolați și bărlădenii au înscris în istoria neamului nenumărate pagini de eroism. Au fost pagini de eroism colectiv, ca celebra *Șarja de la Prunaru* a roșiorilor din Regimentul 2 sau ca oprirea ofensivei inamicului în fața Cotei 100 din zona pădurii Răzoare (Mărășești) de către compania de mitralieri a căpitanului bărlădean Grigore Ignat. Au fost însă și pagini de eroism individual care au făcut să se înscrie în cartea eroilor neamului nume de bărlădeni: căpitanul Grigore Ignat (din Regimentul 51/52 Infanterie), maiorul Petre Caracaș (din Regimentul 2

¹⁹⁰ Pe 1 decembrie continuă retragerea prin marș pe itinerariul Perișoru- Râmnicu Sărat- Măcrina – Tecuci – Bârlad - Podul Iloaiei- Târgu Frumos – Deleni – Botoșani-Burdujeni, unde a rămas în cantonament pentru refacere, instrucție, amenajarea spațiilor de locuit (*ibidem*, f. 11-13).

¹⁹¹ *Ibidem*, f.14-16.

¹⁹² *Ibidem*, f. 17-20.

¹⁹³ *Ibidem*, f. 21-24.

¹⁹⁴ *Ibidem*, f. 25-45.

¹⁹⁵ *Ibidem*, f. 46-50.

¹⁹⁶ *Ibidem*, f.52-59.

Grăniceri), sublocotenentul Virgil Mastacan (din batalionul 2 Pioneri), colonelul Gheorghe Naumescu (comandantul Regimentului 2 Roșiori), locotenent-colonelul Popea Corneliu, comandantul Regimentului 1 Cavalerie (Roșiori pe jos), caporal Constantin Mușat, din Regimentul 2 Grăniceri¹⁹⁷ În bătălia de la Cireșoia-Oituz din august 1917, s-a afirmat Regimentul 1 Cavalerie pe jos, de sub comanda lt.col. Popea Corneliu, un alt brav erou bărlădean, care au reușit să înfrângă puternica rezistență a nemților, aruncându-i 15 km înapoi, consolidând astfel frontul românesc. Această victorie a fost obținută cu mari jertfe, deoarece Regimentul 1 Cavalerie a fost decimat aproape în întregime, în bătălie căzând eroic însuși bravul său comandant, lt.col. Corneliu Popea¹⁹⁸.

Cel mai cunoscut erou bărlădean al războiului de întregire a României este căpitanul Grigore Ignat¹⁹⁹ În 1916, în calitate de comandant al companiei de mitraliere a Regimentului 51/52, participă la luptele pe care unitatea sa le poartă în Dobrogea și în Muntenia.

În vara anului 1917, căpitanul Grigore Ignat, comandantul companiei de mitraliere a regimentului, participă la marea bătălie de la Mărășești, în zona pădurii Răzoare - Cota 100. Când, după o formidabilă pregătire de artilerie, inamicul atacă prima linie a Regimentelor 47 și 51/52, mitraliorii căpitanului Ignat deschid focul asupra valurilor inamice care asaltează tranșeele batalioanelor din prima linie. Cele șase valuri de asalt inamice reușesc să rupă prima linie a apărării și căpitanul Ignat înțelege că înaintarea inamicului spre Cota 100 (trei kilometri de pădurea Răzoare), trebuie oprită cu orice preț, până la sosirea rezervelor diviziei.

Sub bombardamentul artileriei inamice, compania căpitanului Ignat se cramponează de o frântură de tranșee și rezervă o adevărată ploaie de gloanțe, foc de secerare, asupra valurilor inamice. Rând pe rând, servanții mitralierelor sunt scoși din luptă și, din ordinul comandantului companiei sunt înlocuiți cu soldații de la trenul de luptă și cu ofițeri. Căpitanul Grigore Ignat se încleștează de mitraliera lângă care căzuse ultimul servant și revarsă o ploaie de gloanțe – foc de secerare – asupra inamicului. Furioși, nemții sar peste cadavre și sfărtecă cu baionetele trupul viteazului căpitan român care cade peste mitralieră, cu mâna încleștată pe trăgaci, în vreme ce, dinspre cota 100, se produce contratacul rezervelor diviziei.

După bătălie, unitățile române care au alungat inamicul din zona pădurii Răzoare au găsit pe „căpitanul Grigore Ignat străpuns de gloanțe și baionete, cu capul culcat pe mitralieră și cu degetul pe trăgaci”²⁰⁰ Toată compania este nimicită. Prin Înaltul Ordin de zi nr. 41, semnat de către regele Ferdinand și de generalul de Corp de armată Constantin Prezan, se scria: „Căpitanul Ignat Grigore, din Regimentul 51/52

¹⁹⁷ *Ibidem*, p. 625-624; cf. M. Tacu, *Pe aici nu se trece! Moartea eroică a Popea în bătălia de la Cireșoia-Oituz*, BOA, III, 1984, p. 204-205.

¹⁹⁸ *Ibidem*, p.205.

¹⁹⁹ Grigore Ignat s-a născut în anul 1889 ca fiu al lui Enache Ignat, veteran al războiului de independență. În anul 1910 tânărul bărlădean, absolvind Școala militară de ofițeri de infanterie, este avansat sublocotenent și repartizat la Regimentul 12 „Cantemir” Până la intrarea României în război Grigore Ignat demonstrează că este un ofițer conștiincios și corect, un bun educator și instructor; este avansat locotenent și urmează școala de trageri a infanteriei, cursul de mitraliere.

²⁰⁰ Vasile I. Mocanu, *op. cit.*, p. 107; vezi și Felicia și Valentin Negre, *Din letopiseșul granitic al Mausoleului de la Mărășești*, în B.O.A., III, p.196-203.

infanterie, a fost găsit mort în tranșee, cu mitraliera în brațe, înconjurat de oamenii săi și mormane de cadavre inamice. A luptat ca un brav și tot astfel a și murit. Și-a plătit prea scump viața, înconjurat de dragostea și devotamentul subalternilor săi care, făcând cu piepturile lor zid de apărare în juru-i, i-au dat puțința să-și mămuiască mitraliera lui dragă până la cel din urmă cartuș. Acest sfârșit ostășesc îi va cinsti pururea memoria și-l aduc la cunoștința ostașilor țării drept pildă de înălțător avânt patriotic și sublim sacrificiu al vieții”.

Dat de Marele Cartier General, astăzi 16 august 1917²⁰¹.

În Decretul Regal nr.1488, când i s-a acordat, post-mortem, Ordinul militar „Mihai Viteazul” clasa a III-a, regele Ferdinand scria: „... Art.1. Conferim decorațiunii de război următorilor ofițeri superiori, inferiori, precum și gradelor inferioare, astfel după cum urmează: Căpitanul Ignat Grigore, din Regimentul 51/52 infanterie, pentru vitejia și strălucita îndârjire cu care a luptat cu compania sa de mitraliere în lupta de la Răzoare, din 6 august 1917. Aflându-se în centrul diviziei, pe unde numeroasele trupe germane au reușit pentru un scurt interval a pătrunde prin frontul Diviziei 13, a rămas cu unitatea sa neclintit pe poziție, secerând moartea în valurile de asalt al inamicului. După retragerea germanilor, eroica companie a fost găsită acoperită de cadavre inamice, iar comandantului ei cu mâna încleștată pe mitraliera cu care trăsesse în momentul în care a murit, o moarte de erou pentru patrie și rege...”²⁰²

Pentru strălucite fapte de arme, conducerea supremă a țării a decorat pe următorii ofițeri din Regimentul 51/52 Infanterie Bârlad: cu Ordinul „Coroana României” cu spade în grad de ofițer, pe maiorul Roni Artur și pe căpitanii Ionescu G. Gheorghe și Pleșoianu C. Ioan; cu Ordinul „Steaua României” cu spade în grad de cavaler, pe locotenenții Popescu Ioan și Mastacan Nicolae, pe sublocotenentul Vasiliu Zaharia; cu Ordinul „Coroana României” cu spade în grad de cavaler, pe sublocotenenții Agarici Grigore, Popa Nicolae, Sglimbea Theodor, Alistar Gheorghe; cu Ordinul militar „Mihai Viteazul” clasa a III-a pe locotenent-colonel Cristofor Ion și căpitan Ignat Grigore (post-mortem)²⁰³

Un alt fiu al Bârladului căzut la datorie în războiul pentru întregirea României este maiorul Petre Caracaș²⁰⁴. În anul 1916, căpitanul Caracaș comandă o companie din Regimentul 2 grăniceri în campania din Transilvania, fiind rănit în zona gării Timiș. În octombrie 1916 batalionul condus de Petre Caracaș execută o operație ofensivă pe valea Oituzului, iar în decembrie se distinge, rezistând eroic în fața unui puternic atac inamic la Râpa Roșie, în zona Soveja. În ianuarie - februarie 1917 batalionul lui Caracaș poartă lupte grele pentru vârful Momâia. Având pierderi foarte mari, Regimentul 2 Grăniceri este trimis pentru refacere în zona Stănilești, iar căpitanul Caracaș, rănit din nou, este internat la Spitalul din Huși.

În vara anului 1917, în calitate de comandant al batalionului 3 din Regimentul 2 Grăniceri, maiorul Petre Caracaș participă la bătălia de la Oituz. Refăcut și instruit, batalionul lui Caracaș este trimis, împreună cu Regimentul 1 Grăniceri, „spre dealurile

²⁰¹ Mărăști, Mărășești, Oituz. Documente militare, volum întocmit de col. C. Cărpinișteanu (coord.), București, Editura Militară, 1977, p. 363.

²⁰² Ibidem, p. 411-412.

²⁰³ V. I. Mocanu, op. cit., p. 107.

²⁰⁴ Născut la Bârlad în 1886, Caracaș a terminat Școala militară în 1907 și a fost avansat sublocotenent.

Chioșcurile, la sud de Oituz, pentru a ataca (..) inamicul de aici, iar ulterior să cadă în defileul Oituz spre satele Hârja și Călcâiu”²⁰⁵

În seara zilei de 30 iulie/12 august batalionul condus de maiorul Caracaș ajunge pe Dealul Bâtca Carelor. Cercetarea organizată de maior relevă faptul că batalionul are în față un inamic bine consolidat la teren și protejat de o rețea deasă de sârmă ghimpată. În dimineața zilei de 31 iulie/13 august maiorul Petre Caracaș dă semnalul de atac. Ineficiența bombardamentului artileriei noastre în distrugerea rețelei de sârmă ghimpată ca și ploaia de foc a artileriei inamice opresc primul asalt al grănicerilor, determinându-i să se trântescă la pământ. Maiorul Caracaș se ridică strigând „La asalt! Ural!” și batalionul pornește al doilea asalt²⁰⁶. Decimați de mitralierele inamice, grănicerii se trântesc din nou la pământ. „Înainte! La baionetă!” - ordonă comandantul batalionului la al treilea asalt. Îmbărbătați de exemplul comandantului lor, grănicerii zvâcnesc din nou spre inamic, dar sunt din nou ținuiți la pământ de focul mitralierelor. Maiorul Caracaș se ridică pentru a da un nou ordin de atac, dar un snop de gloanțe de mitralieră îl doboară.

Conduși de alți ofițeri, grănicerii lui Caracaș au mai dat în acea zi de vară a anului 1917 încă trei atacuri asupra pozițiilor inamice de pe Dealurile Chioșcurile, iar în noaptea următoare supraviețuitorii au respins zece contraatacuri executate de inamic. Pierderile grănicerilor au fost foarte mari: 28 ofițeri și 1200 de soldați morți și răniți, adică jumătate din efectiv. Printre cei căzuți se numără și „scumpul și regretatul nostru comandant, părintele nostru cel iubit”, după cum l-au caracterizat ostașii, maiorul Petre Caracaș²⁰⁷

Un alt bărlădean căzut în războiul din 1916 este sublocotenentul Virgil Mastacan²⁰⁸ Batalionul 2 Pioneri, în care Mastacan era comandant de pluton, a fost încadrat în primele săptămâni de după intrarea României în război în efectivele Armatei a 2-a care a participat la ofensiva din Transilvania. Inamicul în retragere a distrus poduri, șosele și viaducte și, ca urmare, pionerii din Batalionul 2 au avut mult de lucru. Marele Cartier General a ordonat însă oprirea ofensivei din Transilvania. Brigada 6 Infanterie avea misiunea să apere Șinca Veche, punct cheie în apărarea orașului Brașov. Pentru a-și consolida linia de apărare de pe dealul Șercaia „Brigada 6 a cerut Corpului II armată să-i pună la dispoziție Compania 1 Pioneri din Batalionul 2”²⁰⁹

Pionerii din Compania 1 amenajează genistic panta dealului Șercaia ce coboară înspre Șinca. Mastacan își organizează oamenii din pluton. Inamicul se apropie și trage asupra pozițiilor românești de pe dealul Șercaia la început cu artileria apoi cu mitralierele. Pionerii care săpau la tranșee abandonează uneltele și pun mâna pe arme, trecând la apărare alături de infanteriști.

²⁰⁵ I. Batalli, V. Mocanu, I. Strujan, *op. cit.*, p. 258-259.

²⁰⁶ *Ibidem*, p. 259. Din Regimentul 2 Grăniceri a făcut parte și cunoscutul caporal Constantin Mușat, grenadierul fără o mână. Mușat are o statuie la Bârlad, dar nu este bărlădean (Cf. C.Tatu, *Grenadierul Mușat*, București, Editura Militară, 1979).

²⁰⁷ I. Batalli, V. Mocanu, I. Strujan, *op. cit.*, p. 260.

²⁰⁸ Mastacan s-a născut în 1892 și a urmat liceul în orașul natal. În vara anului 1914 a fost avansat sublocotenent și repartizat la Batalionul 2 Pioneri.

²⁰⁹ I. Batalli, V. Mocanu, I. Strujan, *op. cit.*, p. 86.

După o temporară slăbire a presiunii inamice, o unitate germană de cavalerie șarjează asupra pozițiilor românești pe flanc, pentru a le învâli. Pentru a evita pericolul încercuirii, sublocotenentul Virgil Mastacan contraatacă cu plutonul său spre aripa dreaptă. Cavaleria inamică se retrage și ostașii români trec la urmărire. Sublocotenentul Mastacan aleargă cu pistolul în mână, în fruntea oamenilor săi și îi îmbărbătează: „Trageți, fraților! Unul să nu ne scape”²¹⁰ Cade, însă, grav rănit și moare pe câmpul de luptă. În istoricul Regimentului 2 Pioneri se poate citi: „Sublocotenentul Mastacan cu sacrificiul vieții lui, s-a aruncat în vârtoarea luptei, îmbărbătându-și oamenii pentru a putea opri atacul dușman. Este primul ofițer erou din Batalionul 2 Pioneri”²¹¹

Prin celebra *Șarjă de la Prunaru* din 15/27 noiembrie 1916 intra în istorie nu numai Regimentul 2 Roșiori, ci și comandantul său, colonelul Gheorghe Naumescu²¹². Deși bolnav, abia ieșit din spital, colonelul Naumescu „are o concepție înaltă despre datoriile unui comandant și nu înțelege a lăsa altuia cinstea de a fi cel dintâi la pericol și a nu împărtăși soarta trupei sale”²¹³ Se află deci pe câmpul de luptă în fruntea oamenilor pe care-i instruisese și educase înainte de începerea războiului. Când Regimentul 2 Roșiori primește ordinul să șarjeze asupra inamicului din satul Prunaru²¹⁴, Naumescu își adună oamenii și le spune scurt: „A sosit momentul să intervenim în sprijinul diviziei. Va trebui să șarjăm (...) Vom șarja cu toate cele trei escadroane”²¹⁵ Ordinele pe care colonelul Naumescu le adresase ostașilor săi de atâtea ori la instrucție răsună acum mai vibrant și mai puternic: „Sabia afară! Înainte! Șarjați! Ura!”²¹⁶.

Alături de ceilalți ofițeri ai regimentului care cad pe câmpul de luptă (morți sau răniți) se prăbușește rănit și colonelul Naumescu. Dus prizonier în Bulgaria, comandantul Regimentului 2 Roșiori moare, peste câteva luni, într-un spital din Sofia. De pe patul de moarte, din captivitate, colonelul Gheorghe Naumescu adresează camarazilor rânduri care vibrează de patriotism: „*Scumpii mei, invidiați soarta mea fericită. Mor mulțumit că în viață am avut nobila misiune de a face educația patriotică a unui regiment de viteji, le-am pregătit sufletul și le-am deșteptat conștiința înaltei datorii față de scumpa noastră patrie*”²¹⁷

²¹⁰ *Ibidem*, p. 87.

²¹¹ *Ibidem*, p. 85.

²¹² Născut în decembrie 1886, Gheorghe Naumescu este avansat, după absolvirea Școlii militare de ofițeri, sublocotenent și repartizat la Regimentul 1 Roșiori. Rând pe rând este avansat locotenent, căpitan, maior și locotenent-colonel, trecând prin mai multe unități de cavalerie: 5 Călărași, 4 Roșiori, 2 Roșiori. La intrarea României în război, colonelul Gheorghe Naumescu este comandant al Regimentului 2 Roșiori (Cf. Romulus Boteanu, *Generalul Gheorghe Naumescu, eroul de la Prunaru*, BOA, III, p. 193).

²¹³ C. Kirițescu, *op. cit.*, II, p. 190.

²¹⁴ Când generalul Referendaru, comandantul Diviziei 18 Infanterie, îi arată necesitatea ca regimentul de roșiori să șarjeze asupra satului Prunaru, colonelul Naumescu răspunde: „Domnule General, Regimentul al 2-lea de Roșiori vă mulțumește pentru onoarea ce-i faceți de a putea muri pentru Patrie” (Cf. Romulus Boteanu, *op. cit.*, p. 194).

²¹⁵ Fl. Tucă, *În memoriam...*, p. 160.

²¹⁶ I. Batali, V. Mocanu, I. Strujan, *op. cit.*, p. 146.

²¹⁷ C. Kirițescu, *op. cit.*, II, p. 190.; cf. Romulus Boteanu, *op. cit.*, în loc. cit., p. 94; M. Olteanu, C. Savopol, *Șarja morții-Suprema jertfă a Regimentului 2 Roșiori (Prunaru 15 noiembrie 1916)*, B.O.A., III, p. 191.

Caporalul *Constantin Mușat*, din Regimentul 2 Grăniceri, a fost grav rănit în luptele din munții Vrancei, în luna noiembrie 1916, ceea ce a determinat pe medici să-i taie mâna stângă mai sus de cot. Abia ieșit din spital, a solicitat trimiterea pe front în același regiment ca grenadier. În ziua de 31 iulie /13 august 1917, în timpul unei violente canonade de artilerie a murit răpus de un proiectil care s-a spart în apropierea lui. Exemplul său eroic a fost adus la cunoștință trupelor printr-un ordin de zi al Regelui Ferdinand²¹⁸

Fapte de eroism au înscris și numeroși ofițeri învățători, foști absolvenți ai Școlii Normale „Principele Ferdinand”. Redăm un citat emoționant din scrisoarea sublocotenentului învățător V.Gr.Vasilache: „*Lupt de două luni și mai bine încontinuu pe linia de bătaie, îndur multe neazuri și am multe neajunsuri, dar toate acestea, îmi sunt trecătoare, când mă gândesc că mai presus de toate în timpul de față este Patria. Astăzi pentru dânsa trăim și pe orice român trebuie să-l preocupe numai apărarea țării care a vrut să ne-o calce teutonii nepoștiți. Ne ciocnim în fiecare zi cu dânsii și-mi fac o plăcere să-i văd fugind în urma unui atac al nostru, iar la luptă cu baionetele nici nu se încumetă să stea. Din luptele ce am avut cu dânsii, au văzut că românul nu cruță, el este crud cu acei care caută să ne calce țara. Nu mă îndoiesc și nici nu-mi trece prin gând vreodată că victoria nu poate fi a noastră. Români și știu să lupte, știu să moară pentru draga lor țară și știu să plătească cu vârf și îndesat neamțului*”²¹⁹

În vremea războiului, bârlădenii rămași acasă, înfruntau lipsurile materiale, foamea și bolile. Cu toate acestea, locuitorii Bârladului au dat de multe ori în timpul războiului dovezi de patriotism și generozitate. S-au făcut numeroase ofrande și donații pentru armată și pentru răniți. În anii 1917-1918, în timpul retragerii armatei și autorităților române în Moldova, la Bârlad a înființat un Azil pentru refugiați care a acordat asistență medicală copiilor veniți aici din alte colțuri ale țării și i-a sprijinit pentru continuarea studiilor.

Populația Bârladului, deși din 1916 suferea de pe urma războiului care cerea noi și noi sacrificii umane și materiale, primește cu entuziasm veștile pentru capitularea statelor inamice și despre unirea tuturor provinciilor românești (Basarabia, Bucovina și Transilvania) cu vechea Românie. La 2/15 decembrie 1918 mii de bârlădeni au participat la o manifestație națională și patriotică organizată în cinstea eroilor căzuți în războiul pentru întregirea României, sub auspiciile Ligii Culturale și a Societății Ortodoxe Naționale a femeilor române, secția Bârlad²²⁰ Se sărbătorea Unirea cea Mare și se omagia comportarea eroică a fiilor Bârladului în războiul național și popular de întregire a României.

Monumentul bârlădean dedicat „eroilor români căzuți în luptă pentru eliberarea și independența patriei noastre 1916-1918”, aflat în cimitirul „Eternitatea”, are aliniat în fața sa crucile cu numele a 60 de eroi bârlădeni: colonelul Șeptilici Andrieș²²¹, locotenentul Jugu N. Ioan, doctorul Ghiocalescu Dumitru și elevul-medic

²¹⁸ Gh.Clapa, *op.cit.*, p. 135.

²¹⁹ *Ibidem*, p.136- 137.

²²⁰ *Ibidem*, p. 137-138.

²²¹ Tot lângă monumentul eroilor din cimitirul „Eternitatea” din Bârlad se găsește o cruce mai mare cu inscripția: „Județul Tutova Eroul Arcade Șeptilici Andrieș, maior Reg(imentul) 52 Infanterie. Rănit pe câmpul de onoare Un ofițer care a murit pentru țara lui. Decedat oct. 1916”

Adican Dani din Regimentul 51/52 Infanterie; sublocotenenții Mateescu Constantin și Mavrodin Atanase din Regimentul 7 Artilerie; sublocotenenții Lupan Enache, Nițescu Dumitru și Teodorescu Constantin din Regimentul 13 Artilerie; un plutonier-major, cinci sergenți, cinci caporali și patruzeci de soldați²²².

²²² Din documente, ca și din studiile apărute în ultima vreme se cunosc multe nume de fii ai Bârladului care au participat la luptele din războiul de întregire:

- căpitanul Constantin Vasiliu-Rășcanu, comandant de batalion în Regimentul 3 Vânători (cf. Mihai Tacu, *op. cit.*, în loc. *cit.*, p. 206);

- profesorul Emil Gh. Palade, locotenent în rezervă, comandant al companiei a 2-a din Regimentul 53 infanterie - tatăl savantului George Emil Palade, primul român laureat al Premiului Nobel (cf. R.Ș.Palade, *Profesorul Emil Palade fost elev al Școlii Normale „Principale Ferdinand” din Bârlad*, în B.O.A., I, p. 391-394; idem, *Emil Gh. Palade, participant la primul război mondial - corespondență de război*, B.O.A., III, p. 217-222);

- sublocotenentul aviator Petre Crețu; locotenentul Cezar Știubei (cf. M. Iosefina Negrescu-Teianu, *Icarii bârlădeni între primul și al doilea război mondial*, B.O.A., III, p. 248-253);

- căpitanul Ioan Andoniu, comandantul companiei a II-a din Regimentul 12 „Cantemir”; profesorul Frumuzache Chiriac, locotenent în rezervă; locotenentul aviator Gheorghe Negrescu; profesorul Constantin Moroșanu, locotenent în rezervă; locotenentul Sava Emanoil, comandant de pluton în Regimentul 32 „Mircea”; Alexandru și Niculiță Pogonat; profesorul Ștefan Negură, ofițer de artilerie în rezervă; medicul militar Constantin Gheorghiu; locotenentul de artilerie Panainte Jugănar; sublocotenentul Teodor Deciu din Regimentul 12 „Cantemir”; locotenentul de artilerie Constantin Diaconescu; profesorul Cezar Ursu; locotenentul Gheorghe Tocineanu; cercetașii George Cocea și Patriciu Valeriu, căpitanul în rezervă Teodor Coatu; maiorul de artilerie Silvestru Palade (Cf. N. Mastacan, *Mărăști, Mărășești, Oituz - Itinerar epopeic, Contribuția unor fii ai Bârladului*, B.O.A., III, p. 177-184; Traian Nicola, *op. cit.* p. 145-312 și 357-368);

- căpitanul Aurel Negoescu (cf. I. A. Negoescu, *op. cit.*, în loc. *cit.*, p. 143): La războiul de întregire au participat și absolvenți nebârlădeni ai Liceului „Gh. Roșca Codreanu”: locotenentul de artilerie Gheorghe Cozma; sublocotenentul Ion Hristea din Regimentul 2 Roșiori; profesorul universitar (viitor academician) Gheorghe Tașcă, colonel în rezervă; sublocotenentul în rezervă Nicolae Bagdasar (viitor membru corespondent al Academiei); maiorul medic în rezervă Vasile Rășcanu (viitor academician); medicul-maior în rezervă Nicolae Balan (profesor universitar); medicul căpitan în rezervă Ion Gheorghiu (viitor profesor universitar); medicul locotenent în rezervă Virgil Nitzulescu (viitor profesor universitar); Ioan Plăcințeanu (viitor profesor universitar); medicul căpitan în rezervă Ioan Alexa (viitor profesor universitar); medicul militar Traian Mironescu, încadrat în Regimentul 12 „Cantemir”; medicul Gherasim Ursu; sublocotenentul Petre Rotaru; sublocotenentul în rezervă Jenică Pogonat, mort eroic la Mărășești, (precum și cei doi frați ai săi, profesorul Corneliu Meza; avocatul Gheorghe Vântu, încadrat în Regimentul 25 infanterie Vaslui (cf. Traian Nicola, *op. cit.* p. 145-312; vezi și Nicolae Mastacan, *op. cit.*, în loc. *cit.*, p. 177-184). Unii dintre ofițerii născuți în Bârlad sau absolvenți ai Liceului „Codreanu” care au participat la războiul de întregire au fost avansați, mai târziu la gradul de general: Ioan Andoniu, Gheorghe Cosma, Teodor Deciu, Constantin Diaconescu, Panaite Jugănar, Ion Hristea, Traian Mironescu, Gheorghe Negrescu, Silvestru Palade, Petre Rotaru, Constantin Vasiliu-Rășcanu, Gherasim Ursu (Cf. Traian Nicola, *op. cit.*, p. 264-279). În colecțiile Muzeului „Vasile Pârvan” din Bârlad se află un tabel cu numele a 22 absolvenți din diferite serii ai Școlii Normale „Principale Ferdinand” morți în război 1916-1918: Anghel V., Balmuş C., Brașoveanu Emil, Chiosa Sandu, Filip Iftimie, Gavriloiu Gh., Grozavu V., Ghișescu Hristea, Luca Gh., Mihăilă Ion, Mircea Constantin, Munteanu Gh., Murgulescu Nicolae, Olaru D. Gh., Rău Nicolae, Sava Dumitru, Silion C-tin, Șerban Victor, Stan Dumitru, Stanciu D. Ion, Schiban Titus, Vasilache Vasile. Pe acest tabel sunt trecuți și 4 „elevi fără absolvire morți în război”: Carp Grigore, Grecu Anton, Vartolomeu Titus și Rogojină I. (cf. AMVPB, doc nr. 338). Tot în fondurile documentare ale muzeului bârlăden se păstrează mai multe scrisori trimise profesorului Paul Constantinescu de învățători, foști elevi ai Școlii Normale din Bârlad, care au luat parte la războiul de întregire a României ca ofițeri în rezervă. Printre acești învățători se numără: Ioan Floarea, Sterian V. Ion, Pârlitu I. Traian și Vasile Gr. Vasilache (cf. Gh. Clapa, *Bârlădenii în războiul pentru întregirea neamului*, B.O.A., I, p. 130-138).

Mausoleul de la Mărășești înscrie numele a zeci de tutoveni și bârlădeni căzuți sub drapelul Regimentului 51/52 infanterie în crâncena bătălie de la porțile Moldovei. La Mausoleul de la Mărăști pe plăcile interioare se află înscrise numele soldaților Nicolae Florescu și Vasile Botezatu, iar în exterior numele a 2 locotenenți, 4 sublocotenenți, 2 sergenți, 9 caporali și 74 soldați din Regimentul 12 Infanterie „Cantemir”²²³. În colecțiile Muzeului „Vasile Pârvan” din Bârlad se află un tabel cu numele a 22 „absolvenți din diferite serii ai Școlii Normale „Principele Ferdinand” morți în războiul 1916-1918” și numele a 4 „elevi fără absolvire morți în războiu”²²⁴.

PARTICIPAREA LA AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

La 6 septembrie 1939, Consiliul de Coroană, prezidat de regele Carol al II-lea, a hotărât neutralitatea României, la câteva zile de la declanșarea celei mai mari conflagrații mondiale²²⁵.

Încercările diplomației românești de a constitui Blocul Neutrilor a eșuat ca urmare a dezinteresului unor puteri și a opoziției deschise a altora. În contextul ofensivei rapide și cuceririi de noi teritorii de către Germania, în primăvara anului 1940, România a fost nevoită să renunțe la neutralitate, promovând o politică de apropiere către cel de al III-lea Reich, ceea ce a însemnat statutul de nonbelligerantă, adoptat la 28 mai 1940 și prelungit până la 21 iunie 1941.

Participarea României la Campania din Est a avut consecințe incalculabile și pe termen lung, la care trebuie adăugate pierderile de război, iar mai presus de toate, sacrificiile de vieți omenești²²⁶.

Bârlădenii, ca și celelalte zone ale țării, și-au adus tributul de sânge pe parcursul celui de Al Doilea Război Mondial atât în Campania din Est, cât și în cea din Vest. În Garnizoana Bârlad, în perioada interbelică, și-au desfășurat activitatea

²²³ Vezi Felicia și Valentin Negre, *Din Letopisețul granitic al Mausoleului de la Mărășești*, în B.O.A., vol.III, București, 1984, p.196-203.

²²⁴ A.M.V.P.B., doc. nr. 338.

²²⁵ C.C. Giurescu și colab., *Istoria României în date*, Editura Enciclopedică Română, București, 1971; V. Moisuc, *Diplomația României și problema apărării suveranității și independenței naționale în perioada martie 1938- mai 1940*, București, Editura Academiei, 1971; L.Loghin, *Al doilea război mondial. Acțiuni militare, politice și diplomatice. Cronologie*, București, Editura Politică, 1984; Al. Dușu, M. Retegan, *România în război, 1421 zile de încleștare. Eliberarea Basarabiei și Bucovinei de Nord (22 iunie-26 iulie 1941)*, București, Editura Globus, 1993; C. Bușe și colab., *Relații internaționale în acte și documente*, II, 1939-1945, București, 1976; M. R. Mocanu, *România - marele sacrificat al celui de-al doilea război mondial. Document, I*, București 1994; G. Magherescu, *Antonescu. Mareșalul României și războaiele de reîntregire*, I, ed.2., 1990; M. Manoilescu, *Dictatul de la Viena. Memorii, iulie - august 1940*, București, Editura Enciclopedică, 1991; A. Simion, *Dictatul de la Viena*, Editura Albatros, București, 1996; I.Scurtu; C.Hlihor, *Complot împotriva României.1939-1947.Basarabia, Nordul Bucovinei și Ținutul Herța în vâltoarea celui de-al doilea război mondial*, București, 1994; Fl.Constantiniu, Al. Dușu, M. Retegan, *România în război, 1941-1945. Un destin în istorie*, București, 1995; Gh. Buzatu, Gh. I. Florescu, *România și al doilea război mondial. O bibliografie*, Editura Academiei, Iași, 1981; Gh. Buzatu, Fl. Constantiniu și colab., *Secretele protocolului secret von Ribbentrop-Molotov*, Iași, Editura Moldova, 1991; Gh. Buzatu, *România cu și fără Antonescu* Editura Moldova, Iași, 1991; idem, *România. Războiul mondial din 1939-1945*, Iași, 1995; idem, *Antonescu, Hitler, Stalin*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2008.

²²⁶ Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 27

Regimentul 12 Dorobanți „Cantemir”, Regimentul 2 Roșiori, unități cu puternice tradiții, alături de alte unități și formațiuni militare, dislocate aici: Regimentul 23 Artilerie, Regimentul 10 Călărași, Comandamentul Diviziei 4 Cavalerie, Comandamentul Brigăzii de Cavalerie, Spitalul Militar și altele.

Regimentul 12 Dorobanți „Cantemir”²²⁷

După izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial, Regimentul 12 Dorobanți „Cantemir” a primit misiunea de a organiza apărarea pe Prut, în sectorul Cârja-Fălciu, iar din aprilie 1940 s-a deplasat în zona Chișinău²²⁸, ca și Regimentul 23 Artilerie²²⁹, cantonat în județul Lăpușna. La sfârșitul lunii iunie, Regimentul 23 Artilerie se afla în dispozitiv de luptă în zona localității Geamăna. După tragicele evenimente, determinate de notele ultimative ale guvernului sovietic (26-27 iunie 1940) și acceptarea în extremis de statul român, a răpirii Basarabiei, Bucovinei de Nord și Ținutul Herța, armata română a început retragerea dincolo de linia Prutului. Printre miile de soldați români siliți să părăsească pământurile străbune, umiliți, insultați și chiar pe alocuri dezarmați de trupele sovietice, s-au numărat și cei din Regimentul 12 Dorobanți și 23 Artilerie.

O astfel de situație s-a derulat pe platoul de la Est de localitatea Avderna, relatată astfel: „*Coloana era fracționată de care de luptă sovietice, iar populația civilă susțimută de carele de luptă ce se aflau la încrucișări de străzi, în sat, cu mitralierele îndreptate contra coloanei, s-au năpusit asupra căruțelor tăind șleahurile și furând caii sau luând cu forța căruțele cu atelajele complete, cu toată opunerea ce au pus-o ostașii*”²³⁰

Regimentul 23 Artilerie, sub presiunea și amenințarea trupelor sovietice, a trecut Prutul prin dreptul localității Leova. La 30 iunie 1940, o parte din materiale au fost lăsate în zona localității Cimișlia. Datorită precipitării retragerii, arhiva a fost arsă pentru a nu intra în mâna sovieticilor²³¹. Până în septembrie 1940 va fi cantonat în localitatea Zărnești pentru ca apoi să revină în zona Bârladului²³².

²²⁷ Regimentul 12 Dorobanți s-a remarcat în Primul Război Mondial, după cea de-a doua mobilizare din 27 octombrie/7 noiembrie 1918 când a fost angajat în Campania din anii 1918-1919. Din anul 1920 a primit ordin să asigure paza la frontiera de Est, în Basarabia, în zona Cetate Albă, Volontirofka. Drapelul de luptă al regimentului a primit mai multe decorații „Crucea Comemorativă” cu brevetele Ardeal, Carpați, Mărășești și Tg. Ocna (Brevet nr. 10468 din iulie 1919) și Medalia „Victoria” 1916-1921 (Brevetul nr. 12442 din 15 iunie 1925). Din anul 1923 regimentul a revenit în garnizoana Bârlad (A.M.Ap.N. – A.M.R., fond Regimentul 12 Dorobanți, dosar 714, f. 179-180; V.Costan, *Evoluția Garnizoanei Bârlad de la sfârșitul primului război mondial și până în prezent*, A.C.M.B., p. 4).

²²⁸ La 3 iunie 1940 subunitățile regimentului erau dispuse în raionul Căușanii Vechi-Grigorieni-Balmaz (cf. V.Costan, *op. cit.*, p. 4).

²²⁹ Regimentul 23 Artilerie a fost dislocat din Basarabia la Bârlad pe baza I. D. 1674 din 12 aprilie 1923, referitor la noua organizare a armatei (A.M.R., Jurnal de operațiuni al Corpului 3 Armată, dosar 338/106, f. 3).

²³⁰ *Ibidem*, fond Regimentul 12 Infanterie, dosar 409, f. 32-33.

²³¹ *Ibidem*, Registrul istoric al Regimentului 23 Artilerie, 589, f. 1-15; V. Costan, *op. cit.*, p. 6.

²³² Regimentul era compus din 3 divizioane. Divizionul 1 și 2 cu câte 3 baterii fiecare și Divizionul 3 cu 2 baterii. Comandantul acestei unități era lt.col. C. Tudoranu (*ibidem*).

Regimentul 2 Roșiori²³³ a fost dislocat o perioadă de câteva luni (noiembrie 1940 - iulie 1941) la Timișoara.

După înăbușirea rebeliunii legionare²³⁴, o parte din efectivul Regimentului 23 Artilerie a fost folosit pentru asigurarea pazei orașului. Din aprilie 1941 Regimentul 23 Artilerie a început să execute recunoașteri, lucrări geniste și ridicări topografice în zona Prutului. La 29 mai 1941 Regimentul 12 Dorobanți a primit o misiune asemănătoare de organizare a apărării în zona Roșcani-Rogojeni pe Prut²³⁵

La Proclamația către Țară și Ordinul de Zi din 22 iunie 1941, elaborate de generalul Ion Antonescu, a răspuns la unison întreaga armată română și și-a exprimat aprobarea întreaga națiune română. Cuvintele, cu valoare simbolică, au intrat de mult în conștiința neamului²³⁶.

Regimentul 12 Dorobanți era încadrat, în zorii zilei de 22 iunie 1941, de Regimentul 11 Dorobanți care primise ordin să forțeze trecerea Prutului în sectorul podului rutier care făcea legătura între localitățile Oancea și Cahul. „*Această zi a fost fatală pentru un batalion al acestui regiment care s-a angajat cu întreg efectivul pe șoseaua îngustă fără a se putea desfășura, deoarece lunca Prutului era inundată, iar inamicul aștepta neobservat și în tăcere până în momentul în care tot batalionul trecuse peste râu, eșalonat de-a lungul șoselei. Pierderile au fost foarte mari, însuși comandantul batalionului fiind grav rănit, iar jumătate din efectiv fiind scos din luptă. Acțiunea eșuând, subunitățile s-au repliat cu mare greutate, morții rămânând pe teren, doar răniții putând fi evacuați*”²³⁷

La 30 iunie regimentul s-a retras în satul Putichioaia și la 2 iulie în satele Balintești și Cavadinești, pentru ca pe 8 iulie 1941, ora 4.20, regimentul să fie introdus

²³³ Regimentul 2 Roșiori a participat la Campania militară din anul 1919 în Ungaria și la 4 august 1919, alături de alte subunități, a intrat în Budapesta. Începând cu 11 noiembrie 1919 regimentului primește ordin pentru revenirea în garnizoana de pace. La 4 februarie 1920 regimentului i se face o primire călduroasă de oficialitățile și populația Bârladului. La 6 mai 1920 s-a dezvelit Monumentul Eroilor din Regimentul 2 Roșiori morți în războiul din anii 1916-1920 pentru întregirea Neamului Românesc, ca pildă generațiilor viitoare (A.M.R., fond Regimentul 2 Roșiori, Registru istoric 958, f. 73-195. La 29 iunie 1925 rămășițele pământești ale colonelului Gh. Naumescu, fostul comandant al regimentului, rănit în șarja de la Prunaru și luat apoi prizonier, au fost aduse din Bulgaria și înhumate în cimitirul „Eternitatea” din Bârlad (*ibidem*, p. 269). Prin înaltul Decret nr. 2313 din 28 iulie 1932 s-a hotărât ca regimentul să fie numit Regimentul 2 Roșiori „Prunaru”.

²³⁴ Vezi Gh. Buzatu, S. Cheptea, V. Fl. Dobrinescu, I. Saizu, *Mareșalul Antonescu în fața istoriei*, I, II, Iași, 1990.

²³⁵ C. Chiper, *op. cit.*, p.68.

²³⁶ Gh. Buzatu, *România. Războiul mondial...*, p. 21; vezi și Fl. Constantiniu, Ilie Schipor, *Trecerea Nistrului (1941). O decizie controversată*, București, 1995; Al. Dușu, M. Retegan și colab., *Armata Română în cel de-al doilea război mondial. I, Eliberarea Basarabiei și a părții de nord a Bucovinei (22 iunie – 26 iulie 1941)*, București, 1996; Dinu C. Giurescu, *România în al doilea război mondial (1939-1945)*, București, 1999; I. Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria Românilor în secolul XX. 1918-1948*, București, Editura Enciclopedică, 1999; Anatol Petrencu, *Basarabia în al doilea război mondial. 1941-1944*, Chișinău, 1997; Gh. Buzatu, V. Fl. Dobrinescu, H. Dumitrescu, *România și al doilea război mondial*, Iași, 2000, ș.a.

²³⁷ Căpitan Simionescu Sava, *Jurnal operativ. Regimentul 12 Dorobanți*, în N. Mitulescu, *Ei au luptat pentru patrie*, Bârlad, Editura Prometeu Descătușat, 1998, p.14. Repartizarea batalioanelor Regimentului 12 Dorobanți în ziua de 22 iunie 1941 era următoarea: Batalioanele 1 și 2 în Gruparea tactică Mastacani, comandată de colonel Gh. Niculescu, comandantul regimentului, Batalionul 3 făcea parte din Gruparea tactică Oancea, comandată de colonel Dumitriu Romulus (V. Costan, *op.cit.*, p. 5).

pe linia întâi, trecând Prutul pe un pod la sud de Fălciu. Înaintând spre cota 93, pe dealul Epureni, Batalionul 2 a întâlnit subunități din Regimentul 11 „Siret” Galați și 24 Tecuci. În această zi a fost rănit comandantul Batalionului 1, maiorul Agapieșcu. La ora 10 a început un puternic contraatac sovietic în zona Țiganca – Cania - Stoenști, contraatac în care au căzut majoritatea comandanților de companii. Având pierderi mari, la ora 22, regimentul s-a reorganizat pe două batalioane: Batalionul 1 (cu subunități din Batalioanele 1 și 3, aflat sub comanda maiorului Teoharie Angheluță) și Batalionul 2 (format din subunități ale fostelor Batalioane 2 și 3, comandat de maiorul Petru Pavlov)²³⁸

În ziua de 8 iulie 1941, regimentul ataca pe direcția Epureni - Hârtoapa, dar datorită pierderilor mari atacul s-a întrerupt pentru a fi reluat și cu mai multă dârzenie, a doua zi. *„Tot câmpul de luptă din fața satului Țiganca era plin de cadavre ale ostașilor români și ruși ce nu puteau fi adunate și îngropate din cauza luptelor intense și aproape fără întrerupere. Datorită căldurii specifice lunii iulie, multe dintre cadavre intraseră în descompunere și aerul nu mai putea fi respirat. Apa potabilă din bidoanele soldaților se terminase, mulți fiind nevoiți să consume pe cea din bălțile formate de ploi, apă infectată de cadavre”*²³⁹

În acest vijelios atac, din 9 iulie, a murit colonelul Gheorghe Niculescu, comandantul regimentului, fiind înlocuit pe 10 iulie cu locotenent-colonelul Stelian Dimitriu. Seara regimentul se afla la nord de Stoenști-Țiganca. Au urmat alte zile sub foc continuu, până la 13 iulie 1941, când a luat sfârșit bătălia de la Țiganca, inamicul retrăgându-se pe noi poziții în interiorul teritoriului Basarabiei. Regimentul a suferit pierderi importante: 4 ofițeri morți (colonelul Gheorghe Gr. Niculescu, căpitanul Gheorghe Rizea, căpitanul Marian Vlădescu, căpitanul Ioan Lazăr) și un ofițer dispărut (căpitanul Constantin Voicu, comandantul Companiei a 9-a), 4 subofițeri morți, 10 subofițeri răniți și un subofițer dispărut, 118 ostași morți, 503 ostași răniți și 29 ostași dispăruți²⁴⁰

Au fost propuși pentru decorare: cu Ordinul „Mihai Viteazul”, clasa a III-a: colonelul Gheorghe Gr. Niculescu, împreună cu alți 14 ofițeri; cu Ordinul „Steaua României”, 21 de ofițeri; cu Ordinul „Coroana României” 34 de ofițeri; cu Ordinul „Crucea României” 24 ofițeri; cu Medalia „Bărbăție și Credință” 3 subofițeri și 420 ostași, cu Medalia „Virtutea României” 3 subofițeri și 67 ostași; cu Medalia „Serviciul Credincios” 20 ostași. Pentru faptele de vitejie de care a dat dovadă căpitanul Sava Simionescu, în fruntea subunității sale, comandantul Diviziei 21 Infanterie, generalul Dăscălescu, a dat ordin Regimentului 12 „Cantemir” să fie propus pentru decorarea sa cu Ordinul „Steaua României”, ordin pe care l-a primit ulterior. Ceilalți ofițeri ai regimentului au fost decorați cu Ordinul „Coroana României”, iar căpitanului Voicu Ioan i s-a decernat, post-mortem, Ordinul „Mihai Viteazul”, ca și comandantului de regiment, căzut în aceeași bătălie²⁴¹.

²³⁸ A.M.R., Jurnal de Operații nr.1033, Regimentul 12 Infanterie „Cantemir”, dosar 8, f. 42; C. Chiper, *op. cit.*, p. 69.

²³⁹ Căpitan Simionescu Sava, *op. cit.*, p.20.

²⁴⁰ A.M.R., fond cit., f. 43.

²⁴¹ Căpitan Simionescu Sava, *op. cit.*, p. 26 Vezi și I. Scurtu, C. Hlihor, *Complot împotriva României. 1939-1947. Basarabia, Nordul Bucovinei și Ținutul Herța în vâltoarea celui de-al doilea război*
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

Regimentul condus de noul comandant, lt. col. Stelian Dimitriu, a participat la reluarea ofensivei din 14 iulie 1941, respingând acțiunile inamicului și lărgind capul de pod din zona Fălciu, în direcția râului Nistru.

Trupele române erau privite cu simpatie de populația basarabeană care-i considera eliberatori. „În fiecare localitate prin care treceam eram primiți cu mult entuziasm de către locuitorii care, adunați la marginea satelor în grupuri mari, cu învățătorii în frunte, ne ofereau flori, ovaționându-ne. Bisericile se deschideau, clopotele erau trase, iar preoții oficiau slujbe religioase preamărind pe eliberatori și rugându-se pentru odihna celor căzuți” – mărturisește căpitanul Simionescu Sava²⁴²

În a doua decadă a lunii iulie orașul Chișinău a fost eliberat. La 26 iulie armata română atinge linia Nistrului, după lupte susținute în zona Vacarjani, considerată de inamic „cheia întregii sale poziții de apărare”. În aceste lupte unde rezistența opusă de inamic, bine organizat la teren și având condiții excelente de apărare pe dealul Vacarjani, a fost deosebit de mare, s-au evidențiat Regimentul 11 Infanterie, Regimentul 12 Infanterie și Regimentul 24 Infanterie. În bătălia finală, batalionul 3 al Regimentului 12 Dorobanți, sprijinit și de focul artileriei a trecut la atac frontal, și după aproape o oră „inamicul a fost dat peste cap, retrăgându-se pe întregul front”, ceea ce a permis, până „la căderea serii” cucerirea cotei 80 de pe dealul Vacarjani²⁴³. De la 26 iulie Regimentul 12 Dorobanți a luptat pe aliniamentul Bugaz-Anchebet, apoi a continuat deplasarea până în data de 1 august 1941 unde la Cazacii Vechi a staționat pentru odihnă și instrucție, după 10 august a urmat efectuarea recunoașterii în vederea trecerii Nistrului.

Cu toate că obiectivul pentru care România în război se realizase, la sfârșitul lunii iulie 1941, generalul Ion Antonescu era solicitat, în mod insistent, de către Hitler, să colaboreze militar în continuare, dincolo de Nistru, până la zdrobirea trupelor sovietice²⁴⁴

La 22 august 1941, generalul Ion Antonescu a fost ridicat la rangul de mareșal, al treilea mareșal al României, după Alexandru Averescu și Constantin Prezan.

„Până la începutul verii anului 1942 Germaniei i-a fost imposibil să obțină, din partea unui guvern slab și lipsit de experiență, printr-un amestec de amenințări și promisiuni vagi privind retrocedarea Transilvaniei de Nord ocupată de unguri, un număr mai mare de divizii. Această sporire a ajutorului militar al României în războiul contra Rusiei a fost iarăși atinsă «puțin câte puțin» și, astfel, poporul român s-a aflat în necunoștință de cauză în privința proporției participării armatei sale la război.

mondial, București, 1994; V.F.Dobrinescu, I.Constantin, *Basarabia în anii celui de-al doilea război mondial 1939-1947*, București, 1995; Gh. Buzatu, *România și războiul mondial din 1939-1945*, Iași, 1995.

²⁴² *Ibidem*, p.27.

²⁴³ *Ibidem*, p.30.

²⁴⁴ La 6 august 1941, în cadrul întrevederii Hitler - Antonescu de la Berdicev (Ucraina), șeful statului român acceptă cooperarea militară dincolo de Nistru, în direcția Odessa, Peninsula Crimeea. Administrația Transnistriei a fost încredințată României (vezi C. Kirișescu, *România în al Doilea Război Mondial*, I-II,1995; I. Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria Românilor în secolul XX (1918-1948)*, București, Editura Paideia, 1999).

Poporul român nu i s-a relevat adevărul în această privință înaintea dezastrelor din ultima iarnă” – subliniau documente americane²⁴⁵

În perioada iunie- august Regimentul 12 Dorobanți a înregistrat importante pierderi: 11 ofițeri, 4 subofițeri, 174 ostași morți; 18 ofițeri, 10 subofițeri, 571 ostași răniți; 1 ofițer și 55 ostași dispăruți²⁴⁶

Divizia 21 Infanterie, din care făcea parte și Regimentul 12 Dorobanți, a continuat înaintarea în direcția Dalnic-Odesa, cu pierderi mari²⁴⁷ La 31 august, regimentul mai avea pe front 54 ofițeri, 20 subofițeri și 1269 ostași, ceea ce a impus reorganizarea lui pe 2 septembrie 1941, pe două batalioane²⁴⁸, unindu-se cu Regimentul 24 Infanterie Tecuci, noua denumire fiind Regimentul 12/24 Infanterie sub comanda colonelului Constantin Seracin. Regimentul s-a remarcat cucerind Bielaevka, conacul Tolmacev, Freudenthal (15 septembrie), Vacarjani (2 octombrie), Dalnic (16 octombrie) – Odessa (16 octombrie)²⁴⁹ La bătălia pentru cucerirea Odessei, desfășurată între 14 august -16 octombrie 1941, au participat, în special, forțele Armatei 4 condusă de generalii Nicolae Ciupercă și Iosif Iacobici²⁵⁰ Orașul a fost cucerit la mijlocul lunii octombrie 1941, pentru apărarea căruia au rămas în continuare Regimentul 11 Dorobanți și 24 Infanterie, precum și artileria respectivă. La doar două zile de la instalarea Statului Major al Diviziei 21 Infanterie, în fostul sediu al comandamentului de apărare a orașului Odessa, clădirea a fost aruncată în aer de o puternică explozie, ocazie în care aproape toată conducerea Statului Major, în frunte cu generalul Glugojan și-au găsit sfârșitul.

Printre unitățile retrase în țară pentru refacere s-au numărat și regimintele bârlădene: 12 Dorobanți, 2 Roșiori, 23 Artilerie. Primirea făcută acestor unități de către oficialități și populația Bârladului, la 13 noiembrie 1941 a fost cu adevărat emoționantă²⁵¹. La catedrala Domneasca s-a oficiat un Te Deum în memoria eroilor, apoi la ora 12.30, ostașii au intrat în cazarmă, după o absență de doi ani²⁵²

Pierderile totale ale Regimentului 12 Infanterie „Cantemir” Bârlad în perioada 22 iunie-16 octombrie 1941 au fost: morți - 26 ofițeri, 5 subofițeri, 283 ostași; răniți - 52 ofițeri, 12 subofițeri, 1257 ostași; dispăruți – 257 ostași. Pentru merite deosebite de eroism pe câmpul de luptă au fost acordate importante decorații precum: Ordinul „Mihai Viteazul”, clasa a III-a - 5 ofițeri (colonelul Gheorghe Gr. Niculescu a fost decorat post-mortem și avansat la gradul de general de brigadă); Ordinul „Steaua României” – 7 ofițeri; Ordinul „Crucea României” – 95 ofițeri; Ordinul „Regina

²⁴⁵ Gh. Buzatu și colab., *România cu și fără Antonescu*, p. 176.

²⁴⁶ Oltea Rășcanu Gramaticu, *Contribuția bârlădenilor în cel de - al doilea război mondial*, în Acta Moldaviae Meridionalis. Anuarul Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, vol. I, 2004 -2006, p. 409 - 418; C. Chiper, *op. cit.*, p. 70.

²⁴⁷ *Ibidem*.

²⁴⁸ A.M.R., Jurnal de Operații nr.1033, Regimentul 12 Infanterie „Cantemir”, dosar 8, f. 61-68.

²⁴⁹ În operațiunea Odessa au murit din rândurile regimentului: 15 ofițeri, un subofițer, 109 ostași, și răniți 34 ofițeri, 2 subofițeri, 686 ostași (*ibidem*, f. 69-84.)

²⁵⁰ Cf. Gh. Buzatu, *Războiul mondial...*, p. 24; N. Mitulescu, *Eroi și veterani bârlădeni*, PT, V, 108-131, 1994; VI, 177-188, 1995.

²⁵¹ Comandantul Regimentului 23 Artilerie, lt.col. Ianculovici, a fost ales cetățean de onoare al orașului (A.M.R., fond Regimentul 23 Artilerie, Registru istoric al Regimentului 23 Artilerie (589), f. 94).

²⁵² *Idem*, Jurnal de Operații nr.1033, Regimentul 12 Infanterie „Cantemir”, f. 69-84.

Maria” – 3 ofițeri; Medalia „Virtutea Militară” – 33 ofițeri; Medalia „Serviciul Credincios” – 21 subofițeri și 19 ostași; Medalia „Bărbăție și credință” - 33 subofițeri și 1615 ostași; Medalia „Meritul Sanitar”- un subofițer și 20 ostași²⁵³

Prin Înalt Decret Regal din 7 noiembrie 1941, drapelul Regimentului 12 Dorobanți „Cantemir” Bârlad a fost decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul”, clasa a III-a, pentru „vitejia, avântul extraordinar și spiritul de sacrificiu cu care au luptat ofițerii, subofițerii și trupa regimentului în aprigele lupte purtate în perioada iulie –octombrie 1941”, în Basarabia, zona Stoenеști-Epurenі, bălțile din Lunca Prutului și Ucraina²⁵⁴. O impresionantă pomenire s-a desfășurat de Ziua Eroilor și Înălțarea Domnului, în primăvara anului 1942, la Catedrala și în Cimitirul Eroilor din Bârlad, iar pe 9 iulie în Cimitirul Țiganca (pe dealul Epurenі)²⁵⁵.

La 10 septembrie 1942 s-a înființat Partea Sedentară a Regimentului 12 „Cantemir” Bârlad, iar Partea Operativă a regimentului s-a deplasat în zona frontului în perioada 10-20 septembrie 1942²⁵⁶.

La 25 octombrie Regimentul 12 Dorobanți, aflat în subordinea Diviziei 13 Infanterie, a ocupat dispozitiv de luptă în zona localității Kletskaia, la cotul Donului, având în dreapta orașul Stalingrad (pe Volga) și în stânga, orașul Serafimovici, unde acționa regimentul 25 Infanterie Vaslui²⁵⁷

Prima misiune încredințată în ziua de 26 octombrie 1942 a fost refacerea liniei frontului, străpuns de inamic câțiva kilometri. Deși încununată de succes, ea a fost plătită cu grele pierderi omenești. Printre cei căzuți la datorie s-au numărat locotenentul (r) Grigoraș Apostol, sublocotenentul Ioan Postolache și alții²⁵⁸. La începutul lunii noiembrie, regimentul acționa în raza localității Kumensk²⁵⁹

Slaba dotare a armatei române în comparație cu armata germană este menționată nu numai în documentele oficiale, dar și în mărturiile unor participanți la marea și cumplita bătălie de la Stalingrad - Cotul Donului, decisivă prin urmările sale pentru cursul celui de Al Doilea Război Mondial: „*Ei (germanii n.n.) erau de necomparat cu noi în ce privește tehnica de luptă, ei aveau mașini și tancuri moderne, noi, călări sau în căruțe cu coviltir. Impresia noastră era că ei ne priveau cu superioritate, un exemplu credem că va fi elocvent. Într-o noapte și într-o localitate unde eram încartiruiți, am fost scoși din cantonament, pe o ploaie torențială, urmând*

²⁵³ *Ibidem*, f. 86; C. Chiper, *op. cit.*, p. 72.

²⁵⁴ Regimentul restructurat în luna noiembrie 1941, sub conducerea colonelului Stelian Dimitriu, cuprindea: Comanda regimentului (comandant și ajutor, un pluton pioneri, o companie cercetare, o companie armament greu regimentar, un pluton aruncătoare, Plutonul 2 Tunuri de Însoțire, Plutonul 3 Tunuri Anticar), Batalioanele 1, 2, 3 Pușcași (fiecare cu câte trei companii de pușcași și o companie de mitraliere), Compania Depozit și Muzica regimentului. La 5 noiembrie 1941, la comanda Regimentului 12 „Cantemir” a fost numit colonelul Alexandru Popescu, ajutor de comandant lt.col. Stelian Dimitriu, comandant secund lt.col.Vasile Băcăoanu (AMR, Jurnal de Operații, Regimentul 12 Infanterie, dosar 1033/9, f.1-6).

²⁵⁵ *Ibidem*, f. 8-16.

²⁵⁶ Regimentul a fost inspectat de generalii Vasile Atanasiu, comandantul Corpului 3 Armată și Alexandru Sion, comandantul Diviziei 15 Infanterie (*ibidem*, f.17).

²⁵⁷ *Ibidem*, f. 30-34; vezi și N.Mitulescu, *Ei au luptat pentru patrie. Figuri de veterani bârlădeni*, II, Bârlad, Editura Sfera, 2002, p. 42.

²⁵⁸ Au murit 13 ofițeri, 15 subofițeri și 75 de ostași (A.M.R., fond cit., f.34-36).

²⁵⁹ Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 25.

*să ne căutăm alte adăposturi în timp ce locul nostru a fost luat de militarii unei unități germane care sosise în acea zonă*²⁶⁰

Contraofensiva sovietică în zona Stalingradului (19 noiembrie 1942) a fost de o asemenea amploare, încât a creat panică și dezorganizare în rândul Aliaților Axei. „*Pregătirea de artilerie - mărturisea mai târziu un participant direct la acest măcel de la Stalingrad - nu putea fi asemuită decât cu sfârșitul lumii după care puternicele forțe rusești de blindate au pătruns pe un front larg asupra zonei apărute de trupele române, cunoscând bine faptul că acestea erau sleite de puteri, lipsite de armament, muniții, de hrană, lipsite de apărare organizată în adâncimea dispozitivului de apărare și cu moralul extrem de scăzut. Tăvălugul rusesc culca la pământ tot ce se afla în cale determinând, în același timp, o dezorganizare totală a firavei apărări românești*”²⁶¹.

Urmarea a dus la ruperea frontului în sectorul Diviziei 14 și a Diviziei 13 din care făcea parte și Regimentul 12 Dorobanți. Amintirile unui alt martor ocular sunt zguduitoare:

„*În dimineața zilei de 19 noiembrie 1942, s-a declanșat potopul de foc al contraofensivei rusești care era îndreptat, în special, asupra firavului sector românesc și a celor doi aliați, italienii și unгурii, potop care a vărsat tone de oșel incandescent asupra noastră. Și parcă, acestui potop, îi ținea isomul și un viscol năpraznic. Firava noastră linie de apărare, fără asigurare în adâncime, dotată cu o tehnică sub orice critică, a făcut ca vitejia ostașului român să nu reziste puhoiului de tancuri rusești, purtătoare de desant și care striveau totul sub șenile. Forțele rusești erau completate și cu unități de cavalerie, experimentate în lupte, astfel că au putut străpunge cu ușurință liniile noastre. Nici brandurile noastre nu au scăpat tăvălugului rusesc. Am reușit, totuși, să scoatem din luptă 4 tancuri rusești înainte de a ajunge în liniile noastre, pentru ca, apoi, unuia care trecuse prin pozițiile noastre să-i distrugem o șenilă, făcându-l să se învârtă în loc și obligând echipajul să părăsească tancul, deoarece îi dădusem foc*”²⁶².

Regimentul 12 Dorobanți, despărțit de trupele Diviziei 13 Infanterie, s-a alăturat la ceea ce mai rămăsese din Divizia 1 Cavalerie, luptând pentru a scăpa din încercuire. Din restul mai multor unități s-a constituit Detașamentul Lt.col. Ioan Botea, la 27 noiembrie 1942, în care va intra și Regimentul 12 Dorobanți²⁶³.

În noaptea de 1 spre 2 decembrie 1942, detașamentul diminuat s-a retras spre Nijni Iasinovski, rămânând în cantonament până la 7 decembrie²⁶⁴ La sfârșitul lunii decembrie 1942 au mai rămas doar nucleul regimentului și două companii de pușcași. În dimineața zilei de 7 decembrie 1942, Compania 1 Pușcași, comandată de

²⁶⁰ N. Mitulescu, *op. cit.*, p.108.

²⁶¹ *Ibidem*, p.105.

²⁶² N. Mitulescu, *op. cit.*, p.44.

²⁶³ *Idem*, fond Regimentul 12 Dorobanți, dosar nr. 847, f.151. Regimentul mai cuprinde: 1 Companie comandă, 1 Companie pușcași, o coloană de transport, un detașament de lucru. În scurt timp Compania comandă va forma nucleul Statului Major al regimentului, iar coloana de transport și detașamentele de lucru, desființate, vor forma Compania 2 pușcași (*ibidem*).

²⁶⁴ Rămășițele Regimentului 12 Infanterie „Cantemir” Bârlad, Regimentul 25 Infanterie, Regimentul 10 Vânători, Regimentul 23 Artilerie și Batalionul 15 Pionieri (A.M.R., Jurnal de Operații, Regimentul 12 Infanterie, dosar 1033/9, f. 35-36).

locotenentul Aurel Gănescu, s-a retras, în condiții deosebit de grele climaterice, în sectorul Diviziei 14 Infanterie, localizat în Gruzinoff, Daniloff, Ilinski. Locotenent colonelul Ioan Botea a rămas la Stănița Kamensk, cu Compania a 2-a Pușcași, cu un efectiv de 133 de oameni și cu doar două căruțe pentru transport. Mulți soldați români erau izolați în spatele Stalingradului, chiar abandonați, lăsați pradă gerului cumplit și foametei, fiecare încercând să se descurce cum poate în retragere. Același martor ocular relatează întâmplările eroice a unui grup de ostași, adunați din rămășițele unor trupe românești și aliate, în încercarea disperată de a ieși din încercuirea armatelor sovietice din zona Stalingrad:

„În acea noapte de Crăciun, am mărșăluit până spre ziuă fără a ne uita înapoi, strecurându-ne printre pozițiile rusești care formau inelul de încercuire... În zori, am zărit în fața noastră încă o linie de tranșee în care se aflau ostași sovietici. Mânați de curaj, de disperare, dar mai ales de frica celui aflat în primejdie, am tăbărât peste ei. Norocul nostru a fost că aceștia erau beți și, fiind luați din spate și prin surprindere, i-am dat peste cap, mânăndu-i în fața noastră dezarmați, drept scut viu. Când s-a luminat bine de ziuă am ajuns în liniile frontului românesc... Dar din cei 68 de oameni care am pornit să străpungem încercuirea am supraviețuit doar 24”²⁶⁵

Fără a se ține cont de directiva dată de Hitler de păstrare a trupelor în zona Stalingradului, prin Ordinul Marelui Stat Major Român din 19 ianuarie 1943, a început retragerea Armatei 3 și 4, desfășurată până la 17 aprilie 1943, când au fost aduse în țara toate forțele și demobilizate²⁶⁶. Nucleul Regimentului 12 Infanterie a continuat retragerea, trecând Donețul prin Kamensk, apoi pe direcția Gherasimov, Krassnodon, Orehovo, până la 27 decembrie. Cu efectivele decimate a continuat retragerea, cu mari lipsuri materiale, moral scăzut, condiții vitrege de climă, hărțuiri de partizani. La 15 martie 1943²⁶⁷, revine în țară, fiind cantonat în apropierea Bârladului (Batalionul 2 în satul Zorleni și Batalionul 3 în satul Grivița)²⁶⁸

Garnizoana Bârlad cuprindea în vara anului 1943: Comandantul Brigăzii 15 Infanterie, Regimentul 12 Dorobanți „Cantemir”, Regimentul 23 Artilerie, Comenduirea Pieței, Manutanța de garnizoană, Spitalul Militar, Cercul Teritorial Tutova, Regimentul 12 Roșiori purtat (făcea parte din Divizia 8 Cavalerie Moto), Batalionul 7 instrucție și reparații auto, Depozitul de muniții, Legiunea de Jandarmi Tutova (făcea parte din Inspectoratul de Jandarmi Galați), Secția de Pompieri, Subinspectoratul pregătirii paramilitare (făcea parte din Inspectoratul 3 regional Galați)²⁶⁹

După o scurtă perioadă de refacere, Regimentul 12 „Cantemir” este rechemat pe front²⁷⁰. În noiembrie 1943 se afla la est de Odessa, în zona localităților Kordon – Tasino - Anatolievka. Regimentul era cuprins în dispozitivul de apărare al Diviziei 15

²⁶⁵ Cf. N.Mitulescu, *op. cit.*, p. 48.

²⁶⁶ Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 25

²⁶⁷ C. Chiper, *op. cit.*, p.74 și urm.

²⁶⁸ V. Costan, *op. cit.*, p. 9.

²⁶⁹ *Ibidem*, p.9.

²⁷⁰ Conform Ordinului Marelui Stat Major, nr.61210, din 9 septembrie, la 1 octombrie 1943 regimentul s-a deplasat în Transnistria, unde a fost pus la dispoziția Diviziei 15 Infanterie, cartiruită la Berezovska (C.Chiper, *op. cit.*, p. 74).

Infanterie²⁷¹, luptând cu dârzenie în zona Kimburu, în sudul Oceacovului (evacuată în decembrie 1943) și al Limanului Tilgulski (martie 1944). Între lunile octombrie 1943-aprilie 1944 s-a încercat de către trupele germane și aliate apărarea Peninsulei Crimeea. Sub presiunile puternice și loviturile date de armata sovietică, dinspre nord, nord-est, regiunea a fost evacuată între 14 aprilie - 12 mai 1944²⁷².

În martie 1944 s-a declanșat ofensiva Fronturilor 1, 2 și 3 Ucrainian, concretizată prin atingerea Nistrului (18 martie), ocuparea Cernăuților (29 martie) și forțarea Prutului (26 martie). Armata a 4-a română a fost reintrodusă în acțiuni operative, iar armata a 3-a română, retrasă de pe litoralul Mării Negre, între Bug și Nistru, spre vest de fluviu. Aceste măsuri luate de Comandamentul român și cel german au permis realizarea unei linii de rezistență în nord-estul României, în lunile martie-aprilie 1944, în direcția Kutuy-Paşcani-Iași-Chișinău-Dubăsari-Nistru²⁷³

La 9 aprilie 1944, trupele sovietice au atins Nistru. Regimentul bârlădean, puternic bombardat de artileria și aviația sovietică, s-a retras în satele Palanca și Hanul Câșla, pe parcursul lunii aprilie, iar în luna mai, sub comanda locotenent-colonelului Ioan Vasile, a rezistat cu dârzenie atacurilor inamicului la Olănești. De aceeași rezistență au dat dovadă ostașii regimentului, sub comanda colonelului Grigore Teodorescu, în cursul lunii iunie 1944²⁷⁴.

Ofensiva sovietică declanșată la 20 august 1944 a dus la ruperea frontului Iași-Chișinău. Încercarea de a realiza un aliniament în zona Galați-Nămoloasa, a eșuat. La București s-a declanșat lovitură de stat din 23 august 1944, care a dus la răsturnarea guvernului Ion Antonescu²⁷⁵. În aceste condiții dramatice au evoluat și regimentele bârlădene amintite.

Nici pentru cei luați în prizonierat situația nu era ușoară, tratamentul fiind în afara oricăror norme umane. Iată o mărturie a unui veteran bârlădean, aflat timp pe doi ani într-un lagăr din Uzbekistan, Asia Centrală: „*Munceam de dimineața până seara, cu o pauză de prânz când ni se aducea mâncarea caldă pe câmp. Hrana zilnică era compusă din 600 grame pâine pentru toate cele trei mese, ceai neîndulcit, 10 grame de zahăr dat separat, supă de arpacaș cu frunze de lucernă, la prânz și seara. Noaptea, în bărăci, nu ne puteam odihni din cauza ploșnițelor, iar afară ne torturau fânțarii... Așa am trăit până în decembrie 1945, fără să știm de sfârșitul războiului*”²⁷⁶

²⁷¹ Ordinea de bătaie a forțelor armate în timpul de pace la 1 iulie 1943, Tipografia M. St. M București p. 11- 43.

²⁷² Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 26.

²⁷³ *Ibidem*.

²⁷⁴ A.R.M., *Jurnal de Opreații, Regimentul 12 Infanterie*, dosar 1099/11, f. 24 - 44.

²⁷⁵ Cf. Gh. Buzatu, *Actul de la 23 august 1944: Bilanș, noi interpretări și perspective*, în „Academica”, nr.30/2004, București, p. 10 -18; idem, *Actul de la 23 august 1944 în perspectiva unor noi documente*, în *Istorie și societate*, II, Editura Mica Valahia, București, 2005, p.10-12; idem, *România cu și fără Antonescu*, p. 214 -250. Vezi și Gh.Buzatu, *Actul de la 23 August 1944 în context internațional. Studii și documente*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984; Gh.Matei, Gh.Zaharia și colab., *Ecoul internațional al insurecției române și al participării României la războiul antihitlerist*, București, Editura Militară, 1964; I.Șuta, *România la cumpăna istoriei August 1944*, București, Editura Științifică, 1991; I.Ardeleanu și M.Mușat și colab., *23 august 1944, I-IV, Documente*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984-1985.

²⁷⁶ N. Mitulescu, *op. cit.*, p.110-111.

În aceeași perioadă, Regimentul 12 Dorobanți acționa în zona Nistrului, încercând cu disperare să înlăture tendințele forțelor sovietice de forțare a frontului în regiunea localității Olănești. Regimentul a rămas în dispozitiv de apărare pe Nistru până la data de 22 august 1944 când a primit ordin de retragere spre sud. În ziua de 23 august se afla în apropierea satului Platărești, județul Cetatea Albă, unde începuse încercuirea de către trupele sovietice²⁷⁷. Mulți au fost luați prizonieri chiar în decursul zilei de 23 august, duși la Bălți, în marș obositor, lipsiți de hrană și apă, umiliți, apoi urcați în vagoane de vite „câte 100 de oameni în fiecare, și încuiați pe dinafară”, până la Novocrematorsk, și de aici mai departe până la un lagăr de muncă forțată în sudul Ucrainei. Apelăm din nou la mărturiile unui martor ocular: „În total, am călătorit 15 zile, timp în care nu am văzut năfură de pâine. Când am coborât, pușini erau cei care se mai puteau ține pe picioare, iar cei care apucau să se așeze, nu se mai puteau ridica fără ajutorul altor camarazi...Din cauza foametei slăbisem atât de tare încât aproape nu ne mai cunoșteam între noi... Teribila iarnă rusească... ne-a găsit complet sleiți de puteri. Tifosul exantematic a început să ne rărească simțitor rândurile. Nu se mai vedea cu îngropatul... Doi ani am petrecut în lagăr, noi fiind luați prizonieri de către ruși după încheierea armistițiului de la 23 august”²⁷⁸

O parte din efectivele Regimentului 12 Dorobanți în dimineața zilei de 24 august a reușit să spargă, încercuirea trupelor sovietice, trecând Dunărea pe la punctele Volcov, Chilia Nouă, Ismail. Din rămășițele regimentului, reunit la Tulcea (două plutoane, având la dispoziție 11 ofițeri, 10 subofițeri, 113 ostași) s-au constituit două plutoane care vor trece din nou Dunărea pe la Vadul Oii, retrăgându-se în direcția sud-vest²⁷⁹

Divizia a 15-a Infanterie din care făcea parte și Regimentul 12 „Cantemir” s-a deplasat în cursul lunii septembrie 1944 în direcția Craiova - Turnu Severin - Lugoj.

În conformitate cu Instrucțiunile Marelui Stat Major nr.67000 din 1944 și Ordinul Corpului 4 Armată nr. 21.30, din 5 octombrie 1944, Divizia 15 Infanterie s-a transformat în unitate de interior.

Regimentul 12 Dorobanți, aflat pentru completarea Diviziei 2 Infanterie în comuna Șustrea, lângă Topolovățul Mare, a început operațiunea de predare a tehnicii și efectivelor și cu restul s-a organizat un Centru de instrucție mitralieră în comuna Gruni²⁸⁰ Partea sedentară, după 19 noiembrie 1944, s-a contopit cu partea sedentară. Regimentului 11 Dorobanți, încheindu-se astfel activitatea²⁸¹

Regimentul 2 Roșiori „Prunaru”

Mobilizat la sfârșitul lunii iulie 1941, Regimentul 2 Roșiori se afla în zona Bârladului²⁸² de unde a fost trimis imediat pe front, în frunte cu colonelul Nicolae

²⁷⁷ A.M.R., fond Regimentul 12 Dorobanți, dosar 847, f. 151.

²⁷⁸ N.Mitulescu, *Ei au luptat pentru patrie*, II, p. 50-51.

²⁷⁹ A.M.R., Jurnal de Operații, Regimentul 12 Dorobanți, dosar 1033/11, f. 62-66.

²⁸⁰ *Idem*, fond Regimentul 12 Dorobanți, dos. 847, f. 193.

²⁸¹ *Ibidem*, dos. 1045, f. 34.

²⁸² Generalul Marin Manufu, comandantul Brigăzii 1-a Mixte de Cavalerie, în ziua de 12 iulie 1941 a inspectat Regimentul 2 Roșiori pentru a stabili gradul de pregătire în vederea mobilizării (A.M.R. Pitești, Jurnal de Operații nr.1142/1, Regimentul 2 Roșiori, f. 1; C.Chiper, *op. cit.*, p.106).

Brătianu²⁸³ Conform Ordinului Marelui Stat Major, nr.127398 din 1941, la data de 3 iulie 1941 au fost mobilizate pentru zona de operații părțile activă și complementară ale regimentului, format din 28 ofițeri activi, 16 ofițeri de rezervă, 25 subofițeri activi, 8 subofițeri de rezervă, 1490 călăreți, 1639 cai²⁸⁴. Deplasarea regimentului, sub comanda colonelului Nicolae Brătianu și comandantului secund, locotenent-colonelul Vasile Pleșoianu, s-a făcut, începând cu data de 23 iulie 1941 pe itinerariul Bârlad - Rânzești – Grătiești - Ciopleni, traversând Nistrul în noaptea de 2 spre 3 august, apoi în Ucraina prin marș pe ruta: Dubăsari – Carantin - Kalinovka și a participat la operațiunea militară Odessa²⁸⁵. La 7 august 1941, regimentul a primit botezul focului în zona localității Ecaterinovka Nouă, plătind tribut de sânge 15 morți și 25 de răniți. În zilele următoare, escadronul 1 al regimentului s-a remarcat în distrugerea unui batalion inamic la vest de localitatea Severinovka și apoi, în cooperare cu Regimentul I Roșiori, în ocuparea acestei localități²⁸⁶, cât și a satului Budinovska. Aici a fost grav rănit căpitanul Ion Palade, comandantul Escadronului 4, faptele sale de arme fiind răsplătite cu „Steaua României” și „Coroana României”, citat pe Ordinul de zi pe armată și propus pentru decorarea cu Ordinul „Mihai Viteazul”²⁸⁷. Pentru faptele de vitejie în cucerirea unei poziții inamice situată la sud de localitatea Protopopovka, Regimentul a fost citat pe Ordinul de Zi nr. 50 din 4 noiembrie 1941 al Comandantului Detașamentului Hagy-Bey, al generalului Manafu Marin²⁸⁸

Până la 18 august 1941, unitatea a pierdut pe ofițerii: locotenent-colonelul Vasile Pleșoianu (comandantul secund), căpitanul Vasile Panaitescu, locotenentul Mihail Potlog, sublocotenentul Ion Nițescu, sublocotenent Olimpiu Vasiliu, căpitanul Raul Cârlova și sublocotenentul Gheorghe Anghelescu. Au murit 68 de ostași, au fost luați prizonieri 92 soldați sovietici și o mari cantități de tehnică de luptă²⁸⁹

Datorită pierderilor mari unitatea a fost retrasă din linia 1-a și înlocuită cu Regimentul 3 Roșiori, începând cu 24 august 1941. După o scurtă pauză pentru refacere, la 27 august 1941, unitatea s-a deplasat pe front, participând la lupte, desfășurând manevre și acțiuni de hărțuire a inamicului. O nouă retragere a regimentului a avut loc la începutul lunii octombrie 1941. Au rămas dincolo de Nistru cu misiuni de asigurare a pazei și ordinii, Diviziile de Infanterie 1, 2, 4, 9, 10, 18, Brigăzile de Cavalerie I-a (inclusiv Regimentul 2 Roșiori), a 9-a (inclusiv Regimentul 3 Roșiori) și o brigadă de fortificații. Pe 10 noiembrie 1941, regimentul a fost citat prin Ordinul de Zi nr.56, din 4 noiembrie 1941, pentru bravura și tenacitatea de care a

²⁸³ Regimentul 2 Roșiori era compus din Divizionul 1 cu escadroanele 1 și 2 (căpitanul Nicolae Zidaru); Divizionul 2 cu escadroanele 3 și 4 (maiorul Constantin Doljean); Escadronul Mitrăliere (căpitanul Dumitriu Tunaru); Escadronul Specialități Subofițeri și Escadronul Mitrăliere Subofițeri (*ibidem*, f. 3).

²⁸⁴ *Ibidem*, f. 1.

²⁸⁵ *Ibidem*, f. 6.

²⁸⁶ În lupta la baionetă au fost uciși 230 ruși și capturați 38 prizonieri (*ibidem*)

²⁸⁷ *Istoria cavaleriei române*, p. 244.

²⁸⁸ A.M.R., fond Regimentul 2 Roșiori, Jurnalul de operații al Regimentului 2 Roșiori (167), f. 27.

²⁸⁹ *Ibidem*, f. 13 -16.

dat dovadă în executarea misiunilor permise²⁹⁰ La comanda Regimentului 2 Roșiori „Prunaru” Bârlad a fost numit locotenent-colonelul Gheorghe Tomescu²⁹¹

Până la sfârșitul anului 1941, regimentul a executat instrucția efectivelor, operațiuni de pază și apărare a granițelor stabilite pe Bug. Oprit din ofensiva la porțile Sevastopolului, generalul Erich von Manstein, comandantul Armatei a XI-germane, a hotărât atacul de străpungere a apărării cu un dispozitiv ce avea în centru cele două divizii românești (Diviziile 1 Munte, 18 Infanterie) și în faza finală Divizia 4 Munte. Ofensiva germană spre Sevastopol, în care acționau și diviziile românești amintite, se poticnesc în fața unei zone abrupte și împădurită. Cheia întregii zone fortificate o constituia poziția întărită de pe înălțimea Bastion II. Misiunea românilor era să desfășoare acțiuni de fixare și de sprijinire a flancurilor, în nici un caz să inițieze operațiuni de străpungere frontală, dat fiind profilul abrupt al terenului din fața lor.

Atacurile din perioada 7-21 iunie 1942 s-au soldat cu pierderi mari, circa 10.000 de luptători români și peste 1000 de ofițeri și subofițeri. În acest moment cheie, a intervenit locotenent-colonelul Gheorghe Bertan, fost elev al Liceului Codreanu din Bârlad, care deținea funcția de șef al Biroului 3 Operații din Statul Major al Corpului de Munte român, cu un plan, minuțios gândit, de luare cu asalt a obsedantului obiectiv Bastion II. Surpriza a fost, într-adevăr, totală pentru sovietici. Cele 4 batalioane ale Regimentului 90 Infanterie „au tăsnit din tranșee pe tăcute, se târau pe brânci, au tăiat în grabă rețeaua de sârmă ghimpată și, într-un iureș, au invadat tranșeele inamice, pe grupe de luptă și plutoane care se susțineau reciproc, fără „Ura”, ca să nu alarmeze restul frontului inamic”. Deși trupele erau obosite și pierderile, ca de obicei, foarte mari (au fost, de fapt două atacuri succesive, unul la amiază și celălalt spre seară), surprinzătoarea acțiune concepută de colonelul Berdan și pentru care și-a riscat libertatea, s-a încheiat cu ocuparea deplină a înălțimii fortificate Bastion II. Prin breșa creată, au atacat imediat, în forță, Divizia 4 Munte și mai multe unități germane pentru lărgirea spărturii, fapt care a înlesnit decisiv intrarea în Sevastopol și cucerirea în întregime a orașului-port peste numai câteva zile. Victoria militarilor români, în conformitate cu planurile concepute de un distins și apreciat ofițer, din zona Bârladului, Gheorghe Berdan, care au luptat pentru cucerirea înălțimii Bastion II constituie o contribuție dintre cele mai importante la succesul operațiunilor din Crimeea în cursul celui de Al Doilea Război Mondial, și, mai ales, la curmarea carnagiului uman din fața centurii fortificate a Sevastopolului²⁹².

După cucerirea Peninsulei Crimeea și a orașului Sevastopol, la 4 iulie 1942, Armatele 3 și 4 Române, cât și aliate s-au îndreptat spre Cotul Donului - Stalingrad (28 iulie - septembrie 1942). La 30 iulie 1942 Regimentul 2 Roșiori este rechemat pe front și după un marș cu adevărat istovitor atinge Cotul Donului, intrând în subordinea

²⁹⁰ *Ibidem*, f. 33; C. Chiper, *op. cit.*, p. 105-107.

²⁹¹ Colonelul Nicolae Brătianu fusese numit comandant secund al Brigăzii I-a Mixte de Cavalerie (*ibidem*, f. 31-32).

²⁹² A.N.I.C., fond Gheorghe Berdan, dosar 3, Bătălia de la Sevastopol, 1942, f. 45-46; Petre Otu, *Un memorialist militar. Gheorghe Berdan*, în revista „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, II, nr.1 (5)/1999, p. 43- 47; Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice „General Radu Rosetti”, Pitești, fond Comisariat Militar oraș București, generali, nr.crt.33; Elena Istrățescu, *Din garnizoana militară Bârlad, la porțile Sevastopolului*, în Acta Moldaviae Meridionalis. Anuarul Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, XXV-XXVII, vol.II, 2004-2006, p. 369-379.

Diviziei I Cavalerie, comandată de colonelul Brătescu. Regimentul urma să facă față unui inamic deosebit de puternic, dotat cu tancuri grele în direcția localității Perekopskaia²⁹³

Regimentul a continuat să efectueze misiuni de pază, siguranță și control. Din cauza lipsei de cai, în luna iulie 1942, regimentul a fost reorganizat pe 6 escadroane, măsură adoptată în urma inspecției făcute de comandantul Armatei a 3-a, generalul de corp de armată Petre Dumitrescu, comandantul Corpului 2 Armată, generalul de divizie Nicolae Dăscălescu și comandantul Diviziei 1-a Cavalerie colonelul Gheorghe Georgescu²⁹⁴.

După ce regimentul a fost dotat cu 4 tunuri anti-car, calibru 45 mm, a primit ordin de deplasare spre est, participând la Operațiunea Stalingrad. La 28 septembrie 1942 regimentul ocupa izvoarele de apă la vest de râul Don, în zona localității Kletskaia, din sectorul de unde, la 19 noiembrie 1942, trupele sovietice vor declanșa contraofensiva²⁹⁵. Până la sfârșitul lunii ianuarie 1943, regimentul a participat la lupte grele, având mari pierderi în oameni, tehnică de luptă și cai, în condiții aspre de climă, insuficienței aprovizionării cu alimente, furaje, muniții.

Situația dramatică a determinat retragerea spre sud- sud- est. Concomitent, Divizia I Cavalerie (general Brătescu) din care făcea parte și Regimentul 2 Artilerie a fost împinsă de armata sovietică spre est, în sectorul Armatei a 6-a germane²⁹⁶. Aceste unități, împreună cu Armata a 6-a germană, comandată de feldmareșalul Friedrich von Paulus, au fost încercuite, peste 50% dintre participanți fiind luați prizonier²⁹⁷

După înapoierea în țară, Regimentul 2 Roșiori a fost dislocat la Timișoara, pentru refacere și instrucție. În luna martie 1944, în baza Ordinului 2500 al Diviziei 1-a Cavalerie, regimentul a fost dislocat la Bârlad²⁹⁸. Reintră în luptele din Basarabia în luna mai 1944, acționând cu îndârjire în lunile de vară 1944. Regimentul 2 Roșiori se afla în dispozitiv de apărare pe malul râului Kogâlnic, iar la 23 august 1944, în sudul Basarabiei, între Crasna și Teplit, unde a fost încercuit de trupele sovietice. Situația fiind disperată, s-a primit ordin ca fiecare să plece pe cont propriu spre țară, în vederea regrupării²⁹⁹. În ziua de 24 august, prin Ordinul nr. 31509 din 23 august 1944 al Diviziei 1 Cavalerie, se făcea cunoscut încetarea ostilităților împotriva Uniunii Sovietice³⁰⁰

Regimentul a trecut Prutul prin dreptul localității Oancea -Brănești (15 km de Galați), începând cu 23 august, continuând retragerea pe itinerariul Șendreni-Romanul- Ianca- Filipești Făurei- Albești – Amarul – Grădiștea - Adâncata-Gherghița - Poienarii Apostoli - Tinosu - Șirna – Răzvad (județul Dâmbovița), unde a

²⁹³ Din Armata română a făcut parte și Divizia I-a Cavalerie, subordonată Corpului 5 Armată (A.M.R., fond Regimentul 2 Roșiori, dosar 197, f.2).

²⁹⁴ *Ibidem*, f. 45-48.

²⁹⁵ La 28 septembrie 1942, unitatea a înlocuit Regimentul 22 Infanterie Târgoviște, în zona Kletskaia (*ibidem*).

²⁹⁶ Pl. Chirnoagă, *op. cit.*, p. 212-213; Gh. Buzatu, *op. cit.*, p.35.

²⁹⁷ A.M.R., fond 948, dosar 807, f.70 și 124.

²⁹⁸ *Ibidem*, f. 57.

²⁹⁹ *Ibidem*, fond Regimentul 2 Roșiori, Jurnal de operații (1142/1), f. 85..

³⁰⁰ În perioada 20-23 august 1944, Regimentul 2 Roșiori era în subordinea Diviziei I-a Cavalerie, în Basarabia, în componența Armatei a 3-a Române (*ibidem*).

staționat în cantonament (31 august). În perioada 1-15 septembrie 1944, regimentul s-a retras spre Azuga- Predeal - Făgăraș- Agnita- Mediaș.

Regimentul 2 Roșiori a participat la Campania din Vest, mai întâi pentru eliberarea Nordului Transilvaniei de sub dominația trupelor horthyste, și apoi în Ungaria și Cehoslovacia. La 1 octombrie 1944 Regimentul 2 Roșiori se afla în satul Horia, județul Alba. Unitatea a contribuit la eliberarea părții de nord a Transilvaniei, deplasându-se pe itinerariul Cluj – Zalău – Jibou Carei³⁰¹. La sfârșitul lunii noiembrie, intrat în componența Detașamentului locotenent colonel Gheorghe Georgescu, Regimentul 2 Roșiori a fost dispus pe râul Bodrog, între Tisa și înălțimile Tokai. În februarie 1945, regimentul s-a afirmat în lupte deosebit de crâncene în zona localității Trivodi, în cucerirea cotelor 1000 și 1029. Printre cei care s-au jertfit amintim pe locotenent Angelescu, alături de 9 soldați, căzuți în luptă și alți 7 răniți³⁰²

Unitatea a participat la eliberarea Ungariei în perioada 25 octombrie 1944-15 ianuarie 1945, acționând în subordinea Diviziei 1-a Cavalerie, apoi la eliberarea Cehoslovaciei, ajungând la începutul lunii mai 1945 la 60 km de Praga³⁰³ După capitularea Germaniei (8/9 mai 1945), a urmat retragerea spre țară, începând cu data de 10 iunie, sub comanda Diviziei 1-a Cavalerie, ajungând la Arad la 17 iulie³⁰⁴.

Au fost primiți triumfal în garnizoana Timișoarei, în ziua de 1 august 1945³⁰⁵

Regimentul 3 Roșiori „Alba Iulia”

Din Banat, unde Regimentul 3 Roșiori „Alba Iulia” fusese dislocat la Turnu-Severin, s-a deplasat spre Moldova, la 22 iulie 1941. După ce a ajuns în stația Zorleni, județul Tutova, la 27 iulie, a început marșul pe itinerariul Bogdănești- Fălcu – Sărata Nouă – Cahul – Hâncești- Dăncești, unde a ajuns la 31 iulie, după alte 7 zile s-a deplasat spre Nistru, înscriindu-se la 12 august în operațiunea Odessa. Regimentul a înaintat cu greu în Ucraina, constituind avangarda Brigăzii a 9-a Cavalerie³⁰⁶. La 31 august a primit misiunea de supraveghere a litoralului Mării Negre. După ocuparea Odesei, regimentul a desfășurat misiuni de supraveghere, ordine și pază în județele Balta, Râbnița, Moghilev, Iampol, apoi din iulie 1942, sub comanda colonelului Grigore Negoiescu, s-a deplasat în apropiere de Vorovșilovka, Limanul Bugului. A continuat apoi deplasarea pe calea ferată pe itinerariul Nikolaev- Krivoi Rog, Stalino-Mariopol; apoi în marș pe itinerariul Mariopol-Budinovka, Rostov. La 6 august 1942 a trecut Donul și a cantonat la Bataisk³⁰⁷ Împreună cu alte unități din Divizia a 9-a Cavalerie a traversat râul Kuban, reușind la 6 septembrie, să facă legătura cu Divizia a

³⁰¹ A.M.R. Pitești, Jurnal de Operații nr. 1142/2, Regimentul 2 Roșiori, f. 12-13.

³⁰² După terminarea războiului, regimentul revine în garnizoana de pace de la Timișoara, iar din august 1947 se mută la Bârlad, contopindu-se cu Regimentul 12 Călărași. Din 1945 regimentul se instalează în garnizoana din Târgoviște (*ibidem*).

³⁰³ *Ibidem*, Jurnal de Operații nr. 1142/4, f. 1-175.

³⁰⁴ AMR, Fond 554, dosar 72, f. 4 -5 și dosar 73, f. 39-45.

³⁰⁵ La 1 august 1945, unitatea a defilat în fața comandantului Armatei 1-a, generalul Vasile Atanasiu, a comandantului Diviziei 1-a Cavalerie, colonelul Constantin Talpeș și a unui numeros public (*ibidem*, f. 1-175).

³⁰⁶ A.M.R. Pitești, Jurnal de Operații nr. 1202, f. 1-3.

³⁰⁷ *Ibidem*, f.4.

5-a Cavalerie Iași, ocupând poziții pe malul Mării de Azov. Până la sfârșitul anului 1942 regimentul a luptat în condiții grele, pe crestele munților Berg.

La sfârșitul lunii ianuarie 1943, Divizia a 9-a Cavalerie din care făcea parte și Regimentul 3 Roșiori au luptat în încercuire, reușind la 15 februarie să se deplaseze până la litoralul Mării Negre, unde au continuat luptele între Blagovescenskaia și Anapa (11 mai-23 iunie 1943). Deoarece încercarea de rezistență în zona Kubanului a eșuat, trupele s-au retras în Crimeea, în zona Eupatoria (septembrie-noiembrie). Puternica contraofensivă sovietică a fost pentru scurt timp încetinită în Delta Kubanului și în zona împădurită de la nord de Novorosiiik. Divizia I-a Cavalerie a reușit să reziste cu stoicism în Crimeea, alături de vânătorii de munte și Diviziile a 10-a și a 19-a Infanterie în iarna anului 1943/1944. În luptele pentru apărarea Sevastopolului, s-a remarcat în mod deosebit, ostașii Regimentului 3 Roșiori, comandați de colonelul Mihai Brăcănescu.

După o rezistență eroică în Peninsula Crimeea până la sfârșitul anului 1943, regimentul a fost pus la dispoziția Diviziei 336 germane, în zona Voinka – Tarchan, unde a executat lucrări genistice și paza prizonierilor ruși³⁰⁸. Februarie-martie 1944 – lupte de rezistență în fața ofensivei sovietice. Retragerea s-a făcut în condiții grele în Basarabia și Moldova, pe drumuri defundate și blocate de căruțe, pe viscole și geruri, dar mai ales presați de ofensiva sovietică.

În luna aprilie unitatea s-a retras în Basarabia, unde a luptat eroic până la 23 august 1944, când a trecut Prutul, apoi s-a deplasat în Muntenia și Oltenia, Banat, unde ajunge la 5 septembrie 1944. A acționat în zona Turnu Severin – Vârciorova, contribuind la lichidarea trupelor germane și împiedecarea acestora să traverseze Dunărea de pe teritoriul Iugoslaviei³⁰⁹.

Încadrat în Corpul 7 Armată (generalul Nicolae Șova), Regimentul 3 Roșiori, comandat de colonelul Ioan Lungu, a participat la eliberarea părții de sud-est a Ungariei, acționând pe direcția Szolnok-Budapesta. Unitatea a intrat pentru a doua oară în Budapesta (prima în august 1919), la 1 ianuarie 1945. După eliberarea Budapestei, la 15 ianuarie 1945, regimentul, condus de locotenent colonelul Constantin Tătaru, a participat la eliberarea sudului Cehoslovaciei, ajungând la 60 km de Praga³¹⁰. În luna august 1945 regimentul s-a retras de pe teritoriul Cehoslovaciei și s-a stabilit în garnizoana Timișoara, unde a fost primită cu entuziasm de populație și oficialități. La 5 august 1945, Divizia a 9-a Cavalerie a fost transformată în Centrul de Instrucție al Cavaleriei, iar Regimentul 3 Roșiori a devenit Regimentul Centrului de Instrucție al Cavaleriei.

Regimentul 23 Artilerie

Regimentul 23 Artilerie, aflat în subordinea Diviziei a 15-a Infanterie din Corpul 5 Armată, a primit ordin, la 22 iunie 1941³¹¹, să ocupe dispozitivul de luptă

³⁰⁸ *Ibidem*, Jurnal de Operații nr. 1010, f. 26-33.

³⁰⁹ *Ibidem*, f. 84 - 85; C. Chiper, *op. cit.*, p. 93, 108 -109.

³¹⁰ C. Chiper, *op. cit.*, p.118.

³¹¹ Regimentul 23 Artilerie în ziua de 22 iunie 1941 avea dispuse subunitățile pentru sprijinul de foc astfel: Divizionul 1 sprijinea Gruparea tactică Nord (Grupare constituită în cadrul Diviziei), Divizionul 2 sprijinea batalionul 3 din Regimentul 10 vânători, iar Divizionul 3 sprijinea Gruparea tactică Centru
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

Arsura - Drânceni, pregătind sprijin atacurilor Regimentelor 10 Vânători Chișinău, 25 Infanterie Vaslui și 35 Infanterie „Cetatea Albă”³¹². În zilele următoare a trebuit să se facă față cu greu puternicelor bombardamente ale artileriei sovietice.

După forțarea Prutului, la 9 iulie, au bombardat pozițiile inamicului situate în localitățile Lăpușna, Hâncești, Sărata Galbenă, Reditu, Afumați, Călimănești și dealurile din preajma acestora. La 21 iulie 1941, unitatea a ajutat trupele române să traverseze Nistrul, la Tighina, angajând lupte grele în zona localităților Chițcani - Târlădeni- Gârbovat – Țânțăreni – Grigoriopol, acțiunile au continuat până la cucerirea Odesei (16 octombrie 1941), cu pierderi însemnate în oameni și tehnică de luptă.

După cucerirea Odesei, printre eşaloanele militare care s-au retras spre țară, s-a numărat și cele ale Regimentului 23 Artilerie, care în ziua de 13 noiembrie 1941, ora 10.30, au intrat în Bârlad, unde li s-a făcut o primire deosebită din partea oficialităților locale și a unui numeros public³¹³. După o scurtă perioadă de refacere și instrucție, în septembrie 1942, Regimentul 23 Artilerie este trimis pe front în zona Cotul Donului-Stalingrad., cu trenul până la stația Stalino, apoi din 2 octombrie 1942 prin marș, pe o distanță de 481 km, până la localitatea Pereslavski. La 17 octombrie, Regimentul a primit botezul focului în această zonă, sprijinind Divizia a 5-a Infanterie Buzău și Divizia a 14-a Infanterie Bălți prin foc concentrat de artilerie asupra pozițiilor militare inamice³¹⁴.

Dincolo de actele concrete de vitejie ale efectivelor românești, lipsa de armament modern, de coordonare, disensiunile cu comandamentele armatei germane, condițiile naturale îngrozitoare (gerul năprasnic al iernilor rusești), puternica contraofensivă sovietică, declanșată la 19 noiembrie 1942, au fost principalii factori ai grelelor înfrângeri suferite, încheiate cu mii de morți, răniți și dispăruți, pierderi materiale considerabile.

Luptele au continuat cu îndârjire în satele Balskoi și Dolcinslaya, apoi în 24 noiembrie în localitățile Petrovka și Cernicevskaia. La câteva zile de la declanșarea contraofensivei sovietice, jumătate din efectivele Diviziei a 15-a Infanterie, căreia i se subordona și Regimentul 23 Artilerie Bârlad, au fost capturate. Din acest regiment au murit vitejește în luptă căpitanul Brandabur, căpitanul Popescu, căpitanul Constantinescu, căpitanul-medic Prigoreanu, locotenentul Vîneș, sublocotenentul Cuptor. A fost grav rănit comandantul regimentului colonelul Alexandru Ianculovici. Efectivele rămase au reușit să rupă încercuirea și să înceapă retragerea. Deși pierduse 60% din efectiv și tehnică de luptă, regimentul comandat de maiorul Vasile

(Regimentul 10 Vânători) (A.M.R., fond Regimentul 23 Artilerie, Registrul istoric al Regimentului 23 Artilerie, 589, f. 29).

³¹² Divizionul 1 (cu Bateriile 1,2, 3 de 75 mm), comandat de locotenent-colonelul Nicolae Lăpușneanu; Divizionul 2 (cu Bateriile 4, 5, 6 de 75 mm), comandat de maiorul Nicolae Samson, Divizionul 3 (cu bateriile 7 și 8 obuziere), comandat de maiorul Constantin Zăgănescu.

³¹³ Comandantul regimentului colonelul Alexandru Ianculovici a fost ales cetățean de onoare al orașului. Elevii liceelor bărlădene au donat suma de 15.000 lei familiilor eroilor căzuți în luptele pentru eliberarea Basarabiei (A.M.R. Pitești, Jurnal de Operații, dosar 3, 1939-1944).

³¹⁴ La începutul mării contraofensive sovietice din 19 noiembrie 1942, regimentul a avut pierderi importante: trei trenuri, trei obuziere, două tunuri, căruțe de muniții, chesoane, materiale de transmisiuni
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

Alexandrescu, a reușit, după greutăți de neînchipuit, materiale, climaterice și morale, să se înapoieze în garnizoana Bârlad la 23 martie 1943.

După o scurtă refacere, conform Ordinului Marelui Stat Major, Regimentul 23 Artilerie Bârlad, aflat sub comanda colonelului Grigore Giurgescu, a fost trimis în Transnistria la 1 septembrie 1943. Făcând parte din Divizia a 15-a Infanterie, unitatea a cooperat cu Regimentul 12 Infanterie „Cantemir” Bârlad și Regimentul 10 Vânători Chișinău asigurând paza și ordinea între Nistru și Bug. De la 1 noiembrie 1943, Regimentul 23 Artilerie Bârlad s-a retras treptat, purtând lupte grele, pe traseul Bulgarka – Oceakov – Nikolaev- Dimitrevka – Brezanski- Crasna - Odessa – Dalnic – Coblievo Corocmaz – Slobozia Olănești – Pavlovka. În luna aprilie 1944, Regimentul 23 Artilerie, partea sedentară, a fost dislocată în localitatea Furculești, din apropiere de Turnu Măgurele. La 23 august regimentul ajunge la Tătărași, în județul Tulcea. De aici s-a retras, treptat, până la 30 septembrie pe itinerariul Somova-Tulcea- Radu Vodă – Pădurea Fundeni- Alexandria – Furculești- Corabia – Roșiori³¹⁵.

În luna octombrie 1944, împreună cu alte unități militare românești, a asigurat paza Dunării, împiedecând pătrunderea trupelor germane staționate pe teritoriul Transilvaniei. În perioada 23 august -1 noiembrie 1944, Regimentul 23 Artilerie a participat cu o singură baterie la luptele pentru eliberarea Transilvaniei, și a teritoriilor Ungariei și Cehoslovaciei. La 20 noiembrie 1944, Regimentul 23 Artilerie Bârlad s-a contopit cu Regimentul 30 Artilerie Chișinău, încheind astfel o perioadă glorioasă de trei decenii în slujba patriei³¹⁶.

Dintre eroii acestei companii s-au remarcat: locotenentul Roman Iosif, decorat cu Ordinul „Steaua României”, clasa I și sergent Stanciu Constantin, decorat cu Medalia „Bărbăție și Credință”, cl.I, sublocotenentii Velescu Aurelian și Corodeanu Constantin, decorați cu Ordinul „Mihai Viteazul”, clasa a III-a și mulți alții.

Nu pot fi trecute cu vederea nici actele de eroism în cele două conflagrații mondiale ale aviatorilor bârlădeni: adjutantul Mărgărit și Porumb; maiorii Popescu Lazăr, Antonescu Gh. Cristofor, Antonescu N. George, căpitanul Ganea Toma; sublocotenentii Gănescu Rene și Subțirelu Dumitru; sergentul Iliescu Ignat Gheorghe, fiul căpitanului Iliescu, căzut la datorie; Balotescu M.Alexandru, pilot de linie; sublocotenent Colceriu, căzut eroic la Ploiești, în 1944; sergent Timircan Dumitru, mitralior de bord, căzut în luptele aeriene în 1945; Naumescu Gh. Constantin, pilot de linie, consilier pentru aviație în Ministerul Transporturilor Aeriene, fiul generalului Gheorghe Naumescu, eroul din „Șarja morții” de la Prunaru ș.a. Activități remarcabile au desfășurat ofițeri aviatori bârlădeni: colonel Balotescu M.Nicolae, pilot, ofițer de Stat Major; căpitanii Basta Dumitru, Craiu Vasile (căzut la Bârlad, 24 iulie 1918); maiorii Antonescu Gh. Cristofor, pilot aviator și Antonescu N. George; sublocotenentii piloți Caracaș Gheorghe (decedat în accident), Perju Nicolae (accidentat în 1937), Carp Mihai, ing. Subțirelu Ionel, Hlopețchi Vasile.

³¹⁵ A.M.R. Pitești, Jurnal de Operații, dosar 5, f.80.

³¹⁶ A.M.R., fond Regimentul 23 Artilerie, Registrul istoric al Regimentului 23 Artilerie (583), f. 94 și urm.; C. Chiper, *op. cit.*, p. 128.

PETROLUL ȘI DERIVATELE SALE SUB OCUPAȚIA GERMANĂ (1916-1918)

Victorița ANECULII*

Cuvinte cheie: Primul război mondial, Puterile Centrale, ocupația germană, petrol, sonde petroliere, distrugere.

Key-words: World War I, Central Powers, german occupation, oil, oil wells, destruction.

Abstract:

The twentieth century brought to the stage of history a new type of war that used motorized combat equipment. Both sides involved in World War I had to develop political and military strategies to ensure the fuel and raw materials that were needed for that kind of war. Romania's oil resources were very important for both sides. Romania and its allies, England and France, decided that the destruction of the oil industry would deprive the Central Powers of this important resource. The armies of the Central Powers occupied the most important oilfields in Prahova, Dâmbovița and Buzău. After their partial destruction, the Germans were able to gain possession of significant quantities of raw materials, and they brought in specialists to repair the facilities that had been damaged.

Secolul al XX-lea introduce pe scena istoriei un nou tip de război, unul carea avut la bază importante considerente economice, politice și a cărui amploare a cuprins cinci continente. Acest nou tip de război folosea, în parte, o tehnică de luptă motorizată. Fiecare dintre cele două tabere trebuia să elaboreze strategii politice și militare, pentru a-și asigura pentru sine carburanții și materiile prime indispensabile unui asemenea tip de război. Pe lângă importanța strategică a României în lupta dintre cele două tabere, actorii primului război mondial aveau în vedere și cantitatea mare de petrol pe care o puteau extrage din România, produs esențial pentru asigurarea victoriei. Alături de cereale, primele produse exportate au fost petrolul și uleiurile minerale. Datorită industriei petrolului, economia românească s-a dezvoltat într-un ritm rapid în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea¹

Înainte de declanșarea primului război mondial, interesele economice ale Germaniei în România erau în legătură cu piața de desfacere a produselor germane și, în același timp, reprezenta o importantă sursă de materii prime pentru industria germană. Puternica dezvoltare a industriei petrolului, din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, a determinat o concurență a investițiilor în domeniul petrolier. Competiția

*Profesor Școala Gimnazială „Butea” Iași..

¹Die rumänische Volkswirtschaft, Berlin, Ult-Ges. Vertragund und Drucherei, 1917, p. 65.

investițiilor în acest domeniu dintre Germania și Austro-Ungaria devine acerbă începând din anul 1909².

Încă de la începutul perioadei de ocupație au fost rechiziționate și trimise în Germania și Austro-Ungaria stocurile de mașini și materii prime găsite în teritoriul ocupat, după modelul rechizițiilor bunurilor de consum. Principalul motiv al acestor rechiziții a fost faptul că industria germană și austro-ungară au avut de suferit din cauza blocadei realizată de Antantă. Refacerea sectorului industriei germane de război a fost cel mai important punct în programul lui Hindenburg³

În statistica țărilor producătoare de petrol România se situa, înainte de război, pe locul patru în lume. Spre deosebire de petrolul extras din alte țări cel românesc are o caracteristică specială și anume concentrația mare de benzină⁴. Producția de petrol extrasă din România pe timp de pace depășea cantitățile exploatare de Austro-Ungaria din Galiția⁵ Chiar după sfârșitul războiului, în timpul căruia au fost exportate cantitățile imense de petrol și altele au folosite pe front de armata de ocupație, România se afla pe locul 6 în lume în domeniul extracției petrolului. În această statistică țările care se aflau înaintea ei erau: S.U.A., Mexic, Rusia, Indiile Olandeze, Indiile Britanice⁶.

În cadrul discuțiilor, care au avut loc între reprezentanții Puterilor Centrale la 28 octombrie 1916, s-a hotărât că orice cantitate de până la 2.000 de cisterne de petrol sau de uleiuri minerale extrase lunar revenea Germaniei. În cazul în care exportul lunar depășea 2.000 de cisterne, Austro-Ungaria primea un procent de 25% din cantitățile care erau transportate din România⁷ Prin protocolul din 3 aprilie 1917 s-a acordat Austro-Ungariei o parte din teritoriile petrolifere, însă, cota de repartitie a continuat să fie cea hotărâtă la 28 octombrie 1916⁸

Exploatarea petrolului a început în România în anul 1856, dar a luat amploare după 1904, an în care s-au descoperit bogate resurse de petrol în zona Moreni. Începând din acest an cea mai mare cantitate de petrol era produsă de sondele private, care furnizau între 82 și 91 % din producția totală⁹

Producția românească de petrol a fost atent urmărită în Europa. În articolul *Rumanian Oil Industry its past and its future* publicat în „Argus Suisse de la Presse” pe 7 ianuarie 1914 se făcea o retrospectivă a producției de petrol de-a lungul unei perioade de 12 ani¹⁰

²Lisa Mazerhofer, *Zwischen Freud und Feind-Deutsche Besatzung in Rumänien 1916-1918*, München, Martin Meidenbauer Verlagsbuchhandlung, 2010, p. 26.

³*Eadem*, p. 166.

⁴I.C. Băicoianu, *Rolul petrolului românesc în actuala convulsie europeană*, în „Universul”, XXXI, nr. 8, 9 ianuarie 1915, p. 1.

⁵Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare A.N.I.C.), fond Microfilme Austria, r. 7, c. 411.

⁶„Moniteur du Pétrole Roumain” XX, nr. 7, 1 aprilie 1921, p. 321.

⁷*Sammlung der kriegswirtschaftlichen Vereinbarungen mit den verbündeten Ausland*, vol. II, Vien, 1918, pp. 357-358.

⁸*Ibidem*, p. 377.

⁹A. Berindey, *La situation économique et financière de la Roumanie sous l'occupation allemande*, Librairie de Jurisprudence ancienne et moderne Edouard Duchemin, f.a., 1921, p. 27.

¹⁰Arhivele Ministerului Afacerilor Externe (în continuare A.M.A.E.), fond Ocupația inamică, d. 135, f. 121.

Germania era o țară importatoare de petrol și pe timp de pace, însă în perioada războiului nevoia de petrol crește vertiginos. Rezervele din Germania erau situate în nordul provinciei Hanovra, în cercurile Nietze și Steinforde, și în Alsacia de Jos. Producția din aceste zone se ridică doar la 140.000 de tone anual¹¹. Cu un an înainte de izbucnirea războiului Germania importa 1.300.000 de tone de produse petroliere. Dintre acestea 700.000 de tone erau de kerosen, 250.000 de tone de benzină, 250.000 de tone de uleiuri lubrefiante și 50.000 de tone de motorină. Repartiția importului de produse petroliere era: din S.U.A. importa 730.000 de tone, din Galicia 230.000 de tone, din Rusia 160.000 de tone, din România 120.000 de tone, din Indiile olandeze 50.000 de tone, din Indiile engleze 5000 de tone și din alte țări alte 50.000 de tone¹².

O mare parte a extracției de petrol din România era concesionată de firme din Europa și S.U.A. Din cauza importanței petrolului în viața economică a țării Virgil Brătianu a încercat să inițieze un proiect prin care dorea introducerea monopolului statului în industria petrolului după modelul Greciei și Serbiei¹³. Acest demers nu a putut fi realizat. Totuși, a fost creată la 12 septembrie 1916 o Comisie de supraveghere a statului român pe lângă industria petrolului, care își desfășura activitatea sub președinția ministrului industriilor și al comerțului¹⁴.

Înainte de izbucnirea războiului, capitalul industriei petroliere din România aparținea: 47,9% firmelor engleze și olandeze, 23,3 % firmelor germane, 8,6 firmelor franco-belgiene, 6,2 firmelor americane, 1,9 firmelor italiene. Capitalul românesc era doar de 8,1 %¹⁵.

Conform statisticilor realizate de germani cele mai importante patru firme de exploatare a petrolului din România erau: Steaua Română, Standard Oil, Astra Română, Concordia. S-a realizat o clasificare a acestor societăți având ca reper producția anului 1915. Astfel, primul loc îl ocupa Steaua Română cu o producție de 376.000 tone anual¹⁶. Această societate a fost fondată de capitaliști maghiari, dar va deveni germană începând din anul 1904¹⁷. Pe al doilea loc se situa Standard Oil cu o producție de 367.000 de tone¹⁸. Firma a fost constituită în anul 1904 de un grup de capitaliști români și americani împreună cu un grup german¹⁹. Al treilea loc era deținut de Astra Română, care a obținut în anul 1915 o producție de 342 de tone²⁰, urmată de Societatea Concordia, cu o producție de 80.000 de tone²¹. Societatea Concordia a fost constituită cu capital german în anul 1907²². Cele patru societăți

¹¹ „Gazeta Bucureștilor”, XXXVIII, nr. 87, 11 martie 1917, p. 3.

¹² A.M.A.E., fond Pacea de la București, d. 176, f. 32.

¹³ „Moniteur du Pétrole Roumain”, XV, nr. 9, 1/14 mai 1916, p. 365.

¹⁴ *Ibidem*, nr. 17-19, 1/14 octombrie 1916, p. 706.

¹⁵ René Sédillot, *Istoria petrolului*, București, Editura Politică, 1979, p. 11.

¹⁶ *Die rumänische Volkswirtschaft*, p. 67.

¹⁷ René Sédillot, *op. cit.*, p. 11.

¹⁸ *Die rumänische Volkswirtschaft*, p. 67.

¹⁹ René Sédillot, *op. cit.*, p. 100. Firma mamă, Standard Oil Company of Ohio, a luat ființă la 10 ianuarie 1870. Fondatori au fost John și William Rockefeller, Samuel Andrews, Henrz Flager, Stephen Harkness. Capitalul inițial al acestei firme a fost de 1 milion de dolari. În doi ani profitul s-a dublat.

²⁰ *Die rumänische Volkswirtschaft*, p. 67.

²¹ *Ibidem*.

²² René Sédillot, *op. cit.*, p. 11.

petroliere extrăgeau împreună 7/10 din producția totală din România. Celelalte șase locuri erau deținute de: Societatea Orion cu capital olandez, R.C. Oilfields Ltd. cu capital englez, Internationale cu capital olandez, Nafta cu capital belgian, Colombia cu capital francez și Aquila franco-română cu capital francez²³.

Statisticile arătau că în anul 1915 în România erau înregistrate 42 de societăți petroliere de exploatare și 56 de rafinării: 18 erau mari și mijlocii, iar 38 erau mici²⁴. Sondele de pe teritoriul României forau la o adâncime cuprinsă între 200 și 1.000 de metri, cu un diametru al exploatării între 15 și 40 de centimetri²⁵.

În țară exista un număr mare de rezervoare, conducte și vagoane cisternă pentru păstrarea și transportul produselor petroliere. În Brăila, Giurgiu și Constanța existau 24 de rezervoare cu capacitatea de 40.000 de tone. Capacitatea totală a rezervoarelor statului și particulare din țară era de 1.750.000 de tone. Petrolul era transportat prin 22 de conducte, în lungime de 1.600 de kilometri între Băicoi și Constanța. Parcul de vagoane cisterne era alcătuit din 4.000 de vagoane²⁶.

Cea mai importantă zonă de exploatare a petrolului din România se afla în Muntenia. Din producția totală a țării 97,83% se extrăgea din Muntenia, iar din Moldova 2,17 %²⁷.

Armatele Puterilor Centrale au ocupat cea mai importantă zonă petroliferă alcătuită din Prahova, Dâmbovița și Buzău. Pe primul loc în producția extracției de petrol se afla zona Prahovei. Aici funcționau 805 sonde și 106 puțuri. Producția anului 1914 din această zonă s-a ridicat la 1.500.000 de tone. Doar din regiunea Moreni se extrăgea o cantitate de 900.000 de tone anual²⁸. Cele mai importante sonde din zona Prahovei erau cele de la de la Moreni, Câmpina, Buștenari, Chiciura, Bordeni, Recea, Runcu, Țintea, Băicoi, Filipeștii de Pădure, Apostolache, Matița, Păcureți, Copăceni, Vulcănești, Popești, Poiana de Vărbilan, Ceptura-Rotari²⁹. Pe locul al doilea se situa departamentul din Buzău, unde forau 75 de sonde și 44 de puțuri, care produceau anual în jur de 150.000 de tone de petrol³⁰. Cele mai importante sonde din această zonă petroliferă erau: Policiori-Arbași, Sărata Monteoru, Berca. Al treilea loc în producția de petrol a României era ocupat de zona Dâmboviței. Aici se aflau în producție 23 de sonde și 53 de puțuri, care extrăgeau o producție anuală de 50.000 de tone de petrol³¹. Cele mai importante sonde se aflau la Gura Ocniței, Colibași, Reșca, Malu-Roșu, Glodeni-Bădișăvoaia, Doicești, Ochiuri-Răsvad³².

Succesele militare ale Triplei Alianțe le determină pe aliatele României, Anglia și Franța, să ceară distrugerea industriei petroliere, pentru a nu beneficia tabăra

²³ A. Berindey, *op. cit.*, p. 30.

²⁴ Gh. Ivănuș, ș.a., *Istoria petrolului în România*, București, Editura Agir, 2004, p. 203.

²⁵ *Die rumänische Volkswirtschaft*, p. 67.

²⁶ A. Berindey, *op. cit.*, p. 31.

²⁷ Emil Răcilă, *România în primul război mondial. Situația economică, social-politică și administrativă în teritoriul românesc vremelnic ocupat 1916-1918*, București, Editura Ager-Economistul, 2005, p. 99.

²⁸ A. Berindey, *op. cit.*, p. 27.

²⁹ „Moniteur du Pétrole Roumain”, XV, nr. 4, 15/28 februarie 1916, p. 151.

³⁰ A. Berindey, *op. cit.*, p. 27.

³¹ *Ibidem*.

³² „Moniteur du Pétrole Roumain”, XV, nr. 4, 15/28 februarie 1916, p. 151.

adversă de aceste importante resurse. Pentru aceste distrugeri României i s-au promis despăgubiri la sfârșitul războiului.

Cu toate aceste distrugeri, germanii au reușit să intre în posesia a 65.000 de tone de uleiuri minerale, 36.000 de tone din Câmpina și 29.000 de la Ploiești³³. În plus, armatele Puterilor Centrale și-au mai însușit o mare cantitate de petrol aflată în Constanța. Datele oficiale indică o cantitate de 238.890 de tone de produse petroliere, din care: 133.000 de tone de benzină, 55.550 de tone de petrol lampant, 27.800 de tone de păcură, 21.390 de tone de motorină și 1150 de tone de ulei lubrefiant³⁴.

Pentru exploatarea resurselor de uleiuri minerale s-a organizat secția a VI-a, care era un organ pur german. Acest monopol a determinat nemulțumiri ale Austro-Ungariei, fapt ce a provocat discuții ulterioare, însă fără să fi nicio schimbare³⁵. Administrația Militară a rechiziționat petrolul și derivatele lui de la producători și a impus prețurile maximale la 100 de litri³⁶. Acestea erau diferențiate, populația plătind pentru aceeași cantitate un preț de peste două ori mai mare decât cel dat de trupele Puterilor Centrale.

Ocupanții au reușit să salveze și o parte din instalațiile care ardeau. Cea mai mare parte a rafinăriilor și instalațiilor erau atât de avariate, încât nu mai puteau fi reparate în funcțiune fără o reparație capitală. Germanii au adus în România specialiști din industria petrolului pentru a repune în producție puțurile astupate, rafinăriile și pentru a opera noi sondaje petroliere³⁷. Pentru restaurarea sondelor Administrația Militară a folosit munca prizonierilor români. Petroliștii români au fost obligați să contribuie la reparații³⁸. O parte a sondelor au fost distruse iremediabil.

La 13 ianuarie 1917 s-a înființat Comandatura terenurilor petroliere românești (**KomandoderrumänischenÖlfelder sau Kodöl**). Această instituție avea misiunea de a căuta personalul tehnic, instalațiile de exploatare și mijloace pentru transportarea produselor extrase din România. Kodöl și-a început activitatea la 6 februarie 1917 prin cele două servicii ale sale. Primul era serviciul tehnic, care se ocupa cu conducerea părții tehnice a exploatarei și al doilea era serviciul militar, care avea atribuția de a asigura paza militară a întregii zone petroliere, precum și controlul circulației în aceste zone³⁹. Pentru a reglementa circulația în zona terenurilor petrolifere, Administrația Militară a emis ordonanța nr. 138, din 19 mai 1917. Conform acesteia toate persoanele care locuiau în aceste zone și împlineau vârsta de 15 ani trebuia să aibă pașapoarte. Excepție de la această ordonanță făceau supușii țărilor Puterilor Centrale și supușii statelor neutre. Cei din urmă trebuia să aibă pașaportul țării respective, vizat de Comandamentul Administrației Militare din regiunea în care locuiesc. Persoanele în tranzit erau obligate să aibă și un certificat de liberă trecere. Contravenienții la această

³³Ilie. I. Georgianu, *România sub ocupațiune dușmană*, Fascicolul II *Exploatarea economică a țării. Organizația și activitatea Statului Major Economic*, București, Tipografia „Cultura Neamului Românesc”, 1920, p. 117.

³⁴*Ibidem*, p. 155.

³⁵*Ibidem*, p. 116.

³⁶*Ibidem*, p. 121.

³⁷Generalul Ludendorff, *op. cit.*, p. 440.

³⁸Gh. Ivănuș, ș.a., *op. cit.*, p. 205.

³⁹Ilie. I. Georgianu, *op. cit.*, p. 117.

ordonanță erau pedepsiți cu închisoare până la trei ani sau cu amendă în valoare de de până la 20.000 de lei, contravaloarea a 16.000 de mărci⁴⁰

Prin ordonanța nr. 29, din 9 martie 1917, referitoare la „exploatarea minelor de petrol” Administrația Militară a impus antreprenorilor să reia exploatarea petrolului. Li se oferea un răgaz de o lună de la publicarea ordonanței. Se mai specifica și faptul că petrolul extras urma să fie dat Administrației Militare în schimbul unei „plăți avantajoase în numerar”. În cazul în care forarea nu era reluată în termenul prevăzut de Administrație, aceasta își rezerva dreptul să preia exploatarea acestor surse sau să o dea altor antreprenori. Noii antreprenori urmau să se afle în subordinea Comandantului terenurilor petroliere din România, cu sediul la Câmpina⁴¹. Administrația Militară a interzis și a declarat nulă orice înstrăinare, inclusiv gajarea și constituirea de uzfruct precum și orice dobândire de concesiuni petroliere prin ordonanța nr. 221, din 14 august 1917. De asemenea, s-a hotărât pedeapsa pentru contravenienți: închisoare pe o perioadă de doi ani și o amendă în valoare de 100.000 de lei, sumă ce echivala cu 80.000 de mărci, una dintre cele mai mari impuse de ocupanți, dat fiind importanța acestui produs în continuarea războiului. Pedeapsa putea consta în închisoare și amendă în același timp⁴²

În februarie 1917 a fost repusă în funcțiune prima sondă la Câmpina, fiind urmată și de altele din același șantier. Până la sfârșitul lunii martie au fost restaurate 54 de sonde: 15 la Câmpina, 17 la Bușteni, 9 la Băicoi, 10 la Moreni, 2 la Ochiuri și una la Arbași. Din totalul acestor sonde restaurate 30 produceau, deja, la sfârșitul lunii martie. Acestea extrăgeau zilnic peste 20 de vagoane de petrol, adică doar 4-5% din producția pe timp de pace, când zilnic se produceau 4-500 de vagoane⁴³. Din zona petrolieră amintită au fost exploatate, în perioada cuprinsă între 6 februarie până la 31 martie 1917, 3.644 de tone de petrol⁴⁴

Germanii au pus în funcțiune, pe lângă Steaua Română din Câmpina, și rafinăria Vega din Ploiești⁴⁵. Rafinăriile Steaua Română și Vega au prelucrat 83% din producția de țiței extrasă în anul 1917. Întreaga cantitate a fost trimisă în Germania. În anul 1918 celor două li s-au alăturat și rafinăriile Standard Oil și Lumina⁴⁶. Administrația Militară a hotărât construirea unui nou șantier de forări în terenul petrolifer situat între Moreni și Rasvat⁴⁷. Știrea refacerii zonei petroliere române este titrată în presa germană. Publicația „Vorssichte Zeitung” anunță începerea exploatării rafinăriei Steaua Română și anunță cititorii că producția de petrol din România depășește cu mult speranțele pe care Germania și le făcuse⁴⁸. Ziarul „Deutschland” publică un raport al exploatărilor românești. Conform acestuia, după 14 zile de la

⁴⁰Ordonanțe pentru populația României în coprinsul Administrației Militare, 1917, pp. 102-103.

⁴¹Grigore Pherekyde, *Colecțiunea ordonanțelor pentru populația României în cuprinsul Administrației Militare*, București, Tipografia „Cultura”, 1918, p. 16.

⁴²*Ibidem*, p. 111.

⁴³A.N.I.C., fond Microfilme R.D. Germană, r. 75, c. 26.

⁴⁴*Ibidem*.

⁴⁵„Moniteur du Pétrole Roumain”, XVIII, nr. 1, 15 iulie 1919, p. 3.

⁴⁶Gh. Ivănuș, ș.a., *op. cit.*, p. 206.

⁴⁷A.M.A.E., fond Ocupația inamică, d. 134, f. 98.

⁴⁸*Ibidem*, f. 121.

punerea în funcțiune producția zilnică de petrol este de 200 de vagoane. În același articol se exprimă convingerea că toate necesitățile militare ale Puterilor Centrale sunt asigurate⁴⁹. Mai mult, o telegramă oficială trimisă din Berlin asigură faptul că petrolul extras este suficient pentru a acoperi atât nevoile armatei, dar și ale populației⁵⁰. Cu toate aceste asigurări, populația primea cantități insuficiente de petrol. Administrația Militară a acordat fiecărui județ o cantitate de petrol. Fostul județ Putna a primit 3,5 tone cantitate care urma să asigure consumul populației și instituțiilor din partea ocupată a județului. Împărțirea trebuia să fie făcută de către prefect. Conducătorii județelor aflate sub ocupație erau sfătuiți să mențină un procent de 10 % ca rezervă pentru cazuri de urgență⁵¹.

În capitală situația era la fel de gravă ca în provincie în privința petrolului. Populația a fost anunțată în ianuarie 1918 că s-a suspendat distribuirea acestui produs și începând de la 1 februarie se va face o nouă împărțire⁵². Câteva zile mai târziu populația era anunțată că va primi câte un litru de petrol de familie lunar, o cantitate mult mai mică decât ar fi fost necesară⁵³. Rația de petrol a fost reevaluată ulterior și pe fiecare cartelă se primea doar o jumătate de litru de petrol pentru fiecare familie lunar⁵⁴. Nu exista posibilitatea suplimentării prin cumpărare a acestui combustibil. Raționalizarea petrolului a fost justificată de către germani ca fiind o consecință a distrugerilor produse de români în zonelor petrolifere⁵⁵.

Doar micile cantități lunare oferite de autoritățile militare trebuia să acopere necesarul de combustibil pentru că prin ordonanța nr. 335, din 17 octombrie 1917, se anunța populația aflată sub ocupație că este interzisă vânzarea produselor din petrol sau derivate ale acestuia, inclusiv parafina. Era prevăzută, pentru încălcarea ordonanței, pedeapsa cu închisoarea pe o perioadă de șase luni sau amendă în valoare de 3.000 de lei. Erau pasibili de acesață pedeapsă atât vânzătorul cât și cumpărătorul⁵⁶. Lipsa petrolului a fost resimțită și în partea liberă a țării. Aici ordonanța nr. 13 impunea o amendă cuprinsă între 1.000 și 5.000 de lei celor care erau surprinși făcând comerț cu petrol. În plus, articolul 9 al acestei ordonanțe încuraja delațiunea. Cei care anunțau încălcarea acestei hotărâri primeau ca recompensă o sumă cuprinsă între 5 și 50 % din amenda aplicată contravenientului. De asemenea, se promitea o primă cuprinsă între 300 și 1.000 de lei acelora care vor demonstra că agenții însărcinați cu controlul nu și-au făcut datoria⁵⁷.

Treptat, producția zilnică de uleiuri minerale din partea ocupată a României s-a ridicat la 1.000 de tone⁵⁸. Într-o conferință care a avut loc la Frankfort sur le Maine,

⁴⁹*Ibidem*, fond Stockholm, Viena, v. 36, partea a II-a, f. 166.

⁵⁰*Ibidem*, fond Ocupația inamică, d. 134, f. 68.

⁵¹Direcția Județeană Arhivelor Naționale Vrancea (în continuare D.J.A.N.Vrancea), Prefectura județului Putna, nr. 18, 1918, f. 156.

⁵²„Lumina”, II, nr. 141, 22 ianuarie 1918, p. 2.

⁵³*Ibidem*, nr. 147, 28 ianuarie 1918, p. 3.

⁵⁴*Ibidem*, nr. 150, 31 ianuarie 1918, p.2.

⁵⁵Alexandru Marghiloman, *Note politice 1897/1934*, vol III, București, Institutul de Arte Grafice „Eminescu”, 1927, p. 354.

⁵⁶*Ordonanțe pentru populația ...*, 1917, p. 298.

⁵⁷D.J.A.N.Vrancea, fond Prefectura județului Putna, nr. 18, 1918, f. 4.

⁵⁸A.N.I.C., fond Microfilme Austria, r. 7, c. 413.

avânt subiect de discuție terenurile petrolifere românești, s-a susținut că producția totală este între 800.000 și 1.000.000 de tone de petrol și între 100.000 și 150.000 de tone de benzină. În cadrul conferinței a fost luată în discuție și tema creșterii cheltuielilor efectuate pentru transportul acestor produse în Germania. Înainte de război transportul unei tone de petrol din România în Germania costa 10 mărci, pentru ca acesta să urce în timpul războiului la 150 de mărci⁵⁹

Conducătorii rafinăriilor Steaua și Vega au înființat o nouă societate comună de exploatare numită **Erdölbetriebsgemeinschaft**. Aceasta avea dreptul exclusiv de exploatare a terenurilor petrolifereale statului și, de asemenea, de a prelucra în rafinăriile ei toată cantitatea de petrol brut furnizată de Comandatura petroliferă din Câmpina⁶⁰. Treptat crește numărul sondelor aflate în exploatarea Administrației Militare, iar până în luna septembrie 1918 au fost puse în funcțiune 492 sonde⁶¹.

După repunerea în exploatare a rafinăriei Standard Oil, în februarie 1918, a fost necesară și reconstruirea rezervoarelor necesare depozitării produselor extrase. De asemenea, rafinăria Vega a fost reamenajată în scopul extragerii unui derivat de petrol, numit Toluöl. Pentru transportul uleiurilor minerale s-a înființat o centrală a transporturilor numită **Zentralstelle für die Ölleitungen**⁶². Pentru a mări cantitatea de produse trimise în țările Puterilor Centrale s-a hotărât construirea căii ferate Băicoi-Moreni.

În luna septembrie 1917 demarează construcția conductei petroliere Ploiești, prin București, spre Giurgiu-Ramadan. Aceasta a început tranzitul petrolier în luna aprilie 1918. Conducta trecea prin județele Prahova, Ilfov și Vlșaca și urma traseul căii ferate Câmpina-Ploiești-București, până la Chitila, apoi urma linia de centură a forturilor Chitila-Jilava, șoseaua București-Giurgiu, în continuare pe calea ferată până la Ramadan⁶³. Prin ordonanța nr. 478, din 3 mai 1918, s-a înființat un serviciu special, permanent, de control al conductei. Administrația Militară avertiza populația aflată sub ocupație că orice distrugere a conductei, în încercarea de a fura petrol sau din alte motive, era pasibilă cu pedepsele cele mai grele, fără a specifica, însă, care erau acestea. Erau cooptate organele locale, pentru a împiedica distrugerea conductelor. În cazul în care distrugerea ar fi avut loc, acestea erau obligate să afle identitatea persoanelor vinovate de aceste infracțiuni⁶⁴

În timpul discuțiilor preliminare ale păcii de la Buftea-București, Administrația Militară a dat o nouă ordonanță, la 16 februarie 1918, prin care arendau toate terenurile petroliere din teritoriul ocupat. Totodată, se fixa și perioada maximă de arendare, care nu putea depăși 50 de ani. Arendașul era obligat să predea o cotă din cantitatea exploatată, fixată în raport cu producția, precum și o parte din câștigul net, când acesta ajungea la o anumită sumă⁶⁵

⁵⁹A.M.A.E., fond Ocupația inamică, d. 134, f. 162.

⁶⁰Ilie. I. Georgianu, *op. cit.*, p. 119.

⁶¹*Ibidem*.

⁶²*Ibidem*, p. 120.

⁶³*Ibidem*.

⁶⁴Grigore Pherekyde, *op. cit.*, p. 237.

⁶⁵Ordonanțe pentru populația..., 1918, p. 389.

În cadrul preliminariilor păcii de la Buftea-București o importanță majoră a fost acordată petrolului. Tratatul de pace a inclus și o Convenție a petrolului. Prin acest document Puterile Centrale au vrut să monopolizeze această esențială resursă pentru continuarea războiului și, după terminarea acestuia, să-și asigure importante resurse pentru dezvoltarea economică. Au fost încheiate două convenții. Prima dintre acestea acorda Societății Olläderein Pacht Gesellschaft toate terenurile care aparțineau Statului, chiar și cele care au fost arendate pentru exploatarea gazului, petrolului, ozocheritei, asfaltului și a tuturor produselor bituminoase, pe o perioadă de 30 de ani. După modelul Convenției asupra produselor agricole și cea a petrolului avea drept de prelungire până la 90 de ani.

De asemenea, guvernul român trebuia să recunoască toate lichidările societăților petroliere aliate în favoarea societății Erdöl Industrien, care au fost făcute de germani pe timpul ocupației⁶⁶.

Societatea desemnată pentru exploatarea petrolului Olläderein era alcătuită din membrii fondatori, cu drept de un singur vot și până la 1/10 din capital, din membri cu dreptul la 50 de voturi fiecare și cu drept de preemțiune la dividende. Aceștia erau desemnați de guvernul german⁶⁷. Guvernul român avea acees la ¼ din aceste acțiuni. În primii 30 de ani Olläderein urma să dea statului român 8% din producția de petrol anuală. În următoarele intervale de câte 30 de ani statul român primea un procent de 9 % respectiv 10%⁶⁸.

A doua Convenție prevedea înființarea de către Statul român a unui monopol asupra exploatării petrolului brut. Dreptul de monopol era încredințat unei Societăți fondată de un grup financiar, desemnat de către guvernul român, german și austro-ungar. Această societate urma să fie scutită de orice taxă. Toți explotatorii de petrol și gaze naturale erau obligați să vândă acestei societăți întreaga lor producție cu prețul fixat de aceasta. Societatea de monopol urma să plătească României o taxă pentru tona de petrol sau derivate exportate. Aceasta era de 3,60 de lei pentru petrol și 4 lei pentru derivate din petrol⁶⁹.

Evenimentele care se petreceau în România la începutul anului 1918 au fost urmărite cu interes în Europa. Îngrijorarea față de ascendentul economic, câștigat de Germania prin tratatul de la București, este redată în articolele din presă sub titlurile *L'Allemagne acapare le pétrole*⁷⁰, *L'accord au sujet du pétrole*⁷¹, *La Mainmise allemande sur les Pétaoles de Roumanie*⁷², *L'accaparement des pétroles roumanis. Protestation des neutres*⁷³, *Les concessions pétrolières en Roumanie*⁷⁴, *L'accord sur le pétrole*⁷⁵, *L'Allemagne et l'industrie pétrolière roumaine*⁷⁶

⁶⁶Vintilă Brătianu, *Pacea de robire*, București, Imprimeria "Independența", 1919, p. 38.

⁶⁷*Ibidem*, p. 39.

⁶⁸*Ibidem*.

⁶⁹*Ibidem*, pp. 41-41.

⁷⁰A.M.A.E., fond Ocupația inamică, d. 134, f. 38.

⁷¹*Ibidem*, f. 39.

⁷²*Ibidem*, f. 41.

⁷³*Ibidem*, f. 44.

⁷⁴*Ibidem*, f. 56.

⁷⁵*Ibidem*, f. 66.

În articolul *Les Allemands mettent la main sur le puits à pétrole de Roumanie* concesiunea petrolului românesc este considerată a fi o acțiune monstruoasă⁷⁷. De asemenea, în aceste articole se titra că interesele francezilor, aliaților și neutrilor nu mai puteau fi protejate. Totuși, se exprima speranța că victoria Antantei va schimba această situație.

Tratatul de pace de la București a fost monitorizat și de presa engleză și italiană. În articolele *Germans and Rumanien Oil Industrie*⁷⁸ și *Il petrolio rumeno*⁷⁹ se evidențiază faptul că acțiunile germanilor sunt de natură să facă războiul economic mai dur.

Presa germană urmărește cu același interes preliminarile tratatului de pace prin articolele: *Das Erdöl abkomemund die deutschen Petroleumgesellschaften*⁸⁰ (*Acordul asupra petrolului și societățile petroliere germane*), *Kunst und Leben*⁸¹ (*Arta și viața*), *Die internationale Rumänische Petroleum Gesellschaft in deutschem Besitz*⁸² (*Societățile internaționale de petrol sub ocupația germană*), *Die deutsche Beteiligung den rumänischen Erdölindustrie*⁸³

(*Participațiunea germană la industria de petrol românească*). În articolul *Economisch-Statistisch Berichten* (*Raport economic și statistic*) se evidențiază faptul că finanțele germane și austro-ungare au găsit în România un domeniu foarte important în industria petrolului. Presa germană evidențiază avantajele pe care le aducea Germaniei și faptul că o plasa pe primul loc în fața capitalurilor americane, olandeze și englez⁸⁴.

În legătură cu hotărârile Convenției petrolului R. de Fleurs afirmă: „este posibil să ne imaginăm o manieră mai radicală de a devaliza o țară și de a împărți cu cinism pe durata unui secol profitul unui furt legal pentru care herr Doktor a inventat un termen juridic nou ca exemplu furt empatic”⁸⁵?

Până la încheierea păcii de la București, munca de exploatare era efectuată de prizonierii români și de populația civilă din zonele petrolifere. După semnarea păcii, prizonierii români au fost înlocuiți, în parte, cu prizonieri aduși din Rusia și Ucraina și cu demobilizații din Moldova.

În prima parte a perioadei de ocupație, până la 20 decembrie 1917, Puterile Centrale au exportat o cantitate mică de produse petroliere, doar 299.188 de tone⁸⁶. În toată perioada ocupației, din rapoartele oficiale rezultă că s-au luat din România 1.140.809 tone de produse petroliere⁸⁷.

⁷⁶*Ibidem*, f. 90.

⁷⁷*Ibidem*, f. 67.

⁷⁸*Ibidem*, f. 91.

⁷⁹*Ibidem*, f. 88.

⁸⁰*Ibidem*, f. 46.

⁸¹*Ibidem*, f. 47.

⁸²*Ibidem*, f. 69.

⁸³*Ibidem*, f. 89.

⁸⁴*Ibidem*, Pacea de la București, d. 176, f. 31.

⁸⁵*Apud*, A. Berindey, *op. cit.*, p. 178.

⁸⁶A.N.I.C., fond Microfilme R.D. Germană, r. 77, c. 63.

⁸⁷Ilie. I. Georgianu, *op. cit.*, p. 23.

Acestor cantități, care au fost trimise în țările Puterilor Centrale, li s-a adăugat consumul lunar al trupelor pe front. Astfel, Bulgaria avea repartizată o cotă de 1.000 de tone de benzină, 2.500 de tone de petrol, 305 de tone de ulei pentru mașini și 300 de tone de motorină. Turcia primea 825 de tone de benzină, 1.550 de tone de petrol, 375 de tone de ulei pentru mașini și 300 de tone de motorină. Pentru armatele conduse de Mackensen și Bülow s-au repartizat 460 de tone de benzină, 100 de tone de petrol, 30 de tone de ulei pentru mașini și 300 de tone de motorină. În plus, Germania își rezerva dreptul asupra benzinei ușoare, necesară pentru funcționarea aeroplanelor și submarinelor⁸⁸. Generalul Ludendorff apreciază în memoriile sale că petrolul românesc era pentru germani de o importanță decisivă, în derularea și continuarea războiului⁸⁹.

În afară de resursele alimentare germanii au exploatat intens și resursele naturale ale teritoriului ocupat. Un interes major al Administrației Militare a fost repunerea în exploatare a sondelor de petrol, produs vital în continuarea războiului și obținerea victoriei finale. Cele mai importante zone petroliere au intrat sub ocupația germană fapt ce a reprezentat un sprijin major pentru armatele Puterilor Centrale și, în același timp, o lovitură dată armatei române. Prin Pacea de la București resursele petroliere românești urmau să fie amanetate timp de aproape un secol fapt ce a determinat reacția presei europene.

BIBLIOGRAFIE:

Documente needitate

Arhivele Național Istorice Centrale:

fond Microfilme Austria.

fond Microfilme R.D. Germană.

Arhivele Ministerului Afacerilor Externe:

fond Ocupația inamică.

fond Pacea de la București.

fond Stockholm, Viena.

Direcția Județeană Arhivelor Naționale Vrancea.

fond Prefectura județului Putna.

Presă

„Gazeta Bucureștilor”(1917).

„Lumina” (1918).

„Moniteur du Pétrole Roumaine” (1921).

Martin Meidenbauer Verlagsbuchhandlung, 2010.

„Universul” (1915).

Memorii, jurnale

Generalul Ludendorff, *Amintiri din războiu*, vol. I, București, Editura „Răspândirea culturii”, 1919.

⁸⁸*Sammlung der kriegswirtschaftlichen...*, p. 370.

⁸⁹Generalul Ludendorff, *Amintiri din războiu*, vol. I, București, Editura „Răspândirea culturii”, 1919, p. 424.

Lucrări generale

Berindey, A *La situation économique et financière de la Roumanie sous l'occupation allemande*, Librairie de Jurisprudence ancienne et moderne Edouard Duchemin, f.a., 1921.

Brătianu, Vintilă , *Pacea de robire*, București, Imprimeria "Independența", 1919, p. 38.

Die rumänische Volkswirtschaft, Berlin, Ult-Ges. Verlag und Drucherei, 1917.

Ivănuș, Gh., ș.a., *Istoria petrolului în România*, București, Editura Agir, 2004.

Marghiloman, Alexandru, *Note politice 1897/1934*, vol III, București, Institutul de Arte Grafice "Eminescu", 1927.

Mazerhofer, Lisa, *Zwischen Freud und Feind-Deutsche Besatzung in Rumänien 1916-1918*, München, Pherekyde, Grigore, *Colecțiunea ordonanțelor pentru populația României în coprinsul Administrației Militare*, București, Tipografia „Cultura”, 1918.

Răcilă, Emil, *România în primul război mondial. Situația economică, social-politică și administrativă în teritoriul românesc vremelnic ocupat 1916-1918*, București, Editura Ager-Economistul, 2005.

Sammlung der kriegswirtschaftlichen Vereinbarungen mit den verbündeten Ausland, vol. II, Vien, 1918.

Sèdillot, René *Istoria petrolului*, București, Editura Politică, 1979.

Georgianu, Ilie. I. , *România sub ocupațiune dușmană*, Fascicolul II *Exploatarea economică a țării. Organizația și activitatea Statului Major Economic*, București, Tipografia „Cultura Neamului Românesc”, 1920.

TREI CEASURI, TREI PERSONALITĂȚI ȘI UN SINGUR EVENTIMENT – UNIREA DE LA 1918

Tatiana RISTEA*

Cuvinte-cheie: Marea Unire, Nicolae Iorga, Alexandru Averescu, Nicolae Titulescu, ceasuri

Key-words: The great union, Nicolae Iorga, Alexandru Averesc, Nicolae Titulesc, clocks

Abstract:

From the illustrious names with a great deal of contribution in the act of the Great Union, three personalities – Nicolae Iorga, Alexandru Averescu and Nicolae Titulescu – contributed, in different periods, to the carrying out of this great event, a historical necessity stronger than any other government or party. The clocks of these personalities from three different categories (table watch, poket watch and the regular watch) are part of the patrimony of the Clock museum „Nicolae Simache” Ploiești.

La 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia, s-a înfăptuit cel mai mare deziderat al locuitorilor granițelor vechii Dacii, unirea Transilvaniei cu România. Măreția acestui eveniment, considerat a fi principalul eveniment al istoriei României, vine din faptul că desăvârșirea unității naționale nu este opera unui singur om politic, al unui singur partid sau guvern – este fapta istorică a întregii națiuni române.

Atunci, la Alba Iulia românii veniți din toate colțurile Transilvaniei, au consfințit în mod liber de orice constrângere hotărârea de unire cu patria-mamă. Acest act istoric a fost precedat de hotărârea Congresului Național al românilor din Bucovina, care la 15/28 noiembrie 1918 a proclamat unirea acestei părți din Moldova de Nord, cu România. Încă de la 24 ianuarie 1918, acea parte a Moldovei, cuprinsă între Prut și Nistru, condusă de Sfatul Țării, s-a proclamat republică „de sine stătătoare și neatârmată, având ea singură dreptul de a-și hotărî soarta în viitor” ca mai apoi la 27 martie 1918, Sfatul Țării să hotărască unirea acestui teritoriu cu România¹. De fapt, cele trei decizii istorice, de la Cernăuți, Chișinău și Alba Iulia, au concretizat prin unirea cu patria-mamă a tuturor provinciilor istorice românești aflate sub dominație străină, visul de secole al tuturor românilor.

Spuneam că Marea Unire nu este opera unui singur om politic, dar este rezultatul eforturilor conjugate ale clasei politice și ale oamenilor de cultură ai începutului de secol XX, împreună contribuind astfel la pregătirea acestui moment istoric. Înaintea momentului Marii Uniri, România se afla între două mari puteri europene rivale – Austro-Ungaria și Imperiul Țarist – ambele având în componență teritoriile românești și interese privind instituirea și consolidarea dominației în zonă.

* Conservator, Muzeul Ceasului „Nicolae Simache” din Ploiești.

¹ Constantin C. Giurescu/Dinu C. Giurescu, *ISTORIA ROMÂNILOR*, Editura Albatros, 1975, p.695

Această situație a determinat factorii români de decizie să adopte o politică externă suplă, care să țină seamă de necesitățile momentului. Din acest punct de vedere, diplomația română a ținut seama de poziția strategică importantă pe care o avea țara, în timp de pace, de neutralitate și chiar de război. Poate de aceea apreciată de unii, condamnată de alții, soluția neutralității de dinaintea intrării României în Primul Război Mondial, a permis primului ministru I.I.C.Brătianul să pregătească mai bine angajarea țării în război, obținând la final din partea Rusiei, Marii Britanii, Franței și Italiei, recunoașterea legitimității aspirației naționale a reunirii provinciilor românești din Imperiul austro-ungar.

Marea Unire a trebuit pregătită, iar după 1 decembrie 1918 a trebuit susținută, mai ales atunci când politica externă a României a trebuit să se adapteze la noua situație complexă care se crease prin tratatele de pace.

Dintre ilustrele nume cu contribuție în actul unirii, am ales, nu întâmplător, trei personalități - **Nicolae Iorga**, **Alexandru Averescu** și **Nicolae Titulescu** - fiecare dintre ei contribuind, din domenii diferite, la momentul Unirii de la 1918. Ceasurile acestor personalități și ele din trei categorii diferite (ceas de masă, de buzunar și de mână) se află în patrimoniul Muzeului Ceasului „Nicolae Simache” Ploiești.

Naționalist moderat și apărător al tradiționalismului rural, **Nicolae Iorga** (1871-1940) s-a implicat activ în viața socială și politică a României. Împreună cu Alexandru C. Cuza a fondat la 23 aprilie 1910, Partidul Naționalist-Democrat, partid care nu a avut o extindere foarte mare. Iorga nu a fost preocupat de această extindere, pentru că, întrebat ce reprezintă formațiunea sa politică, savantul a răspuns: „Paltonul, pălăria și bastonul meu sunt partidul!”

Istoric, profesor universitar, enciclopedist, poet, dramaturg, critic literar, memorialist, gazetar, publicist, om politic, membru titular al Academiei Române, cu o activitate științifică prodigioasă, Nicolae Iorga a fost numit pe bună dreptate cel mai mare istoric și savant român.

În momentul Marii Uniri din 1918, foarte mulți și-au adus aminte de rolul lui Nicolae Iorga și al instituțiilor culturale create de el la Vălenii de Munte² Menționez aici Universitatea Populară, referitor la care transilvăneanul Constantin Bucșan, fost cursant al aceleiași universități, îi scria la 7 decembrie 1918 lui Iorga: „Înainte Armatei, d-voastră ați început desființarea granițelor blestamate, prin înființarea Cursurilor de la Văleni, cari erau un focar de cultură și de puternică conștiință națională pentru toți românii deopotrivă”³

² Petre Țurlea, *NICOLAE IORGA LA VĂLENII DE MINUTE*, Editura ROMÂNIA pur și simplu, 2008, p.204

³ *Ibidem*, p.205

Numeroasele conferințe ale istoricului Nicolae Iorga, au avut deasemeni darul de însuflire a maselor în atingerea idealului național. Memorabil rămâne discursul din 14 decembrie 1916, ținut la ședința Parlamentului, despre care I.G.Duca menționa: „Iorga a fost mai presus de orice laudă. El a rostit atunci [...] incontestabil, cel mai elocvent discurs din viața lui. [...] Iorga a știut să exprime ceea ce era în conștiința fiecăruia, să aprindă flacăra care lăncezea în toate sufletele să redeștepte prin evocarea gloriei trecutului speranțele naționale”⁴.

În acest discurs, publicat peste 23 de ani sub titlul „Rezistența până la capăt” printre altele Iorga spunea: „Pe pământul curățit de hoarde și astăzi, însă, în adâncul codrilor săi stă biserița de stejar, înfățișând în ea o învățătură așa de mare. Ea ne spune astăzi: [...] în colțul acesta unde ne-am strâns, să păstrăm cu scumpătate sămânța de credință, și vom vedea și noi la rândul nostru dispărând negura stăpânirii străine și vom putea zice ca Petru Rareș, fiul lui Ștefan, că ; «vom fi iarăși ce am fost, și încă mai mult decât atât»”⁵

Nicolae Iorga nu a participat la Marea Adunarea Națională de la Alba Iulia din 1918, dar a trimis o telegramă: „În clipa când ceea ce au urmărit trudele și suferințele voastre de mucenici timp de câteva sute de ani ajunge crez de biruință, lăsați să vie către voi și înduioșatul glas al cuiva care o viață întreagă a urmărit pas cu pas fiecare din aceste silinți și dureri și s-a împrietenit, în gândul său, cu toți aceia dintre voi cari, ca și dânsul, au muncit și au crezut”⁶ (publicată în „Românul” Arad, 5/18 decembrie 1918). Marele istoric a primit răspuns din partea unui grup de participanți la adunare, foști conferențieri sau cursanți; aceștia i-au telegrafiat că se gândeau „cu dragoste la pregătitorul sufletelor pentru Unirea tuturor românilor”⁷

Exemplele de discursuri și cuvântări celebre rostite de savantul Iorga, din România până la Cernăuți sunt numeroase și nu fac decât să întregesc imaginea de „mare învățător al Neamului” așa cum a mai fost numit de presa română, marele istoric.

Născut la Botoșani, Nicolae Iorga se mută în anul 1908 la Vălenii de Munte, acolo unde trăiește aproape jumătate din viața sa. Din acest motiv, în mai toate muzeele prahovene se găsesc obiecte care i-au aparținut marelui Iorga, crescând astfel valoarea patrimoniului memorial prahovean. În colecția Muzeului Ceasului „Nicolae Simache” din Ploiești se găsește un ceas de masă (fig.1), Junghans Württemberg, Germania, sec.XIX. Carcasa ceasului, din bronz, este bogat ornamentată cu doi îngerași și motive vegetale, iar în partea inferioară are o pictură policromă pe porțelan, cu reprezentarea unei scene de gen. Ceasul a intrat în patrimoniul muzeului în anul 1971, din colecția „Nicolae Iorga” de la Academia R.S.R.

Bibliografia istoriei militare naționale însumează numeroase titluri dedicate înfăptuirii, consolidării și existenței statului național unitar. În același timp, numeroase

⁴ După retragerea Armatei române în toamna lui 1916, guvernul de coaliție trebuia să fie pentru Țară un semnal de afirmare a dorinței de rezistență până la capăt, prilej cu care a avut loc în decembrie ședința Parlamentului, în clădirea Teatrului din Iași

⁵ Petre Țurlea, *NICOLAE IORGA LA VĂLENII DE MINUTE*, Editura ROMÂNIA pur și simplu, 2008, p.203

⁶ *Ibidem*, p.205

⁷ *Idem*.

titluri amintesc cu recunoștință și omagiu numele celor care, de sub steagul oștirii, i-au dat viață, cu prețul unor mari sacrificii, făcându-l să dăinuiască.

În panoplia numelor sonore în domeniul militar Alexandru Averescu și Constantin Prezan sunt cele mai ilustre personalități militare românești din prima jumătate a secolului al XX-lea, afirmate plenar în timpul Primului Război Mondial. Recunoscând meritele și valoarea lor deosebită, regele Carol al II-lea i-a avansat, în iunie 1930, la gradul de mareșal, treapta cea mai înaltă în ierarhia militară.

Alexandru Averescu (1859 – 1938), personalitate distinctă și complexă a vieții militare, politice și culturale, mai bine de cinci decenii, a dominat scena socio-politică a României prin gesturile și faptele sale. A ocupat importante funcții militare, dintre care: comandant al Școlii Superioare de Război din București și profesor de tactică, atașat militar la Berlin, șef al Secției Organizare din Marele Stat Major, șef al Marelui Stat Major, comandant al Corpului 1 Armată, al Armatei a 2-a și șef al Grupului de Armate Sud.

Pe plan politic, a fost președintele Ligii Poporului (1918). A deținut înalte funcții de stat: prim-ministru și ministru interimar la externe, ministru de interne, al industriei și comerțului, președinte al Consiliului de Miniștri, ministru secretar de stat și consilier al Coroanei.

Născut în Ținutul Bugeacului, lângă Ismail, mareșalul Averescu a fost o figura atipică pentru viața politică a României interbelice și a avut norocul să-și îndeplinească întreaga-i carieră cu paginile luminoase ale Istoriei noastre care începe cu războiul pentru neam și sfârșește cu războiul cel mare pentru întregirea neamului.

Averescu a condus armata română spre marile victorii de la Mărăști și Oituz în Războiul pentru Întregirea Neamului, iar pe scena politică a avut succes prin întemeierea propriului partid, Partidul Poporului. În primii ani de după război, s-a creat un adevărat mit în jurul său, țărani considerându-l un „Mesia al neamului românesc”. Acesta se va spulbera însă rapid în timpul guvernărilor sale, când s-a văzut limpede că între imaginația colectivă și realitate este o mare diferență. Acest lucru s-a întâmplat pentru că acceptat influența politică dominantă a lui Ion I. C. Brătianu prin intermediul căruia a ajuns de fiecare dată prim-ministru, iar când a încercat o oarecare politică guvernamentală de independență, fruntașul liberal l-a „pedepsit” aspru.

Astfel, de la alegerile din iulie 1927, când partidul său nu a mai întrunit scorul electoral necesar accederii în Parlament, eroul general Averescu nu a mai avut un cuvânt important de spus în viața politică⁸.

Cu toate acestea rămâne o personalitate marcantă în realizarea Unirii de la Alba Iulia, unire ce reprezintă „cea mai mare faptă din toată viața neamului românesc” - Nicolae Iorga.

⁸ http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Alexandru_Averescu

În anul 1971, intră în patrimoniul Muzeului Ceasului, un ceas de buzunar (fig.2 și 3) din aur de 14K, lucrat de firma I.W.C. (Internationat Watch Co.Schaffhausen) Elveția, datat 1909-1910. Pe capacul mediu, ceasul poartă inscripția General Averescu Al./ 30 august 1912 /Wien⁹

Faptul că în data de 30 august este sărbătorit Sf. Alexandru mă îndreptățește să cred că acest ceas a fost cu un dar primit de generalul Averescu, posibilitatea de fi fost comandat chiar de el fiind mult mai puțin probabilă. În procesul verbal de achiziție din 1971, ofertantul menționează faptul că, după acest ceas s-a dat semnalul atacului de la Mărășești, atunci când Alexandru Averescu comanda Armata a II-a. Nu menționează de unde are această informație, așa încât presupun că a fost doar un amănunt cu care ofertantul a considerat că mărește valoarea documentară acestui ceas.

După realizarea unității naționale, România a devenit un stat de mărime mijlocie (locul 10 pe continent) în urma creșterii suprafeței țării și sporirea numărului de locuitori. Concomitent cu apărarea Marii Uniri prin forța armatelor, guvernul român a trebuit să desfășoare o susținută activitate diplomatică, astfel că, politica externă a României s-a adaptat noilor condiții create în urma acestui proces amplu derulat în întreg spațiu central, estic și sud-estic european¹⁰

În noile condiții istorice, după Primul Război Mondial, inițiativa încheierii unor noi alianțe a aparținut inițial unor state mici și mijlocii din centrul și sud-estul Europei, printre care s-a numărat și România. Scopul declarat al acestor alianțe - Mica Înțelegere (1920) și Înțelegerea Balcanică (1934) – consta în apărarea statu-qua-ului teritorial, a independenței naționale.

România a fost un membru fidel și activ al Micii Antante; diplomatul Nicolae Titulescu a acționat permanent pentru consolidarea acestei alianțe, ca factor de pace.

Nicolae Titulescu (1882-1941), diplomat, profesor universitar, jurist și om politic, a fost singurul român care a ajuns președinte al Ligii Națiunilor și singurul președinte care s-a bucurat de două mandate în perioada 1930-1932.

Titulescu, născut la Craiova, a fost membru din 1907 al Partidului Liberal Conservator condus de Take Ionescu. A avut o ascensiune fulminantă și în 1912 este ales pentru prima dată deputat, poziție din care militează pentru reîntregirea României prin intrarea în război.

Este de menționat în acest sens, discursul cu titlul „Inima Românie” din 1915 de la Ploiești. Atunci, Titulescu spunea: „Din împrejurările de azi, România trebuie să iasă întregă și mare!

România nu poate fi întreagă fără Ardeal; România nu poate fi mare fără jertfă!

⁹ Ceasul a fost publicat în Revista TEMPORIS, nr.2, aprilie 2007

¹⁰ Constantin Olteanu, *Relațiile militare externe ale României în secolele XIX-XX*, Editura Fundației România de mâine, 2008, p.115

Ardealul e leagănul care i-a ocrotit copilăria, e școala care i-a făurit neamul, e farmecul care i-a susținut viața. Ardealul e scânteia care aprinde energia, e mutilarea care strigă răzbunare, e fățarnicia care cheamă pedeapsa, e sugrumarea care cere libertate! Ardealul e românismul în restriște, e întărirea care depărtează vrăjmașul, e viața care cheamă viață! Ne trebuie Ardealul! Nu putem fără el! Vom ști să-l luăm și mai ales, să-l merităm!”¹¹.

După înfăptuirea Unirii, Nicolae Titulescu, personalitate marcantă în domeniul diplomației, a avut un rol esențial în recunoașterea unității naționale a României în opinia publică internațională. Este creditat cu introducerea ideii de „spiritualizare a frontierelor”, care presupune o apropiere transnațională bazată pe valorile spirituale și culturale.

A atras simpatiile unor personalități importante din viața publică franceză și sovietică iar datorită abilităților și realizărilor sale a fost supranumit „Ministrul Europei”.

După un episod biografic descris de academicianul G.Oprescu, darurile făcute de Nicolae Titulescu „intimilor” săi, erau pe măsura personalității sale; se face chiar referire la faptul că a comandat și dăruit apropiaților ceasuri elegante, din aur alb și aur galben.

Colecția Muzeului Ceasului, cuprinde și un ceas de mână, din aur, realizat în Geneva după un patent LeCoultre. (fig.4 și 5)

Ceasul, model „Reverso” datat 1931¹² este inscripționat pe spate „N.Titulescu/10.12.34”; este de fapt chiar semnătura diplomatului.

La 10 decembrie 1934, Nicolae Titulescu participă în calitate de ministru de externe al României, la cea de a 15-a Sesiune extraordinară a Consiliului Națiunilor, unde rostește un nou discurs. Nu este exclus ca acest ceas, produs în Elveția să fie legat de acest eveniment, conform uzanțelor vremii, când astfel de evenimente erau marcate pe obiecte de uz personal.

Această piesă a intrat în patrimoniul Muzeului Ceasului în anul 1967, achiziționată fiind de la dna. Maria Ionescu din București. Ceasul a fost dăruit de Nicolae Titulescu soțului acesteia; cei doi au fost prieteni și au făcut parte din delegația României la deschiderea lucrărilor Societății Națiunilor din 27 august 1920.

¹¹ Nicolae Titulescu, discurs rostit la 3 mai 1915 la întrunirea „Acțiunii Naționale” din Ploiești și tipărit în publicațiile „CERCULUI STUDENȚESC PRAHOVEAN” sub titulatura *ARDEALUL*, tipografia „Prahova” 1915

¹² Ceasul a fost publicat în Revista *TEMPORIS*, nr.2, iulie-septembrie 2007

Fig.1

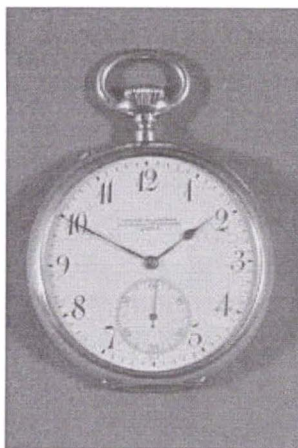

Fig.2

Fig.3

Fig.4

Fig.5

**NICOLAE C. PAULESCU SI GRIGORE T. POPA,
DE LA ȘTIINȚA MEDICALĂ LA GÂNDIREA FILOSOFICĂ**

Valeriu LUPU*

Cuvinte cheie: Nicolae C. Paulescu, Grigore T. Popa, domeniu medical, cercetere medică, insulina, neuroendocrinologia.

Key-words: Nicolae C. Paulescu, Grigore T. Popa, medical field, medical research, insulin, neuroendocrinology.

Abstract:

The paper is a tribute to those who were Nicolae C. Paulescu, and Grigore T. Popa who through their achievements in the medical field, their social involvement, not only were enrolled in particularly effervescent spirit of the age in which they lived, but even were able to outline the trends of that time. Nicolae C. Paulescu is today undisputed discoverer of insulin, the hormon that regulates blood sugar, in absence of which, is developed diabetes, a disease with disastrous consequences on the body. Paulescu was a widely recognized international leader in the field of physiology and medical research, publishing their results in international journals. He was an international physiologist, trained at a Franch school under the guidance of Etienne Lancereaux, along with who wrote the largest medicine book of those times. Beyond his achievements in the scientific field, beyond his extraordinary social, christian and philosophical vision, his life itself was dedicated to the people around him.

The second outstanding personality in medical and social sciences, originaitig in land of Vaslui, anatomist by training, profesor of Anatomy at the Faculty of Medicine of Iași and Bucharest, reaserch associate at the University of Cambridge, is Grigore T. Popa. He registered his name in the panoply of first-line Romanian scientists, with the discovery of hipotalamo-hipofizar port system, anatomic functional area in which is made the neuroendocrine control of the entire activity at the basal level instinctively, namely; nutrition, relationships and reproduction. Grigore T. Popa had also literary interests, being one of our greate essaysts, the leader of many magazine with literary tradition.

For their exceptional achievements in scietific field, the dept of their thinking in philosophical and social plan, this two exceptional figures gained their place in the pantheon of our great personalities of national and world science and culture.

* Doctor în științe medicale, Spitalul Județean Vaslui

Introducere

În panteonul marilor noștri savanți și gânditori două personalități ale științelor medicale românești au marcat la vremea lor gândirea epocii. Pentru că prin realizările lor în plan medical (mai ales în cercetarea fundamentală), prin gândirea lor dincolo de culoarele să zicem mai strâmte ale domeniului lor de activitate, prin implicarea lor socială, nu numai că s-au înscris în spiritul deosebit de efervescent al epocii în care au trăit, dar chiar au reușit să creioneze orientările și tendințele acelor vremuri.

Dacă descoperirile lor nu au putut și nu pot fi acoperite de vălul tăcerii (deși încercări au fost și perioade lungi nu s-a vorbit de ei ca oameni de știință deschizători de drumuri), gândirea lor social politică și filosofică a fost criticată, pusă la stâlpul infamiei, vehement contestată și chiar dată uitării ca urmare a uneltirilor unor forțe oculte, a unor regimuri care își fundamentau doctrina pe alte criterii decât cele valorice și nu mai puțin de orgoliile unor epigoni care nu se puteau vedea din umbra acestor titani în domeniul biologiei și științelor medicale (vezi fenomenul Nițescu). Periplul existenței lor, ca și amintirea lăsată generațiilor care au urmat au avut și au încă soarta marelui nostru Eminescu, a cărui operă social-politică dacă nu a fost repudiată în totalitate a fost cel mult valorificată conjunctural, pentru că dincolo de genialitatea lui ca poet, Eminescu a fost tot atât de genial în gândirea sa social politică și filosofică.

Fie-mi deci permis să evoc în câteva cuvinte pe fiecare din acești doi savanți și gânditori.

Nicolae C. Paulescu (1869-1931) este descoperitorul necontestat astăzi al insulinei, hormonul care reglează glicemia, în absența căruia se dezvoltă diabetul zaharat o boală cu consecințe dezastruoase asupra organismului. Până la descoperirea insulinei supraviețuirea unui bolnav diagnosticat cu diabet zaharat varia între 3 săptămâni și 3 luni, decesul fiind ineluctabil. De acest tratament beneficiază astăzi la scară planetară câteva sute de milioane de oameni (copii, tineri, bătrâni), ceea ce face ca viața acestora nu numai să fie salvată, dar chiar să se desfășoare în parametri aproximativi normali. Atât de mare a fost considerată descoperirea pe care ilustrul nostru medic și fiziolog a făcut-o într-un laborator modest al catedrei de Fiziologie din cadrul Facultății de Medicină din București, încât au fost destui acei care au dorit să-și însușească descoperirea și să-și încununeze existența cu laurii unei victorii nemeritate, cu toate că Paulescu era un lider unanim recunoscut pe plan internațional în domeniul fiziologiei și cercetării medicale, publicându-și rezultatele în reviste de circulație internațională¹.

Astfel primele rezultate în materie avea să le publice în *Compte Rendu des Seances de la Societe de Biologie*, Paris, 23 iulie 1921 (patru lucrări) și în *Archives Internationales de Physiologie*, Liege, 31 august 1921 (12 lucrări), rezultate care vor fi brevetate ca procedeu de fabricare a pancreinei (insulinei) pe 10 aprilie 1922. În anul următor (februarie 1922) un grup canadian de trist renume (Macleod, Banting, Best și Collip) a reușit să-și însușească descoperirea paulesciană, au aplicat-o în practică și chiar au obținut premiul Nobel pentru medicină în anul 1923, spre marea dezamăgire a

¹ C. Ionescu Târgoviște, *Descoperirea medicală a secolului aparține românului N C Paulescu*, Editura Geneze, București 1996.

compatriotului nostru care în modestia sa considera epocala sa descoperire „*modestă contribuție la finisarea unui splendid edificiu științific*”.

După o adevărată cruciadă postumă a recunoașterii priorității lui Paulescu în descoperirea insulinei, desfășurată în a doua jumătate a secolului XX pornită de Jan Muray (ilustru diabetolog scoțian), puternic susținută de nume ilustre din medicina mondială și românească, avea să se restabilească meritul genialului nostru fiziolog, adeverind astfel cuvintele lui Gabriel Marcel (filosof francez) care spunea că „*fără speranța că istoria mai poate îndrepta unele nedreptăți comise în trecut, una din rațiunile sale de a exista ar dispărea*”².

Dincolo de această realizare epocală în folosul umanității, în calitatea sa de medic și om de știință în domeniul fiziologiei, Paulescu creionează gândirea epocii sale prin abordarea problemelor fundamentale ale existenței umane, plecând de la ideea că medicina este singura știință care studiază omul în integralitatea sa: materie și spirit, prin urmare medicina ar trebui să fie punctul de plecare al oricărei abordări filosofice³.

Fiziolog de talie internațională, medic de renume format la școala franceză a profesorului Etienne Lancereaux (președintele Academiei de medicină din Paris, centrul mondial al științei și culturii acelor vremuri), împreună cu care avea să scrie cel mai mare tratat de medicină al timpului în 4 volume în care aborda pentru prima dată suferința umană plecând de la cauzele care o produc (ceea ce era o noutate în domeniu), este și autorul unui tratat de fiziologie umană în care, dincolo de funcția descriptivă a organelor, caută și găsește răspunsuri la problemele din totdeauna ale existenței umane: originea vieții, care este cauza vieții? morfologia vitală și fenomenologia vitală⁴.

Aplicând cu rigurozitate metodele cercetării științifice: raționamentul prin analogie, logica științifică, experimentul, proba și contrapoba, ajunge să demonstreze că așa cum materia brută caracterizată prin masă (greutate) și întindere (volum) este capabilă de transformare prin energia pe care o conține în stare potențială, tot așa lumea viețuitoare care în structura ei are elementele lumii materiale trebuie să aibă un agent care-i coordonează existența și evoluția, agent pe care-l denumește suflet⁵. Demonstrația pe care o face în volumul Fiziologie Filosofică este una de excepție, argumentul său cel mai puternic fiind caracterul distinctiv pe care-l are lumea viețuitoare față de lumea inanimată și anume finalitatea⁶.

Finalitatea, ca trăsătură esențială și caracteristică vieții, relevă faptul că nimic din structura și funcția unui organ sau sistem nu este întâmplător, ci toate aceste aspecte se derulează ca și cum ar fi subordonate unui scop predefinit, mereu același și caracteristic pentru fiecare specie. Înlănțuirea fenomenelor este atât de perfectă în

² *Ibidem*.

³ Răzvan Codrescu, *Doctorul Nicolae C Paulescu sau Știința Mărturisitoare*, Editura Cristiana, București, 2009.

⁴ C. Angelescu, *Nicolae C Paulescu, omul și opera sa medicală*, Editura Vreamea, București 2009.

⁵ C. N. Paulescu, *Noțiunile de suflet și Dumnezeu în fiziologie*, Editura Anastasia, București, 1999, (în continuare C. N. Paulescu, *Noțiunile de suflet ...*)

⁶ C. N. Paulescu, *Fiziologie filosofică (Dr. V. Trifu)*, Editura Fundația regală pentru literatură și artă, București, 1944.

evoluția ființei vii, fie ea bacterie, plantă, animal sau om, încât este cu neputință de închipuit că aceasta se desfășoară haotic, fără o coordonare preexistentă. „*Dar o adevărată stupefacție cuprinde pe oricine – spune Paulescu – când cugetă că oul fecundat – această microscopică masă de protoplasmă – este el însuși artistul desăvârșit care va construi minunea care se numește ființă viețuitoare – fie ea om, câine, pasăre, vierme sau plantă, sublimă capodoperă pe lângă care toată arta noastră nu este decât un fel de încercare copilărească*”⁷

Codul genetic care s-a dovedit a fi artistul desăvârșit ce modelează și coordonează evoluția individuală și pe care-l intuia Paulescu, nefiind descifrat la acea vreme, era de fapt instrumentul prin care viața își urmează destinul, tipică și caracteristică speciei din care face parte. Fundamentează astfel creaționismul științific, declanșează și susține un război deschis cu materialismul ateu și mai ales cu darwinismul, pe care-l consideră antiștiințific, cerând chiar scoaterea lui definitivă din știință⁸.

Plecând de la ideea că omul în evoluția sa este tributarul unor atitudini și comportamente conștiente sau inconștiente, care-i pot afecta propria existență, dar și a celor din jurul său, cu alte cuvinte a structurii sociale în care trăiește efectiv, Paulescu reușește să pătrundă realitățile vieții sociale în comunitățile umane pe parcursul istoriei umanității⁹. Latura instinctuală a comportamentului uman, îndeosebi instinctele sociale: de proprietate și dominație și derivatele lor, stă la baza conflictelor sociale pe care Paulescu le trece în revistă de-a lungul istoriei umane, de la epoca lui Socrate, Platon și Aristotel până în timpurile moderne. Îl preocupă îndeosebi revoluția franceză pe care o consideră o abominație, cu referire la hecatomba umană produsă de cele 7 jaquerii și cele 3 curente majore de gândire socială cărora le-a dat naștere și anume: liberalismul, socialismul și anarhismul, pe care le judecă prin prisma instinctelor sociale¹⁰.

Nu mai puțin importantă este dimensiunea creștină a gândirii sale, el însuși fiind un practicant convins al adevărului creștin. Într-o analiză deosebit de pertinentă a evoluției bisericii creștine de-a lungul istoriei sale de două mii de ani, constată că de fapt și ea a fost zguduită de orgoliile omenești ale multor din ierarhii săi (trufie și cupiditate), datorită acelorasi instincte sociale pe care Hristos și biserica sa nu numai că le-a cunoscut, dar le-a și condamnat, mai ales la cei ce slujesc altarul¹¹.

În opere ca: Sinagoga și Biserica față cu pacificarea Omenirii, Spitalul Coranul, Cahalul și Francmasoneria, Cele 4 patimi și remediile lor, Noțiunile de Suflet și Dumnezeu în Fiziologie, numeroasele articole publicate în revista „Apărarea Națională” Paulescu își expune crezul său social, religios și naționalist. Este considerat fondatorul naționalismului creștin despre care Nichifor Crainic spunea că; „la Paulescu naționalismul este adevărul natural, iar creștinismul este adevărul

⁷ *Ibidem.*

⁸ Valeriu Lupu, *Reflecții peste timp*, Editura PIM, Iași, 2007; vezi și: C. N. Paulescu, *Noțiunile de suflet*

...

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ C. N. Paulescu, *Spitalul, Coranul, Talmudul, Kahalul, Francmasoneria*, Editura Cartea Românească, București. 1913.

¹¹ *Ibidem.*

supranatural, adevăruri care nu se exclud ci se completează” ca o necesitate organică am adăuga noi¹².

Dincolo de realizările lui în plan științific, dincolo de extraordinara lui viziune socială, creștină și filosofică, însuși viața lui a fost una dedicată semenilor, încât același Nichifor Crainic spunea în exegeza operei paulesciene „ce probă de naționalism creștin a putut să dea acest om care-și îngenunchea imensa-i știință în fața sfântului Potir și a dorit să i se înfășoare trupul în tricoul românesc!”¹³, iar Nicolae Iorga în evocarea „Moartea unui învățat” publicat în Neamul Românesc, încheia prin afirmația „A trăit ca un mucenic și a murit ca un sfânt”.

A doua personalitate de excepție în domeniul științelor medicale și sociale pe care doresc să o evoc este **Grigore T. Popa** (1892-1948), originar de pe meleagurile vasluiene și anume din satul de răzeși Șurănești. Anatomist de formație, profesor de anatomie la Facultatea de Medicină din Iași și București, cercetător asociat al universității din Cambridge, și-a înscris numele în panoplia savanților români de primă linie, prin descoperirea sistemului port hipotalamohipofizar, zonă anatomofuncțională în care se realizează comanda neuroendocrină a întregii activități a organismului la nivel bazal, instinctual și anume: nutriție, relație și reproducere. Această descoperire avea să ducă în anii 70 ai secolului trecut la nașterea unei noi științe medicale: neuroendocrinologia¹⁴. Ca profesionist și om de știință afirma (continuând concepția lui Francisc Rainer) că anatomia (structura) corpului este știința formelor vii și conchidea că „nici-o structura anatomică nu poate fi înțeleasă fără a cunoaște funcția pentru care a fost creată și s-a dezvoltat”.

Dincolo de realizările în plan medical, a avut preocupări literare fiind unul din marii noștri esești, conducătorul și sufletul revistei „Însemnări Ieșene” a cărui director a fost alături de Topîrceanu, Sadoveanu și Codreanu, revistă care continua tradiția ieșeană de la Convorbiri literare și Viața Românească¹⁵. În domeniul social, plecând de la ceea ce este esențial în trăirea umană, publică o serie de lucrări în care abordează problemele esențiale ale formării și evoluției individului, integrarea lui în societate, erorile doctrinare și filosofice ale politicienilor, sociologilor și filosofilor care nu aveau noțiunile elementare despre ființa umană, dar elaborau concepte și teorii cu pretenții axiomatiche.

Gândirea lui socială și politică avea să fie publicată într-un volum „Viață și Societate” editat în 1946¹⁶ și apoi rearanjat pe domenii în 2002 în monumentalul volum „Reforma Spiritului” (ediție princeps apărută sub îngrijirea lui Petre Popescu Gogan și Clădiei Voiculescu) în care problema formării omului prin educație ocupă un loc important legat fiind de specificul național, tipologia familiei românești, culturii și tradițiilor românești¹⁷.

¹² Răzvan Codrescu, *Doctorul Nicolae C Paulescu sau Știința Mărturisitoare*, Editura Cristiana, București, 2009.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *În memoria lui Grigore T. Popa, Studii, Documente, Mărturii*, (Colectiv), Editura Omnia, Iași, 1999, (în continuare: *În memoria lui Grigore T. Popa ...*)

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Grigore T. Popa, *Viață și Societate*, Editura Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1946

¹⁷ *Ibidem*.

Cred că astăzi toți cei care au pretenția să reformeze învățământul românesc (ceea ce se întâmplă de 18 ani încoace) ar trebui să lectureze mai întâi această carte de unde ar putea extrage idei extrem de valoroase, dar poate cel mai important ar evita erorile uneori grosolane într-un domeniu atât de delicat ca învățământul, piatră de temelie pentru generațiile care se succed.

Trăsăturile caracteristice ale operei acestui mare savant și gânditor sunt spiritul creator, profunzimea gândirii și reflecția filosofică, toate străbătute de spiritul de adevăr și dreptate. Aceste idealuri le-a susținut cu un curaj ieșit din comun în perioada instalării regimului comunist în România, când bolșevizarea țării era scopul ocupantului sovietic¹⁸

De altfel trei momente au semnat destinul tragic al acestui mare gânditor¹⁹ Primul a fost la 15 ianuarie 1945 cu ocazia deschiderii anului universitar 1945-1946 când susține prelegerea „Substratul biologic al progresului” în care arată că evoluția stă în directă opoziție cu revoluția, că războiul este „cea mai nenorocită perversiune a spiritului care a îndrăznit să se depărteze de rațiune” și că „spiritul nu trebuie să renunțe la supremația adevărului căruia nici rasa, nici clasa socială și nici națiunea nu i se pot opune”.

Al doilea moment a fost în anul 1947 când prezintă sub cupola academiei române discursul „Reforma spiritului” iar cel de al treilea moment avea să se deruleze sub cupola ateneului român unde în același an rostește celebrul discurs „Morala creștină și timpurile actuale” având ca subtitlu „Mai este posibilă astăzi credința în învățătura lui Iisus Christos?” Acest ultim discurs este deosebit de important pentru că atacă în mod deschis, fără menajamente, darwinismul, rasismul și marxismul. Darwinismul și mai ales pe neodarwiniști pentru că se foloseau de principiul luptei pentru supraviețuire în selecția naturală pentru a justifica lupta de clasă și războaiele, doctrină pentru care mila, umilința și iubirea de oameni sunt considerate slăbiciuni. Rasismul cu corolarul său nazismul, având la bază opera lui Nietzsche care considera morala creștină ca o morală de sclavi, cultivând cultul supraomului și rasei superioare și care au condus la ororile cunoscute ale celui de al doilea război mondial. Marxismul care ridică ateismul și lupta de clasă la rang de politică de stat, metodă prin care se încerca distrugerea suportului moral și spiritual al poporului. Demonstrează astfel că Nietzsche, Marx și darwiniștii sunt părinții dictatorilor contemporani. Demonstrează deasemenea că singură „morală creștină ține seama atât de nevoile spiritului care râvnește spre transcendent, cât și de nevoile conviețuirii oamenilor în societate. Soluția? Înapoi la morală creștină”²⁰

Aceste afirmații realiste aveau să-l coste cariera, viața și uitarea impusă de autoritățile comuniste²¹. Dar cum întotdeauna adevărurile mari, oamenii de excepție și ideile lor răzbat prin timp, această șansă peste timp avea să-l aducă și pe Gr. T. Popa în galeria marilor noastre valori. Unul din elevii săi din perioada londoneză (G W

¹⁸ Valeriu Lupu, *op. cit.*

¹⁹ Grigore T. Popa, *Viață și Societate.*

²⁰ Grigore T. Popa – *Reforma spiritului*, sub îngrijirea Petre Popescu Gogan și Claudia Voiculescu, Editura Viața Medicală Românească, București, 2002

²¹ *În memoria lui Grigore T. Popa*

Harris) aflându-se în anii 60 într-o vizită în România, interesându-se de maestrul său fără să primească un răspuns lămuritor, publică în revista Triangle un amplu articol alături cu fotografia maestrului, arătând explicit valoarea savantului român și contribuția sa esențială la progresul științelor medicale²². A fost momentul, ca și în cazul lui Paulescu, când s-a început recuperarea pentru știința și cultura noastră a marelui om care a fost și rămâne Grigore T. Popa.

Ceea ce unește peste timp gândirea acestor titani ai științei și culturii noastre s-ar putea rezuma în câteva ipostaze în care se regăsesc²³:

ambii consideră că ființa umană (ca dealtfel orice ființă viețuitoare), ca structură și funcție depășește capacitatea materiei de a se organiza și că structura este predestinată unei funcții în virtutea căreia se dezvoltă și se perfecționează.

- acceptă evoluția ca proces al devenirii și desăvârșirii ființei umane în cadrul civilizației pe care omul și-o construiește, nu fără crize și sacrificii, generate de percepția diferită a socialului, fără de care nu se poate vorbi de progres, dar iau hotărât atitudine împotriva războaielor și revoluțiilor respingând orice fel de motivație morală, ideologică sau economică, indiferent din partea cui ar veni.

acceptă creștinismul ca singura instanță morală capabilă să satisfacă aspirațiile omului în particular și umanității în general.

cunoscători în detaliu a ființei umane, depășesc cu mult speculațiile filosofice, ideologiile și doctrinele conjuncturale, pentru că multe dintre ele s-au dovedit nefaste atunci când au fost aplicate societății.

- nu în ultimul rând destinul postum care i-a unit, pentru că au fost destui acei care au dorit să le umbrească opera în speranța că uitarea se va așterne peste ei odată cu trecerea timpului.

Și poate că aici se potrivesc cum nu se poate mai bine cuvintele de o extraordinară profunzime pe care le rostea Corneliu Zelea-Codreanu (liderul tineretului naționalist din perioada interbelică) când se referea la aportul înaintașilor la propășirea neamului românesc „*Ei strălucesc în istorie ca niște chipuri de aur care, fiind pe înălțimi, sunt bătute în amurg de lumina soarelui, în timp ce pe întinderile cele de jos, fie ele cât de mari și de numeroase, se așterne întunericul uitării și al morții*”²⁴

Și iată cum pentru realizările lor de excepție în plan științific, pentru profunzimea gândirii lor în plan filosofic și social, posteritatea avea să-i așeze în panteonul marilor noastre personalități în domeniul științei și culturii naționale și universale.

²² *Ibidem.*

²³ Valeriu Lupu, *op. cit.*

²⁴ Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru Legionari*, cu un avertisment de Prof. Univ. Dr.Gheorghe Buzatu, ediție anastatică, Editura TipoMoldova, 2011.

COSTACHE BURAGA, FIU AL SATULUI DĂNEȘTI ȘI IDENTITATEA ROMÂNEASCĂ

Constantin FOCȘA*

Cuvinte-cheie: Costache Gh. Buraga, cercetare, arheologie, etnografie, istorie locală, muzeu, Dănești

Key-words: Buraga Gh. Costache, research, archeology, ethnography, local history museum, Dănești

Abstract:

Buraga Gh. Costache was, an autodidact, passionate researcher in the field of archeology, monograph, dialectology essayist and poet, collector, innovator, one of the most complex personalities of contemporary Dănești.

Thousands of exhibits of ceramics (Number of carved stone tools wich he gathered pases 50000), metal bone, etc, result of researches area or archeological surveys by C. Buraga standing witness to the existence in this parts of a millenary civilization. Alongside of these, ethnographic and numismatic pieces, complete the richness of the municipal museum.

The concerns of the old teacher were by science, culture and arts. He was passionate of historical researches for wich dedicated his free time and all material savings, even going to sacrifice the family. The museum created by him was a point of attraction of the village Dănești, country Vaslui and the old collector was proud of this house-museum, the result of exhausting work of entire family. The marks of the past gained a legacy of Dănești. Many times for the children's of family, soils were the books and the study tablets, and the hoe and spade with wich they poked the soil, were the tools that played to the knowledge „the clay of Dănești history”

*„Făpturile multe pe care le-am strâns împreună
fac parte din ceea ce legile statului nostru numesc:
PATRIMONIUL CULTURAL NAȚIONAL”
(Costache Buraga)*

Este bine că la 147 de ani de la fondarea Academiei Române, vorbim despre identitatea sau, cum zice Dimitrie Cantemir – primul roman cu adevărat european –, despre feldeința (identitatea) românească. O temă actuală, o temă europeană, o temă imperioasă în epoca globalismului și a dominației internetului... O discută, de altfel, toți: la Nord și la Sud, în Occidentul bogat și postmodern și în Orientul mai mult sau mai puțin bogat mai mult sau deloc postmodern... Și o discută altfel decât în trecut. În acest sens, academicianul EUGEN SIMION amintește că vechiul tip de discurs (numit

* Profesor, Școala Gimnazială „Ștefan cel Mare” Vaslui

și *discursul despre specificul național*), acela în care sunt puse pe două coloane *virtuțile* (calitățile) și *insuficiențele*, inerțiile spiritului unui popor, este abandonat. Noțiunea de *identitate* tinde să înlocuiască noțiunea de națiune și a defini, în zilele noastre, *identitatea culturală* a unei națiuni înseamnă, automat, a introduce în ecuație, concepte noi, cum ar fi: „pluralitatea identitară”, „l'identité de soi” (identitatea sinelui), (ego identity-identitatea eului), „drepturile minorităților”, „psihologia morală”, „multiculturalitatea” și “multiculturalismul”, „semantica istorică”, etc¹.

Într-un capitol sugestiv intitulat „De la istorie, ca parte integrantă a memoriei, la memorie, ca obiect al istoriei” din cartea „Sur l'histoire” (1999), K. Pomian afirmă că în ultimii 20 de ani există în istoriografie un interes nemaîntâlnit, acordat memoriei colective în variantele și circumstanțele ei de „memorie națională, regională, comunitară”².

Se pare că într-o anumită zonă a „mondenității istoriografice” se retranșează acum raportul istorie-memorie în favoarea celui de-al doilea termen, în sensul că „totul este istorie” de până atunci devine acum „totul este memorie”. Aceste supralicitări au fost inspirate și dinspre o serie de lucrări cu impact major în discursul istoriografic contemporan, cu predilecție în cel francez, precum cele semnate de P.Nora, J.le Goff, Ph.Jautard, P. Ricoeur etc.

Resurgența memoriei în discursul istoriografic și în cel de teoria istoriei vine dinspre cauze de dincolo de acest ecran istoriografic și teoretic în care ea este proiectată. Aceste cauze sunt de o mare varietate și pot fi ordonate identitar-cultural, etic, epistemologic, ideologic și pragmatic. Există în ultimele decenii ale secolului trecut o sensibilitate din ce în ce mai larg împărtășită față de aspectele „acordate problemelor de patrimoniu cultural” și, pornind de aici, celor care aduc în prim-plan particularitățile identitare culturale și spirituale.

În contextual celebrării diversității culturale specific postmodernismului, în care se asumă nu numai „centrul cultural” ci și marginile, „aculturația Realului în întregime”, facilitează o accesare a particularităților culturale existente pe scena lumii. În acest context, construirea identităților și diversităților culturale convoacă memoria colectivă și individuală. În consecința acestor plasamente postmoderne ale memoriei în fața istoriei se produce, așa cum arată K.Pomian, o „multiplicare a numărului de muzee și monumente” de o mare diversitate cromatică și cronologică, ce transmit reprezentările și transfigurările simbolice și „semiofore” ale unor identități premoderne și preindustriale astfel regăsite.

Istoricul și scriitorul francez de origine italiană Max Gallo, depășind vechile criterii impuse de „Școala Annalelor” (dar nu excluzându-le!) scrie că *problematika națiunii* (reală, actuală, incontestabilă!) se sprijină pe *zece piloni: spațiul* („le droit du sol” – dreptul pământului), *egalitatea, statul, cetățenia, școala, laicitatea,*

¹ Academician Eugen Simon, Însemnări rapide despre identitatea românească, în „Magazin istoric”, anul XLVII, serie nouă, nr.7(556), iulie 2013, p.5.

² Apud, Doru Radosav, *Editorial*, în „Anuarul Institutului de Istorie Orală”, IV, Cluj-Napoca, 2003, pp.7-8.

fragmentarea („le sol peut etre partage” – pământul poate fi împărțit), limba, egalitatea femeilor, universalismul³

La efectuarea unei investigații sau evocării obiective este necesară o detașare de subiectul în cauză, având drept țeluri prezentarea unei activități științifice (și culturale – *n.a.*), estimarea unui aport, eventual stabilirea locului deținut în cadrul unei generații și dintr-o etapă de dezvoltare a unei discipline științifice ce se cere mereu înnoită.

Această detașare ar rezulta dintr-o necesară componentă temporală, singura care face posibilă, consemnarea în ce măsură timpul și-a exercitat veșnica acțiune de erodare asupra unor scrieri (și fapte culturale – *n.a.*) care, teoretic ar elimina subiectivismele și exagerările frecvente în analiza contribuția unor personaje aflate cândva în plină putere de creație⁴.

Cine au fost, de fapt, soții Costache și Eugenia Buraga?

Buraga Gh. Costache a fost un autodidact, pasionat cercetător în domeniul arheologiei, folcloristicii, monografiei, etnografiei și dialectologiei, eseist și poet, colecționar, inovator, una dintre personalitățile cele mai complexe ale Dăneștiului contemporan⁵

Toate sursele consultate ne indică drept data nașterii ziua de 2 martie 1909, aceasta reprezentând, de fapt, data înregistrării nașterii copilului, data reală fiind 28 februarie 1909, conform actului de naștere nr.9 din Registrul stării civile pentru născuți emis de Primăria comunei Dănești pe anul 1909, consultat de noi din fondul Filialei județene Vaslui a Arhivelor Naționale.

În ceea ce privește locul nașterii, conform aceleiași surse citate anterior, acesta este comuna Dănești, județul Vaslui, confirmată de majoritatea surselor consultate, cu o excepție (Iași, după Ioan Baban, *Univers cultural și literar vasluian, Dicționar*, Editura Pim, Iași, 2008, p.77).

Este fiul lui Gheorghe N. Buraga și Catinca, născută Flondor, țărani mijlocași de profesie agricultori. Părinții săi au avut 11 copii. (A avut el însuși 10 copii), din care au trăit doar 6 băieți și 2 fete), apoi a mai murit, prematur, una din fete la vârsta de 24 de ani. Remarcabil e faptul că toți ceilalți 5 rămași în viață, printre care și Costache în condiții nu prea strălucite, au devenit intelectuali de seamă, învățători și profesori, mari iubitori de carte⁶ Cum familia Buraga se mutase o vreme din satul

³ Acad. Eugen Simion, *op.cit.*, p.6.

⁴ Nicolae Ciudin, *Nicolae Gostar-un mare om, erudit și artist al cuvântului*, în „Iassidava”, anul III, nr.4, 2012, Iași p.51.

⁵ Neculai N. Maftעי, Constantin Gh. Radu, *Fii ai comunei Dănești, județul Vaslui*, Galați, 1981, p.38.

⁶ Din mărturia Mărioarei Buraga, cea de-a treia fiică a soților Buraga, în „Memoria unui muzeu” (Omagiu adus părinților mei, Eugenia și Costache Buraga, Editura Pim, Iași, 2006, p.16.

Dănești, județul Vaslui la Iași pentru un trai mai bun, Costache a început școala primară în capitala Moldovei, în timpul primului război mondial (clasele I și a II-a) și a finalizat-o la Dănești între anii 1918 – 1920, unde familia a revenit între timp. Între anii 1921-1927 a urmat cursurile Școlii Normale „Ștefan cel Mare” (azi localul Spitalului T.B.C) din Vaslui. Diploma de învățător a primit-o în luna iunie 1927 cu media 9,33. Între anii 1927-1928 a lucrat ca învățător la școlile din Dănești, Cuza Vodă și Chetrești din fostul județ Vaslui, după care, de la 1 septembrie 1928 a fost învățător în mai multe localități din Basarabia: Ruseni și Chitacu din fostul județ Soroca (până în anul 1929). De la 1 octombrie 1930 până la 1 octombrie 1931 a efectuat stagiul militar în Regimentul 10 Vânători-Tighina, de unde s-a eliberat cu gradul de sergent T.R., specialitatea agent de transmisiuni. De la 1 septembrie 1931 până la 1 ianuarie 1939 a funcționat ca învățător la școlile primare din Gheorghieni și Ciolacu Nou din fostul județ Bălți, Basarabia (fosta U.R.S.S).

În anul 1939, din motive de sănătate, la care s-au adăugat motive străine familiei, a părăsit învățământul și s-a retras la casa părinților lui din Dănești – Vaslui, împreună cu soția și cu trei fetițe: Ileana, Maria și Mărioara. După o săptămână de la sosirea în Dănești, a mai venit pe lume o fetiță căreia i-a pus numele Florica, pentru că s-a născut în luna florilor pe 8 martie 1939, după declarația Mărioarei, al treilea copil dintre copiii familiei Buraga. În anul 1940 a fost concentrat, dar în urma unui control medical la Spitalul Militar din București, a fost declarat inapt pentru serviciul militar.

Pentru un timp (1939-1951) a părăsit învățământul și s-a ocupat cu apicultura, avicultura, sericicultura și alte activități cu profil agricol, dovedind pasiune pentru mecanică, domenii în care a realizat niște proiecte de inovații și invenții⁷. În perioada amintită a practicat câte și mai câte îndeletniciri și meserii pentru a putea supraviețui și, oarecum, a întreține familia. A confecționat o mașină de tors lână și cânepă, un război de țesut semimecanic, presă de ulei, un aparat de fotografiat, un alambic pentru țuică, o mașină de tricotat, un incubator de ouă. Repara orice de la încălțăminte până la bijuterii, inclusiv armonica consăteanului orb Gică Moșuleț, din care se întreținea, dar se și strica mereu. S-a mai ocupat de lăcătușerie, fierărie, lemnărie, grădinărit, dar toate acestea cu sprijinul soției și al copiilor.

Prin anii 1960, dorindu-și, cu ardoare, un microscop, instrument rar pe atunci, își înjghebase unul dintr-un tub cu lentile turnate, prelucrate și montate de dânsul, prin care îndemna musafirii să privească fina alcătuire a frunzelor sau roiala „gâzelor” invizibile, dintr-o picătură de apă, mărite de scula sa năzdrăvană. Tânjind după o mașină de scris ticluia una fără tipe, care să scrie cu mare viteză, deplasându-se, pe deasupra hârtiei, idee ce avea să fie materializată în anii noștri de aparatele digitale – printere cu cap mobil și poanson.

În iarna cumplită dintre anii 1946-1947 și în „*Primăvara Morții*”, când foametea din cauza secetei făcea ravagii, curmând vieți, cutreiera satul prin nămeți sau prin glod până la genunchi, bătea în ușile încleștate de frig, îndemna pe locatari să iasă din letargie și să lase copiii în taberele CARS (Comitetului pentru Ajutorarea Regiunilor Secetoase), să bea ceaiuri din măcieșe, cătină, coarne, tei sau măcar frunze de gutui și să înlocuiască, temporar, mălaiul terminat – până la procurarea altuia – cu

⁷ Ioan Baban, *Univers cultural și literar vasluian*, Dicționar, Editura Pim, Iași, 2008, p.77.

făină din plante. (precum coceni, papură, ciocane, vrejuri și curpeni de legume, lăstare și frunze de vie, tulpini de urzici de ștevie, hăcuite, pisate, uscate pe plită și măcinate la rășnițe⁸.

În anul 1951 s-a reîncadrat în învățământ ca profesor de limba rusă la Școala de 7 ani din Dănești și-a lucrat în această calitate până în 1969, anul pensionării. A predate și alte discipline, cum ar fi: fizica, chimia, științele naturii, limba franceză, etc. În literatură a debutat cu versuri din care se degajă o puternică voință de a răzbate prin dificultăți. Unele creații originale au fost publicate în „Flacăra Iașului”. Debutul poate fi considerat anul 1966, la apariția plachetei de versuri „Înălțimi”, editată de Casa de creație Iași. Dar consacrarea lui Costache Buraga se realizează la apariția cărții „Dăinuiri dăneștene”, scrisă împreună cu soția sa, Eugenia Buraga, și apărută la Editura Junimea din Iași în 1977 în colecția Humanitas. „Dăinuiri dăneștene” nu este o simplă

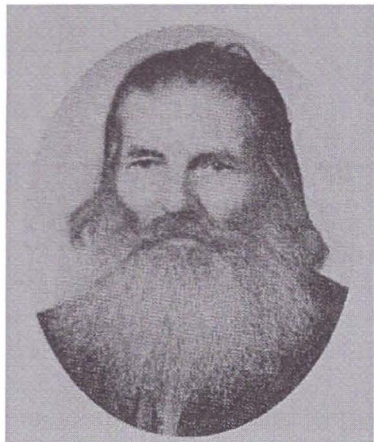
monografie a unei localități, ci o inegalabilă opera literară prin modul cum este structurată și după mesajul ei absolut original. Cartea este un poem închinat unei așezări umane care a dat țării minți strălucite, o odă închinată înaintașilor în viziune clasică. La prima vedere, această carte nu se dezvăluie cu toate adâncimile ei, dar când, un pasionat de poezie, descoperă că, de fapt, se află în fața unui poem scris în hexametri, se întreabă ce anume s-a născut în sufletul autorilor și în gândul pus pe pagină. Editura Junimea a prezentat elagios cartea soților Buraga: „Soții Eugenia și Costache Buraga, învățători din Dăneștii Vasluiului, propun cititorilor o carte cu totul neobișnuită, scrisă într-o manieră eseistică absolut originală, care le dă posibilitatea să înglobeze un variat conținut de idei, teorii, tradiții orale, reflecții în marginea faptelor cercetate, cugetări cu caracter de generalitate. Autodidacți, cu o vocație enciclopedică ce demonstrează că tradiția Cantemir-Hașdeu-Mircea Eliade, rodește, încă, pe pământul românesc, veritabili cunoscători ai culturii folclorice, cercetători de o viață pe tărâmul arheologiei, etnografiei, dialectologiei, botanicii etc, soții Buraga au dat o carte document, expresia sintetică a originalului muzeu în care și-au transformat casa, după mai multe decenii de efort îndreptat spre adunarea unor mărturii istorice și preistorice referitoare la cultura materială și spirituală a oamenilor din Vatra satului și din împrejurimi⁹

Miile de exponate din ceramică (Numai numărul uneltelor de piatră cioplită pe care le-a adunat trece de 50.000), metal, os, etc, rod al cercetărilor de suprafață sau al sondajelor arheologice efectuate de C. Buraga, stăteau mărturie existenței pe aceste meleaguri a unei civilizații milenare. Alături de acestea, piese de etnografie și numismatică, întregeau bogăția muzeului comunal. Preocupările bătrânului învățător

⁸ Ioan Mitican, *Moș Costache*, în „*op. cit.*”, pp.39-41.

⁹ Eugenia Buraga – Costache Buraga, „*Dăinuiri dăneștene*”, din Planul editorial 1976, proiect XVIII, exemplar de lucru, Editura „Junimea”, Iași, pp.59-60.

erau către știință, istorie, cultură și arte. Îl pasionau cercetările istorice pentru care-și dedica tot timpul liber și toate economiile materiale, mergând până la a-și sacrifica familia. Muzeul creat de el era un punct de atracție al comunei Dănești, județul Vaslui, iar bătrânul colecționar se mândrea cu această *casă-muzeu* (datată de aproape 300 de ani), rodul muncii epuizante a întregii sale familii. Ampretele trecutului au căpătat o dăinuire dănășteană! De multe ori, pentru copiii familiei, solurile de tot felul au reprezentat cărțile și tăbliile de studiu, iar sapa și hârlețul cu care scormoneau pământul erau uneltele ce au redat cunoașterii „*huma istoriei dăneștene*”¹⁰

Preocupându-l intens arheologia și trecutul satului, scormonea grădinile și dealurile, aduna fericit obiectele și cioburile de ceramică găsite prin gropi, ca și vechile scule gospodărești părăsite și țesături migălite la stative și gherghefuri, de străbunicile plecate în lumea umbrelor. Rânduite, la început, pe mesele din casă ca niște podoabe de preț, năpădeau, apoi, cerdacul și prispelile acoperite și transformate în săli muzeale.

Convins de importanța descoperirilor a smonit și o echipă de academicieni condusă de profesorul universitar ieșean M. Petrescu – Dâmbovița, care a efectuat mai multe sondaje arheologice cu roade bogate (prin 1958).

Despre originalul său muzeu mergând vestea prin țară și străinătate, au scris mai mulți jurnaliști, unii anume veniți din capitală să-l vadă. Astfel, a fost reporterul George Dorin, autorul articolului. „*Într-o viață de om, învățătorul Costache Buraga a agonisit în Dăneștii Vasluiului un muzeu sătesc de o bogăție uluitoare*”, apărut în revista „Flacăra” din 28 aprilie 1978 și în care făcea o descriere plastică a locului: „Ușa clădirii fiind deschisă, vizitatorul pășea în pridvor, citind afișul scris pe un cartonaș galben alb cu un ușor tremur de emoție: *Omule, ești rugat să pășești cu evlavie în casa pe care au sfințit-o dragostea, sufletul și căldura inimii și truda mâinilor Eugeniei Buraga.*” Clădirea era una dintre puținele case din bărne care au mai rămas prin împrejurimi.

Înainte de despărțirii, Moș Costache, i-a mărturisit reporterului „Tot ce am adunat vreau să rămână într-un muzeu al satului pe care-l pun la punct în această casă. Sunt fericit că dascăli tineri din Dănești mă înțeleg, mă prețuiesc și mă ajută în întreaga rearanjare a muzeului, o fac cu ajutorul profesorilor Elena Blăniță, Gabriela Coman și Ionel Coman. Cu o jumătate de secol în urmă, când m-am dedicat acestei pasiuni, nu prea era cine să înțeleagă asta într-un sat, iar cât despre stăpânire (autorități *n.a.*), ce să mai zic: ori te socoatea suspect, ori te declara nebun”¹¹

În numeroase lucrări de prestigiu (Arheologia Moldovei Materiale și cercetari arheologice, Așezări din Moldova de la paleolitic până în sec. al XVIII-lea, etc),

¹⁰ Dr. Laurențiu Chiriac, *Cuvânt înainte: Din Dănești Costache Buraga și Memoria Muzeului în Mărioara Buraga*, op.cit, pp.12-13.

¹¹ Ioan Mitican, *Moș Costache, în Mărioara Buraga*, op. cit. pp 41-47

numele arheologului amator C. Buraga poate fi întâlnit alături de cel al unor reputați cercetători din țara noastră (Dan Ghe. Teodor, Victor Spinei, Mircea Babeș, Ioan Mîtreă, Rică Popescu, Alexandru Andronic.etc). El a introdus numele localității Dănești în circuitul științific național, în special în urma sondajului arheologic efectuat în anul 1958 la insistențele sale de către Comisia pentru studiul formării limbii și poporului român din cadrul Academiei R.S.R. Cu mijloacele materiale modeste ce i-au stat la dispoziție, dar cu dragostea fierbinte a omului ce prețuiește cartea, în decursul anilor și-a format o bibliotecă ce cuprindea cărți foarte rare din cultura națională și universală. Lucrările fundamentale de istorie, arheologie, folclor, etnografie, numismatică editate în țară sau străinătate, nu-i lipseau de pe masa de lucru. Alături de acestea, se află numeroase culegeri din folclorul local care-și așteaptă valorificarea¹².

Costache Buraga s-a stins din viață pe data de 12 decembrie 1999.

Din păcate, munca de decenii întregi a soților Buraga a putut fi risipită în numai câțiva ani de către nepricepuți și, mai ales, indiferenți de eforturile înaintașilor. Acest fenomen distructiv, căruia îi suntem martori, ridică mari semne de întrebare în ceea ce privește viitorul culturii noastre.

Cu mult efort și cu multă muncă de lămurire dusă cu familia de cei în drept, o foarte mică parte din obiectele ce au mai fost găsite din casa-muzeu din Dănești, au fost aduse la Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” din Vaslui. Directorii acestei prestigioase instituții, regretații profesori Constantin Popescu și Ioan Mancaș, precum și regretata muzeograf Doina Rotaru s-au zbatut foarte mult pentru ca obiectele arheologice și etnografice să fie păstrate la locul cuvenit și să poată fi văzute de un public mai larg. După ce au fost restaurate, o parte din ele au fost expuse în Sala Arta a muzeului vasluian, cu ocazia celei de-a XXIX a Sesiunii Naționale de Comunicări Științifice *Acta Moldaviae Meridionalis* (29-30 noiembrie 2006), în cadrul unei expoziții organizate de către muzeograful Marian Antoniu și Ciprian Lazanu.

Parcă presimțind că munca sa de peste 70 de ani se va evapora în neant, Costache Buraga scria :

„Că mult prea adâncă și nemăsurată e ceața ce crește pe timpuri” Și grea e cum negura Încă și deasă cum pâcla.... Și multă Și una ea știe: de una săntindă, într-una s-aștearnă, oriunde ajunge cu poala ei moale, o neagră uitare... (Dăinuiri dăneștene, 1977).

Așadar, Costache Buraga, pasionat cercetător în domeniul arheologiei, etnografiei, literaturii, colecționar și inovator, a fost o personalitate complexă a zonei *Dăneștilor*. El a reprezentat o idee, „a fost omul care a urmărit valorificarea trecutului fondator al satului moldovenesc, având mereu aceleași năzuințe și pasiuni, iar acum a rămas doar *ceea ce a făcut altădată* și poate că ne veghează din cer împreună cu îngerii ca să vadă cine își mai aduce aminte de el și dacă știm să-i păstrăm cu sfințenie valorile pe care ni le-a lăsat cu atâtea sacrificii!”

Costache Buraga, ultimul trac, a fost cel mai mare colecționar independent de obiecte arheologice și etnografice din întreaga Moldovă. Recunoscut în lumea muzeografilor și arheologilor ca fiind deținătorul unei însemnate colecții vechi, datând de la începuturile civilizației dacice pe meleaguri moldave, un om care va rămâne în

¹² Neculai N. Maftai, Constantin Gh. Radu, *op.cit.*, p.40

conștiința publică prin tot ceea ce a făcut ca un mare etnograf, în sensul că a creat un muzeu sătesc unic în Europa¹³

În toată activitatea lui, a avut alături pe soția sa, Eugenia Buraga, *o fiică pentru eternitate a comunei Dănești*. A fost o femeie simplă, care și-a marcat existența efemeră punând în slujba culturii vasluiene realizările în care și-a concentrat întreaga viață. O carte și o casă-muzeu din comuna Dănești. Jurnalista Mirela Irimia consemna în martie 2004: „... Se împlinesc 29 de ani de când Eugenia Buraga nu mai este printre noi. Acum, în prag de primăvară, un ghiocel și o rază de soare sunt pentru ea. Să o păstrăm în memorie pe această femeie care a contribuit la îmbogățirea culturii și păstrarea tradițiilor de pe meleagurile noastre”¹⁴

Moldoveanca Eugenia Acasandrei s-a născut în anul 1909 în comuna Pleșești, județul Suceava. Absolvind școala primară în anul 1920, și-a continuat studiile la Școala normală de fete din Dorohoi (1920-1928). În perioada 1928-1939 a lucrat ca învățător la școlile din comunele Ruseni, Chitaru și Ciolacu Nou din județele Soroca și Bălți. La aceasta din urmă, l-a cunoscut pe învățătorul Costache Gh. Buraga cu care s-a și căsătorit. Soții Buraga și-au unit destinele în anul 1929 și-au avut 10 copii. Apoi din anul 1951 până în 1969, când s-a pensionat, a lucrat la școala din Dănești. A fost o învățătoare model, exemplu de punctualitate și buna pregătire profesională. Și-a înțeles soțul ca nimeni altul, fiind alături de el, înconjurându-l și

îngrijindu-l în toate momentele grele din viața lui. Este creatoare a muzeului de arheologie și etnografie pe care l-au amenajat în locuința lor și a lucrării „Dăinuiri dănștene”

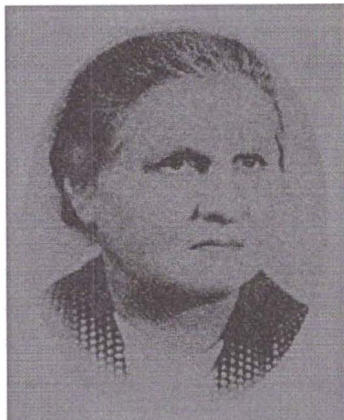
De profesie învățătoare, a rămas o întruchipare a principiilor și a principiilor de viață populare, care caracterizează soția și mama. A manifestat față de școlarii aceeași dragoste și grijă ca pentru cei zece copii pe care i-a născut. Eugenia Buraga a fost în primul rând, un dascăl care a predat „lecții de suflet”. Credincioasă, și-a urmat soțul la Vaslui, fiindu-i alături în greutățile cotidiene, însoțindu-l și pe cărări de gânduri și de simțiri...

„Nu pot vorbi despre mama mea la timpul trecut, nu pot spune mama mea a fost... Mama mea este o femeie de excepție, care ne-a crescut în simplitate și puritatea principiilor tradiționale, principii care, cu regret, mărturisesc că s-au alterat odată cu trecerea anilor, în conștiința poporului nostru. Aceasta a suferit schimbări radicale. Deși suntem zece frați, nici unul dintre noi nu a avut vreodată sentimentul că mama îl

¹³ Daniel Grosu, *Moș Buraga-ultimul trac*, în Mărioara Buraga, *op.cit.*, p.58

¹⁴ Mirela Irimia, *Eugenia Buraga, o Fiică pentru eternitate a comunei Dănești*, în Mărioara Buraga, *op.cit.* p.159

iubește mai mult pe celălalt, a spus Mărioara, al treilea copil dintre copiii familiei Buraga.

O regăsim pe Eugenia Buraga într-o carte și un muzeu. În casa din Dănești, soții Buraga au creat un crâmpei de veșnicie a țaranului moldovean. L-au imortalizat într-o carte. Este cea mai sigură metodă de a sfida timpul. În cartea „Dăinuiri dăneștene”, autorii au încercat să schițeze o adevărată obârșie a lucrurilor pe baza unei documentări de-a dreptul impresionante. Astfel, satul natal, menționat în titlu s-a transformat în simbol, în centru de cultură și civilizație, identificabil în orice sat românesc. Din lucrarea soților Eugenia și Costache Buraga, se desprinde un apel patetic la cercetarea și cultivarea valorilor etice, sociale, artistice, care nu trebuie să piară. Eugenia și

Costache Buraga au trăit într-un muzeu. Dar nu într-un muzeu rece, nemișcat. „*Orice lucru avea viață, insuflată prin simplul fapt că ei erau acolo. O atmosferă caldă, un confort psihic este ceea ce simțeam acasă*”, a precizat Mărioara.

A crescut cu dragoste zece copii, care la maturitate au devenit: Elena Darie, educatoare Oșești – Vaslui, Maria Blănaru, muncitoare Fabrica de confectii Vaslui, Mărioara Obreja, muncitoare Fabrica de confectii Vaslui, Florica Hușanu, învățătoare, Iași, Gheorghe Buraga lucrător la Întreprinderea de Transporturi București, Vasile Buraga, învățător, Oșești – Vaslui (în prezent, la Școala Gimnazială „Ștefan cel Mare” Vaslui, coleg cu autorul acestui articol), Eva Maltcașu, profesoară Dănești, Via Bobu, profesoară, Tăcuta – Vaslui, Florin Buraga, profesor, Tăcuta, Ana Ungureanu, învățătoare, Țibana – Iași Eugenia Buraga a încetat din viață în anul 1975, soțul ei trăind în singurătate până în 1999 când a trecut în neființă.

Acum, casa muzeu este în grija fiicei lor, Eva, care, ne spune că nu putem vizita nimic pentru că se renovează. Gura satului spune, însă, altceva și, anume, că totul este lăsat în paragină, moștenirea bătrânului Buraga, neinteresându-i pe urmașii săi direcți, după afirmația jurnalistei Rodica Pop, confirmată și de mărturia regretatului director a Muzeului județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, Ioan Mancaș. „*Am însă rezerve privind posibilitatea locuitorilor județului Vaslui de a vizita colecția amintită datorită refuzului colecționarului de includerea colecției în valorile muzeului în vederea conservării în condiții adecvate, profesioniste a acesteia...*”.

În concluzie, Eugenia și Costache Buraga vor exista atâta timp cât va fi cultură în Vaslui și oameni de suflet care să le cinstească memoria¹⁵ Nu trebuie să uităm că *a fi un bun român european înseamnă mai multă înțelegere și mai mult respect față de condiția de a fi român...*¹⁶

¹⁵ Mirela Irimia, *op.cit.* p.161

¹⁶ Acad. Eugen Simion, *Însemnări rapide despre identitatea românească*, în „Magazin istoric”, anul XLVII, serie nouă, nr.8(557), august 2013, p.10.

CAMERA DE COMERȚ BELGO – ROMÂNĂ ȘI ASOCIAȚIA „AMICIȚIILE BELGO - ROMÂNE”. ORGANIZAREA ȘI ROLUL LOR ÎN DESFĂȘURAREA RELAȚIILOR DINTRE ROMÂNIA ȘI BELGIA ÎN PERIOADA INTERBELICĂ.

Ana IRICIUC*

Cuvinte cheie: Organizație, relații diplomatice, economie, cultură, perioadă interbelică.

Key-words: Organization, diplomatic relations, economy, culture, interwar period.

Abstract:

The relations between Romania and Belgium in the interwar period represents a field of study that can still offer surprises. "Camera de Comerț Belgo - Română" and "Amicițiile Belgo-Române" Association are two of the organizations that are representative for the progress of the rapports between the two countries.

Studiul relațiilor româno – belgiene în perioada interbelică, fie ele la nivel diplomatic, cultural sau economic, reprezintă un teren de cercetare puțin abordat, până în prezent. Studiul de față atinge doar două aspecte ale acestor relații bilaterale: Camera de Comerț Belgo – Română Și Asociația "Amicițiile Belgo – Române" Cele două instituții au acționat, pe întreg parcursul perioadei interbelice, ca un liant în probleme sociale, economice și culturale între România Și Belgia.

Camera de Comerț Belgo-Română a fost înființată în octombrie 1919, în luna aprilie 1934 luând ființă la Bruxelles un organism similar. Acesta s-a aflat sub președinția de onoare a ministrului României în Belgia, Gr. Ghika. Din Comitetul de patronaj făceau parte și ministrul de stat Fr. van Cauwelaert (la acel moment ministru al Industriei și Comerțului), Conte de Carton de Wiart, Adolphe Max (primar al orașului Bruxelles), X. Neujean (primarul orașului Liege) și E. Francqui (gubernator al „Societe Generale de Belgique”). Pentru partea română, membrii Comitetului urmau a fi desemnați¹. Vice-președinți erau numiți H. Carlier (administrator delegat al „Banque d’Anvers”), R. Catteau (senator, administrator delegat al societății „Grands Moulins de Bruxelles”) și J. Sigal (membru al Bursei de Textile). Acesta din urmă își asumase și funcția de Director al Camerei. Președinte a fost ales Henri Untermans, consulul României la Anvers². Scopul Camerei era acela de a studia orice căi pentru a dezvolta, pe cât posibil, relațiile economice româno-belgiene. Pentru împlinirea acestui deziderat erau facilitate întâlnirile și schimbul de idei între negocianți, industriași, instituții comerciale și financiare din ambele țări.

* Doctor în științe istorice - Iași

¹ A.M.A.E., *Fond Bruxelles*, vol. 142, raport nr. 1136 din 26 februarie 1936.

² *Ibidem*.

Consiliul General al Camerei de Comerț Belgo-Române era compus din 7 membri, cel puțin, sau 11 membri, cel mult. Orice candidatură trebuia să fie depusă cu minim zece zile înainte și să fie susținută de minimum cinci membri efectivi. Din Consiliu nu puteau face parte persoane de altă naționalitate decât română sau belgiană³. Durata mandatului era de trei ani. Consiliul General era cel care numea președintele și vicepreședinții Camerei. Același organism se ocupa și de finanțele instituției și elabora regulamentul de ordine interioară⁴.

Administrarea Camerei de Comerț Belgo-Române era încredințată unui Comitet Director format din cinci membri aparținând Consiliului General. Atașatul Comercial pe lângă Legația României în Belgia făcea parte de drept din acest comitet. Pentru deliberări valide era necesară prezența a cel puțin trei dintre titularii săi. Acest organism avea ca rol controlul și gestionarea deciziilor Consiliului General, controlul corespondenței cu alte instituții⁵.

Existau trei categorii de membri : de onoare, efectivi și corespondenți. Aceștia trebuiau să fie obligatoriu societăți române sau belgiene, persoane aparținând acestor naționalități sau străini domiciliați în Belgia și care aveau acolo sediul afacerilor lor⁶.

Încă înainte de înființarea efectivă au fost adunate adeziuni, au fost lansate circulare de presă, dar și către numeroase firme, atât din România cât și din Belgia. Scopul era acela de a face cunoscută instituția, cât mai repede și cât mai larg⁷. Imediat după ședința formală de înființare ar fi trebuit înaintată o cerere pentru înregistrarea Camerei de Comerț Belgo-Române ca organism economic. La 26 mai 1934 Președintelui aceștia i se semnala faptul că astfel de cereri mai puteau fi depuse până pe 8 aprilie 1935⁸.

În luna iulie 1934 noul organism dispunea deja de o circulară numită „Propositions d’Affaires”, pusă la dispoziție gratuit pentru toți membrii săi⁹.

În aprilie 1937, în cadrul unei Adunări Generale extraordinare, s-a decis ca activul Camerei de Comerț Belgo-Române, în caz de dizolvare, să fie alocat Asociației „Amicițiiile Belgo-Române”¹⁰ (pe care o vom trata în paginile ce urmează). În acest fel se crea o legătură strânsă între cele două instituții esențiale relațiilor culturale și economice belgo-române.

În primăvara anului 1931 s-a înființat asociația numită „Amicițiiile Belgo-Române”. Aceasta era organizată conform legii de la 1 iulie 1921 asupra acordării personalității juridice pentru asociațiile fără scop lucrativ și stabilimentele de utilitate publică¹¹. O scrisoare trimisă consulului României la Anvers menționa faptul că

³ *Ibidem*, art. 3.

⁴ *Ibidem*, art. 4-6.

⁵ *Ibidem*, art. 8.

⁶ *Ibidem*, art. 11.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, scrisoare nr. 190 din 26 mai 1934.

⁹ Toți cei ce apelau la ofertele apărute în această circulară erau rugați să informeze Camera în legătură cu modul în care reușeau să finalizeze sau nu un contract.

Ibidem, scrisoare nr. 311 din 3 iulie 1934

¹⁰ *Ibidem*, scrisoare nr. 759/1937 din 12 aprilie 1937.

¹¹ Asociația fără scop lucrativ era definită ca fiind acel stabiliment care nu se ocupa de operațiuni industriale sau comerciale sau care nu încerca să asigure membrilor săi câștiguri materiale. Articolul 3 al

existaseră nenumărate cereri în vederea organizării unei astfel de asociații. Pentru ca organismul să poată reflecta cât mai bine simpatia de care România se bucura în Belgia era nevoie ca acesta să aibă un număr cât mai mare de aderenți. De asemenea, trebuia ca un număr cât mai mare din rezidenții români să fie membri ai inițiativei belgiene. Pentru ca acest lucru să fie posibil, în statut fusese stabilită o cotizație minimă accesibilă (50 de franci belgieni pe an)¹²¹³.

Sediul societății era stabilit la Bruxelles. Scopul stabilit în statutul său era acela de a face mai bine cunoscută România în Belgia și Belgia în România¹⁴; de a întreține și a dezvolta bunele relații dintre cele două țări, atât la nivel cultural, cât și economic; a acorda sprijin moral și material românilor aflați pe tărâm belgian. Asociația își crea două secțiuni speciale, una economică și una de asistență socială¹⁵.

Membrii asociației erau de trei tipuri: de onoare, protectori și efectivi. Membrii de onoare erau cei care formau Comitetul de Patronaj. Ministrul plenipotențiar al României în Belgia era președintele de onoare al „Amicițiilor”.

Asociația „Amicițiile Belgo-Române” era coordonată de un Consiliu de Administrație¹⁶ compus din 15 membri cel puțin și 38 cel mult, aleși de Adunarea Generală din rândul membrilor protectori și efectivi. Consiliul Director (7 membri) era ales anual de către Consiliul de Administrație¹⁷.

Președintele asociației era ales în Adunarea Generală ordinară. Acesta era, în același timp, președintele Consiliului de Administrație și al Consiliului Director. Din rândurile Consiliului de Administrație erau aleși doi vice-președinți, un Secretar General, un Trezorer și doi comisari¹⁸.

Cele două consilii administrau asociația, gestionau finanțele, elaborau regulamentele de ordine interioară, numeau personalul și convocau adunările generale¹⁹.

Adunarea Generală avea rolul de a modifica statutele, numea și revoca membrii Consiliului de Administrație, aproba bugetele și dizolvarea voluntară a asociației²⁰. Deciziile erau adoptate cu majoritatea voturilor celor prezenți²¹. În cazul

Legii menționa faptul că o astfel de asociație își căpăta personalitatea juridică în momentul în care statutele sale, numele, prenumele, profesiile și domiciliile administratorilor desemnați erau publicate în anexele „Monitorului Oficial” belgian. Orice modificare în statutul asociației trebuia votată în adunarea generală și publicată în „Monitor”. Participarea la asociație era asigurată prin plata unei cotizații.

Ibidem, Fond Bruxelles, vol. 134, relațiile belgo-române. Asociația „Amicițiile Belgo-Române” 1930-1931 (nenumărat).

¹²Cotizația era de 100 de franci belgieni sau mai mult pentru societăți.

¹³A. M. A. E., *Fond Bruxelles, vol 134*, scrisoare din 23 februarie 1931.

¹⁴*Ibidem*, scrisoare adresată Ministrului de Stat Baron Beyens în data de 22 mai 1931.

¹⁵*Ibidem*, Statutul Asociației „Amicițiile Belgo-Române”, art. 3.

¹⁶Consiliul de Administrație se reunea la cererea Președintelui sau a cel puțin trei dintre membrii săi.

Ibidem, art.9.

¹⁷*Ibidem*, art. 6.

¹⁸*Ibidem*, art. 7.

¹⁹Adunările generale se reuneau obligatoriu o dată pe an (prima joi din luna mai) și de fiecare dată când Consiliul Director și Președintele o considerau necesar.

Ibidem, articolelele 8 și 11

²⁰*Ibidem*, art. 12.

²¹*Ibidem*, art. 14.

dizolvării, tot activul net al asociației era remis Ministrului plenipotențiar al României în Belgia, care avea obligația de a-l redistribui către un alt organism cu scop cât mai apropiat de cel al „Amicițiilor Belgo-Române”²².

O scrisoare trimisă pe 24 martie 1931 către Ministerul Afacerilor Străine menționa trei motive pentru crearea Asociației „Amicițiile Belgo-Române”: în condițiile crizei economice aflate în plină desfășurare, o instituție care să ajute la intensificarea comerțului ar fi fost utilă; șomajul făcea ca o parte dintre supușii români care lucrau în Belgia să aibă nevoie fie de ajutor, fie de repatriere; aproape toate țările aliate se bucurau de astfel de asociații. Nu în ultimul rând, aceasta ar fi ajutat la creșterea nivelului de simpatie de care România se bucura²³

Pe 17 martie 1931 avea loc, în incinta clădirii Legației României, ședința de constituire a Asociației și desemnarea Consiliului de Administrație²⁴. În rândurile acestuia din urmă fuseseră alese nume cu rezonanță pentru a putea da prestigiu asociației nou formate. În cursul ședinței de inaugurare, Ministrul Plenipotențiar al României la Bruxelles, G. Grigorcea, luase cuvântul, mulțumind prietenilor numeroși pe care țara sa îi avea în Belgia și care avuseseră inițiativa unei astfel de apropieri între cele două țări. Pentru relațiile belgo-române, la toate nivelurile, era important ca „Amicițiile Belgo-Române” să se bucure de succes²⁵. Numărul de membri cotizanți pe care acesta îi avea, cu ajutorul consulilor români²⁶, reprezenta un semn de bun augur. Noul președinte al Asociației, Conte Carton de Wiart, a făcut referire la afinitățile de istorie, de artă, de instituții, politice existente între cele două țări, ca fundamente ale unui viitor îndelungat pentru organizația nou creată²⁷. El a amintit și rolul pe care universitățile belgiene îl jucau în aceste relații, considerând că, odată întorși în țară, studenții români păstrau o fidelitate „distinctă” Belgiei²⁸.

În perioada următoare și până la începutul celui de al doilea război mondial, asociația „Amicițiile Belgo-Române” a organizat și coordonat o serie de acțiuni ținând de scopul declarat al acesteia. La 10 iunie 1931, în Sala de Muzică de Cameră a Palais des Beaux-Arts, s-a desfășurat un matineu de gală în cadrul căruia Elena Văcărescu a ținut o conferință. Manifestarea era urmată de proiecția a două documentare filmate în

²² *Ibidem*, art. 18.

²³ *Ibidem*, *Fond 71/Begia*, vol. 21, scrisoarea nr. 740 din 24 martie 1931, p. 39.

²⁴ Consiliul de Administrație era format din:

Președinte de onoare: Ministrul plenipotențiar la României în Belgia;

Președinte: Conte Carton de Wiart (fost prim-ministru și Ministru de Stat);

Vicepreședinte: Generalul Raoul Portus (al doilea vicepreședinte trebuia ales);

17 membri (personalități de renume în societatea belgiană).

Ibidem, *Fond Bruxelles*, vol. 134, Consiliul de Administrație al Asociației „Amicițiile Belgo-Române”.

²⁵ *Ibidem*, Expozeu asupra ședinței de deschidere a Asociației „Amicițiile Belgo-Române”, nedatat.

²⁶ Este de semnalat aportul pe care consulii români de la Anvers (Lang și Untermans) l-au avut. Probabil că, datorită concurenței acerbe dintre ei, cei doi au reușit să adune 150 de adeziuni încă înainte de constituirea efectivă a asociației.

Ibidem, *Fond 71/Begia*, vol. 21, scrisoare din 24 martie 1931.

²⁷ *Ibidem*, *Fond Bruxelles*, vol. 134, Expozeu asupra ședinței de deschidere a Asociației „Amicițiile Belgo-Române”, nedatat.

²⁸ *Ibidem*.

România. În cursul proiecției, un artist trebuia să cânte muzică folclorică românească, inedită la Bruxelles²⁹

Pe data de 9 noiembrie 1932, în colaborare cu Cercul „Gaulois”, „Amicițiile Belgo-Române” organizau un dineu de gală în onoarea lui Radu Trandafir Djuvara, Trimis Extraordinar și Ministru Plenipotențiar al României în Belgia. De același tratament se bucura, în 1938, și V. Rădulescu Mehedinți. Dineul de gală în cinstea sa era organizat pe 30 mai în Sala Flamandă a Tavernei Regale³⁰

O altă manifestare se desfășura în clădirea Legației României, pe 10 mai, cu ocazia aniversării a 50 de ani de la proclamarea regatului. Cu această ocazie, în fața unei asistențe numeroase, au fost interpretate mai multe melodii autentic românești. În acest cadru au fost purtate, desigur, și o serie de discuții privind viitorul relațiilor belgo-române³¹. La manifestare au luat parte, printre alții, ministrul afacerilor străine, Hymans (cu soția), Conte și contesa Carton de Wiart, Adolphe Max (primarul Bruxelles) etc.³².

În ianuarie 1936, la invitația asociației, Nicolae Iorga (profesor la Universitatea din București, fost președinte al Consiliului de Miniștri, agreeat la Sorbona, corespondent al Institutului, conform descrierii dată de organizatori) urma să țină o conferință la Bruxelles, în data de 27 ianuarie, în „sala mare” a Universității Libere din Bruxelles³³

Pe lângă manifestările prezentate, Asociația „Amicițiile Belgo-Române” a sprijinit și s-a implicat activ în organizarea și desfășurarea majorității acțiunilor culturale din epocă. La dineurile, conferințele, expozițiile etc. organizate exista posibilitatea de a se crea și conexiuni de ordin economic între cei prezenți.

Nu în ultimul rând, trebuie să menționăm implicarea organizației în operele caritabile. Astfel, chiar în 1931 (primul an de funcționare) Aurel Vasiliu adresa o scrisoare „Amicițiilor Belgo-Române” în care își expunea situația. Absolvent al Academiei Comerciale din Cluj, acesta urmărea, ca bursier al statului român³⁴, în perioada 1929-1931, cursurile Universității de Stat din Liege (în 1929-1930 ca student, iar în 1930-1931 a susținut examenele pentru titlul de doctor). Acesta menționa că în lunile septembrie și octombrie 1931, lunile necesare redactării tezei de doctorat, bursa îi fusese sistată, iar banii necesari supraviețuirii și plății taxei pentru examenul final fuseseră împrumutați. Fiu de țăran, el nu mai avea posibilitățile necesare pentru a continua să trăiască în Belgia. Scrisorile trimise guvernului român pentru a solicita sprijin, rămăseseră fără răspuns. Acum el solicita ajutorul „Amicițiilor Belgo-Române” pentru a se întoarce în țară și a-și efectua stagiul militar (pe care îl

²⁹ *Ibidem*, scrisoare de la „Amicițiile Belgo-Române”, nedată.

³⁰ *Ibidem*, *Fond Bruxelles*, vol. 135, scrisoare nr. 209 din 2 noiembrie 1932.

Idem, *Fond Bruxelles*, vol. 137, *Relații belgo-române. Asociația „Amicițiile belgo-române”, 1935-1939*, (nenumărat) scrisoare nr. 215/1 din 24 mai 1938.

³¹ *Ibidem*, comunicat, nedat.

³² *Ibidem*, *Fond Bruxelles*, vol. 136, *Relații belgo-române. Asociația „Amicițiile belgo-române”, 1933-1934*, (nenumărat) relatare: Reception de 10 mai 1933, a l'occasion de la Fete Nationale Roumaine.

³³ *Ibidem*, *Fond Bruxelles*, vol. 137, nr. 133/1 din 23 ianuarie 1936.

³⁴ Bursa era de 1000 de franci belgieni pe lună.

Ibidem, *Fond Bruxelles*, vol. 134, nr. 203 din 23 octombrie 1931.

considera o datorie de onoare în condițiile în care statul fusese cel care îi finanțase studiile până atunci)³⁵

La 5 noiembrie 1931, referindu-se la studentul Aurel Vasiliu, trezorerul asociației trimitea o scrisoare la Consulatul României din Liege. El solicita efectuarea unei anchete pentru a verifica validitatea cererii efectuate. În cazul în care aceasta se dovedea a fi reală, trezorerul solicita achiziționarea unui bilet de tren, la clasa a III-a, cu destinația România și dorea să i se dea domnului Vasiliu și suma de 100 de franci pentru a acoperi orice alte cheltuieli. Toate costurile urmau a fi restituite Consulatului de către „Amicițiile Belgo-Române”³⁶

În data de 6 noiembrie 1931, Consulatul României la Liege informa asociația că ancheta a fost efectuată și că validitatea cererilor lui Aurel Vasiliu a fost confirmată. Cheltuielile cu repatrierea sa s-au ridicat la 1029,20 franci belgieni. Scrisoarea era însoțită de chitanțele doveditoare³⁷ Suma a fost restituită consulatului în data de 12 noiembrie³⁸.

Privind toate cele expuse, precum și scopul declarat al Asociației „Amicițiile Belgo-Române”, putem constata că aceasta reprezenta un tip de organizație aflată cu un pas înaintea vremurilor sale. Efectele pe care acțiunile sale le-au avut asupra relațiilor dintre cele două țări au fost benefice mai ales la nivel cultural (aici fiind verificabile). În ceea ce privește consecințele directe asupra relațiilor economice, nu dispunem de datele necesare pentru a putea discuta această problemă.

BIBLIOGRAFIE

- A.M.A.E., *Fond 71/Begia, vol. 21, 1923-1944, relații cu România.*
 Idem, *Fond Bruxelles, vol. 134, relațiile belgo-române. Asociația „Amicițiile Belgo-Române” 1930-1931* (nenumărat).
 Idem, *Fond Bruxelles, vol.135.*
 Idem, *Fond Bruxelles, vol.136, Relații belgo-române. Asociația „Amicițiile belgo-române”, 1933-1934,* (nenumărat).
 Idem, *Fond Bruxelles, vol. 137, Relații belgo-române. Asociația „Amicițiile belgo-române”, 1935-1939,* (nenumărat).
 Idem, *Fond Bruxelles, vol. 142, Camera de Comerț Belgo-Română din Bruxelles, 1919-1941*(nenumărat).

³⁵ *Ibidem.*

³⁶ *Ibidem*, nr. 209 din 5 noiembrie 1931.

³⁷ *Ibidem*, nr. 205 din 6 noiembrie 1931.

³⁸ *Ibidem*, scrisoare din 12 noiembrie 1931.

PAROHIA SAUCA – 80 DE ANI DE LA ÎNFIINȚARE (1933 – 2013)

Andrei CREȚU*

Cuvinte cheie: preot, comunitate, lege, parohie, biserică.

Key words: priest, community, law, parish, church.

Abstract:

From the oldest times, Christian community from Sauca – even if was late organized as parish – had priests who accomplished their services to parishioners. The parish from Sauca was founded in 1933, but was recognized by the Ministry of Religious Affairs in 1937; it had to cope with vicissitudes of times. During Communist regime – from 1971 – the parish was disbanded. But it was reactivated in 2003 and it developed along with the edification of the church from Râșnița.

Satul Sauca face parte din comuna Laza, alături de satele Râșnița și Bejenești. Din punct de vedere istoric este atestat documentar încă din secolul al XV-lea. Membrii comunității sătești sunt toți de religie creștin-ortodoxă și formează o parohie². Chiar dacă satul are o vechime de câteva veacuri, sătenii de aici nu au ridicat un locaș de cult în satul lor ci au mers la biserica din Laza³, care nu se află la o distanță prea mare. Lipsa unui locaș de cult propriu nu a împiedicat comunitatea să aibă un preot care să servească nevoilor spirituale de aici. Ba mai mult chiar, comunitatea – care încă nu era organizată ca și parohie – a primit la reforma agrară din 1864 o suprafață de 12 hectare de teren agricol pentru a fi folosită de către slujitorul satului. Constituirea comunității în parohie de sine stătătoare este relativ târzie – abia în 1933 – dar premisele înființării ei apar cu mult înaintea acestei date.

Apariția Parohiei Sauca necesită o analiză nuanțată; și aceasta pentru că membrii comunității Sauca au fost – o perioadă îndelungată – parte integrantă a comunității din Laza, iar biserica folosită pentru actele cultice aparține, juridic vorbind, comunității lăzene. Cele două sate sunt situate pe două văi paralele despărțite de o culme de deal; și pe această culme, de mai bine de 200 de ani și săucanii și lăzenii și-au adus morții – într-un cimitir comun – pentru ca mai târziu, să-și unească forțele

*Preot la Parohia Sauca, Vaslui

¹ Constantin Cihodaru, Ioan Caproșu, Nistor Ciocan, *Documenta Romaniae Historica*, vol. III, Editura Academiei R.S.R., București, 1980, p.188; este un document comercial din timpul lui Ștefan cel Mare, din 15 octombrie 1491, prin care sunt cumpărate satele de pe Valea Racovei (inclusiv satul Sauca – numit atunci Rohați) și alipit moșiei târgului Vaslui.

² "Parohia este comunitatea creștinilor ortodocși, clerici și mireni, situată pe un anumit teritoriu și subordonată centrului eparhial din punct de vedere canonic, juridic, administrativ și patrimonial, condusă de un preot..." din *Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române*, art.43, p.37, București, 2008.

³ Biserica din Laza a fost construită din lemn în anul 1780; astăzi nu mai există, fiind demolată datorită stării de ruină în care ajunsese. Comunitatea a construit o biserică nouă, din cărămidă, între 1903-1919, care a necesitat – de-a lungul timpului – mai multe restaurări, ultima între 1999-2010.

pentru a construi o biserică impunătoare, care să simbolizeze credința și vrednicia gospodarilor de pe aceste meleaguri. Unitatea celor două comunități se reflectă și prin căsătoriile dintre tinerii de aici, băieți din Laza luându-și fete din Sauca, așa cum cei din Sauca și-au luat fete din Laza. În urma alunecărilor de teren din 1973, un număr de aproape 80 de gospodării din Sauca au fost demolate și mutate în Laza, așa că o bună parte a celor din Laza se consideră săucani și au proprietăți în vatra satului Sauca. Toate aceste aspecte nu fac altceva decât, să reliefeze unitatea celor două comunități, care au trăit dintotdeauna într-o armonie și o bună înțelegere mai rar întâlnite. De fapt, unitatea locuitorilor de aici a fost o consecință a unei administrații unice, dar și rezultatul bune înțelegeri dintre păstorii spirituali.

Vechi slujitori ai comunității din Sauca

Cele mai vechi documente care vorbesc despre Parohia Laza, amintesc și de Cotuna Sauca, ca parte componentă, alături de Poiana Râșnița și Bejenești. Știind faptul că la Laza slujeau mai mulți preoți, în aceeași perioadă, cu siguranță că parohia era împărțită între ei. Într-un Tablou ecleziastic din 1858 sunt amintiți la biserica de lemn din Laza un număr de patru preoți: Dosoftei Burcă, Leon Burcă, Neculai Vasiliu, Dimitrie Ionașcu și un diacon, Ioan Burcă⁴. Nu știm cum era împărțită comunitatea la acea vreme, dar presupunem că, chiar dacă unul era parohul și ceilalți supranumerari, satele erau împărțite între ei atunci când erau chemați să officieze anumite servicii religioase la enoriași acasă. Anul 1871 a marcat trecerea la cele veșnice a doi dintre slujitori, Dosoftei Burcă și Neculai Vasiliu⁵, ceilalți doi probabil au plecat pentru că nu mai sunt găsiți în scripte. Singurul rămas a fost Ioan Burcă, hirotonit între timp preot. Pentru a sprijini activitatea preotului Burcă a fost adus la Laza preotul Ioan Calmuschi.

Preotul Calmuschi, născut în 1840, era originar din Laza⁶. După pregătirea făcută la școala catehetică a fost hirotonit diacon și trimis să slujească la Mănăstirea Florești unde a activat – de la 1863 până la 1866 ca diacon – și ca preot până în anul 18717, când a fost transferat la biserica din Laza. Venirea sa avea drept scop servirea comunității creștine din Sauca. Este cert faptul că satele erau împărțite între cei doi slujitori. Credincioșii aveau clar sentimentul împărțirii parohiei și apartenența spirituală la un anumit duhovnic. Se pare că părintele Ioan Calmuschi fie a plecat, fie a murit, într-un cânt nu mai apare în scripte după 1879. Părerea noastră este că părintele a trecut la cele veșnice la o vârstă destul de tânără, la 39 de ani; motiv pentru a pleca nu avea, era din zonă, iar con-fratele cu care slujea era un om de o calitate ireproșabilă, așa cum reiese din documente.

⁴ Arhiva Episcopiei Hușilor, *Fond Episcopia Hușilor, dosar nr. 60/1859, f.37*, apud Costin Clit, *Un tablou ecleziastic inedit privind județele Tutova, Covurlui și Vaslui din Eparhia Hușilor, de la 1858-1859*, p. 830, *articol din Cronica Episcopiei Hușilor IX, 2003*, Editura Bonitas, Iași, 2005, p.781-832.

⁵ D.J.A.N. Vaslui, *Fond Episcopia Hușilor, dosar nr.6/1871, f. 10*

⁶ Idem, *dosar nr.10/1876, f.27*.

⁷ Preotul Ioan Antonovici, *Mănăstirea Florești din Plasa Simla, Județul Tutova*, București, Atelierele Socec, 1916, p.LXIX.

⁸ Arhiva Episcopiei Hușilor, Pachet 58, *Dosar nr. 32/1879, f.1, verso*.

Începând cu 1879, pentru satul Sauca se făceau demersuri pentru aducerea unui alt preot. Protoiereul de Vaslui, preotul Constantin Focșa trimitea Episcopiei Hușilor un raport în care arăta că Parohia Laza, compusă din satele Laza, Sauca, Râșnița și Bejenești, cu un număr de 339 de familii, era în imposibilitate de a fi servită doar de un singur preot; iar la această biserică – susținea protoiereul – au slujit tot timpul câte trei preoți⁸. Parohul de Laza, preotul Ion Burcă, declara că era de acord cu hirotonia tânărului seminarist Neculai Calmuschi, ca preot, pentru satele Sauca și Bejenești. Este interesant faptul că chiar membrii comunității din Sauca semnează o Mărturie prin care cer Episcopiei Hușilor hirotonia lui Calmuschi pentru satul lor: ”subsemnații locuitori din Cotuna Sauca, Comuna Laza, Plasa Racova, Județul Vaslui, mărturisim în cuget curat cum că clericul Neculai Calmuțchi cu domiciliul tot în Comuna Laza, pe care l-am angajat a ne căuta după legea ortodoxă și a servi la Biserica Sf. Mare Mucenic Gheorghe din Cotuna Laza, unde suntem și noi poporâni; are o bună și ireproșabilă conduită necuprinsă de nici-o patimă sau viciu și merită a fi hirotonit preot. Drept pentru care am dat această mărturie sub ale noastre semnături, legalizată după formă spre a-i servi la hirotonie. Adnotându-se totodată că poporul din această Cotună este de 100 birnici, 7 nevolnici și 6 văduve⁹”. Mărturia este semnată de 91 de persoane, ultimii care sprijină demersul săucanilor fiind preotul Ioan Burcă și primarul comunei, Theodor Dumitru, cel care legalizează documentul. Probabil că în timpul acesta s-a procedat la împărțirea care s-a păstrat și mai târziu, satele Sauca și Bejenești formau o comunitate păstorită de unul dintre preoți, satele Laza și Râșnița, altă comunitate, păstorită de celălalt preot.

Dorința săucanilor de a avea preotul lor reiese și din contractul pe care l-au semnat “de bună voia noastră și nesiliți de nimeni” ca pentru ostenele slujitorului să-i ofere 20 de prăjini de pământ în vatra satului Sauca, acolo unde va dori, se obligă să-i aducă materialul necesar pentru casă și să-i construiască locuință; de asemenea se obligă “a lucra pământul dat de guvern ... toate aceste munci le vom face cu uneltele, brațele, carele și boii noștri și cheltuielile noastre, bine, gospodărește și la timpul convenit, înaintea altor munci, fără a da sminteală¹⁰”.

La începutul anului 1893 parohul de Laza, preotul Ioan Burcă trecea la cele veșnice. În locul său venea slujitorul de la Polincu, preotul Nicolae Rometi. La Sauca rămâne în continuare preotul Calmuschi care se pare că nu prea s-a înțeles cu noul paroh de Laza. Vinovat de starea tensionată a fost noul venit care peste câțiva ani va fi suspendat de Consistoriul eparhial pe motiv de scandal și beție. În asemenea condiții preotul Calmuschi n-a rezistat prea mult aici; în 1894 și-a cerut transferul și a plecat la Răduiești, de unde era soția sa și unde slujea socrul său. Documentele vremii amintesc destul de clar faptul că

⁹ *Ibidem*, f.2-3.

¹⁰ *Ibidem*, f.7-8.

Vechea biserică din Laza construită în 1780 și închinată Sf. M. Mc. Gheorghe; imagine din 1970, cu puțin timp înainte de demolare.

Nicolae Rometi s-a ocupat de viața religioasă a enoriașilor din Laza și Râșnița, iar Nicolae Calmuschi a păstorit Sauca și Bejenești. De la părintele Calmuschi a rămas o “ Listă de numeru și numele tuturor familiilor și a sufletelor aflătoare în Parohia Laza, Cotunele Sauca și Bejenești¹¹”. Datele cuprinse aici sunt deosebit de importante, întru-cât oferă informații despre toate familiile existente în Sauca și Bejenești în anul 1893. Astfel putem să ne facem o părere despre familiile de atunci, numărul copiilor, situații de concubinaj, copii înfiați, bărbați sau femei văduve. În Sauca găsim 152 de familii cu 651 de suflete, iar în Bejenești 12 familii cu 42 de suflete.

Am putea spune că anul 1871 marchează începutul Parohiei Sauca, chiar dacă acest lucru nu a avut o recunoaștere oficială din partea Episcopiei Hușilor sau a Ministerului Instrucțiunii Publice și a Cultelor. Ambii preoți slujeau la vechea bisericuță de lemn din Laza și înființarea efectivă a unei noi parohii presupunea îndeplinirea unor condiții stricte stipulate în Legea clerului mirean, lege care va reglementa – ceva mai târziu – relațiile din cadrul Bisericii Ortodoxe Române.

Reforma parohiilor

Pentru a înțelege momentul recunoașterii ca parohie a unei comunități, trebuie văzute condițiile impuse de lege. Organizarea Bisericii Ortodoxe Române și înființarea

¹¹ D.J.A.N.Vaslui, *Fond Episcopia Hușilor, dosar nr.14/1893, f.139-148, f. 160.*

de parohii se făceau pe baza Legii clerului mirean¹²; la momentul apariției legii se stabileau un număr de 368 parohii urbane și 3326 de parohii rurale. Numărul parohiilor nu putea fi nici sporit și nici micșorat decât prin lege; în caz de neapărată trebuință legea permitea înființarea de parohii rurale până la 1/6 din numărul stabilit, cel mult 12 parohii într-un an pentru completarea numărului de mai sus. Aceste înființări se făceau pe baza unui decret regal, în urma înțelegerii dintre episcopul locului și Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor. Modificarea parohiilor rurale se făcea prin alipire sau dezlipire de cătune de la o parohie la alta, fără a li se spori numărul, atunci când distanța dintre sate și parohii va trece de 2-3 kilometri sau când vor fi despărțite de râuri mari, de munți și de prăpăstii.

Situația expusă în lege nu se regăsea efectiv în zona Laza – Sauca; cel mai depărtat sat de biserică era Râșnița – la 4 kilometri - dar avea un număr mic de enoriași. Sauca era în apropiere, problema era numărul mare de credincioși care cerea existența unui preot pentru rezolvarea problemelor de ordin religios.

În 1902 Ministerul Cultelor îl înștiința pe episcopul de Huși ca “să revadă circumscripțiile parohiale, care ar fi rău împărțite și eventual să facă propuneri pentru rectificarea lor, în limita numărului existent”. Răspunsul liderului spiritual de la Huși consemna “cu mulțumire sufletească” grija pe care o purta ministrul pentru “ameliorarea și îmbunătățirea acelor parohii care sunt cu totul rău compuse¹³” În acest sens au fost trimise circulare celor trei protoierei de județ pentru a face propuneri cu privire la o nouă împărțire administrativă a parohiilor. La nivelul județului Vaslui modificările survenite au fost destul de controversate; populația, fie era reticentă la schimbări, fie propunerile făcute nu erau deloc favorabile comunităților respective. Aceste schimbări erau propuse de protoiereul județului, analizate la centrul eparhial și apoi trimise la București, la Minister, care, dacă aproba situația nou propusă, interveneau pe lângă Casa Regala pentru a se elibera Decretul Regal de recunoaștere. Reforma a durat o perioadă îndelungată, până în 1915, propunerile venite din teritoriu având nevoie de timp îndelungat pentru aprobare. Se pare că au fost situații delicate, parohii propuse spre desființare în 1902 au fost reînființate în 1903, oamenii fiind nemulțumiți de reforma inițiată de protoiereul județului, fără ca ei să fie consultați; înființările dictate (patru la număr) presupuneau dezlipirea unor sate pentru a forma noi parohii¹⁴. Pe lângă unitățile cultice nou înființate, un număr de 22 de parohii sufereau modificări prin alipiri sau dezlipiri de sate¹⁵. Dezlipirile acestea însemnau și ruperea credincioșilor de vechile cimitire, acolo unde își aveau morții îngropați, lucru extrem de sensibil pentru comunitățile noastre sătești, care și-au dezvoltat de-a lungul timpului un cult aparte pentru cei trecuți în lumea de dincolo. În această confuzie a

¹² *Legea* a fost sancționată cu *Decretul regal nr. 2330* din 29 mai 1893 și modificată: prin *Legea* din 28 februarie 1896; prin *Legea* din 5 aprilie 1900, publicată în *Monitorul Oficial nr.73/2* iulie 1900; prin *Legea* din 2 august 1907; prin *Legea* din 25 februarie 1906, publicată în *Monitorul Oficial nr.262/26* februarie 1906; prin *Legea* din 26 martie 1909 publicată în *Monitorul Oficial nr. 289/27* martie 1909 și prin *Legea* sancționată prin *Decretul regal nr. 1642/7* mai 1910 și publicată în *Monitorul Oficial nr. 37/18* mai 1910.

¹³ D.J.A.N. Vaslui, *Fond Episcopia Hușilor, dosar nr. 26/1902-1915*, 331 f.

¹⁴ *Ibidem*, f. 21-28.

¹⁵ *Ibidem*, f.79-83.

înființării și desființării de parohii la nivelul Protoieriei Vaslui, satul Sauca n-a intrat în discuție.

Începând cu anul 1903 și până în 1919, comunitatea săucană a pus umărul alături de cei din Laza la construirea unei biserici comune, la granița dintre sate, sub conducerea aceluiași paroh, preotul Dimitrie Galaction. Atât timp cât s-a lucrat la biserică, atât timp cât parohul reușea să deservească o comunitate aflată în patru sate diferite între care nu era o distanță mai mare de 3-4 kilometri, nu s-a pus problema stringentă pentru înființarea celui de-al doilea oficiu parohial. Odată cu trecerea timpului, atunci când s-au mai uitat dificultățile efortului de ridicare a bisericii, odată cu creșterea numărului de credincioși, poate și datorită neajunsurile întâmpinate de preotul Galaction, care avea acum o vârstă mai înaintată, toate acestea reclamau prezența unui al doilea slujitor, care să poată face față noilor cerințe.

A doua etapă a reformei s-a desfășurat din 1926 și a durat până în 1935. Într-o înștiințare din partea Ministerului Cultelor, semnat de ministrul V. Goldiș – din 21 octombrie 1926 - episcopul de Huși era informat că: “potrivit legii clerului mirean, înființarea noilor parohii se făcea în urma înțelegerii prealabile dintre chiriarhul respectiv și Ministerul Cultelor, iar formalitățile cerute erau: cercetarea chiriarhiei și apoi cercetarea Ministerului prin ... inspectorii cultelor¹⁶”.

Statutul pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române prevedea în art. 29: “prefacerea unei filiale în parohie și înființarea unei parohii noi o aprobă, după cererea credincioșilor și cu avizul oficiului protopopes, consiliul eparhial, iar când pentru susținerea parohiei și a personalului ei, se cere și ajutorul Statului, înființarea trebuie admisă și de Ministerul Cultelor¹⁷”.

Ministerul Cultelor se confrunta cu o situație deosebită, numărul cererilor pentru înființări de parohii – la nivelul țării – era destul de mare, iar posibilitățile de finanțare reduse; din acest motiv se încerca o diminuare a cererilor printr-o mai strictă cercetare a situațiilor. Tot din această perspectivă, ministrul cerea episcopului de Huși ca înființarea noilor parohii să fie cerută doar acolo unde comunitatea putea să asigure casă parohială. Toate aceste lucruri nu făceau altceva decât să îngreuneze și mai mult înființarea de noi parohii. De altfel, ministerul căuta să tergiverseze apariția de noi parohii printr-o decizie, semnată de ministrul V. Goldiș în 15 noiembrie 1926: “în conformitate cu art. 29 și 30 din Statutul pentru organizare a Bisericii Ortodoxe Române, nu se va mai înființa pe viitor nici o parohie ortodoxă, pentru care se cere ajutorul Statului, decât acolo unde există un număr de cel puțin 400 de familii la oraș și 200 de familii la sate. Pentru cazuri bine motivate, și în mod excepțional, Ministerul poate înființa parohii și sub numărul arătat de familii¹⁸”

Decizia nu făcea altceva decât să hotărăască, în mod discreționar, unde și cum se vor înființa parohii. De altfel banii veneau de aici și ei hotărau cine primește și cine nu. Decizia mai cerea ca toate parohiile să trimită liste cu numele familiilor și numărul de suflete, liste care trebuiau verificate și certificate de autoritatea comunală. Cu toate

¹⁶ Idem, *dosar nr. 9/1919-1929*, f. 249.

¹⁷ *Ibidem*.f.250.

¹⁸ *Ibidem*, f.452.

măsurile care se dictau, activitatea ministerului amâna nejustificat cererile trimise de episcopie.

După aproape doi ani, la 19 iunie 1928, aflăm – dintr-un referat întocmit de consilierul referent al Episcopiei Hușilor, preotul V. Ursăcescu – că: “nu știm în ce măsură vor putea rămâne în ființă înființările și modificările de parohii din Eparhie, votate de Consiliul eparhial din 3 noiembrie 1927 și ratificate de Adunarea eparhială în ședința din 13 mai a. c. și care au fost aduse la cunoștința Onoratului Minister al Cultelor și Artelor pentru a lua act și care n-a răspuns..., din care cauză chestiunea stă nerezolvată¹⁹”.

Așa stând lucrurile, fără o implicare reală a ministerului în rezolvarea problemelor privind organizarea parohiilor, în ședința Consiliului eparhial din 11 octombrie 1928, se propunea ca modificările de parohii propuse de comisiile județene și admise de Adunarea eparhială să se înfăptuiască prin organele administrative bisericesti din fiecare județ. Înființările de parohii, propuse Ministerului Cultelor și care trebuiau trecute în buget rămâneau să se discute mai târziu, când vor primi aprobarea cerută²⁰. Se hotăra ca la nivelul județului Vaslui o serie de parohii să rămână neschimbate; între acestea găsim și Parohia Laza, altele se modificau prin alipiri și dezlipiri de sate, modificări ce trebuiau numaidecât operate prin încheierea proceselor verbale de dare și primire a avutului bisericii la cei în drept²¹.

Înființarea Parohiei Sauca

În contextul formării de noi parohii, apariția Parohiei Sauca a fost o cerere firească, o dorință a comunității, care din cele mai vechi timpuri – așa cum o dovedesc și documentele – au avut un paroh al lor, un slujitor care s-a ocupat exclusiv cu serviciile religioase ale celor din Sauca și Bejenești. Chiar dacă situația era mai diferită față de alte comunități, întrucât în sat nu era biserică, biserica aflându-se pe drumul de acces spre sat, la granița dintre Sauca și Laza, s-a considerat că este destul de mare și face față numeroșilor creștini din ambele comunități. Biserica era sfințită în 1919 și, comparativ cu alte biserici, este impresionantă prin monumentalitate. Membrii comunității săucane au contribuit din plin la edificarea noii construcții eclesiastice, iar revendicarea ei era îndreptățită. Așa stând lucrurile, episcopia a luat act de dorința comunității și a hotărât înființarea unei parohii și aici. În cadrul Sesiunii Adunării Eparhiale a Episcopiei Hușilor din 1933 s-a hotărât înființarea a două noi parohii: Sauca și Jigoreni²². Parohia Sauca se forma prin desprindere de Laza, primind în componență și satul Bejenești (Saucă avea 277 de familii cu 1187 suflete, Bejenești avea 14 familii cu 56 suflete). Întrucât Ministerul Cultelor, fie nu dispunea de fonduri, fie dădea dovadă de lipsă de solitudine, recunoașterea parohiilor a rămas o problemă nerezolvată.

Condițiile impuse de lege erau îndeplinite – numărul familiilor din Parohia Sauca ridicându-se la 291 – însă în situația în care la nivel central nu se luau măsurile

¹⁹ *Ibidem*, f.396.

²⁰ *Ibidem*, f.502

²¹ *Ibidem*, f.503.

²² *Idem*, dosar nr. 2/1935, f. 2.

necesare, postul de paroh nu era plătit de la buget. Așa stând lucrurile, episcopia a hotărât ca Parohia Sauca să ființeze ca parohie extrabugetară. La doi ani de la înființarea noilor parohii episcopia cerea un punct de vedere ministerului, arătând că preoții hirotoniți pentru aceste parohii extrabugetare au cerut transferul; parohiile au rămas vacante. Exista posibilitatea de a hirotoni noi candidați, însă ministerul nu agreea numirea altor parohi. Situația nu era singulară, mai erau și alte parohii extrabugetare, singura parohie fără biserică era doar la Sauca. Trebuie remarcat însă faptul că chiar dacă nu era biserică în sat, comunitatea s-a mobilizat și a cumpărat o locuință de serviciu, o casă parohială²³ pentru slujitorul de aici. Casa era construită în jurul anului 1890 și era destul de modestă având nevoie de o serioasă renovare. Fără un paroh stabil, nimic nu se putea face.

Pentru recunoașterea parohiei de către Ministerul Cultelor, Episcopia Hușilor a făcut mai multe solicitări și a intervenit pe lângă Patriarhie pentru a-și susține demersul. În acest context, situația dificilă a parohiilor extra-bugetare a fost pusă și în discuția Congresului Național Bisericesc; în ședința din 14 octombrie 1935 congresul cerea guvernului și Ministerului Cultelor și Artelor să "continue a aproba luarea în buget a parohiilor Bisericii noastre, după necesitățile sporirii naturale a enoriașilor²⁴". Deasemenea, se preciza că înființarea de parohii noi se permitea doar acolo unde sunt 200 de familii, pentru mediul rural, și 400 pentru mediul urban, existența bisericii și a casei parohiale fiind obligatorii. Numirea parohilor trebuia făcută numai după înscrierea parohiei în buget. Pentru cazuri excepționale, unde numărul de credincioși reclamă încă un preot, episcopul, de acord cu Consiliul Eparhial și Adunarea Eparhială, poate înființa o parohie cu biserică comună, rugând ministerul de resort să o cuprindă în buget²⁵. În această situație de excepție se găsea și nou înființata Parohie Sauca..

În urma numeroaselor solicitări venite din partea episcopiei, ministerul, care la acea vreme avea la conducere pe Victor Iamandi, a aprobat recunoașterea parohiilor înființate și trecerea lor în buget: "apreciind starea deplorabilă a preoților numiți în afară de posturile și parohiile prevăzute în bugetul statului, care nu se puteau bucura de salariu, spre a nu se produce în popor sentimentul de compătimire față de haina preoțească, care dimpotrivă trebuie să apară demnă, pentru curmarea acestui rău, având și concursul factorilor de răspundere ai țării, la capătul strădaniei noastre, avem onoarea a vă face cunoscut, că prin Decizia nr. 31557/1937 am înființat pe 1 martie a.c. parohiile notate în tabelul alăturat²⁶". Tabelul trimis Episcopiei Hușilor cuprindea un număr de 19 parohii, care fuseseră extrabugetare – la poziția 17 figurând și Sauca – și care acum erau incluse în buget.

În urma acestui eveniment, episcopul de Huși, Nifon Criveanu trimitea ministrului Iamandi un emoționant răspuns: "cu adâncă mulțumire am luat act de rezultatul deosebitului interes ce domnia-voastră îl purtați Bisericii și clerului. Trecerea în buget a parohiilor extra-bugetare, ai căror preoți își aveau periclitată situația, este un

²³ Arhiva Episcopiei Hușilor, pachet 87, dosar nr. 277/1939, f. 19.

²⁴ D.J.A.N. Vaslui, *Fond Episcopia Hușilor*, dosar nr. 2/1935, f. 4.

²⁵ *Ibidem*, f. 5.

²⁶ *Idem*, dosar nr. 3/1937, f. 122.

fapt de o deosebită importanță, care vă va lega numele de Biserică, domnia-voastră fiind – în aceste momente grele – salvatorul preoțimii²⁷”

Totodată Episcopia Hușilor înștiința Patriarhia de recunoașterea parohiilor nou înființate de către Ministerul Cultelor și includerea lor în buget²⁸.

Slujitorii Parohiei Sauca

Primul paroh al nou înființatei parohii a fost tânărul Dumitru Ștefănescu. Născut în 1910, a absolvit Seminarul Teologic din Huși, fiind hirotonit preot pe seama Parohiei Sauca în 1934. A slujit cu bătrânul preot D. Galaction din Laza aproape un an de zile, până când acesta a ieșit la pensie, apoi cu preotul Ioan Modoranu. Preotul Modoranu nu primise încă decizia de numire la Laza, și a avut un timp statutul de preot ajutător. Părintele Ștefănescu a sperat să fie numit paroh la Laza, însă fără șanse de reușită; preotul Modoranu era nepotul fostului paroh Galaction, care a făcut tot posibilul pentru ca nepotul să-i fie urmaș²⁹. Decizia de paroh a primit-o în octombrie 1935, în urma insistențelor unchiului. În asemenea condiții, preotul Ștefănescu s-a transferat la Parohia Bârlălești din județul Tutova, Protoieria Bârlad, la o parohie care era bugetară.

Noua biserică din Laza- Sauca construită în 1919; imagine din 1936

²⁷ *Ibidem*, f. 126.

²⁸ *Idem*, dosar nr. 1/1937-1938, f. 505.

²⁹ Arhiva Episcopiei Hușilor, pachet 87, dosar nr. 277/1935, f. 24.

Din 1 octombrie 1935 Parohia Sauca a fost deservită de preotul Dumitru Beldie. Născut în 1909, era licențiat în teologie și hirotonit încă din 1931. Din prima lună a fost anchetat de protoiereul de Vaslui, la mijloc fiind se pare “bunvoința” confratelui de la Laza, care îl acuza de nereguli în cadrul actului liturgic. Ancheta³⁰ a evidențiat nevinovăția parohului de la Sauca, care, speriat de ideea slujirii cu un reclamagiu, cere transferul și pleacă la sfârșitul lunii noiembrie la Perieni.

Mai bine de șase luni nu a mai fost numit nici un paroh la Sauca. Serviciile religioase ale credincioșilor de aici erau oficiate de parohul din Laza. Candidații în preoție nu se prea grăbeau să ocupe o parohie care nu avea biserică proprie și nici nu era sprijinită de bugetul de stat așa cum erau sprijinite celelalte parohii.

La 15 mai 1936 a fost hirotonit tânărul Theodor Piatac pentru Parohia Sauca. La mai puțin de un an de la venirea preotului Piatac, la 1 martie 1937 Parohia Sauca a fost recunoscută de Ministerul Cultelor prin adresa nr. 31558/2713 și trecută la buget³¹. Era o etapă nouă și un mare sprijin pentru slujitorul de aici. Mai mult de atât, pentru a veni în ajutorul parohului, episcopia hotărâse ca venitul de pe cele 12 hectare aflate în proprietatea parohiei din 1864, să fie venit personal al parohului³².

Odată cu trecerea la buget a parohiei, s-a propus de episcopie construirea unui locaș de cult. Părintele Piatac a încercat să-i conștientizeze pe parohieni de necesitatea unei biserici proprii; s-a lovit însă de o puternică opoziție. Săucanii construiseră biserică împreună cu lăzenii. Nu aveau nevoie nici de biserică și nici de cimitir. În raportul pe care adunarea parohială l-a redactat și trimis episcopiei se arătau greutățile pe care le întâmpinaseră săucanii și cheltuielile imense pentru o biserică pe care o revendicau a fi și a lor³³.

Părintele Piatac, un om deosebit de ordonat, așa cum îl caracteriza protoiereul Paul Potorac, a fost și un bun gospodar, amenajând casa parohială și dotând-o cu tot ce era necesar pentru a putea locui în ea³⁴.

Din 1942 a slujit la biserică cu noul paroh de Laza preotul Vasile Guzu, iar din martie 1944 s-a transferat la Chițcani. Pentru o scurtă perioadă de timp parohia Sauca a fost deservită de basarabeanul Gheorghe Bărgăunaș refugiat din Horodiște, județul Lăpușna – din 1 septembrie 1944 până la 15 februarie 1945³⁵. După această dată la Sauca va fi cel mai longeviv paroh, preotul Ștefan Boghiu, care a păstorit comunitatea de aici până la 31 decembrie 1971. De la 1 ianuarie 1972 a fost transferat la Laza, având în continuare grijă și de credincioșii din Sauca.

Existența Parohiei Sauca am putea spune că a apus după 1971, când a fost contopită din nou cu Parohia Laza, în temeiul hotărârii nr. 565 din 1 ianuarie 1972³⁶. Era și aceasta o măsură a statului comunist prin care se încerca diminuarea activității Bisericii și impunerea unei ideologii ateiste. La 1 august 1988, fostul paroh de Sauca,

³⁰ *Ibidem*, f.27-28.

³¹ *Idem*, *Registru statistic pentru Județele Fălciu, Vaslui, Tutova*, p.124.

³² *Idem*, pachet 87, dosar nr.312/1938, f 26.

³³ *Ibidem*, f. 16-21.

³⁴ *Idem*, dosar 308/1937, f. 17.

³⁵ *Idem*, *Registru statistic...* p. 157.

³⁶ *Idem*, *Registru de evidență, Protoieria Vaslui*, p.75.

preotul Boghiu a ieșit la pensie. Se vorbea acum doar de Parohia Laza care avea în componență și satele fostei parohii Sauca.

Reactivarea Parohiei Sauca s-a făcut după o perioadă de suspendare de mai bine de treizeci de ani. La 1 septembrie 2003 a fost numit noul paroh de Sauca, preotul Andrei Crețu, prin transfer de la Parohia Laza. Noul început al parohiei a trebuit să țină cont de evoluția demografică a comunității și de mutațiile impuse de alunecările de teren care au dus la serioasă micșorare a comunității săucane. De aceea Parohia Sauca primea în componența sa, pe lângă satul Bejenești și satul Râșnița.

Distanța destul de mare a satului Râșnița față de biserica din Laza a impus construirea unui locaș de cult și amenajarea unui cimitir. Demersurile în acest sens s-au făcut în anul 2000 de fostul paroh de Laza, preotul Crețu și au continuat cu asiduitate după numirea sa la Sauca. Piatra de temelie a fost pusă în ziua de 2 iulie 2000, slujba de sfințire fiind condusă de Episcopul Ioachim al Hușilor. Timp de 10 ani s-a lucrat la construirea și dotarea bisericii cu tot ceea ce este necesar activității cultice. Sfințirea bisericii s-a făcut la 26 septembrie 2010 de către Episcopul Corneliu al Hușilor. Ca o încununare a activității sale, preotul Crețu Andrei a primit rangul onorific de iconom stavrofor.

Concluzii

Parohia Sauca este singura parohie din Episcopia Hușilor cu o situație mai aparte; nu are biserică parohială, în înțelesul statuat de regulamentele Bisericii Ortodoxe Române, dar are biserică filială, la Râșnița. Se folosește pentru activitatea cultică de o biserică ce aparține comunității din Laza, dar la care a contribuit – uneori poate cu mult mai mult decât alții – la renovarea și înfrumusețarea ei. De fapt, biserica este rezultatul credinței și stăruinței acestor buni creștini, care n-au ținut niciodată cont de împărțirile juridice. Slujitorii celor două parohii au fost uneori poate mai puțin uniți, unii au trecut meteoric pe aici, având doar interese personale. Alții au durat ceva mai mult, arătând că se poate împreună, identificându-se cu idealurile localnicilor, aducând cuvinte de mângâiere și încurajare la necaz, bucurându-se atunci când a fost voie bună, sprijinind și contribuind după putere la dezvoltarea unei vieți spirituale și culturale.

BIBLIOGRAFIE:

Arhiva Episcopiei Hușilor:

Dosar nr.32/1879; Dosar nr. 277/1935; Dosar nr. 308/1937; Dosar nr. 312/1938;

Registru statistic pentru județele Fălciu, Vaslui, Tutova;

Registru de evidență, județul Vaslui

Direcția Județeană Vaslui a Arhivelor Naționale:

Fond de documente de la Episcopia Hușilor: dosar nr. 6/1871, dosar nr.10/1876, dosar nr.14/1893, dosar nr. 26/1902-1915, dosar nr. 9/1919-1929, dosar nr. 2/1935, dosar nr. 1/1937-1938, dosar nr. 3/1937

Cronica Episcopiei Hușilor IX, 2003, Editura Bonitas, Iași, 2005

Constantin Cihodaru, Ioan Caproșu, Nistor Ciocan, Documenta Romaniae Historica, vol. III, Editura Academiei R.S.R., București, 1980

Preotul Ioan Antonovici, Mănăstirea Florești din Plasa Simila, Județul Tutova, București, Atelierele Socec, 1916

Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008.

**Biserica Sf. Vv. Ștefan cel Mare și Sf. Ap. Andrei din satul Râșnița,
filie a Parohiei Sauca**

ACȚIUNI DE SPIONAJ SOVIETIC ÎN ROMÂNIA (1941)

Lucian SPIRIDON^{*}
Mihai-Cristian ȘELARU^{**}

Cuvinte cheie: Misiunea Militare Germană din România, directive, parașutiști, acțiuni de spionaj.

Key- words: German Military Mission in Romania, directives, paratroopers, espionage actions

Abstract:

The preceding period of the World War outbreaking was characterized by a sensitive increment of the revisionist actions, globally.

In such a context, the Romanian authorities have paid increased attention to collecting information through the Secret Service, led by Michael Moruzov.

During the spring-summer of 1941, the Big General Staff issued several directives relating to national defense. In April and May directives specify that the main objective was to defend the Moldavian army and providing the bulk of forces in the region to interfere in the counteroffensive. The Big General Staff cooperated with representatives of OKW, OKH, with the German Military Mission in Romania, but also with the General Staff of The German 11th Army, which it has been installed in Moldova in June 1941.

The Romanian authorities, in collaboration with the Germans set up on each region level, an area of intensive Defence. The defense of Moldova, located in Iasi, was intended to coordinate all passive defense measures counties in the north.

Since the beginning of the conflict, U.R.S.S. sent paratroopers and agents behind German-Romanian troops to obtain information on military transports by the enemy, the area's infrastructure, the main objectives of economic and military role and the densely populated areas.

An important role in catching spies and people who have infiltrated the territory of Romania and Body Detectives.

For the monitoring of the Soviet armies in the Prut River and Black Sea, the German authorities have requested the Romanian government to install a 'two radio listening' one in Iasi, another one in Constanta.

Last movements of Romanian troops in the border of Moldova were nothing else than defensive measures from Romania to the Soviet troop movements. Actions were not recognized by Molotov Soviet Foreign Minister. In a speech published, in 'Voice of the People', he affirms that tasked by Soviet government must declare that our troops and our aviation has not allowed violations of the borders at any point.

^{*} Doctor în științe istorice, Iași.

^{**} Muzeograf - Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui.

Perioada premergătoare declanșării războiului mondial a fost caracterizată de o intensificare sensibilă a acțiunilor revizioniste la nivel global. Într-un asemenea context, autoritățile statului român au acordat o atenție sporită obținerii de informații, prin intermediul Serviciului Secret, condus de Mihail Moruzov. Secțiile de Informații și Contrainformații din cadrul serviciului au fost solicitate din plin, pentru strângerea de date și observații sau concluzii necesare luării deciziilor politico-militare.

Speriat de agresivitatea sovieticilor, regele Carol al II-lea a solicitat părții germane trimiterea unei Misiuni Militare în țara sa¹ Referindu-se la această solicitare, purtătorul de cuvânt al Legației Germaniei, von Ritgen, menționase, într-o discuție particulară, care avusese loc la 30 iunie 1940, că „Germania dorește să protejeze România în fața unui eventual atac sovietic”². Situația internă și externă a României l-a determinat pe regele Carol al II-lea să îl cheme pe Ion Antonescu la guvernare. La 4 septembrie 1940, generalul a fost investit cu depline puteri. Politica dusă de guvernul Antonescu, în contextul internațional al aceluși timp, a fost una de apropiere de Germania, deși el era cunoscut, în cercurile politico-militare, ca fiind filo-englez și filo-francez. Misiunea Militară Germană solicitată de regele Carol al II-lea, a venit în România în octombrie 1940. Ea avea în vedere, printre alte misiuni, atât garantarea granițelor de atunci ale țării, după cedările teritoriale, cât și instruirea armatei române pentru pregătirea participării la război, deși România era încă stat nonbelligerant. O componentă importantă a Misiunii Militare Germane a reprezentat-o Misiunea Aeriană Germană din România. Rolul acesteia era acela al pregătirii teritoriului național românesc pentru acțiunile militare germane în Balcani contra U.R.S.S.³ Efectivele întregii Misiuni Militare Germane au venit în România în intervalul 19 octombrie-14 noiembrie 1940. În cadrul Misiunii Aerului intrau 189 ofițeri, 19 ofițeri superiori și 168 ofițeri inferiori, 648 subofițeri, 3.832 de soldați de trupă, 1.013 autovehicule și 64 de avioane. Acestor efective li s-au alăturat, pentru apărarea antiaeriană, 121 tunuri a.a., 21 mitraliere a.a și 12 proiectoare. Acestea îi erau subordonați disciplinar „comandamentul german de instruire de pe lângă diferitele genuri de arme române,

¹ Referitor la rolul Misiunii Militare Germane vezi: Martin Victor Răzvan, *Colaborarea militară româno-germană. Aspecte ale sosirii Misiunii Militare Germane în România în România în ecuația păcii și dictatului. Culegere de studii și comunicări prezentate la sesiunea dedicată aniversării a 80 de ani de la înființarea Centrului de Cercetare și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice General Radu Rosetti*, 28-30 iulie 2000, Pitești, 2001, pp. 352-362. Cu privire la trimiterea în România a unei Misiuni Militare Germane ministru plenipotențiar sovietic la București, Anatoli Lavrentiev trimetea în data de 20 octombrie 1940, ministrului de externe sovietic, Molotov, o scrisoare în care menționa că „, Oficial Guvernul român spune că invitarea trupelor germane în România are drept scop instruirea armatei române și dotarea tehnică a tuturor compartimentelor armatei. Impresia este că adevăratul motiv pentru care guvernul român a făcut acest pas este promisiunea Germaniei că, după reînarmarea armatei române, cu ajutorul statelor Axei, vor depune toate eforturile pentru revenirea la România a provinciilor pierdute” Apud, Elena Iuliana Lache, *Statutul internațional al României de la război la pace(1939-1947)*, Editura Militară, București, 2010, p. 141.

² Rebecca Haynes, *Politica României față de Germania între 1936 și 1940*, Editura Polirom, Iași, 2003, p. 152.

³ Comandor aviator (r) Aurel Pentelescu, *Aeronautica română pe frontul de est(22 iunie1941-23 august1944)*, Teză de doctorat, București, 1995, p. 29.

comandanții orașelor, ofițerii germani comandanți ai gărzilor și regimentul de apărare teritorială, ale cărui batalioane se aflau la București, Ploiești și Iași”⁴ La începutul anului 1941, Comandamentul Superior al Trupelor Armatei Germane din România transmitea autorităților militare românești ordinul 51/1941, referitor la intrarea în dispozitiv a forțelor aeriene germane din România. În baza aceluși ordin, toate forțele aeriene germane se subordonau Misiunii Aeriene Germane. Toate acțiunile întreprinse de către Misiunea Aeriană Germană în prima parte a anului 1941, pe teritoriul României, denotau faptul că partea germană se pregătea pentru declanșarea operațiunilor împotriva U.R.S.S.

Pe parcursul anilor 1940-1941, autoritățile române și cele germane au avut mai multe întrevederi care au vizat probleme de ordin militar și strategic, premergătoare acțiunilor din vara anului 1941. Partea română a fost informată despre data declanșării operațiunilor contra sovieticilor, abia la începutul lunii iunie. În cadrul unei întrevederi din 9 iunie 1941, dintre baronul Killinger și mareșalul Ion Antonescu, a fost pomenită data de 22 iunie. Nouă zile mai târziu, adică la 18 iunie 1941, într-o scrisoare trimisă de Adolf Hitler lui Ion Antonescu se menționa că Germania a luat hotărârea de „a reduce definitiv pericolul pentru Europa”⁵, pe care îl reprezenta U.R.S.S. În urma întrevederii și a deciziei transmise de Hitler, Ion Antonescu s-a deplasat în zona Moldovei și a dat ordin de mobilizare a armatei. În același timp, Comandamentul Trupelor Germane ale Armatei de Uscat a emis ordine privind siguranța și apărarea frontierelor României, menționând că din informațiile primite rezultă că un astfel de atac este prevăzut către sfârșitul lunii iunie⁶. Populația a fost înștiințată de autorități cu privire la declanșarea războiului împotriva U.R.S.S. prin intermediul comunicatelor de presă și a radioului, la data de 22 iunie 1944. Se dorea astfel mobilizarea populației și participarea la războiul sfânt pentru eliberarea provinciilor ocupate. Conform relatărilor martorilor, pe străzile Iașului, „pretutindeni, megafoanele urlau, Români, țara vă cheamă la luptă! Războiul sfânt a început”⁷

În planurile elaborate de partea germană, România trebuia să participe activ la Operațiunea Barbarossa⁸. Era prevăzut ca armata română, într-o primă fază, să aibă ca

⁴ Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu Relațiile germano-române(1938-1944)*, Editura Humanitas, București, 1994, p. 191.

⁵ Comandor aviator Aurel Pentelescu, *op.cit.*, p. 33.

⁶ Ioan Dan, *Procesul Mareșalului Ion Antonescu*. Ediție revizuită și îmbunătățită, Editura Lucman, București, 2005, p. 208.

⁷ Maria Golăescu, *op.cit.*, p.11.

⁸ Referitor la situația generală a României în această perioadă precum și la geneza operațiunii Barbarossa vezi printre altele: Bevin Alexander, *Cum ar fi putut câștiga Hitler al doilea război mondial. Greșelile fatale care au condus la înfrângerea naziștilor*. Traducere de Lidia Grădinaru, Editura Lucman, București, 2003; Gheorghe Buzatu, *Din istoria secretă a celui de al doilea război mondial*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, vol II, Editura Enciclopedică, București, 1995; Idem, *România cu și fără Antonescu*, Editura Moldova, Iași, 1990; Idem, *România sub imperiul haosului(1939-1945)*, Editura Rao, București, 2007; Idem și colaboratorii (editori), *Pace și război(1940-1944)*. Jurnalul Mareșalului Ion Antonescu(comentarii, anexe, cronologie), vol I, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2008; Iosif Constantin Drăgan(coord), *Antonescu Mareșalul României și războaiele de reîntregire*, Editura Nagard, Veneția, 1991; Florin Constantiniu, Ilie Schipor, *Trecerea Nistrului (1941). O decizie controversată*, Editura Albatros, București, 1995; Florin Constantiniu, Alesandru Duțu, Mihai Retegan, *România în război.*, Editura Globus, București, 1995; Florin Constantiniu, 1941. *Hitler, Stalin și*

misiune atât acoperirea flancului sudic german, cât și de a opera cu forțele germane care înaintau în Moldova⁹ În strategia de război germană se menționa că România reprezintă un centru strategic și o bază pentru supremația politică a Europei de Est și de Sud – Est. Conform aprecierilor generalului Antonescu, prezentate lui Hitler în cadrul primelor întreveneri ale lor, se menționase că în baza Pactului Tripartit, semnat de România la 23 noiembrie 1940, a fost permisă intrarea trupelor germane pe teritoriul ei.

Pe parcursul primăverii-verii 1941, Marele Stat Major a elaborat mai multe directive referitoare la apărarea țării. În directivele din lunile aprilie - iunie se preciza că principalul obiectiv al armatei era apărarea Moldovei și asigurarea grosului forțelor în această zonă, pentru a interveni în cadrul contraofensivei avute în vedere¹⁰. Marele Stat Major a cooperat cu reprezentanții O.K.W., O.K.H., cu cei ai Misiunii Militare Germane din România, dar și cu Statul Major al Armatei a 11-a germane, instalată în zona Moldovei, în iunie 1941. În pregătirea ofensivei, Armata a 4-a din zona Iași urma să acționeze cu o escadrilă de recunoaștere, o escadrilă de legătură și două, trei escadrile de observații. Acestea erau coordonate de Comandamentul Aero Armată. Conform instrucțiunii speciale numărul 22, emisă la 8 iunie 1941, aviația de recunoaștere a Armatei a 4-a Iași avea ca rază de acțiune zona Iași-Slobozia, în nord, și Dunărea-brațul Sulina, în sud. În ceea ce privește apărarea antiaeriană a României, la data de 22 iunie 1941, Comandamentul Apărării Antiaeriene, coordonat de generalul de Divizie Gheorghe Popescu, în colaborare cu Centrul General de Pândă au mobilizat la nivelul țării trei Comandamente Apărare Antiaeriană și șase Grupări de Apărare Antiaeriană. Gruparea de Apărare Antiaeriană din zona Moldovei era condusă de locotenent colonelul Marcel Ghirculescu. Comandamentul Apărării Antiaeriene solicita Marelui Stat Major să „se depună eforturi pentru încadrarea cu mai mult personal a unităților de apărare antiaeriană de pe cuprinsul țării”¹¹, în vederea eficientizării sistemului. Membrii echipelor de apărare pasivă aveau ca

România. România și geneza operațiunii Barbarossa, Editura Univers Enciclopedic, București, 2002; Pavel Moraru, *România și bătălia informațiilor între Prut și Bug (1940-1944)*, Editura Militară, București, 2011; Ioan Scurtu, Constantin Hlihor, *Anul 1940. Drama românilor dintre Prut și Nistru*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1992; Idem, *Complot împotriva României 1939-1947*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1994; Valeriu Florin Dobrinescu, Ion Constantin, *Basarabia în anii celui de al doilea război mondial 1939-1947*, Editura Institutului European, Iași, 1995; Ioan Șișcanu, *Raptul Basarabiei 1940*, Chișinău, Editura Universității, 1993; Ion Giurcă, *Anul 1940. Drama României Mari*, Editura Pro Transilvania, București, 2000; Alesandru Duțu, Florica Dobre, Leonida Login, *Armata Română în al doilea război mondial 1941-1945*, Editura Enciclopedică, București, 1999; Alesandru Duțu, Maria Ignat, *1940. Drama României. Rapt și umilință*, Editura Universal Dals, București, 2000; David M. Glantz, *Hitler-s Invasion of Russia 1941*, Tempus Publishing Inc., Charleston, 2001; John Erickson, Ljubica Erickson, *Hitler versus Stalin. The second world war on the eastern front*, Carlton Book, London, 2001; David Porter, *Order of Battle in the Red Army in WWII*, Amber Books, London, 2009; Richard Overy, *Russia-s War*, Penguin History, London, 2010;

⁹ Alesandru Duțu, *Locul nostru în război*, în „Magazin istoric”, iunie 2001, p. 23.

¹⁰ Pentru mai multe detalii referitoare la rolul avut de Statul Major General Român în elaborarea planurilor de luptă pe parcursul războiului a se vedea Teofil Oroian, Gheorghe Nicolescu, *Șefii Statului Major General Român (1859-2000)*, Editura Europa Nova, București, 2001.

¹¹ Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice, fond 1727, dosar 435, f. 29. (în continuare Centrul de Studii și Păstrare)

obligație să rămână tot timpul zilei în alertă, neputând părăsi instituția pe care o apărau nici măcar la sfârșit de săptămână. În planul inițial, elaborat de autoritățile militare, Comandamentul Apărării Antiaeriene al zonei Iași trebuia să raporteze Marelui Stat Major stadiul în care se aflau lucrările de apărare pasivă și zonele unde erau amplasate. Guvernul a decis ca autoritățile locale să poată colecta de la cetățeni sume de bani necesare consolidării adăposturilor antiaeriene. În caz că aceștia nu puteau oferi sumele de bani solicitate, ei aveau obligația să ajute prin muncă la repararea lor.

Autoritățile române, în colaborare cu cele germane, au înființat la nivelul fiecărei regiuni câte o zonă de apărare pasivă. Zona de apărare pasivă din Moldova, cu sediul la Iași, avea rolul de a coordona toate acțiunile apărării pasive a județelor din nordul țării. Fiecare instituție de pe raza județului avea obligația să aibă mai multe echipe de apărare pasivă. Susținerea acțiunilor s-a făcut cu finanțare din creditul de război transmis de Ministerul de Finanțe către Ministerul de Interne și Ministerul de Război. Consiliul de Patronaj al Operelor de Caritate urma să se ocupe de asigurarea stocurilor de alimente prevăzute populației retrase în adăposturile antiaeriene.

Ministerul Apărării și Ministerul de Interne au tipărit broșuri care cuprindeau instrucțiuni referitoare la modul cum trebuia să se acționeze în cazul unui atac aerian. Informațiile publicate în broșuri¹² aveau și rol de mobilizare a populației și a armatei. Broșurile erau distribuite către instituții prin intermediul Ministerului Propagandei Naționale și prin intermediul Serviciului de Propagandă, existent în cadrul Apărării Pasive.

Planurile elaborate de Marele Stat Major prevedeau că, pentru început, „pe frontul de pe linia Prutului trebuiau să se execute acțiuni de fixare a adversarului”¹³. În elaborarea planurilor de luptă, un rol important l-a avut și S. S. I. Serviciul conlucrea cu Marele Stat Major, dar se afla sub ordinea Președinției Consiliului de Miniștri. S. S. I. avea rolul de organ de informare a conducerii statului. În urma deciziilor adoptate de Ion Antonescu pe durata războiului, Serviciul, în colaborare cu Ministerul de Interne, a avut ca sarcină recrutarea și instruirea, în școli special înființate, a viitorilor agenți care urmau să participe la misiuni pe frontul de est. În baza *Legii pentru înființarea Serviciului Special de Informații*¹⁴, se lăsau depline puteri șefului S.S.I., Eugen

¹² Broșurile erau adresate populației de la sate și orașe purtând titlul de *Măsuri de apărare în caz de bombardament la sate și orașe*, fiind obligatorii pentru întreaga populație.

¹³ Teofil Oroian, Gheorghe Nicolescu, *op. cit.*, p. 227.

¹⁴ După preluarea puterii Ion Antonescu a emis o nouă lege de organizare și funcționare a serviciilor de informații înființând începând cu septembrie 1940 *Serviciul Special de Informații*. Această nouă structură informativă înlocuia fostul *Serviciu Secret*, condus printre alții de către Mihail Moruzov. Referitor la activitatea lui Moruzov vezi Cristian Troncotă, *Mihail Moruzov și frontul secret*, Editura Elion, București, 2004. Cu privire la înființarea noului serviciu vezi decretul lege numărul 3083, în „Monitorul Oficial” partea I, 25 septembrie 1940. Un al doilea decret cu numărul 3084 publicat tot în „Monitorul Oficial” din aceeași zi de 25 septembrie 1940 menționa că noul șef al S.S.I. era colonelul Ioan Nicolaid. Acesta a fost însă înlocuit cu Eugen Cristescu, fost șef al Siguranței. Despre numirea lui Eugen Cristescu la conducerea principalului serviciu de spionaj românesc din aceea perioadă, mai târziu fratele său, Gheorghe Cristescu avea să afirme că „printre pretendenții la postul de șef al S.S.I., 3 sunt mai preciși, și anume Tomescu Ștefan, inspector și șef al contraspionajului de la Marele Stat Major, Constantin Maimuca, inspector general la Siguranță și generalul Seinescu, fost șef al Secției a doua Informații din Marele Stat Major. Dar

Cristescu. Sub conducerea lui Eugen Cristescu structurile Serviciului Special de Informații au suportat transformări importante.

Secția Informații din cadrul noului serviciu a fost supusă unei „ serioase operații de chirurgie”, primind prerogative sporite. Noul personal angajat provenea mai ales din cadrul ofițerilor existenți în Marele Stat Major. Secția trebuia să elaboreze rapoarte care erau transmise mareșalului și ministerelor. Pe durata războiului, *Secția Informații* a fost condusă de colonelul Ion Lissievici, numit de Eugen Cristescu, cu aprobarea Conducătorului Statului.

Secția Contrainformativă din cadrul S. S. I. a fost și ea supusă reorganizărilor făcute din ordinul directorului, care avea ca principiu prevederea că obligația unui serviciu de informații stă în opera de prevenire¹⁵. În anii războiului, secția s-a confruntat, atât cu acțiunile întreprinse de sovietici, cât și cu cele efectuate de spionajul maghiar. Mulți agenți maghiari activau în zona Moldovei, între Galați și Iași. Aceștia aveau ca principal obiectiv urmărirea trupelor române de la frontiera de est, pentru ca în situația în care armatele române ar fi creat probleme Germaniei pe front, să poată obține aprobarea ocupării întregii Transilvanii.

Pentru a ajuta aviația dislocată în zonă, Serviciul Special de Informații a înființat *Eșalonul Mobil*, care urma să acționeze pe frontul de est. Această structură a înființat trei centre de informare în Moldova, la Galați, Iași și Suceava.

S. S. I. avea în subordinea sa și un Birou al Regiunilor, care coordona acțiunile de contrasabotaj și spionaj. Un astfel de birou exista și la Iași. În timpul operațiunilor militare din est, S. S. I. a deplasat personal din cadrul așa numitei *Secții G*. Secția făcea parte din *Eșalonul Mobil* al Serviciului, având ca principal obiectiv colaborarea, pe frontul de est, cu serviciile de informații externe ale armatelor aliate. La Iași a fost înființat un *Centru de Informare* care avea ca activitate culegerea de date privitoare la atacurile aeriene din zona Moldovei. Referindu-se la activitatea *Centrului de Informare*, Eugen Cristescu afirma că serviciul înființase chiar o școală de agenți pentru dobândirea cunoștințelor cât mai temeinice în toate ramurile cu legături directe sau indirecte în materie de informații¹⁶. Persoanele instruite în cadrul centrului urmau să lucreze în *Centrele de Informare* și să transmită ulterior către S. S. I. informațiile culese despre spioni, aviatori capturați și alte știri din zona frontului. Încă din primele zile ale conflictului, *Centrul Informativ Iași*, ca parte a *Eșalonului Mobil*, a cules știri despre armatele sovietice din preajma frontierei. Mijloacele folosite în obținerea de informații erau interogările prizonierilor sau rapoartele agenților infiltrați peste Prut¹⁷. *Centru Informativ* colabora cu un birou de siguranță din cadrul Inspectoratului de Jandarmi Iași, birou care avea ca principal obiectiv verificarea informațiilor obținute.

este numit un al patrulea și anume Eugen Cristescu”, Idem, *Omul de taină al Mareșalului*, Editura Elion, București, 2005, p. 175 (în continuare *Omul de taină*).

¹⁵ Cezar Măță, *Serviciile secrete ale României în războiul mondial (1939-1945)*. Cuvânt înainte de Gheorghe Buzatu. Indice general de Alexandrina Ioniță, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2010, p. 104.

¹⁶ Cristian Troncotă, *România și frontul secret (1859- 1945)*, Editura Elion, București, 2008, p. 247.

¹⁷ Referitor la activitatea S.S.I. pe parcursul anilor 1939-1947 a se vedea și Florin Pintilie, *Serviciul Special de Informații în perioada 1939-1947*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2003.

Biroul 2 Contrainformații din S. S. I., coordonat de locotenent colonel Gheorghe Petrescu și locotenent colonelul Ioan Catană, avea ca obiectiv coordonarea activității Birourilor Statistice Militare. Aproximativ la frontul de granițe România, după 1943, a impus înființarea unei structuri și la Iași. Aceasta avea ca responsabilitate verificarea informațiilor și contracararea acțiunilor armatelor sovietice.

Pe parcursul războiului, în structura Jandarmeriei a luat înființă un *Grup de poliție specială*. Grupul a colaborat pentru strângerea de informații cu S. S. I. Ion Antonescu a solicitat Jandarmeriei să fie instruiți la nivelul instituției un număr de cel puțin 300 de persoane care să conlucreze cu Marele Stat Major și S. S. I., pe frontul de est. Ca urmare a dispoziției primite, Inspectoratul General al Jandarmeriei a transmis către Inspectoratele Regionale de Jandarmi ordinul ca „pe tot parcursul războiului formațiunile de jandarmi teritoriale să fie în permanentă stare de luptă”¹⁸ Informațiile strânse din zona județelor Moldovei erau transmise Inspectoratului Regional de Jandarmi Iași pentru întocmirea Buletinelor Informativ, care, apoi, erau remise Inspectoratului General al Jandarmeriei. Directivele, ordinele și rezoluțiile emise de către Ion Antonescu erau transmise șefului serviciului, verbal sau în scris, prin intermediul secretarului general al Cabinetului Militar.

Pentru a se evita abuzurile funcționarilor Serviciului, pe durata războiului, s-a înființat, în baza *Legii pentru înființarea Serviciului Special de Informații*, o *Comisie pentru numiri și înaintări* și o *Comisie de disciplină*.

Rapoartele elaborate de autoritățile militare germane din cadrul Grupului de Armate Sud și S.S.I., în ziua de 22 iunie 1941, arătau că „patrurile noastre au trecut râul Prut între Galați și Iași fără să întâmpine rezistență”¹⁹, ocupând podurile din zonă. La 22 iunie 1941, Serviciul Special de Informații a elaborat mai multe Buletine Informativ referitoare la declanșarea războiului. Conform informărilor, radiourile din Germania au transmis pe parcursul întregii zile „Proclamația cancelarului Hitler”. Prin intermediul acesteia se anunța declanșarea războiului împotriva Rusiei. În proclamație se menționa că „U.R.S.S. a urmărit slăbirea Germaniei prin ocuparea Țărilor Baltice, Basarabiei, încălcări terestre și aeriene a teritoriului Germaniei și României”²⁰.

În urma hotărârilor luate de către Președinția Consiliului de Miniștri, teritoriul României, trebuia să fie împărțit încă din primele momente ale războiului, în zone de operațiuni militare. De la începutul campaniei din est, zona Moldovei a fost inclusă în cadrul zonei armatelor de operații. Din acest motiv, regulile care se aplicau posturilor de jandarmi erau cele existente în rândul armatelor de pe front.

Bombardamentele aliate asupra României au făcut obiectul mai multor lucrări²¹ Așa cum arăta istoricul Gheorghe Brătianu, România era „în atenția estului

¹⁸ Vasile Mihalache, *Istoria Jandarmeriei Române (1850- 2000)*, Editura Ministerului de Interne, București, 2000, p. 208.

¹⁹ Franz Halder, *Jurnal*. Versiunea românească Corina Grigore Pintilie, Editura Elit, București, 1998, p. 367.

²⁰ A. N. I.C., fond P. C. M.- Cabinetul Militar, dosar 341/1941, f. 143.

²¹ Istoriografia care face referire la bombardamentele aliate asupra României a avut mult timp o orientare unilaterală. Astfel, dacă atacurile declanșate de anglo-americani li s-a acordat un spațiu amplu având un efect major asupra mentalității epocii, cele sovietice nu au „beneficiat” de o atenție specială decât în ultima vreme, prin mai multe studii, dintre care pot fi amintite cele semnate de Viorel Gheorghe, *Județul*

(a U.R.S.S. – n.ns.) și vestului tot timpul”²², această situație accentuându-se odată cu declanșarea războiului din est, datorită poziției strategice și a resurselor economice de care dispunea statul român.

Unele zone din cuprinsul României, precum capitala țării și cu precădere orașele Ploiești, Pitești (localități cu industrie petrochimică), și cele aflate la granița cu U.R.S.S. au devenit ținte ale aviației sovietice. Problema parașutiștilor sovietici și a atacurilor aeriene preocupa în cea mai mare măsură și autoritățile germane din România interesate să păstreze intacte capacitățile de extracție și prelucrare a petrolului și a zonelor militare din apropierea granițelor. Astfel, Comandamentul 5 Teritorial transmitea, prin Ordinul Circular numărul 2717/1941, *Instrucțiunile date de Comandamentul Suprem al trupelor germane din România asupra comportării trupelor la apariția parașutiștilor și trupelor aerotransportate inamice*, prin care se stabileau măsurile obligatorii pentru contracararea acestora. La observarea lansării sau a aterizării parașutiștilor sau a trupelor aerotransportate, orice soldat trebuia să înceapă lupta contra lor și să raporteze imediat autorităților militare germane sau române, folosind consemnul „convorbire de aterizare aeriană radio urgență”, la care toate celelalte convorbiri erau întrerupte până la confirmarea mesajului de către autoritatea căreia îi era transmis. Orice autoritate era datoare să transmită imediat acest raport esalonului superior și, până la sosirea trupei destinate pentru acest scop, să înceapă să organizeze lupta fără cruțare contra inamicului prin utilizarea tuturor soldaților și trupelor aflate în apropierea locului de aterizare²³

De la începutul conflictului, U.R.S.S. a trimis parașutiști și agenți în spatele trupelor româno-germane, pentru a obține informații referitoare la transporturile militare efectuate de inamic, infrastructura zonei, principalele obiective cu rol economic și militar și despre zonele dens populate. Agenții sovietici aveau și sarcina identificării și fotografierii podurilor din zona de frontieră. Pentru a nu deveni suspecți grănicerilor, ei foloseau ca mijloc de transport căruțele. Dintr-o notă emisă de Serviciul Special de Informații, rezulta că sovieticii se infiltraseră în „zona comunei

Prahova 22 iunie-15 iulie 1941. Secvență din războiul aerian, în „Anuar”, Tom X, 2001, p.148-157; Idem, *Războiul aerian la Curbura Carpaților (1941-1942)*, în „Mousaios”, Tom VII, Buzău 2001, p. 259-282; Idem, *România sub bombele aviației sovietice (22 iunie -30 iunie 1941)*, în „Mousaios”, Tom VIII, Buzău 2001, pp. 400-475; Idem, *România sub bombele aviației sovietice 1 iulie 1941-august 1943*, în „Mousaios”, Tom IX, Buzău 2004, p.409-446; Aurel Pentelescu, *op.cit.*; Alexandru Alin Spănu, *Atacurile aeriene sovietice asupra României (22 iunie-16 octombrie 1941)*, în volumul *Omagiul istoricului Valeriu Florin Dobrinescu*, Coordonator Horia Dumitrescu, Editura Pallas, Focșani, 2003, pp. 547-559; Pentru mai multe detalii referitoare la rolul aviației în cel de al doilea război mondial a se vedea și lucrarea *World War II. Album*, Edited by Hall Buell, Tess Press, New York, 2002. Dintre lucrările de memorialistică ale unor participanți la acele evenimente pot fi menționate jurnalele unor personalități din viața politică și culturală din România: Raoul Bossy, *Jurnal (2 noiembrie 1940- 9 iulie 1964)*, Prefață de Florin Constantiniu, membru corespondent al Academiei Române. Ediție îngrijită de Ion Mamina, Editura Enciclopedică, București, 2001, Camil Demetrescu, *Note- Relatări*. Ediție îngrijită de Nicolae C. Nicolescu, Editura Enciclopedică, București, 2001; Constantin C. Giurescu, *Amintiri*. Ediție îngrijită de Dinu C. Giurescu, Editura All, București, 2000.

²²Apud, Constantin Hlihor, *Armata Roșie în România, adversar. aliat, ocupant (1940-1948)*, vol. I, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1996, p. 107.

²³ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Buzău , (în continuare D. J. A.N. Buzău), fond Legiunea de Jandarmi Buzău, dosar 11/1941, f. 132.

Popricani, cu ajutorul unui țăran pe nume Balios Vasile²⁴. Aceștia aveau ca misiune obținerea de informații despre armatele româno-germane din zonă. Prin infiltrarea spionilor și răspândirea de manifeste pe teritoriului României, sovieticii au urmărit influențarea populației cu privire la desfășurarea războiului. În aceste misiuni au folosit atât agenți ai serviciilor secrete, parașutiști, cât și simpatizanți ai comunismului din teritoriile ocupate în 1940. Mulți dintre ei au acționat chiar în zona Iași²⁵

Autoritățile de la Moscova trimiteau în misiune agenți de informații recrutați din toate straturile sociale. Viitorii agenți semnau documente de colaborare cu serviciile secrete sovietice. Fiecare spion avea obligația să alcătuiască dosare cu notele informative referitoare la obiectivele urmărite. Biroul Contrainformații din cadrul Marelui Cartier General a redactat o sinteză informativă referitoare la *Parașutiștii sovietici ca agenți de spionaj, sabotaj și terorism*, în care se preciza că „U.R.S.S. a folosit parașutiști pentru spionaj mai ales în ultima perioadă”²⁶. Agenții instruiți în cadrul unor școli speciale existente în Chișinău, Odessa și Tiraspol urmăreau să creeze panică în rândul populației. În materialul elaborat a fost prezentat și modul de acțiune al agenților, care fie se deplasau în același timp cu armatele de pe front, fie acționau în spatele armatelor româno - germane. S. S. I. menționa că de recrutarea agenților se ocupa *Conducerea Superioară a Propagandei din Armata Roșie*, care colabora cu celelalte instituții de spionaj din U.R.S.S. Autoritățile române au acționat pentru capturarea spionilor folosind reprezentanții Jandarmeriei, ai Marelui Stat Major și ai Serviciului Special de Informații. După cum se preciza într-o notă informativă a S. S. I., Legația Sovietică de la București era puternic implicată în acțiunile de spionaj. Un număr restrâns de membri ai Legației aveau ca sarcină identificarea punctelor de graniță mai puțin supravegheate de către autoritățile române, pentru a crea aici organizații comuniste. Conform S. S. I., Legația identificase locurile propice de trecere în nordul țării. Până la începutul anului 1941, sovieticii ar fi trecut peste 1.500 de revolvere calibru 7,65 mm și mitraliere Nagand. Armele au fost introduse în portierele mașinilor, în valizele diplomatice și chiar prin intermediul unor

²⁴ Cristian Troncoț, Alin Spănu, *Documente S. S. I. privind spațiul sovietic 22 august 1939- 23 august 1944*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2004, p. 151.

²⁵ Referința la lansarea parașutiștilor și efectuarea de spionaj de către sovietici pe parcursul celui de-al doilea război mondial vezi Viorel Gheorghe, Alexandru Gaiță, *Parașutarea spionilor sovietici și intrarea României în război*, în „Opinia”, Anul X, p.8; Viorel Gheorghe, *Acțiuni de spionaj în România în anii celui de-al doilea război mondial*, în volumul, „Omagiul istoricului Valeriu Florin Dobrinescu”, Coordonator Horia Dumitrescu, Editura Pallas, Focșani, 2003, pp. 502-515; Pavel Moraru, *România și bătălia informațiilor între Prut și Bug (1940- 1944)*, Editura Militară, București, 2011. În februarie 1941 au fost prinși doi spioni care acționau în zona județului Iași. Ei aveau asupra lor armamentul necesar și sumele de bani aferente desfășurării misiunii. Obiectivul lor era de a „afla unde se găesc unități militare germane și de a duce dincolo acte de ale ostașilor germani aflați în Moldova” A. N. I. C., P.C.M., dosar 164/1941, f. 2. În luna martie 1941, într-un raport, întocmit de Secția a 5 a din Marele Stat Major, intitulat *Doctrina și caracteristicile conducerii războiului în armata sovietică* se arăta că, „forța de atac era dată de grupele de parașutiști sau de partizani lansate în spatele frontului cu misiunea de a sprijini în mod efectiv armata operativă pentru a influența moralul populației și a trupelor combatante” Mioara Anton, *Propagandă și război. Campania din est (1941-1944)*, Editura Tritonic, București, 2004, p. 326.

²⁶ Cristian Troncoț, *Glorie și tragedii. Momente din istoria serviciilor de informații și contrainformații române pe frontul de est (1941-1944)*, Editura Nemira, București, 2003, p. 61 (în continuare *Glorie și tragedii*).

curieri cu destinații precise²⁷ Ca urmare a acestor evenimente, dar și a altora, la sugestia ministrului Afacerilor Externe și a lui Grigore Gafencu, ambasadorul României la Moscova, Generalul Ion Antonescu a dat ordin ca tot personalul „Legăției Sovietice din capitală să fie urmărit de aproape în toate deplasările [...] discret și cu tact”²⁸ În felul acesta, autoritățile române reacționau și la permanenta supraveghere a Legăției României de la Moscova, de către N.K.V.D. Ținte ale serviciilor secrete sovietice erau și ofițerii germani. Președinția Consiliului de Miniștri era informată în prima parte a anului 1941 că de la școala de teroriști din Chișinău au fost trimiși în România patru indivizi cu ordin precis de a comite asasinat asupra ofițerilor germani pentru a provoca tulburări²⁹ Direcția Generală a Poliției menționa și ea că membrii mișcării comuniste, originari din Moldova, primiseră ordinul să se întoarcă împreună cu refugiații din Basarabia în România, pentru a continua aici noua activitate în spatele frontului.

O notă informativă a S. S. I., referitoare la acțiunile subversive, arăta că se luase decizia, de către conducerea U.R.S.S., de a folosi echipe mici de spioni, recrutați din rândul locuitorilor Basarabiei, care să acționeze pe teritoriul României³⁰. Printre spionii infiltrați erau și femei, pe post de radiotelegrafist. Misiunea spionilor era atât de a culege date utile în stabilirea strategiilor militare, cât și de a acționa pentru distrugerea căilor ferate, a podurilor și a șoselelor. Un alt obiectiv urmărit în permanență a fost întreruperea comunicațiilor, prin distrugerea rețelelor telefonice. Marele Stat Major elaborase încă din martie 1941 un raport în care se menționa că sovieticii înțeleg să folosească pe scară largă agenți lansați în spatele frontului cu scopul de a produce panică în rândul populației³¹. În vederea capturării spionilor și a parașutiștilor sovietici, autoritățile române au acționat utilizând aviația și jandarmeria. Inspectoratul General al Jandarmeriei supraveghea, prin intermediul Jandarmeriei Teritoriale, activitatea elementelor subversive din interiorul țării, care puteau distruge

²⁷ D. J. A. N. Buzău, fond Poliția Oraș Buzău, dosar 21/1941, f. 34.

²⁸ *Ibidem*, f. 160.

²⁹ *Ibidem*, f. 117.

³⁰ Serviciile secrete românești pe parcursul anilor de război au prins mai mulți spioni veniți din Basarabia. Astfel încă din luna septembrie 1940 se raporta către Președinția Consiliului de Miniștri faptul că în zona râului Prut fusese prins de către Compania de Grăniceri Răducăneni –Iași basarabeanu Mihail Vidrașca. În cadrul interogatoriului la care a fost supus el „, a declarat că autoritățile sovietice din Basarabia l-au forțat să treacă în România pentru a culege informații referitoare la starea de spirit din armata română și din sânul populației civile, să afle amplasamentele trupelor de grăniceri și ale unităților militare românești de pe malul Prutului. Referitor la dispozitivul unităților sovietice din Basarabia, el a declarat că în fiecare sat de pe malul Prutului sovieticii aveau câte un pichet de grăniceri, fiecare cu un efectiv de 34-36 de soldați, dotat cu câte patru cai, doi câini și un camion cu capacitate de două tone; la Nisporeni se afla artileria antiaeriană motorizată, cu circa 30-40 de piese; la Vărzărești se mai aflau vro 20 de tancuri, foarte vechi, la Ungheeni sovieticii aveau un regiment de infanterie, cu o coloană de 60-70 de mașini. Trupele sovietice din apropierea hotarului româno- sovietic nu erau cantonate prin localități, ci prin corturi, pe câmp. Numai grănicerii erau cazați în case. Patrurile de frontieră erau duble: una alcătuită din poliția secretă(G.P.U.) și o patrulă formată din grăniceri. De la alte persoane venite din Basarabia s-a aflat că la Ungheeni ar fi existat peste 300 de tancuri și tanchete, camuflate la circa 300- 400 de metri în spatele malului stâng al fluviului” Apud Pavel Moraru, *România și bătălia informațiilor între Prut și Bug(1940-1944)*, Editura Militară, București, 2011, pp. 31-32.

³¹D. J. A. N. Buzău, fond Poliția Oraș Buzău, dosar 21/1941, f. 329.

sistemul feroviar și podurile sau luptau împotriva desantului aerian. Pentru capturarea parașutiștilor sovietici, s-au înființat 22 de companii de poliție zonală. Au fost concentrate, încă de la începutul anului 1941, 31 de companii și 8 plutoane de poliție, în subordinea Marilor Unități operative ale armatei. S-au mai mobilizat 12 batalioane operative de jandarmi și Regimentul de jandarmi pedestri. Aceștia din urmă aveau ca îndatorire reținerea militarilor găsiți izolați și supravegherea persoanelor civile care nu se legitimau.

Un rol important în prinderea spionilor și a persoanelor infiltrate pe teritoriul României îl avea și *Corpul Detectivilor*. Acesta făcea parte din structurile Poliției Române și avea ca obiectiv „supravegherea și urmărirea informativă a persoanelor ce periclitau siguranța statului, ordinea internă și integritatea statului, precum comuniști, emigranți ruși, agenți ai serviciilor secrete”³². Atât în preajma declanșării războiului, cât și pe parcursul desfășurării acestuia, S. S. I., în colaborare cu alte instituții cu rol informativ³³, elabora un *plan general de informații anual*. Planul putea fi modificat oricând de către conducerea Serviciului, în funcție de noile situații care apăreau atât pe front cât și pe plan intern.

Pentru eficientizarea acțiunilor s-a elaborat și un *plan de căutare a informațiilor*³⁴, care cuprindea date de ordin militar, în proporție de peste 80%. La întocmirea planului respectiv a colaborat personalul care aparținea Secției Informații a S. S. I., împreună cu reprezentanți ai Marelui Stat Major. În baza rezultatelor obținute se realiza așa-numitul *plan definitiv de informații*. Planul întocmit era mai apoi aprobat de conducerea Marelui Stat Major și transmis Serviciului Special de Informații pentru a fi pus în aplicare. Șeful *Secției Informații* din cadrul S. S. I. și conducerea Marelui Stat Major cunoșteau în detaliu planul, în baza căruia prezentau, constant, informări Mareșalului Antonescu. Astfel, se cunoștea exact activitatea armatelor sovietice. S. S. I. a colaborat și cu Ministerul Afacerilor Străine în vederea obținerii de informații de ordin militar, economic și politic, în preajma declanșării operațiunilor contra U.R.S.S.

Conform unor estimări realizate de către autoritățile române înainte de declanșarea conflictului, sovieticii ar fi dispus de peste 20.000 de parașutiști amatori³⁵, dar din rapoartele serviciilor speciale românești rezulta că aceștia nu fuseseră folosiți până în acel moment. Informațiile obținute erau transmise de către Marele Cartier General, urgent, unităților militare. Pentru a fi mai eficienți în prinderea spionilor și a parașutiștilor sovietici, reprezentanții statului român au hotărât, pe parcursul anului 1941, „înființarea, organizarea și funcționarea unităților de infanterie aeriană în cadrul aeronauticii militare”³⁶. Decretul lege, emis de mareșal, cu privire la infanteria

³² Vasile Bobocescu, *Istoria poliției române*, Editura Ministerului de Interne, București, 2000, p. 288.

³³ Pe parcursul războiului pe lângă informațiile oferite de către Serviciul Special de Informații un rol important în stângerea, prelucrarea și prezentarea sub forma unor sinteze informative adresate Președinției Consiliului de Miniștri îl mai aveau și Direcția Generală a Poliției și Jandarmeria Română.

³⁴ *Planul de Căutare a Informațiilor* se elabora având la bază problemele zonei respective. În plan se prevedeau atât mijloacele de punere în aplicare cât și rețeaua ce urma a fi folosită.

³⁵ Colonel Mircea Tănase, *Salt în istorie. Parașutiștii din România în anii celui de al doilea război mondial* Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2003, p. 74.

³⁶ *Ibidem*, p. 51.

aeriană, făcea referire la unități de parașutiști organizate pe companii, batalioane și regimente. În baza acestui decret, Subsecretariatul de Stat al Aerului, coordonat de Gheorghe Jienescu, a elaborat o *Notă studiu asupra posibilităților de formare a unui corp de parașutiști*. Despre adoptarea acestui model de organizare al aviației române, Marele Cartier General român aprecia că preluarea modelului german a dus la „câștigarea spațiului aerian, neutralizarea rezervelor strategice inamice, avantaje ce au deschis calea spre victorie”³⁷ Informațiile transmise de S. S. I. despre situația parașutiștilor sovietici menționau că în U.R.S.S. se acorda o mare atenție unităților de parașutiști și transporturilor aeriene, al căror număr crescuse. Autoritățile considerau că parașutiștii reprezentau o armă de elită, un grup de oameni care trebuie să aibă o pregătire militară de excepție și conștiința actului de sacrificiu³⁸.

Acțiunile desfășurate de spioni și cele ale brigăzilor de debarcare aeriană, folosite pe toată durata conflictului, au dus la eficientizarea atacurilor de pe frontul de est. Astfel de brigăzi au activat în zona graniței cu România, dar și în alte zone, precum Crimeea sau zona petroliferă din U.R.S.S. La începutul războiului, sovieticii acționau cu 11 brigăzi de debarcări aeriene. Unii dintre parașutiști fuseseră instruiți în cadrul școlilor existente la Erevan și Batumi.

Trebuie menționat și faptul că pe parcursul lunii august a anului 1941, la Moscova, au avut loc negocieri secrete între reprezentanții guvernului sovietic și cei ai Marii Britanii, referitoare la acțiunile comune de spionaj împotriva Germaniei și aliaților ei. În documentul semnat la 30 septembrie 1941 se prevedea printre altele că serviciile secrete ale celor două țări să își acorde asistență reciproc. *„Această asistență va include procurarea de documente, procurarea și introducerea de materiale și de stații de radio în teritoriile respective. Organizațiunile britanică și sovietică își vor acorda întreaga asistență pentru realizarea comunicațiilor. Autoritățile britanice și sovietice vor schimba orice informație care poate fi folosită în activitățile subversive. De asemenea, autoritățile britanice și sovietice vor face schimb de informații priviind dezvoltarea mijloacelor tehnice și a metodelor de sabotaj. Britanicii și sovieticii își vor acorda sprijin reciproc pentru stabilirea legăturilor cu structurile lor din zonă și pentru introducerea agenților lor în țările balcanice”*³⁹

Acțiunile aviației române aveau ca obiectiv contracararea operațiunilor aviației sovietice care vizau urmărirea mișcării trupelor germano-române în zona de graniță, depistarea obiectivelor strategice, ce fuseseră declanșate anterior chiar atacurilor de la 22 iunie 1941⁴⁰, efectuarea de bombardamente, răspândirea de

³⁷ Dr. Valeriu Avram, *Germanii în aeronautica română*, Editura Comunicator Impex, București, 2004 p. 188.

³⁸ Alin Spânu, *Parașutiștii sovietici în România. Grupa lansată în județul Iași la 24 iulie 1941*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, Anuarul Muzeului Județean “Ștefan cel Mare”, Vaslui, XXVIII- XXIX, vol. II, p. 222. (în continuare *Parașutiștii sovietici în România*).

³⁹ Maria Georgescu, Mihai Retegan, *S. S. I.-S. O. E. Jurnal politic (1941-1944)*, Editura Rao, București, 2007, pp. 207-208.

⁴⁰ Acțiuni de survolare a teritoriului românesc în preajma graniței avuseseră loc încă de la începutul anului. Postul de jandarmi Sculeni informa Prefectura Iași, în data de 22 ianuarie, că asupra comunei zburase, cu o zi înainte, un avion cu trei motoare de culoare cenușie și la aripi avea alb și roșu. Acesta a trecut pe deasupra satului Sculeni la o înălțime de 500-600 metri. Același avion a zburat și deasupra satului Frăsuleni, unde grănicerii români au tras cu armele asupra lui. Despre acțiunile aviației sovietice,

manifeste cu rol propagandistic etc. Conform planurilor tactice, elaborate de către autoritățile române, încă de la sfârșitul anului 1940, aviația militară română trebuia să răspundă unor execuții prompte și adaptate nevoilor, având în organica sa totalitatea elementelor necesare exercitării rolului ca armată de luptă principală⁴¹.

Prin documentul „*Instrucțiuni numărul 2000*”, elaborat de Statul Major al Aerului și de Subsecretariatul de Stat al Aerului, în 1941, aeronautica militară română a fost reorganizată, înființându-se două organe de coordonare și control: Comandamentul Apărării Antiaeriene a Teritoriului, care urma să se ocupe cu apărarea antiaeriană a obiectivelor militare și industriale de pe întreg teritoriu național, și Comandamentul Forțelor Aeriene. Aviația militară română acționa cu: *trei flotile de informații și bombardament ușor a câte două grupuri, iar fiecare grup avea trei escadrile a nouă avioane românești și trei escadrile de legătură, 1 corp aerian cu trei flotile de vânătoare a câte trei grupuri, fiecare grup avea trei escadrile a câte 12 avioane*⁴². Ea era susținută de artileria antiaeriană, compusă din patru brigăzi a câte două regimente, fiecare regiment având trei divizioane a câte 4-5 baterii de tunuri Vickers și Skoda, de 75 mm.

Subsecretariatul de Stat al Aerului și Ministerul de Interne au colaborat pentru stoparea infiltrării spionilor și a parașutiștilor străini. Posturile de jandarmi de pe raza județului au transmis către Jandarmeria Iași mai multe rapoarte referitoare la infiltrări ale spionilor, cum au fost cele din comuna Țuțora. Au existat și cazuri când unii locuitori ai comunelor de graniță ofereau adăpost și hrană spionilor, așa cum a fost în comuna Rediu Mitropolie, unde mai mulți localnici au fost arestați și acuzați de spionaj. Conform serviciilor românești de spionaj, autoritățile din U.R.S.S. își propuseseră să trimită, pe parcursul întregului an 1941, în România, peste 360 de parașutiști. O parte din aceștia urmau să activeze în zona de graniță a județului Iași. Autoritățile de la București au decis ca aceste știri să fie comparate cu informațiile din alte surse și exploatate⁴³. Pentru creșterea eficienței operative, I. G. J. trebuia să transmită Marelui Stat Major orice modificare apărută în cadrul Inspectoratelor Regionale de Jandarmi, pe parcursul desfășurării operațiunilor militare. La rândul său, Comandamentul General al Etapelor trebuia să permită jandarmilor, în momentul terminării operațiunilor militare, revenirea la atribuțiile avute anterior. Conform ordinilor primite de la Marele Stat Major, Comandamentul urma să înștiințeze Inspectoratul General al Jandarmeriei cu privire la îndeplinirea ordinelor.

Jandarmeria Iași menționa în cadrul unui raport din data de 18 iunie. În 17 iunie, a fost găsit de locuitori, pe câmp, în marginea satului Românești, un balon sondă de cauciuc, care avea atârnat un aparat de înregistrare. În material se arăta că în comuna Grajduri fusese descoperit de jandarmi un astfel de balon. Prin acțiunile întreprinse autoritățile sovietice au urmărit cunoașterea sistemului de apărare româno – german, amplasarea exactă a armatelor ce urmau să participe la război și dotarea acestora. În ziua de 14 iunie 1941 sovieticii infiltraseră grupe de spioni. O parte din aceștia au fost capturați în comuna Bosia, iar alții în orașul Pașcani. *Buletin Informativ transmis de către Inspectoratul de Jandarmi Iași în data de 18 iunie 1941 către Corpul 4 Teritorial Iași* Centru de Cercetare și Păstrare, fond, C4 Teritorial, dosar 1349, f.180.

⁴¹ Dr. Valeriu Avram, *op.cit.*, p. 185.

⁴² General Platon Chirnoagă, *Istoria politică și militară a războiului României contra Rusiei sovietice (22 iunie 1941 - 23 august 1944)*, Editura Fides, Iași, 1997, p. 113.

⁴³ A.N.I.C., fond P.C.M.-Cab. Militar, dosar 375/1941, f.189.

Personalul Inspectoratului Regional de Jandarmi avea de gestionat și situațiile în care securitatea populației civile era amenințată cu armamentul din cuiburi de mitraliere sovietice⁴⁴ rămase în zonă. Armamentul abandonat reprezenta un pericol pentru localnici și din cauza faptului că se puteau produce accidente în momentul utilizării necorespunzătoare. În vederea preîntâmpinării accidentelor provocate prin folosirea armamentului „descoperit”, autoritățile au cerut populației să încercuiască zona unde se afla armamentul și să anunțe cel mai apropiat post de jandarmi sau pe reprezentanții armatei.

Pentru supravegherea activității armatelor sovietice în zona Prutului și a Mării Negre, autoritățile germane au solicitat guvernului român instalarea a „două posturi de radio ascultare unul la Iași, altul în Constanța”⁴⁵. Cu toate acțiunile întreprinse, nu s-a putut evita infiltrarea spionilor și raidurile avioanelor sovietice. Autoritățile române au înaintat reprezentanților U.R.S.S. note de protest cu privire la violarea granițelor de către aviația sovietică. Guvernul României a hotărât luarea de măsuri de ordin militar, ca răspuns la aceste incursiuni. Ultimele mișcări ale trupelor române în zona de frontieră din Moldova nu au reprezentat altceva decât măsuri defensive din partea României la mișcările trupelor sovietice.

Acțiunile nu au fost recunoscute de Molotov, ministrul de Externe sovietic. Într-un discurs publicat în „Vocea Poporului”⁴⁶, acesta afirma că „însărcinat fiind de guvernul Uniunii Sovietice trebuie să declar că trupele noastre și aviația noastră nu și-a permis încălcarea granițelor în nici un punct. O minciună și o provocare este și declarația de azi a lui Hitler”⁴⁷. Referitor la atacurile declanșate asupra Iașului, în primele ore ale războiului, martori oculari menționau că acestea au fost de durată și intensitate mare, din zona Sărării putând fi observate flăcările exploziilor și ale tirurilor de artilerie care luminau orizontul. Noaptea, casele de pe dealul de dincolo de Țicău și Tătărași apăreau ca niște siluete negre. Uneori se vedeau sfărâmatuiri de case, de pământ și probabil de trupuri omenești⁴⁸.

Reconstituirea rolului și a locului județului Iași în cadrul evenimentelor militare din anii 1941 – 1944 nu ar fi fost posibilă fără a prezenta mai întâi situația militară a țării înainte de izbucnirea războiului. Conștienți fiind de acest fapt, am încercat să oferim celor interesați un succint tablou informațional al nivelului de pregătire a României înainte de declanșarea războiului.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

Arhive:

Arhivele Naționale Istorice Centrale,
fond P. C. M.- Cabinetul Militar.

⁴⁴ Idem., fond I. G. J., dosar 37/1941, f. 91.

⁴⁵ Cristian Troncotă, Alin Spănu, *op. cit.*, p. 127.

⁴⁶ „Vocea Poporului” a fost unul dintre cele mai răspândite manifeste de către sovietici în primele zile de război. Acest manifest era sub forma unui ziar și cuprindea textul în limba română a declarației lui Molotov, ministru de Externe sovietic, declarație făcută în data de 22 iunie.

⁴⁷ A. N. I. C., fond P. C. M.-Cab. Militar, dosar 341/1941, f. 291.

⁴⁸ Maria Golăescu, *op. cit.*, p. 12.

Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice.
fond 1727.
fond, C4 Teritorial.
Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Buzău,
fond Legiunea de Jandarmi Buzău.
fond Poliția Oraș Buzău.

Lucrări speciale și generale:

Alexander, Bevin, *Cum ar fi putut câștiga Hitler al doilea război mondial. Greșelile fatale care au condus la înfrângerea naziștilor*. Traducere de Lidia Grădinaru, Editura Lucman, București, 2003.

Anton, Mioara, *Propagandă și război. Campania din est(1941-1944)*, Editura Tritonic, București, 2004. Avram, Valeriu, *Germanii în aeronautica română*, Editura Comunicator Impex, București, 2004

Buzatu, Gheorghe, *Din istoria secretă a celui de al doilea război mondial*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, vol. II, Editura Enciclopedică, București, 1995.

Bobocescu, Vasile, *Istoria poliției române*, Editura Ministerului de Interne, București, 2000

Dan, Ioan *Procesul Mareșalului Ion Antonescu*. Ediție revizuită și îmbunătățită, Editura Lucman, București, 2005.

Dobrinescu, Valeriu, Florin; Constantin, Ion, *Basarabia în anii celui de al doilea război mondial 1939-1947*, Editura Institutului European, Iași, 1995.

Dușu, Alesandru; Retegan, Mihai *România în război.*, Editura Globus, București, 1995.

Giurcă, Ion, *Anul 1940. Drama României Mari*, Editura Pro Transilvania, București, 2000.

Halder, Franz, *Jurnal*. Versiunea românească Corina Grigore Pintilie, Editura Elit, București, 1998.

Haynes, Rebecca, *Politica României față de Germania între 1936 și 1940*, Editura Polirom, Iași, 2003.

Hillgruber, Andreas, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu. Relațiile germano-române(1938-1944)*, Editura Humanitas, București, 1994.

Oroian, Teofil; Nicolescu, Gheorghe, *Șefii Statului Major Român (1859- 2000)*, Editura Europa Nova, București, 2001.

Pentelescu, Aurel, *Aeronautica română pe frontul de est(22 iunie1941-23 august1944)*, Teză de doctorat, București, 1995.

Spânu, Alin, *Parașutiștii sovietici în România. Grupa lansată în județul Iași la 24 iulie 1941*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, Anuarul Muzeului Județean „Ștefan cel Mare”, Vaslui, XXVIII- XXIX, vol. II.

Tănase, Mircea, *Salt în istorie. Parașutiștii din România în anii celui de al doilea război mondial* Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2003.

Troncotă, Cristian; Spânu, Alin, *Documente S. S. I. privind spațiul sovietic 22 august 1939- 23 august 1944*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2004.

Troncotă, Cristian, *România și frontul secret (1859- 1945)*, Editura Elion, București, 2008.

Idem., *Glorie și tragedii. Momente din istoria serviciilor de informații și contrainformații române pe frontul de est(1941-1944)*, Editura Nemira, București, 2003

**PARAȘUȚIȘTI SOVIETICI ÎN ROMÂNIA.
ECHIPA LANSATĂ ÎN COMUNA I. C. BRĂȚIANU,
JUDEȚUL TULCEA (25/26 SEPTEMBRIE 1941)**

Alin SPĂNU*

Cuvinte cheie: parașuțiști sovietici, informații, criptologie, Bour, Tulcea
Keywords: soviet parachutists, intelligence, cryptography, Bour, Tulcea

Abstract:

In this context, the archives bring to light the interest and the objectives of the Soviet paratroops dislocated in the Romanian territory, as well as the authorities' efforts to locate and neutralize them.

Such a document presents the way in which was identified and neutralized the squad dislocated on September 25/26th 1941 in the I. C. Brățianu village, Tulcea County. There were also revealed interesting facts on the number of paratroops and the squads dislocated until then, as well as the tasks given at the beginning of the mission in Romania.

Utilizarea parașuțiștilor ca forță de șoc pentru cucerirea și menținerea unui obiectiv strategic sau cu misiuni de cercetare-diversiune, spionaj, sabotaj și terorism a fost inițiată de URSS la mijlocul anilor '30. Dezvoltarea acestei arme a făcut ca imediat după declanșarea ostilităților dintre Germania și URSS (22 iunie 1941), aceasta din urmă a reacționat rapid prin trimiterea de parașuțiști în spatele liniilor inamice. În spațiul românesc au fost lansate mai multe grupe aeropurtate sovietice, iar misiunea și acțiunile acestora, neutralizarea de către jandarmi sau unități militare și exploatarea informativă a celor capturați de către structurile contrainformative au fost analizate în mai multe lucrări¹ și studii de specialitate². Cum linia frontului a fost, în primă fază, pe Prut și se deplasa spre Nistru, comandamentul Armatei Roșii a decis ca parașuțiștii să fie lansați în zona Moldovei și în Dobrogea. Cazul de față este unul atipic, în primul rând pentru că echipele de parașuțiști nu au fost lansate acolo unde s-a

* Dr., Centrul de Studii Euro-Atlantice, București

¹ Pentru mai multe detalii, a se consulta: Vasile Soare, *Forțele speciale. Comandouri aeropurtate în acțiune*, Editura Ziuva, București, 2002; Mircea Tănase, *Trupele aeropurtate în cel de-Al Doilea Război Mondial*, Editura Militară, București, 2006; idem, *Eroi ai nimănui. Agenți parașutați în România în timpul și după cel de-Al Doilea Război Mondial*, Editura Militară, București, 2010.

² Pentru mai multe detalii, a se consulta: Alin Spănu, *Parașuțiști sovietici în Moldova la începutul celui de-Al Doilea Război Mondial*, în *Acta Moldaviae Meridionalis XXV-XXVII* (Anuarul Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui; redactori: Ioan Mancaș, Laurențiu Chiriac, Viorica Zgutta), vol. I, Editura Fundației Academice Axis, Vaslui, 2007, p. 447-451; idem, *Parașuțiștii sovietici în România. Grupa lansată în județul Iași la 24 iulie 1941*, în *Acta Moldaviae Meridionalis XXVIII-XXIX* (redactori: Constantin Popescu, Ioan Mancaș, Viorica Zgutta), vol. II, Vaslui, 2007-2008, p. 222-227; idem, *Parașuțiști sovietici în România. Grupa lansată în comuna Popești, județul Iași (24/25 iulie 1941)*, în *Acta Moldaviae Meridionalis XXXII* (redactor Laurențiu Chiriac), vol. I, Vaslui, 2011, p. 388-392.

stabilit, iar în al doilea rând pentru că membrii componenți, majoritatea români basarabeni, au ales să se predea autorităților române.

În noaptea de 25/26 septembrie 1941 un avion sovietic a lansat doi parașutiști în zona comunei I. C. Brătianu din județul Tulcea. Aceștia – Vasile Bour și Nicolae Iarcov –, după ce au ajuns cu bine pe pământ, s-au predat postului de jandarmi din localitate, care i-a înaintat spre exploatare eșalonului contrainformativ al Serviciului Special de Informații (SSI). În aceeași perioadă alți doi parașutiști sovietici – Boris Cojocaru și Petre Sânov – s-au predat autorităților din orașul Reni, județul Ismail, după ce fuseseră lansați la Giurgiulești. Cei patru făceau parte dintr-o grupă, ca multe altele, care au fost instruite și trimise de Armata Roșie în România începând cu 22 iunie 1941, cu misiuni subversive, însă cu rezultate modeste.

În urma exploatării informative efectuate de către ofițerii SSI au fost identificate o serie de date de interes, care au fost grupate într-un chestionar (Anexa). Parașutiștii au fost interogați și au răspuns despre următoarele probleme de interes: cum au fost recrutați, ce instruire au primit și în ce localități, ce misiuni li s-au trasat, cum a fost organizată grupa ș.a.

Vasile Bour (n. 7 februarie 1905 în comuna Hâncești, județul Lăpușna) a efectuat stagiul militar în Regimentul de Gardă „Mihai Viteazu” și a fost surprins de evenimentele din vara anului 1940 concentrat la Regimentul 15 Dorobanți din Piatra-Neamț. A cerut concediu pentru a-și repatria familia din Basarabia, însă o dată ajuns dincolo de Prut autoritățile sovietice nu i-au mai îngăduit reîntoarcerea „pe motivul că era basarabean de origine”³. La 5 iulie 1941 a fost mobilizat în Armata Roșie și trimis în orașul Pervomaisk din Ucraina, unde a fost recrutat de căpitanul Voloșin, împreună cu alții și imbarcat către Voznesensk.

Nicolae Iarcov (n. 15 decembrie 1921 în Tighina), etnic rus, a efectuat stagiul militar la Regimentul de Geniu Aeronautic din București, iar după ocuparea Basarabiei de sovietici a fost numit inspector al sportului pe lângă Primăria Chișinău, cu misiunea de a organiza cercuri sportive. La 5 iulie 1941 a fost mobilizat și trimis la Pervomaisk, unde a fost recrutat și expedit la Voznesensk de același căpitan Voloșin. Aici au aflat cei doi că vor fi pregătiți ca parașutiști pentru Armata Roșie. Au efectuat instruirea specifică în Voznesensk, Ghirsofca, Sefeanko și Marenka, realizând 5 salturi cu parașuta de la 800 – 1000 metri și trageri cu diferite tipuri de arme, utilizarea aparatelor de emisie-recepție etc. Misiunea principală a celor doi în spațiul românesc era una informativă: să se stabilească în București și să transmită date despre mișcările de trupe româno-germane, orarul și traseul trenurilor militare, identificarea stabilimentelor militare și a obiectivelor camuflate.

Cei doi făceau parte dintr-o grupă de șapte parașutiști, care trebuiau lansați în trei zone distincte: Gheorghe Besedin, Serghei Besedin și Mihai Sizov în regiunea Broasca – Revaca (județul Lăpușna), Boris Cojocaru și Petre Sânov în regiunea Brașov, Vasile Bour și Nicolae Iarcov în București. În noaptea de 25/26 septembrie 1941 toți cei șapte au fost imbarcați într-un avion Douglas 99, care i-a lansat pe primii trei în zona stabilită, însă din cauza tirurilor apărării antiaeriene pilotul a decis ca cele două echipe să fie lansate în regiunea Dunării de Jos, la Giurgiulești, respectiv comuna

³ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Colecția 50, dosar 7696, f. 138.

I. C. Brătianu. Prima echipă a fost arestată imediat după aterizare, iar celelalte s-au predat de bună voie autorităților române.

Cojocarul și Sânov au avut același traseu ca și tandemul Bour – Iarcov, fiind mobilizați, trimiși la Pervomaisk și recrutați de căpitanul Voloșin pentru a deveni parașutiști. Printre misiunile informative primite de aceștia s-au numărat: date despre fabricarea avioanelor și tunurilor în regiunea Brașov, identificarea obiectivelor militare camuflate, obținerea de hărți cu dispozitivul trupelor române pe front etc.

Un aspect extrem de important al analizei SSI a fost și explicarea modului în care serviciul de informații sovietic practica cifrarea și descifrarea radiogramelor. Ofițerii SSI au cercetat aparatele de emisie-recepție și carnetele de coduri ale celor două echipe, obținând date extrem de interesante: modul de realizare a cifrării unei radiograme, cum se face cifrarea, cum se formează gama, cum se descifrează o radiogramă ș.a.

Împreună cu datele obținute din exploatarea informativă a altor grupe de parașutiști sovietici, trimiși în România cu misiuni de spionaj, sabotaj sau terorism, structurile contrainformative naționale au reușit să «descifreze» modul de trimitere și acțiune al acestora și, în același timp, să ia măsurile cele mai eficiente pentru combaterea și/sau limitarea pagubelor umane și materiale.

Anexă

S.S.I.

19 noiembrie 1941

Notă

În noaptea de 25/26 septembrie a.c. au fost lansați în apropierea comunei I.C. Brătianu (județul Tulcea) parașutiștii sovietici Bour Vasile și Iarcov Nicolae cu misiuni informative și partea serviciului de spionaj sovietic. Predându-se postului de jandarmi din comuna menționată și apoi fiind înaintați și acestui Serviciu, din cercetările făcute au rezultat următoarele:

***Bour Vasile**, născut la 7 februarie 1905 în comuna Hâncești (județul Lăpușna), de origine etnică română și cetățenie sovietică, cu stagiul militar satisfăcut în Regimentul de Gardă „Mihai Viteazu” cu clasa anului 1927, de profesie plugar, a avut ultimul domiciliu în comuna Burlești (județul Lăpușna). Evenimentele din vara anului 1940 l-au găsit concentrat la Regimentul 15 Dorobanți din Piatra-Neamț, de unde declară că în luna august același an a obținut concediu pentru a se duce în Basarabia și a-și repatria familia. Ajuns aici autoritățile sovietice nu i-au mai îngăduit întoarcerea în România, pe motivul că era basarabean de origine. Rămas sub ocupația sovietică a intrat ca paznic de noapte la parcul Carol din Chișinău. La data de 5 iulie 1941 a fost mobilizat în armata sovietică și îndrumat în orașul Pervomaisk (Ucraina).*

***Iarcov Nicolae** zis Almazo, născut la 15 decembrie 1921 în Tighina, de origine etnică rusă și cetățenie sovietică, de meserie lăcătuș, a avut ultimul domiciliu în Chișinău, str. Muncești nr. 8. În momentul cedării Basarabiei numitul era concentrat la Regimentul de Geniu Aeronautic din București. La data de 20 iulie 1940 a plecat la Chișinău, unde a fost numit inspectorul sportului de pe lângă Primărie, cu*

misiunea de a organiza cercuri sportive la oraș. După trei luni de serviciu, fiind concediat, a intrat ca secretar la depoul căilor ferate din Chișinău. La data de 5 iulie 1941 a fost mobilizat și trimis în orașul Pervomaisk (Ucraina).

Cum au fost recrutați

În timp ce se găseau cantonați în orașul Pervomaisk împreună cu alți mobilizați sovietici, a venit în cantonament căpitanul Voloșin care i-a întrebat cine vrea să se înscrie pentru lucru. Deoarece s-au oferit toți, căpitanul Voloșin a ales numai câțiva dintre mobilizați, printre care se aflau și aceștia. După ce și-au făcut autobiografia au fost fotografiați și apoi transportați cu un autocamion în orașul Voznesensk, unde au aflat că vor fi pregătiți ca parașutiști.

Cum instrucție au primit

Instrucția necesară au primit-o în centrele de pregătire ale parașutiștilor de la Voznesensk, Ghirsofca, Sefeanko și Marenka, unde au învățat:

- tragerea cu arma și pistolul;
- descrierea și manevrarea parașutei, făcând de asemenea și cinci lansări cu parașuta de la înălțimile de 800, 900 și 1000 metri.

Iarcov Nicolae a mai urmat și o școală de radiotelegrafiști la Voznesensk și Marenka cu locotenent Kozlovski.

Ce misiune au primit

Terminând instructajul necesar numiții au primit misiunea să se stabilească în orașul București (în apropierea căruia trebuiau lansați), unde Bour Vasile urma să culeagă informații în legătură cu:

- mișcările de trupe române și germane ce se fac în oraș;
- orele fixate de plecare a trenurilor cu oameni și materiale de război;
- modelul, cantitatea și seria tunurilor ce se fabrică în București, direcția unde vor fi transportate și în ce măsură;
- locurile în oraș unde se află obiective militare camuflate și anume: fabrici de armament, depozite de muniții, hangare de avioane și parcuri de tancuri;
- pagubele cauzate obiectivelor militare de bombardamentele sovietice.

Toate informațiile culese de Bour Vasile trebuiau transmise prin t.f.f. la Moscova de către Iarcov Nicolae. Aparatul de radio-emisie [trebuia] să-l camufleze, inițial, la numita Eufrosina Russo domiciliată în București, str. Popa Tatu nr. 2, nașa lui Iarcov Nicolae, iar între timp Bour Vasile să găsească o cameră, de preferință într-un cartier comercial, unde să fie instalat definitiv. Prima transmisie [trebuie] să fie făcută la Moscova în ziua de 1 octombrie a.c.

Pentru a li se trimite bani Bour Vasile să aștepte în ziua de 5 sau 25 a lunii decembrie a.c. pe o bancă în grădina Cișmigiu cu un ziar în buzunarul stâng având antetul vizibil, când va veni o persoană pe care o va recunoaște după parola „Parcă te-aș cunoaște pe dumneata de la Iași!”, la care el va trebui să răspundă „Parcă te-aș cunoaște și eu tot de la Iași!”

Cum au fost echipați

Pentru executarea misiunii numiții au primit următorul echipament și material: două costume de haine civile, două parașute, un aparat de radio-emisie, un aparat de radio-recepție, șase lămpi metalice, șapte lămpi mari, șase lămpi mici, două

lămpi metalice lungi pentru recepție, una lanternă de buzunar, certificate de reformă pe numele Iarcov Nicolae și Bour Vasile și suma de 142.000 lei, 390 Reichsmark și 50 Pfening.

Cum a fost organizată grupa

Numiții făceau parte dintr-o grupă compusă din șapte parașutiști, care au fost, însă, lansați în trei serii și în puncte deosebite:

- seria întâi se compunea din parașutiștii Besedin Gheorghe, Besedin Serghei și Sizov Mihai, care trebuiau lansați în regiunea Broasca – Revaca (județul Lăpușna), arestați de Serviciul nostru;

- seria a doua, alcătuită din numiții Cojocarul Boris și Sănov Petre, care trebuiau azvârliți (sic!) în regiunea Brașovului;

- seria a treia, formată din parașutiștii sovietici Iarcov Nicolae și Bour Vasile, care urmau să fie lansați în regiunea Bucureștiului.

Toți parașutiștii menționați au fost arestați.

Modul de comportare după aterizare

Ajunși pe pământ numiții trebuiau să îngroape parașutele și apoi să încerce executarea misiunii. Dacă vor fi prinși să primească mai bine moartea decât să destăimuiască misiunea încredințată.

Cum au fost prinși

În noaptea de 25/26 septembrie a.c. au fost urcați într-un avion Douglas 99 și lansați, din cauza tirului artileriei antiaeriene care a silit pilotul să îndepărteze avionul din zona periculoasă, în vecinătatea comunei I. C. Brătianu (județul Tulcea). A doua zi s-au predat postului de jandarmi din comuna menționată.

Tot în aceeași noapte au fost lansați în apropierea satului Giurgiulești (județul Ismail) parașutiștii sovietici Cojocarul Boris și Sănov Petre, de asemenea cu misiuni de spionaj din partea serviciului de spionaj sovietic. Predându-se autorităților militare din Reni (județul Ismail) și apoi fiind înaintați și Serviciului nostru, din cercetările făcute au rezultat următoarele:

Cojocarul A. Boris, născut la 23 aprilie 1918 în Chișinău, de origine etnică rusă și cetățenie sovietică, bacalaureat al Liceului Comercial din Chișinău, cu stagiul militar nesatisfăcut, de profesie contabil, a avut ultimul domiciliu în Chișinău, str. Bogdan Petriceico-Hașdeu nr. 24.

Sănov Petre, născut la 22 ianuarie 1921 în Chișinău, de origine etnică rusă și cetățenie sovietică, absolvent a trei clase industriale, a avut ultimul domiciliu în Chișinău, str. Regele Ferdinand nr. 7.

Cum au fost recrutați

La data de 5 iulie 1941 numiții au fost chemați urgent printr-un ordin la biroul de mobilizare, situat în localul Școlii primare nr. 11 din Chișinău, str. Haralambie, unde după ce li s-au ridicat toate actele aflate asupra lor au fost îndreptați, împreună cu alți mobilizați basarabeni, în orașul Pervomaisk. În timp ce se găseau cantonați aici a venit căpitanul Voloșin care, la cererea lor, i-a ales și pe ei pentru a fi pregătiți ca parașutiști.

Ce instrucție au primit

Pentru instrucția necesară au fost trimiși succesiv la centrele de pregătire ale parașutiștilor de la Voznesensk, Ghirsofca și Marenka unde au învățat: descrierea și manipularea parașutei; tragerea cu arma și pistolul; orientarea cu harta și busola. Cojocaru Boris a mai urmat, în plus, și o școală de radiotelegrafiști pe care a început-o în orașul Voznesensk și a desăvârșit-o la Marenka.

Ce misiune au primit

După terminarea instrucției necesare, numiții au primit următoarea misiune: să se stabilească în orașul Brașov (în apropierea căruia trebuiau lansati și pe care numitul Sânov Petre îl cunoștea din vremea când lucrase la Fabrica „Astra”), unde Sânov Petre urma să culeagă informații în legătură cu:

- mișcările de trupe române și germane ce se fac în orașul Brașov;
- orele fixate de plecare a trenurilor cu oameni și material de război;
- felul, cantitatea și seria avioanelor ce se fabrică în Brașov;
- modelul, cantitatea și seria tunurilor ce se fabrică în Brașov, direcția unde vor fi transportate și în ce proporție;

- locurile unde se află obiective militare camuflate în oraș și anume: fabricile de armament, depozitele de muniții, hangare de avioane și parcuri de tancuri; pagubele cauzate obiectivelor militare de bombardamentele avioanelor sovietice;

- să se împrietenească cu vreun funcționar civil de la fabricile militare locale pentru a putea cumpăra o hartă cu dispozitivul trupelor române de pe frontul sovietic. În cazul când ar găsi acest funcționar, care ar putea să-i procure harta cerută, să-i ofere orice sumă de bani pretinsă, iar dacă îi va mai trebui să comunice prin [aparatură] tff de ce sumă mai are nevoie pentru a-i trimite prin agenții de legătură.

Toate informațiile culese de Sânov Petre trebuiau transmise prin [aparatură] tff la Moscova de către Cojocaru Boris.

Cum au fost echipați și înarmați

În vederea echipării misiunii date au primit următoarele: două costume de haine civile, două parașute, două cuțite, un aparat tff Cek-4, suma de 120.000 lei, 300 mărci germane și certificatele medicale de reformă false, pentru a justifica situația militară și a se legitima la nevoie.

Cum au fost prinși

În noaptea de 25/26 septembrie a.c. au fost urcați într-un avion Douglas care a decolat de pe aerodromul Krasnogorki și lansati în apropierea satului Giurgiuilești (județul Ismail). Ajungând pe pământ au rămas la locul de cădere până la ziuă, când s-au regăsit și apoi au plecat către sat, unde au aflat de la o femeie că orașul cel mai apropiat este Reni. Îndreptându-se către această localitate, la podul de peste Prut au cerut să fie duși comandantului militar al unității din partea locului, căruia i-au făcut cunoscută situația lor.

Modul de transmitere a unei radiograme

A. Cifrarea radiogramei

Pentru cifrarea radiogramei aveau nevoie de un cifru și de o cheie.

1. Cifrul întrebuințat de acest grup de parașutiști este următorul:

$A=4$	$L=59$	$P=50$	$\text{\textit{Șei}}=98$
$B=56$	$I=7$	$R=51$	$F=93$
$V=3$	$K=54$	$S=7$	$H=94$
$G=57$	$L=90$	$T=8$	$\text{\textit{Ț}}=95$
$D=53$	$M=91$	$U=52$	$\text{\textit{Ă}}=01$
$Ie=6$	$N=92$	$Ci=96$	$bl=02$
$J=58$	$O=2$	$S=97$	$E=03$
$Iu=04$	$Ia=05$	$. =06$	$, =07$

2. Cheia dată și care variază după agent este formată din trei rânduri de cifre, după cum urmează:

a	1.2.3.4.5.6.7.8.9.0
b	1.9.1.8.2.4.8.9.3.7
c	7.3.9.8.4.2.8.1.9.1

Primul rând este format din cifre de la 1 la 0, cifra 10 se scrie însă numai cu 0. Rândul al doilea este format din cifre cunoscute și de cel care transmite și de cel care recepționează. De obicei el este alcătuit din anumite date de stare civilă ale agentului, cunoscute și celui care recepționează. În cazul nostru rândul este format din datele de stare civilă ale transmiiătorului: 1918 este anul nașterii sale, 24.08 este data nașterii copilului său și 937 este parte din anul căsătoriei sale (1937). Rândul al treilea este inversul rândului doi.

Cum se face cifrarea

Presupunem că vrem să transmitem următoarele: „eu sunt sănătos”. Pentru a se face cifrarea formăm o gamă de cifre în care introducem o cheie. Pentru aceasta luăm un număr arbitrar, compus din cinci cifre, de pildă 63247. Cu ajutorul celor trei rânduri ale cheii formăm două grupe a cinci cifre fiecare și anume: luăm prima cifră a numărului ales din memorie – 63247 –, adică cifra 6 și ne uităm unde se află în primul rând al cheii. După ce am găsit-o vedem ce numere se află vertical sub ea și găsim cifrele 4 și 2, care sunt primele din cele două grupe ce vom forma. Exemplu:

a	1.2.3.4.5.6.7.8.9.0
b	1.9.1.8.2.4.8.9.3.7
c	7.3.9.8.4.2.8.1.9.1

Tot așa procedăm și cu celelalte patru cifre ale numărului ales din memorie – 63427 – și formăm două grupe noi - 41988 și 29388 - cu ajutorul cărora se formează gama.

Cum formăm gama

Scriem grupa luată din memorie (63247) și sub ea prima grupă, adică 41988 și lângă ea a doua grupă aflată, 29388. Apoi tragem linie și adunăm cele două grupe din stânga, iar rezultatul îl scriem în dreapta sub a doua grupă aflată:

63247

41988 – 29388

04125

Observație: adunarea se face fără să se țină seama de zeci.

După aceea adunăm din nou, de astă dată grupele din dreapta, iar rezultatul obținut îl punem în stânga:

63247

41988 – 29388

23403 04125

Adunăm acum ultimele două grupe din stânga și rezultatul obținut îl punem sub ultima grupă din dreapta:

63247

41988 – 29388

23403 04125

68406 64387

Procedăm mai departe așa până când formăm atâta grupe câte grupe ne-au ieșit din înlocuirea literelor din textul de transmis prin corespondențele în numere din cifru. În numărătoarea grupelor pe care vrem să le formăm întră numai grupele aflate sub linie. Numai ele constituie gama. Odată gama formată putem trece la cifrare.

Cifrarea

Avem de transmis – după cum am arătat – propoziția: „Eu sunt sănătos”

Facem cifrarea:

E U S U N T S Ă N Ă T O S
6 5 2 7 5 2 9 2 8 7 4 9 2 4 8 2 7

Numerele obținute le despărțim în grupe de cinci, ultima grupă dacă nu este completă o completăm cu cifra zero. Prin cifrarea propoziției „eu sunt sănătos” am obținut patru grupe: 65275, 29267, 49248, 27060. Pentru transmiterea ei mai cifrăm o dată cu ajutorul grupelor din gamă în care a fost introdusă cheia.

Cum procedăm

Ne folosim de grupele din gamă obținute. Luăm prima și a doua grupă din propoziția cifrată și sub ele așezăm primele două grupe din gamă și adunăm:

65275 – 29287 – grupe din text23403 – 04125 – cifrat

88678 – 23302 – grupe din gamă

Luăm apoi grupa a treia și a patra din propoziția cifrată și sub ele așezăm următoarele două grupe din gamă și adunăm:

49248 – 27060+

68406 – 64381

07644 – 81341

Am obținut astfel patru noi grupe: 88678, 23302, 07644, 81341.

Observație: pentru a se putea ști la descifrare care este numărul arbitrar care a fost introdus la formarea gamei se ia din grupele 23302 – 07644, se formează o grupă nouă prin adunarea numărului arbitrar cu grupa a doua din textul gata cifrat (63247 – numărul arbitrar și 23302 – grupa a doua). Vom căpăta numărul 86549,

care se va introduce în textul gata de transcris ca a treia grupă. Vom avea următoarele grupe de transcris: 88678, 23302, 86549, 07644, 81341.

B. Descifrarea radiogramei

Presupunem că am primit radiograma: 88678, 23302, 86549, 07644, 81341.

Pentru descifrare va trebui știut din memorie grupa arbitrară cu care s-a format gama.

Cum procedăm

Am stabilit cu corespondentul nostru ca locul grupei în formarea căreia a intrat numărul arbitrar să fie al treilea în radiogramă introdusă – după control – atât la început cât și la sfârșitul mesajului, grupă ce a fost primită prin adunarea acestui număr cu grupa a doua pentru cazul așezării la început și adunată cu penultima în așezarea grupei la sfârșit. În cazul nostru grupa a treia este 86549, iar grupa a doua de la început – 23302.

Observație: la descifrarea radiogramei facem operația aritmetică inversă cifrării ei, adică scăderea fără a ține seama de zeci:

86549-

23302

63247, care este numărul arbitrar.

După ce am aflat numărul, pentru aflarea gamei ce am format luăm cele trei rânduri de numere ce ne constituiau cheia.

a	1.2.3.4.5.6.7.8.9.0
b	1.9.1.8.2.4.8.9.3.7
c	7.3.9.8.4.2.8.1.9.1

Luăm prima cifră din numărul arbitrar (63247), adică 6 și vedem unde se află în primul rând și ce numere se găsesc sub el, vertical: găsim 4 și 2. Așa procedăm și cu celelalte și găsim grupele 41988 și 29388, pe care le scriem dedesubt și la dreapta numărului arbitrar. Apoi, ca și la cifre, se adună grupele două câte două, obținând și căpătând o nouă serie de grupe din care alegem atâtea câte grupe avem în mesajul primit, mai puțin cele introduse la început și sfârșit pentru aflarea numărului arbitrar. Cu aceste grupe am format gama din care vom scădea grupele din radiogramă:

88678 – 23302 – 07644 – 81341-

23403 – 04125 – 68406 – 64381

65275 – 29287 – 49248 – 27060

Obținem astfel o serie de grupe care reprezintă literele din cifru. Căutăm în cifru și vedem cărei litere îi corespund cifrele din seria de grupe obținute. Avem astfel mesajul descifrat „eu sunt sănătos”

Pentru faptele stabilite în sarcina lor, numiții Bour Vasile, Iarcov Nicolae, Cojocarul Boris și Sânov Petre au fost trimiși în judecata Curții Marțiale a Comandamentului Militar al Capitalei.

(Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Colecția 50, dosar 7696, f. 138-

151)

70 DE ANI DE LA LUPTELE ARMATEI ROMÂNE LA COTUL DONULUI ȘI ÎN STEPĂ KALMUCĂ

Marius RĂDULESCU*

Cuvinte cheie: blindaj, tun antitanc, tanc, manevră, motorizat, asalt.

Keywords: armor, anti-tank gun, tank, maneuver, motorized, assault.

Abstract

About 70-years passed away from the defensive WW-2 battle of the Axis armies, between the Romanian 3rd and 4th Armies, and Soviet ones, that are developed near Stalingrad city (today Volgograd). For the Romanian troops it is known as the Don-river bend battle. Many false idea about the Red Army, Axis ally and generally the war in Russia falls with this occasion. After so many years remains only the pain of our ancestors, Soviets, Germans, Romanians, Hungarians, Italians and others, who fought for doctrines that time has rejected. The present work-paper try to synthetically presents situations, causes and consequences regarding the Romanian participation in this huge battle and to extract some generally lessons from the dramatically situations of that cold winter of the Eastern front.

INTRODUCERE

Din 22 iunie 1941 până în 23 august 1944, România a luptat alături de aliata sa Germania împotriva Uniunii Sovietice. Ceea ce pornise ca o luptă cu scop definit și limitat (eliberarea regiunilor din Moldova ocupate de sovietici în urma ultimatumului din 1940) s-a transformat, sub impulsul implacabil al amplitudinii conflictului, într-o participare qvasicompletă la efortul de război al celui de-al III-lea Reich, dincolo de țelurile naționale și mult peste posibilitățile date de resursele și pregătirea noastră ca națiune și ca stat. Bătălia de la Cotul Donului, din iarna anului 1942, a însemnat relevarea în masă a acestei situații dramatice, care avea să aducă România în pragul colapsului, doi ani mai târziu.

SITUAȚIA GENERALĂ A FRONTULUI LA ÎNCEPUTUL OFENSIVEI SOVIETICE

Toată vara lui 1942, Germania încercase să cucerească orașul Stalingrad, pe Volga. Alături de importanța sa strategică și economică, acesta prezenta și o sensibilitate de imagine pentru sovietici, purtând numele conducătorului lor. Înspre oraș se înghesuieră cele mai bune unități germane și majoritatea mijloacelor lor blindate, flancurile, în special cel de nord întins exagerat, rămânând să fie asigurate de mari unități aliate, române, italiene și maghiare.

* Dr. ing., Electromecanica Ploiești

Grupul de Armate „B” cuprindea Armatele 6 și 4 blindată Germane, Armatele 3 și 4 Române, Armata 8 Italiană, Armata 2 Maghiară, Regimentul Croat, Flota 4 aeriană Germană, Corpul aerian Român, în total 50 de divizii cu 1.011.500 militari – din care 230.872 români, 10.290 tunuri și aruncătoare, 675 tancuri și autotunuri, 1216 avioane¹.

Operația ofensivă sovietică (nume de cod „Uranus”), a fost minuțios pregătită, având în vedere specificul terenului și particularitățile adversarului.

Scopul viza încercuirea grupării germane de la Stalingrad axată în jurul Armatei a 6-a Germană, stabilirea unui perimetru exterior defensiv al încercuirii, fragmentarea și distrugerea forțelor astfel blocate între Volga, Don și Stepa Kalmucă.

Dispozitivul strategic sovietic era bazat pe 11 armate de arme întrunite și 4 armate aeriene, grupate astfel:

- Fontul de Sud-Vest - Armatele 5 tancuri, 21 și 2 Gardă
- Frontul Stalingrad - Armatele 62, 64, 57, 51 și 28
- Frontul Don - Armatele 65, 24 și 66
- Armatele 8, 16, 2 și 17 aeriene

Armatele sovietice dispuneau de un efectiv de 1.103.000 militari în 80 divizii de infanterie,

19 brigăzi independente, 51 brigăzi blindate, 7 divizii de cavalerie, 13.541 tunuri și aruncătoare (din care 1.250 aruncătoare Katiusha), 894 tancuri și autotunuri, 1.115 avioane.

Un timp s-a vehiculat totalul de 1463 tancuri și autotunuri și 1.350 avioane, dar cercetările recente arată că în ansamblu, raportul de forțe era sensibil egal.

Raportul general de forțe dintre Armata Roșie și armatele Axei

Categorie	Sovietici	Axa
Infanterie	1.103.000	1.011.500
Tancuri si autotunuri	894	675
Artilerie (cal. mijlociu si mare)	13.541	10.290
Avioane	1.115	1.216

Sovieticii reușiseră să asigure însă, în sectoarele de rupere o superioritate de 3/1 în infanterie, 4.6/1 în artilerie și 5.3:1 în tancuri².

DISPOZITIVUL ARMATELOR ROMANE

Armatele 3 și 4 Române au ajuns pe front până la 15 octombrie 1942.

Armata a 3-a a preluat, de la trupe italiene și germane, un sector de front în lungime de 110 km pe brațul de nord al Donului, la vest de Stalingrad, inclusiv cu trei

¹ *Participarea României în cadrul Bătăliei de la Stalingrad*, <http://istoria.md/articol/263/>, accessed 2012, August 29

² http://istorie.uab.ro/publicatii/colectia_bcsc/bcss_2/37_trasca.pdf, accessed 2012, August 29

capete de pod rusești. Armata a 4-a a fost dispusă la sud de Stalingrad, în Stepa Kalmucă, pe un front de peste 200 km³

Pe flancul nordic al intrândului astfel creat, se desfășurase Armata a 3-a Română - 152.492 de militari, formată din 4 corpuri (11 divizii), cu Diviziile 5, 6, 7, 9, 11, 13, 14, 15 infanterie, Diviziile 1 și 7 cavalerie și 9 divizioane de artilerie grea (Regimentele 2, 4, 5, 8 artilerie grea moto și Divizionul 41 artilerie grea independent), lungimea frontului extinzându-se la 150 km.

Divizia 1 blindată România Mare forma, împreună cu Divizia 22 tancuri Germană, Corpul 48 Panzer, păstrat în rezervă. Ca întărire, comandamentul german alocase câteva unități de artilerie:

Divizionul 611 vânători de tancuri cu 20 piese de 75/76 mm

Divizionul 670 vânători de tancuri cu 16 piese de 75/88 mm

Grupurile Simons și Lepper cu două divizioane de artilerie grea (150 mm), un divizion antiaerian și o companie antitanc

Frontul, cu o orientare generală E-V, se întindea de-a lungul Donului, pe o lungime de 150 km. La sud de fluviu, inamicul păstrase câteva capete de pod, care, cu toate cererile românilor, n-au fost lichidate. Armata a 3-a Română a preluat acest sector cu puțin înaintea declanșării atacului.

Teatrul de operații de Sud⁴

Unitățile sovietice, din fața Armatei 3 Române, erau constituite din trei armate complete: Armata 1 Gardă, Armata 21 și Armata 5 tancuri, având un total de 18 divizii de infanterie, 8 brigăzi de tancuri, 2 brigăzi motorizate, 6 divizii de cavalerie și o brigadă antitanc, cu 5.888 piese de artilerie și 728 tancuri și autotunuri. Raportul de forțe general era de 3:1, dar în sectoarele de rupere (12–15 km), sovieticii realizaseră o superioritate de 6-7:1, respectiv 2.25 batalioane, 12 tancuri și 70 piese de artilerie pe kilometru de front.

³ Participarea României în cadrul Bătăliei de la Stalingrad, <http://istoria.md/articol/263/>, accessed 2012, August 29

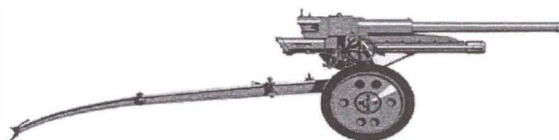
⁴ <http://www.asisbiz.com>, accessed 2012, September 1

La flancul sudic, era desfășurată Armata a 4-a Română - 75.580 de militari, cu 2 corpuri de armată (7 divizii), incluzând Diviziile 1, 2, 4, 18, 20 infanterie, Diviziile 5 și 8 cavalerie și 5 divizioane de artilerie grea (Regimentele 1, 7 artilerie grea moto și Divizionul 47 artilerie grea independent), lungimea frontului extinzându-se la 270 km în Stepa Kalmucă, la sud de Stalingrad. Flancul era asigurat de Divizia 16 moto Germană.

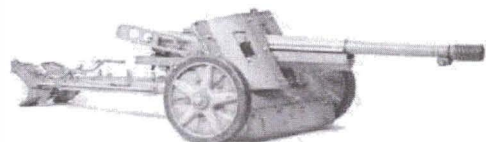
Cele 7 divizii erau insuficient dotate și încadrate (între 30 % și 75 % din necesar). În zona cea mai vulnerabilă, pe 80 km armata dispunea de numai 14 tunuri antitanc eficace (75 mm) și o rezervă de 4 piese de 88 mm (la Corpul 6).

ECHIPAREA TRUPELOR ROMÂNE CU ARMAMENT ANTICAR

Diviziile de infanterie române dispuneau în organica regimentelor, de companii anticar dotate cu material cal. 37/47 mm, în general Bofors, Bohler și Breda. Aceste piese asigurau o capacitate de penetrare a blindajului de 40-50 mm la distanța de 500 m. În principiu, existau 72 de piese la o divizie. În plus, mai exista bateria anticar divizionară, dotată cu tunul transformant Pak 97/40 de cal 75 mm și care asigura o penetrare de 80 mm la distanța de 500 m, câte 6 piese pe divizie.

Tun at 47mm Bohler

Tun at 75mm Pak 97/38 ⁵

Divizia 1 Blindată fusese reorganizată și subordonată Corpului 48 Panzer, ocazie cu care primise ca întăriri eficace 22 tancuri mijlocii și 18 tunuri anti-tanc. Înaintea bătăliei de la Stalingrad, se compunea din:

Regimentul 1 tancuri

Regimentele 3 și 4 vânători moto

Regimentul 1 artilerie moto

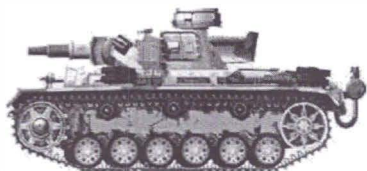
Grupul de specialități moto (batalion pionieri, grup recunoaștere moto, divizion anti-tanc, companie anti-aeriană, companie transmisiuni, grup de servicii, pluton dirijare trafic, companie poliție)

în total: 1.039 ofițeri și subofițeri, 11.592 soldați, 9.335 puști și carabine, 339 mitraliere și puști-mitralieră, 103 tunuri și aruncătoare, 18 tunuri antitanc (Pak-38 și Pak-40), 1.358 vehicule, 133 tancuri (dintre care 22 mijlocii T-3 și T-4 și 2 de captură), 36 de autovehicule blindate (10 autoblindate de cercetare pe roți Sdkfz 222, 8

⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/7.5_cm_Pak_97/38, accessed 2012, August 29.

transportoare blindate semișenilate SPW 251 și 18 tractoare de artilerie semișenilate Zugkraftwagen).

Marea unitate blindată română dispunea de 133 de tancuri, dintre care numai 22 (Pz III N și Pz IV G) aveau tunuri de 75 mm, eficace împotriva blindatelor rusești.

Tanc german Pz Mk III Ausf. N⁶

Tanc german Pz Mk IV Ausf. G⁷

Ca mijloace individuale, soldații foloseau sticle incendiare, legături de grenade, încărcături explozive improvizate, toate acestea cu efect redus asupra tancurilor sovietice și expunând nepermis infanteristul focului inamic.

Armamentul antitanc al trupelor române era de tip vechi, cu muniție care nu străpungea blindajul tancurilor sovietice. Fâșiile diviziilor erau mari (18-40 km), iar în rezervă nu existau mari unități mobile, tancuri sau artilerie anti-tanc.

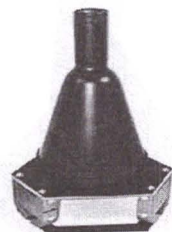
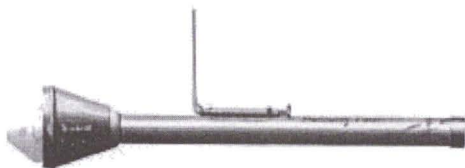
Caracteristicile tunurilor anti-tanc regimentare

Tunul	Grena da [kg]	V ₀ [m/s]	Perforare (mm)	
			Bătaie 100	500
Bofors 37 L45	0.69	810	61	43
Pocżisk 37 L45	0.62	800	58	40
Breda 47 L35	1.44	630	64	43
Böhler 47 L39	1.45	670	71	49

Trupele române nu primiseră în dotare masiv nici tunuri anti-tanc specializate de calibru eficace, nici mine magnetice și nici arma portativă PanzerFaust.

⁶ http://www.tanks-encyclopedia.com/ww2/nazi_germany/Panzer_III.php, accessed 2012, August 30.

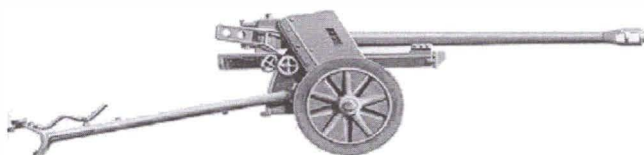
⁷ <http://www.weapon.df.ru/camouflage/index-e.html>, accessed 2012, September 1.

Buchet de grenade, M-24 Arma portativă Panzerfaust 30, Mina magnetică 3H

Deși Armata 3 dispunea de 537 de tunuri anticar cal. 37/47mm, acestea nu aveau efect asupra principalelor tancuri utilizate de sovietici în această etapă. Practic, numai 48 de tunuri Pak97/38 cal.75mm ale bateriilor divizionare aveau o lovitură eficientă, la care se adăugau cele 18 ale Diviziei 1 blindate și 36 de piese ale divizioanelor 611 și 670 vânători de tancuri germane.

Dintre toate tancurile Corpului 48 Panzer, numai 40 de tancuri germane și 22 românești erau echipate cu tunuri de 75mm. În plus, muniția nu depășea 55% la toate calibrele.

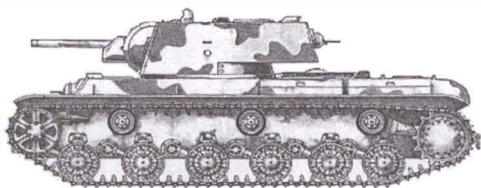
Tun at 50mm Pak 38⁸

Astfel, pe întregul front – peste 150 km - al Armatei 3, existau 164 de mijloace antitanc eficiente, ceea ce, în raport cu cele 728 de tancuri și autotunuri ale armatelor Frontului de Sud-Vest, concentrate pe 25 – 30 km ai sectoarelor de rupere era extrem de puțin.

În ceea ce privește pe sovietici, tancurile T-34, care constituiau baza înzestrării grupărilor blindate sovietice, erau puternice, rapide și foarte fiabile, iar cele de tip KV-1, erau practic invulnerabile la armamentul anticar românesc.

Tanc sovietic T 34-76⁹

Tanc sovietic KV-1¹⁰

⁸ <http://ww2photo.se/gun/d/at/5%20cm%20pak%2038.htm>, accessed 2012, August 29.

⁹ <http://www.whatifmodelers.com/index.php?topic=14431.30>, accessed 2012, August 29.

¹⁰ http://www.o5m6.de/kv1_1941_cast.html, accessed 2012, September 1.

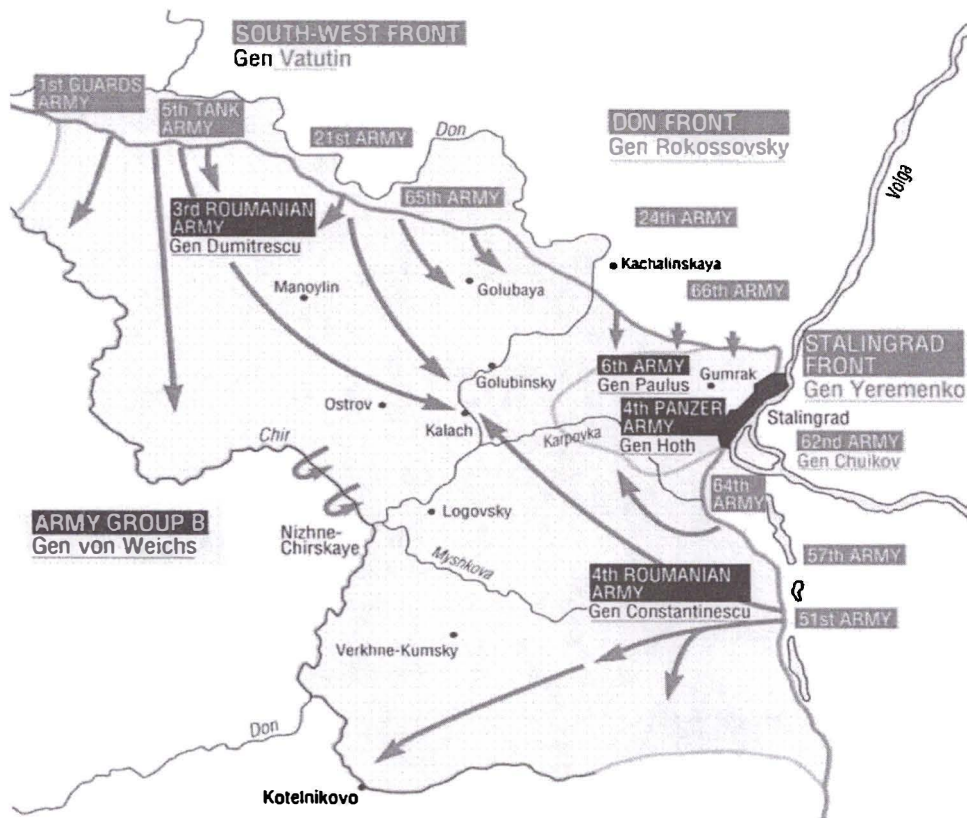
Tabel comparativ cu principalele tancuri ale beligeranților

Caracteristica	U	Germani		Sovietici		
		P z III N	P z IV G	T -34	W-1	K
Greutate	t	2 2.5	2 5	2 6.5	2 6	4 4
Putere motor	p	3 00	3 00	5 00	5 00	6 6
Blindaj frontal	m	5 0	8 0	6 3	6 10	1 1
Viteză maximă	ph	4 0	3 8	5 3	5 5	3 3
Autonomie	m	1 55	2 00	4 00	4 35	3 3
Tun	m	7 5L24	7 5L43	7 6L42	7 6L42	7 7
Mitraliere	-	2	2	2	2	4

DESFĂȘURAREA OFENSIVEI SOVIETICE. CARACTERUL LUPTELOR

Trupele sovietice erau bine echipate, aprovizionate și odihnite, dispunând de un moral excelent – treceau la ofensivă, după ce reușiseră eroic, să apere marele oraș de pe Volga. Prin contrast, trupele Axei erau obosite, cu lipsuri în echipare, aprovizionate precar și linii de comunicații întinse excesiv.

O disperare legată de dificultatea luptelor urbane și neatingerea scopului strategic își puna pecetea asupra moralului. După luni de victorii răsunătoare, soldatul german descoperise un adversar dârz, tenace, redutabil în apărare, din ce în ce mai bine echipat, departe de imaginea proiectată de propaganda de război.

Zona de desfășurare a Operației „Uranus”¹¹

Aliații Germaniei – iar românii nu făceau excepție – începuseră să se îndoiască de invincibilitatea Armatei celui de-al Treilea Reich și chiar de priceperea comandamentului, iar pe măsură ce greutățile sporeau, odată cu instalarea iernii, se întrebau ce fel de interese servesc în stăpânirea înghețată și ostilă.

Pentru realizarea planului, comandamentul sovietic a concentrat numeroase forțe moto-mecanizate, artilerie de mare calibru și aviație, bine susținute logistic. Sovieticii au studiat cu grijă particularitățile frontului, aplicând perfect teoria de Schwerepunkt (Punct de efort), respectiv

concentrând asaltul în zone limitate, acolo unde inamicul (în cazul acestor unități române) prezenta cel mai mare deficit tactic. În sectoarele de rupere, densitățile tactice realizate de sovietici, erau prea mult pentru o apărare rarefiată, nemanevriabilă și fără rezerve.

Contraofensiva sovietică, pregătită de peste două luni, a început în ziua de 19 noiembrie 1942 în zori pe o ceață compactă. După o pregătire de artilerie de 80 minute executată cu 3.500 guri de foc, atacul s-a declanșat. Pornind din capetele de pod Kletskiaia și Serafimovici, grupări de izbire mecanizate sovietice au rupt apărarea

¹¹ <http://www.stalingrad.net/russian-hq/operation-uranus/rusopuranus.html>, accessed 2012, August 30.

forțelor române din contact pe o adâncime de 15 - 30 km, trecând apoi la încercuirea unităților rămase în apărare.

Fără să se preocupe de consolidarea flancurilor, au înaintat în spatele unităților din prima linie, efectuând o dublă învăluire a flancului stâng al forțelor Axei, respectiv o încercuire a unităților române rămase la est de pătrunderile respective, spre Stalingrad.

Cele mai puternice atacuri au fost date în sectoarele diviziilor 13 și 14 infanterie. Tunurile anticar, în general ineficace, n-au putut face față. Luptele au fost dramatice, tancurile sovietice pătrunzând în pozițiile marilor unități și sfărâmând materialul anticar prin călcare cu șenila.

Înălții responsabili români erau departe de a înțelege cu ce se confruntă trupele. De exemplu, mareșalul Ion Antonescu susținea de la București: „Trebuie consolidate pozițiile ocupate. Oamenii trebuie instruiți să reziste pe loc la atacurile cu care. Lupta trebuie dusă pentru a separa carele atacatoare de infanteria proprie. În acest caz atacul eșuează și carele sunt pierdute. Acesta este tot secretul luptei în contra rușilor”. Era o gândire cel puțin naivă, în condițiile de instruire, echipare și aprovizionare a trupelor române.

Acțiunea, purtată cu tancuri și infanterie moto, în condiții de stepă înghețată și acoperită cu zăpadă, la temperaturi scăzute, a crescut avantajul forțelor sovietice mobile, bine echipate, aflate în mișcare, față de trupele române, fixate la teren, echipate precar și cu posibilități de foc anticar modeste (termenul contemporan este *power-shift*, respectiv *putere în mișcare*).

O particularitate agravantă pentru apărare a fost faptul ca aviația de asalt, pe al cărui potențial anticar se miza, nu a putut acționa din cauza vremii nefavorabile.

În aceste condiții, au fost prinse în încercuire 5 divizii române (Gruparea „Lascăr” - Diviziile 5, 6, 13, 14 și 15 infanterie), a căror rezistență disperată a fost înfrântă până la 25 noiembrie. Divizia 9 infanterie a fost distrusă, iar Diviziile 7 și 11 infanterie au fost puternic lovite. Divizia 1 cavalerie s-a repleat spre Armata 6 Germană.

O altă lovitură s-a dat de către trupele Frontului Stalingrad, la 20 noiembrie, în fâșia Corpului 6 Armată (Armata 4 română), unde prin evoluția operațiilor ulterioare au căzut la încercuire Diviziile 1 cavalerie și 20 infanterie Române.

Densitatea mică a forțelor a înrăutățit și mai mult situația armatei, care a primit ordin să reziste în încercuire, indiferent de forța atacului inamic. În acest sector, atacul Armatelor 51 și 57 sovietice s-a dat cu cca. 130 de tancuri. Divizia 20 infanterie, cu structura redusă la 7 batalioane de infanterie, 4 divizioane de artilerie și un batalion de pionieri, întinsă pe 18 km, copleșită de inamic, a pierdut 7.044 soldați, 5.600 cai și tot armamentul. Au scăpat doar părți din formațiunile de servicii, aflate în eșalonul 2¹².

¹² Duțu, Col. (r.) dr., A., <http://secreteleistoriei.blogspot.ro/2012/07/dezastrul-romanesc-de-la-stalingrad-ii.html>

Divizia 2 infanterie a fost distrusă, iar Diviziile 4, 18 infanterie și 8 cavalerie slăbite, s-au repleat spre Armata 4 Germană.

Pe 23 noiembrie, elementele blindate avansate ale Fronturilor de Sud-Vest și Stalingrad au făcut joncțiunea la Kalaci pe Don prinzând în încercuire 300.000 militari ai Axei (22 divizii).

PIERDERI

Victoria trupelor sovietice a fost categorică, pe acest teatru Axa pierzând în total 1.500.000 de oameni morți, răniți și prizonieri (32 de divizii distruse și alte 16 decimate), 3.500 de tancuri și autotunuri, cca. 3.000 de avioane, peste 12.000 de tunuri și aruncătoare și 75.000 de autovehicule.

Și sovieticii au înregistrat pierderi considerabile (peste 1 milion pierderi din care peste 480.000 morți)¹³

În ce privește trupele române, în urma luptelor duse la vest de Stalingrad din Divizia 1 infanterie au mai rămas 200-300 de oameni și 2-3 baterii de artilerie, din Divizia 4 infanterie circa 250 de militari și 10 tunuri, din Diviziile 2 și 18 infanterie un batalion de infanterie redus, o companie de pompieri, două baterii de artilerie de câmp și o baterie de artilerie grea, din Diviziile 5 și 8 cavalerie două escadroane reduse și două baterii de artilerie.

Armatele 3 și 4 Române, care avuseseră la 19 noiembrie 1942 un efectiv de 228.072 oameni, rămăseseră la 7 ianuarie 1943 cu 73.062 de militari valizi. Astfel, rămășițele celor două armate române au fost trimise în țară pentru refacere și organizare¹⁴.

Cifra cea mai probabilă a pierderilor în oameni ale Armatei Române este de cca. 155.000 de militari (morți, răniți și dispăruți).

CAUZE, CONSECINȚE, CONCLUZII

Reacția germanilor a fost virulentă, având tendința de a arunca toată vina pierderii Armatei 6 Germane în sarcina românilor. Mareșalul von Manstein, numit la comanda trupelor germane în timpul operațiilor, acuza lipsa de fermitate a apărării trupelor române¹⁵

Totuși, au existat și militari germani cu o privire mai obiectivă asupra problemei. Generalul von Hauffe aprecia că „trupele romane s-au luptat cu vitejie și au consimțit sacrificii eroice”. Generalul Hans Doerr, șeful detașamentului de legătură cu Armata 4 Română arăta că: "prăbușirea frontului român în Cotelul Donului și în Stepa Kalmucă este vina conducerii supreme germane, care în

nemărginita ei îngâmfare dădea aliaților misiuni la care nu puteau face față".

¹³ Idem.

¹⁴ *Participarea României în cadrul Bătăliei de la Stalingrad*, <http://istoria.md/articol/263/>, accessed 2012, August 29

¹⁵ Vasile-Ozunu, M., Otu, P., *Înfrânți și uitați: Românii în bătălia de la Stalingrad*, Editura "Ion Cristoiu", București, 1999.

Așa cum arată istoricul col. Petre Otu¹⁶, este falsă afirmația că Înaltul comandament sovietic (STAVKA) ar fi ales special zonele de atac în sectoarele trupelor române, mizând pe calități de luptă inferioare ale acestora. În realitate, operația „Uranus” fusese planificată cu mult înainte de preluarea de către români a sectoarelor respective

În materialul intitulat „Învățăminte rezultate din bătălia de pe Don a Armatei a-3-a”, elaborat de colonelul Paul Leonida, șeful biroului de operații din statul major al Armatei 3, sunt sintetizate foarte bine cauzele ce au dus la prăbușirea apărării. În afara gerului și viscolului puternice, cu temperaturi cuprinse între -25° C și -40° C, cu trupe lipsite de ținută de iarnă, înghețate și degerate în pozițiile de luptă, insuficient hrănite și prost adăpostite, în zone pustii sau cu sate sărace, câteva elemente se arată decisive:

existența capetelor de pod sovietice la sud de Don

lipsa armamentului antitanc

lipsa generală a munițiilor

imposibilitatea de a reacționa în ritmul adversarului (lipsa mobilității)

Pe baza acestor observații, în 1943 trupele vor fi reorganizate, introducând în dotare arme

antitanc portative Panzerfaust și Offenrohr, aruncătoare grele de mine cal.120mm și tunuri de asalt Stug III cal.75mmL48.

Gigantica confruntare de pe Don, de acum 70 de ani, transmite și militarilor actuali o serie de concluzii, legate de principiile ale operațiilor de luptă, care rămân general-valabile odată cu trecerea timpului, și anume:

acțiunea în războiul de coaliție presupune implicare la toate nivelurile (comandă, execuție, logistică), pentru a asigura compatibilitatea forțelor urmărirea consecventă a corespondenței obiectivelor cu mijloacele adecvarea tehnicii și echipamentului la caracterul teatrului de operații asigurarea unei capacități logistice proprii a eșalonului național

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

Adams, S., Crawford, A., *Al doilea Război Mondial, Enciclopedii vizuale*, Editura. Dorling Kindersley,

London, 2000.

Babadjanian, A.H., *Tancurile si trupele de tancuri*, Editura. Cartea Rusa, 1957.

Dumitru, I., *Tancuri in flăcări*, Editura. Nemira, București, 1999.

Fiorani, F., *Istoria ilustrată a celui de-al II-lea Război Mondial*, Editura Rao, București, 2007.

MacDonald, J., *Marile bătălii ale celui de-al II-lea Război Mondial*, Editura M.A.S.T., București, 2000.

Manstein, von, E., *Victorii pierdute*, Editura Elit, 1992.

¹⁶ Idem.

Pandea, A., Pavelescu, I., Ardeleanu, E., *Românii la Stalingrad*, Editura Militară, București, 1992

Platon, gl. C., *Istoria politica si militara a rasboiului României contra Rusiei sovietice*, Editura Carpații, Madrid, 1987.

Romanescu, G., Tudor, G., Cucu, M., I. Popescu, *Istoria infanteriei romane* - vol. II, București, 1985.

Stănescu, gl-mr, G., Vochin, col. ing., D., *Tancuri și automobile*, Editura Militară, București, 1978.

Stroea, col. dr., A., ș.a., *165 de ani de existent a artileriei române moderne*, București, 2008.

Vasile-Ozunu, M., Otu, P., *Înfrânți și uitați: Românii în bătălia de la Stalingrad*, Editura "Ion Cristoiu", București, 1999.

A.N.V.R., *De la Stalingrad la bătălia Moldovei*, Editura Vasile Cârlova, București, 1997.

GUVERNUL NAȚIONAL ROMÂN DE LA VIENA – UN GUVERN FĂRĂ ȚARĂ

Mircea TĂNASE*

Cuvinte cheie: Guvernul Național Român de la Viena, legionari, lagăr, prizonieri, rezistență armată.

Keywords: Romanian National Government in Vienna; legionnaires; concentration camp; prisoners; armed resistance.

Abstract:

After 23 August 1944, when the situation in Romania changed dramatically, Adolf Hitler wanted to establish a government led by one of the Romanian generals who had remained loyal to their former allies. After being turned down by all those he approached in this respect, the only ones who responded to his appeal were the legionnaires sheltered in Germany, under conditions of relative freedom after having fled from Romania, following the quelling of their rebellion in January 1941. Freed from the concentration camps they had been kept in, the legionnaires received all of a sudden the special attention of the German authorities who, relying on their fanaticism, tried to use them against the new Romanian government established in Bucharest.

The Romanian National Government in Vienna, established with lots of enthusiasm and consisting of legionnaires who were followers of Horia Sima and his comrades, proved to be an utopia and, as expected, failed lamentably. After Hitler died, a few days before the end of the war in Europe, Horia Sima decided it was better for the members of his government to flee and seek shelter on their own.

Problematica acțiunilor întreprinse împotriva României de diverse forțe politice sau militare, în încercarea de contracarare a efectelor actului de la 23 august 1944 și a implicațiilor lui ulterioare, a fost abordată din diverse unghiuri, urmărindu-se reliefaarea acelor aspecte care să argumenteze punctele de vedere avansate. Din punct de vedere al rezultatelor acțiunilor militare mai puțin convenționale, mai precis al acțiunilor în spatele frontului sovieto-român, în final s-au dovedit în marea lor majoritate a fi lipsite de relevanță.

Nu poate fi ignorată însă, în acest context, atenția deosebită acordată de cel de-al treilea Reich tuturor celor care mai puteau contribui, într-un fel sau altul, la redresarea, atât cât se mai putea, din situația dezastruoasă spre care se îndrepta Germania. Rămâne de analizat câte dintre aceste soluții aveau vreo șansă de izbândă sau erau simple utopii, generate de un patriotism exacerbat uneori până la fanaticism sau, de ce nu, de interese de moment, unele destul de obscure.

* Col. dr., Statul Major General /Ministerul Apărării Naționale

Comandant al Mișcării Legionare după ce Corneliu Zelea Codreanu fusese suprimat în 1938, Horia Sima a fost nevoit să părăsească România după eșecul rebeliunii legionare din 21/22 ianuarie 1941, fiind internat, la cererea adresată Führerului de către generalul Ion Antonescu, în Germania, alături de mulți dintre camarazii săi deveniți indezirabili. Deși și-a luat angajamentul, *pe cuvânt de onoare*(!), să se abțină de la orice activitate politică și să nu întreprindă nimic din ceea ce ar putea avea influență asupra evoluției politice a României, Horia Sima – *unul dintre cei mai hotărâți adversari ai conducătorului statului român*¹ – și legionarii săi au fost folosiți de germani ca o soluție *de avarie* cu care sperau să-l descurajeze pe Antonescu de la orice încercare de a ieși din front. La vremea respectivă însă, intenția aceasta nu intra în calculele Mareșalului, acesta clarificând acest lucru într-o întrevvedere cu von Killinger, la 2 ianuarie 1943: *“în nici un caz nu trebuie să se creadă că Germania n-ar juca cu Horia Sima un joc clar și să se nască bătăliala că ea dorește ca într-o bună zi să se folosească de Sima. Și, mai presus de toate, este nevoie ca armata să fie convinsă că între România și Germania totul este în ordine, întrucât altfel ea nu va mai colabora”*². Și, pentru a înlătura orice îndoială asupra loialității sale, Antonescu concluziona: *“Eu nu cunosc decât o cale și ea este foarte clară. Eu am să-mi țin cuvântul dat Führerului. Lupta împotriva bolșevismului este mai ales o luptă pentru românism. Germania poate să aleagă, mareșalul Antonescu însă nu”*³

La 16 decembrie 1942, Horia Sima a evadat din lagărul de la Berkenbrück, dar autoritățile germane, interesate în prinderea și retrimiteră sa în Germania, (existând și *“primejdia ca el să se dedea în străinătate la intrigi nu numai împotriva României, ci și a puterilor Axei”*⁴), au intervenit pe lângă autoritățile din Italia, unde existau informații certe că s-ar afla fugarul și acesta a fost prins la 27 decembrie 1942 și expedit sub escortă în Germania. În urma acestei aventuri, autoritățile germane au ripostat ferm, tăind legionarilor orice poftă de a mai abuza de *ospitalitatea* lor: nerecunoașterea Legiunii ca organizație politică și, ca atare, tratarea membrilor ei nepreferențial, ci ca simpli refugiați politici. Astfel, peste 400 dintre ei au fost internați ca *deținuși de onoare* în lagărele de concentrare de la Dachau, Oranienburg și Buchenwald, atrăgându-li-se atenția că orice încercare de evadare va avea drept consecință predarea lor către guvernul român. Ceea ce, să recunoaștem, era ultimul lucru pe care și l-ar fi dorit legionarii.

La 23 februarie 1943, Sima a fost transferat de la Buchenwald la Sachsenhausen. Nemulțumit de tratamentul la care era supus, el a redactat o scrisoare către SS-Gruppenführerul Müller, în care, după ce invocă intențiile *“clare și vizibile ale politicii anglo-iudaice de a nimici Garda de Fier”*, îi cere insistent, *“în numele*

¹ Dumitru Hâncu, Pentru prima oară în arhivele diplomatice germane adevărul despre evadarea lui Horia Sima, conducătorul rebeliunii legionare din ianuarie 1941, în Magazin Istoric nr. 1/1995, p. 17.

² Dumitru Hâncu, *Op. cit.*, în Magazin Istoric nr. 2/1995, p. 46.

³ *Ibidem*.

⁴ Dumitru Hâncu, *Op. cit.*, în Magazin Istoric nr. 1/1995, p. 17.

celor mai sfinte interese germane să nu lase să apună încrederea guvernului german în Mișcare”⁵

După 23 august 1944, când situația din România s-a schimbat fundamental și, așa cum spune Miroslav Tejchman, reputat specialist ceh în istoria României, *“prima reacție a lui Hitler a fost de a constitui un guvern condus de unul dintre generalii rămași fideli aliaților de până atunci. După ce a fost refuzat de toți, inclusiv de generalul Ion Gheorghe, care până atunci fusese ministru al României la Berlin, lui Hitler nu i-a mai rămas decât să facă apel la Garda de Fier. În Germania trăiau câteva sute de legionari, refugiați acolo după reprimarea rebeliunii din ianuarie 1941. Fuseseră păziți cu grijă de nemți pe toată durata războiului. Mai întâi au fost concentrați la Rostok, unde au lucrat la Fabrica de avioane Heinkel. S-au bucurat de un regim relativ liber, dar nu au avut voie să lupte în armata germană, să se ocupe de politică sau să trimită scrisori în România”⁶*

Lucrarea lui Horia Sima, *Guvernul Național Român de la Viena*, apărută în 1993 la Madrid, chiar dacă păcătuiește prin a credita Mișcarea Legionară ca unică soluție *“de salvare a României din ghearele bolșevismului”*, merită a fi parcursă cu atenție, chiar și numai pentru a verifica punctele de vedere avansate de alți autori. Dincolo de limbajul bombastic, de multe ori chiar teatral, de declamațiile impregnate de un puternic iz propagandistic, dar și mai mult parcă de nevoia de a se disculpa și, de ce nu, de a acuza pe ceilalți care nu l-au înțeles și nu l-au sprijinit în *misiunea istorică* pe care o avea de îndeplinit pentru salvarea neamului românesc și pe care și-ar fi dorit-o aureolată de o victorie răsunătoare, Horia Sima oferă totuși o serie de informații care nu vin deloc în contradicție cu derularea cronologică a evenimentelor. Am considerat în acest sens ca fiind folositoare reproducerea câtorva pasaje din lucrarea în discuție, tocmai datorită faptului că celelalte surse bibliografice sunt destul de sărace în detalierea acestui aspect.

Imediat după 23 august 1944 Horia Sima și camarazii săi au fost eliberați din lagărele în care fuseseră internați și s-au văzut dintr-o dată înconjurați de o atenție deosebită din partea autorităților germane care, mizând pe fanatismul lor, au încercat să-i folosească împotriva noului guvern român.

Inițial s-a dorit constituirea, la Arad, a unui guvern național opus celui de la București, dar înaintarea vertiginoasă a trupelor române și sovietice a făcut irealizabilă această intenție. După cum precizează în cartea sa (scrisă totuși la mult timp de la derularea evenimentelor, n.n.), liderul Mișcării a fost instalat la *Hotelul Imperial* din Viena, unde a căutat să adune în jurul său legionarii ieșiți recent din lagăre. La o întrunire a acestora la cinematograful *Porhaus* din Viena, la 30 august 1944, ținută sub auspiciile Ministerului de Externe German și a S.S.-ului (însărcinat în același timp și cu misiunea să ia pulsul adunării, n.a.), Horia Sima declara mobilul viitoarelor sale acțiuni: *„Într-o cuvântare improvizată am expus camarazilor situația în care se găsește țara după 23 august și răspunderile ce ne incumbă după schimbarea de front a României și ocuparea țării de armatele sovietice. Referitor la internarea noastră în lagăr, am rostit doar câteva cuvinte, arătând că este o chestiune depășită de*

⁵ Dumitru Hâncu, *Op. cit.*, în Magazin Istoric nr. 2/1995, p. 47

⁶ Dr. Miroslav Tejchman, *Voluntari români în unitățile SS*, în Magazin Istoric nr. 1(406), 2001, p. 59.

evenimente, acuma când ȧara noastră suportă orori de nedescris din partea cotropitorilor din Răsărit. Datoria noastră acum nu este de a comenta trecutul, ci să cercetăm ce putem face, ce ajutor putem da armatei germane ca să alunge hoardele bolșevice de pe teritoriul României”⁷

După cum declară patetic în continuare, “*partea principală a cuvântării mele a fost închinată luptei în care trebuie să ne angajăm acum, pentru a onora încrederea pe care și-a pus-o Fuhrerul în noi și pentru a salva neamul din robia ce-l ameninșă. Am înfierat actul de la 23 august, atât pentru trădarea săvârșită contra aliatului german cât și pentru groaznicele urmări ce le va avea pentru soarta poporului nostru. N-am intrat în amănuntele planului de acțiune, deoarece nu le cunoșteam nici eu în acel moment, totul depinzând de mijloacele ce ni le va pune la dispoziție Reichul german.*

Am încheiat cuvântarea mea cu un vibrant apel la spiritul de eroism al legionarilor, amintindu-le de trecutul lor glorios și de îndatorirea noastră ca, în acest ceas greu prin care trece nașia, să ne arătăm vrednici de învăștura și jertfa Căpitanului”⁸

Cât din aceste declarații reprezentau convingeri sincere, generate de exaltare și fanaticism, și cât declarații de conjunctură, impregnate de un puternic iz propagandistic, de recunoștinșă și monedă plătită statului german, aflat acum, e drept, la mare ananghie, rămâne a fi stabilit de cei care vor studia cu atenșie și în mod echidistant fenomenul. Cert este că în toate declarațiile și în toate scrierile ulterioare, vârfurile Mișcării Legionare afirmă că au fost convinse de această *misiune istorică* pe care o aveau de îndeplinit și și-au creditat acțiunile ca fiind de cea mai mare importanșă pentru mersul ulterior al istoriei. Deși constituirea unui Guvern Nașional Român pe teritoriul celui de-al treilea Reich ne apare astăzi ca o acțiune fantezistă, hazardată, lipsită total de realism, iar acțiunile întreprinse de unii membri ai Mișcării ca fiind ireponsabile, sinucigașe chiar, ar trebui totuși să ne întrebăm dacă aveau de ales, în situația lor de “*prizonieri liberi*”, căroră Germania le oferise un adăpost, poate singurul, într-o conjunctură total nefavorabilă lor în România și în Europa acelu moment. Chiar dacă, între a fi trimiși în țară cu misiuni împotriva ocupantului sovietic sau a fi repatriați (abandonați, n.n.) în mâinile aceluiași ocupant nu era nici o diferenșă din punct de vedere al modului cum aveau să sfârșească, mulți dintre ei au preferat totuși prima variantă, care le conferea, cel puțin, o aură de luptători până la moarte împotriva comunismului.

* * *

*

Nu putem aprecia cu certitudine dacă autoritățile germane își puneau speranșe reale în Mișcarea Legionară ca potenșial coagulator al acțiunii de *redresare* a situației din România de după 23 august 1944, însă trebuie să remarcăm modul cum au receptat liderii acesteia atenșia cu care erau înconjurați. Astfel, Horia Sima consemnează în cartea sa că “*din primul moment, ne-am manifestat ca guvern nașional* (subl.Horia

⁷ Horia Sima, Guvernul Nașional Român de la Viena, Editura Gordian, Timișoara, 1998, p. 6-7.

⁸ *Ibidem.*

Sima), *deși oficial acesta nu luase încă ființă. [...] Cea dintâi apariție oficială a guvernului de la Viena, deși încă neconstituit, a fost la Radio Donau. Directorul acestui post, Schaub, era înalt funcționar la Ministerul de Externe German. El ne-a primit la Viena, când am descins din avionul Fuhrerului. Cum anunțarea existenței unui guvern național la Viena era de importanță capitală pentru eficacitatea propagandei noastre în țară, în câteva zile s-a rezolvat chestiunea emisiunii românești de la Radio Donau. Schaub a trecut în sarcina noastră răspunderile acestei emisiuni și repede am constituit echipa care să facă programele și să le transmită spre țară. Trecerea emisiunii românești de la Radio Donau sub controlul nostru a fost primul act prin care guvernul german ne-a recunoscut identitatea politică”⁹*

La întâlnirea de la Rastenburg, din 24 august 1944, dintre Heinrich Himmler – șeful SS-ului, Joachim von Ribbentrop – ministrul de externe german, Horia Sima – liderul Mișcării Legionare și Andreas Schmidt – conducătorul Grupului Etnic German din România, s-a stabilit ca ultimii doi să plece în Ungaria, pentru a organiza propaganda în rândul populației românești și a armatei române privind necesitatea blocării ofensivei armatei sovietice. Răsturnarea de situație de la București era caldă și liderii germani încă mai credeau că nu fusese decât o aventură a regelui și a unui grup restrâns din jurul său, fără să aibă sprijinul populației și, mai ales, al armatei. În aceste condiții, probabil aveau speranța că vor restabili repede situația, iar miza legionară putea avea sorți de izbândă. Mai mult, asigurat de Andreas Schmidt că se poate conta pe legionari, dar mai puțin pe sprijinul populației din România, Ribbentrop a desemnat împreună cu acesta componența viitorului guvern, unde Valer Pop era propus ca prim-ministru, Horia Sima – vicepremier, generalul Corneliu Dragalina – ministru de război, Mihail Manoilescu – ministrul economiei, propuneri cu care Horia Sima a fost de acord, dat fiind că atitudinea acestora era considerată favorabilă arbitrajului de la Viena din 1940. Totuși, în afară de Sima, toți ceilalți nu aveau cunoștință de portofoliile ce urmau a le deține în acest guvern¹⁰

Același Schaub i-a înmănat lui Horia Sima, la 3 septembrie 1944, o scrisoare din partea lui Ribbentrop, ministrul german de externe *“spunându-mi cu bucurie că este o plenipotență în alb (s.n.), prin care Ministerul de Externe al Germaniei îmi acorda întreaga lui încredere și întregul lui sprijin pentru a proceda fără întârziere la constituirea guvernului național român de la Viena. În scrisoare, Ribbentrop afirma că era de acord cu punctul meu de vedere pe care i l-am expus în întrevedere de la Rastenburg, ca din acest guvern să facă parte precumpănitor personalități legionare, ca un fel de nucleu central, care ar putea fi completat și cu alți români din diaspora, dispuși la o colaborare leală cu Mișcarea”¹¹*

Lucrurile s-au complicat însă și mai mult când și alții s-au simțit îndreptățiți pentru a purta aceste demnități. Horia Sima relatează încercările unui grup de legionari disidenți, conduși de Constantin Papanace, Ilie Gârmeață și Mile Lefter, la care s-a adăugat și generalul Ion Gheorghe, ambasadorul României la Berlin până la 23 august 1944, de a se opune constituirii acestui guvern. Disputa lor, axată în special pe lupta

⁹ *Ibidem*, p.7-8.

¹⁰ Dorin Dobrințu, *Op. cit.*, p.225.

¹¹ Horia Sima, *Op. cit.*, p. 7-8.

pentru putere în cadrul Mișcării, argumentată cu merite și reproșuri privind responsabilitatea unor acțiuni din istoria zbuciumată a acesteia în ultimii ani, nu face obiectul lucrării de față. Se desprinde totuși ideea că grupul dizident nu agreea formarea unui guvern național condus de Horia Sima, reproșându-i acestuia în primul rând azvârlirea membrilor Legiunii în lagărele germane după 1941, precum și alte greșeli ale Mișcării, unele chiar din anul 1938. Acest grup disident milita pentru formarea unui Comitet Național de Eliberare a României, în fruntea căruia îl propuseseră pe generalul Ion Gheorghe, mai apoi pe mitropolitul Visarion Puiu. Până la urmă au avut câștig de cauză cei pe care i-a agreeat conducerea celui de-al treilea Reich, chiar dacă picase *prima formulă guvernamentală* stabilită de Ribbentrop și Schmidt. Deși nu sunt greu de stabilit care au fost rațiunile care au contat în alegerea variantei cu Horia Sima, se pare că germanii, care deși nu mai credeau în această utopie, dar nici nu s-au opus jucării acestei tragicomedii până la capăt, au impus totuși ca din acest guvern să facă parte și un general român. Formula cu generalul Ion Gheorghe nu se dovedise însă viabilă, pentru că acesta nu agreea formarea acestui guvern, dar mai ales din cauza reticenței cu care era privit de legionari pentru rolul său în descoperirea și denunțarea legionarilor care se bucurau încă de libertate pe teritoriul Reichului (motiv pentru care era poreclit de aceștia *“temnicerul din Germania”*¹²).

Apariția *providențială* (subl. Horia Sima) a generalului Platon Chirnoagă, făcut prizonier de germani cu întreaga Divizie 4 Infanterie română în capul de pod de la sud de Szolnok, pe malurile Tisei, în condițiile încă controversate ale puternicei contraofensive germane din 19 octombrie 1944, a rezolvat problema includerii unui general în guvern. Chiar dacă, așa cum spune Sima, *“generalul era în primul rând un ostaș și n-a militat niciodată în viața politică”*¹³, a fost totuși, câștigat într-un anume fel pentru acțiunea contra ocupantului sovietic, alături de Germania și *“și-a exprimat dorința să organizeze o mare unitate militară care să lupte contra rușilor. Voia el să comande această unitate. Funcția de ministru de război într-un guvern nu-l atrăgea, el fiind prea tânăr general. Ar fi bine să se găsească un alt general, mai vechi în grad”*¹⁴

La sfârșitul lunii noiembrie 1944, Joachim von Ribbentrop a recunoscut oficial, în numele guvernului Reichului, formarea unui guvern național român la Viena. Proclamarea acestuia a fost făcută cu pompa impusă de *importanța momentului*, la Hotel *Imperial* din Viena, prin citirea decretului de numire și depunerea jurământului de către fiecare ministru în parte. Evenimentul a avut loc la 10 decembrie 1944, dată aleasă pentru semnificația ei în istoria mișcării legionare – izbucnirea mișcării studențești, în 1922, la toate universitățile din țară. Formula definitivă a Guvernului Național Român de la Viena era următoarea:

Horia Sima – președintele Consiliului;

Mihail Sturza – ministru de Externe;

Vasile Iasinschi – ministru de Interne și al Muncii;

General Platon Chirnoagă – ministru de Război;

¹² *Ibidem*, p. 37.

¹³ *Ibidem*, p. 51-52.

¹⁴ *Ibidem*.

Corneliu Georgescu – ministru de Finanțe;
 Grigore Manoilescu – ministru al Propagandei;
 Vladimir Cristi – ministru al Cultelor;
 Ion Sângiorgiu – ministru al Educației Naționale;
 Mitropolitul Visarion Puiu – șef spiritual al Episcopiei Ortodoxe Române din
 Europa de Vest¹⁵

Deși destul de motivat pentru constituirea acestui Guvernul Național și a Armatei Naționale, Horia Sima își arată totuși amărăciunea pentru lipsa de susținere din partea forurilor germane, bănuindu-le chiar de un oarecare sabotaj, reproșându-le întârzierea *inexplicabilă* a eliberării din lagărele de prizonieri a aceluia dintre ei care își exprimaseră dorința de intra în această Armată Națională. Mai mult, el reproșează germanilor lipsa de prevedere și încrederea peste măsură care au avut-o în Antonescu și personalul diplomatic de la București, în frunte cu von Killinger care, ca urmare a convingerii ferme că România va rămâne credincioasă până la capăt alianței cu Germania, au neglijat orice acoperire militară germană în spațiul dintre Carpați și nordul Transilvaniei. Aceasta, crede autorul, a făcut posibilă penetrarea rapidă a acestui spațiu de către trupele româno-sovietice. Recunoaște însă că germanii începuseră să se convingă de inutilitatea prelungirii războiului, însă această atitudine a germanilor, de a nu-și mai prelungi inutil agonia, nu a fost în măsură să tempereze pornirile exaltate ale legionarilor de a se pune în slujba acestei cauze. Să credem că a fost o totală necunoaștere a situației politico-militare în care Germania se îndrepta inevitabil spre dezastrul final, sau că, orbiți de fanatismul credinței în idealurile mișcării, legionarii nu au mai putut percepe realitatea la dimensiunile reale? O analiză justă a ceea ce a însemnat cu adevărat fenomenul legionar în România, de pe poziții lipsite de orice urmă de partizanat politic, cu evidențierea mutațiilor pe care le-a produs la nivelul individului și în același timp al unei părți a clasei politice, ar elucida poate decizia acestora de a se implica până la capăt într-o acțiune fără sorți de izbândă.

Guvernul Național de la Viena a avut, cum era de așteptat, un sfârșit lamentabil. După moartea lui Adolf Hitler cu câteva zile înaintea sfârșitului războiului în Europa, și prezentarea (ca de la guvern la guvern, n.n.!) de condoleanțe guvernului german (sau ce mai rămăsese din el), Horia Sima a decis că este mai bine ca membrii guvernului să-și caute salvarea pe cont propriu. Peripețiile prin care a trecut fiecare membru al acestui guvern fantomă după dizolvarea lui nu mai prezintă relevanță pentru lucrarea de față, ar trebui poate subliniată doar concluzia cu care își încheie Horia Sima lucrarea sa: *”Când conducătorii României, la 23 august, au făcut greșeala să uite de toate aceste învățăminte ale trecutului și să deschidă granițele țării invaziei bolșevice, guvernul de la Viena s-a opus acestui act nesocotit și cu mijloacele ce le avea la dispoziție a continuat lupta anticomunistă a poporului român.[...] Guvernul român de la Viena a salvat de la moarte sigură peste 12000 de prizonieri români internași în lagărele germane. Aceștia mureau în număr mare, zi de zi, din cauza lipsei de hrană, îmbrăcăminte groasă și caldă. Încorporându-i în armata națională, li s-a asigurat minimul de experiență (existență?!) pentru a supraviețui acestei perioade grele din viața lor de ostași. [...] Guvernul de la Viena a salvat dintr-o*

¹⁵ *Ibidem*, p. 57, 58.

situație apăsătoare și nesigură pe cei 400 de legionari internași în lagărele de la Buchenwald, Dachau și Oranienburg. Fără de formarea acestui guvern, legionarii ar fi rămas mai departe internași în lagăre și cine știe dacă n-ar fi căzut în mâinile rușilor. După capitularea germanilor, acești legionari, împrăștiați în toate țările lumii libere, au format primele centre de rezistență ale exilului contra cotropitorului din țară”¹⁶

Referitor la contribuția legionarilor la mișcarea de rezistență împotriva ocupantului sovietic, Sima nu se sfiiește să afirme cu nonșalanță: *“Guvernul român de la Viena a pus bazele mișcării de rezistență din țară. Peste o sută de legionari, între care numeroși fruntași ai Legiunii, au fost parașutați în România și au început acolo reorganizarea Mișcării. S-a realizat o întrepătrundere și o colaborare strânsă între legionarii veniți din Germania și legionarii liberi din țară. Din sânul acestor noi unități s-au format apoi, la scurt interval, primele echipe de luptă contra cotropitorului și a uneltelor lui. [...] Militarii și membrii vechilor partide politice au venit mult mai târziu ca să îngroașe rândurile primilor luptători legionari, după ce se formaseră zonele de acțiune în diferitele părți ale țării”¹⁷*

Documentele și lucrările cercetate nu evidențiază însă deloc interesul vreunui segment al populației de a se angaja într-o luptă fără sorți de izbândă. Cât despre entuziasmul legionarilor, acesta era, cu certitudine, mai mult declarativ și impus de situația fără ieșire în care se aflau.

În septembrie 1945 o parte a membrilor Guvernului Român de la Viena au fost internași/arestați în lagărul de concentrare american pentru criminali de război “Markus w. Orr” (primul soldat american căzut la debarcarea în Europa) de la Glassebach, Slazburg. Au fost arestați Vasile Iasinschi, generalul Platon Chirnoagă și comandorul Bailla. În aprilie 1947 au fost eliberați și exonerați de orice culpă. Au fost, de asemenea, scoase de sub acuzare Armata Națională de Eliberare și Guvernul Național Român de la Viena. Nu același lucru s-a întâmplat cu alte mișcări naționaliste din Europa: “Rex” a belgianului Leon Degrelle, ustașii croați ai lui Ante Pavelić, “Crucile cu săgeți” maghiare ale lui Ferenc Szálasi, Partidul Poporului Slovac al lui Hlinka.

¹⁶ Horia Sima, Op. cit., p. 169, 170.

¹⁷ *Ibidem*.

ORAȘUL IAȘI ÎN PRIMELE LUNI DE OCUPAȚIE SOVIETICĂ. INSTALAREA FORȚELOR COMUNISTE (1944)

Marian HARIUC*

Cuvinte cheie: armata sovietică, ocupație militară, mișcarea comunistă, guvernul de stat, presiunea socială

Key-words: Soviet army, military occupation, communist movement, state government, social pressure.

Abstract:

The events which took place in the summer of 1944 have radically changed the image of city of Iasi. The presence of Soviet troops created a new social and political conjuncture, one which was different comparing to the other parts of Moldavia, a conjuncture which was manifested especially among people who have not been evacuated and experienced a much higher complexity after the state officials returned and especially after the attempts of the new governmental structures from Bucharest to resume the connections with Moldova.

Starting from a primary argument, that of military occupation exerted by the Red Army, the demarche attempts to achieve a more lucid description of the stages that led to the seizure of state administration structures and in the same extent to portray a critical perspective on the importance of communist movement in Iași.

Another point of interest was to reflect the overall image of Moldavia, especially seen from the exterior of it, by resorting to memoir notes and reports of political committees. From this demarche we could not leave unnoticed the role played by a number of local political figures or members of the Communist Party of Romania, which distinguished themselves as service tools in the first months of Soviet occupation.

The main purpose of the text is to provide an accurate picture of the city, which was largely destroyed by bombardments of the Soviets, pictured as a space of social tensions caused by foreign military occupation, but also political, by losing contact with the central authorities of the Romanian state. Given this background and with the Soviet military as the main factor, the local organization of communists has shown the first forms of existence.

Analiza extinderii controlului sovietic pe teritoriul României implică, încă de la început, o serie de perspective prin intermediul cărora să poată fi construită o viziune cât mai clară asupra acestei problematice. În primul rând, mutațiile impuse de condițiile războiului de pe frontul de est, concretizate prin ofensiva militară sovietică

* Masterand Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași.

de la începutul anului 1944, au condus totodată la reacția internă a statului român. Prezența trupelor Armatei Roșii în apropierea granițelor românești, și ulterior amplificarea influenței în Moldova, s-au simțit începând cu luna martie 1944, când trupele ocupaseră o bună parte din nordul regiunii, în același timp stabilizându-se și frontul Chișinău-Iași¹

Fără îndoială că schimbările rapide înregistrate în special în compartimentele administrativ și social nu pot fi percepute fără a ține cont de autoritatea militară prezentă în orașele Moldovei, iar în acest caz ne referim la Iași. Argumentul care face referire la existența unui partid comunist organizat necesită, de asemenea, o lămurire clară. Această situație a suferit ulterior distorsiuni grave, comuniștii și istoriografia regimului încercând să inducă un scenariu ce sugera existența unui partid comunist bine organizat și cu planuri precise de preluare a puterii. În realitate, nu este vorba despre existența clară a unor structuri politice, ci mai degrabă de încercarea unui grup redus de aderenți comuniști care au ajuns mai curând să invoce, sub un înțeles simbolic, organizațiile de partid care au funcționat în ilegalitate politică, în perioada interbelică și care au dispărut odată cu intrarea României împotriva singurului stat în care comunismul a fost instituționalizat și care încuraja mișcarea comunistă din România. În ceea ce privește membrii, cei mai mulți veneau după *stagii* de închisoare sau după ce au rupt, timp de mai mulți ani, orice fel de relație cu activitățile subterane ale comuniștilor. Relația existentă în primele luni între structurile comuniste cu greu identificabile și cei supuși în totalitate directivelor sovietice s-a modificat îndeosebi după impunerea guvernului Groza, când sunt luate primele măsuri vizibile de control asupra instituțiilor regionale și locale.

Schimbarea brutală a raporturilor de forțe militare aflate în conflict a generat contextul destrucției propagandei construite de regimul antonescian, ce s-a manifestat vizibil în starea de spirit a populației din spațiul românesc și îndeosebi în zona estică a țării, aceasta fiind cea mai expusă eventualelor atacuri ale inamicului. Sfera de interes militar s-a concentrat asupra orașului Iași, un punct strategic de importanță regională conferită de existența instituțiilor statului, dar și a numărului relativ mare de locuitori, în comparație cu celelalte centre județene ale Moldovei. Odată cu intensificarea neliniștii ce persista în rândul populației, provocată de un eventual atac sovietic, au fost luate măsuri de grăbire a evacuării unei părți semnificative a populației românești, orașul fiind în scurt timp cuprins de zvonuri ce anunțau iminența unui atac sovietic de mari dimensiuni. De asemenea, o starea de spirit tensionată s-a resimțit tot mai mult și în rândul numeroasei comunități evreiești rămasă în oraș².

Evenimentele desfășurate în vara anului 1944 au schimbat radical imaginea orasului Iași. Prezența trupelor sovietice a conferit o nouă conjunctură, una distinctă față de celelalte zone ale Moldovei, ce s-a manifestat în special în rândul populației care nu a fost evacuată, și care a cunoscut o complexitate mult mai mare după revenirea funcționarilor statului și încercările guvernului de la București de a relua

¹ Nicolae Ionescu, *Moldova în anii 1944-1947*, Editura Kolos, Iași, 2005, p. 15-20.

² Direcția Județeană a Arhivelor Naționale (D.J.A.N.) Iași, fond Chestura de Poliție Iași, dosar 47/1944, f. 88.

legăturile cu Moldova. După ce mai bine de jumătate din oraș a fost afectat de bombardamente, ceea ce a condus la retragerea angajaților din administrație, fosta capitală a Moldovei părea să caracterizeze, prin situația în care se găsea, întreaga regiune aflată sub ocupație sovietică, transformată într-o zonă de conflict ce depășea autoritatea statului român. Actul de la 23 august 1944 a surprins județele din centrul și sudul Moldovei fără administrația de stat antonesciană, astfel că noile forțe politice au demarat măsurile de instalare a noilor prefecti spre sfârșitul lunii august și începutul lunii septembrie³

Distrugerile înregistrate au contribuit masiv la ruperea legăturilor Moldovei cu celelalte zone ale țării, determinate în special de afectarea transporturilor feroviare. Pagubele erau vizibile de la principalele centre feroviare și până la poduri și porțiuni însemnate de linie ferată distrusă de bombardamente⁴, aspect intens exploatat în propaganda comunistă în scopul discreditării guvernelor conduse de către generalii Constantin Sănătescu și Nicolae Rădescu, toate fiind puse pe seama *dezinteresului*, inclusiv situația dezastruoasă a Iașului și izolarea întregii regiuni a Moldovei⁵. În plus, comportamentul trupelor Armatei Roșii părea să caracterizeze cât se poate de fidel libertatea pe care Uniunea Sovietică o deținea în România, implicând rolul decizional asupra viitorului acestei țări⁶. Consecințele militare imediate ale ocupației s-au simțit în Iași, unde soldații români, care primiseră ordinul de a-i întâmpina pe sovietici pentru stabilirea legăturilor între cele două armate, au fost dezarmați și arestați de către sovietici⁷

*

Demersul pe care ni l-am propus constă în analiza primelor schimbări produse în Iași, de altfel unul dintre principalele centre administrative și culturale ale țării, în contextul noilor factori decizionali care s-au impus după 23 august 1944. De asemenea, unul dintre argumentele relevante de la care pornim presupune înțelegerea unui context dictat de un interval de câteva luni în care orașul Iași a fost supus unui asediu militar considerabil. Astfel una dintre principalele mize ale studiului indică racordarea acțiunilor celor care și-au asumat condiția de membri ai Partidului Comunist din România, la situația generată de război. Mai precis, redarea unei imagini cât mai fidele necesită repere precum: prezența factorului sovietic în oraș ca element al presiunii sociale, situația delicată din punct de vedere instituțional care a permis unor noi persoane, controlate în totalitate de sovietici, să ocupe funcții de conducere și inexistența unor legături clare între aderenții comuniști din Iași și structurile centrale ale P.C.dR.

³ Nicolae Ionescu, *op. cit.*, p. 99.

⁴ Apud Const. Botez, Dem. Urmă, L. Eșanu, *Istoria unei citadele muncitorești. Nicolina-Iași 1892-1972*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1972, p. 309.

⁵ „Moldova Liberă”, an I, nr. 44, 12 noiembrie 1944, p. 3.

⁶ Gheorghe Onișoru, *România în anii 1944-1948. Transformări economice și realități sociale*, Editura Fundația Academia Civică, București, 1998, p. 14.

⁷ Adrian Georgescu, *La început a fost sfârșitul. Dictatura roșie la București*, Editura Humanitas, București, 1992, p. 26. Vezi și Anton Rațiu, *Cumplita odisee a grupului Lucrețiu Pătrășcanu. Adevăruri dureroase*, vol. I, Editura Gestiunea, București, 1996, p. 104-109.

Problematica nu a fost ocolită în istoriografie, însă cercetările realizate s-au concentrat mai degrabă spre tratarea particularităților legate de comportamentul trupelor sovietice în general starea de spirit existentă în rândul populației. De asemenea, nu au fost omise direcții de cercetare care au privit mutațiile de ordin administrativ din Primăria sau din Prefectura Iași, precum și soarta unor instituții precum Jandarmeria sau Poliția de pe plan local. În acest sens amintim lucrări și studii de bază realizate de istorici ca Dumitru Șandru, Gheorghe Onișoru sau Nicolae Ionescu care, deși nu și-au concentrat demersurile exclusiv pe cazul Iașului, au realizat analize pertinente care au contribuit la conturarea unei imagini apropiate de realitate a Moldovei, în special prin descrierea și a altor zone ale României. Sursele de bază folosite de către aceștia constau în fonduri de arhivă ale Jandarmeriei din Moldova, Chestura de Poliției din Iași, Prefectură, Primărie, Comitetul Județean al P.C.R. Iași, toate existente în cadrul Direcției Arhivelor Naționale din Iași. Din acest cadru nu putem exclude memoriile lăsate de Adriana Georgescu, Anton Rațiu, generalul Constantin Sănătescu sau Gheorghe Zane, dar și informațiile din rapoartele trimișilor sovietici referitoare la situația în care se afla Moldova după venirea sovieticilor.

În același timp, menționăm că au existat intenții sporadice de a trata rolul pe care l-a deținut organizația comunistă de pe plan local în preluarea conducerii și mai ales legăturile pe care aceștia le-au întreținut cu forțele sovietice stabilite în oraș. În acest sens îl amintim pe Andrei Muraru care a realizat un studiu despre Vasile Mârza, *principalul lider comunist al Moldovei* în contextul schimbărilor ce au urmat momentului 23 august 1944, care în primii ani postbelici a deținut funcția de secretar regional.

*

Noile condiții speciale impuse de către trupele sovietice au urmărit preluarea controlului în instituțiile administrative ale Iașului prin simpla ocupare a funcțiilor rămase libere în urma refugierii funcționarilor publici sau înlăturarea prin mijloace violente a acelor care rămăseseră în oraș. A existat și o a treia modalitate de preluare a puterii în urma *pactizării* conducerii instituțiilor locale cu forțele comuniste. În realitate, acest plan nu a urmărit o strategie exactă în Iași, la fel cum nu s-a întâmplat în întreaga regiune a Moldovei. Înaintea ocupației trupelor sovietice, o mare parte dintre locuitorii orașului care nu se refugiaseră și-a exprimat *sentimente de simpatie* față de noile forțe decizionale, ca o formă de a intra în posesia unor avantaje care le-ar fi putut schimba poziția în ierarhia socială, iar în cele mai multe cazuri se aflau persoanele expropriate în timpul regimului anterior⁸

Orașul Iași se număra printre centrele de județ din Moldova în care nu funcționa o administrație oficială de sorginte românească. Urmările imediate ale schimbărilor de la 23 august 1944 au determinat o ruptură parțială între București și restul regiunilor țării, iar în acest context situația din Moldova a devenit una îngrijorătoare în urma ofensivei sovietice care anihilase aproape toate tendințele de rezistență și își impusese autoritatea pe plan administrativ. Comandamentul sovietic a numit în funcție doar persoane obediente față de noua autoritate militară și dispuse să colaboreze cu forțele de ocupație, ceea ce a atras un număr ridicat de indivizi cu

⁸ D.J.A.N. Iași, fond Chestura de Poliție Iași, dosar 47/1944, f. 138.

simpatii ce urmăreau doar beneficiile oferite de către conducere⁹. Mulți dintre aceștia nu dețineau nicio pregătire și existau cazuri numeroase care avuseseră probleme majore cu respectarea legii sau care proveneau din rândul minorităților, în special din cadrul numeroasei comunități evreiești din oraș¹⁰. Revenirea funcționarilor evacuați a generat o serie de conflicte pe fondul refuzului noilor *angajați* de a-și părăsi funcțiile, ajungându-se chiar până la manifestări violente în care erau folosite armele¹¹. Într-un raport întocmit la 26 ianuarie 1945 de către Circa a IV-a de Poliție din Iași, destinat chesturii, era sesizat faptul că prezența trupelor sovietice a permis eliberarea unui număr mare de puscariși care și-au reluat activitățile ilegale în propriile localități, cu siguranță acestea fiind încurajate de simpatii comuniste¹². Totodată era invocată paza insuficientă care exista în Iași, pe fondul înlăturării unui număr ridicat din personalul poliției și a faptului că cei eliberați din închisori nu puteau fi identificați din cauza inexistenței cazierelor acestora¹³. Într-o notă informativă a Inspectoratului de Jandarmi din Iași este surprinsă situația din Frontul Plugarilor, organizație politică răspândită la sate și aflată sub control comunist, care „*neavând cadre, și le-au recrutat dintre cei mai răi oameni ai satelor – mulți dintre ei foști chiar condamnați – și după cum este și de așteptat din partea unor așa elemente instigă populația la rele și ilegality care dăunează bunelor interese ale statului*”¹⁴.

Consecințele imediate și-au făcut simțite prezența. Atât instrucțiunile trimise de organizația centrală a Partidului Comunist din România, cât și cele venite de la guvern au fost ignorate de către noii funcționari, ceea ce a produs o diminuare a autorității statului. Generalul Constantin Sănătescu descrie succint în jurnal situația din Moldova în timpul guvernării sale: „*cu Moldova tot n-am putut lua o bună legătură și aud că domnește acolo mare dezordine, provocată de comuniști și evrei, care nu execută ordinele de la București*”¹⁵. Starea în care se afla regimul administrativ din România figurează și în rapoartele reprezentantului american Schuyler din Comisia Aliată (Sovietică) de Control, înființată în urma armistițiului din septembrie 1944, care amintea că prefectii și primarii din județele țării au fost înlăturați, urmând a fi instalați în funcție *aderenți de stânga*, dintre care cei mai mulți erau comuniști¹⁶.

În fiecare reședință de județ din Moldova exista, după caz, un prefect legal și unul comunist, aceeași situație caracterizând și baza funcționării a două poliții, una de

⁹ Gheorghe Onișoru, *P.C.R.-evoluția programului și practica guvernării, 1944-1947*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A. D. Xenopol»”, Editura Academiei Române, Iași, tom. XXIX, 1992, p. 219.

¹⁰ Dumitru Șandru, *Comunizarea societății românești în anii 1944-1947*, Editura Enciclopedică, București, 2007, p.17-18.

¹¹ Idem, *Armata sovietică în România și instalarea noilor autorități după 23 august 1944*, în „Arhivele Totalitarismului”, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, an II, nr.4/1994, p. 20.

¹² Idem, *Instaurarea administrației comuniste în Moldova*, în Constantin Hlihor, Maria Ignat, Șerban Papacostea (coord.), *6 martie 1945. Începuturile comunizării României*, Editura Enciclopedică, București, 1995, p.65.

¹³ D.J.A.N. Iași, fond Chestura de Poliție Iași, dosar 31/1945, f. 31.

¹⁴ Idem, fond Inspectoratul de Jandarmi Iași, dosar 128/1944.

¹⁵ Constantin Sănătescu, *Jurnal*, Editura Humanitas, București, 1993, p. 176.

¹⁶ Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Adrian Pop, *Sovietizarea României. Percepții anglo-americane (1944-1947)*, Editura Iconica, București, 1993, p. 153-154.

stat, iar cealaltă controlată de comuniștii locali, din moment ce nu putem vorbi încă de existența unor structuri de partid clare. La Iași, instalarea lui Vasile Alexiuc la prefectură a declanșat grave nemulțumiri în special în rândul național-țărăniștilor care nu acceptau ca „*un prefect cu 4 clase să conducă un leagăn al întregii culturi românești*”¹⁷. Cu aproximativ două luni în urma actului de la 23 august 1944, Alexiuc semna un apel făcut la adresa populației de către armata sovietică în timpul înaintării din Moldova, prin care încerca să se evite evacuările. Cu această ocazie, viitorul prefect se autointitula „*mare proprietar și fost deputat al Eparhiei Moldovei a Sfintei Mitropolii a Moldovei și Sucevei*”¹⁸.

Urmările evacuării au fost exploatate prin deciziile Comandamentului Sovietic și ale prefectului Vasile Alexiuc, la rândul său numit în funcție de către forțele comuniste. Primele hotărâri au privit confiscarea bunurilor și proprietăților din oraș, urmând ca acestea să fie preluate de către Primărie¹⁹. Reacția autorităților centrale ale statului privind situația din Moldova s-a concretizat prin unele măsuri de abia odată cu venirea la guvernare a generalului Nicolae Rădescu, când sunt înființate comisii interministeriale menite să reglementeze situația prefectilor, primarilor și cea a funcționarilor publici fără studii și pregătire în postul ocupat abuziv, instalați prin forță de trupele sovietice²⁰.

În majoritatea județelor Moldovei, spre deosebire de celelalte provincii, aparatul administrației locale din subordinea M.A.I. a putut fi înlocuit într-un interval de timp mult mai scurt, consecință a prezenței trupelor sovietice în partea de nord încă din luna aprilie 1944 și a evacuării funcționarilor statului din partea centrală și din sud în cursul lunii august²¹.

Schimbările din lunile următoare, culminate cu instalarea unui guvern de factură comunistă, s-au produs cu o mai mare ușurință, odată ce instituțiile județene erau controlate de către *elemente* manevrate la rândul lor de F.N.D. Cazul *prefectului-marionetă* Vasile Alexiuc, alături de numeroase altele ale celor care au ocupat funcții de conducere în Iași, poartă o importanță specială. Spre deosebire de alții, acesta deținea, se pare, o avere considerabilă ce cuprindea proprietăți și o moară în comuna Șipote (județul Iași). Relația apropiată pe care a deținut-o cu autoritățile militare sovietice a cunoscut avantaje după 23 august 1944 când a fost instalat în funcția de prefect al județului Iași, motiv ce îi oferea frecvent ocazia de a se lăuda în cercurile apropiaților și chiar în fața rușilor, unde spunea că a fost numit în funcție chiar de către Stalin²². Deși nu făceau parte din Partidul Comunist, atât prefectul, cât și primarul au fost menținuți în funcții pentru simplul motiv că urmau instrucțiunile F.N.D., facilitând influența comuniștilor asupra instituțiilor locale²³. Momentul de constituire

¹⁷ Apud Adrian Georgescu, *op. cit.*, p. 39.

¹⁸ Alina Tudor-Pavelescu, Octavian Dascăl, Afrodita Petrovici, *Partidul Comunist din România în anii celui de-al doilea război mondial (1939-1944)*, Arhivele Naționale ale României, București, 2003, p. 346.

¹⁹ D.J.A.N. Iași, fond Comitetul Județean P.M.R. Iași, 1945-1950, dosar 3/1945, f.1.

²⁰ Gheorghe Onișoru, *România în anii 1944-1948...*, p. 23-24.

²¹ Dumitru Șandru, *Comunizarea societății românești...*, p. 31.

²² *Ibidem*, p. 20.

²³ În ședința conducerii PCdR din 14 decembrie 1944 cu delegații regionalelor de partid privind situația numerică și activitatea politică a structurilor locale, Petre Ganea – instructor trimis de Comitetul Central

al comitetului Județean al F.N.D din Iași are loc la 23 octombrie 1944 în urma consfăturii de la sediul Partidului Comunist din strada Muzelor, la care au participat: Vasile Mârza, Simion Bughici și Stoica din partea comuniștilor, Virgil Ionescu de la P.S.D., Ion Niculi și Iordăchescu din partea Comisiei Locale a Sindicatelor Unite, Vasile Gheorghiu (Frontul Plugarilor), Dumitru Niță și Constantin Petrea (Uniunea Patrioților)²⁴.

Revenirea autorităților refugiate a produs entuziasm în rândul populației²⁵, întrucât dezordinea creată de prezența trupelor sovietice în oraș și îndeosebi incertitudinea cu privire la condițiile de trai au provocat, timp de câteva luni, o stare de profundă neliniște. Întoarcerea funcționarilor reprezenta o dovadă a primelor semne de reacție ale statului român în ceea ce privea situația din Moldova. Între 29 septembrie și 2 octombrie se întorc angajații Inspectoratului de Jandarmi Iași, iar la sfârșitul lunii octombrie și cei din Inspectoratul Regional de Poliție²⁶, însă o mare parte din angajații celor două instituții a fost dezarmată și în numeroase cazuri arestată. Presiunile au fost puse chiar de către prefectul Alexiuc, care cerea Legiunii printr-o adresă din 9 decembrie 1944 ca jandarmii să elibereze posturile, pentru simplul motiv că exista deja o poliție rurală²⁷. Astfel de afirmații făcute publice ofereau legitimitate acestei *poliții* și altor organizații în demersurile de arestare a jandarmilor și a efectuării proceselor în doar câteva zile²⁸. Intensificarea acțiunilor de confiscare a armelor jandarmilor reprezenta consecința presiunilor exercitate de prefectul Alexiuc, liderul comunist Vasile Mârza și de către reprezentanții Comisiei Aliate de Control, discreditarea prezenței Jandarmeriei în Moldova ocupând un loc special la discuțiile din întrunirile publice²⁹ sau în articolele scrise în presa de factură comunistă³⁰. Ignorarea totală a cererilor guvernului condus de generalul Nicolae Rădescu a fost surprinsă și de către comandantul Legiunii de Jandarmi, maiorul P. Negulescu, care avertiza la 6 februarie 1945 conducerea jandarmeriei că prefectul Vasile Alexiuc nu va executa niciodată instrucțiunile venite de la guvern, decât dacă ar primi aprobarea Frontului Național Democrat *de care asculta orbește*³¹

la Iași – amintește de Alexiuc ca fiind un fost liberal, rămas cu unele concepții burgheze, dar care „*este împotriva tuturor elementelor reacționare, fasciste*”. În relația cu Comitetul Județean P.C.R Iași, Ganea preciza că „*este susținut totalmente de noi, cu toate greșelile lui de ordin economic, prin faptul că mai înțelege să lase mână liberă unor oameni de afaceri, pentru că, spune el, oamenii aceștia au suferit cândva și acum trebuie să și câștige*” Radu Ciuceanu, Corneliu Mihail Lungu (coord.), *Stenogramele ședințelor conducerii P.C.R. 23 septembrie 1944-26 martie 1945*, Institutul Național pentru Studii Totalitarismului, București, 2003, p.171

²⁴ „Moldova Liberă”, an I, nr. 30, 25 octombrie 1944, p. 1.

²⁵ Dumitru Șandru, *Comunizarea societății românești...*, p. 19.

²⁶ În schimb, directorul Băncii Naționale și chestorul Poliției din Iași au fost reținuți imediat ce au ajuns în oraș. *Ibidem*, f. 22.

²⁷ Idem, *Jandarmeria din Moldova în anii 1944-1945*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A. D. Xenopol»”, Editura Academiei Române, Iași, tom. XXXI, 1994, p. 395-406.

²⁸ Idem, *Comunizarea societății românești...* p. 25.

²⁹ D.J.A.N. Iași, fond Inspectoratul de Jandarmi Iași, dosar 128/1944, f. 10.

³⁰ „Moldova Liberă”, an I, nr., 67, 10 decembrie 1944, p. 1.

³¹ Dumitru Șandru, *Comunizarea societății românești...*, f. 28.

La fel ca în multe alte orașe ale Moldovei, la Iași refugiații reveniți în oraș, în special funcționarii publici, erau considerați de către cei recent instalați în funcție drept străini și etichetați ca *fasciști-hitleriști*. Odată ajunși în oraș, trebuiau să se prezinte la Serviciul de Siguranță al Chesturii de Poliție, unde le erau întocmite fișe de către șeful serviciului, un evreu numit Otto care, pe fondul schimbărilor din august 1944, își asumase imediat funcția de șef al Poliției de Siguranță de pe lângă Inspectoratul Regional de Poliție Iași³². În acest sens, informațiile sporadice oferite de către organul comunist central de presă „Scânteia” despre situația din Moldova, remarca revenirea autorităților într-unul din numerele sale, sub titlul „Strigoii care se întorc la Iași”³³.

Într-o scrisoare a lui Iuliu Maniu adresată lui A.I.Vâșinski, liderul național-tărănist invoca dezordinea existentă în Moldova ca urmare a implicării sovietice în structurile administrative. Trecuseră două luni de la semnarea armistițiului și autoritățile române nu reușiseră să se instaleze decât parțial, iar mulți dintre aceștia fuseseră împiedicați de autoritățile militare sovietice să revină în posturi. Maniu consemnează zvonurile conform cărora sovieticii ar fi trecut deja la deportări, iar starea de spirit a populației s-ar fi agravat. În plus, persista o incertitudine asupra semnelor care indicau că Moldova ar fi fost abandonată, urmând ca această regiune să fie ruptă de România³⁴. În acest sens, Anton Rațiu relatează o parte din imaginile Moldovei distruse de război:

*„Constatarea noastră a fost din cele mai dureroase. În fiecare oraș cu gară de pe întinsul județelor Moldovei, erau organizate echipe compuse din elemente, în marea lor majoritate străine de neamul nostru, amestecate cu scursurile societății: impostori și lumpenproletariat, adunate din subsolurile pestilențiale ale Moldovei! Aceste echipe „speciale” nu făceau nimic altceva decât să aștepte în gări pe fiecare funcționar: învățător, profesor, preot etc. care, întorcându-se din refugiu, veneau să-și ocupe postul din cadrul administrației de stat pe care și-l părăsiseră datorită războiului. Toți aceștia au fost arestați imediat fără niciun fel de discernământ. După concepția lor, Moldova trebuia să scape de intelectualitatea română!”*³⁵

*

Intervalul de timp august 1944 -martie 1945 este unul cuprins de incertitudini în ceea ce privește activitatea comunistă în Iași. Documentele de arhivă ale Comitetului Județean P.C.R. Iași plasează momentul constituirii acestuia la data de 24 septembrie 1944, fiind compus inițial din 6 membri³⁶. Informațiile coincid în mare măsură cu raportul lui Vasile Mârza din ședința Comitetului Central al P.C.R. cu activiștii locali privind activitatea de propagandă și presă comunistă din 28 ianuarie 1945, în care acesta preciza că la data de 20 septembrie 1944 a fost organizată prima manifestație comunistă din Iași, având la bază 8 membri de partid. Însă venirea

³² *Ibidem*, p. 23-24.

³³ „Scânteia”, an I, nr. 37, 27 octombrie 1944, p. 5.

³⁴ Radu Ciuceanu (resp.), Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Vitalie Văratec, *Misiunile lui A.I.Vâșinski în România (Din istoria relațiilor româno-sovietice 1944-1946)*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 1997, p. 91.

³⁵ Anton Rațiu *op. cit.*, vol. I, p. 134.

³⁶ D.J.A.N. Iași, fond Comitetul Județean al P.M.R. Iași, 1945-1950, dosar 1/1945, vol. 1, f.18.

celorlalți comuniști din închisori a intensificat activitatea până la organizarea primului miting, cu ocazia căruia a apărut ziarul „Moldova Liberă”³⁷. Numărul redus al acestora poate fi socotit unul fidel realității, dacă este să-l asociem situației din București, unde observăm din datele oferite de către Iosif Rangheț, unul dintre liderii Partidului, faptul că imediat după 23 august 1944 numărul de membri comuniști din București era în jur de 80³⁸, iar la 23-24 septembrie 1944 când conducerea P.C.R. se reunea pentru prima dată în condiții legale pe stadionul ANEF la o demonstrație mai amplă³⁹, mulți dintre membri nici nu se cunoșteau⁴⁰

Poliția personală a comuniștilor a căpătat o formă instituțională și la Iași, în 21 decembrie 1944, sub denumirea de Inspectoratul Poliției Rurale, *Regionala Iași*⁴¹, organizație structurată după modelul miliției sovietice, cu ofițeri ce purtau stele în loc de trese⁴² și unde fuseseră instalați soldați ai diviziei „Tudor Vladimirescu” în funcții de organe care să asigure ordinea publică⁴³. Decizia de respingere a directivelor de desființare a poliției comuniste din Moldova trimise de Ministerul de Interne în februarie 1945 a fost luată direct de Prefectura Iași în frunte cu prefectul Alexiuc și subprefectul Mihăilescu care dimpotrivă, solicitau recunoașterea și *perfecționarea* acestei poliții pe fondul serviciilor aduse Armatei Roșii⁴⁴

Conform informațiilor oferite de Siguranță, Vasile Mârza era considerat liderul comunist din Moldova⁴⁵, care alături de prefectul Iașului, Vasile Alexiuc, primea ordine de la comandamentul sovietic. Colegi din Regională precum Gheorghe Chitic sau Burghilea se pare că îl laudau pentru eforturile depuse în partid, dar îi aduceau și critici vizând *atitudinea dictatorială*⁴⁶. În anii '30, se pare că Mârza era o prezență cunoscută printre studenții de la Facultatea de Medicină din Iași, aspect surprins de Alexandru Voitin (Voitinovici) în memoriile sale: „*aportul doctorului Mârza a fost esențial pentru ca munca politică să-și arate roadele. Devenind student, am aflat că doctorul Mârza fusese cel care, cu ani înainte, inițiasse organizarea unor mici întruniri ale studenților progresiști din diferitele săli de cursuri și laboratoare, atât la Facultatea de Medicină cât și la alte facultăți*”⁴⁷. Un alt nume cunoscut al regimului comunist din România, Alexandru Bârladeanu, puncta succint etapele prin care biologul ieșean a trecut. În timpul studenției sale din Iași, Mârza a ocupat funcția de conferențiar la Facultatea de Medicină, fiind, se pare, deja încadrat în P.C.dR.. La

³⁷ Radu Ciuceanu, Corneliu Mihail Lungu (coord.), *op. cit.*, p. 259.

³⁸ D.J.A.N., fond Comitetul Regional al P.M.R. Moldova, 1944-1947, dosar 28/1945, f.22.

³⁹ Dinu C. Giurescu, *Guvernarea Nicolae Rădescu*, Editura ALL, București, 1996, p. 30.

⁴⁰ Stelian Tănase, *Clienții lui 'tanti Varvara. Istorii clandestine*, Editura Humanitas, București, 2005, p. 434.

⁴¹ D.J.A.N. Iași, fond Inspectoratul de Jandarmi Iași, dosar 128/1944, f. 38.

⁴² Dumitru Șandru, *Jandarmeria din Moldova...*, p. 400.

⁴³ Idem, *Comunizarea societății românești...*, p. 26.

⁴⁴ D.J.A.N. Iași, fond Inspectoratul de Jandarmi Iași, dosar 128/1944, f. 118.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 15-16.

⁴⁶ Andrei Muraru, „*Micul burghez*”. *O călătorie în biografia lui Vasile Mârza în Intelectualii și regimul comunist: Istoriile unei relații*, „Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România”, vol. IV, Iași, Editura Polirom, 2009, p. 211.

⁴⁷ Alexandru Voitin, *Însemnările unui ucenic politic de odinioară*, Editura Albatros, București, 1975, p. 33.

revenirea lui Bârlădeanu din U.R.S.S. petrecută în jurul anului 1946, Mârza era deja prim-secretar al regiunii Iași. Însă „Mârza a fost un intelectual nu prea strălucit, dar un om cinstit. Nu a jucat un mare sau un lung rol politic. La un moment dat, s-a retras din viața politică”⁴⁸.

Grupul minuscul format în jurul lui Vasile Mârza și în care mai intrau *ilegalistul* Simion (David) Bughici⁴⁹ și Mihai (Mișa) Novicov⁵⁰ și-au exprimat o atitudine de refuz față de noua conducere a C.C. al P.C.R. ce se concretiza prin presiunile puse în favoarea alipirii Moldovei dintre Siret și Prut la Republica Socialistă Sovietică Moldovenească și implicit înglobarea în U.R.S.S. Doar intervenția Moscovei a condus la calmarea spiritelor secesioniste manifestate de liderii comuniști din Moldova, considerându-se că mișcările nu se desfășurau într-un moment oportun⁵¹.

Mișcarea de autonomie a Moldovei și Bucovinei de Sud orientată spre U.R.S.S. era dusă mai mult în ascuns decât în public, însă noile organe administrative nu erau străine de aceste semne dictate în mare măsură de comandamentele militare sovietice. Conform rapoartelor Inspectoratului de Jandarmi Iași, astfel de atitudini erau promovate cu deosebire de către locuitorii de origine evreiască intrați în contact cu forțele comuniste locale și care reprezentau în zona Moldovei principala categorie socială pe care se putea baza noua conducere pentru preluarea controlului în administrație⁵².

*

Ofensiva comunistă din debutul anului 1945 a fost asociată ulterior cu călătoria liderului comunist Gheorghe Gheorghiu-Dej la Moscova (31 decembrie

⁴⁸ Lavinia Betea, *Partea lor de adevăr (Alexandru Bârlădeanu despre Dej, Ceaușescu și Iliescu. Convorbiri; Maurer și lumea de ieri. Mărturii despre stalinizarea României; Convorbiri neterminate cu Corneliu Mănescu)*, Editura Compania, București, 2008, p. 31.

⁴⁹ Membru al P.C.dR. încă din perioada interbelică(1933), sub numele conspirativ de „Emil Becșa”, Bughici va prelua funcția de secretar al Comitetului Regional Moldova al P.C.dR. după plecarea lui Mârza la Comitetul Central. În anul 1934 era muncitor textilist la fabrica „Adriana” din Iași. Este arestat și condamnat de Tribunalul Brașov la 5 ani de detenție, executați la Doftana între anii 1936-1940. În 1940 este arestat din nou și închis pe rând în lagărele Caracal, Târgu Jiu, Vapniarca și Grosulovo, de unde a evadat în 1944. Din 1948, va urca în funcția de director la Direcția de Cadre a C.C. al P.C.R., iar din anul 1952 o va înlocui pe Ana Pauker la conducerea Ministerului de Externe. Florica Dobre(coord.), *Membrii C.C. al P.C.R. 1945-1989*, Consiliul Național pentru Studiarea Arhivelor Securității, Editura Humanitas, București, 2004, p.117. Gheorghe Crișan, *Piramida puterii. Dicționar de personalități politice și de stat, generali și lideri religioși (1944-2008)*, București, f.e., 2008. p. 150.

⁵⁰ Raporturile lui Novicov cu mișcarea comunistă interbelică nu sunt nici ele lipsite de interes. Până să ajungă unul dintre principalii responsabili ai Secției de Propaganda și Agitație din cadrul Comitetului Regional P.C.R. Moldova și unul dintre personaje cunoscute care contribuiau la presiunile din mediul universitar ieșean, acesta a avut și un trecut *ilegalist*. Alexandru Bârlădeanu, care îl cunoscuse încă din timpul studenției, îl amintește ca fiind unul dintre cei care au deținut un anumit rol în stalinizarea culturii române. În anii '30 și-a petrecut o perioadă din viață la Doftana alături de Gheorghiu-Dej, fiind de o vârstă apropiată cu cea a lui Ceaușescu. Pe fondul schimbărilor ulterioare anului 1948, Novicov a cunoscut ascensiunea în partid, ocupând funcții înalte la București chiar și după 1965. Lavinia Betea, *op. cit.*, p. 178.

⁵¹ Anton Rațiu, *op. cit.*, vol I, p. 133.

⁵² Dumitru Șandru, *Armata sovietică în România ...*, p. 21

1944-16 ianuarie 1945)⁵³, unde ar fi primit, se pare, directive clare pe baza cărora F.N.D. să provoace pe teritoriul întregii țări agitații în sprijinul reformei agrare, violențe și incidente de stradă⁵⁴. Treptat, astfel de manifestații cu revendicări de ordin economic au luat o altă față odată cu intensificarea opoziției, ajungându-se la adevărate reacții de sfidare la adresa guvernului⁵⁵. Binefacerile pe care Uniunea Sovietică urma să le aducă prin marcarea acestei vizite a liderului comunist erau traduse de redactorul ziarului M. Ghimpu (Moise Grunberg) în „Moldova Liberă” în intenția de a sugera rolul *măreței Uniuni* în redresarea Moldovei⁵⁶. Până la sfârșitul lunii ianuarie 1945, cererile de natură economică se îndreptau spre majorarea salariilor, aprovizionarea întreprinderilor cu materii prime sau înghețarea prețurilor. Luna februarie a adus mesaje noi în manifestațiile comuniste organizate sub numele F.N.D. prin lozincile scandate: *Jos guvernul Rădescu!*, *Vrem guvern F.N.D.!*, *Trăiască Armata Roșie!*⁵⁷. Informațiile obținute de Inspectoratul General de Poliție fac referire la aderenți comuniști înarmați care nu ezitau să poarte armele la vedere pentru intimidarea populației și în eventualitatea întâmpinării opoziției. Astfel de imagini sugerau mai degrabă intențiile Partidului Comunist de a prelua puterea prin intermediul oricărui mijloc, inclusiv prin accentuarea violenței îndeosebi în zonele marginale ale societății. Existența unei presiuni sociale a fost exploatată de către forțele de orientare comunistă mai ales în scopul acaparării influenței politice, argumentul ideologic fiind trecut pe un plan secund până la acapararea întregii puteri.

Înarmarea simpatizanților forțelor comuniste a fost posibilă doar în urma concentrării trupelor sovietice pe teritoriul României, când o mare parte a muncitorilor din întreprinderi, componenți ai trupelor de șoc, a primit arme necesare la anihilarea manifestărilor de opoziție la adresa P.C.R.⁵⁸ Deși legăturile de serviciu ale Inspectoratului General cu județele din Moldova erau întrerupte, la București ajungeau informații referitoare la posturi, secții și legiuni de jandarmi care fuseseră devastate, iar armamentul, efectele și arhiva distruse sau confiscate⁵⁹.

Măsurile luate de către comandamentele sovietice au vizat anihilarea autorităților polițienești, dezarmarea și chiar eliminarea fizică a organelor de ordine publice, ceea ce a dus la imposibilitatea de a mai interveni în vederea împiedicării ascensiunii comuniste⁶⁰. Inevitabil, consecințele s-au repercutat asupra întregii societăți. Starea de nesiguranță existentă în rândul populației ieșene, pe fondul nivelului scăzut al traiului și al necesităților economice, este alimentată de numeroasele acțiuni de furt și jaf. Documentele organizației județene de partid

⁵³ Ion Bucur, *Lupta pentru putere. Instaurarea regimului totalitarist în România (1944-1947)*, București, Editura Universității București, 2010, p. 192.

⁵⁴ Apud Reuben H. Markham, *România sub jugul sovietic*, Editura Fundația Academia Civică, București, 1996, p. 118.

⁵⁵ Nicolae Ionescu, *op. cit.*, p.81.

⁵⁶ „Moldova Liberă”, an II, nr. 104, 27 ianuarie 1945, p. 1.

⁵⁷ Natalia Tampa, *Starea de spirit din România la începutul anului 1945*, în Constantin Hlihor, Maria Ignat, Șerban Papacostea(coord.) *op. cit.*, p. 312-318.

⁵⁸ Dumitru Șandru, *Comunizarea societății românești...*, p. 80-84.

⁵⁹ *Ibidem*, p.148.

⁶⁰ Idem, *Armata sovietică în România...*, p. 23.

amintesc faptul că la astfel de acțiuni s-au dedat și soldații sovietici prezenți în oraș, la care autoritățile locale nu au răspuns prin nicio măsură luată. Pericolele întâlnite pe străzile Iașului se resimt și în frecvența redusă a membrilor de partid la ședințele de celulă, în special cele desfășurate pe timpul serii⁶¹. Starea de panică era pusă de obicei pe seama *repatriaiților*: „s-au întâmplat o serie întreagă de cazuri unde oamenii au fost dezbrăcați de pe stradă seara când se duceau acasă, multe case jefuite și chiar tramvaie seara au fost oprite și pasagerii jefuiți. Un taxator a fost înjunghiat și i s-a furat geanta cu bani”⁶². Comportamentul violent al soldaților armatei sovietice⁶³ manifestat prin spargeri ale locuințelor, însoțite de amenințări prin focuri de armă,⁶⁴ punea totodată într-o lumină proastă imaginea organizației de partid, care deseori trebuia să argumenteze în fața membrilor atitudinile *aliaților sovietici*, aruncând responsabilitatea asupra adversarilor politici și a acțiunilor de discreditare declanșate la adresa Partidului Comunist⁶⁵.

În rapoartele întocmite de Circa IV Poliția Iași, furturile și crimele erau puse pe seama unor *indivizi îmbrăcați în haine de ostași sovietici*, comise la ore târzii, când străzile erau goale, în așa fel încât să nu existe martori care să stabilească identitatea făptașilor⁶⁶. Au fost și cazuri în care situația a degenerat în adevărate confruntări între forțele locale ale Poliției și soldați din trupele ocupante, într-unul dintre ele fiind împușcat, se pare, secretarul Comisiei interaliat de Control⁶⁷. Libertatea soldaților Armatei Roșii s-a simțit deseori printr-un comportament violent față de cei care aveau misiunea de a menține ordinea publică, deseori înregistrându-se bătăi declanșate din simple întâmplări precum ordinele de oprire ale mașinilor militare sovietice și pe fondul consumului de alcool⁶⁸. Ca măsuri principale erau propuse cele care priveau „*interzicerea băuturilor spirtoase, emiterea de ordonanțe drastice în această privință, ordonanțe care să nu lase speculanților de băuturi și acelor care vând băuturi pe ascuns, nici o porțiță de scăpare*”⁶⁹. Prezența trupelor Armatei Roșii în Iași și în cursul următorilor ani, în ciuda încălcării tuturor înțelegerilor armistițiului româno-sovietic, a contribuit masiv la impunerea directivelor trimise de Comitetul Central, în schimb au reprezentat o adevărată povară atât pentru organizația locală, cât mai ales pentru populație⁷⁰.

Teroarea instaurată printre români față de sovietici a continuat să se manifeste și la întoarcerea acestora de pe frontul din vest. În organul de presă comunist „Lupta Moldovei”, tânărul student gazetar Lucian Dona, cu numele real Henri Nathansohn, se

⁶¹ D.J.A.N. Iași, fond Comitetul Județean P.M.R. Iași, 1945-1950, dosar 1/1945, vol. I, f. 111.

⁶² *Ibidem*, f. 114.

⁶³ În acest sens sunt relevante cele 600 de documentele existente la D.J.A.N. Iași, fond Inspectoratul de Jandarmi Iași, dosar 129/1944.

⁶⁴ Idem, fond Chestura de Poliție Iași, dosar 178/1945, f. 38-40.

⁶⁵ Idem, fond Comitetul Regional P.M.R. Moldova, 1944-1947, dosar 4/1945, f. 107.

⁶⁶ Idem, fond Chestura de Poliție Iași, dosar 31/1945, f. 8-9.

⁶⁷ *Ibidem*, dosar 178/1945, f. 99.

⁶⁸ *Ibidem*, f. 394.

⁶⁹ *Ibidem*, dosar 31/1945, f. 9.

⁷⁰ Radu Filipescu, *Prezența armatei sovietice în județul Iași. Informații privitoare la anul 1946*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A. D. Xenopol»”, Editura Academiei Române, Iași, tom. XXXVIII, 2001, p. 171-183.

remarca printr-un articol intitulat *Se întorc eliberatorii* prin care ținea să deterioreze grav imaginea trecerii trupelor sovietice pe teritoriul românesc: „*pe străzile pline de foc și fum, printre ruinele clădirilor prăbușite, au trecut ostașii pe care 6 luni i-am așteptat cu toată căldura sufletului nostru, cu speranța mereu vie*”⁷¹. În schimb, într-o notă adresată de Susaikov lui Molotov la 4 decembrie 1945 referitoare la comportamentul soldaților sovietici la întoarcerea în U.R.S.S. întâlnim o altă caracterizare succintă a orașului: „*Capitala Moldovei se află sub teroarea unor huligani, față de care noi suntem obligați să ne purtăm cu atenție, ca față de cetățenii sovietici, în timp ce ajunși în Uniunea Sovietică, ei sunt trimiși ca trădători în lagăre de concentrare sau la muncă silnică*”⁷².

Într-un memoriu întocmit de către locțiitorul președintelui Comisiei Aliate de Control, I.Z. Susaikov, referitor la situația politică internă din România din 20 mai 1945, este amintită misiunea organizațiilor de partid județene și regionale, în fruntea cărora se afla câte un secretar de partid cu rol în exercitarea unei dualități a puterii la nivel local. Din această poziție, formațiunile comuniste au sabotat guvernul condus de generalul Nicolae Rădescu și totodată au promovat prin cele mai diverse mijloace de propagandă instalarea guvernului Petru Groza. Se remarcau organizațiile de partid din Moldova, în special cele din județele Iași, Fălticeni, Botoșani care își formaseră o autoritate proprie, ignorând-o, se pare, pe cea centrală⁷³. Reprezentantul sovietic amintea pericolul scizionist coagulat în jurul secretarului organizației județene, doctor Vasile Mârza și al altor lideri comuniști locali care au creat o *poliție personală* pe lângă cea de stat subordonată Ministerului de Interne condus de Teohari Georgescu. Prefecții și primarii locali au fost obligați să li se subordoneze, creându-se astfel rupturi în cadrul F.N.D. prin nerespectarea instrucțiunilor trimise de la București, motiv pentru care Susaikov a convocat conducerea C.C. al P.C.R. împreună cu care a stabilit necesitatea organizării ședințelor cu secretarii județeni și regionali⁷⁴.

*

La momentul așa-zisei ieșiri din clandestinitate, mișcarea comunistă din Iași era aproape inexistentă în plan organizatoric, la fel cum se întâmpla la nivelul întregii țării în timpul războiului. Simpatizanții comuniști locali, precum și cei recent veniți din închisori, sau odată cu tancurile sovietice, iau primele măsuri de organizare a structurilor primare (celule comuniste) îndeosebi în zonele muncitorești periferice ale orașului și în principalele instituții administrative. La Prefectura Iași situația din punct din vedere numeric a celulei nu se dovedea a fi una prea bună. Funcțiile de răspundere erau într-adevăr, destul de ridicate în raport cu membrii comuniști, care doreau un control cât mai strict asupra funcționarilor, dar în același timp să se simtă chiar ei supravegheați. Astfel, toate actele erau direcționate spre un comitet nou înființat de membrii celulei, avându-l drept președinte pe subprefectul Bogdanovici. Din raportul

⁷¹ „Lupta Moldovei”, an I, nr. 36, 8 iunie 1945, p. 1.

⁷² Radu Ciuceanu (resp.), Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Vitalie Văratec, *op. cit.*, p. 215.

⁷³ *Ibidem*, p. 174-180.

⁷⁴ *Ibidem*.

întocmit de secretarul F.Grimberg aflăm că la venirea sa în instituție, la 12 ianuarie 1945, existau doar trei membri, iar celula încă nu funcționa⁷⁵

Epurarea, una dintre armele cel mai intens folosite de comuniști în extinderea influenței pe toate planurile societății, a avut două înțelesuri: a existat o epurare oficială prin care noile schimbări politice impuneau înlăturarea din instituții a persoanelor care au servit regimului anterior și una neoficială prin care multe persoane au fost îndepărtate din posturi de conducere fără preocuparea de a fi stabilită o vină cu *încărcătură fascistă*. Astfel, epurarea ia o nouă turnură, fiind depășit cadrul legal care o integrează într-o formă eminentamente politică⁷⁶, unde un rol determinant l-au deținut personaje din vârful ierarhiei de partid precum Teohari Georgescu sau Lucrețiu Pătrășcanu⁷⁷

Administrația locală a avut cel mai mult de suferit de pe urma *purificării*. Pe măsura preluării funcțiilor de conducere în ministerele din timpul guvernului Sănătescu și ulterior din guvernul condus de generalul Rădescu, comuniștii și-au atribuit o autoritate clară în planurile de epurare din aparatul administrativ⁷⁸. Consecințele înlăturării masive a conducerii din vechiul regim s-au resimțit printr-o criză de cadre, alimentată și de numărul redus de membri înregimentați în Partidul Comunist imediat după luna august 1944, ceea ce a oferit posibilitatea ascensiunii celor de origine muncitorească sau a oportuniștilor care suferiseră în timpul conducerii antonesciene⁷⁹. Sfârșitul anului a adus măsuri de înlocuire a mai multor prefecți cu un trecut *necorespunzător*, printre ei aflându-se și prefectul județului Iași Vasile Alexiuc, înlocuit cu Constantin Bordeianu⁸⁰ și tot la inițiativa Comitetului Regional al P.C.R. din Moldova este organizată conferința prefecților din Moldova la 15 februarie 1945 în scopul stabilirii dimensiunilor dezastrului cauzat de război⁸¹.

Implicarea evidentă a Comitetului Regional al P.C.R. Moldova în impunerea unui membru activ al organizației regionale într-o funcție ce devenea tot mai lipsită de autoritate în măsurile luate pe plan local este însoțită de modificări la conducerile Siguranței din Iași și Bacău și la șefia Poliției din Botoșani⁸². În schimb, în zona de nord a Moldovei, acțiunile de înlăturare a prefecților necomuniști au întâmpinat dificultăți generate de lipsa unor organizații județene de partid bine organizate. La 9 martie 1945, ministrul de Interne anunța numirea a 27 de prefecți în întreaga țară, dintre care numai puțin de 19 proveneau din formațiuni politice controlate de

⁷⁵ D.J.A.N. Iași, fond Comitetul Județean P.M.R. Iași, 1945-1950, dosar 8/1945, f. 111.

⁷⁶ Ion Zănea, *Politică și administrație în România (6 martie 1945-1 martie 1946)*. Epurarea, Editura Universității, Oradea, 2004, p. 13-17.

⁷⁷ Ramona Coman, *Despre crearea și funcțiile instituției judiciare*, în Ruxandra Ivan (coord.), *Transformarea socialistă*, Editura Polirom, București, 2009, p. 36-37.

⁷⁸ Dumitru Șandru, *Comunizarea societății...*, p. 136-137.

⁷⁹ Andrei Cosmovici, *Viața universitară în comunism. O perspectivă psiho-sociologică*, în Adrian Neculau (coord.), *Viață cotidiană în comunism*, Iași, Editura Polirom, 2004, p. 50.

⁸⁰ Ion Zănea, *op. cit.*, p. 45-47.

⁸¹ „Moldova Liberă”, an II, nr. 117, 11 februarie 1945, p. 1.

⁸² D.J.A.N. Iași, fond Comitetul Regional P.M.R. Iași, 1944-1947, dosar 4/1945, f. 37-38.

comuniști: Frontul Plugarilor – 6, P.S.D. – 5, Uniunea Patrioților – 6, P.C.R. – 4, P.N.Ț (Anton Alexandrescu) – 2, P.N.L (Gheorghe Tătărescu) – 2, neutri – 2⁸³

Nici la primării situația nu se dovedea una clară. Imediat după noile legi introduse de guvernul Petru Groza, printre care și legea *pentru purificarea administrației publice* (29 martie 1945), la 16 aprilie se declanșează un nou val de numiri în funcția de primar. Cu această ocazie, primarul Iașului, profesorul Constantin Tucaliuc, este înlocuit de Eduard Lăzărescu, unul dintre instrumentele devotate comuniștilor locali⁸⁴. Atitudinea ostilă a comuniștilor față de Tucaliuc s-a evidențiat încă din perioada *luptei pentru victorie* prin articole publicate în ziarul „Moldova Liberă”⁸⁵, prin care era atacată Jandarmeria din Iași, acuzată că ar fi intenționat să instaleze prin forță pe viitorul primar⁸⁶. Odată cu venirea în funcție a noului primar Eduard Lăzărescu la 14 martie 1945⁸⁷, a fost stabilit și un nou consiliu de colaborare al Primăriei care îi mai includea pe Gheorghe Negrescu (membru P.N.Ț. Anton Alexandrescu), Virgil Ionescu (membru P.S.D.) și Cohn Davidovici (P.C.R.) ca ajutoari de primar, Leo Bartfeld – secretar general, Săvescu – delegat al comitetului de instituție și Constantin Surugiu ca reprezentant al F.N.D.⁸⁸

La 10 iulie 1946 urma să aibă loc o nouă modificare a legii administrative, în urma căreia prefectii au primit libertatea de a numi primarii din orașele care nu erau reședință și în comune. Urmările s-au văzut în toamna anului 1946 după ce o mare parte a primarilor și viceprimarilor a fost înlăturată pentru ca forțele comuniste să-și impună soluțiile cele mai favorabile pentru campania electorală⁸⁹

Liderii de la București sau cei recent sosiți de la Moscova erau conștienți că se aflau aproape de acapararea puterii într-un stat ostil și nepregătit pentru *construcția socialismului*, o Românie în care comunismul fusese menținut ca speranță în cea mai mare parte de către minoritari și unde teza naționalismului nu ar fi putut atrage aderenți⁹⁰. Extinderea brutală a influenței sovietice asupra politicii interne românești din intervalul de timp anterior instaurării guvernului condus de Petru Groza l-a avut în prim-plan pe trimisul sovietic în România, Andrei Vișinski începând cu ziua de 27 februarie. Evoluția comportamentului acestuia explică cu claritate violența politică pe care Uniunea Sovietică era capabilă să o manifeste în scopul preluării controlului prin intermediul unui partid comunist aproape inventat după 23 august 1944. Astfel, de la prima călătorie a lui Vișinski în România, din timpul celei de-a doua guvernări Sănătescu (noiembrie-decembrie 1944),⁹¹ și până la comportamentul violent adoptat în

⁸³ Dinu C. Giurescu, *Uzuratorii. România (6 martie 1945-7 ianuarie 1946)*, București, Editura Vremea XXI, 2004. p. 25.

⁸⁴ Ion Zănea, *op. cit.*, p. 45-47.

⁸⁵ „Moldova Liberă”, an II, nr. 130, 1 martie 1945, p. 1.

⁸⁶ D.J.A.N. Iași, fond Inspectoratul de Jandarmi Iași, dosar 94/1945, f. 40.

⁸⁷ „Moldova Liberă”, an II, nr. 141, 14 martie 1945, p. 1-2.

⁸⁸ „Lupta Moldovei”, an I, nr. 4, 27 aprilie 1945, p. 3.

⁸⁹ Ion Zănea, *op. cit.*, p. 49.

⁹⁰ Ovidiu Buruiană, *Antifascism și naționalism ca pretext în strategia de comunizare a României (1944-1948)* în, „Xenopoliana”, Buletinul Fundației Academice «A. D. Xenopol», an VII, nr. 1-2, 1999.

⁹¹ Radu Ciuceanu (resp.), Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Vitalie Văratec, *op. cit.*, p. 34.

fața refuzului exprimat de către Regele Mihai de a accepta un guvern procomunist condus de Petru Groza, nu au fost decât câteva luni.

BIBLIOGRAFIE

Documente needitate

Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași:

fond Chestura de Poliție Iași: dosar 47/1944, dosar 31/1945, dosar 178/1945.

fond Inspectoratul de Jandarmi Iași: dosar 128/1944, dosar 129/1944, ds. 94/1945.

fond Comitetul Județean P.M.R. Iași, 1945-1950: dosar 1/1945, dosar 3/1945.

fond Comitetul Regional al P.M.R. Moldova 1944-1947: dosar 4/1945, dosar 28/1945.

Documente editate

Chiper, Ioan, Florin Constantiniu, Adrian Pop, *Sovietizarea României. Percepții anglo-americane (1944-1947)*, Editura Iconica, București, 1993.

Ciuceanu, Radu, Corneliu Mihail Lungu (coord.), *Stenogramele ședințelor conducerii P.C.R. 23 septembrie 1944-26 martie 1945*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2003.

Ciuceanu, Radu (resp.), Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Vitalie Văratec, *Misiunile lui A.I.Vâșinski în România (Din istoria relațiilor româno-sovietice 1944-1946)*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 1997.

Tudor-Pavelescu, Alina, Octavian Dascăl, Afrodita Petrovici, *Partidul Comunist din România în anii celui de-al doilea război mondial (1939-1944)*, Arhivele Naționale ale României, București, 2003.

Presă

„Moldova Liberă” (1944-1945)

„Scânteia”(1944)

„Lupta Moldovei” (1945)

Memorii, jurnale

Georgescu, Adriana *La început a fost sfârșitul. Dictatura roșie la București*, Editura Humanitas, București, 1992.

Rațiu, Anton, *Cumplita odisee a grupului Lucrețiu Pătrășcanu. Adevăruri dureroase*, vol. I, Editura GESTIUNEA, București, 1996.

Sănătescu, Constantin, *Jurnal*, Editura Humanitas, București, 1993.

Voitin, Alexandru, *Însemnările unui ucenic politic de odinioară*, Editura Albatros, București, 1975.

Lucrări generale

Betea, Lavinia, *Partea lor de adevăr (Alexandru Bârlădeanu despre Dej, Ceaușescu și Iliescu. Convorbiri; Maurer și lumea de ieri. Mărturii despre*

stalinizarea României; Convorbiri neterminate cu Corneliu Mănescu), Editura Compania, București, 2008.

Botez, Const., Dem. Urmă, L. Eșanu, *Istoria unei citadele muncitorești. Nicolina-Iași 1892-1972*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1972.

Bucur, Ion, *Lupta pentru putere. Instaurarea regimului totalitarist în România (1944-1947)*, București, Editura Universității București, 2010.

Crișan, Gheorghe, *Piramida puterii. Dicționar de personalități politice și de stat, generali și lideri religioși (1944-2008)*, București, f.e., 2008.

Dobre, Florica (coord.), *Membrii C.C. al P.C.R. 1945-1989*, Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Editura Humanitas, București, 2004.

Giurescu, Dinu C., *Uzurpatorii. România (6 martie 1945-7 ianuarie 1946)*, București, Editura Vremea XXI, 2004.

Idem, *Guvernarea Nicolae Rădescu*, Editura ALL, București, 1996.

Ionescu, Nicolae, *Moldova în anii 1944-1947*, Editura Kolos, Iași, 2005.

Markham, Reuben H., *România sub jugul sovietic*, Editura Fundația Academia Civică, București, 1996.

Onișoru, Gheorghe, *România în anii 1944-1948. Transformări economice și realități sociale*, Editura Fundația Academia Civică, București, 1998.

Șandru, Dumitru, *Comunizarea societății românești în anii 1944-1947*, Editura Enciclopedică, București, 2007.

Tănase, Stelian, *Clienții lu' tanti Varvara. Istorii clandestine*, Editura Humanitas, București, 2005.

Zainea, Ion, *Politică și administrație în România (6 martie 1945-1 martie 1946). Epurarea*, Editura Universității, Oradea, 2004.

Studii și articole

Buruiană, Ovidiu, *Antifascism și naționalism ca pretext în strategia de comunizare a României (1944-1948)* în, „Xenopoliana”, Buletinul Fundației Academice «A. D. Xenopol», an VII, nr. 1-2, 1999.

Coman, Ramona, *Despre crearea și funcțiile instituției judiciare*, în Ruxandra Ivan(coord.), *Transformarea socialistă*, Editura Polirom, București, 2009.

Cosmovici, Andrei, *Viața universitară în comunism. O perspectivă psihosociologică*, în Adrian Neculau (coord.), *Viață cotidiană în comunism*, Iași, Editura Polirom, 2004.

Filipescu, Radu, *Prezența armatei sovietice în județul Iași. Informații privitoare la anul 1946*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A. D. Xenopol»”, Editura Academiei Române, Iași, tom. XXXVIII, 2001.

Muraru, Andrei, „*Micul burghez*”. *O călătorie în biografia lui Vasile Mârza în Intelectualii și regimul comunist: Istoriile unei relații*, “Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România”, vol. IV, Iași, Editura Polirom, 2009.

Onișoru, Gheorghe, *P.C.R.-evoluția programului și practica guvernării, 1944-1947*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A. D. Xenopol»”, Editura Academiei Române, Iași, tom. XXIX, 1992.

Șandru, Dumitru, *Armata sovietică în România și instalarea noilor autorități după 23 august 1944*, în „Arhivele Totalitarismului”, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, an II, nr.4/1994.

Idem, *Jandarmeria din Moldova în anii 1944-1945*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A. D. Xenopol»”, Editura Academiei Române, Iași, tom. XXXI, 1994, p. 395-406.

Idem, *Instaurarea administrației comuniste în Moldova*, în Constantin Hlihor, Maria Ignat, Șerban Papacostea (coord.), *6 martie 1945. Începuturile comunizării României*, Editura Enciclopedică, București, 1995.

Tampa, Natalia, *Starea de spirit din România la începutul anului 1945*, în Constantin Hlihor, Maria Ignat, Șerban Papacostea (coord.), *6 martie 1945. Începuturile comunizării României*, Editura Enciclopedică, București, 1995.

NAȚIONALIZAREA MIJLOACELOR DE PRODUCȚIE ȘI REGIMUL PROPRIETĂȚII ÎN ROMÂNIA DEMOCRAT-POPULARĂ (1948-1955)

Iuliu CRĂCANĂ*

Cuvinte cheie: drept, justiție, naționalizare, proprietate, colectivizare, confiscarea averii, etatizare.

Keywords: law, justice, nationalisation, property, collectivisation, property confiscation.

Abstract:

Solving the problem of ownership has been the main challenge of communist power in the development of new social and economic regime. In civil law, the term "private property" has suffered conceptual changes, it was replaced with the term "personal property", reducible to the individual possessions resulting from work. Instead of it, to the extent that could be a means of exploitation of the capitalist type, the property became a priority target. The construction of a society without exploiters may not have a different starting point than the liquidation of the private properties in the economy. Capitalist exploitation was supposed to disappear from all areas of the economy, starting with large areas such as banking, industry, agriculture.

Our work presents legislative, administrative measures and judicial proceedings taken by the Communists to the property immediately after taking power. These consisted of the nationalization of economic entities, elaboration of a new legal framework, the measures taken in respect of immovable property, the pauperization of former "exploiters", the introduction of judicial and extrajudicial documents, seizure of assets, nationalization and restriction of trade, in an economic pressure on farmers and under the terms of collectivisation.

*„Istoria ne arată că forma proprietății
depinde direct de forma producției,
din care cauză, odată cu schimbarea
formeii de producție, se schimbă inevitabil,
mai curând sau mai târziu, și forma proprietății”
I. V. Stalin¹*

Din punct de vedere economic și social, ideologia comunistă era de o claritate desăvârșită. Pentru noul regim, două erau obiectivele principale: constituirea unei economii centralizate și trecerea mijloacelor de producție în proprietatea statului. Dialectica marxistă sublinia caracterul de clasă al legislației economice în orice stat.

* Cercetător, Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității (C.N.S.A.S.)

¹ I. V. Stalin, *Opere*, vol. 1, București, Ed. P.M.R., p. 344.

Pe acest fundament ideologic, în statul de democrație populară, s-a afirmat încă de la început rolul activ al legislației economice în fixarea și dezvoltarea unor trăsături și aspecte ale relațiilor socialiste de producție și a regimului proprietății socialiste și, totodată, utilitatea ei pentru accelerarea procesului de trecere la socialism².

În dreptul civil, în materia patrimoniului au fost operate modificări substanțiale în privința drepturilor patrimoniale care s-au relativizat în virtutea pretensei evoluții sociale. Concepția potrivit căreia patrimoniul este strâns legat de o persoană a fost respinsă de dreptul comunist. Deși orice persoană putea avea un patrimoniu, acesta nu era indivizibil ci putea fi împărțit în deosebite mase de bunuri după destinația lor. Caracterul de clasă a dreptului de proprietate a făcut dreptul de proprietate asupra uneltelor și mijloacelor de producție să aibă alt regim față de proprietatea personală. Proprietatea asupra uneltelor și mijloacelor de producție era considerată ca mijloc de exploatare. Prin urmare, dreptul civil sovietic a divizat bunurile după destinația lor economică în mijloace de producție și bunuri de consum³.

Filozofia marxistă a periodizat istoria în funcție de proprietate ca mijloc de exploatare. Ea considera că baza raporturilor sociale și economice era reprezentată în orânduirea sclavagistă de proprietatea privată asupra mijloacelor de producție și asupra producătorului, în orânduirea feudală de proprietatea funciară, în orânduirea capitalistă de capital (banul ca marfă). În consecință, în noul regim, proprietatea privată asupra mijloacelor de producție trebuia să dispară. Ea trebuia să fie înlocuită cu proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție.

Naționalizarea unităților economice

Contrar opiniei cvasigeneralizate, în România comunistă, proprietatea privată nu a dispărut. În dreptul civil, termenul de „proprietate privată” a suferit modificări conceptuale, el fiind înlocuit cu termenul „proprietate personală”, reductibil la avutul individual rezultat din muncă⁴ și care, cel puțin la nivelul declarativ, se bucura de o ocrotire specială⁵. În schimb, în măsura în care ea putea constitui un mijloc de exploatare de tip capitalist, *proprietatea* devenea țintă prioritară. Construcția unei societăți fără exploatare nu putea avea un alt punct de plecare decât lichidarea marii proprietăți private în economie. Exploatarea capitalistă trebuia să dispară din toate ramurile economiei, începând cu domeniile mari precum cel bancar, industrial, agricol. Cum în domeniul bancar și cel agricol, situația fusese deja rezolvată prin reforma agrară din 23 martie 1945 și reforma bancară începuse în 1946 prin etatizarea băncii naționale, rămânea de rezolvat trecerea în mâna clasei muncitoare, de fapt a statului, a proprietății industriale și a băncilor cu capital privat.

² S. N. Bratus, *Cu privire la corelația dintre legile economice și legile juridice în orânduirea socialistă*, în „Analele Româno-Sovietice, Seria Drept”, nr. 2, anul VI, 1953, p. 15-26.

³ V. Negru, *Curs de drept civil, Partea generală, persoane și bunuri*, Universitatea Iași, Facultatea de Științe Juridice, pentru uz intern, Litografia Învățământului Unitatea Iași, 1956, p. 92.

⁴ Coord. Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrințu, Cristian Vasile, *Raportul Final al Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România*, București, Humanitas, 2007, p. 208.

⁵ V. Negru, *op. cit.*, p. 266.

Prin urmare, în Constituția din 1948 au fost introduse prevederi exprese pentru facilitarea naționalizării⁶. La scurt timp a fost adoptată Legea nr. 119 din 11 iunie 1948 *pentru naționalizarea întreprinderilor industriale, bancare, de asigurări, miniere și de transporturi*⁷ prin care au fost naționalizate 8.894 întreprinderi

⁶ Principalele aspecte ale structurii social-economice a statului erau detaliate în Titlul II al Constituției din 1948:

„ART. 5

În Republica Populară Română, mijloacele de producție aparțin sau Statului, ca bunuri ale întregului popor, sau organizațiilor cooperatice, sau particularilor, persoane fizice sau juridice.

ART. 6

Bogățiile de orice natură ale subsolului, zăcămintele miniere, pădurile, apele, izvoarele de energie naturală, căile de comunicație ferate, rutiere, pe apă și în aer, poșta, telegraful, telefonul și radio-ul aparțin Statului, ca bunuri comune ale poporului.

Prin lege se vor stabili modalitățile de trecere în proprietatea Statului, a bunurilor enumerate în alineatul precedent, care, la data intrării în vigoare a prezentei Constituții, se aflau în mâini particulare.

ART. 7

Bunurile comune ale poporului constituiesc temelia materială a propășirii economice și a independenței naționale a Republicii Populare Române.

Apărarea și dezvoltarea bunurilor comune ale poporului sunt o îndatorire a fiecărui cetățean.

ART. 8

Proprietatea particulară și dreptul de moștenire sunt recunoscute și garantate prin lege.

Proprietatea particulară, agonisită prin muncă și economisire, se bucură de o protecție specială.

ART. 9

Pământul aparține celor ce-l muncesc.

Statul protejează proprietatea de muncă țărănească. Statul încurajează și sprijină cooperarea sătească.

Pentru a stimula ridicarea agriculturii, statul poate crea întreprinderi agricole, proprietatea statului.

ART. 10

Pot fi făcute exproprieri pentru cauză de utilitate publică pe baza unei legi și cu o dreaptă despăgubire stabilită de justiție.

ART. 11

Când interesul general cere, mijloacele de producție, băncile și societățile de asigurare, care sunt proprietate particulară a persoanelor fizice sau juridice, pot deveni proprietatea Statului, adică bun al poporului, în condițiile prevăzute de lege.

ART. 12

Munca este factorul de bază al vieții economice a Statului. Ea este o datorie a fiecărui cetățean. Statul acordă sprijin tuturor celor ce muncesc, pentru a-i apăra împotriva exploatării și a ridica nivelul lor de trai.

ART. 13

Statul acordă protecție inițiativei particulare puse în slujba intereselor generale.

ART. 14

Comerțul intern și extern este reglementat și controlat de stat și se exercită de întreprinderi comerciale de stat, particulare și cooperatice.

ART. 15

Statul îndrumază și planifică economia națională în vederea dezvoltării puterii economice a țării, asigurării bunei stări a poporului și garantării independenței naționale. Constituția Republicii Populare Române (M. O. nr. 87 bis din 13 aprilie 1948).

⁷ Prin Legea nr. 119/1948 s-au naționalizat toate bogățiile subsolului care nu se găseau în proprietatea statului la data intrării în vigoare a Constituției Republicii Populare Române, precum și întreprinderile individuale, societățile de orice fel și asociațiunile particulare industriale, bancare, de asigurări, miniere, de transporturi și telecomunicații. Era vorba despre întreprinderile siderurgice, de metalurgie, neferoase și de laminat, toate întreprinderile din domeniul metalurgiei prelucrătoare cu peste 100 de salariați, întreprinderile prelucrătoare de metale, șantierele navale, întreprinderile producătoare de instrumente de

industriale⁸, fiind lichidată, practic, marea proprietate în domeniile de bază ale economiei. Actul normativ era atât de radical încât după ce a lecturat proiectul de lege, Gheorghe Gheorghiu-Dej a scris la sfârșitul său: „Ca economist: Nu știu dacă stadiul în care ne găsim, ne permite să cuprindem cadrul întreprinderilor prevăzute a fi naționalizate”⁹. Întreprinderile mici cu mai puțin de 10 lucrători au fost exceptate de la naționalizare, ele intrând într-un plan ulterior de îngrădiri legislative și suprataxare astfel încât întreprinzătorii să renunțe singuri la afaceri sau de naționalizări și exproprieri succesive.

Pentru a contracara rezistența proprietarilor la naționalizare, s-au prevăzut pedepse aspre pentru orice formă de opunere. Sancțiunile speciale prevăzute pentru neaplicarea Legii nr. 119 din 1948 se încadrau între 5-10 ani muncă silnică și confiscarea întregii averi (pentru acei care, indiferent prin ce mijloace, cu intențiune, zădărniceau sau încercau să zădărnicească naționalizarea, tănuiau parte din patrimoniul întreprinderilor sau vătămau, nimiceau, înstrăinau, mutau, exportau sau micșorau, prin orice mijloace, bunuri sau instalațiuni supuse naționalizării și acei care prezentau organelor Statului date inexacte sau incomplete asupra acestor bunuri) și închisoare corecțională de la 4-10 ani și cu amendă de la 50.000-500.000 lei (funcționarii publici sau persoanele împuternicite în temeiul legii, care nu executau sau zădărniceau executarea însărcinărilor ce le reveneau potrivit prevederilor ei. Infrațiunile la prevederile legii se constatau, urmăreau și judecau, potrivit Legii nr. 351 din 3 mai 1945 *pentru reprimarea speculei ilicite și a sabotajului economic* și a Legii nr. 252 din 15 iulie 1947 *pentru organizarea controlului economic*. Aceste acte normative care instituiau o procedură penală specială derogatorie care consta în eliberarea mandatului de arestare de către magistratul delegat în corpul de control care

precizie și de material electrotehnic, garajele și atelierile de reparat auto, toate întreprinderile care produceau, transportau sau distribuiau energia electrică, cu excepția uzinelor aparținând organelor administrației locale și acelea care aparțineau întreprinderilor nenaționalizate și serveau în cea mai mare parte nevoilor proprii ale acestor uzine până la întreprinderile mici precum brutăriile ce posedau instalații mecanice pentru frământat aluatul, întreprinderile producătoare de unt, brânzeturi și lapte pasteurizat, cu o capacitate de prelucrare zilnică de cel puțin 2.000 litri lapte.

Se naționalizau totodată vasele fluviale și maritime, precum și toate vasele sub pavilion românesc scufundate în apele teritoriale românești sau străine, societățile de asigurare, Societatea Anonimă Română de Telefoane, Societatea Română de Radio-Difuziune, Societatea Națională de Credit Industrial.

Toate acestea treceau în proprietatea statului ca bunuri comune ale poporului, urmând a fi administrate de ministerele în al căror domeniu de preocupare intra obiectul întreprinderilor naționalizate iar brutăriile, abatoarele, morile, presele mecanice de ulei, care se urmau a fi preluate și administrate de organele primăriilor locale și de către ministerele de resort iar consiliile de administrație ale întreprinderilor naționalizate se dizolvau.

Legea prevedea acordarea de despăgubiri proprietarilor și acționarilor întreprinderilor naționalizate scop în care s-a instituit „Fondul Industriei Naționalizate”, care urma să emită obligațiuni pentru sumele datorate, pe care urma să le răscumpere din beneficiul net al întreprinderii naționalizate. Despăgubirile cuvenite proprietarilor se stabileau de către comisiuni funcționând pe lângă Curți, formate din trei magistrați numiți de Ministerul de Justiție iar împotriva acestor decizii nu există nici o cale de atac.

Actul normativ interzicea și înființarea de noi întreprinderi private specificând la art. 16 că „în ramurile în care întreprinderile au fost naționalizate, dreptul de a crea întreprinderi noi aparține Statului” (M.O. nr. 133 bis din 11 iunie 1948).

⁸ *Raport final...*, p. 221-222.

⁹ A.N.I.C., Colecția Gheorghe Gheorghiu-Dej, dosar nr. 693/15, f. 7v.

funcționa în cadrul Direcției Generale a Controlului Economic și în organizarea judecării la fața locului sau la sediul de poliție unde era arestat inculpatul, în posibilitatea încheierii judecării prin „ordonanța penală condamnatoare” cu caracter de sentință, în lipsa și fără citarea celui condamnat. Această procedură era aplicată de instanțele speciale „de sabotaj”¹⁰

Ulterior, prin Legea nr. 197 din 13 august 1948 *pentru dizolvarea și lichidarea întreprinderilor bancare și institutelor de credit*, s-a prevăzut modalitatea de lichidare a multora dintre întreprinderile bancare naționalizate¹¹.

Naționalizările au continuat însoțite de pedepse penale aspre. Decretul nr. 134 din 2 aprilie 1949 *pentru naționalizarea unităților sanitare*¹² prevedea o pedeapsă de 5-10 ani muncă silnică pentru cei care, indiferent prin ce mijloace zădărniceau sau încercau să zădărnicească naționalizarea, tănuiau parte din patrimoniul instituțiilor, înstrăinau, mutau, micșorau bunurile supuse naționalizării sau prezentau date inexacte sau incomplete. Funcționarii publici sau persoanele împuternicite în temeiul decretului, care nu executau sau zădărniceau executarea însărcinărilor care le reveneau, erau pasibili de închisoare corecțională de la 4-10 ani și cu amendă de la 50.000-500.000 lei¹³

Totodată, prin reglementări legislative, deschiderea unor unități private noi a devenit imposibilă. Persoane juridice ca subiecte de drepturi și obligații, au rămas doar instituțiile de stat iar în fruntea tuturor persoanelor juridice a fost așezat statul ca subiect de drept civil privilegiat. Statul comunist se delimita de dreptul burghez, unde persoana juridică se dezvoltase în legătură cu apariția și dezvoltarea modului de producție capitalist, cu societățile comerciale și întreprinderile pe acțiuni¹⁴, astfel că, potrivit Decretului nr. 31 din 30 ianuarie 1954, persoane juridice nu puteau fi decât organizațiile de stat și cele cooperatiste. Pe lângă acestea, existau și organizațiile obștești (sindicale, culturale, științifice, sportive)¹⁵. Cum pentru înființarea unei persoane juridice era nevoie de un act de înființare ca act de dispoziție administrativă a statului, practic, nici o întreprindere privată nu mai putea lua naștere în acord cu legea.

Proprietatea imobiliară

O altă țintă a noului regim a fost proprietatea imobiliară deținută de fosta clasă suprapusă. Potrivit ideologiei comuniste, orice imobil spațios era o sursă de venit pentru proprietar și o formă de exploatare a chiriașilor. Potrivit lui Lenin, proprietarii

¹⁰ M.O., nr. 101, Partea 1, joi, 3 mai 1945, pp. 3.634-3.648, Idem, nr. 159, 15 iulie 1947, pp. 6.029-6.034.

¹¹ au fost menținute doar Banca Națională, Societatea de Credit Industrial, Casa de Economii și Cecuri Poștale și Casa de Depuneri și Consenmațiuni (Idem, nr. 186, 13 august 1948, pp. 6.669-6.670).

¹² Denumirea completă Decretul nr. 134 *pentru naționalizarea unităților sanitare ca: farmaciile urbane reședințe și nereședințe de județ și centre importante muncitorești, laboratoare chimico-farmaceutice, drogherii medicinale, depozite de medicamente și laboratoare de analize medicale.*

¹³ B. O., nr. 15 bis, 2 aprilie 1949, p. 87-88.

¹⁴ V. Negru, *op. cit.*, p. 225.

¹⁵ B.O., nr. 8, 30 ianuarie 1954, pp. 65-72.

unor astfel de imobile erau „persoane care nu iau parte la absolut nici o întreprindere, a căror profesiune este trândăvia”¹⁶

Pentru început, regimul și-a îndreptat atenția asupra conacelor și fermelor. Potrivit Legii nr. 187 din 23 martie 1945 *pentru înfăptuirea reformei agrare*¹⁷ nu făcuseră obiectul naționalizării decât proprietățile persoanelor fizice care depășeau suprafața de 50 ha. care treceau asupra statului pentru a fi împărțite plugarilor îndreptățiți la împrumut. Conacele și clădirile nu făcuseră obiectul naționalizării.

Această situație nu putea să dureze multă vreme. Decretul nr. 83 din 1 martie 1949 *pentru complectarea unor dispozițiuni din legea nr. 187 din 1945* sub pretextul „împiedicării acțiunii de sabotare a planului de însămânțări și a producției agricole” și al asigurării dezvoltării agriculturii în RPR”, treceau „în proprietatea statului ca bunuri ale întregului popor” „exploatările agricole moșierești care făcuseră obiectul exproprierii potrivit legii nr. 187 din 1945 și fermele model cu întreg inventarul” mort, viu și clădiri. Nu intrau sub incidența legii obiectele de uz personal și casnic. Infraacțiunile la prevederile decretului se constatau, urmăreau și judecau potrivit Legii nr. 351 din 3 mai 1945 pentru reprimarea speculei ilicite și sabotajului economic¹⁸.

Ulterior, Decretul nr. 64 din 16 martie 1950 *privitor la constatarea, urmărirea și judecarea infraacțiunilor prevăzute de unele decrete de naționalizare*, a prevăzut ca infraacțiunile prevăzute de toate decretele de naționalizare să fie urmărite și judecate potrivit Decretului nr. 183 din 30 aprilie 1949 *pentru sancționarea infraacțiunilor economice*¹⁹

Următoarea țintă a naționalizării imobiliare a constituit-o proprietatea imobiliară urbană. La 30 ianuarie 1950 Secretariatul C.C. al P.M.R. a emis o Hotărâre prin care a stabilit criteriile pentru naționalizare. Se constituiau o comisie centrală și comisii locale formate din reprezentanți ai partidului, ai ministerelor de Finanțe, Afacerilor Interne și Justiției, comisii care urmau a întocmi listele cu imobilele care urmau a fi naționalizate. Aceste comisii trebuiau să își desfășoare activitatea în secret. Operațiunea trebuia să se încheie până la data de 1 mai 1950, iar însărcinat de cu punerea în aplicare a hotărârii a fost Teohari Georgescu²⁰

La scurt timp, sub pretextul asigurării „unei mai bune gospodării a fondului de locuințe supuse degradării din cauza sabotajului marii burghezii și a exploatatrilor care dețin un mare număr de imobile”, a fost adoptat Decretul nr. 92 din 14 aprilie 1950 *pentru naționalizarea unor imobile*. „Pentru a lua din mâna exploatatrilor un important mijloc de exploatare”, au fost naționalizate imobilele care aparțineau foștilor industriași, bancheri, moșieri, comercianți etc, hotelurile, precum și imobilele în

¹⁶ V.I. Lenin, *Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului*, București, Editura Partidului Comunist Român, 1945, pag. 122.

¹⁷ M.O.nr. 68 bis, 23 martie 1945, pp. 2.205-2.208.

¹⁸ B.O., nr. 1, 2 martie 1949, p. 2.

¹⁹ În acel moment, în afară de Legea nr. 119 din 11 iunie 1948, acestea erau: Decretul nr. 302 din 3 noiembrie 1948 *pentru naționalizarea instituțiilor sanitare particulare*, Decretul nr. 303 din 3 noiembrie 1948 *pentru naționalizarea industriei cinematografice și reglementarea comerțului cu produse cinematografice* și Decretul nr. 134 din 2 aprilie 1949 *pentru naționalizarea unităților sanitare* (A.N.I.C., fond Consiliul de Stat – Decrete, dosar nr. 2/1950, f. 71).

²⁰ Idem, dosar nr. 85/1950. f. 1-2.

construcție sau cele avariate în urma cutremurului „clădite în scop de exploatare” (a se înțelege pentru a fi închiriate sau vândute). Imobilele naționalizate intrau în proprietatea statului fără nici o despăgubire și libere de orice sarcini sau drepturi reale. Nu intrau în prevederile decretului imobilele aflate în proprietatea muncitorilor, funcționarilor, micilor meseriași, intelectualilor profesioniști și meseriașilor. Se pedepseau cu 5-10 ani muncă silnică și cu confiscarea averii aceia care vătămau, distrugeau sau înstrăinau bunuri sau instalații supuse naționalizării sau încercau să zădărnicească aplicarea legii. Și infracțiunile la acest decret se judecau potrivit Decretului nr. 183 din 30 aprilie 1949 *pentru sancționarea infracțiunilor economice*²¹

Deși prin măsurile luate, partidul îi sărăcise la limita supraviețuirii pe foștii „exploatare”, presiunea asupra acestora continuat prin taxe și chirii discriminatorii în raport cu ceilalți cetățeni. Prin Decretul nr. 16 din 27 ianuarie 1951 *pentru impunerea foștilor exploatare, foștii exploatare, bancherii, mari industriași, marii comercianți, proprietari de imobile naționalizate celelalte elemente ale marii burghezii, care nu erau încadrați în câmpul muncii, au fost „impuși, cu începere de la 1 ianuarie 1951, la un venit profesional corespunzător cheltuielilor de întreținere”*²² iar prin H.C.M. nr. 1508/1953 reprezentanților aceleiași categorii li se stabilea o chirie calculată în baza art. 14, corespunzătoare venitului brut stabilit potrivit Decretului nr. 16 din 31 ianuarie 1951, majorată cu 300%.

În privința locuințelor care nu au fost naționalizate, case sau apartamente mai spațioase rămase în proprietate privată, regimul a găsit soluția închirierii obligatorii a spațiului excedentar. Măsura era justificată de lipsa reală de locuințe în localitățile urbane și nevoia ideologică de a micșora spațiul locativ excedentar al proprietarilor ale căror case nu fuseseră naționalizate. În acest sens a fost adoptată o legislație care permitea introducerea, prin ordin de repartitie, a unor chiriași într-o locuință, în general în spațiul contingent cu vechiul locatar (proprietar sau titular de contract), având în comun cu acesta bucătăria, baia, holul, încălcându-se o libertate permanentă, aceea de a alege persoana cu care urmează să locuiești în funcție de criteriile personale precum educația, nivelul intelectual, sau gradul de civilizație.

Astfel de măsuri legislative împotriva proprietarilor de imobile au fost Decretul nr. 5 din 23 aprilie 1948 *pentru reglementarea raporturilor dintre proprietari și chiriași* și Decretul nr. 36 din 13 februarie 1950 *privitor la modificarea decretului nr. 5 din 23 aprilie 1948 pentru reglementarea raporturilor dintre proprietari și chiriași*. Plecând de la premiza că, *apriori*, proprietarii sunt rău intenționați, textele legislative aveau rolul de a-i proteja pe chiriași contra presiunilor proprietarilor de a plăti chirii mărite. Astfel, proprietarul, chiriașul, subchiriașul care pretindeau, primeau sau plăteau o chirie mai mare, în bani sau supliment de bunuri, decât cea legală erau pasibili de închisoare corecțională de la 1 lună la 2 ani, pedeapsă care de putea reduce, prin constatarea de circumstanțe atenuante, la amendă. Aceeași pedeapsă primeau și proprietarii care împiedicau folosința normală a locuinței de către orice alt locatar. Chiriașul sau subchiriașul care denunța faptele era apărat de sancțiuni. Totodată, a fost lărgit cercul infracțiunilor la toate faptele de stânjenire a folosinței normale a

²¹ Idem, dosar nr. 2/1950, f. 52-55.

²² Idem, dosar nr. 1/1951, f. 180.

locuințelor, săvârșite de orice locatari, fără deosebire de calitatea pe care o aveau în imobil. Sub raport procedural, decretul a trecut în competența judecătorilor populare rezolvarea tuturor cauzelor de acest tip precum și posibilitatea pentru partea vătămată de a se adresa cu plângere direct instanței²³

Decretul nr. 506 din 1 decembrie 1953 *pentru modificarea unor dispozițiuni din Codul Penal* a reglementat infracțiunile locative cu și mai mare severitate decât până atunci. Se introducea pedeapsa cu închisoare corecțională de la 3 luni la 2 ani sau de la 1 lună la 2 ani pentru infracțiunile locative noi descrise pe larg: nerespectarea sau împiedicarea reglementărilor legale privind folosirea suprafeței locative, stabilirea împotriva bazei legale a chiriei și cheltuielilor comune, pretinderea și plata unei chirii mai mari decât cea legală, fapta proprietarilor sau a locatarilor de a face imposibilă conviețuirea pentru ceilalți locatari etc. Era încriminată sever „înstrăinarea, degradarea sau distrugerea de către locatari a bunurilor sau instalațiilor clădirilor proprietatea statului”, infracțiune care de pedepsea cu închisoare corecțională de la 6 luni la 5 ani²⁴. Aspectele represive ale legislației locative au fost eliminate în anul 1958 când, prin intrarea în vigoare a Decretului nr. 78 care abroga legea chiriilor, infracțiunile locative nu mai erau pedepsite.

Legislația introdusă sub regimul comunist care reglementa raporturile dintre proprietari și chiriași desființa contractul cu termen, statul prelungind contractele la nesfârșit. Cum nu puteau fi atacate în justiție, ordinele de repartizare au dat naștere unui șir nesfârșit de abuzuri.

Amplourea pe care o luase fenomenul este relevată din plin de memoriile înaintate Prezidiului Marii Adunări Naționale în epocă. Un caz ilustrativ este cel al soției pictorul Stelian Popescu Ghimpați. Pe 17 martie 1950, a doua zi după ce și-a îngropat soțul, a fost pusă în neașteptată situație de a ceda una dintre cele două camere ale apartamentului din Bulevardul Ana Ipătescu, în care locuia împreună cu mama sa, unui angajat al Miliției care avea ordin de rechiziție a unei camere pentru el și soția sa de 16 ani²⁵

La 18 martie 1950, o bătrână pensionară a fost dată afară din locuința sa care cuprindea o cameră și o chichinetă din str. Luterană de către doi delegați ai Oficiului Central de Închiriere și obligată să se mute la fratele ei care locuia în același bloc de locuințe. Cu toate că bătrâna a declarat că are chiriaș, așa cum prevedea legea, pe un șef de serviciu de la Direcția Presei care ocupa fostul birou de avocatură al unui avocat la Consiliul de Miniștri și care îi lăsase în grijă biblioteca și câteva dulapuri cu dosare, și a cerut doar o păsuire până îl anunță pe avocat să le ridice, delegații au evacuat imediat mobilierul²⁶

Marea majoritate a litigiilor erau provocate de chiriașii care, potrivit repartiției, urmau a locui cu proprietarii. Profitând de faptul că nu puteau fi evacuați nici măcar pentru neplata chiriei, unii dintre ei s-au folosit de numeroase șicane pentru a-și extinde suprafața locuibilă. După opinia unui avocat al epocii, în anii '50, mai

²³ *Ibidem*, f 219-221.

²⁴ Idem, dosar nr. 10/1953, f. 316-318.

²⁵ A.N.I.C., fond Consiliul de Miniștri, Cabinetul Petru Groza, dosar nr. 1605 (1)/1950, f. 10.

²⁶ *Ibidem*, f. 11.

mult de jumătate din procesele judecătorilor din București aveau la bază litigii locale. Soluțiile date duceau în majoritatea cazurilor la nemulțumiri care se transformau în jigniri și bătăi între proprietari și chiriași²⁷

Pe lângă aceste probleme, în condițiile în care chiriile erau fixate prin lege la un quantum foarte mic care nu egala nici măcar impozitul pe care proprietarul trebuia să îl plătească pentru chirie²⁸, proprietatea a devenit o adevărată povară.

Rezultatul măsurilor enunțate mai sus a constat, în primul rând, în dispariția proprietăților imobiliare mari, blocurile de locuințe, vilele și casele mari trecând în proprietatea statului. Cu toate acestea, recensământul fiscal efectuat de organele financiare la începutul anului 1955 a dus la descoperirea unui foarte mare număr, de ordinul zecilor de mii, de cetățeni care realizau venituri din închirierea clădirilor sau din exercitarea unor meserii fără să fi declarat aceste venituri și fără să fi fost impuși. Conform legilor penale toți acești cetățeni urmau a deferiți procuraturii de către organele financiare. Cum în cele mai multe cazuri situația era cauzată de necunoașterea obligațiilor fiscale și pentru a se evita supraaglomerarea procurorilor, prin Decretul nr. 210 din 27 mai 1955 *pentru amnistierea unor infracțiuni fiscale* se acorda un termen de două luni pentru declararea veniturilor realizate în ultimii ani din exercitarea profesiilor, meseriilor și căraușiei fără folosire de salariați precum și din închirierea de bunuri de orice fel și se amnistiau infracțiunile în curs de cercetare, judecare și cele judecate constând în sustragerea de la impozitul pe veniturile realizate din activitățile respective²⁹

În al doilea rând, a avut loc o schimbare fundamentală a modului în care era înțeles dreptul de proprietate în societate, acesta pierzând atribute fundamentale precum dreptul de *posesie* (jus utendi), de *folosință* (jus fruendi) și de *dispoziție* (jus abutendi) care dă dreptul proprietarului de a-și înstrăina bunul³⁰ sau de a-și dezmembra dreptul de proprietate. Prin măsurii legislative succesive (cooperativizarea, reglementarea închirierii³¹ etc), deținătorul dreptului de proprietate a fost privat de drepturile sale.

Printre urmările expropriierilor imobiliare s-a numărat și fenomenul dispariției a diferite bunuri de uz personal sau casnic care, provenind din conacele expropriate conform Decretului nr. 65/1949 și din vilele și clădirile naționalizate potrivit

²⁷ Boris Deșliu, *Jurnal de avocat*, București, Vremea, 2002, p. 75.

²⁸ *Ibidem*, p. 76.

²⁹ A.N.I.C., fond Consiliul de Stat- Decrete, dosar nr. 5/1955, vol. 1, f. 44-46.

³⁰ Decretul nr. 221 din septembrie 1950 prevedea că împărțea și înstrăinările de orice fel de terenuri, din orașe sau comune care aveau planuri de sistematizare, nu se putea face decât cu aprobarea prealabilă a sfaturilor populare sub sancțiunea nulității și a pedepsei penale.

³¹ Decretul *oficiilor de închiriere* nr. 359 din 4 decembrie 1949 a prevăzut că nici o încăpere nu poate fi dată în folosință altor persoane, decât în baza dispozițiilor Oficiului de închiriere (M.O. nr. 283, 4 decembrie 1948, pp. 1614-1615) iar Decretul nr. 78 din 5 aprilie 1952 *pentru normarea, repartizarea și folosirea suprafeței locale și reglementarea raporturilor dintre proprietari și chiriași* (B.O. nr. 17, 5 aprilie 1952, pp. 137-143) completat de Decretul nr. 501 din 8 decembrie 1953 *privind modificarea și completarea Decretului nr. 78 pentru normarea, repartizarea și folosirea suprafeței locale și reglementarea raporturilor dintre proprietari și chiriași* (B.O. nr. 52, 8 decembrie 1953, pp. 527-528), și H.C.M. nr. 1508 din 15 mai 1953 și H.C.M. nr. 3988 din 3 decembrie 1953 au reglementat normarea, repartizarea și folosirea suprafeței locale, plata chiriei și modul de desfășurare a contractului de închiriere.

Decretului nr. 92/1950, fuseseră confiscate fără o bază legislativă clară. Ele deveniseră obiecte fără stăpân, intrând în posesia unor cetățeni, instituții, întreprinderi, organizații de stat, cooperatiste sau obștești. Pentru limpezirea situației a fost adoptat Decretul nr. 451 din 6 octombrie 1955 *pentru declararea și valorificarea unor bunuri care prevedea că oricine deținea astfel de bunuri fără acte de proprietate sau acte de atribuire în folosință avea obligația ca să le declare în termen de 30 de zile de la publicarea actului normativ*³². Rolul acestui recensământ era acela de a centraliza și a trece în proprietatea statului bunurile confiscate, unele dintre ele având o reală valoare, artistică sau pecuniară.

Cum, însă, mare parte dintre acestea ajunseseră în posesia personală noii nomenclaturi³³ și a „organelor” care efectuau ancheta penală, prin H.C.M. nr. 1507/1956, acestora li s-a permis să intre cu titlu gratuit în posesia bunurilor a căror valoare era estimată ca fiind mai mică de 20.000 de lei sau să le cumpere în cazul în care valorau mai mult³⁴.

Dincolo de toate acestea, trebuie spus că, în Republica Populară Română, dreptul de proprietate personală asupra locuinței nu a fost dispărut în totalitate. În aceeași perioadă, dreptul sovietic, modelul dreptului românesc, tocmai introducea dreptul de a avea o locuință în proprietate. Pentru a reuși să țină cadrele specializate în anumite zone, prin decizia Consiliului de Miniștri Confruntată cu situații Uniunea Sovietică, anumite a U.R.S.S. din 26 august 1946 *privitoare la majorarea salariilor și intensificarea construcției de locuințe pentru muncitori și pentru personalul tehnic și ingineresc în întreprinderile din Urali, Siberia și răsăritul îndepărtat*, urmat de decretul Prezidiului Sovietului Suprem din 26 august 1948 *privind dreptul cetățenilor de a cumpăra și construi case individuale de locuit* s-a stabilit că fiecare cetățean are dreptul să construiască sau să cumpere pentru sine, în baza dreptului de proprietate personală o casă cu până la 2 etaje și maxim cinci camere³⁵. Prin urmare, în Constituția din anul 1948 a fost introduse între obiectele dreptului de proprietate personală. Dreptul s-a păstrat și în constituția din 1952, și a fost urmat de reglementarea acestuia prin H.C.M. nr. 4015 din 30 noiembrie 1953 *privind construcția de locuințe pe baza cooperării între locuitori, precum și de locuințe individuale prin credite acordate de stat*³⁶.

Pauperizarea foștilor „exploatați”

Măsurile pentru trecerea de la capitalism la socialism au vizat nu numai distrugerea economiei private. Deși o parte dintre ele au fost luate sub pretextul asigurării bunăstării economice și al dezvoltării economiei naționale, partidul a urmărit

³² A.N.I.C., fond Consiliul de Stat- Decrete, dosar nr. 9/1955, f. 5-9.

³³ Decretul nr. 111 din 14.07.1951 *privind reglementarea situației bunurilor supuse confiscării, fără moștenitori sau fără stăpân, precum și a unor bunuri care nu mai folosesc instituțiilor reglementa darea în custodia unor militanți ai mișcării muncitorești a bunurilor confiscate.*

³⁴ vezi Elena Gherman, *Un aspect inedit al instaurării „egalității sociale” în România. Însușirea unor bunuri de către nomenclatură (1946-1965)*, în „Stat și viață privată în regimurile comuniste” coord. Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu, Iași, Polirom, 2009, p. 78-100.

³⁵ V. Negru, *op. cit.*, p. 334.

³⁶ *Ibidem*, p. 335.

cu consecvență să ia nu numai mijloacele de producție din mâna foștilor „exploatați” ci și orice formă de venit excedentar de care aceștia ar fi putut beneficia datorită poziției sociale avută înainte.

Pentru început, la 1 ianuarie 1949, au fost adoptate o serie de decrete menite să ducă la controlul economic total al economiei naționale și la pauperizarea cetățenilor mai înstăriți. Legea nr. 4 *pentru impozitul pe cifra de afaceri*, Legea nr. 7 *privind impozitul asupra operațiunilor de executări de lucrări, prestațiuni de servicii și transporturi*, Legea nr. 9 *a vămilor*, Legea nr. 12 *pentru impozitul pe veniturile populației*, Legea nr. 13 *pentru sancționarea evaziunii fiscale*³⁷ asigurau un cadru legislativ de tip nou a cărui caracteristică principală era instituirea unui mediu economic dependent de stat.

Totodată, erau introduse măsuri cu caracter penal împotriva sectorului particular. Legea nr. 13 prevedea sancțiuni foarte aspre pentru neachitarea noilor impuneri, a impozitelor precum și nedeclararea veniturilor.

Decretul nr. 183 din 30 aprilie 1949 *pentru sancționarea infracțiunilor economice* își declara scopul de „a asigura dezvoltarea economiei naționale în sectorul de Stat, cooperatist sau particular, precum și executarea Planului de Stat și buna gospodărire a bunurilor Statului” pentru care, „se vor pedepsi faptele care urmăresc sau pot avea ca urmare stânjenirea eforturilor oamenilor muncii pentru construirea economiei socialiste în Republica Populară Română”.

Sub acest pretext se pedepseau deciziile antreprenoriale, independența decizională în întreprinderile private intrând sub incidența legii penale. „Nerespectarea deciziunilor luate de Consiliul de Miniștri, ministere, de organele locale ale puterii de Stat, cu privire la executarea Planului de Stat”, „nerespectarea deciziunilor referitoare la dirijarea, organizarea și controlul producției, circulației, distribuției și consumului mărfurilor și produselor de orice fel, neprevăzute în Planul de Stat”, „nerespectarea deciziunilor luate cu privire la blocarea sau rechiziționarea bunurilor necesare activității economice”, „nerespectarea individuală sau colectivă sau instigarea la nerespectarea angajamentelor luate prin contractul colectiv cu privire la îndeplinirea sarcinilor ce revin salariaților în vederea asigurării producției, circulației, distribuției și consumului mărfurilor și produselor de orice fel, în sectorul de Stat, cooperatist sau particular” se pedepseau cu închisoare corecțională de la 1 - 12 ani și amendă de la 10.000 - 100.000 lei³⁸

În aceeași zi a fost adoptat și Decretul nr. 184 *pentru fixarea unor atribuțiuni cu caracter economic*. Acesta dădea Consiliului de Miniștri, și ministerelor în sfera lor de activitate, puterea discreționară de a lua „orice măsuri pentru aducerea la îndeplinire a Planului de Stat sau în vederea dirijării, organizării și controlului producției, circulației, distribuției și consumului mărfurilor și produselor de orice fel, în sectorul de Stat, cooperatist și particular” și de a bloca sau rechiziționa bunurile necesare activității economice. Sumele convenite pentru rechiziții, urmau a se stabili și plăti potrivit normelor fixate prin decizia Consiliului de Miniștri³⁹ În numele

³⁷ B.O. nr. 1 din 1 ianuarie 1949.

³⁸ B.O. nr. 25 din 30 aprilie 1949, p. 170-171.

³⁹ B.O. nr. 25 din 30 aprilie 1949.

intereselor „superioare”, statul primea dreptul de a bloca activitatea întreprinderilor private în mod discreționar, drept de care a făcut uz din plin.

Alte măsuri legislative care au avut drept scop îngrădirea și împiedicarea economiei private și pauperizarea păturii socio-economice suprapuse au fost Decretul nr. 405 din 20 octombrie 1949, *pentru identificarea bunurilor supuse confiscării în baza diferitelor dispozițiuni legale și pentru punerea în circulație a celor necesare circuitului economic*, Decretul nr. 37 din 13 februarie 1950 *pentru modificarea și completarea Decretului nr. 405 din 20 octombrie 1949*⁴⁰ și Decretul nr. 3 din 14 ianuarie 1950 *pentru revizuirea drepturilor la pensie*. Prin prevederile acestuia din urmă se revoca dreptul la pensie pentru categorii largi de cetățeni precum: dușmanii clasei muncitoare și ai R.P.R., foștii moșieri și capitaliști expropriați prin efectul legilor de confiscare și naționalizare, pensionarii care posedau venituri provenite din întreprinderi industriale sau comerciale sau proprietari de terenuri agricole dacă foloseau munca salariată, pensionarii proprietari de imobile închiriate, foștii funcționari care ocupaseră „funcții de represiune, asupra și împilare” în vechiul aparat de stat și foștii funcționari superiori care ocupaseră funcții de conducere în întreprinderi particulare naționalizate. Funcțiile respective urmau a fi stabilite prin decizie guvernamentală iar cetățenii care le ocupaseră urmau a-și pierde dreptul la pensie prin decizia unor comisii județene compuse dintr-un reprezentant al Sfatului Popular al județului, un reprezentant al Secției de Muncă și Prevederi Sociale din cadrul Sfatului Popular Județean, dintr-un reprezentant al Consiliului Sindical Județean și un secretar⁴¹

Potrivit opticii totalitare, în noul regim se considera că statul reprezintă cel mai bine interesele cetățenilor săi. În consecință, o altă direcție de acțiune a regimului democrat-popular a fost scăderea continuă a posibilității de apărare a cetățenilor în raport cu statul. Superioritatea statului în raport cu cetățenii a fost construită treptat prin actele normative care reglementau raporturile procedurale civile dintre stat și persoanele private sau juridice. Decretul nr. 133 din 14 iulie 1948 *pentru modificarea art. 93 din legea pentru organizarea corpului de avocați publici* prevedea că „în toate procesele susținute de avocații publici în care statul sau instituțiile publice au obținut câștig de cauză, instanțele judecătorești sunt datoare să oblige părțile adverse la plata cheltuielilor de judecată și, oșebit, a onorariului de avocat stabilit în raport cu importanța și valoarea litigiului însă fără a putea fi inferior celui prevăzut în tariful minimal al onorariilor avocaților”⁴². Titlul executoriu al statului era constituit din copia legalizată a dispozitivului hotărârii rămase definitive, administrațiile financiare ale domiciliului debitorului, cărora aceste titluri le erau trimise, având obligația de a le executa de urgență și de a raporta numărul și data chitanțelor de încasare⁴³

⁴⁰ Acesta din urmă simplifică unele dintre textele care priveau procedura care trebuia urmată în atingerea scopului economic propus și aducea completări referitoare la punerea în circulație a bunurilor aflate în depozitele secțiunilor comerciale ale Sfatului Popular (A.N.I.C., fond Consiliul de Stat- Decrete, dosar nr. 1/1950, ff. 225-230).

⁴¹ *Ibidem*, dosar nr. 1/1950, f. 18-19.

⁴² M.O., nr. 160 din 14 iulie 1948, p. 6.646.

⁴³ A.N.I.C., fond Consiliul de Stat- Decrete, dosar nr. 9/1948, f. 1-3.

O altă formă de spoliere a fost pusă la punct prin elaborarea unor proceduri pentru aducerea în proprietatea statului a numeroaselor despăgubiri pentru diverse daune stabilite în justiție. Decretul nr. 186 din 30 aprilie 1949 *pentru modificarea unor dispozițiuni din codul de procedură penală* avea tocmai acest rol declarat, de a aduce în proprietatea statului cât mai repede și cât mai multe despăgubiri. Art. 7 al Codului de Procedură Penală se modifica în sensul în care chiar și atunci când acțiunea penală se stingea, instanța penală putea să se pronunțe asupra daunelor chiar și atunci când partea civilă nu era prezentă în ziua judecării. Prevederea își dovedea utilitatea atunci când paguba era cauzată organelor, instituțiilor ori întreprinderilor statului, chiar dacă acestea nu se constituiau în parte civilă, căci despăgubirile și restituirile erau cerute și susținute de reprezentantul parchetului sau acordate din oficiu. Art. 13 al C.P.P. se modifica în sensul că amenzile și eventualele despăgubiri în cazul contravențiilor prevăzute de o serie de acte normative, precum legea sanitară, legea de ocrotire a vâmlor, legea pentru administrarea și exploatarea monopolurilor vânzării spiritului și băuturilor spirtoase și taxelor de consumație se pronunțau de organele îndrituite de control⁴⁴.

Pentru preluarea cât mai multor proprietăți, s-au folosit mijloace dintre cele mai diverse. De exemplu, în dreptul civil a fost scurtat termenul în care bunurile succesoriale nerevendicate intrau în proprietatea statului. Prin Decretul nr. 88 din 21 iunie 1951 care modifica legea nr. 6 din 1 ianuarie 1949 pentru impozitele și taxele de timbru a fost introdus un termen de 6 luni de la deschiderea succesiunii în care, dacă nu se prezenta nici un moștenitor, statul intra în proprietatea bunurilor succesoriale. De-abia în martie 1954, aceste prevederi au fost introduse acolo unde era sediul firesc al materiei prin modificarea Codului Civil. În situații excepționale, doar în condiții de forță majoră, instanța judecătorească putea să acorde, la cererea moștenitorului o prelungire de cel mult 6 luni⁴⁵.

O altă țintă importantă a statului era reprezentată de rezervele în bani și în metale prețioase ale populației, în unele cazuri extrem de consistente. În privința banilor, lucrurile au stat destul de simplu, reformele monetare permiteau schimbarea unei sume infime pe cap de locuitor, restul bancnotelor devenind hârtie fără valoare. În privința valutei și, mai ales, a metalelor prețioase, sub orice formă s-ar fi găsit ele, bijuterii, cocoșei sau monete, unde statul avea mai puține pârgii economice, au fost folosite mijloacele coercitive penale.

Cu prilejul punerii în aplicare a legii *pentru reformă monetară* din 15 august 1947 prin legile nr. 284 și nr. 285 din aceeași dată s-a prevăzut obligația pentru deținătorii de aur și devize de a le preda într-un anumit termen Băncii de Stat la cursul oficial. Unii deținători de astfel de valori nu s-au conformat, păstrând mai departe aceste valori. Cum ei nu mai puteau să le predea fără a se expune sancțiunilor drastice, ceea ce nu era în interesul statului, prin Decretul nr. 341 din 18 august 1949 *pentru acordarea unui nou termen de cedare sau declarare a aurului, valutilor efective și a*

⁴⁴ Idem, dosar nr. 5/1949, vol. 1, f. 81.

⁴⁵ Idem, dosarul care conține decretul nr. 2/1954, vol. 2, f. 47-50.

altor mijloace de plată străine s-a acordat un nou termen de grație de 30 de zile în care puteau să le predea fără nici o penalitate și fără a se cerceta proveniența lor⁴⁶

Deși marile averi fuseseră lichidate prin exproprierea făcută în timpul reformei agrare, prin legile de naționalizare și prin confiscarea averilor în baza legilor pentru sancționarea criminalilor de război, pedeapsă complementară extinsă apoi la toate infracțiunile politice, Legea nr. din 18 octombrie 1932 *pentru controlul averilor* a rămas în vigoare până în 1955. Potrivit acesteia, averea care era găsită nejustificată era supusă unui impozit de 90% în folosul statului. Considerată inutilă, legea a fost abrogată prin decretul nr. 194 din 20 mai 1955 *privitor la abrogarea legii pentru controlul averilor*⁴⁷

Pedeapsa judiciară și extrajudiciară a confiscării averilor

Statul a reglementat confiscarea averilor și ca pedeapsă complementară pentru o listă din ce în ce mai lungă de infracțiuni. Dacă la început a fost introdusă doar pentru criminalii de război, ulterior confiscarea averii a fost devenit pedeapsă complementară pentru infracțiunile politice și cele economice. Decretul nr. 192 din 5 august 1950 *pentru modificarea Codului penal* a fost introdusă confiscarea totală sau parțială a averii ca pedeapsă complementară în caz de condamnare pentru infracțiuni împotriva statului sau în dauna avutului obștesc. Se arăta ce bunuri nu pot fi confiscate și care trebuie să se lase familiei condamnatului⁴⁸.

A fost perioada în care, potrivit directivelor partidului, organele statului au demarat o vastă acțiune de jefuire a dușmanului de clasă. De cele mai multe ori fără respectarea cadrului legal, exproprierea și confiscările au îmbrăcat forma abuzului, cetățenii mai înstăriți fiind arestați, acuzați și condamnați pentru infracțiuni inexistente tocmai pentru a li se confisca averea. Cum lucrurile scăpaseră complet de sub control, la inițiativa conducerii partidului s-a format o comisie care a verificat toate cazurile de confiscări sub diferite forme între lunile mai și octombrie 1950. Aceasta raporta că, la nivelul întregii țări, numărul hotărârilor „juste” era depășit în mod covârșitor de cel al abuzurilor: 488 de condamnări cu hotărâri injuste, 142 de condamnări și confiscări nejustificate de infracțiuni reale, 145 de confiscări fără hotărâri judecătorești față de doar 34 de hotărâri juste. În cele mai multe cazuri, decizia în privința confiscărilor fusese luată de factorul politic în cadrul unor ședințe de lucru la care participaseră organele de Partid, organele M.A.I. și cele ale Ministerului de Justiție. În alte cazuri se trasaseră sarcini direct Parchetului sau Miliției.

Astfel, în județul Suceava, secretarul județenei ceruse Miliției și Parchetului ca, indiferent pe ce motive și chiar dacă nu exista material probatoriu, să îi ridice pe cei trei chiaburi din satul Călinești – Cuparencu și să le confiște averea deoarece era necesară gospodăriei agricole colective. Contrar opiniei comune de astăzi, că doar Securitatea a comis cele mai multe abuzuri, Lt. major Bacalu de la Securitate a refuzat să participe la asemenea acțiuni. În schimb, comandantul Miliției, Lt. major Meci, și procurorul de serviciu au executat operațiunea și i-au ridicat pe cei trei chiaburi.

⁴⁶ Idem, dosarul care conține decretul nr. 830-899/1949, f. 53-54.

⁴⁷ Idem, dosar nr. 4/1955, f. 311-315.

⁴⁸ Idem, dosar nr. 4/1950, vol. 2, f. 110-115.

Un alt caz semnalat era cel al țăranului mijlocăș Leon Maciuc. Deși, la cererea Comitetului de inițiativă pentru organizarea gospodăriei colective din comuna Șerbănuți, scrisese adeziunea de înscriere în gospodăria colectivă, comitetul îl considera în continuare un element recalcitrant, și s-a decis să îi fie confiscată averea ca pedeapsă judiciară complemetară. Cum procuratura nu avea nici un motiv pentru a-l aresta, i s-a introdus în casă o armă retezată și trei cartușe. La data întocmirii raportului, Leon Maciuc se afla în Penitenciarul Suceava.

Fiind vorba de anii '50, procurorii se subordonau, practic, organelor Securității și Miliției. De exemplu, în fostul județ Alba, Procurorul șef Cornel David, primise sarcină pentru confiscări prin Comandantul Miliției, Căpitanul Bănuță care, în acest scop, îl chemase „la ordine” în cabinetul său.

Au fost, de asemenea, semnalate și cazuri în care inițiativa confiscărilor aparținuse direct Justiției pentru fapte a căror gravitate nu justificau măsura confiscării sau cazuri în care la baza hotărârilor nu existau infracțiuni reale ci construiau înscenări judiciare pentru a îndeplini dorința partidului de a confisca cât mai multe proprietăți. Alteori, sentința nu fusese respectată, confiscându-se bunuri care depășeau dispozițiile acesteia precum bunurile de uz casnic sau organele locale transformaseră în confiscări sechestrile asiguratoare înființate de Parchet, fără a aștepta hotărârea de confiscare. Un alt tip de abuz era cel comis tot de organele locale care procedaseră la confiscări fără intervenția justiției, punând în vedere, sub amenințare, „chiaburilor” să părăsească localitatea sau să doneze averea gospodăriei agricole colective.

În mod ciclic, memoriile păgubiților trimise conducerii partidului, determinau anumite măsuri care să stopeze abuzurile comise și chiar să repare formele exagerate ale acestora. Reparația se făcea însă, nu în interesul cetățenilor păgubiți ci în interesul imaginii regimului atunci când era în pericol de a fi prea grav și inutil afectată. De exemplu, în luna noiembrie, Secretariatul C.C. al P.C.R. a emis Hotărârea nr. 308/1950 *cu privire la măsurile care trebuiesc luate în cazurile de confiscări ale averii chiaburilor* care prevedea: să se definitiveze confiscările de bunuri, care au fost preluate de gospodăriile agricole colective, să se revină asupra confiscărilor de bunuri care nu fuseseră preluate de gospodăriile agricole colective, în afară de cazurile când confiscările erau justificate, să se ia măsuri pentru înlăturarea abuzurilor în toate cazurile de confiscări făcute de organele locale, legalizându-se cazurile unde bunurile fuseseră preluate de gospodăriile agricole colective, să se revizuiască pe calea judecării fondului în recurs condamnările exagerate (5-10 ani închisoare) nejustificate de infracțiuni grave și să fie îndepărtate din comune familiile chiaburilor cărora li se confiscase averea. Aducerea la îndeplinire a hotărârii partidului cădea în sarcina Ministerului de Justiție și M.A.I.⁴⁹ Practic, pe lângă unele reparații, decizia partidului a fost ca abuzurile să fie mușamalizate, inclusiv prin alte abuzuri precum îndepărtarea familiilor păgubiților pentru a nu agita spiritele în comunitate.

Etatizarea și îngrădirea comerțului

Potrivit Constituției R.P.R. din 1952, statul de democrație populară cunoștea încă trei formațiuni social economice: proprietatea socialistă, mica producție de

⁴⁹ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.-Cancelarie, dosar nr. 111/1950, f. 1-6.

mărfuri și proprietatea privat-capitalistă. Față de cele din urmă, se declara oficial că statul duce o politică de îngrădire a lor.

Deși nu a fost interzis prin lege ca activitate, comerțul particular a fost îngrădit într-o măsură atât de mare încât nu mai putea fi practicat. Majoritatea produselor au fost interzise de la orice altfel de comercializare în afara celei de stat. În Constituția din 1948 (art. 14) s-a prevăzut ca regulă generală: „Comerțul intern și extern este reglementat și controlat de stat și se exercită de întreprinderi comerciale de stat, particulare și cooperative”⁵⁰.

Decretul nr. 316 din 10 noiembrie 1948 *pentru modificarea unor articole din legea monopolului vânzării spiritului și băuturilor spirtoase și a taxelor de consumație* introducea în regimul monopolului de stat țuica și rachiurile din fructe, tescovină și drojdie de vin fabricate în orice fel de instalațiuni precum și lichiorurile și alte băuturi spirtoase. Se considera că „o pătură însemnată de producători provenind din rândul țăranilor chiaburi și de intermediari și comercianți încasau beneficii și speculau pătura țăranilor săraci”, lipsind, totodată, bugetul statului de un venit consistent. Producătorii casnici aveau obiceiul de a vinde sau a schimba cu vecinii surplusul de produse iar actul normativ avea și rolul de a împiedica acest obicei tradițional. Se introducea prevederea că cei care vor procura, vor transporta sau vor vinde produse monopolizate în alte condițiuni decât cele prevăzute în acea lege comiteau delictul de sabotaj și se pedepseau și judecau potrivit legii nr. 351 din 3 mai 1945 cu modificările în vigoare⁵¹.

Ulterior, metoda a fost extinsă la mai toate produsele casnice. Decretul nr. 12 din 10 ianuarie 1952 *pentru reglementarea exercitării comerțului particular* interzicea comercializarea de către particulari a unor serii de produse și bunuri de consum precum cerealele și derivatele lor, vitele, cabalinele, porcii și pieile acestora, produsele de bumbac, semințele oleaginoase, petrolul și produsele derivate etc.⁵². Odată cu acest act normativ, comercializarea acestor produse devenea monopol de stat.

Textul legislativ nu interzicea comercializarea fructelor și legumelor, singurele produse pe care țăranii le mai puteau vinde la piață. O măsură ingenioasă a fost îngrădirea acestui drept pentru producătorii care dețineau încă suprafețe de pământ mai întinse cărora le era mai greu să își plătească în totalitate cotele prin adoptarea, în aceeași zi, a Decretului nr. 13 *pentru reglementarea vânzării produselor agricole de către producători* care interzicea acestora, sub sancțiune penală, să vândă la piață produse până la plata integrală a cotelor⁵³.

Statul a preluat marile întreprinderi comerciale iar pe cele mici le-a reglementat cu strictețe. Noțiunea de comerț particular a suferit o transformare ideologică fiind considerată speculă. Prin Decretul nr. 306 din 5 septembrie 1952 *pentru reglementarea exercitării comerțului particular și combaterea speculei* se interzicea comercianților particulari să comercializeze mărfuri procurate din sectorul socialist exceptând anumiți comercianți autorizați de Ministerul Comerțului Interior care se puteau aproviziona din sectorul socialist în scop de vânzare cu produsele: vin

⁵⁰ M.O. nr. 87 bis din 13 aprilie 1948.

⁵¹ A.N.I.C., fond Consiliul de Stat-Decrete, dosar nr. 12/1948, f. 389-392.

⁵² Idem, dosar nr. 1/1952, f. 124.

⁵³ *Ibidem*, f. 127.

și băuturi spirtoase, tutun, țigări, chibrituri, timbre, zahăr, pâine, sare, confecțiuni și tricotaaje, ziare, reviste și ilustrații⁵⁴. Pentru încălcarea acestor prevederi se prevedeau sancțiuni aspre.

Ulterior, a fost modificat și Codul Penal în care au fost introduse infracțiuni specifice. Deși acestea au fost omise la elaborarea Decretului nr. 202 din 14 mai 1953, prin Decretul nr. 506 din 1 decembrie 1953 *pentru modificarea unor dispozițiuni din Codul Penal* s-au introdus sancțiuni pentru comerțul clandestin. Se prevedea pedeapsa cu închisoare corecțională de la 6 luni la 3 ani pentru „exercitarea comerțului fără autorizație legală sau în alte condiții decât cele arătate în autorizație”⁵⁵

Presiunea economică asupra țăranilor

Cu scopul de a sărăci pătura mai înstărită de locuitori ai satelor și de a-i convinge în mod indirect să intre în gospodăriile colective, regimul a impus cote foarte mari. Nepredarea acestora atrăgea după sine penalizări.

Decretul nr. 64 din 3 mai 1951 introducea pedepsirea împiedicării sub orice formă a aducerii la îndeplinire a obligațiilor de colectare⁵⁶. Ulterior, Decretul nr. 131 din 17 iunie 1952 *privitor la răspunderea pentru nepredarea în termen de către gospodăriile agricole individuale și cetățeni a produselor agricole supuse colectării, precum și la procedura de urmărire silită a executării acestor obligațiuni* institua, pentru nerespectarea obligațiunilor de predare în termen de către gospodăriile agricole individuale și cetățeni a grâului, orzului, ovăzului, porumbului, floarea soarelui, precum și a celorlalte produse agricole supuse colectării, o răspundere materială care consta în obligarea acestora, pe cale judecătorească, la plata unei amenzi civile a cărei sumă putea atinge până la dublul valorii produselor nepredate în termen, socotită la prețul pieței neorganizate. În afară de amenda prevăzută, instanța era obligată să dispună executarea silită, în natură, a cantităților de produse nepredate în termen.

Pe lângă aceste sancțiuni, prin Decretul nr. 24 din 28 ianuarie 1954 *pentru modificarea Decretului nr. 131 din 17 iunie 1952, privitor la răspunderea pentru nepredarea în termen de către gospodăriile agricole individuale și cetățeni a produselor agricole supuse colectării, precum și la procedura de urmărire silită a executării acestor obligațiuni*, s-a introdus prevederea executarea silită a plății amenzii civile stabilită de către instanța de judecată să poată fi efectuată, pe lângă organele Comitetului de Stat pentru Colectarea produselor Agricole și de către organele Ministerului Finanțelor. Executarea cât și amenda se puteau face asupra oricăror bunuri, chiar altele decât cele supuse colectării⁵⁷

Proprietatea cooperatistă

În privința colectivizării agriculturii, o să spunem pe scurt că pentru început a fost emis Decretul nr. 83 din 2 martie 1949 prin care au fost expropriate proprietățile mai mari de 50 de hectare care scăpaseră reformei agrare din 23 martie 1945. Cum

⁵⁴ Idem, dosar nr. 5/1952, f. 128-131.

⁵⁵ Idem, dosar nr. 10/1953, f. 316-318.

⁵⁶ Idem, dosar nr. 3/1953, f. 199-206.

⁵⁷ Idem, dosar , nr. 1/1954, vol. 1, f. 76-83.

marii proprietari de pământ nu mai existau, a fost demarată lupta împotriva chiaburilor, definiți drept singurii care mai dețineau „resturi de proprietate privat-capitalistă asupra unor mijloace de producție agricolă”⁵⁸.

Legislația care a stat la baza cooperativizării sublinia caracterul opțional al acestei forme de asociere. Potrivit Decretului nr. 133 din 2 aprilie 1949 *pentru organizarea cooperației*⁵⁹ cooperativele erau „organizațiuni de mase ale celor ce muncesc de la orașe și sate, create *din inițiativa proprie a acestora*” (subl. ns.). În plus, potrivit aceluiași act normativ cooperatorii erau „asociații” ceea ce induce ideea de liber consimțământ. În realitate, consimțământul a fost smuls prin forță, prin numeroase abuzuri.

Actul normativ aducea în sprijinul colectivizării argumente economice. Cooperativele erau înființate cu scopul de „a înlesni schimbul de produse între sat și oraș, înlăturând pe speculanți”, „de a contribui la mărirea producției mărfurilor de larg consum”, de a „crea posibilitatea de a folosi în agricultură cele mai avansate cuceriri ale științei agrotehnice și zootehnice, precum și mașinile agricole”, de „a contribui la mărirea producției agricole”, ș.a.m.d. În realitate, primau argumentele ideologice. Noul regim nu putea lăsa în afara economiei centralizate gospodăriile țărănești, milioane de entități economice în esență capitaliste. Țăranul trebuia transformat în proletar agricol.

Spre deosebire de actele normative anterioare care organizau cooperația (Decretul nr. 963 din 28 martie 1929 și *Legea pentru organizarea cooperației* din 6 aprilie 1935), Decretul nr. 133 din 2 aprilie 1949 obliga cooperativele să „își desfășoare activitatea în cadrul Planului de Stat” și preciza că ele „constituie un factor important în lupta pentru construirea socialismului în Republica Populară Română”.

Pe lângă cooperativele de producție agricolă-gospodării agricole colective, se puteau constitui cooperative de consum-aprovizionare, prelucrare și desfacere, cooperative de producție meșteșugărească, și alte feluri de asociații. Pentru că unele unități cooperatiste mai funcționau în virtutea tradiției, asigurând micul comerț și serviciile tradiționale (frizerii, croitorii, cizmării) au fost obligate să se reînregistreze „la stat” în termen de 30 de zile, conform prevederilor Decretului nr. 74 din 13 iunie 1951 *pentru înregistrarea la Stat a cooperativelor, uniunilor și centralelor uniunilor cooperative și a unităților economice de pe lângă instituții și organizații sociale*⁶⁰

În privința titularului dreptului de proprietate asupra pământului colectivizat, reglementarea acestuia a fost evitată în mod sistematic în legislație și în doctrină. De pildă, atunci când enumeră tipurile de proprietate socialistă, specialiștii Institutului de Cercetări Juridice al Academiei R.P.R., trec sub tăcere proprietatea asupra pământului, incluzând-o, probabil, la categoria mijloace de producție. Proprietatea cooperatist-colectivistă era definită doar ca o „proprietate socialistă de grup” în care, „mijloacele de producție” erau deținute de „un grup de oameni ai muncii”⁶¹

⁵⁸ V. Negru, *op. cit.*, p. 251

⁵⁹ B.O. nr. 15 bis din 2 aprilie 1949.

⁶⁰ B.O. nr. 64 din 13 iunie 1951.

⁶¹ V. Dongoroz, S. Kahane, I. Oancea, I. Fodor și S. Petrovici, *Infrațiuni contra avutului obștesc*. București, Editura Academiei Române, p. 10.

În statul comunist, deși era proprietarul veritabil și deținea dreptul de proprietate, țăranul nu putea să își exercite și atribuțiile proprietății. În cadrul cooperativelor agricole de producție, statul exercita proprietatea aparentă asupra pământului. Adevăratul proprietar nu putea să încheie acte de dispoziție cu privire la acel bun, cum ar fi contractul de vânzare-cumpărare, schimb, ipotecă, închiriere.

Rezistența proprietarilor rurali a făcut ca, deși începută în anul 1949, colectivizarea să se încheie abia în anul 1962. Inițiativa proprie și libera asociere au rămas doar niște cuvinte goale, în realitate colectivizarea a fost impusă prin forță și abuz.

În concluzie, în strânsă legătură cu măsurile pentru sărăcirea „foștilor exploatatori” doar mijloacele de producție și imobilele „clădite în scop de exploatare” au fost naționalizate. Întreprinderile private existente au fost naționalizate iar altele au fost împiedicate să apară în mod natural. La o primă vedere, în materia proprietății private, dreptul civil nu a fost modificat în mod substanțial, atribuțiile proprietății private fiind preluate de proprietatea personală.

Astfel, alături de alte impedimente, calea realizării utopiei comuniste a stat și rezolvarea proprietății care, deși a suferit modificări substanțiale nu a înaintat destul pe linia dictonului „de la fiecare după posibilități, fiecare după nevoi”.

EVOLUȚIA DIRECȚIEI DE INFORMAȚII EXTERNE ȘI DEFECTORII DIN SPIONAJUL ROMÂNESC (1958-1978)

Liviu ȚĂRANU*

Cuvinte cheie: Direcției de Informații Externe: defectorii; spionajul românesc.
Keywords: The General Direction for External Information's: the defectors; Romanian espionage.

Abstract:

The Romanian espionage, as the same structures from the soviet bloc, had a real problem with the "defectors", officers who work in Romanian diplomatic representations and passed to western secret services. The history of the General Direction for External Information, organizational structures, work methods and, behind all, the nature of political regime from Romania, explain this phenomenon.

Inside of Romanian espionage represented by the General Direction for External Information's worked a unit whose name was "U brigade" after a soviet model.

The principal issue of this structure was to recruit, instruct and send in different countries a number of illegal officers that have the mission to obtain economic, scientific and political information. A second mission to create an "agentura", a network made up of indigenes who activate in interest fields and to find the "defectors"

The results of these spies' activity were not so glorious because was difficult for Romanian Securitate as well as to find appropriate officers for that kind of job.

The Securitate archives contain documents with officer's biography, "traitors" for Romanian justice, but also details about possible motives for their defection.

Preambul:

„...Românii care au sprijinit din SUA lupta NATO contra comunismului continuă a fie condamnați și azi ca „trădători” în România. Organizația Națiunilor Unite și guvernele occidentale au conchis de mult că cei care au „trădat” nazismul și comunismul nu și-au trădat țara, ci au ajutat-o. Este timpul ca și România să se alinieze la restul lumii”.

„Referitor la averea mea. Am avut unul din cele mai mari salarii în România – cu tot ce am primit (lei și valută), egalam venitul primului ministru. Ceaușescu plătea bine conducerea Securității. Mulți dintre foștii mei colegi și-au făcut case în București,

* Cercetător Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității (C.N.S.A.S)

la Voila, la Sinaia, și în alte colțuri ale țării – pe care le au și azi. Eu mi-am construit o colecție de tablouri și de cărți rare, așa cum au avut George Macovescu, Andrei Ștefan și alți iubitori de artă. Toate au fost cumpărate legal – pentru care am avut chitanțe legale de plată care au fost confiscate de Securitate. Am primit, de asemenea, și multe cadouri. Asta era practica secretă instituită de Ceaușescu, și nu am fost o excepție. Când însă am făcut ruptura cu comunismul, nu am luat nimic cu mine. Am lăsat până și valiza mea personală în camera de hotel din Köln, împreună cu cadourile pe care Postelnicu și alți comuniști mahări din București mă rugaseră să le cumpăr. Când m-am imbarcat în avionul militar american care m-a dus în SUA am fost îmbrăcat doar în cămașă și pantaloni - asta, și fotografia fiicei mele au fost tot ce am luat din România. Iar după ce am ajuns în SUA, am returnat ambasadei române din Washington cele 956 mărci germane pe care le-am avut cu mine. Nu mi-a fost ușor să reiau viața de la zero la 50 de ani, și nu am înnotat în bani, așa cum securiștii insinuează pe toate drumurile. Cu toate acestea, am donat organizațiilor anticomuniste din SUA o bună parte a banilor produși de cartea *Orizonturi Roșii*”.

Ion Mihai Pacepa într-o scrisoare adresată avocatului său Cătălin Dancu (6 martie 2000):

În orice serviciu de informații externe, și mai ales în unul care se ocupă și cu poliția politică, există convingerea (așa cum reiese din declarațiile ofițerilor anchetați după defecțiunea generalului Ion Mihai Pacepa) că nu pot fi excluse total cazurile de trădare în propriile rânduri, dată fiind complexitatea situațiilor în care se poate afla un ofițer de informații și forțele care acționează asupra sa. Pentru a se limita acest fenomen sunt luate o serie întreagă de măsuri care să împiedice acțiunea contrainformativă a adversarului, concomitent cu verificarea permanentă și calificată a propriilor ofițeri. În cazul spionajului românesc din perioada comunistă aceste măsuri au fost frumoase în teorie dar mediocre, de cele mai multe ori, în practică. Corupția și clientelismul au năpădit și această zonă a Securității, creându-se astfel nu numai condițiile dar și motivele pentru defectările unor ofițeri români în Occident. Cauzele și formele de manifestare ale acestui fenomen prezent în întregul bloc socialist (România avea, la rândul ei, în 1989, un număr important de ofițeri „defectori”) nu pot fi înțelese fără o privire generală asupra organizării și activității Direcției Generale de Informații Externe (DGIE) între 1951-1978.

Studiul de față își propune să schițeze evoluția acestei structuri a spionajului românesc până la defecțiunea generalului Ion Mihai Pacepa (1978), prezentând la final un document din cadrul anchetei care a urmat acestei „trădări”, document care conține referiri la cei care, lucrând în spionajul românesc, au refuzat revenirea în țară în timpul sau la finalul executării misiunii în străinătate.

În România, activitatea (oficială) de obținere de informații externe și cea de contraspionaj a căzut, între anii 1948-1951, în sarcina Serviciului Special de Informații (SSI), instituție creată sub vechiul regim politic (1940). Bine încadrat cu numeroși consilieri sovietici, acest serviciu, care ținea de Președinția Consiliului de Miniștri, va fi restructurat și inclus la finele lunii martie 1951 în cadrul Direcției Generale a

Securității Statului (DGSS), ca direcție autonomă – Direcția A – Informații Externe¹. Contribuția esențială la această schimbare au avut-o cei doi consilieri sovietici ceruți de Gheorghe Gheorghiu-Dej într-o scrisoare către Stalin, în noiembrie 1949, Alexandr Saharovski și un anume Patrakeev².

Consilierii amintiți au restructurat total noua direcție, încadrând-o cu ofițeri de securitate din alte direcții ale Securității. Deși în septembrie 1952 Securitatea este reorganizată, fiind scoasă de sub auspiciile Ministerului Afacerilor Interne și formând un minister separat – Ministerul Securității Statului, Direcția de Informații Externe își păstrează întâietatea devenind Direcția I. Prioritățile acesteia au rămas organizarea activității informative în Occident – erau vizate îndeosebi SUA, Anglia, Franța și Germania de Vest, cu scopul de a „descoperi la timp intențiile agresive ale statelor capitaliste și de a culege informații politice și documentare cu caracter tehnico-științific, economic și de apărare”³

Descoperirea acțiunilor de spionaj împotriva României și a țărilor din lagărul socialist, obținerea de documentații din sfera politică, economică sau militară occidentală, identificarea „contradicțiilor din lagărul imperialiștilor” și desfășurarea de acțiuni informativ-operative în scopul „descompunerii” organizațiilor emigrației românești din străinătate figurau la loc de cinste între atribuțiile oficiale ale Direcției I-a de Informații Politice Externe⁴.

Conducerea DIE era asigurată, în continuare, de generalul de origine sovietică Serghei Nicolau, care deținuse acest post cheie, între 1947-1951, în cadrul SSI. După 1954, timp de mai bine de un an, la comanda DIE s-a aflat generalul Vasile Vâlcu, un activist cu doar șapte clase elementare. La rândul lui, acesta a fost înlocuit în decembrie 1955 cu fostul președinte al Comisiei Controlului de Stat și, totodată, șef al Secției Cadre a C.C. al P.M.R., Mihai Gavriluic, de meserie inginer minier, iar din 1956, general maior. Adjuncții săi, Nicolae Doicaru și Aurel Moiş, își vor disputa după 1959 această poziție importantă din spionajul românesc. Colonelul Aurel Moiş pierde în fața rivalului său care, pe lângă prestația „competentă” ca director al Direcției Regionale de Securitate Constanța, avea și o relație strânsă cu serviciile de profil sovietice. De profesie radiotelegrafist și cu un trecut nu prea clar (se pare că în timpul gimnaziului participase la o demonstrație legionară), Nicolae Doicaru intrase în P.C.R. în ianuarie 1945, după care parcurge toată ierarhia militară în cadrul MAI, de la comisar pe linie de poliție și siguranță până la cea de general colonel, șef al DIE și prim-adjunct al ministrului de Interne. Pregătirea sa fusese însă una modestă. Studiile liceale și le finalizează abia în 1960 (chiar după numirea ca șef DIE), iar Facultatea de Economie Generală din cadrul ASE București o absolvă prin examene de diferență cu cele de la Școala Superioară de Partid „Ștefan Gheorghiu”, în 1967 când, pe lângă

¹ Mihai Pelin, *Culisele spionajului românesc. DIE (1955-1980)*, București, Editura Ion Cristoiu, 1997, p. 13.

² Liviu Țăranu, Theodor Bărbulescu, *Jurnale din Rezistența anticomunistă, Vasile Motrescu, Mircea Dobre. 1952-1953*, București, Editura Nemira, 2006, p. 14.

³ Florian Banu, *Direcția I-a Informații Externe (DIE). Atribuții și organizare (1951-1956)*, în *Totalitarism și rezistență, teroare și represiune în România comunistă*, București, 2001, p. 42.

⁴ A.M.I., fond D.M.R.U., inventar nr. 7364, dosar nr. 12, f. 865.

conducerea DIE, Nicolae Doicaru deținea și poziția de vicepreședinte la Consiliului Securității Statului⁵

Generalul Nicolae Doicaru a fost cel mai longeviv șef al DIE, principala sa calitate care l-a recomandat pentru această poziție fiind disponibilitatea de a rezolva orice sarcină trasată de „comandantul suprem”, indiferent că aceasta ținea sau nu de specificul unui serviciu de spionaj. Cu toate acestea, în contextul schimbărilor din întreaga administrație și din Ministerul de Interne, în martie 1978, șeful DIE este înlocuit cu generalul maior Al. Dănescu, deși cel îndreptățit și cotelat ca fiind succesor al lui Nicolae Doicaru era nimeni altul decât Ion Mihai Pacepa, cunoscut pentru relația sa foarte strânsă cu familia Ceaușescu. Această situație a constituit cu siguranță unul din motivele care au condus la „defectarea” generalului Ion Mihai Pacepa cu un impact dezastruos pentru întreg spionajul extern românesc.

Structura organizatorică a DIE, între 1951-1965, deși a suferit unele restructurări, în mare a rămas cea imaginată la începutul anilor de '50 de Alexandr Saharovski⁶: un secretariat, zece servicii, două secții sau birouri (unul de cifru și celălalt pentru devize și pașapoarte) și rezerva directorului. Secretariatul controla îndeplinirea ordinelor date de către director și întocmea sinteze asupra informațiilor obținute, asigura legătura cu ministerele implicate în activități externe, executa traduceri, ținea legătura radio cu rezidențele și gestiona arhiva operativă. Cele zece servicii erau profilate după atribuțiile pe care le-am menționat mai sus, asigurând și evidența cadrelor sau activitățile de administrare și gospodărire (Serviciile X și IX)⁷

În plenara CC al PCR din 26-27 iunie 1967 sunt stabilite măsuri în vederea „perfecționării” activității Ministerului Afacerilor Interne (MAI) și schimbări în structura sa organizatorică. La 14 iulie 1967 Prezidiul Permanent al CC al PCR aprobă reorganizarea MAI, care în esență însemna crearea a două organe colective de conducere (Consiliul Securității Statului și Colegiul MAI) și reorganizarea direcțiilor Securității. Direcția Generală de Informații Externe (DGIE) era compusă din trei direcții: Direcția a V-a („obținerea de informații tehnico-științifice”), Direcția a VI-a („crearea de rezidențe ilegale în exterior”) și Direcția a VII-a (infiltrarea în serviciile de spionaj și contraspionaj străine, apărarea contrainformativă a reprezentanțelor statului român și „lupta împotriva emigrației române reacționare”). De asemenea, în cadrul DGIE, urma să funcționeze un serviciu de documentare externă⁸.

⁵ Florica Dobre (coord.), *Membrii CC al PCR. 1945-1989. Dicționar*, București, Editura Enciclopedică, 2004, p. 222.

⁶ În primăvara anului 1956, schema de organizare a Direcției I-a cuprindea nouă servicii cu birourile aferente și două secții – Secția „H” cifru și Secția Avize și pașapoarte. Serviciile erau specializate pe anumite zone geografice (Serviciul II – Germania de Vest și Austria, Serviciul III – S.U.A., Canada, Anglia, Argentina, Serviciul IV – Franța, Italia și Belgia) sau pe anumite probleme (Serviciul I – emigrații, Serviciul VI – informații tehnico-științifice). Acestea erau secundate în activitatea lor de către Serviciul Cadre și cel de administrare și gospodărire. Cf. Liviu Țăranu, *Direcția de Informații Externe în vremea lui Gh. Gheorghiu-Dej (structură, buget, activități)*, în *In honorem Viorel Faur*, Corneliu Crăciun, Antonio Faur eds., Editura Universității din Oradea, Oradea, 2006, p. 533-545.

⁷ A.M.I., fond D.M.R.U., inventar nr. 7364, dosar nr. 10, f. 15.

⁸ *Securitatea. Structuri, cadre, obiective și metode. 1948-1967*, vol. II, coord. Florica Dobre, București, Editura Enciclopedică, 2006, p. 13-14.

Invazia Cehoslovaciei în vara anului 1968 a avut un impact semnificativ asupra organizării DIE, urmărindu-se adaptarea structurii acesteia la noul context economic și militar din Europa. Birocratizarea excesivă a fost înlăturată, o atenție deosebită fiind acordată compartimentării activității de informații externe pentru a se asigura condiții mai bune de secretizare cât și o protecție mai bună în caz de invazie. Organigrama DIE era compusă din mai multe brigăzi, cu un profil bine precizat, care la rândul lor încadrau mai multe unități operative. Cea mai discretă și controversată era Brigada „U” care se ocupa de ofițerii deplin conspirați sau „ilegali” care acționau sub diferite acoperiri în țările de interes pentru România. Brigada „ZI” (ziare și informații de interes) era o structură specializată în prelucrarea informațiilor din surse deschise (mass-media) cât și de la agenții din legătură, rapoartele zilnice redactate de această unitate având ca destinatari oficialitățile înalte ale statului comunist, în funcție de domeniul de interes. Unitatea specializată în procurarea de informații cu caracter științific era Brigada „SD” (știință și dezvoltare), ai căror ofițeri urmăreau obținerea de documentații și a aparatului necesare institutelor din țară care asigurau cercetarea și proiectarea în industria națională⁹

Un document relevant cu privire la organizarea DIE, pentru intervalul 1972-1978, este cel publicat de Mihai Pelin, în notele de final din cartea sa despre spionajul românesc, apărută în 1997¹⁰. Autorul a consultat cu acribie toate volumele dosarului anchetei desfășurate de Ministerul de Interne între anii 1978-1980 (în cazul Pacea), găsind și o amplă sinteză redactată de serviciile vest-germane de spionaj și intitulată *Serviciile de Informații Române*, procurată de celebrul Mihai Caraman de la o sursă din Austria, chiar în ajunul defectării generalului Ion Mihai Pacepa – la 21 iulie 1978. Documentul oferă o imagine detaliată a organizării și funcționării DIE, precum și câteva nume din conducerea de atunci a direcției, ceea ce ne sugerează că informația provenea din cercuri foarte înalte de la București. De asemenea, sunt făcute o serie de considerații pe marginea relațiilor dintre serviciul român și cele din blocul socialist (îndeosebi cu cele sovietice), ca și despre relațiile foarte reci dintre diversele structuri de securitate ale statului român (relația DIE cu Direcția de Informații a Armatei și cu Departamentul Securității Statului).

În privința organizării DIE, Nicolae Ceaușescu a avut, după cum se arată în documentul amintit, un „interes personal” indicând direcțiile de acțiune și realizarea unei legături strânse între partid și structurile de comandă ale spionajului românesc¹¹. Începând din primăvara anului 1972, DGIE era formată din trei divizii (*Europa*, *Contraspionaj-emigrație*, *Alte regiuni*), două direcții independente și câteva servicii auxiliare, având un efectiv de aproximativ 2.000 de oameni¹².

⁹ Cristian Troncotă, *Duplicitarii. O istorie a serviciilor de informații și securitate ale regimului comunist din România. 1965-1989*, București, Editura Elion, 2003, p. 96-101.

¹⁰ Mihai Pelin, *op. cit.*, p. 386.

¹¹ ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 3447, vol. 17, f. 216.

¹² Într-un interviu acordat Hotnews.ro despre varianta plecării „la cerere” a ofițerului Daniel Dăianu din Departamentul de Informații Externe, Ion Mihai Pacepa afirmă „Când am părăsit România, el era unul din cei 2.708 subalterni pe care i-am avut în DIE” vezi www.hotnews.ro consultat la 27 septembrie 2007. În ziarul „Ziua” (nr. 3891, miercuri, 28 martie 2007) același Ion Mihai Pacepa menționa: „În iulie 1978, când am făcut ruptura cu DIE, aceasta avea 2.780 ofițeri conspirați și 500 deplin conspirați. Cu alte

Divizia I *Europa* era condusă de colonelul Gheorghe Toader și era împărțită în două grupe – *Țările germanice și țările nordice și Țări mediteraneene*. Dintre rezidențele cele mai importante pe acest spațiu, cele de la Londra, Paris și Köln aveau întâietate în planurile de influențare a emigrației sau în spionajul industrial.

Generalul maior Gheorghe Marcu era șeful Divizia a II-a *Alte regiuni* împărțită la rândul ei, în trei grupe: *SUA-America Latină, Asia și Africa, Orientul Apropiat*. Prioritatea rezidențelor de spionaj pe spațiul american era dată de obținerea de informații în domeniul tehnico-științific (îndeosebi din SUA) și de situația comunității emigranților români. Șeful grupei SUA-America Latină, colonelul Aurel Florea, sprijinea ideea înființării unor rezidențe românești în Canada și Australia pentru a controla coloniile românești din aceste țări, recrutarea de noi agenți și lichidarea unor foști legionari.

Divizia a III-a *Emigrație și Contraspionaj*, condusă de generalul maior Gheorghe Bolănu, era alcătuită din trei grupe: *Emigrație, Contrainformații externe și Valută*. Prima grupă urmărea activitatea unor foști membri ai PNT, PNL și Garda de Fier care emigraseră în Europa Occidentală, în vederea neutralizării activității lor împotriva regimului politic de la București. Grupa de *Contrainformații* asigura reprezentanțele diplomatice, comerciale și culturale românești din străinătate împotriva oricărei infiltrări informative a unui serviciu de spionaj advers.

Între direcțiile care formau DGIE și acționau independent, Direcția *Ilegali* era considerată a fi cea mai importantă, deși activitatea acesteia era departe de a mulțumi conducerea spionajului românesc, dar și pe Nicolae Ceaușescu, care ceruse, personal, să fie intensificată activitatea pe această linie. Pentru aceasta, șeful direcției Romeo Popescu, fusese schimbat în 1974, cu Gheorghe Maxim, fostul șef al rezidenței din Roma. Rezultatele au fost minime, în trei ani reușindu-se o singură acțiune clasică de infiltrare a unor agenți ilegali, cea mai mare parte a lor părăsind țara ca fugari, cu documente românești, ulterior prin căsătorie sau prin solicitarea dreptului de azil politic, stabilindu-se legal în Occident. Aceștia erau pregătiți în țară, timp de un an sau doi, de către un „ofițer instructor” al Direcției *Ilegali* care recruta agenți la fața locului, îi instruia și îi plasa în domeniile în care erau competenți. Dificultatea majoră în găsirea ilegalilor consta în selecția celor cu aptitudini în activitatea de acoperire, buni cunoscători de limbi străine, vigilenți și atenți la regulile muncii conspirative. Datorită acestor cerințe, greu de îndeplinit în totalitatea lor, foarte mulți potențiali ilegali au fost abandonați pe parcurs. De reținut că acești agenți trebuiau să obțină informații în orice condiții, îndeosebi în acele țări cu care statul român nu avea relații diplomatice.

Sediul Direcției *Ilegalilor* era situat pe Splaiul Independenței și funcționa sub acoperirea de Institut pentru Studii Economice Internaționale, într-o clădire în care se găseau și o parte din birourile Consiliului (Sfatul Popular) Județean Ilfov.

Între serviciile care țineau de această direcție, exista o structură care avea ca obiectiv depistarea și lichidarea acelor ofițeri DGIE care defectaseră în Occident sau refuzaseră întoarcerea în țară, la încheierea misiunii. Înainte de plecarea în misiune,

cuvinte, unul din fiecare 7.000 de cetățeni ai României era ofițer acoperit al DIE”. Era acesta argumentul principal în susținerea tezei că „DIE devenise *factotum* în activitatea de politică externă, economică și tehnico-științifică a României, după cum Securitatea era *factotum* în viața ei internă”

fiecărui ofițer DGIE i se prezenta un set de fotografii cu persoanele urmărite (ofițeri DGIE „trădători”) și i se cerea să afle domiciliul acestora în străinătate. În cazul în care era identificată adresa respectivilor, serviciul încerca prin mijloace discrete să-i lichideze sau să-i aducă în țară. Dacă nu era găsit un intermediar pentru această acțiune, atunci se înscena un accident pentru lichidarea „trădătorului”, ofițerii din acest serviciu, sub conducerea colonelului Cornel Rizu, aveau puteri depline și puteau utiliza orice mijloace pentru îndeplinirea acestor misiuni.

O altă direcție importantă, condusă de colonel Gheorghe Morjan, era cea *Tehnico-Științifică* formată din aproximativ 250 de cadre, marea majoritate ingineri sau tehnicieni cu studii superioare. Rolul lor era de analiză a informației și mai puțin de procurare a acesteia. Cei mai mulți erau infiltrați în Ministerul Comerțului Exterior, Ministerul de Externe sau în alte ministere, DGIE nemaiavând nici o influență în ceea ce privea cariera ofițerului, singurul responsabil de propria ascensiune. Amploarea fenomenului este evidentă dacă ținem seama că într-un raport intern al DGIE, se menționa că, în 1972, toți salariații din comerțul exterior care lucrau sau călătoreau în străinătate, erau cadre sau colaboratori ai instituției din strada Batiștei. De notat că această direcție lucra sub „îndrumarea” lui Nicolae Ceaușescu și avea ca obiectiv procurarea de patente, licențe, diverse informații de ordin economic și tehnic, îndeosebi despre construcția sateliților, utilizarea și producerea energiei atomice, producția de apă grea etc. Pentru anul 1972 fuseseră trasate 400 de tematici tehnico-științifice, 80% din ele având în vedere industria și cercetarea științifică din SUA.

O parte a notelor furnizate de către direcțiile amintite mai sus era transmisă către Direcția *Rapoarte-Solicitări*, condusă de colonelul Nicolae Cotigă, care avea rolul de exploatare și difuzare a materialelor informative intrate în direcție. Rapoartele și analizele întocmite de cei cca 30 de lucrători ai direcției amintite erau înaintate conducerii de partid și guvernului, conținând informații din domeniul politic, economic și militar occidental.

De pregătirea și acoperirea cadrelor era responsabilă Direcția *Personal-pregătire*, al cărei colectiv restrâns format din cinci ofițeri era condus de fratele lui Nicolae Ceaușescu, colonelul Nicolae Călin.

Toate structurile DGIE erau ajutate în munca lor de o serie de unități auxiliare: Unitatea LM responsabilă cu ajutorul și instruirea tehnică a ofițerilor (în domeniul scrisului simpatic, al fotografierii documentelor, al codificării etc.) și Secția Cifru care răspundea de recepția și emisia radiogramelor transmise sau primite din străinătate.

Pentru a se evita abuzurile în interiorul DGIE (aspect ce s-a dovedit valabil doar în teorie), se înființase în vara anului 1973, un serviciu de supraveghere care prelua sarcinile Direcției de contrainformații din Departamentul Securității Statului (condusă de generalul Neagu Cosma), și care urmărea starea morală și materială a ofițerilor, problemele de familie ale acestora, eventualele abuzuri în exercitarea funcției etc. Fiecare structură importantă era flancată de către un inspector supraveghetor care înainta rapoarte către șeful acesteia, de unde și posibilitatea mușamalizării celor mai multe dintre neregulile care au existat în DGIE până la defectarea generalului Ion Mihai Pacepa.

Conform sintezei furnizate de generalul Mihai Caraman, în structura DGIE, exista și un serviciu de „dezinformare” a cărui activitate se axa pe problemele de ordin național și teritorial, în sensul că aici erau prelucrate o serie de dovezi de ordin juridic și istoric cu privire la suveranitatea României și statutul unor teritorii românești aflate în dispută (Basarabia și Bucovina). Acest serviciu fusese înființat în 1967 la cererea lui Ion Stănescu, președintele CSS, meritul principal în punerea pe picioare a unei asemenea structuri avându-l generalul-maior Mihail Bozianu¹³.

Așadar, ca structură organizatorică, DGIE era *de iure* și *de facto* o instituție de sine stătătoare, ale cărei activități erau supervizate direct de conducătorul suprem, acesta fiind și cel care trasa o bună parte din direcțiile de acțiune ale spionajului românesc.

În sprijinul acestei idei vin aserțiunile fostului adjunct al DGIE, Ion Mihai Pacepa care susține că prin Decretul nr. 363 din 23 iunie 1973, această subordonare a fost legiferată complet contribuind la creșterea în mod exploziv a numărului de ofițeri acoperiți din diverse instituții ale statului român¹⁴.

¹³ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 3447, vol. 6, f. 77-89.

¹⁴ Ion Mihai Pacepa își amintea, în ziarul „Ziua”, în detaliu, momentul în care N. Ceaușescu a semnat actul normativ care legaliza activitatea DIE: „Decretul 73 a fost semnat de Ceaușescu la 23 iunie 1973. Îmi aduc aminte de acea zi ca si cum ar fi fost ieri. Ceasul de pe biroul meu arăta câteva minute după ora 9 când a sunat telefonul scurt. «Tovarășul vă invită la dânsul împreună cu tov. Doicaru!». Era vocea melodioasă a lui Costică Manea, șeful de cabinet al lui Ceaușescu. «Aici e senin și soare» a adăugat el conspiratorial [conspirativ], informându-mă astfel că Ceaușescu era bine dispus. Doicaru mă aștepta la capul scării. «E totul așa cum am discutat?» ne-a întrebat Ceaușescu. «Cuvânt cu cuvânt» a răspuns Doicaru, îngroșându-și vocea de bariton. «Ați pus aici tot ce vă trebuie ca DIE sa devină legal?» a întrebat din nou Ceaușescu, continuând să răsfoiască decretul. «Tot, tovarășe Comandant Suprem» am confirmat. «Inclusiv dreptul de a confecționa identități si acte fictive?» «Inclusiv, tovarășe Comandant Suprem». Ceaușescu a pus pe birou decretul deschis la ultima pagină, și l-a bătut de câteva ori cu palma ca să-l țină deschis. «Cine are copie după el?» «Copie?» a întrebat Doicaru stupefiat. «Nici Dumnezeu n-o sa vadă decretul asta, tovarășe Comandant Suprem!»

Un minut mai târziu Ceaușescu a semnat decretul cu Mont Blancul lui gros cât un câmat, după care l-a sunat pe Manea. «Dă-mi un număr de decret» i-a cerut Ceaușescu. «Și scrie doar DIE în registru».

La mijlocul anilor 1990, dl. Petre Mihai Băcanu, atunci editor șef la România Liberă, mi-a dat trei agende de lucru ale generalului Teodor Sârbu, pentru care îi adresez din nou mulțumiri. Generalul Sârbu a fost unul din cei mai apropiați subalterni ai mei în DIE. Curând după ce am primit azil politic, el a murit într-un accident care pare a fi fost înscenat de Securitate. Agendele sale se referă la anii 1973, 1976, 1977, și au 1008 pagini numerotate ce conțin notițele generalului. În ziua de 23 iunie 1973, el consemna:

1. Ședința la tov. ministru Doicaru. Decret privind organizarea și funcționarea D.I.E. 363/23.06.73. 1. DIE - se org. și funcționează în M.I.

2. DIE - subord. nemijlocit comandantului suprem».

Asta e tot ce a scris generalul Sârbu în legătură cu acel document de importanță cardinală pentru mafia spionajului lui Ceaușescu. Asta a fost de fapt esența a ceea ce Doicaru și subsemnatul am spus despre decret în acea memorabila ședință. Și asta a fost, în fond, ceea ce Ceaușescu vroia ca ofițerii DIE să știe în legătură cu Decretul 363, care a fost – și a rămas – unul din cele mai secrete documente din istoria României comuniste.

În 1975, Doicaru s-a dus la primul ministru Manea Mănescu cu proiectul unei hotărâri a Consiliului de Miniștri pentru reglementarea curierului diplomatic, pe care Decretul 363 îl subordonase DIE. «Ca să semnez HCM-ul trebuie sa văd Decretul 363» a condiționat Mănescu. Doicaru, care îi detesta îngâmfarea și vroia să-i plătească polițe vechi, i-a sugerat să ceară aprobarea lui Ceaușescu. Eram lângă Doicaru și l-

În ceea ce privește cadrele Direcției, trebuie menționat deficitul de personal calificat cu care s-a confruntat DIE încă de la începutul înființării sale. Pentru a rezolva această criză, MAI a înființat încă din anii 1955-1956 zece birouri regionale (în cadrul direcțiilor regionale de securitate și, ulterior, în cadrul fiecărui inspectorat județean) a căror principală sarcină era selecția persoanelor cu aptitudini pentru munca de informații externe. În context, folosim acest prilej pentru a lămurii un aspect considerat incert, este vorba despre data la care Ion Mihai Pacepa a fost mutat în aparatul exterior al M.A.I. Datorită informațiilor de arhivă disponibile astăzi putem da

am auzit pe Ceaușescu țipând ca apucat prin telefonul scurt: «C-Cât îți dă CIA ca să-i spui ce e în Decret?» Mănescu a semnat imediat HCM-ul, fără a mai întreba nimic.

De ce aceasta grijă excesivă pentru a păstra secretul Decretului 363? [...] Aici voi spune doar că Ceaușescu nu vroia să se afle că Decretul 363 a transformat spionajul României într-o armată personală, invizibilă restului conducerii de partid și de stat, ale cărei sarcini principale au fost exportarea cultului său în Occident și furtul de valută necesară îndeplinirii planurilor sale megalomane.

Ceaușescu nu vroia, de asemenea, să se știe că Decretul 363 a împuternicit DIE să dea grad militar oricărui salariat, indiferent de funcție, din sistemul Ministerului de Externe și al Comerțului Exterior, din Ministerul Turismului și ONT, din Ministerul Construcțiilor și Arcom, din Departamentul Cultelor, Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie, precum și din orice altă instituție de stat sau cooperativă ce desfășura activități în străinătate.

Ceaușescu nu vroia să se știe nici că Decretul dădea dreptul DIE să plătească acestor ofițeri deplin conspirați salarii secrete, în lei și valută, peste cele primite oficial de la instituția în care lucrau, și să îi folosească atât în interiorul țării, cât și în străinătate.

Curând, ofițerii deplin conspirați ai DIE au împânzit toate eșaloanele Ministerului de Externe. Primul adjunct al ministrului, Cornel Pacoste, era colonel deplin conspirat al DIE pe care Ceaușescu vroia să-l facă prim-ministru (în 1989 devenise deja vice-premier). Adjunctul ministrului, Petre Burlacu, era de asemenea colonel deplin conspirat. Șeful Direcției consulare, Dumitru Bădescu, șeful serviciului curieri diplomatice, Anghel Ionescu, și adjunctul său, Petre Sândulescu, erau alți trei coloneli deplin conspirați. Mulți din șefii direcțiilor de spații geografice deveniseră de asemenea ofițeri deplin conspirați. Tot așa au fost majoritatea ambasadorilor din principalele țări NATO. La doar câteva zile după ce am primit azil politic în SUA, presa occidentală a anunțat că Ceaușescu a înlocuit 22 de ambasadori – ale căror state de salarii ca ofițeri deplin conspirați erau semnate de mine.

Cu riscul de a mă repeta, dau cuvântul lui Ion Gheorghe Maurer, care nu s-a sfiit să ironizeze, în stilul său, această armată invizibilă a lui Ceaușescu. «Știți ce-o să se întâmple dacă puneți căcat pe umerii fiecărui ofițer conspirat pe care-l aveți în clădirea asta?» m-a întrebat Maurer în timpul unei convocări a salariaților din sistemul comerțului exterior care a avut loc în ianuarie 1974 la sediul ministerului. «Până și acoperișul șandramei o să miroase a latrină!».

Maurer a avut dreptate. În 1974, DIE avea deja 560 de ofițeri deplin conspirați în sistemul comerțului exterior (minister și întreprinderi de import-export). Colonel Nicolae Nicolae, ministru secretar de stat, colonel Constantin Stanciu, ministru adjunct, colonel Constantin Olcescu, directorul general al Vămirilor și general Nicolae Raceu, directorul de personal al MCE, sunt doar câteva nume din această armată conspirată a DIE. Celelalte ministere economice majore, Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie, Camera de Comerț și Departamentul Cultelor erau, de asemenea, pline ochi cu ofițeri deplin conspirați ai DIE. Aceasta armată de ofițeri deplini conspirați era remunerată de DIE cu dolari cash, cu salarii suplimentare în lei depuse pe CEC-uri secrete, cu posturi în țări vestice și cu promovări în funcții. Era natural și omenesc ca membrii ei să acorde prioritate sarcinilor primite de la DIE. Iar sarcina DIE era furtul. Toți furau pentru DIE, deoarece numai așa își puteau menține posturile privilegiate și salariile suplimentare. În puținele cazuri când asemenea funcționari au neglijat intenționat sarcinile primite de la DIE, ei au fost schimbați din posturi. Erau destui români care abia așteptau să aibă privilegiul de a lucra în Occident sau de a face măcar călătoriile periodice în străinătate”. (Vezi „Ziua”, nr. 3891, miercuri, 28 martie 2007).

ca sigură data de 1 ianuarie 1956 pentru mutarea sa din cadrul Direcției a IV-a Contrasabotaj unde conducea un serviciu¹⁵

La mijlocul anilor '50, Direcția era prevăzută cu un număr total de 400 posturi, din care 343 ofițeri, 17 sergenți și 40 angajați civili¹⁶. Datorită faptului că în vara anului 1956 are loc o consistentă restructurare a întregului aparat al Securității, unele documente menționează existența unui efectiv real de 265 angajați, din care peste 200 erau ofițeri¹⁷. Numărul acestora a crescut exponențial după 1960, când relațiile externe ale României au cunoscut o extindere fără precedent, maximul de efectiv atins în anii '70 fiind de cca 2.000 de oameni.

Problema cadrelor nu se rezuma însă doar la aspectul numeric, pregătirea profesională și gradul redus de cultură al ofițerilor fiind obstacole de netrecut în activitatea de informații externe. Dacă ținem cont de faptul că mai bine de jumătate din ofițeri, la mijlocul anilor '50, aveau doar studii elementare și nu cunoșteau nici o limbă străină, avem dimensiunea nivelului de pregătire și calificare a personalului DIE. Sunt cunoscute cazuri când ofițeri români din rezidențe aflate la Londra sau Paris nu reușeau, ani la rând, să recruteze vreun agent, iar lucrul cu agentura pe care o preluaseră de la alți colegi era defectuos de așa manieră încât o bună parte din informatori refuzau să mai colaboreze. Erau de asemenea ofițeri care pierduseră materiale informative, recrutaseră agenți provocatori sau primiseră cadouri valoroase din partea unor persoane suspecte¹⁸

„Marea epurare” cum este numită de Cristian Troncotă schimbarea politicii de cadre a conducerii PMR în legătură cu Securitatea, a avut consecințe importante și în compoziția personalului din cadrul DIE¹⁹. Începută în 1960, sub auspiciile Secției CC al PMR de Control și Îndrumare a M.A.I., această „epurare” a avut în vedere, îndeosebi, trecerea în rezervă a ofițerilor de naționalitate ruso-ucraineană, evreiască și a celor căsătoriți cu rusoaice. Au fost disponibilizate însă și o bună parte din cadrele slab pregătite din punct de vedere profesional dar și intelectual. Deși intenția mărturisită oficial era aceea a „îmbunătățirii” componenței naționale a întregului aparat de stat, conducerea PMR avea totuși în vizor o creștere a calității activității depuse de Securitate.

Pentru un nivel ridicat al pregătirii profesionale a ofițerilor de securitate, dar și pentru a se preveni repetarea abuzurilor din anii '50, au fost date o serie de ordine interne care prevedeau obligativitatea absolvirii liceului de către toate cadrele și înscrierea acestora în învățământul superior, precum și participarea la cursuri de limbi străine de circulație internațională. În acest sens a fost înființată încă din 1968 o școală de pregătire și perfecționare a ofițerilor cunoscători de limbi străine, ai cărei cursanți

¹⁵ Iată conținutul adresei prin care se decidea această mutare: „Prin ordinul Șefului Direcției Cadre nr. 127/1 ianuarie 1956, căpitan Pacea Mihai, Șef Serviciu la Direcția a IV-a M.A.I. se mută în interes de serviciu în Aparatul Exterior al M.A.I.” (vezi A.M.I., fond D.M.R.U., inventar nr. 7363, dosar nr. 2, f. 104).

¹⁶ Idem, inventar nr. 7364, dosar nr. 10, f. 190.

¹⁷ *Ibidem*, f. 254.

¹⁸ Florian Banu, *loc. cit.*, p. 49.

¹⁹ Cristian Troncotă, *op. cit.*, p. 22.

urmas să fie ofițeri din aparatul central și local al Securității, care prin specificul activității aveau nevoie de cunoașterea unei limbi străine.

A fost înființată la Bran, în județul Brașov, o nouă Școală de securitate pentru reciclarea cadrelor de comandă, cu rolul clar stabilit de a ridica nivelul de pregătire al ofițerilor din conducerea MAI.

Dar cea mai importantă cale de îmbunătățire calitativă a compoziției cadrelor a fost recrutarea „direct din producție” sau de pe băncile facultăților a absolvenților cu studii superioare, ingineri, juriști, sociologi, economiști și profesori, toți fiind vârful de promoții, buni cunoscători ai domeniului lor de activitate și cunoscători de limbi străine. Sigur, dosarul de securitate trebuia să fie „curat” însă prin sistemul cunoscut de pile, relații și cunoștințe, existau posibilități de a fi evitat și acest din urmă obstacol.

Impactul acestei măsuri este vizibil dacă luăm în considerare că numai în anul 1969, în Departamentul Securității Statului, au fost angajați peste 2000 de tineri intelectuali cu specializări în diverse domenii. Mulți dintre ei erau atrași de noua meserie din mai multe motive: un salariu sensibil mai bun decât cel din viața civilă, posibilitatea de a călători în străinătate și, pentru ingineri, chiar de a se realiza ca buni profesioniști, având un contact direct cu ultimele tehnologii din Vest. Cu toții aveau însă nevoie de o pregătire „de specialitate” și ca urmare s-au luat măsuri pentru o bună instruire a acestor în concordanță cu misiunile și atribuțiile pe care le aveau unitățile de securitate din care făceau parte²⁰

DGIE dispunea de o școală proprie pentru formarea cadrelor, subordonată Direcției *Personal – pregătire*, care era condusă de Nicolae Călin, fratele lui Nicolae Ceaușescu. Aflată la sud de Brănești, pe partea stângă a șoselei București-Călărași, școala era alcătuită din cinci compartimente, fiecare dispus într-o clădire separată. Studenții (proaspeți absolvenți de liceu) începeau pregătirea cu un ciclu de trei ani în domeniul securității, cu accent pe contraspionaj și contrasabotaj. Apoi, fiecare dintre studenți urma unul din cele șase cursuri de specializare, în domeniul în care dovedea aptitudini. După absolvire, cei mai mulți erau păstrați în structurile centrale ale DGIE, foarte puțini fiind trimiși în exterior. Pentru străinătate erau preferați, așa cum am arătat mai sus, absolvenții facultăților civile, îndeosebi inginerii, care, înainte de plecare în misiune, nu frecventau un curs regulat ci erau obligați să parcurgă cât mai mult din literatura de specialitate²¹

Schimbările din politica de personal s-au reflectat puternic în evoluția DIE, mai ales după 1965²², când sub conducerea lui Nicolae Ceaușescu, regimul a continuat să-și consolideze în plan extern propria imagine, nu numai prin revenirea la valorile

²⁰ *Ibidem*, p. 43.

²¹ Mihai Pelin, *op. cit.*, p. 389.

²² În ziarul „Ziua” (nr. 3891, miercuri, 28 martie 2007) același Ion Mihai Pacepa menționa: „Majoritatea ofițerilor operativi ai DIE au avut dublă identitate. Confecționarea de către DIE a documentelor fictive necesare legalizării acestor identități contravenea însă legilor în vigoare, potrivit cărora buletinele de identitate trebuiau emise de Miliție, cărțile de muncă de Ministerul Muncii, și carnetele de partid de organe PCR. Această ilegalitate a fost eliminată în 1973, când instrucțiunile de funcționare și organizare ale DIE au fost înlocuite de Decretul 73 [363/23.06.73], care i-a dat dreptul, printre altele, să aibă ofițeri deplin conspirați, să creeze duble identități, și să confecționeze acte de identitate fictive”

naționale, ci și printr-o reorientare a spionajului românesc spre domeniul economic și promovarea intereselor politice tradiționale ale statului român.

Având în vedere aceste realități nu putem să nu ne întrebăm de ce în spionajul românesc a existat un număr atât de mare ofițeri care au preferat să rămână în țările unde au lucrat sau să „defecteze” în Occident?

Trebuie spus că acest fenomen a fost abordat de cercetători ai serviciilor secrete, doi autori francezi, Geoffrey D'Aumale și Jean Pierre Fourre, identificând două categorii de „transfugi”²³: *transfugi exteriori* care își părăsesc țara sau își abandonează misiunea din motive politice, ideologice, economice sau profesionale trecând astfel la inamic și *transfugii interiori* (sau activi) care deși rămân în țara de origine, lucrează pentru un serviciu de informații străin.

În prima categorie, cea a defectorilor-transfugi externi, îi putem încadra (în deplin acord cu abordarea istoricului Cristian Troncotă), în cazul românesc, pe toți ofițerii de securitate aflați la post în străinătate și care au refuzat revenirea în țară, solicitând azil politic. Explicațiile oferite de istoriografie pentru gestul acestora sunt în principal două: o parte dintre acești ofițeri erau dirijați de serviciile secrete sovietice pentru a se infiltra în Occident (de aici și constatarea unora că, din perspectiva blocului socialist, din care România era parte integrantă, aceștia nu erau totuși trădători) iar ceilalți procedau la această alegere datorită unor nemulțumiri proprii, de ordin profesional, economic sau politic.

Cea mai mare parte a acestora au fost adunați, ulterior, în anii '80, de către serviciile americane de informații într-un organism informativ intitulat „Trust Organization” al cărui scop explicit a fost acela de a susține mișcarea de dizidență din Europa de Est și de a submina astfel regimurile aflate sub oblăduirea Moscovei²⁴.

Arhivele Securității ne dezvăluie profilul moral și profesional al unora dintre aceste personaje și, pentru că nimic nu redă mai fidel aceste portrete decât documentele epocii, am considerat că publicarea lor, fără intervenția noastră în text, este corectă și utilă.

Menționăm doar că nota raport a Securității (pe care o publicăm în continuare), face parte din ancheta desfășurată în cadrul fostei Direcții Generale de Informații Externe, pornită în urma defectării generalului Ion Mihai Pacepa (adjunct al șefului acestei direcții) la 28 iulie 1978. După doi ani de cercetări (1978-1980) asupra contextului în care a avut loc defectiunea lui Ion Mihai Pacepa, ancheta a fost oprită brusc, fără a se lua măsuri împotriva unor înalți demnitari ai regimului care fuseseră mituiți, la propriu, de către fostul șef al D.G.I.E. sau de către subordonații acestuia care se aflau la post în străinătate.

Nota de plată au achitat-o ofițerii din D.G.I.E. care au fost în legătură sau au lucrat cu generalul Ion Mihai Pacepa, aceștia fiind rechemati în țară și încadrați pe la diverse întreprinderi, cu interdicția de a mai pleca în exterior sau de a avea legături cu străinii.

Ministerul de Interne

²³ *Apud* Cristian Troncotă, *op. cit.*, p. 122.

²⁴ *Ibidem*, p. 124.

Departamentul Securității Statului

Ex. Unic

UM 0920/I.C. 8-9

Nr. c/1668 din 29 IX 1979

Notă raport²⁵

privind analiza situației unor foști ofițeri din UM – 0920 care au trădat în timp ce se aflau în misiune în exterior

În perioada 1959-1976 au dezertat din misiune trecând de partea dușmanului, trei ofițeri superiori, cinci ofițeri inferiori și un subofițer; dintre aceștia trei erau ofițeri deplin conspirați.

Analizând situația acestor trădători, raportăm următoarele:

1. Mandache D. Gheorghe, fost căpitan de securitate și lucrător operativ în cadrul Dir. Germania. A dezertat în RF Germania la 13 martie 1959, în timp ce se afla în misiune pe linia Brigăzii „U”.

Este născut la 13 feb. 1933, în com. Păltiniș - Botoșani, de profesie muncitor strungar. În țară a fost căsătorit și avea un copil.

În anul 1951, a fost încadrat în Ministerul de Interne cu gradul de plutonier, iar în 1952 a fost avansat sublocotenent.

În anul 1953, a fost mutat în DGIE unde a lucrat până în 1956 când a fost trimis la cursul de specializare de 2 ani din URSS.

Întorcându-se din URSS în anul 1958, a fost recomandat de consilierul sovietic ca un om capabil, bine pregătit și cu aptitudini pentru munca nelegală. Același consilier a dat indicații să nu fie ținut mult în țară, să i se facă o scurtă pregătire de 1-2 luni, în care timp să i se întocmească o biografie legendă temporară valabilă numai pentru RDG și trimis în această țară, pentru a-și perfecționa cunoștințele de limbă germană, a însuși obiceiurile, „modul de viață” și comportare al germanilor, apoi să fie trimis în misiune în RFG cu altă biografie legendă.

Dându-se curs indicațiilor primite, la 28 aug. 1958 Mandache Gh. a fost trimis în RDG, pe situația legendată având numele de Rudolf Bauman.

Întreaga acțiune de legalizare, pregătire și acoperire, s-a făcut în colaborare cu organele de securitate ale RDG, care au cunoscut combinația preconizată de noi în cazul Mandache Gh.

La 13 martie 1959, organele RDG ne-au informat că Mandache Gh. împreună cu logodnica sa Brunsch Käthe, cetățeană RDG, au dispărut trecând în RFG, unde s-au predat Serviciului de contrainformații, trădând misiunea și adevărata lor biografie.

Mandache Gh. nu a fost condamnat deoarece s-a considerat, la timpul respectiv, că va putea fi adus în țară, unde să fie judecat și condamnat. Nereușindu-se aducerea lui, fapta lui a suferit intervenția prescripției și a decretului de grațiere.

²⁵ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 3447, vol. 36, f. 347-365.

În anul 1973, pe baza unor date sumare despre caz, sursa externă „Haer” a indicativului „L.C.” (valută) a stabilit că Mandache Gh. trăiește sub numele de Bruchner Rudolf în RFG, orașul Neuss.

Pe baza acestor noi date s-a deplasat în RFG, generalul mr. Tănăsescu Ion, care împreună cu col. Olaru Petre din cadrul lectoratului [rezidenței românești în RFG], au întreprins investigații, identificându-l și fotografiindu-l pe trădător²⁶.

Ulterior printr-o sursă a Brigăzii „U”, care lucrează la aceeași întreprindere cu Mandache Gh., s-a realizat un studiu complet asupra lui. Prin această sursă îl avem pe trădător sub control, ultimul raport primit de la sursa „U” este din martie 1978.

Cunoaștem în prezent următoarele date mai importante despre Mandache Gh.

Domiciliul, numărul de telefon – înregistrat pe numele soției; schița locuinței și a împrejurimilor;

Locul de muncă, programul de lucru, funcția ce o ocupă, numărul de telefon de la serviciu și relațiile ce le are în instituție;

Locurile și localurile frecventate;

Traseul parcurs de acasă la serviciu și mijloacele de transport folosite;

Date despre soție și cei doi copii;

Fotografiile recente ale trădătorului.

Din analiza cazului rezultă că selecționarea și pregătirea lui Mandache Gh. ca lucrător nelegal s-a făcut la indicația expresă a consilierului sovietic trăgându-se concluzia că Mandache Gh. a fost bine cunoscut și instruit în timpul școlii de organele sovietice pentru a primi o astfel de misiune.

Afirmăm cele de mai sus, bazându-ne pe următoarele argumente:

La un an după dezertare, Mandache Gh. a trimis la o adresă din RDG și la domiciliul din țară al părinților col. Tereș Ștefan, câteva scrisori adresate organului nostru, prin care își cerea iertare pentru fapta sa cerând întâlnire pentru a se clarifica față de noi. La timpul respectiv cererile sale au fost respinse, iar consilierii sovietici de pe lângă serviciul nostru și organele RDG nu au acordat nici un fel de sprijin în soluționarea cazului.

De la dezertarea lui și până în prezent nu au avut loc provocări ale organelor de contrainformații dușmane în care să fi fost amestecat Mandache Gh. deși în cei peste 19 ani ce au trecut de la dezertarea lui au funcționat în RFG și alte țări, mai multe cadre ale organului nostru cunoscute de către Mandache, atât din perioada cât a lucrat în țară cât și din școala urmată în URSS.

Deși încă din anul 1960, Mandache Gh. a comunicat numele sub care trăia în RFG, iar orașul în care domiciliile ne era cunoscut din scrisorile soției sale trimise la

²⁶ Terminologia specifică spionajului românesc din această perioadă avea la bază denumiri codificate pentru fiecare sector de activitate, țară, regiune și funcție. Astfel sediul central al DIE era botezat universitate, ofițerii DIE erau cercetători, care la rândul lor lucrau în tipografii (ambasadele române) conduse de un tipograf șef (ambasadorul). Rezidența purta titlul de lectorat condus de un lector, iar toți ofițerii DIE aveau pseudonime. Fiecare țară sau capitală importantă avea un nume codificat: SUA – „Galaxia”, Washington – „Vidra”, Austria – „Viișoara”, RFG – „Kogălniceanu”, Brazilia – „Bârșă”, Atena – „Albeni”, Roma – „Radna”, Santiago – „Șendreni”, Ottawa – „Topeni”, Cairo – „Ciceu” etc. Instituții precum CIA avea indicativul CS 1, iar Departamentul de Stat al SUA era botezat „Yowa”.

părinții ei din RDG, timp de 13 ani nu s-au luat în considerație comunicările respective, luându-se cu totul alte măsuri pentru depistarea sa.

Identificarea făcută de „Haer” în decembrie 1973 nu a fost altceva decât o confirmare a datelor pe care le dețineam încă din 1960.

Nu am stabilit nici un fel de alte acțiuni dușmănoase ale lui Mandache Gh., împotriva țării noastre.

Raportăm că pe baza datelor acumulate, în decembrie 1974, s-a inițiat de către generalul mr. Tănăsescu Ioan aducerea în țară a lui Mandache Gh.

Când toată această acțiune era deja pregătită din punct de vedere organizatoric și tehnico-operativ, din ordin superior echipa „Dinu” – „Vârtej” – cetățeni italieni – care trebuia să-l aducă în țară pe Mandache Gh. a fost retrasă și dirijată spre Viena cu ordinul de a acționa pentru recuperarea fugarului Tisan Axente, acțiune care a eșuat.

În acest caz propunem să se aprobe următoarele măsuri:

Aducerea în țară a lui Mandache Gh., folosind în acest sens o echipă formată din ofițeri de securitate, special pregătiți și trimiși în acțiune cu documente și biografii străine.

2. Mihai I. Atanasie, fost lt. maj. de securitate pe linia Brigăzii „U”. A dezertat în Franța la 1.XI. 1969.

Este născut la 3.IX.1932 în Buzău, de profesie inginer hidrotehnic. La 31.XII.1961 a fost încadrat în Ministerul de Interne cu gradul de lt. maj. După ce a fost pregătit și legendat ca cetățean francez, la 5.IX.1964 a fost trimis în misiune la Paris-Franța.

La 1.XI.1969 presa franceză a publicat date cu privire la arestarea lui Mihai Atanasie lăsând să se înțeleagă că aceasta a avut loc ca urmare a trădării lui Iacob Ioan, fost funcționar internațional la UNESCO-Paris.

În timpul anchetei Mihai Atanasie a trădat organelor franceze, adevărata sa identitate, calitatea de ofițer de securitate și misiunea ce-i fusese încredințată la plecarea din țară. După eliberarea din detenție, organele franceze l-au luat sub protecție, acordându-i ajutor material, locuință, loc de muncă și cetățenie franceză.

Pentru crima de înaltă trădare comisă, Tribunalul militar al R.S. România, prin sentința nr. 346 din 22.09.1970, l-a condamnat la moarte.

În urma măsurilor informativ-operative întreprinse s-au stabilit următoarele date despre trădătorul Mihai Atanasie:

Este căsătorit cu o cetățeană franceză și are un copil.

Locul de muncă din Paris

Domiciliul pe care-l are la 30 km de Paris și traseul folosit cu regularitate între serviciu și domiciliu.

Programul de lucru și unele locuri frecventate în afara orelor de program.

Marca și numărul de înmatriculare al automobilului personal.

Se află sub controlul nostru printr-o sursă externă care l-a identificat și studiat. Prin această sursă dispunem de posibilitatea executării sentinței.

Analizând acest caz se constată faptul că selecționarea și pregătirea lui au fost necorespunzătoare, el neavând calitățile și aptitudinile necesare unui ofițer nelegal.

Cu toate că în perioada pregătirii sale Mihai Atanasie a dovedit trăsături de caracter negative (îngâmfare, comoditate, insuficiență hotărâre și voință, slab spirit critic etc.) care-l făceau necorespunzător pentru o astfel de muncă, totuși a fost trimis în misiune externă.

La scurt timp după stabilirea sa în Franța a cerut să fie retras din misiune. Aceste cereri insistente ale lui Mihai Atanasie au continuat până în iulie 1966, când comunicându-i-se aprobarea de venire în țară, acesta a refuzat, arătând că „preferă să rămână singur”.

Menționăm că în perioada 1966-1969 s-au efectuat mai multe contacte personale cu acesta la Paris și Bruxelles, încercându-se, fără succes determinarea lui de veni în țară.

Raportăm că din studiu și analiza faptelor petrecute în cazul trădătorului se poate trage și următoarea concluzie:

Mihai Atanasie cu o pregătire slabă contrainformativă și cu trăsături de caracter negative a fost depistat cu ușurință de organele franceze; contactat încă din 1967 când s-au făcut verificări și la adresa din țară, unde el a locuit pe identitatea reală. Este posibil ca trădătorul să fi dezertat la dușman încă din anul 1966, când a refuzat să mai vină în țară, iar organele franceze s-au folosit de trădarea lui Iacob Ion pentru a oficializa și a face publică și trădarea lui Mihai Atanasie.

3. Iacob Gh. Ioan, fost lt. colonel de securitate, lucrător operativ în cadrul biroului Franța. A dezertat în Franța, la 25 iulie 1969, în timp ce se afla în misiune pe linie V-1²⁷, împreună cu soția și copilul său.

Este născut la 13 mai 1931 în com. Băița-Bihor. Provine dintr-o familie de muncitori, iar el este de profesie laborant oțelar.

La 1 iunie 1951 a fost încadrat în Ministerul de Interne cu gradul de sublocotenent și repartizat la Timișoara.

În perioada anilor 1954-1955 a urmat un curs de specializare, pe linie de securitate, în URSS. Întors de la acest curs a fost numit ajutor șef serviciu iar în anul 1959 a fost promovat ca șef al fostului raion de securitate Arad.

La 1.II.1960 a fost încadrat în DGIE iar în mai 1961 a fost trimis în misiune la lectoratul din Paris, unde a lucrat sub acoperire de diplomat la ambasadă, iar mai târziu ca funcționar internațional în cadrul UNESCO.

În general, o bună perioadă de timp, aproximativ până la sfârșitul anului 1967, Iacob Ioan s-a preocupat de rezolvarea unor sarcini profesionale, obținând și unele rezultate concrete pentru care a fost decorat, premiat și avansat la gradul de lt. col. înainte de termen. De la sfârșitul anului 1967 până în iulie 1969 aportul lui Iacob Ioan, în activitatea profesională a fost foarte scăzut, aproape inexistent.

²⁷ Deși nu sunt încă documente care să ne ofere explicit care erau atribuțiile în acest domeniu ale ofițerilor DGIE, cu o anumită rezervă, putem susține că este de fapt vorba despre activitatea Direcția a V-a care se ocupa cu obținerea de informații tehnico-științifice.

După numirea lui Iacob Ioan la UNESCO, fiind salarizat cu mult peste nivelul chiar al ambasadorului a început să manifeste o atitudine de subapreciere a celorlalți diplomați dând dovadă de îngâmfare și grandomanie. Dacă de la început era în relații foarte bune – profesionale și de familie – cu g-ral mr. Caraman Mihai, șeful lectoratului, ulterior s-au certat, ajungând să se urască și să se suspicioneze reciproc.

Într-o astfel de atmosferă viciată, de neînțelegere între lector și ajutorul său, a fost posibil, după părerea noastră, ca organele franceze să acționeze la atragerea la colaborare a lui Iacob Ioan, folosindu-se de nemulțumirile sale, trăsăturile negative de caracter și slabul simț contrainformativ de care dădea dovadă. Sunt indicii certe că în timp ce lucra la UNESCO și nemaifiind sub controlul colectivului din cadrul ambasadei, serviciile de informații dușmane l-au studiat cu ușurință și au reușit să-i plaseze o femeie (funcționară UNESCO – cetățeană engleză de origine americană) prin care l-au studiat, exploatat în orb și apoi recrutat.

În august 1968 a avut loc căderea unui agent de mare valoare aflat în legătura g-ral mr. Caraman Mihai. Toate concluziile conduc la faptul că acesta a fost trădat de către Iacob Ioan pentru a-l compromite pe g-ral mr. Caraman Mihai și a-i lua el locul în calitate de lector.

În legătură cu acest agent, care a adus servicii deosebite statului nostru, prin informațiile furnizate din NATO, trebuie menționat că nu s-a întreprins aproape nimic pentru scoaterea lui din închisorile turcești, unde are de ispășit o pedeapsă de 20 de ani închisoare.

Nereușind să-și realizeze planul de compromitere a lectorului și fiind presat de termenul stabilit pentru analiză în țară, de unde datorită lipsei de rezultate nu mai avea certitudinea că se va mai întoarce la post, la 25 iulie 1969, împreună cu familia a dezertat, cerând azil politic în SUA.

Presa franceză și cea din majoritatea țărilor capitaliste au declanșat o campanie calomnioasă la adresa țării noastre, ca urmare a declarațiilor făcute de Iacob după trădare, trădătorul a furnizat organelor franceze și americane, informații pe baza cărora s-au făcut numeroase arestări și astfel a căzut o întreagă rețea valoroasă condusă de g-ral mr. Caraman Mihai.

La 6 mai 1974 s-a obținut prima informație că Iacob Ioan a fost admis în SUA în anul 1969, dându-i-se dreptul să rămână în continuare în această țară. Pornind de la această informație sursa externă „Bone” a obținut documentul Comitetului Juridic cu privire la acordarea cetățeniei americane lui Iacob Ioan. Ulterior s-au obținut și alte documente originale din care rezulta cu certitudine că Iacob Ioan se află în SUA aducând servicii deosebite acestei țări.

Prin măsurile informativ-operative întreprinse de către noi s-a reușit până în prezent să se stabilească următoarele despre trădător:

Numele americanizat sub care trăiește.

Domiciliul său din orașul San Rafael – California (SUA)

Numărul de telefon de la domiciliu

Fotografiile domiciliului său

Averea mobilă și imobilă.

La indicația organelor de informații americane folosește alte adrese pentru corespondența cu rudele din țară.

Pentru crima de înaltă trădare Iacob Ion a fost condamnat la moarte prin sentința Tribunalului Militar nr. 346 din 22.09.1970.

Raportăm că la 24.X.1974, g-ral mr. Tănăsescu Ion a întocmit o notă raport în care arăta numele americanizat sub care trăiește Iacob Ioan și adresa sa exactă din SUA. În aceeași notă se cerea aprobarea trimiterii în SUA a ofițerilor Brigăzii „U” „Sturm-Daniela” din Austria pentru a efectua identificarea fizică a trădătorului și a familiei sale. Nota-raport a fost aprobată, la data menționată, de către Pacea Mihai, însă nu s-a dat curs acțiunii.

La începutul lunii ianuarie 1975, deci la aproximativ 70 zile de la întocmirea acestei note-raport, s-a prezentat la tov. Pungan Vasile, ambasadorul american la București Barnes jr. arătând că autoritățile americane dețin informații că organele noastre întreprind măsuri pentru identificarea lui Iacob Ioan. El a solicitat, în numele bunelor relații dintre România și SUA, ca aceste măsuri să fie sistate.

La timpul respectiv s-au făcut verificări pentru a stabili cum au aflat organele americane despre intențiile noastre în cazul trădătorului Iacob Ioan, însă nu s-a putut elucida cine a făcut deconspirarea sau trădarea acțiunilor noastre.

Față de cele raportate în acest caz propunem să se aprobe pregătirea unei echipe de ofițeri care să treacă la executarea sentinței pe teritoriul SUA.

4. Dumitrăchescu D. Constantin fost lt. col. de securitate, șef de serviciu și lector [șef rezidență] în India și Israel.

A dezertat la Tel-Aviv-Israel la 25.06.1972 în timp ce se afla în misiune pe linie V-2.

Este născut la 12 august 1925 în comuna Albești – Prahova.

În perioada 1940-1947 a fost muncitor mecanic la „Rafinăria româno-americană” din Ploiești.

În anul 1949 a fost încadrat în SSI iar în 1951 i s-a acordat gradul de locotenent.

În perioada 1951-1956 a lucrat în exterior la oficiul diplomatic din Washington, apoi timp de doi ani în cadrul misiunii permanente a țării noastre din New-York.

În anul 1958 a fost retras de la post, iar în 1960 a fost trimis ca lector la New-Delhi, India, unde a funcționat până în anul 1967.

După o scurtă ședere în centrală, în anul 1968, a fost trimis în calitate de lector la Tel-Aviv, unde a funcționat până la data dezertării.

Pentru refuzul înapoierii în țară a fost condamnat la 7 ani închisoare prin sentința nr. 580 din 29.09.1973, condamnare care în anul 1976 a fost grațiată.

Dumitrăchescu Constantin are în țară părinții, doi frați, soția și o fiică, o altă fiică a sa se află în Austria, unde a plecat legal în anul 1978.

După dezertare, Dumitrăchescu Constantin a scris cinci scrisori pe care le-a expedit din Paris la adresa soției și fiicei sale din București una din aceste scrisori a fost adresată conducerii DGIE.

În această scrisoare Dumitrăchescu arată motivele care l-au determinat să dezerteze (subaprecierea activității sale, suspiciunea sa și a familiei sale precum și corupția de care și-a dat seama că există în centrală).

De la primirea celor cinci scrisori expediate în perioada iulie-august 1972, alte informații despre existența lui Dumitrăchescu Constantin și locul unde se află nu s-au obținut.

Cu toate că s-au făcut demersuri oficiale pe lângă autoritățile israeliene acestea ne-au furnizat o serie de date care nu au corespuns realității cu scopul vădit de a ne dezinforma.

Analizând trădarea lui Dumitrăchescu Constantin am ajuns la concluzia că aceasta s-a datorat următoarelor cauze:

Ținerea la post în exterior a lui Dumitrăchescu Constantin o perioadă de peste 19 ani în SUA, India și Israel, a influențat în mod negativ asupra caracterului și a modului său de viață, rupându-se de realitățile din țara noastră.

Disensiunile care au existat între Dumitrăchescu Constantin și reprezentanții centralei pe diferite teme de muncă și comportare a familiei sale.

Imoralitatea crescândă și slăbirea simțului contrainformativ a lui Dumitrăchescu C-tin a dus la posibilitatea studierii și recrutării sale de către serviciile de informații dușmane.

Raportăm că Dumitrăchescu întreținea relații intime cu diferite femei încă din India, acestea luând o amploare mai mare în Israel, unde frecventa marele hotel „Cheraton” din Tel-Aviv, împreună cu femei de moravuri ușoare și elemente dubioase originare din România. Acest lucru a fost recunoscut însăși de soția sa.

[...]

La ultima analiză din 1971 făcută lui Dumitrăchescu Constantin în țară i s-a adus la cunoștință comportarea imorală a fetelor sale, ceea ce l-a deranjat foarte mult și așa cum susține el în scrisoarea sa acest lucru a fost determinant în decizia lui de dezertare.

Din datele obținute până în prezent se desprinde faptul că Centrala respectiv conducerea Diviziei din care făcea parte cu toate că cunoștea o bună parte din abaterile trădătorului, disensiunile din familia sa, lipsa de rezultate în muncă, nu a luat măsuri la timp pentru curmarea acestora ci din contră le-au minimalizat fiind menținut în exterior, în Israel.

5. Răuță C. Constantin fost lt. maj. de securitate, în funcție de inginer principal la UM 0920/M – 500²⁸.

A dezertat la 24 noiembrie 1973 în SUA.

Este născut la 6 noiembrie 1943, în com. Bărăbăuș-Alba, de profesie inginer electronist.

Până în anul 1971 a funcționat ca proiectant la IPROCHIM – București și apoi transferat la Direcția organizare și control din Ministerul Industriei Chimice, de unde a

²⁸ Indicativul DGIE (până în august 1978) și al serviciului tehnic care avea atribuții în pregătiri și asigurării cu materiale pentru operații de ascultare (T.O.), al fotografierii documentelor, scrisului simpatice etc.

fost selecționat pentru a fi încadrat la UM 0920/M-500. În acest scop a fost obținută aprobarea organelor de partid pentru atragerea lui la colaborare cu organele de Securitate, urmând ca încadrarea să aibă loc în raport de rezultatele obținute și a verificărilor efectuate prin mijloacele muncii de securitate.

La 1 iunie 1971 a fost chemat în cadrele active ale Ministerului de Interne cu gradul de lt. maj. fiind repartizat la M-500 în calitate de șef problemă la compartimentul „Depistări, pază și alarmare”.

În luna ianuarie 1972, în baza propunerilor făcute de conducerea lui M-500, s-a aprobat trimiterea sa la specializare în Italia cu o bursă ONUDI, pe care o obținuse înainte de a fi chemat în cadrele active ale unității noastre.

La 14 ian. 1972 a ajuns la Roma, iar la 24 ian. același an a mers în localitatea Brindisi unde timp de două zile – potrivit declarațiilor sale – a stat la un hotel fără a se prezentat la firma unde fusese repartizat pe motiv că a fost bolnav.

În ziua de 27 ianuarie 1972 a fost contactat la hotel de doi polițiști și invitat la Chestura poliției din localitate pe motiv că nu avea autorizație de acces în această zonă.

Ulterior s-a mai stabilit că Răuță C-tin era în legătură cu o româncă Nichita Ioana Alexandra aflată la specializare în Italia, pe cont propriu, pe care a adus-o în sediul agenției economice a RSR deși știa că nu-i este permis. Nu mergea la întreprinderea la care fusese repartizat și nu a raportat în țară aceste probleme.

La 40 de zile de la ajungerea lui Răuță Constantin la Roma, șeful UM 0920 aflându-se în Italia a analizat situația și comportamentul lui stabilind că acesta nu respectase instructajul ce se făcuse în țară, a ordonat chemarea imediată a lui Răuță Constantin în țară, unde să se ia toate măsurile de verificare prin sectorul „V.S.”.

Adus în țară la 25.02.1972, Răuță Constantin a fost anchetat în legătură cu abaterile săvârșite în Italia, anchetă care s-a efectuat pe bază de rapoarte. Verificarea lui s-a făcut printr-un mijloc simplu aflat în dotarea unității în care lucra și care a funcționat numai cinci zile, fără ca în perioada respectivă să se întreprindă vreo combinație informativ-operativă.

Imediat după aducerea lui în țară, ca urmare a celor întâmplate în Italia s-a ordonat scoaterea lui Răuță Constantin din cadrele active ale lui UM 0920, lucru care s-a tergiversat fiind menținut în continuare în același sector și trimis după aceea în câteva rânduri în misiuni externe – Israel, Cipru, RSF Iugoslavia – deși Răuță Constantin manifesta o preocupare vădită pentru continuarea specializării în străinătate, făcând chiar raport în acest sens.

La 24 noiembrie 1973 a fost trimis în misiune în cadrul unei grupe care avea sarcina să efectueze control T.O. și revizie tehnică a aparaturii din dotarea lectoratelor Washington și New-York.

Ajuns la New-York în timp ce se afla pe aeroport așteptând avionul pentru Washington, Răuță Constantin a dezertat la dușman luând cu el o servietă cu scule și aparatură și un plic cu corespondență diplomatică.

La 26 noiembrie 1973, organele americane din New-York ne-au informat că Răuță Constantin a luat hotărârea de a rămâne în SUA, restituindu-ne plicul diplomatic cu mențiunea că nu a fost violat.

Prin sentința Tribunalului Militar nr. 133 din 2 septembrie 1974 Răuță Constantin a fost condamnat la moarte și confiscarea totală a averii.

În țară trădătorul are pe mama sa, două surori, un frate, soția și un copil.

Răuță Constantin nu posedă cetățenia americană, având statut de refugiat politic.

Imediat după dezertare Răuță Constantin a stat ascuns la diferite adrese, după care a început să facă presiuni și demonstrații protestatate cerând să i se dea drumul soției și copilului său să plece în SUA²⁹

Prin sursa externă „Felix” s-a făcut un studiu în SUA asupra acestui caz stabilindu-se: domiciliul; locul de muncă; traseul pe care îl urmează de acasă la serviciu și invers; schița imobilului și modul de pătrundere.

Având toate aceste date s-a organizat acțiunea de executare a sentinței prin lichidarea trădătorului, lăsându-se impresia că a fost jefuit.

Chiar în timpul desfășurării acestei acțiuni s-a primit ordin să i se comunice lui „Felix” stoparea acțiunii de lichidare.

Cu toate măsurile luate pe lângă soția trădătorului, aceasta fiind încurajată de Răuță Constantin și membrii ambasadei americane la București, se manifestă dușmănos și cere insistent să i se aprobe plecarea definitivă în SUA.

Pentru scoaterea soției trădătorului din țară s-au făcut intervenții la toate nivelele, ultima fiind în luna aprilie 1978 cu ocazia vizitei ce a făcut-o în SUA Îndrumătorul nostru Principal.

La întrebarea ce a fost pusă, tovarășul N. Ceaușescu a dat următorul răspuns:

„Cum ar rezolva guvernul american trădarea unui ofițer al Statelor Unite. Cei care au pus întrebarea probabil că nu cunosc aceste lucruri, de aceea despre trădătorii jurământului militar, nu doresc să vorbesc”

Văzându-se în imposibilitatea de a o scoate legal din țară, se pare că în prezent CIA intenționează scoaterea acesteia în mod ilegal.

Din analiza și prelucrarea informațiilor obținute cu privire la comportarea și acțiunile trădătorului Răuță Constantin rezultă:

La dezertare Răuță Constantin a luat cu el și corespondența diplomatică intenționând ca prin șantaj să oblige autoritățile române să permită soției și fiului său să părăsească țara. Planul său nu a reușit deoarece autoritățile americane, pentru a nu compromite vizita în SUA, din anul 1973, a Îndrumătorului nostru Principal au predat

²⁹ Conform mărturisirilor publicate recent în presa românească, Constantin Răuță face un inventar al acțiunilor sale anticomuniste: „După 1973, am dus o activitate intensă pentru respectarea drepturilor omului în România. Am organizat sau participat la numeroase proteste împotriva regimului în fața Casei Albe și a Ambasadei române din Washington, am depus mărturie la audierile din Congres împotriva regimului Ceaușescu, am dat interviuri în presa americană despre nerespectarea drepturilor omului în România și am vorbit des la Vocea Americii și la Europa Liberă. Evident, activitatea mea nu a fost pe placul lui Ceaușescu. La timpul respectiv, am fost informat de FBI despre activitatea agenților regimului Ceaușescu împotriva mea, iar generalul Pacepa a descris, în cartea sa documentară *Orizonturi Roșii* înțelegerea făcută de Ceaușescu cu mafia americană să mă lichideze. Faptul că sunt acum, aici, este o dovadă că Securitatea nu a reușit să mă asasineze”. (www.badin.ro, consultat la 23.11.2007).

plicul cu corespondența diplomatică în schimb i-au promis lui Răuță Constantin sprijin în rezolvarea solicitărilor sale.

La 4 aprilie 1974, Răuță Constantin s-a prezentat la ambasada noastră de la Washington unde a avut o discuție, care a fost interceptată, prin care cerea să i se dea soția și copilul din țară făcând anumite „amenințări” la fosta lui calitate de ofițer. Redăm în extras o parte din afirmațiile sale: „...Eu m-am angajat în serviciul în care am lucrat cu o condiție bine precizată, bine explicată, care a fost acceptată. Urma să fac specializarea pe care am obținut-o înainte de a mă angaja. Am insistat pentru această specializare pentru că este o dorință strict profesională, nu este vorba de altceva. Această specializare nu am putut să o fac”...

„...Am fost în Italia, nu am terminat specializarea și mi-a fost întreruptă pentru o perioadă, așa mi s-a spus. De altfel nici lucrurile mele din cameră nu am putut să le iau. Nu știu, nici eu ce motive au existat. Am discutat cu dâșii, le-am spus că dacă nu sunt motive, eu vreau să continui specializarea. Mi s-a spus că peste șase luni cel mai târziu am s-o reiau, dar această promisiune nu a fost respectată. Aceasta a fost condiția cu care m-am angajat în serviciul în care am lucrat”. „... Mai mult, într-o ședință de partid, când se făcea analiza activității mele, mi s-a făcut o mică pregătire înainte de ședință. Secretarul de partid și șeful meu mi-au atras foarte serios atenția să nu ridic dorința mea și anume că vreau să fac specializarea, deci mi se interzicea măcar să pun problema. Dacă au existat motive de suspiciune împotriva mea, trebuia să mi se spună atunci, pentru că eu aș fi spus foarte clar, aici nu rămân...”

„...Nu mă cunoașteți și din păcate nici cei cu care am lucrat mai îndeaproape nu m-au cunoscut. Nici atunci când am insistat luni întregi să-mi dea drumul la specializare sau dacă nu aveam dreptul trebuia să mi se spună, nu ți se permite, nu să mi se promită. Și atunci am hotărât singur”. „...Foarte pe scurt să vă explic motivul pentru care am luat acel curier. A fost, dacă vreți să apreciați sinceritatea, doream un șantaj. Vroiam să șantajez cu el pentru familia mea. Asta este realitatea. Nu este frumos, dar asta este adevărul”.

Raportăm că selecționarea pentru unitatea noastră a lui Răuță Constantin s-a făcut cu ușurință de către serviciul personal care nu a luat în considerație faptul că tatăl său a fost plutonier în armata veche. Nu s-a ținut cont de trăsăturile negative de caracter reieșite din verificări și de dorința acestuia de a ajunge cu orice preț în străinătate.

Răuță Constantin a condiționat încadrarea sa în Ministerul de Interne de plecarea lui la specializare în străinătate.

Părerea noastră este că Răuță Constantin a fost racolat de serviciile de informații occidentale, încă din Italia, motiv pentru care ar fi trebuit să fie temeinic verificat, lucru ce nu s-a făcut, cu toate că s-a primit ordin – la timpul respectiv – în acest sens și chiar să fie îndepărtat din cadrele armatei.

Ignorând faptele și ordinul dat, conducerea V-3 și M-500, l-au menținut pe Răuță Constantin în aceeași funcție, trimitându-l în continuare în misiuni externe, dându-i astfel posibilitatea de a-și pune în aplicare planul său³⁰

³⁰ Într-un interviu acordat jurnalistului Andrei Bădin, de la „Jurnalul Național”, în 2007, C. Răuță clarifică câteva din detaliile sale biografice: „După terminarea facultății am fost repartizat la

Față de cele raportate mai sus, propunem deplasarea în zonă a unei echipe formată din ofițeri pregătiți special, care să execute sentința de condamnare la moarte a lui Răuță Constantin³¹.

6. Marcu V. Ioan fost lt. col. de securitate deplin conspirat al V-2³² la MCE

A dezertat la 1 august 1976 în timpul reînțarcerii sale la post în Iran, unde îndeplinea funcția de șef al Agenției Economice.

Este născut la 21 ianuarie 1922 în Tatar-Bunar URSS de profesie inginer electromecanic. Este căsătorit și are doi copii.

A lucrat în MCE [Ministerul Comerțului Exterior] ca șef secție și director, apoi – în perioada 1956-1964 – a funcționat ca diplomat șef al agenției economice a RS România din Cairo.

În anul 1970 a fost numit șef al Agenției Economice române din Teheran, Iran, unde a funcționat până în august 1976, când a dezertat stabilindu-se în Canada.

Pentru refuzul înapoierii în țară Tribunalul Militar, prin sentința nr. 567 din 15.11.1977, l-a condamnat la 6 ani de închisoare.

Raportăm că Marcu Ioan prin relațiile sale ce le avea atât în cadrul unității noastre, MCE și alte instituții a reușit să obțină aprobările necesare pentru menținerea sa la post și scoaterea, în excursie, din țară a familiei sale (soție, fiu, fiică, ginere și nepot), punându-și astfel în aplicare planul său de dezertare.

Prin măsuri informativ-operative întreprinse, în ianuarie 1977, am reușit organizarea aducerii în țară a ginerelui trădătorului, care fusese scos din țară fără să

*Ministerul Chimiei. Nu am fost informator sau colaborator, nu am avut nicio legătură cu Securitatea sau DIE. La sfârșitul anului 1969 am câștigat prin concurs o bursă UNESCO în Italia și Franța, dar nu am primit pașaportul până nu am acceptat, la cererea fratelui dictatorului, Nicolae Andrușa Ceaușescu, să lucrez ca inginer pentru DIE și să fiu instruit pentru spionaj tehnic împotriva țărilor NATO. Am acceptat, dar mi-am zis în sine: «Dați-mi pașaportul și o să mă mai vedeți când o face poporul pere și răchita micșunele!» - Ce s-a întâmplat după aceea? - Am fost transferat ca inginer în DIE, instruit în «arta» spionajului tehnic și trimis la studii. Când am intrat în avionul pentru Roma am crezut, în naivitatea mea de atunci, că am terminat cu DIE. Nu am făcut nimic din ceea ce mi s-a cerut, am crezut că am înțeles modul în care eram supravegheat, dar am greșit. După nici două luni am fost adus în România sub escortă și anchetat pentru suspiciunea de a fi «pactizat» cu «dușmanul». «Dușmanul» era NATO, din care România face azi parte. - Și apoi? - După multe interogatorii nu au găsit nimic compromițător în declarațiile pe care le-am dat. Nu am mai fost implicat în activități de spionaj, dar am primit sarcina să construiesc un sistem de alarmă pentru sediul tehnic al DIE. Când l-am terminat, colonelul Goga l-a apreciat ca fiind la nivelul tehnicii mondiale și m-a trimis să proiectez unul similar la locuința lui Nicolae Ceaușescu, de pe Bulevardul Primăverii. Apoi, am fost trimis la Tel Aviv să stabilesc dacă Mossad sau Shin Beth a introdus tehnică de ascultare în ambasadă. A fost, evident, o misiune de încercare, deoarece am fost urmărit pas cu pas. În 1973, generalul Pacepa m-a inclus în echipa DIE care trebuia să pregătească vizita oficială a lui Ceaușescu la Washington. Când am ajuns pe aeroportul din New York, am cerut însă azil politic". Vezi *ibidem*.*

³¹ După primirea azilului politic și a dreptului de muncă în Statele Unite, Constantin Răuță a fost angajat prin concurs la cel mai mare centru de cercetări NASA, „Goodard Space Flight Center” din Greenbelt, Maryland, unde a lucrat cu mai multe sisteme de sateliți. Din 1999 până în prezent lucrează la diverse proiecte legate de apărarea Statelor Unite. Vezi *ibidem*.

³² Se pare că e vorba despre Direcția a VI-a, din cadrul DGIE, cu atribuții în crearea de rezidențe ilegale în exterior.

cunoască intențiile de trădare ale socrului său. Acesta a fost încadrat în muncă și colaborează cu organele noastre, aducându-și o contribuție substanțială la cunoașterea unora din cauzele trădării lui Marcu Ioan.

Până în prezent am stabilit că Marcu Ioan, împreună cu familia, are domiciliul în Montreal-Canada, au primit cetățenia canadiană și au o avere de circa două milioane de dolari SUA. Această sumă a fost obținută în urma unor afaceri pe care Marcu Ioan le făcea, în numele agenției economice, cu partenerii iranieni, de la care primea comisioane confidențiale ce îi erau depuse la diferite bănci din Occident. Ajuns în Canada, din această sumă el a închiriat și mobilat două apartamente luxoase în Montreal, a cumpărat un automobil și a investit o parte din bani în diverse afaceri comerciale.

Soția sa și copiii corespundea cu rudele din țară, la rândul lor rudele din România le scriu la o adresă poștală din Montreal, cunoscută de organele noastre.

Printr-o sursă a lectoratului există posibilitatea verificării și ținerii sub control a trădătorului și familiei acestuia.

Analizând materialele informative existente în acest caz se desprinde concluzia că Marcu Ioan a fost încadrat ofițer superior fără verificări prealabile aprofundate; i s-au încredințat sarcini de importanță deosebită fără discernământ profesional, având astfel posibilitatea să cunoască conducerea centralei și unele probleme informative și de cadre care nu trebuiau să-i fie făcute cunoscute.

Raportăm că verificările ulterioare au scos în evidență slaba muncă de cunoaștere și verificare în acest caz. El este de origine macedoneană și a ajuns în funcțiile de conducere cunoscute, nu pe baza meritelor personale ci pe baza cadourilor și meselor oferite unor persoane care-l vizitau cu regularitate la Teheran (exemplu general Munteanu Constantin și alții), și despre care pot da relații competente fostul lector la Teheran col. Ștefănescu care în prezent este director adjunct la V-2.

Multe dintre carențele în muncă și abaterile de la morală ale lui Marcu Ioan îi erau cunoscute fostului lector Ștefănescu, care-l avea în legătură, însă nu le-a raportat în centrală pentru a se lua măsuri de curmarea lor.

Soția lui Marcu Ioan, femeie imorală și reacționară, cu apucături burgheze a jucat de asemenea, un rol important în luarea deciziei de dezertare de către Marcu Ioan. Aceasta era cunoscută încă din tinerețe ca o femeie de moravuri ușoare. Ea a fost căsătorită cu un emigrant polonez cu care a avut un copil la Varșovia. Marcu Ioan a cunoscut-o pe actuala sa soție în timp ce lucra ca delegat al MCE pe lângă Agenția noastră comercială din Varșovia.

Este surprinzător faptul că o serie de cadre cu munci de răspundere, care l-au cunoscut îndeaproape pe Marcu Ioan, n-au sesizat tendința acestuia de căpătuială, îmbogățire și ruperea de realitățile din țară, după aproximativ 15 ani de ședere în exterior. Unele din aceste aspecte puteau ușor fi confirmate de bunurile materiale acumulate fără acoperire – în apartamentul său din București. Cu toate că principalele valori le-a scos din țară (bijuterii, tablouri etc.) în apartamentul său au fost găsite obiecte în valoare de sute de mii de lei, care au fost confiscate și predate la stat.

Având în vedere particularitățile din acest caz propunem să se aprobe continuarea măsurilor de verificare, cu sprijinul lectoratului, în vederea stabilirii

noului domiciliu din Montreal și obținerii de informații care să elucideze cauzele trădării sale și eventualii săi complici din țară și străinătate.

7. Vulpe C. Ion fost căpitan de securitate deplin conspirat la MCE Este condamnat la 15 ani închisoare. A dezertat la 8 septembrie 1971 împreună cu familia (soția și copilul) în timp ce lucra în calitate de secretar II economic la Agenția Economică a R.S. România din Londra.

Este născut la 19 septembrie 1935, în Tecuci, de profesie inginer electromecanic. A lucrat în MCE în calitate de șef serviciu până în anul 1967 când a fost trimis la post la Londra.

Din datele obținute până în prezent rezultă că autoritățile engleze i-au acordat cetățenia și dreptul de a se stabili și munci în orașul Londra.

Cunoaștem domiciliul și locul de muncă, situația sa materială și familială, relațiile sale cu autoritățile engleze și colonia reacționară din Anglia.

Vulpe Ion, lucrează la fițuica reacționară a fugarului Iancu Rațiu din Londra.

Ca urmare a cererii și protestelor sale făcute în Anglia, la 26 aprilie 1978, s-a aprobat plecarea din țară a fratelui său Vulpe Virgil, fost maior de miliție, dar pe care fratele său nu l-a primit în Anglia și în prezent Virgil Vulpe se află în RFG la rudele soției sale.

Analizând acest caz se desprinde concluzia că a fost încadrat ca ofițer, fără temeinice verificări, iar în timp ce se afla la post nu a fost antrenat și sprijinit în muncă, fapt ce a permis organelor engleze exploatarea slabă pregătire a lui Vulpe Ion pe linie de securitate, să-l atragă de partea lor, mai ales că el răspundea de realizarea unor contracte în domeniul cumpărării de avioane și cooperării pe această linie.

După trădarea sa unii dintre colegii săi de la „Industrialexport” și-au explicat faptul de ce acesta era atât de insistent ca țara noastră să cumpere și să coopereze în domeniul aviatic cu Anglia.

Având în vedere că despre Vulpe Ion cunoaștem locuința sa proprietate personală din Londra și locul său de muncă sunt condiții de a fi neutralizat de către o echipă de ofițeri de securitate pregătiți special în acest scop.

8. Tipănuț Gh. Virgil, fost căpitan de securitate deplin conspirat la MCE. A dezertat împreună cu soția și copiii la 15 iunie 1975 în timp ce se afla în misiune pe linia Brigăzii S.D.³³, în cadrul Agenției Economice a RS România la Oslo-Norvegia.

Este născut la 15.11.1938 în Oradea, de profesie jurist. Este căsătorit și are doi copii minori.

Fiind ofițer deplin conspirat nu s-a aprobat, de fostul șef al colectivului nostru, să fie trimis în judecată, cu toate că erau probe, din presa occidentală, că a trădat o serie de probleme cunoscute de el cu privire la munca de securitate, cadre și agentură.

În țară are pe mama sa, o soră și alte rude din partea soției domiciliată la Oradea.

³³ Brigada „SD” (știință și dezvoltare) avea în atribuții obținerea de documentații și aparaturii necesare institutelor din țară care asigurau cercetarea și proiectarea în industria națională.

Soția trădătorului are un frate medic care a fost plecat pentru asistență medicală în Maroc. Acesta după expirarea contractului nu s-a mai întors în țară, rămânând definitiv la Paris împreună cu soția și copilul lor. Se presupune că acesta nu s-a mai întors în țară la îndemnul trădătorului Tipănuț Virgil cu care se afla în corespondență.

Până în prezent nu s-au putut afla nici un fel de informații cu privire la locul unde domiciliază și lucrează trădătorul.

Analizând acest caz am desprins concluzia că fostul șef al colectivului nostru (Pacepa Mihai) în mod deliberat a ținut în cabinetul său, întreg materialul cu privire la trădător, predându-i-l după insistențe, abia la sfârșitul lunii februarie 1978, deci după aproximativ doi ani de la trădarea lui Tipănuț V. De altfel, tot la indicațiile lui Pacepa Mihai nu s-au luat măsuri de verificare în exterior, spunând că acesta nu mai trebuie să facă obiectul preocupărilor noastre, motiv pentru care la diverse analize nici n-a fost amintit.

Apreciem că trădătorul nefiind bine controlat și verificat, atât în țară cât și în exterior, a putut să i-a cunoștință de foarte multe probleme strict secrete ale DGIE pe care le-a divulgat dușmanului. Acest din urmă aspect este confirmat și de unele articole apărute în presa occidentală.

Raportăm că factorii de răspundere de la Brigada SD au trecut cu mare ușurință peste unele carențe din activitatea trădătorului (frică, tendință de căpătuială, minciună etc.) menținându-l la post în mod nejustificat.

Mai mult chiar, conducerea Brigăzii SD cunoștea câte ceva și din legăturile neoficiale neraportate ale lui Tipănuț Virgil cu diplomați americani, acreditați în Norvegia. Este de presupus că americanii respectivi l-au studiat și determinat să dezerteze.

În acest caz ne propunem intensificarea măsurilor de verificare, în țară și străinătate, pentru identificarea trădătorului și neutralizarea acestuia.

9. Sârbu Dumitru, fost plutonier de securitate și lucrător de pază la V-3³⁴.

A dezertat în SUA împreună cu soția și cei doi copii la 20 ianuarie 1976, în timp ce se afla în misiune la ambasada R.S. România din Washington.

Este născut la 25 ianuarie 1949 în com. Stelnica – Ialomița. Este de profesie electrician.

A fost condamnat la 7 ani închisoare conform sentinței nr. 141 din 11.02.1976 a Tribunalului Militar.

În țară are părinții, frații și surorile cu care poartă corespondență.

Imediat după dezertare a folosit ca adresă o casuță poștală din Canada, ulterior stabilindu-se la Houston – Texas unde lucrează ca electrician la un atelier auto din acest oraș.

³⁴ Se pare că este vorba despre fosta Direcție a VII-a, din cadrul DGIE, care răspundea de infiltrarea în serviciile de spionaj și contraspionaj străine, apărarea contrainformativă a reprezentanțelor statului român și „lupta împotriva emigrației române reacționare”

Din corespondența lui Sârbu Dumitru cu familia din țară lasă să se înțeleagă că îi este dor de țară și familie regretând într-un fel fapta comisă.

Nu are o situația materială prea bună, plângându-se că trebuie să muncească din greu pentru a asigura existența lui și a familiei sale.

Rudele apropiate din țară detestă gestul făcut de Sârbu Dumitru și îl îndeamnă să-și revizuiască atitudinea fiind oricând binevenit în mijlocul lor. Pe de altă parte Sârbu Dumitru a căutat să explice acestora cauzele care l-au determinat să dezerteze.

Analizând acest caz rezultă că încadrarea lui DGIE s-a făcut cu multă ușurință, trecându-se peste o serie de lipsuri care-l făceau incompatibil pentru munca unității noastre.

În acest sens este demn de semnalat faptul că deși se cunoștea că Sârbu Dumitru a purtat corespondență cu cetățeni străini din Franța și avea un unchi legionar, totuși a fost încadrat ca militar.

Astfel, Centrul de Cercetări Psihologice, în urma testărilor făcute lui Sârbu Dumitru, a stabilit:

- a. „emotivitatea apare ridicată și se impune un examen neuropsihiatric”
- b. „rezultatul la atenție arată că nu este corespunzător pentru misiunea preconizată”.

După ajungerea la post în comportarea lui Sârbu Dumitru au apărut unele manifestări de nemulțumire în legătură cu salariul și faptul că deși el cunoștea franceza, a fost trimis într-o țară de limbă engleză.

Ulterior s-a manifestat la el și aviditate după bani, nemulțumiri în viața sa personală și în atmosfera din ambasadă, ceea ce l-a făcut să afirme că dacă nu ar avea copii, s-ar sinucide.

A manifestat neglijențe în respectarea atribuțiilor de serviciu purtând discuții cu autohtoni care veneau la ambasadă, fiind găsit de mai multe ori dormind în timpul serviciului.

Considerăm că și tov. lector de la Washington – generalul mr. Angelescu nu a sesizat și nu a raportat la timp manifestările din comportarea lui Sârbu Dumitru lăsând ca situația să se agraveze, culminând cu decizia lui de a dezerta.

Tergiversarea manifestată atât de lectorat cât și de centrală în luarea hotărârii de aducere în țară a lui Sârbu Dumitru a dat acestuia posibilitatea să sesizeze că se pregătește trimiterea sa legendată acasă ca urmare a unor abateri săvârșite de el pe timpul misiunii la Washington și dând dovadă de slăbiciune de caracter a hotărât să dezerteze.

Față de cele raportate propunem ca în cazul trădătorului Sârbu Dumitru să se întreprindă măsuri de identificarea lui fizică la adresa cunoscută și apoi să se organizeze măsuri menite să ducă la neutralizarea sa.

Din studiul și analiza celor nouă cazuri de trădare se desprind următoarele concluzii:

1. În majoritatea lor verificările la încadrare și după aceea au fost superficiale trecându-se cu ușurință peste o serie de lipsuri din activitatea și comportarea trădătorilor la locul de muncă în familie și societate.

2. La încadrarea ofițerilor deplin conspirați, nu s-au respectat principiile care stau la baza muncii de selecționare și verificare a unui ofițer de securitate. Fără a fi verificate în munca practică și fără a fi puși la diverse încercări li s-au încredințat sarcini de o deosebită importanță ca și cum aceștia ar fi avut o vechime îndelungată în Ministerul de Interne. Ex. cazul Marcu Ion și Vulpe Ion.

3. Tendința de căpățuială, imoralitate și minciună a unora dintre aceștia, nu a fost raportată la timp deși aceste trăsături negative de caracter erau, în mare parte, cunoscute de șefii lor ierarhici.

4. Urmare a unor relații neprincipiale statomnicite între unii dintre trădători și șefii lor ierarhici din MAE, MCE și Ministerul de Interne, a fost posibilă menținerea acestora la post timp îndelungat, fără rezultate și trecerea cu vederea în mod deliberat peste unele lipsuri grave manifestate în activitatea acestora.

5. Unii dintre trădători (ex. Marcu, Dumitrăchescu și Iacob) au fost ținuți la post între 8 și 18 ani fapt ce a dus la ruperea lor de realitățile din țară, tocirea simțului lor politic și la ignorarea măsurilor contrainformative întreprinse de dușman asupra lor fiind astfel o pradă ușoară pentru serviciile de spionaj.

6. Apreciem că indiferent de cauzele care au provocat sau amplificat hotărârea de a trăda patria și jurământul militar, nu scuză cu nimic pe cei care au comis o astfel de faptă, ei sunt și vor rămâne dezertori din misiuni și trădători ai patriei și poporului lor, fapte pentru care trebuie să-și primească pedeapsa conform legilor Republicii Socialiste România.

VENEȚIA – MUZEUL CORRER

Gianina–Cristina CHIRILĂ*

Cuvinte-cheie: muzeu, Correr, Veneția, San Marco, colecție, artă, palat, pictură

Key-words: museum, Correr, Venetia, San Marco, collection, art, palace, picture

Abstract:

The city of Venice is an important historical and cultural center of Italy, declared Heritage of Humanity in 1979 by UNESCO.

The Correr Museum, opened in 1922, includes exhibits of great historical and artistic value.

Declarat în anul 1979 patrimoniu al umanității de către UNESCO, orașul Veneția reprezintă un important centru istoric și cultural al Italiei.

Înființată acum mai bine de 1500 de ani pe un arhipelag ce număra 117 insule, Veneția este legată de peste 150 de canale, 400 de poduri și multe străzi istorice unde se află clădiri susținute de piloni de stejar și pin care sunt bătuți adânc în sol pentru a crea o fundație solidă. Orașul vechi, reprezintă centrul Veneției fiind dominat de Piazza San Marco unde se află unul din cele mai vechi și mai fascinante obiective dedicate istoriei și artei venețiene, Muzeul Correr.

Construcția inițială datează din secolul al XIX-lea, când Veneția era parte componentă a Regatului Italiei (1806-1814), al cărui suveran era Napoleon era reprezentat de vice-regentul Eugene de Beauharnais. Clădirea unde se termină Piazza San Marco este cunoscută sub numele de aripa napoleoniană fiind proiectată de arhitecții Giovanni Antonio Antolini, Giuseppe Soli și Lorenzo Santi.

Cele două aripi lungi care se află de-a lungul Pieței San Marco sunt Procuratorie Vecchia și Procuratorie Nuove, care au fost reședințele unora dintre cele mai importante personalități ale Republicii Venețiene. Toate interioarele din cadrul Procuratorie Nuove și a aripii napoleoniene s-au schimbat odată cu redecorarea clădirii în stil neoclasic.

Când Veneția a ajuns sub stăpânirea austriacă (în anul 1814) palatul a servit Casei de Habsburg ca reședință a împăratului Francisc I (până în 1815).

În anul 1866, după ce Veneția a devenit parte a Italiei unificate, palatul a trecut în subordinea Casei de Savoia. În anul 1919, regele Italiei Victor Emmanuel III oferă clădirea statului italian pentru a fi utilizată de către Ministerul Educației. Prin urmare, în 1920, o parte a clădirii a fost folosită pentru a adăposti Muzeul Național de Arheologie și apoi în 1922, o altă zonă a devenit Muzeul Civic Venețian sau Muzeul Correr.

* Profesor, Școala „Ion Agariți”, Muntenii de Sus, Vaslui

Denumirea muzeului a fost inspirată de numele unui pasionat colecționar de artă, membru al aristocrației venețiene, Teodoro Correr care a donat întreaga sa colecție (după 1830) alături de palatul de la San Zan Degola, în care au fost găzduite inițial lucrările.

Cele mai importante piese ale muzeului sunt reprezentate de colecțiile donate de mai multe familii venețiene importante ca: Molin, Zoppetti, Tironi, Sagredo și Cicogna.

Situat pe latura sudică a pieței San Marco, colecțiile sale cuprinde expoziții de o deosebită valoare artistică și istorică, așezate la etajele superioare ale clădirii Procuratorie Nuove.

Galeria Napoleonică include camera de bal, camera tronului și sala de banchet, acestea fiind cea mai importantă parte a zonei publice a palatului, unde sunt expuse lucrări ale artistului Antonio Canova și ale membrilor familiei Bellini (Jacopo, Gentile și Giovanni).

Primul etaj al Muzeului Correr ilustrează viața și cultura Republicii Venețiene de-a lungul perioadei sale de independență și grandoare politică. Lucrările sunt așezate în funcție de diferite teme, pentru a zugrăvi imagini detaliate asupra unor aspecte ale sistemului politic, instituțiilor sau a vieții din acea perioadă.

Camerele 6 și 7 ilustrează perioada când puterea Dogilor a fost la cel mai înalt nivel dar prezintă și declinul din ultimii ani ai Republicii, incluzând lucrări de Giovanni da Asola, Andrea Michieli, Girolamo Pilotti, Gian Antonio Guardi, Lazzaro Bastiani, Joseph Heintz cel Tânăr, Michele Giambono, Matteo Pagan, Cesare Vecellio și Giambattista Brustolon.

În camera 8 se află biblioteca din lemn de nuc masiv care a stat în Palazzo Pisani în San Vidal (unde astăzi se află Conservatorul din Veneția) și cuprinde manuscrise rare, operele realizate în perioada sec. XVI- XVIII-lea.

Camerele 9 și 10 cuprind o expoziție reprezentată de portretele aristocrației venețiene și a oficialilor care au servit Republicii, inclusiv senatori și procuratori din San Marco. Colecția este completată de hărți nautice în cerneală și acuarelă din sec. XV-XVI reprezentând Europa continentală și Marea Mediterană, o colecție de instrumente topografice din perioada sec. XVII- XVIII-lea.

Camera 11 expune o colecție numismatică formată din monede începând din secolul al 9-lea d.Hr. și până la decăderea Republicii venețiene (1797), așezată în ordine cronologică. De asemenea este expus un tablou de Tintoretto- „Sfânta Justina”.

Camera 12 explorează legăturile naturale ale Veneției cu marea și hegemonia acesteia peste Marea Adriatică și estul Mării Mediterană. Există, de asemenea, instrumente de navigație originale și o serie de picturi care glorifică marile bătălii navale purtate de către venețieni.

Camera 13 ilustrează ceea ce a fost odată „Arsenalul venețian”, un complex industrial de șantier navale și docuri, originea puterii maritime a Veneției. Expoziția include lucrări de artă de Antonio Di Natale, Michele Mariechi, Giacomo Franco și Alessandro Longhi , precum și instrumente de navigație care au fost utilizate la Arsenal în proiectarea și construcția navelor.

Camera 14 prezintă expoziții cartografice ale Veneției, cum ar fi celebra vedere panoramică de Jacopo de'Barbari și picturi reliefând nașterea orașului și expansiunea sa.

Camerele 15 și 16 prezintă piese legate de puterea militară a orașului: armuri din secolul al XVI-lea și al XVII-lea, săbii, cuțite, buzdugane, tunuri, arme de foc, pistoale, un cort otoman etc. din sec. XIV–XVI-lea.

Camerele 17 și 18 prezintă lucrări despre generalul venețian Francesco Morosini care a condus armata de mai multe ori împotriva turcilor.

Începând cu sala 19 colecția de artă cuprinde două părți: la primul etaj cele patru camere în care sunt expuse mici obiecte de bronz, printre care se numără și câteva lucrări de sculptură importante din regiunea Veneto din perioada cuprinsă între secolele XV–XVII-lea; la etajul al II-lea se află Galeria, gravitând în jurul picturii venețiene până în secolul al XVI-lea. Tot aici se află și cea mai frumoasă colecție de globuri pământești din lume.

Reorganizat în mod repetat muzeul mai cuprinde pe lângă colecția originală a lui Teodoro Correr, opere de artă semnate de Giovanni Bellini, Antonello da Messina, Cosme Tura, Vittore Carpaccio, Paolo Veneziano, Lorenzo Veneziano, Stefano Veneziano, Jacobello di Bonom, Michele Giambono, Jacobello del Fiore Gentile da Fabriano, Pisanello, Matteo Giovannetti, Bartolomeo Vivarini, Leonardo Boldrini, Pieter Bruegel cel Tânăr, Jacopo Bellini, Alvise Vivarini Cima da Conegliano, Lorenzo Lotto Boccaccio Boccaccino, și alți artiști italieni și europeni importanți.

În anii 1990, întregul sistem al muzeelor venețiene a fost reproiectat, ajungând sub administrația municipală. În anul 1996, datorită unui acord cu Ministerul italian al Culturii, a fost emis un bilet de intrare care permite vizitarea tuturor muzeelor din Piața San Marco (Muzeul Correr, Palatul Dogilor, Muzeul Național de Arheologie, Biblioteca Marciana). În martie 2008, Museo Correr a intrat sub administrația Fundației Muzeelor Civice din Veneția.

Muzeul Correr este gazda expozițiilor temporare care promovează artiști contemporani și noi talente (dar aceste expoziții sunt destul de rare și reprezintă doar o parte din vasta misiune culturală a muzeului). Artiști ca Enzo Cucchi și Lawrence Carroll, Anselm Kieffer și Francis Bacon, precum și Lucian Freud, au avut onoarea de a-și vedea operele expuse în prestigiosul Muzeu Correr.

DANSUL POPULAR „RÂNDURILE” ȘI TRADIȚIILE DIN MUNTENII DE SUS

Daniela ADAM*

Cuvinte-cheie: muzeu sătesc, Munteni de Sus, tradiții, dans popular „Rândurile”

Key-words: village museum, Munteni de Sus, traditions, folk dance "Rows"

Abstract:

Villagers Munteni de Sus, Vaslui County are coming from northern Moldavia and are attached to traditions of the area. Among the dance traditions Walachia part "Rows" made during new year celebrations.

Având în vedere istoricul și originea locuitorilor în mod firesc a fost normal ca în satul Muntenii de Sus să existe o complexitate a culturii populare românești. Indiferent de statutul satelor, locuitorii județului Vaslui sunt puternic atașați tradițiilor. Între aceștia cei din Muntenii de Sus putem să spunem că excelează din acest punct de vedere. Veniți din nordul Moldovei și poate din alte zone în care predominau anumite obiceiuri ei le-au transferat în zona Vasluiului.

Un prim pas a fost cercetarea etnofolclorică desfășurată care a avut ca obiectiv realizarea unei culegeri de folclor. Informatorii de la care am cules date au fost încântați să colaboreze, în acest sens, sătenii au participat la toate activitățile culturale desfășurate.

În acest orizont cultural se înscrie în prim plan dansul „Rândurile”. Este vorba de fapt de o suită de dansuri populare care se deosebesc de celelalte suite prin faptul că sunt performate numai la Anul Nou. Aflați în pragul înnoirii anului, toți ceilalți urători execută un număr de dansuri care au un caracter tradițional. Dansurile respective „Corăbiasca”, „Florica” și celelalte care formează suita nu sunt executate în timpul anului.

Desfășurarea obiceiurilor de iarnă implică revigorarea costumului popular și a tot ce este legat de acesta. Peste an însă există anumite prilejuri de manifestări al altor obiceiuri: nunțile încă își mai păstrează aspectul tradițional obișnuindu-se să se ofere în dar nuntașilor prosoape țesute la război. Dansurile „Rândurile” se organizau cu ocazia sărbătorilor de Anul Nou. Formația era compusă dintr-un număr de 14 băieți și trișcarul cel care acompania dansul. Cu trei săptămâni înainte de începerea sărbătorilor de iarnă tinerii se adunau la o casă unde începeau repetițiile. În seara de Anul Nou încă de cu ziuă umblau din casă în casă ca să cuprindă tot satul, dar mai de cu seamă mergeau la cei unde lampa era aprinsă, acest lucru fiind un semn că gospodarii îi așteptau.

* Profesor, Școala „Ion Agarici”, Muntenii de Sus, Vaslui

Încă de acum 60 ani costumul popular de la formația „Rândurile” s-a păstrat până în zilele noastre și este compus din bocanci, ițari, cămașă, curele bătute cu aplice sau rozete, flanelă de lână brumărie, bariz galben, fustă, brâu cu ciucuri, iar pe cap căciulă de oaie brumărie sau neagră, împodobită cu flori, măregele colorate iar la picioare zurgălăi sau clopoței care răsuna după bătăile dansului.

Din cei 14 dansatori, 2 erau îmbrăcați în dame: domnișoara îmbrăcată în mireasă, care „ducea” dansul și „bucovineanca” care se afla la capătul dansului, ea fiind îmbrăcată în catrință cu motiv trandafir, cămașă cusută de mână, batic.

În formație se afla și ofițerul (cămărașul) care era împuternicit de Primărie printr-un contract. El avea o pușcă cu 2 cartușuri și trebuia să asigure ordinea și protecția celor care umblau cu acest obicei în seara de Anul Nou. Acest dans se dansa în casa omului, de se stingea și lampa din cauza bătăilor dansului. Rolul cămărașului era de a păzi băieții de mascații care voiau să-i atace pentru banii adunați. Dansurile sunt însoțite în permanență de strigături care ritmează mișcările, dar totodată conțin unele aluzii umoristice, de satiră. Acompaniamentul se realizează exclusiv la trișcă, instrument tradițional, fiind o formă primară a fluierului (lipsește dopul și vrana).

Tot în seara de Anul Nou tinerii satului mergeau cu uratul și colindul.

Șezătorile constituie un mijloc complex de educație deoarece îi familiarizează pe copii cu unele elemente de folclor contribuind astfel la dezvoltarea dragostei pentru tradițiile populare, la dezvoltarea gustului pentru frumos, pentru armonie, stăpânirea de sine, spiritul de echipă.

O frumoasă tradiție păstrată cu sfințenie de bătrânii satului pe care o scot la iveală din lada de zestre mai ales în serile lungi de iarnă este șezătoarea, ce încă nu și-a pierdut identitatea în mediul rural. În cadrul organizării șezătorilor femeile țin la război, torc lână, împletesc, scarmână lână și în timp ce lucrează cântă și deapănă amintiri, povești, zicători, ghicitori.

Comuna Muntenii de Sus prezintă un interes deosebit din punctul de vedere al etnografiei, prezentând aspecte originale în raport cu celelalte comune din județul Vaslui. În scopul conservării identității locale, precum și al identității generale române ne-am propus înființarea unui muzeu sătesc.

În cadrul efortului național de conservare și valorificare a tradițiilor populare în comuna Muntenii de Sus am inițiat proiectul „Tradiții în oglindă”-PHARE CBC 2005 pentru Programul de Vecinătate România – Republica Moldova. Proiectul a fost aprobat cu o sumă de 98.124,5 EURO și care s-a finalizat prin constituirea unui muzeu de etnografie și istorie reprezentativ „Muzeul Tradițiilor” pentru comuna Muntenii de Sus dar și pentru Valea Vasluiului. Acest deziderat a fost aprobat de Ministerul Dezvoltării și s-a derulat în perioada 1 decembrie 2007 - 28 februarie 2009. Ca obiective principale s-au realizat: „Muzeul tradițiilor”, 1200 dvd-uri cu un film documentar, 1200 broșuri, 1200 ghiduri, 60 afișe și un site www.muzeultradițiilor.ro. Acest program a avut ca parteneri Consiliul Județean Vaslui, Muzeul Județean Vaslui și Raioanele Leova și Hâncești din Republica Moldova.

Casa țărănească la origine construită din bârne a adăpostit de-a lungul timpului cele mai vechi tradiții ale artei populare românești. Astfel muzeul nou înființat s-a dorit să ne trimită în timp și să cunoaștem elementele care alcătuiau o

gospodărie țărănească. Clădirea se află în vatra veche a satului și este compusă din: camera de locuit, tinda, camera de curat, prispa cu cerdac și deregi de lemn și un chiler.

În camera de locuit s-a amenajat patul cu capete, laița, războiul de țesut, lada de zestre, masa rotundă cu scăunele, sobă cu vatră, culmea cu haine iar pereții sunt împodobiiți cu covoare, lăicere, carpete și prosoape.

În tindă ne întâmpină două manechine, respectiv bărbat și femeie, costumate în portul popular reprezentativ al satului.

Chilerul adăpostește unelte agricole, carul pentru boi, butoaie, zdrobitor, sanie mare de lemn, banc pentru tâmplărie, covată, piuă de lemn, cufere, oale pentru gătit de lut, măști tradiționale, unelte pentru realizarea obiectelor țesute.

Casa țărănească este împrejmuită cu un gard împletit din nuiete.

O atenție deosebită se va acorda obiectelor de păstorit și de prelucrare a lânii, aceasta ținând de prima ocupație importantă a locuitorilor. O alta secție va avea în vedere prezentarea artei populare din comună, în primul rând țesăturile de interior și elemente de costum popular. Secția a treia va cuprinde creații de artă populară originală produse tot de locuitorii comunei indiferent de vârstă. În permanență vor fi prezentate pe un monitor desfășurarea practica a obiceiurilor însoțite de coloana sonora prin realizarea unui film documentar.

Cu ocazia prezentei unor grupuri de vizitatori sunt organizate mici spectacole în spațiul muzeului sau în cel aferent. De asemenea pentru popularizarea instituției sunt realizate tipărituri și alte materiale de propagandă culturală. Dat fiind poziția comunei în imediata apropiere a municipiului Vaslui muzeul este înscris în circuitul turismului cultural din județ. El constituie un act de identitate al comunei Muntenii de Sus, un motiv de mândrie locală și o dovadă a participării sătenilor de aici la viața spirituală a județului prin originalitatea creațiilor realizate în timp.

„Muzeul tradițiilor” are un rol educativ atât pentru cei mai în vârstă care se vor atașa și mai mult de tradițiile pe care le-au cultivat de-a lungul timpului, cât mai ales pentru tânăra generație care nu trebuie să-și uite originile.

Muzeul va prezenta și o importanță aparte în contextul în care exodul spre Italia amenință sentimentele de apartenență națională, simțul istoriei și al identității naționale.

Poziția geografică a comunei Muntenii de Sus permite ca muzeul să fie vizitat atât de elevii din Municipiul Vaslui cât și de turiștii din județ și din toate zonele țării. De asemenea vor fi bineveniți și turiștii străini care vor avea ocazia să cunoască doar o parte din viața sufletească a românilor prin intermediul obiectelor expuse la care se vor adăuga înregistrări audio-vizuale ale obiceiurilor tradiționale din comună.

Considerăm înființarea muzeului din Muntenii de Sus ca un act patriotic și totodată drept un mijloc de educație permanentă atât a celor mai în vârstă cât mai ales a copiilor.

Totodată muzeul are o mare valoare educativă pentru elevi, unele ore putând fi ținute în incinta acestuia. Datorită apropierii de Municipiul Vaslui și elevii din școlile de la oraș vor putea să cunoască elementele de interes etnografic la ele acasă în deplina lor originalitate.

Anexa:

AMENAJARE ȘI REMODELARE FUNCȚIONALĂ LA MUZEUL MEMORIAL PETRU PONI – RADU CERNĂTESCU

Adrian PUIȘORU*

Cuvinte-cheie: Muzeul Petru Poni – Padu Cernăutescu, amenajare, restaurare, conservare

Key-words: *Museum "Petru Poni - Radu Cernătescu"*, planning, restoration, conservation

Abstract:

House Street M.Kogălniceanu nr.7B which houses the Museum "Petru Poni - Radu Cernătescu", opened on 7 November 1991, was built in 1839 by the Metropolitan Veniamin Costache and is a historic building.

Lived here since 1880 professor Petru Poni and his family and later academician Radu Cernătescu. In 1918 the building housed the collections of the Library of the Romanian Academy and served as the venue for a number of scientific and cultural personalities of the mid- nineteenth century and early twentieth century.

The exhibition is arranged in six rooms (lobby reception desk "Petru Poni" living room "Matilda Cugler - Poni" camera "Radu - Cernătescu" and your field of chemical engineering in figures) and preserved evidence of life and work Petru Poni scientific family members and important personalities from Iași chemistry .

To cover up the infrastructure elements were performed technical ceilings, suspended ceilings, ambient lighting scenarios, spot lighting etc.. The joinery (doors and windows) were replaced with wood joinery (oak) glass baking dish.

Scurt istoric al clădirii

Casa din strada M. Kogălniceanu nr.7B, care adăpostește Muzeul „Petru Poni – Radu Cernătescu”, inaugurat la 7 noiembrie 1991, a fost construită în anul 1839 de către mitropolitul Veniamin Costachi și este o clădire monument istoric.

Aici a locuit începând din anul 1880 profesorul Petru Poni și familia sa , iar mai târziu academicianul Radu Cernătescu. În anul 1918 clădirea a adăpostit colecțiile Bibliotecii Academiei Române și a servit ca loc de întâlnire pentru o seamă de personalități ale vieții științifice și culturale de la mijlocul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

Petru Poni a aparținut unei generații de savanți care și-a adus contribuții remarcabile la dezvoltarea științei și învățământului românesc, fiind unul dintre

* Cercetător dr.ing., Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași

întemeietorii chimiei din țara noastră. Fiu de țărani răzeși, din satul Secărești, comuna Cucuteni – Iași, s-a născut la 4 ianuarie 1841.

Studiile în specialitatea fizică și chimie le face începând din 1859 la Sorbona, unde pleacă ca bursier al statului în timpul Unirii Principatelor, împreună cu alți tineri români. Întors în țară licențiat în chimie, este numit în 1866 profesor la Liceul Național și la Școala Militară. Petru Poni publică primul manual de chimie, iar în 1874 primul manual de fizică, ambele completate cu ultimele noutăți din domeniile respective. În jurul anului 1900, pune bazele Societății de Științe din Iași și fondează publicația “Annales Scientifiques de l’Université de Iassy” La 2 aprilie 1925, Petru Poni se stinge din viață, lăsând Universității din Iași colecțiile și biblioteca sa.

Distinsul profesor și pedagog Radu Cernătescu a reprezentat cu cinste școala ieșeană de chimie timp de peste șase decenii. Născut în orașul Huși, la 17 august 1894, Radu Cernătescu și-a făcut studiile la Iași și a urmat cursurile Liceului Național (1913) și ale Facultății de Științe. Fiind pasionat de cercetarea științifică, susține în 1920, sub îndrumarea profesorului Petru Bogdan examenul de doctor în științe cu dizertația “Legea lui Dalton aplicată la soluții concentrate”. De la 1 decembrie 1938 și până în 1940, funcționează ca profesor de chimie – fizică și analitică la Politehnica „Gh.Asachi”. În 1940, după stingerea din viață a lui Nicolae Costăchescu, este chemat la Universitate, la catedra de Chimie Anorganică, pe care a slujit-o cu deosebit devotament până la sfârșitul vieții (1958). A fost primul profesor de chimie analitică de la Universitatea din Iași.

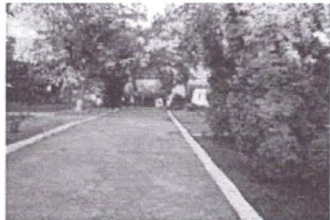
Casa memorială Petru Poni – Radu Cernătescu

Posibilitatea inaugurării casei – muzeu s-a datorat în special donațiilor din anii 1974 – 1990, oferite Complexului Național Muzeal „Moldova” Iași de către doamna profesor Florica Mageru, nepoata savantului Petru Poni, care a cuprins obiecte de mobilier, diplome, medalii, tablouri și obiecte personale aparținând familiei Petru Poni.

Expoziția de bază este amenajată în 6 camere și conservă mărturiile ale vieții și operei științifice ale membrilor familiei Petru Poni, precum și a unor importante personalități din domeniul chimiei ieșene.

Holul de primire cuprinde exponate legate de istoria casei în care a locuit începând cu anul 1880 familia Poni, iar mai târziu academicianul Radu Cernătescu. Bustul în bronz, sculptat în 1930 de către Ion D. Bârlad și portretul în ulei, pictat în 1903 de către C.D.Stahi, readuc în actualitate imaginea lui Petru Poni (1841 – 1925), profesor de chimie la Universitatea „Al I.Cuza” din Iași, autor al primelor manuale de

fizică și chimie din țara noastră, ministru al învățământului (1896, 1910), membru și președinte al Academiei Române în mai multe etape (1898, 1916, 1918), considerat pe drept cuvânt unul dintre întemeietorii învățământului superior de chimie din țara noastră.

Alee acces muzeu

Parc

Parc

Biroul „Petru Poni” este conceput drept un spațiu de relaxare prin lectură și cuprinde biblioteca propriu-zisă, ce păstrează un important număr de materiale documentare de specialitate, însumând peste 1100 de titluri de referință, între care se remarcă „Tratatul de chimie”, autori A. Pelouze și Fremy, „Chimia analitică”, autor Henry Rose, „Dicționar de chimie”, autor A. Wurtz, „Derivați halogenați ai bazelor substituie cu azot în nucleu”, autor Radu Cernătescu, cărți de beletristică, de istorie etc. Un loc aparte este consacrat exponatelor protejate în vitrine, care atestă recunoașterea pe plan european a personalităților științifice a savantului, între care se disting: Ordinul „Sfântul Sava” – gradul „Marea Cruce” (Serbia, 1896), Diploma de membru al Ordinului Francez “Legiunea de Onoare” (1902), Ordinul “Franz Joseph” (gradul Marea Cruce, 1903), Ordinul “Steaua României” (1905) și Diploma de membru al Societății de Științe naturale de la Moscova (1910).

Sufrageria este amenajată cu obiecte de artă decorativă (mobilier de la sfârșitul secolului al XIX-lea, realizat într-un atelier de mobilă din Franța, fotografii, reproduceri de artă, precum și o delicată lucrare în marmură, opera sculptorului Fermont, donație oferită lui Petru Poni în anul 1900 din partea regelui Carol I). Sufrageria a servit ca salon literar, având ca amfitrionă pe soția savantului, poeta Matilda Cugler-Poni, unde erau nelipsiți ca oaspeți Mihai Eminescu, Veronica Micle, Ion Creangă, Nicolae Iorga, Titu Maiorescu ș.a.

Această cameră conservă o parte din aparatura de laborator, utilizată de Petru Poni ca instrumentar didactic, dintre care se disting voltmetrul, ampermetrul, calorimetrul, bomba calorimetrică „Mohr”, eprubete, vase de măsură, reactivi etc.). Nu lipsesc obiectele care conturează epoca în care a trăit și a creat această importantă personalitate a culturii tehnice românești și anume: ceasul de birou, călimara, trusa de birou, caietul de însemnări, lampa de gaz ș.a.

Camera „Matilda Cugler- Poni” conține documente referitoare la familia poetei, originară din Austria și anume copia documentului de înobilare a familiei Cugler de către împărăteasa Maria Tereza, în anul 1774, certificat de atestare în construcții, aparținând lui Carol Cugler, tatăl poetei. Obiectele de artă decorativă, caseta argintată și binoclul de sidef, readuc în actualitate aspecte legate de preocupările de zi cu zi ale soției lui Petru Poni.

Intrare hol acces

Hol intrare

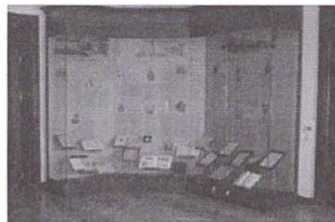
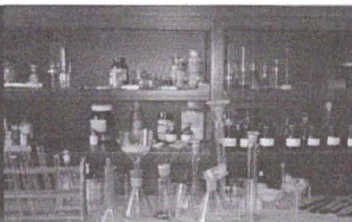
Hol intrare

Camera Radu – Cernătescu cuprinde obiecte de mobilier, fotografii, diplome și obiecte personale care au aparținut lui Radu Cernătescu, nepotul lui Petru Poni. Radu Cernătescu a fost profesor la Catedra de chimie analitică și anorganică a Universității „Al.I.Cuza”, cercetător în domeniile chimie anorganică, chimie analitică, chimia compușilor biologici-activi, chimia complexilor, membru fondator al Filialei din Iași a Academiei și al Institutului de chimie macromoleculară „Petru Poni”. Sunt prezente în expoziție o serie de obiecte care exemplifică preocupările artistice ale chimistului, dintre care se remarcă pianul „Bösendorfer”, la care cânta împreună cu profesoara Margareta Poni, fiica lui Petru Poni și patefonul Hister's Voice, ce conține o importantă colecție de discuri din ebonită.

Camera personalităților ieșene din domeniul chimiei adăpostește importante documente, cărți de specialitate, diplome, fotografii și obiecte personale, ce au aparținut unor renumiți profesori: Nicolae Costăchescu, Anastasia Obregia, Constantin V. Gheorghiu, Ilie Matei, Gheorghe Alexa, Mihai Dima, Ion Zugrăvescu.

Muzeul are privilegiul de a oferi publicului prima teză de doctorat în domeniul chimiei din țara noastră, intitulată „Gazurile cuprinse în sare și-n vulcanii de glod din România”, susținută la Facultatea de Științe din Iași, de către Nicolae Costăchescu, în anul 1905. Nu lipsesc mărturiile legate de aprecierile și recompensele acordate de-a lungul timpului chimistului Petru Poni, printre care se numără Diploma de membru al ordinului Francez „Legiunea de Onoare” (1900), diploma de membru al Societății de Științe Naturale de la Moscova (1910) și Ordinul „Sfântul Sava” – gradul „Marea Cruce” (Serbia, 1896).

Parcul casei cu foișorul său, numit și **chioșcul poeziei**, obiectiv reconstruit de către Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași în anul 1995, unde odinioară citeau versuri Mihai Eminescu, Veronica Micle, Matilda Cugler – Poni, dau un farmec aparte muzeului.

Vitrina personalităților
ieșene din domeniul chimiei

Vitrină laborator

Laborator

Chioșcul este construit din lemn de brad și respectă arhitectura celui existent în acel loc, până în anul 1980. Aleile realizează un decupaj proporționat al spațiului verde, punând în evidență arborii de diferite specii și rondurile cu flori. Fântâna, a cărei reconstituire nu a putut beneficia din păcate de mărturii fotografice, întregește imaginea parcului constituind o contrapondere de formă și volum față de clădirea muzeului și a chioșcului poeziei. Aici este locul predilect pentru concursuri de poezie, întâlniri cu personalități din sfera literaturii, istoriei, artei și muzicii.

Zona centrală de la parter s-a amenajat fără a-și schimba destinația și funcțiunea de casă memorială, precum și funcțiunile complementare. Spațiile interioare au noi întrebuițări și dimensiuni în conformitate cu cerințele noii amenajări și în vederea asigurării unui flux de circulație eficient. S-au înlocuit finisajele interioare existente la pardoseli, pereți, tavane și toate elementele care țin de integritatea spațiului, în vederea realizării unei lucrări performante care să modernizeze și să individualizeze spațiul amenajat. Pardoseala existentă s-a înlocuit în zonele expoziționale și administrative cu parchet din lemn masiv (stejar) și suprafețe de pardoseală antiderapantă pentru grupurile sanitare.

În scopul mascării elementelor de infrastructură s-au realizat tavane tehnice, tavane suspendate, scenarii de iluminare ambientală, iluminări punctuale etc. Elementele de tâmplărie (uși și ferestre) au fost înlocuite cu tâmplărie din lemn stratificat (stejar) cu geam termorezistent. Climatizarea spațiului interior s-a realizat cu aparatură de ultimă generație care să păstreze condițiile de temperatură și umiditate constante, conform normativelor și în limitele utilizării confortabile de către factorul uman și în același timp în funcție de cerințele funcțiunilor găzduite de imobil. Imobilul care face obiectul acestui proiect are regimul de înălțime semiîngropat și parter. Suprafața construită a construcției este 298,32 m.p., iar suprafața desfășurată este de 403,01 m.p. Înălțimea clădirii la coamă este de 8,48 m.

Structura de rezistență este alcătuită din zidărie de cărămidă pe fundație din piatră. Acoperișul are șarpanta din lemn, învelitoarea din tablă și reazemă pe pereții portanți care preiau sarcinile și le transmit la teren. Cota de fundare este situată la – 3,75 m în zona de subsol și respectiv -1,85 m în zona cu parter. Trotuarele sunt din beton, având panta de scurgere spre exterior de 5%.

Scara de acces din exterior la subsol, amplasată sub holul de acces s-a demolat și reconfigurat. S-a modificat înălțimea ușii de la subsol spre exterior de la 140 cm la 210 cm, cu realizarea unui buiandrug din beton armat, care compensează golul creat.

Camera lui Radu Cernătescu

Biroul lui Petru Poni

Salonaș Matilda Cugler

Datorită diferenței de nivel între cota terenului și cota inferioară a subsolului de aproximativ 90 cm, o dată cu reconfigurarea treptelor s-a realizat o rigolă care colectează apele provenite din precipitații sau topirea zăpezii, care să nu poată pătrunde în interiorul clădirii.

Instalația de distribuire a apei către consumatorii din clădire s-a făcut prin conducte din cupru, izolate anticondens.

Instalația de racordare a obiectelor sanitare s-a realizat cu conducte de cupru, îmbinate prin lipitură moale cu cositor. Pregătirea apei calde se realizează în centrala termică murală în sistem instant. Pe lângă racordarea la instalația de canalizare a tuturor obiectelor sanitare, s-a prevăzut montarea unor scurgeri de pardoseală.

S-au prevăzut următoarele tipuri de instalații interioare în raport cu destinația fiecărui spațiu din cadrul clădirii:

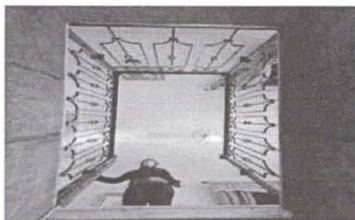
- instalații de climă cu ventiloconvectoare pentru spațiile de vizitare, birou administrativ și depozit;

- centrala termică s-a amplasat într-un loc care asigură suprafața vitrată de 5% din volumul încăperii. Centrala termică este murală, cu funcționare pe gaz, cu tiraj forțat, având $Q=35$ kw. Gazul natural este asigurat de la firida aflată în incinta clădirii. Pentru siguranță, pe alimentarea cu gaze, în exteriorul clădirii există o electrovalvă comandată de un senzor de gaze instalat în camera centralei termice.

Evacuarea gazelor de ardere s-a făcut prin tiraj forțat, printr-un coș orizontal Ø60/100. Producția de energie frigorifică pentru instalațiile de clima cu ventiloconvectoare din spațiile de vizitare, birou administrativ și depozit s-a prevăzut cu sursă energetică proprie, respectiv un chiler, amplasat în exteriorul clădirii, care asigură independența în exploatare a spațiilor.

Sufragerie

Platformă autoridicătoare

Instalații electrice

Instalațiile electrice aferente au o putere instalată totală de 25,46 kw pentru consumatorii de iluminat, forță și prize. Pentru circuitele de iluminat și forță s-a prevăzut protecția la scurtcircuit cu întrerupătoare automate cu protecție magnetotermică.

Instalații pentru iluminat general

Pentru iluminatul general al tuturor încăperilor se utilizează corpuri pentru montaj pe plafon sau pe perete, după caz. Aceste corpuri de iluminat sunt cu becuri economice. Excepție fac corpurile de iluminat din grupurile sanitare cu lămpi cu incandescență și capace din policarbonat, etanșe.

Instalații electrice pentru climatizare și ventilație

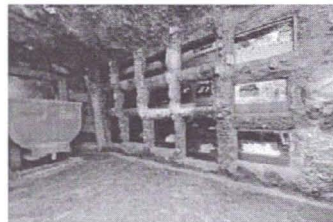
Ventiloconvectoroarele sunt alimentate din tabloul electric pe circuite distincte, pornirea lor făcându-se din controlerul destinat fiecărui aparat în parte. Ventiloconvectoroarele sunt grupate câte 4 pe fiecare circuit. Circuitele de alimentare a ventiloconvectoroarelor sunt echipate cu siguranțe automate cu protecție diferențială.

Instalație pentru iluminat de siguranță

Iluminatul de siguranță pentru evacuare s-a prevăzut pe căile de evacuare și la ieșirile din clădire.

Instalații pentru alimentarea prizelor pentru uz general

Pentru alimentarea unor consumatori diverși a fost prevăzută o rețea de prize pentru uz general, racordată în tabloul electric, prin siguranțe automate cu protecție diferențială. Prizele utilizate sunt triple în centrala termică și duble în celelalte zone, iar în spațiile tehnice s-au utilizat prize bipolare cu contract de protecție montate aparent.

Expoziție flori de mină

Instalația antiefracție și de semnalizare incendiu

Instalația antiefracție și de semnalizare incendiu cuprinde:

centrala automată antiefracție de tip adresabil, având baterie locală amplasată în camera de comandă;

detectori de fum adresabili;

butoane manuale de avertizare incendiu, adresabile, amplasate în zonele de ieșire din fiecare încăpere în care sunt prevăzute aceste elemente;

hupe piezoelectrice cu bec cu xenon – funcționare intermitentă – amplasate una în interior și alta în exterior.

S-au executat lucrări de sistematizare, prin coborârea cotei trotuarului sub nivelul ferestrelor de la subsol, astfel încât apele din precipitații sau din topirea zăpezii să nu pătrundă în interior.

DISPOZITIVE MECANICE DEOSEBITE UTILIZATE ÎN SECOLELE TRECUTE LA CEASURILE DE TURN

Ion CRISTEA*

Cuvinte cheie: ceas de turn, mecanism, restaurare

Keywords: clock tower, mechanism, restoration

Abstract:

The Mechanical Clock Tower provides his energy for work through the weights lifted by winch system. The gravity ensures of the mechanism a good work from few hours to some days. The problem that arises is that in the time of arming of the clock that lasts between 10 to 30 minutes, the mechanism is not carried by energie and so the pendulum stops.

We present in this research three different devices from 1843 until 1920, which provide, in three different ways, the energy needed for work in the time of reinforcement of the mechanism Clock Tower.

Pentru majoritatea oamenilor întoarcerea unui ceas mecanic fie el de masă, de mână, sau cu pendul de perete sau șemineu, nu e o problemă.

Fie se încarcă arcul cu o energie prin răsucirea unor remontoare sau chei speciale fie se ridică niște greutate și mecanismul funcționează un timp după care operația se repetă. Se întâmplă ca în timpul acestor manevre balansul sau pendulul, să se oprească, dar printr-o mișcare de rotire a ceasului sau de scoatere din inerție a pendulului, mecanismul să înceapă să funcționeze.

Dacă pentru toate aceste mecanisme, acest fenomen este aproape banal, pentru că îl putem rezolva imediat, nu același lucru se întâmplă la mecanismele ceasului de turn.

Mai întâi să vedem despre ce este vorba.

Ceasurile de turn, mecanice, mai vechi sau mai noi sunt în general compuse din mai multe grupe de mecanisme și acestea pot fi:

Mecanismul de mers, grupul de baterie a sferturilor de oră, de baterie a orei și unele ceasuri sunt prevăzute și cu alte mecanisme cum ar fi carillon etc.

În general, mecanismele de ceas, precum și celelalte grupuri de mecanisme își iau energia de la sisteme de greutate anume ridicate la diverse înălțimi. Prin coborârea acestora se asigură energia necesară funcționării mecanismelor, timpul de funcționare între două armări poate fi de la 12 ore la 7 sau 14 zile în funcție de construcția ceasului.

Procedeele sunt simple: un tambur prevăzut cu o manivelă este învârtit și pe el se bobinează cablul care ridică greutatea. Aceasta învârtire de manivelă poate dura de la 10 minute la 30 de minute sau chiar mai mult.

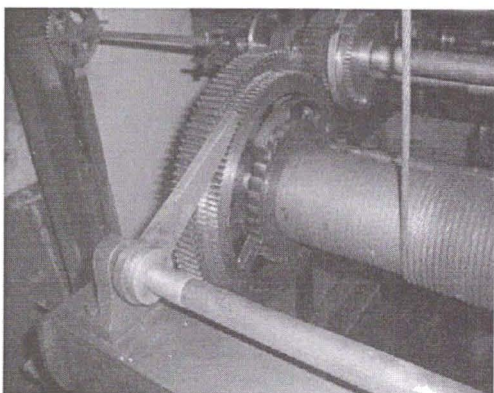
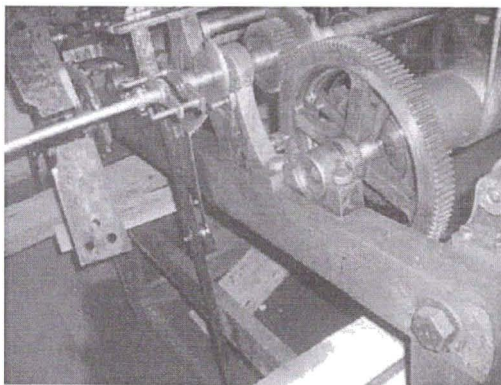
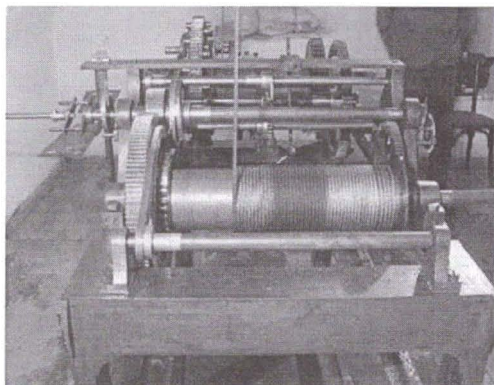
*Expert restaurator, Iași

În acest timp cât ridicăm greutatea mecanismul nu se mai alimentează cu energie, și pendulul nu mai oscilează. Acest fenomen pune multe probleme căci la timpul respectiv ora trebuia calculată pentru fiecare întrerupere după meridianul locului, (în perioada respectivă neexistând GPS).

Singura rezolvare care se impunea era crearea unui dispozitiv care pe parcursul armării mecanismului să i se asigure până la 30-40 de minute mersul ceasului, dar acest mecanism trebuia să preia energia și să aibă alt sens față de momentul de armare când sensul de mișcare a tamburului este invers. Iar energia ce merge spre pendul, datorită clichetului este zero. Această situație de a schimba sensul energetic este rezolvată prin ingeniozitate și astfel prezentăm aici trei dispozitive care rezolva aceasta problema.

Primul sistem îl întâlnim la mecanismul Ceasului de Turn de la biserica Sfântul Spiridon instalat în anul 1843 și asamblat la Paris pe Mon Martre.

Sistem 1

În anul 1843 este instalat în turnul Bisericii Sf. Spiridon, ca urmare a efectelor Regulamentului Organic. Ceas potrivit versurilor închinat peste un veac de G. Topârceanu:

„Aici pot postmeridiane

*Suna lung și monoton
Ornicul cu trei cadrane
De la Sf. Spiridon"*

Acest ornic are 4 cadrane, un sistem de mers și unul de bătut orele și jumătățile de oră. Ca la orice ceas de turn transmisia la cadrane este destul de complicată cu atât mai mult cu cât distanța față de mecanism este mare. De asemenea toate aceste mecanisme nu aveau un sistem automat de ungere a roțiței ancarat și ancaratului.

Aceasta problemă deosebit de importantă și anume alimentarea cu energie a sistemului de mers pe timpul armării a fost rezolvată la 1843 foarte ingenios.

La sistemul de mers avem un ax pe care sunt instalate mai multe dispozitive. Pe ax este un tambur pe care se înfășoară cablul, tamburul se rotește liber pe ax; având într-o parte o roata dințată iar în celălalt capăt o roată cu dantură specifică de clichet. Paralel cu această roată este o alta mai mare în diametru danturată tot pentru clichet și este pe un ax paralel cu axul tamburului și prin gravitație stă pe dantura roții. Această roată are o bucsă care intra în următoarea roată mult mai mare și mai solidă care angrenează roata de pe axul următor al mecanismului. Între cele două roți există această posibilitate de a se roti una față de alta cu un anumit sector de cerc aproximativ 10-15 grade. Această rotire este cheia alimentării cu energie a mecanismului pe timpul armării.

Astfel jocul acesta este controlat de un arc sub formă de cerc aproape întreg, dar care are un capăt prins de o roată, iar celălalt pe roata mare.

Când cablul este întins de greutatea acest arc este tensionat, bucsa ajunge la capătul orificiului practicat și energia trece la roata mare care o transmite mai departe la roțile axului central.

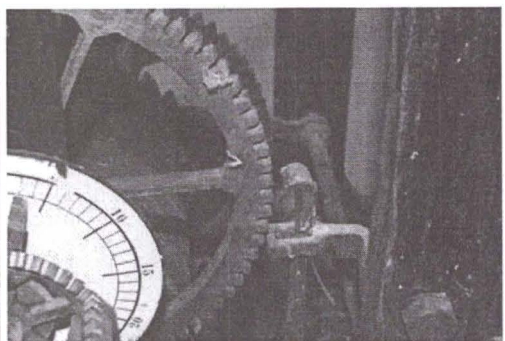
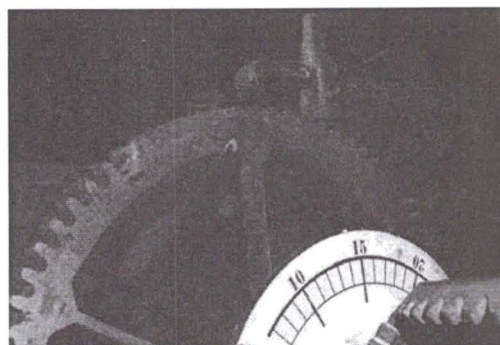
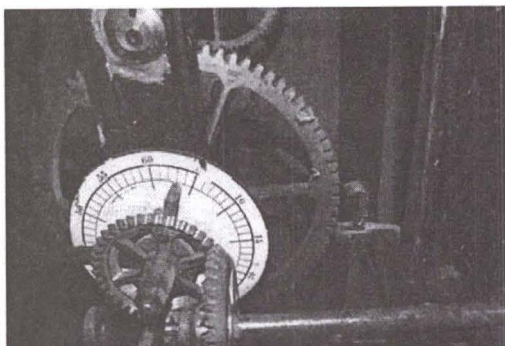
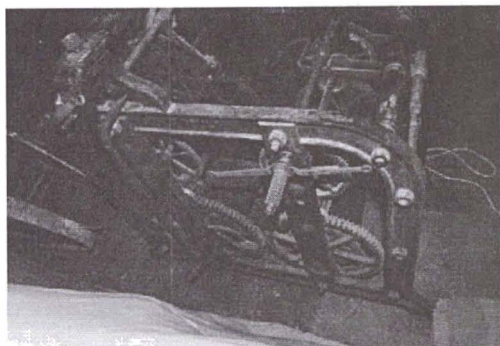
În momentul când se începe armarea, clichetul face ca cele două roți să stea pe loc învârtindu-se numai tamburul cu roata clichet.

Al doilea clichet de pe axul paralel menține roata intermediară în poziția în care a fost, fixat, fapt ce permite ca axul să se destindă cu celălalt capăt care este fixat în roata mare și pe care o împinge asigurând astfel continuarea alimentării cu energie a axului central și deci a mecanismului pe o perioadă de până la 30 de minute, timp în care armarea s-a executat, iar pendulul a primit energie și a putut să oscileze în ritmul pe care îl avea, fără a interveni perturbații în mersul mecanismului.

Acest sistem funcționează dacă greutatea tensionează cablul suficient ca acesta să întindă arcul rezervor de energie. Dacă nu sunt greutatea exact cât au fost prevăzute, acel arc nu se tensionează cât trebuie și sistemul nu funcționează.

Acest mecanism s-a dovedit extrem de prețios în momentul când ceasul a fost echipat cu un sistem automat de armare, motoare, relee și dacă nu ar fi acest sistem, toată automatizarea ar fi fost inutilă, căci în momentul când sa armat mecanismul pendulul s-ar opri. La momentul pornirii, de fiecare dată ora se calculează după meridianul locului.

Sistem 2.

Acest ceas de turn, nefuncțional se află la Muzeul Vasile Pârvan din Bârlad.

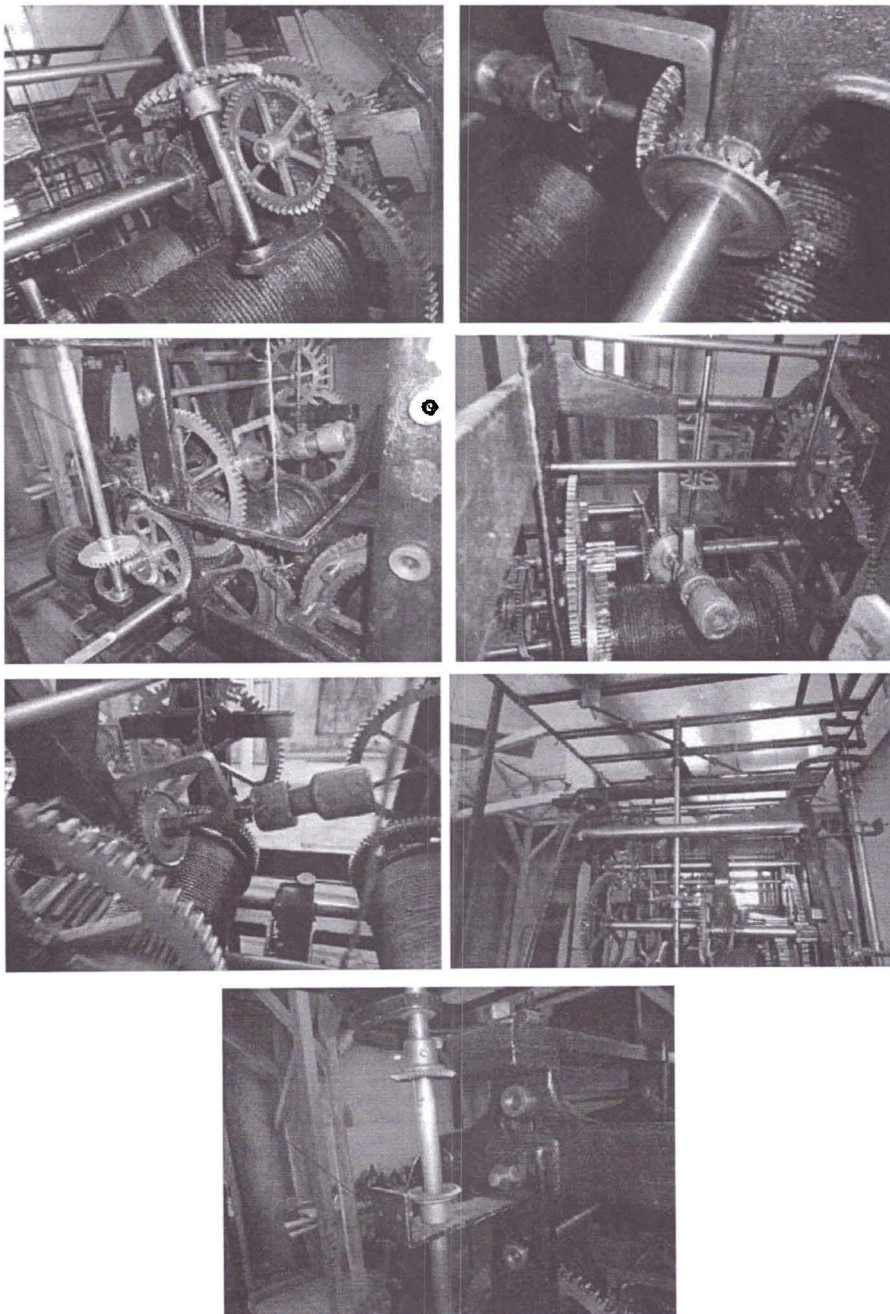
A fost construit în anul 1893 de firma W.B., aceeași care a executat și ceasul din Palatul Culturii. Acest mecanism are prevăzută o pârghie care se așează pe axul pătrat al tamburului unde trebuie introdusă manivela pentru a învârti și ridica greutatea. Este în așa fel poziționat încât nu se poate introduce manivela până nu i se face loc prin ridicarea pârghiei.

În momentul ridicării pârghiei, aceasta la capăt este solidară cu un ax care străbate mecanismul ca și celelalte axe, dar de partea cealaltă este prevăzută cu o greutate care astfel e ridicată. În același timp axul este prevăzută cu un cârlig special executat pentru care această mișcare care îl ridică pe o anumită distanță, culisează printr-o fantă care-l direcționează. În același timp din spatele acestui cârlig acționează un arc sub forma unei lamele elastice care împinge cârligul pe dantura din partea de sus a roții centrale a ceasului.

În momentul când începem să învârtim, acest cârlig preia funcția de alimentare a pendulului cu energie, greutatea ridicată anterior asigurând mersul pendulului pentru 30 minute. Pe parcursul mersului, roata coboară parcurgând cam un sfert de arc de cerc iar cârligul, ajungând mai jos nu se mai poate ține pe dinte și eliberează roata, care acum este alimentată de greutatea mare. De asemenea acest cârlig și această greutate iese din funcție în momentul în care am scos manivela deoarece pârghia respectivă vine în poziția de repaus.

Trebuie menționat că aceste două sisteme asigură nu numai oscilația pendulului ci și mersul continuu al sistemelor de roți dințate ce angrenează arătătoarele și nu sacadat, adică din minut în minut cum vom vedea la alt sistem.

Sistem 3

Al treilea dispozitiv care de fapt e un sistem de roți dințate și axe îl întâlnim la ceasul de la Palatul Culturii din Iași, prevăzut cu patru grupe deosebite de mecanisme. Mecanismul de mers, de bătut sferturile de oră, de cântat și bătut ora exactă.

Ceasul este prevăzut din fabricație cu motor și se armează din doisprezece în doisprezece ore.

Și la armarea cu motor electric apare aceeași problemă și anume de alimentare a pendulului și a arătătoarelor de pe cadrane. Dată fiind mărimea lor, punerea și ținerea în mișcare necesita o energie bine stabilită.

Pentru a se asigura energia necesară aici lucrurile au fost mai complicate.

Următorul ax, după tambur, care transmite mișcarea a fost secționat. Capetele au fost prevăzute cu roți conice care la rândul lor mișcă între ele o altă roată conică. De axul acestei roți atârna o greutate ce poate fi reglată pe axul acesteia greutatea fiind adusă mai aproape sau mai departe pe o pârghie.

Acest sistem îl găsim la ceasul cu carillon instalat în turnul Palatului Culturii și pus în funcțiune în 1925 cu ocazia inaugurării Palatului de Justiție din Iași. Este fabricat de J.F.Welsle din localitatea Bockenem din Germania și instalat de inginerul diplomat H. Pascalovici din București, reprezentant al firmei mai sus amintite. Aceeași firmă a făcut și mecanismul de la Bârlad din 1893, dar cu alt dispozitiv, ceasul având numai sisteme de mers și bătut jumătățile și orele.

La acest dispozitiv pentru a se crea rezerva de energie cu sens schimbat pe perioada armării s-a procedat în felul următor.

Următorul ax de la tambur care are rol de multiplicarea rotațiilor și rol de ax central, s-a segmentat la jumate, cele două segmente devenind independente, fiecare cu noi lagăre pentru noile capete.

Primul segment – ax primește prin intermediul unei roți conice, de la capătul dinspre platine, energie de la tambur. În situația în care se acționează cu greutate ea s-ar învârti mereu fără a mai transmite energie la roțile următoare ale ceasului. Aici se interpune sistemul de asigurare a mișcării pe perioada armării care funcționează astfel. Celălalt capăt al axului este prevăzut cu o roată conică ce angrenează o altă roată conică ce învârte la rândul ei cealaltă jumătate de ax central ce transmite mai departe mișcare prin intermediul unei roți de mișcare la rotita ancarată.

Roata conică de mijloc pentru a nu se deplasa necontrolat are un ax în cele două capete ale axului. Intră într-un dispozitiv în formă de U fiind și acesta mobil și executând o mișcare de sus în jos în momentul când cele trei roți conice se mișcă. Un capăt al axului acestei roți conice de mijloc este prevăzut cu o greutate. În momentul funcționării, energia de la tambur ajunge de la primul segment, la segmentul al doilea prin intermediul mișcării celor trei roți conice. Dacă cele două roți conice au o mișcare de rotire cu axul ceasului, roata din mijloc pe o roată se urcă pe cealaltă coboară în rotire ceea ce face ca axul ei să descrie o mișcare lentă de coborâre.

În momentul când la roata ce duce mișcarea spre roțița ankarat nu este energie, această greutate care coboară mișcând cele trei roți. În felul acesta când se ajunge la un minut greutatea este ridicată cu energie ce vine de la tambur. De fapt, tot

mersul ceasului este asigurat cu aceste greutateți cu posibilități de reglare. Acele greutateți ale mecanismului ceasului sunt mișcate direct de roata ce preia mișcarea de pe tambur.

În continuare este un alt ax prins separat care la un capăt are o roată dințată de roata care primește mișcarea de la tambur –dar celălalt capăt are o tijă opritor care stă pe un inel cu forma de U. Adică are scobituri practicată și care este informația pentru mișcare. Acest știft este prins solidar cu U care ține roata conică de mijloc.

În momentul în care ajunge la un anumit nivel de coborâre știftul care are o mișcare de rotație eliberează la un minut bara opritoare care în felul acesta se eliberează și ea se poate mișca 360° dând posibilitatea ca sistemul să fie angrenat de tambur cu greutateți roțița conică să se învârtă, să ridice din nou greutatea mică care timp de un minut asigură alimentarea pendulului cu energie.

În același timp se poate mișca și roata ce primește energie de la tambur și împinge arătătoarele cu un minut înainte. Arătătoarele au un mers sacadat parcurgând cadranul din minut în minut.

Dar în timpul rotației, roțița în formă de E, primește o nouă poziție care face ca știftul să nu mai dea voie în momentul când roata conică în mijloc, împreună cu greutatea mică la un anumit nivel de cădere, care se execută într-un minut. În acest timp știftul în formă de E eliberează opritorul care poate face iar o rotație, alimentând cu energie mersul pendulului și dând drumul să se rotească axul centrat pentru ca arătătoarele să ia poziția minutului ce a trecut.

Pentru ca toate aceste mișcări să nu se facă brusc din cauza că pe roțile respective apasă toată greutatea ce învârtă mecanismul, axul cu opritor este prevăzut după ce iese din lagăre cu o roțița conică ce angrenează o altă roată conică. Axul cu aceasta roată conică este prevăzut la celălalt capăt cu aripioare reglabile care formează frâna de aer. Nu are discuri de materiale speciale, transmisia executându-se prin fricțiunea celor două discuri metalice care susțin și aripioarele metalice.

În felul acesta sunt amortizate șocurile puternice care ar fi la pornirea și oprirea întregului mecanism special care se face la trecerea fiecărui minut.

Tot de aici de pe axul central erau dispozitive care preluau informația de mers electric și o trimiteau la cele douăzeci și cinci ceasuri electrice instalate în sălile tribunalului din Iași.

În timpul celui de al doilea război mondial au dispărut cele 25 de ceasuri electrice. Au rămas doar 2 roțițe conice pe axul central și un ax central, mărturie a instituției care a fost.

RESTAURAREA ȘI CONSERVAREA MATERIALULUI ARHEOLOGIC PROVENIT DIN SĂPĂTURA DE LA DUMEȘTI

Corneliu HOBINCU*

Cuvinte cheie: restaurare, asamblarea fragmentelor pe tipologii de pastă, decor incizat, tratamente chimice, neutralizare, operațiuni de curățire

Keywords: restoration, assembling the fragments of the types of pulp, incised decoration, chemical treatment, neutralization, cleaning operations

Abstarct:

Both conservation as well as restoration are two basic factors of the museum among scientific reserch, valorization of heritage exhibition, construction and development of the heritage.

The beginning of the restoation activity is related to both forming a conscioussness heritage to an existance of an inestimable value of material and spirituai culture as well as creating a legal protection framework for the conservation and restoration of them.

At the beginning rastoration was an handicraft activity developed by persons that worked accasionally and passed the mysteries of craft from generation to generation. Only when man becomed conscions of the precursors heritage and the responsabilityof offsping the restoration work gained new meanings.

Now the restoration is premarity of reseach and then an activity of actual execution if itself In the phase of research the informations are gather abouth the nature of the consitituents, the massages and the informations that the objectes wear the context in witch the evaluation stage of degradation sets and the possible forecast of development.

Before of the consisting of the techniuel evaluation made on the material, the proces of restoration is about the critical research of the object and their characteristics having curative purpose following the restoration of damaged structures removal of additions or alterations and loss of fillin material.

Unul din punctele forte al expoziției de bază a Muzeului Județean Vaslui, secția de istorie veche și arheologie, îl constituie descoperirile făcute în anii 80 de către arheologul Ruxandra Maxim-Alaiba în zona nordică a colinei Dumeștilor, în punctul denumit de localnici „Între izvoare” sau „La grădina”. (foto. 1) Zona este situată la vest de orașul Negrești, unde este semnalată și cartografiată o importantă zonă de locuire precucuteniană de către Silvia Marinescu-Bilcu¹.

Zona este brăzdată de valea largă a râului Bârlad, care taie culmile teșite, formând văi deschise. Zona descoperirilor a fost semnalată de profesorul de

* Restaurator, Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui

¹ Marinescu Bilcu Silvia, „Cultura Precucuteni pe teritoriul Romdniei”, Editura Academiei, București, 1974, p.212

istorie Ion Străjerul, care, prin periegezele pasionate, indica acest punct în primăvara anului 1981. În urma cercetării de suprafață, arheologul Ruxandra Maxim-Alaiba descoperă într-un teren mlăștinos, un bogat material ceramic caracteristic culturii Cucuteni. În vara aceluiași an, pe locul unde se descoperise așezarea se sapă un iaz, care capta cursul pârâiașului ce venea dinspre nord-vest. În anul următor, în luna mai, oficialitățile comunei au anunțat că „la grădină” s-au mai descoperit materiale arheologice importante. Acum este momentul apariției, în șanțul de scurgere, a celor douăsprezece figurine antropomorfe cu decor incizat, caracteristice culturii Cucuteni A. De o calitate excepțională, figurinele au constituit mândria atâtor expoziții naționale și internaționale, fiind incluse în expoziția de bază a Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui.

Statuetele s-au ivit în șanțul de scurgere a apei, la mai puțin de 3 m de punctul de deversare al iazului. Lucrările de amenajare a albiei au „deranjat” complexul eneolitic de locuire. „Figurinele au fost găsite de Onofrie D. Ion (muncitor la grădină), în depunerile de pe fundul pârâiașului, la aproximativ 30-60 cm sub nivelul apei. Din descrierea acestuia, zăceau <la rotund>. Cercetările făcute de noi, imediat după descoperirea acestora, au scos la suprafață, din același perimetru restrâns cu figurine, numeroase vase întregi și fragmentare. Tot de aici provin și fragmentele pythos-ului cu reprezentare dublă umană”

Pentru salvarea complexului afectat în parte de lucrările de hidroameliorare s-a format în cadrul Muzeului Județean Vaslui o echipă de lucru, din care au făcut parte specialiști din domeniile arheologie, restaurare și conservare. S-au recuperat astfel numeroase piese importante, material caracteristic cucutenian, de patrimoniu cultural

În laboratorul de analize fizice al Muzeului de Istorie a României s-au realizat mai multe investigații, radiografii asupra figurinelor, analiză fluorescentă și cu raze X a componentelor acestora. Prin această metodă, destul de modernă la acea vreme, s-a determinat compoziția materialelor din punctul de vedere al structurii cristaline și al compoziției spectrale a materialului ceramic. Analiza comportă prelevare de particule din figurine; difractogramele indicând andezin, cuarț (dioxid de silice) și feldspat, componente identice tuturor figurinelor. După tipul rețelei cristaline, s-a determinat temperatura de ardere de peste 850 până la 1000 °C.

Razele X au indicat urme de pleavă, folosită ca degresant. Nu putem fi însă total convinși că aceste spații albe de pe radiografie nu sunt goluri sau vicii de modelare, statuetele neputând fi distruse pentru verificare. De menționat este faptul că toate obiectele din inventarul de la Dumești, cărora li s-a acordat o atenție deosebită din partea creatorului, prezentau ca degresant praful extrem de fin de mică.

Obiectele de natură anorganică, având la bază substanțe minerale, compuși chimici stabili, așa cum sunt diferitele piese din argilă arsă, uneltele din piatră sau metal, au rezistență mai mare și o structură relativ mai stabilă în mediu de zăcere, ceea ce a condus firesc la conservarea lor în condiții optime pe parcursul miilor de ani. Totuși, aceste obiecte suferă transformări, uneori ireversibile, și în mediul lor de zăcere, datorită diverselor cauze printre care:

- tensionare și torsionări telurice datorate mișcărilor scoarței (cutremure,

surpări, tasări, evorsiune);

- factori degradați biologici aflați în sol, de la microorganismele, până la mamifere ce își construiesc vizuini, adăpostite uneori chiar în materialul ceramic;
- pânza freatică și apele subterane care transportă săruri solubile care se depun pe materialul ceramic în straturi succesive, în decursul mileniilor. Acestea pot duce la degradări ireversibile ale stratului pictural, datorită reacțiilor chimice oxido-reducătoare între pigmenții de origine minerală folosiți la decorare și compușii dizolvați în apele subterane;
- intervenția antropică, începând cu lucrările anuale agricole, până la cele edilitare-gospodărești (fundații de case, WC-ri, șanțuri, rigole, alte lucrări de îmbunătățiri funciare).

Dar, înainte de intervenția factorilor enumerați mai sus, sunt posibile degradări ale materialului arheologic apărute chiar în contemporaneitatea lui, așa-numitele accidente de epocă.

- fragmentări, fisurări, ciobiri, datorate fie uzurii îndelungate, fie accidentelor; arderi secundare, ca urmare a incendiilor intenționate din timpul stărilor conflictuale între comunități;
- încheierea normală a ciclului vieții obiectului și abandonarea lui în gropile menajere ale comunității;
- re folosirea materialului ceramic provenit din accidente ori vicii de fabricație, prin schimbarea destinației în umplură de structură sau fărâmițat fin ca degresant pentru marile vase de provizii.²

Odată cu intervenția arheologului, viața obiectului capătă o nouă turnură, fiind smuls din locul de zăcere ca un făt din pântecul mamei, adus la lumină nu pentru a îndeplini rolul pentru care a fost inițial creat, ci pentru a crea legătura peste timp și a sta mărturie locuirii și continuității pe aceste meleaguri.

Încă din timpul campaniei de săpătură s-a asigurat o conservare preventivă, atât a sitului arheologic (profire, carioaj, stratigrafie), cât și a inventarului arheologic scos la lumină. În acest scop, situl a fost acoperă cu folie PVC peste noapte, pentru a preveni uscarea bruscă a straturilor decopertate ori inundarea lor în caz de precipitații și pentru a împiedica deranjarea săpăturii de către diverse vietăți domestice ori sălbatice.

Pierderea brusca a umidității este puternic resimțită de ceramica arsă incomplet și de vasele uscate la soare (nearsă în cuptoare). Acest tip de ceramică este cu mult mai absorbantă și, prin pierderea ulterioară a apei, este mult mai friabilă. O uscarea bruscă a sărurilor conținute în depuneri cristale poate duce la exfolierea întregului strat pictural sau la adâncirea fisurilor și craclurilor abia inițiate.

Umiditatea a fost păstrată cu ajutorul foliilor de polietilenă și a sacilor etanși, prevenind astfel uscarea bruscă, ce ar fi dus la formarea unor tensiuni inegale între părțile componente ale obiectelor, sau desprinderi masive ale straturilor și clivajul lor, acestea antrenând pierderi iremediabile ale stratului pictural. Odată ajuns în laboratorul muzeului, inventarul material din săpătură a intrat într-un amplu proces de restaurare-

conservare, în vederea valorificării științifice și îmbogățirii patrimoniului cultural mobile³

Materialul arheologic rezultat în urma campaniei de săpături a fost transportat în carantina Muzeului Județean Vaslui, după ce, la fața locului, în momentul scoaterii din mediul de zăcere, s-a asigurat un microclimat artificial, asemănător condițiilor de zăcere. Pe timpul transportului s-a evitat suprataxările, lovirile și îngheșuirea materialelor.

Odată ajuns în laboratorul muzeului materialul ceramic a urmat cursul firesc de restaurare și conservare. Înaintea operației de curățire s-a făcut o observație preliminară a fragmentelor pentru depistarea celor pictate cu angobă sau acoperiri de genul slipurilor colorate pentru tratament diferențiat. Evităm astfel pierderile iremediabile prin simpla spălare sub jet de apă. (foto 3-4).

Operația de curățire a impus o atenție deosebită sub două aspecte:

- identificarea exactă a pieselor; notația de pe pachet fiind transmisă deasupra cuvei de spălare, aceasta reprezentând locul de găsire, anul campaniei arheologice, adâncimea stratului, carioajul;
- spălarea ușoară cu apă distilată după ce s-au făcut încercări preliminare pe un fragment atipic nespctaculos.⁴

După primele spălări ușoare a urmat o cercetarea interdisciplinară asupra materialului arheologic de către o comisie de specialiști formată din arheolog, chimist, fizician și biolog. Pe baza rezultatelor investigațiilor s-a completat un buletin de expertiză, care a folosit ulterior restauratorului în demersul său științific.

Fragmentele ceramice au fost spălate bucată cu bucată și așezate la uscat lângă eticheta de identificare corespunzătoare. Fragmentele s-au marcat pe spate cu tuș, iar inscripția a fost protejată cu un lac rezistent spălărilor ulterioare. În acest fel, se poate ușor depista proveniența, anul și campania de săpătură. Spălările s-au realizat cu detergenți neutrii de tipul Complexonului și cu acizi slabi (citric, acetic, formic). S-a acorda o atenție deosebită fiecărui fragment și în special ceramicii pictate, statuetelor antropomorfe și zoomorfe, cât și obiectelor de cult.

După tratamentele chimice ceramica a fost supusă unor spălări repetate cu apă distilată pentru neutralizarea acidului și refacerea pH-ului. La folosirea acizilor a fost necesară o verificare prealabilă a obiectelor imersate excluzându-le pe acelea care conțin în structură materiale organice de natură calcaroasă (scoici pisate, cretă, marmură). Pentru ceramica pictată s-a evitat pe cât posibil contactul îndelungat cu acizii, alternând tratamentele chimice de scurtă durată cu un periaj mecanic supravegheat. Materialul ceramic ars prost sau incomplet, friabil, s-a curățat mecanic prin perieri fine, pentru a nu distruge suprafețele și a evita pierderile materiale din obiect.

3 Aurel Moldoveanu, „Realizări și perspective în domeniul ocrotirii patrimoniului cultural națională”, în Revista Muzeelor, nr. 8, 1980, p. 23

4 Ion Davițoiu, Alexandru Fota, Răzvan Găvan, „Probleme de restaurare conservare și reconstituirea sanctuarului neolitic de la Parța (jud. Timiș)”, în Revista Muzeelor și Monumentelor, nr. 8, București, 1985, p. 258

După ce s-au neutralizat procedeele chimice prin băi repetate în apa deionizată s-a trecut la etapa asamblării fragmentelor în ordinea lor firească, evitându-se crearea unor unghiuri ascuțite, incomode adăugării fragmentelor consecutive (foto- 5).

Părțile lipsă au fost completate cu plombe din ipsos de tip *moldano* care ulterior au fost integrate în cromatica generală a vasului. Legislația și bunul simț estetic implică identificarea fragmentelor adăugate de la 50 cm de privitor, în limită de până la 2 metri necesari contemplării exponatului.(foto 6-7)

Materialul arheologic de la Dumești, extrem de bogat și variat, a pus probleme din cauza numărului mare de piese din inventarul arheologic, ceea ce a necesitat o perioadă îndelungată de procesare.

Asamblarea fragmentelor pe tipologii de pastă decor, dimensiuni și forme (buze, corpuri, funduri și protome) a fost cea mai grea încercare, dar îndeajuns răsplătită prin materialul surprinzător și inedit care figurează astăzi în colecția Muzeului Județean Vaslui.(foto 9-10)

Ceramica extrem de variată, de la cea grosieră a vaselor de provizii, până la cea foarte fină, din care s-au alcătuit câteva splendide exemplare de mărimea unei ceșcuțe cu pereții de până la 1 mm grosime. Pasta este extrem de diversificată, de la cea grosieră cu degresant din cioburi pisate și pleavă, până la cea de puritate ridicată, cu degresant din praf de mică. Majoritatea obiectelor și vaselor din inventar au fost arse în cuptor cu admisie de aer, deci o ardere oxidantă, aceasta conferind pastei o culoare roșiatică cu diferite nuanțări în funcție de puritatea argilei.

În inventarul descoperit s-au găsit și câteva vase prezentând vicii de fabricare . Aici trebuie adăugat un fapt destul de interesant care implica date de ordin etnoarheologic melegurile Dumeștilor au fost renumite și încă mai sunt cu meșteșugarii olari, cu tradiția și calitatea muncii lor. În monografia citată a Dumeștilor autorii au adus un omagiu acestui vechi meșteșug și meșterilor olari, printre care și Jenica Castan, meșter popular din tată în fiu cu o bogată activitate în domeniu și cu importante realizări plastice. ⁵ Sursa de inspirație în ceea ce privește forma și decorațiunile plastice este atât de sorginte originală, cât și alotropică, dovedind mult simț al culorii, ordinii și echilibrului, continuând tradiția milenară a înaintașilor săi. Am amintit acest fapt pentru ca fiecare zona unde dăinuiește acest meșteșug dispune de un anumit climat, de la ambient până la mentalități și credințe, particularizând fiecare zonă etnografică. Există și un determinism în ce privește compoziția și chimismul solului și, în speță, al lutului, această materie amorfă a creației și - pe de altă parte - calitatea pastei.

Zona Dumești este o zonă aparte, cu o argilă extrem de maleabilă, pretându-se la realizarea materialului spectaculos descoperit aici. Analizele spectrografice au arătat acest lucru. ⁶

Condițiile de zăcere, uneori în soluri argiloase de genul vertisolurilor sau nisipoase (psamosoluri), cât și cele din genul cernozioamelor cambice, au generat condiții diferite de zăcere. ⁷

5 Lefter Lucian, Ștefanescu Sergiu, „*Dumești Vasluiului*”, Editura Pomfilius, Iași, 2006, p. 104.

6 Ruxandra Alaiba, „Locuința Nr.1 din faza Cucuteni A3 de la Dumești”, în *Acta Moldavie Meridionalis*, nr.V-VI, 1983-1984, p. 120

Pânzele freatice, acolo unde au existat, au depus preferențial săruri solubile pe suprafețele pictate sau nu ale vaselor, figurinelor zoomorfe sau antropomorfe și celorlalte materiale din inventar. În zonele cu infiltrații mai slabe, cele nisipoase sau lutoase, ceramica s-a păstrat mai bine, acoperirile fiind mai reduse. Porozitatea, fisurile și neregularitățile suprafețelor au dus la infiltrări ale umezirii și implicit ale sărurilor până în profunzime, inițiind fisuri și generând cracluri.

Trebuie amintit și stresul intern general de presiunea stratului care s-a decopertat, mișcările telurice, accidentele de epoca, arderile secundare ca urmare a incendiilor și nu în ultimul rând uzitarea îndelungată a materialului în activitățile gospodărești zilnice sau în cadrul celor de cult.

Unele vase s-au descoperit întregi, intervenția restauratorului fiind minimală altele puternic fragmentate necesitând mult travaliu pentru reîntregire; diferențe mari existând și între calitatea și finisajul anumitor elemente decorative.

Principalele probleme au fost legate de îndepărtarea depunerilor silicioase și calcaroase, având în vedere că demersul procesului de restaurare trebuie să respecte integritatea stratului pictural. Unele vase descoperite aveau puternice vicii de fabricare din cauza lipsei degresanților sau nerespectarea timpului de uscare și a temperaturii de ardere. Aceste rebuturi, dacă putem să le numim așa, constituite un crâmpei viu din cotidianul strămoșilor de acum 5000 de ani. Remarcabilă este și descoperirea unei truse de atelier a unui meșter olar, folosită la decorarea vaselor, cât și a pigmentilor granulari din oxizi de fier, odată cu suportul unor persoane vegetale sau din păr, cu care era așezată culoarea pe vasul uscat înainte de ardere.⁸ Despre acest subiect au scris mai mulți cercetători printre care J.P. Krasnikov, Ruxandra Maxim-Alaiba, Cornelia Magda Mantu(***), Cristian Pantea, Linda Ellis și multi alții vor mai scrie.

Important este însă procedeele de restaurare a suprafețelor pictate cu acești pigmenți de origine minerală.

Observațiile directe din laborator au desprins concluzia că acoperirile de calcar sunt atrase preferențial de stratul pictural, culoarea albă (la noi, silicatul de calciu) a fost mai puțin acoperită de aceste depuneri (carbonați, sulfatați sau silicați), cea mai mare acoperire având-o pigmentul roșu (hematitul) și cel brun închis sau negru (oxizi mangano-feroși). Fragmentele au fost imersate în băi complexonice cu adaos de acizi slabi, ulterior îndepărtarea stratului de depuneri realizându-se prin periaj succesiv spălărilor.

Olăria de la Dumești are o puternică expresie de artefact, fiecare exponat având particularitatea caracteristică unicatului. Netezirile interioare, cât și cele exterioare, realizate cu un lustruitor din piatră denotă, cu prisosință acest lucru.

Linda Ellis avansează ideea realizării unor vase din această cultura cu un sistem rotativ lent, un prototip al roții olarului de astăzi, cu mai multe stadii de dezvoltare,⁹ însă Vladimir Dumitrescu este de părere ca roata olarului și mișcarea

7 Bacsoanu, Barbu, Maria Pantazica, Ungureanu, Chiriac, „*Podișul Moldovei*”, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1980, p. 264

8 Pântea Cristian, „Noi date privind tehnica picturală în cultura Cucuteni”, în *Acta Moldaviae Meridionalis*, nr.V-VI, 1983-1984, p. 414

9 Linda Ellis, „*The Cucuteni Tripolie Culture*”, în *British Archeological Report*, Oxford, 1984.

lenta de rotație apare cu mult mai târziu la sfârșitul mileniului I BC. „...trebuie ținut seama în primul rând de faptul că toată ceramica cucuteniană – ca de altfel toată ceramica preistorică din România și din restul Europei, până la începutul celei de-a doua epoci a fierului, deci aproximativ până la mijlocul mileniului I i.e.n. - a fost lucrată cu mâna, fără folosirea roții olarului. Tocmai de aceea perfecțiunea diferitelor recipiente poate fi socotită remarcabilă”.¹⁰

Tot acum la Dumești s-a descoperit și un grup statuar într-o stare relativ bună de conservare, doar cu câteva fragmente lipsă la extremitățile figurilor, iar una din ele având partea superioară lipsă. Statuetele sunt antropomorfe, șase feminine și șase masculine.¹¹ Cele masculine simbolizează dansul ritualic, având membrele inferioare depărtate și prezintă un brâu tip Centura, iar cele feminine au decor incizat pe tot corpul. „Semnificația acestor elemente descrise mai sus se desprinde probabil și din rolul acestor reprezentări umane în desfășurarea anumitor ceremonialului ale căror aspect sărbătoresc impune și prezența costumului ceremonial, care împreună cu podoabele, dă celui ce le poartă o alură solemnă.”¹²

Acest decor incizat era umplut cu depuneri calcaroase în momentul descoperirii. „Ornamentul acestor figurine este realizat prin acoperirea întregii suprafețe cu un decor incizat, de tradiție mai veche, precucuteniană.”¹³

Asamblarea fragmentelor și apoi lipirea lor, ca moment în desfășurarea procesului de refacere a identității originare, a fost mai îndelungat, dat fiind imensa cantitate de material. La unele vase s-a realizat integrarea cromatică conferind astfel materialului ceramic suplețea și caracteristicile inițiale.

Plombările și integrarea cromatică a acestuia s-a realizat în concordanță cu normele de restaură și principiile estetice actuale. O conservare ulterioară s-a uzitat în cazul acelor vase cu friabilitate ridicată, stratul protector neafectând funcțiile estetice inițiale. O parte din material, poate cel mai original și spectaculos, a devenit expozat în vitrinele expoziției permanente a Muzeului Județean ”Ștefan cel Mare” Vaslui (foto 9-10). Celelalte materiale rezultate în urma săpăturii așteaptă pe rafturile depozitelor o oportunitate de afirmare în lumea științifică și expozițională.

Viața ulterioară a colecției, cea din depozit și cea din vitrinele expoziționale, intră în atenția conservării preocuparea de bază a cercetării actuale, ceea ce înseamnă întreaga activitate de descoperire și aplicare a celor mai potrivite mijloace pentru protejarea acestor bunuri culturale de acțiunea distructivă a factorilor de mediu (umiditate, temperatură, aerul viciat cu aerosol și gaze corozive, lumină etc.).

În cazul obiectelor din ceramica una din cauzele principale ale deteriorării lui este omul. Una din activitățile muzeale este organizarea și desfășurarea expozițiilor. Transportul, depozitarea și expunerea, care implică ambalarea, itinerare și revenirea în vitrinele expoziției de bază implică numeroase riscuri. Conservarea are caracter preventiv, creând condiții optime de păstrare, manipulare, transport și igienizare,

10 Dumitrescu Vladimir, *Arta culturii Cucuteni*, Editura Meridiane, 1979, p 313

11 Ruxandra Alaiba, *Locuința Nr.1 din faza Cucuteni A3 de la Dumești*, în Acta Moldavie Meridionalis, nr.V-VI, 1983-1984, p. 99

12 *Ibidem*, p. 106

13 *Ibidem*, p. 1102

dacă vrem ca urmașii noștri să nu depună prea mult efort pentru ceea ce se numește în limbaj de specialitate „restaurarea restaurării”. Trebuie aplicate cu consecvență acele principii în care conservarea are prioritate asupra restaurării aceasta reprezentând o cercetare interdisciplinară, chimia, fizica, optica și biologia contribuind la cunoașterea lumii materiale în care trăim. Acțiunea de conservare a patrimoniului cultural al unei națiuni este în primul rând o problemă de cercetare științifică și apoi de execuție tehnică¹⁴

Situații ideale de expunere și depozitare nu există. Fiecare muzeu are o locație proprie, unele funcționând, de exemplu, într-un vechi castel medieval (Castelul Bran), altele au construcție proprie, cu design modern contemporan. Colecțiile de arheologie, în majoritate de suport anorganic, par a avea mai puține cerințe și nu atât de stricte în ceea ce privește microclimatul. Este desigur o aparență, dar unanim consimțită. Principalele caracteristici ale unui microclimat potrivit ar fi:

2. păstrarea aerului curat la o temperatură constantă ce poate varia între 15 și 24°C;
3. umiditatea relativă încadrată între valorile 50%-65%; menținerea constantă a raportului umiditate-temperatură este foarte importantă deoarece acești doi parametri ai ambientului sunt invers proporționali;
4. evitarea schimbărilor bruște de temperatură;
5. împiedicarea depunerilor de praf sau alți aerosoli pe obiecte ;
6. luminozitatea și timpul menținerii luminii naturale pe obiect sub un unghi incident direct trebuie scurtată cât mai mult posibil (coloranții și pigmentii cu care s-au realizat integrările cromatice sunt fotosensibili, aceștia pierzându-și calitățile inițiale odată cu timpul); ideale ar fi sursele de lumină incandescentă și cu durată de lucru cât mai scurtă.

Pentru expunerea obiectelor din ceramica se are în vedere, în principal, poziționarea lor justă indicată de funcția fiecărui obiect, asigurându-se astfel o bună stabilitate. În cazul obiectelor cu centrul de greutate ridicat (unele vase tip suport) se poate proceda la inversarea poziției acestora. Pentru expunerea vaselor de tip amforă se confecționează trepiede metalice cu cerc de înmănușate în care acestea se introduc, după ce în prealabil zona de contact a metalului cu ceramica a fost înfășurată cu pânză neșesută pentru prevenirea rosăturilor¹⁵ Pipăitul exponatelor, în cazul unei expoziții itinerante este un gest ce trebuie prevenit, deși măsurile luate în acest sens nu au eficacitate deplină, uneori existând și tendința de sustragere. Trebuie astfel asigurate sisteme de supraveghere electronică, pe lângă personalul de supraveghere a muzeului.

În depozit principalele obiective sunt stabilirea criteriului de grupare al obiectelor, tipodimensionarea, realizarea inventarelor pe tipuri morfologice, colecții, săpături, complexe etc. Pentru transportul și manipularea materialului arheologic, câteva reguli generale implică în primul rând apucarea obiectului cu ambele mâini și câte unul singur direct. Transportul se face întotdeauna în cutii căptușite cu material elastic tampon. Când în aceeași cutie sunt mai multe obiecte acestea trebuiesc separate

14 Corina Nicolescu, „*Muzeologie Generală*”, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1979, p 42.

15 Aurel Moldoveanu, „*Conservarea preventivă a bunurilor culturale*”, București, 1999, p 153.

prin despărțitoare elastice. Nu se supraîncarcă cutiile, iar acestea vor fi tipodimensionate în raport cu mărimea vasului. Protuberanțele și părțile ascuțite ale obiectelor vor fi asigurate suplimentar. Vasele nu se apuca de toarte sau buze la care s-au efectuat completări sau de alte elemente decorative ieșite în relief. Capacele vaselor se vor mișca separat. Exponatul se apucă cu o mână dedesubt ca suport și alta aproape de buza ca un sprijin.¹⁶

În speranța că butadă lui A. Moldoveanu, cum că „cei mai mari dușmani ai obiectului de muzeu sunt arheologii, conservatorii și restauratorii”, nu este într-un total adevărată, colectivul științific din muzeu trebuie să prezerveze patrimoniul și să creeze acea regie spectaculoasă, care impresionează atât de mult pe vizitator.

BIBLIOGRAFIE

- Alaiba, R. Maxim, „Locuinta Nr. 1 din faza Cucuteni A3 de la Dumești (Vaslui), în Acta Moldaviae Meridionalis, nr. V-VI, 1983-1984.
- Comșa Eugen, *Figurinele antropomorfe din epoca neolitică pe teritoriul României*” Editura Academiei Romane, 1995.
- Condurachi, Emil; Dumitrescu, Vladimir; Matei M. D.; „*Harta arheologică a României*”, Meridiane, București, 1972.
- Cucuteni - The Last Great Chalcolithic Civilisation Of Europe, Thesaloniki, 1997.
- Dumitrescu, Vladimir, *Aria culturii Cucuteni*,. Editura Meridiane, București, 1979.
- Dumitroaia, Gh. Preoteasa; C., Munteanu R., Nicola D., „*Primul Muzeu Cucuteni din Romania*”, Editura Foton, 2005.
- Ghenuta, Coman, *Statornicie, continuitate repertoriul arheologic al județului Vaslui*, București, 1980.
- Ellis, Linda Editura. *The Cucuteni Tripolie Culture*, în british Archeological Report, Oxford, 1984
- Lefter Lucian Valeriu; Ștefanescu, Sergiu; Vacaru Silviu, „*Dumeștii Vasluiului*”, Editura Pamfilus, Iași, 2006.
- Stanescu, Adriana, „Activitatea de conservare-restaurare”, în Revista Muzeelor, nr. 8, București, 1980.
- Marinescu, Bilcu Silvia, „*Cultura Precucuteni pe teritoriul României*”, Editura. Academiei, București, 1974.
- Moldoveanu, Aurel, „*Conservarea preventivă a bunurilor culturale*”, București, 1999.
- Nicolescu, Corina, „*Muzeologie Generală*” Editura. Didactică și Pedagogică, București, 1979.
- Pântea, Cristian, „Noi date privind tehnica picturală în cultura Cucuteni”, în Acta Moldaviae Meridionalis, nr. V-VI, 1983-1984.

16 Adriana Stanescu, „Activitatea de conservare-restaurare” în Revista Muzeelor, nr. 8, București, 1980, p. 18

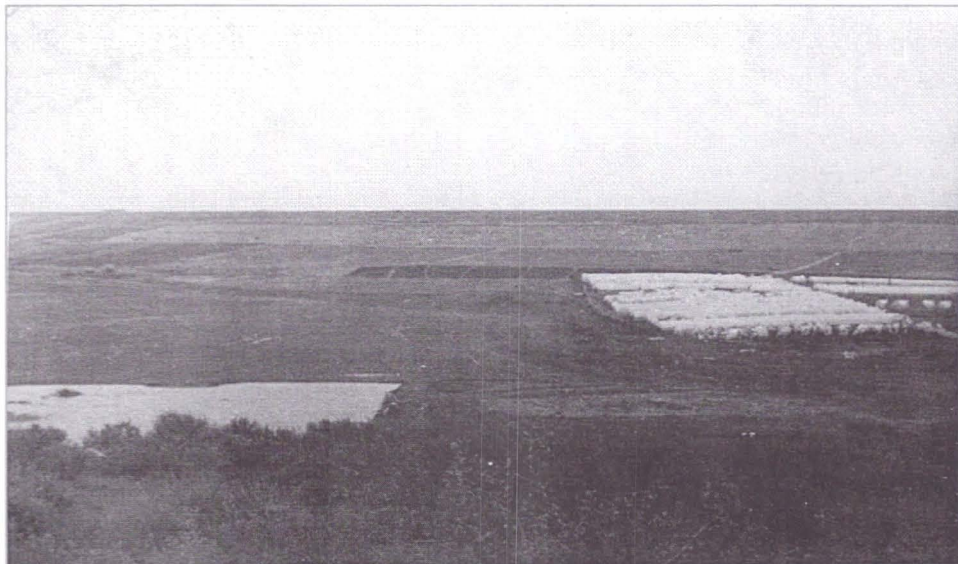

Foto 1 – Dumeștii Vechi - „Între izvoare”

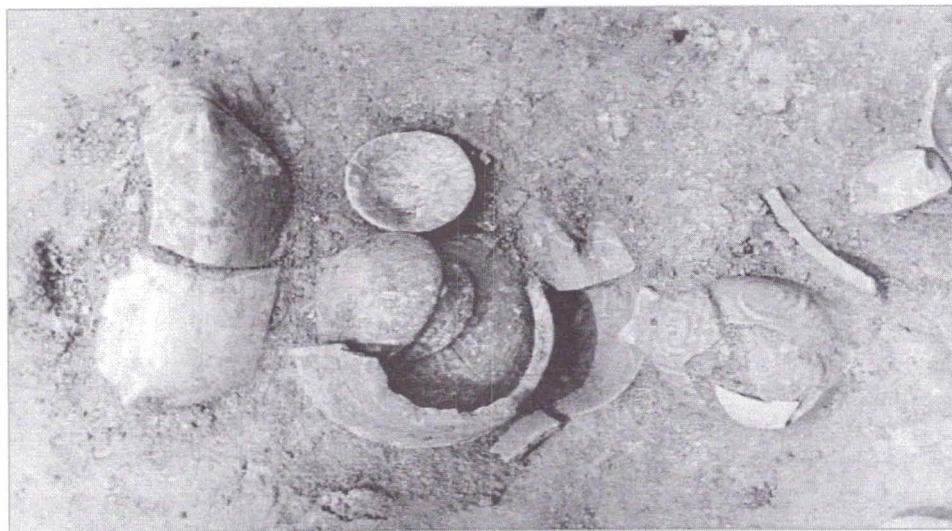
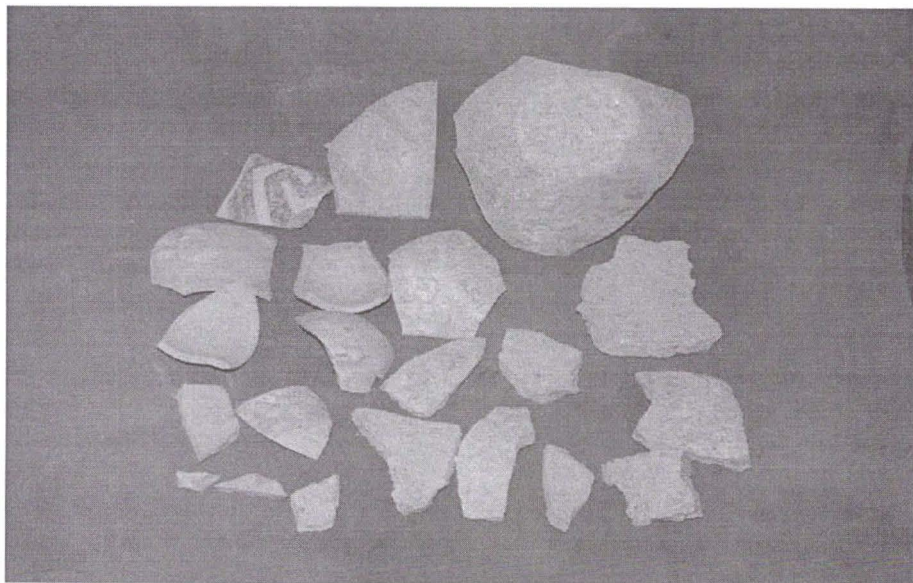

Foto 2 – Inventar arheologic in situ

Foto 3 -4 – Fragmente ceramice înainte de
spălare

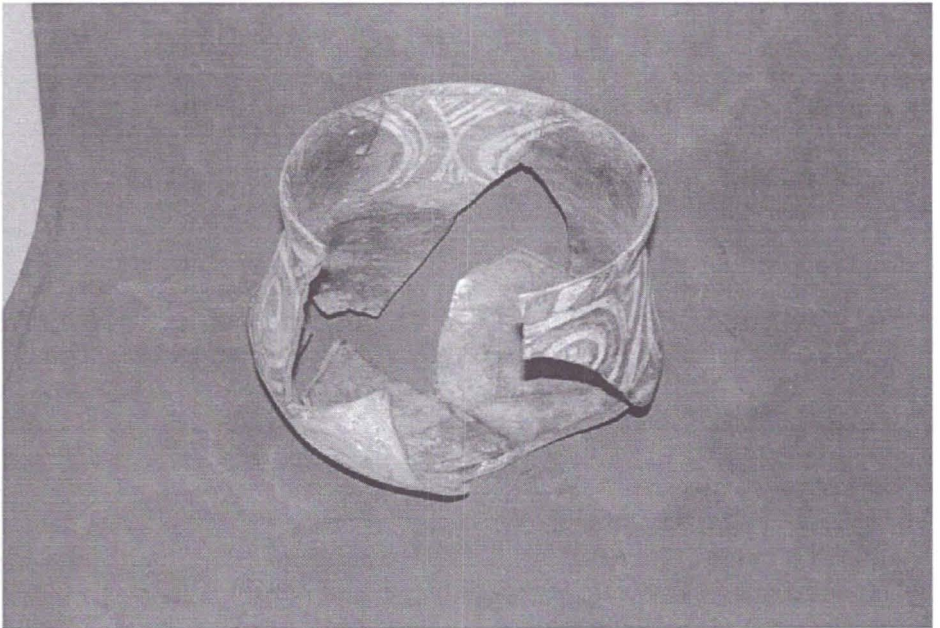

Foto 5 – Vase în timpul întregirii

Foto 6 – Completarea lipsurilor cu ghips de modelaj

Foto 7 – Completarea lipsurilor cu ghips de modelaj

Foto 8 – Vase după restaurare

Foto 9 – Reconstituirea unui sit neolitic

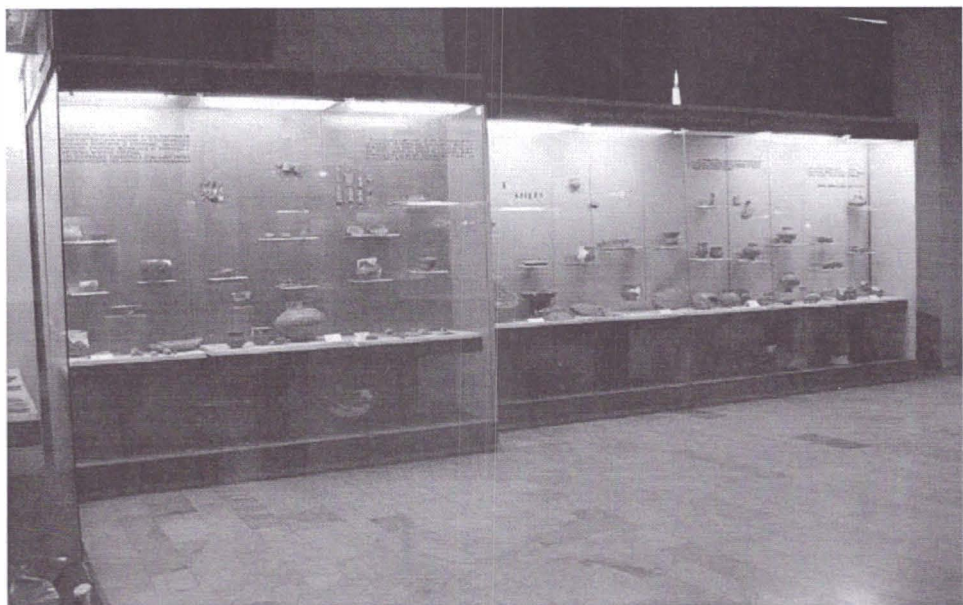

Foto 10 – Aspecte din expoziția de bază a Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui

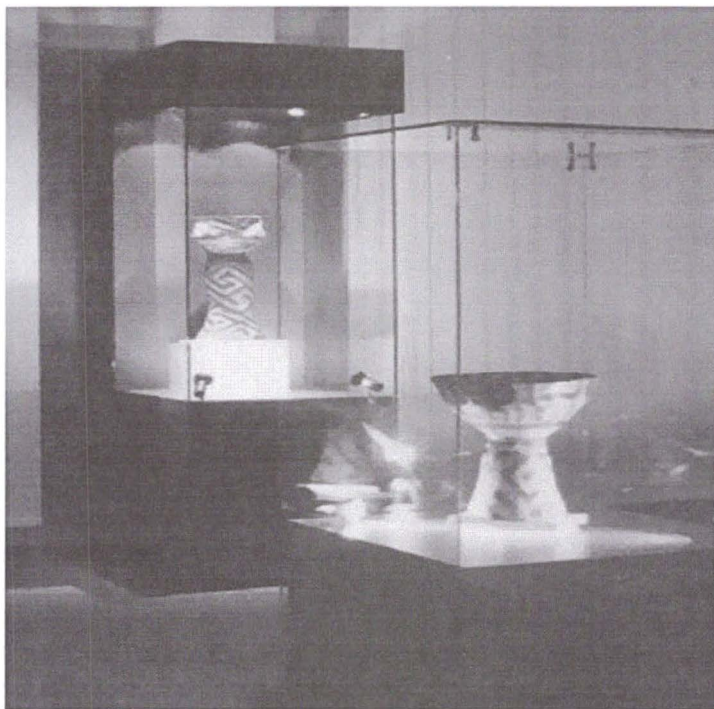

Foto 11 – Cadru de expunere din muzeul din Piatra Neamț

Foto 12 – Vasul și pigmenții descoperiți la Dumești

IMAGINEA TRIDIMENSIONALĂ ÎN COLECȚIA „EMIL RACOVIȚĂ”

Liviu PREUTU-GRIGORE*

Cuvinte cheie: Emil Racoviță, Belgica, fotografie, imagine stereoscopică, anaglifă

Keywords: Emil Racoviță, Belgica, photography, stereoscopic, anaglyph

Abstract:

The need to value the "Emil Racovita" imaging collection of „Ștefan cel Mare" County Museum of Vaslui, is requested along with the adherence to the European regulations concerning culture access and its use in a suitable and efficient manner.

Such that the fructification and knowledge of imaging achievements of a great scientific and documentary value represents a great opportunity.

Istoria foarte bogată și complexă a fotografiei ne oferă răspunsuri la întrebările esențiale privind apariția sa, aparatura și procesele tehnologice specifice. Fotografia a progresat foarte mult și s-a transformat de-a lungul timpului, odată cu fiecare nouă tehnologie apărută. Unanim recunoscut este faptul că, fotografia a apărut în prima parte a secolului al XIX-lea, în Europa de Vest, din dorința de a se face înregistrări mai exacte și reproductibile ale experiențelor vizuale, explorând proprietățile și efectele luminii, progresele înregistrate de optică și chimie¹

Timpul a demonstrat că tehnologia fotografică a fost mereu în schimbare, interesant fiind atât cum se schimbă, cât și progresele în domeniu. Dezvoltarea ascendentă a acesteia, în ultimele decenii, se datorează noilor tehnologii informaționale transpuse în mijloacele actuale de înregistrare, procesare computerizată, reproducere sau stocare a imaginii.

Odată cu apariția tehnologiei stereoscopice, care era simplă și ieftină, fotografia de acest tip devenise atât de populară încât, la jumătatea secolului al XIX-lea majoritatea fotografiilor realizate erau stereograme, cu toate că prin perspectiva istoriei, imaginile sunt cunoscute ca imagini singulare² Cu timpul, stereoscoapele au evoluat de la simple vizoare în care puteau fi inserate imagini perechi, până la sisteme optice complicate capabile să înmagazineze câteva zeci de perechi de imagini.

Dacă fotografia tridimensională schimbă conceptul de perspectivă în domeniul fotografiei, se poate spune că ea redefinește reprezentarea aproximativă pe o suprafață plană, precum și relația dintre proporțiile obiectelor înfățișate în contextul imaginii. Cu toate că reprezentarea își păstrează cele două dimensiuni, perceperea adâncimii și a

* Conservator, Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui

¹ CHAMBERS, V. Frank - „*The Camera. An illustrated Magazine devoted to the Advancement of Photography*”, vol. XI, The Camera Publishing Company, Philadelphia, 1907

² NEWHALL, Beaumont - „*History of Photography*”, The Museum of Modern Art, New York, 1994, p.110-115.

profunzimii imaginii se realizează subiectiv pentru fiecare privitor iar subiectul fotografiat capătă astfel viață prin intermediul unei noi viziuni.

Iluzia optică astfel creată de imaginea tridimensională, generează senzația de apropiere, de profunzime și pătrundere în spațiul fotografiei, precum și senzația experimentării fizice a unor lucruri aflate la depărtare. Această inovativă și spectaculoasă metodă de promovare poate influența în mod pozitiv interesul publicului larg pentru obiectele de patrimoniu și, în general, pentru orice fel de conținut vizual prezentat astfel.

Din punctul de vedere al echipamentelor optice, stereoscopul a cunoscut apogeul popularității între anii 1850 și 1860³. Din păcate, tocmai evoluția ulterioară a fotografiei a dus la pierderea interesului în acea epocă, pentru fotografia stereoscopică. Ulterior, datorită noilor procedee de lucru, a revistelor și cărților de specialitate în domeniul fotografiei se întregeste tabloul asupra acestui domeniu.

Cele două moduri de vizualizare ale fotografiei stereoscopice, specifice secolului al XIX-lea, erau stereoscopul sau metoda anaglifă. În prezent mai sunt și alte procedee cum ar fi cel al luminii polarizate - în cazul proiecției, holografia, prin utilizarea animației pe PC etc.

Necesitatea valorificării colecției imagistice „Emil Racoviță” a Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, se impune odată cu aderarea la normele europene ce privesc accesul culturii și utilizării acesteia într-o manieră adecvată și eficientă. Astfel că fructificarea și cunoașterea realizărilor imagistice de o mare valoare științifică și documentară reprezintă o mare oportunitate.

Vizionar de felul său, Emil Racoviță ne-a lăsat o bogată documentație imagistică stereoscopică care surprinde aspecte din timpul primei expediții fotodocumentare în Antarctica, organizate de Societatea de Geografie Belgiană între anii 1897-1899. Prin intermediul imaginilor surprinse de către explorator se pot afla cu destulă acuratețe multe informații cu caracter științific referitoare la fauna Polului Sud, condițiile de mediu și modul aspru de viață la care au fost supuși toți membrii expediției, timp de aproape doi ani.

Colecția de imagini tridimensionale aflată în posesia Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” din Vaslui a fost realizată cu un aparat stereoscopic de tipul *Verascope Richard No.1*. Acesta este în stare de funcționare și face parte dintr-o trusă completă care pe lângă aparatul propriu-zis mai conține și alte accesorii.

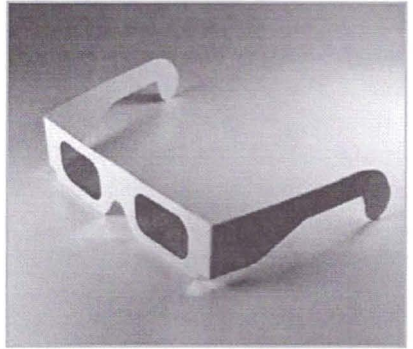
Ținând cont de diverse criterii actuale, precum procesarea imaginii digitale pe computer dar și modalitatea de vizualizare a rezultatelor, metoda anaglifă de compunere a imaginii stereoscopice s-a dovedit a fi cea mai oportună.

În principiu, anaglifa, este o fotografie care recompune vederea umană într-o singură imagine care are incluse cele două perspective corespunzătoare celor doi ochi. Pe parcursul istoriei fotografiei stereoscopice au existat diverse metode de vizionare și recompunere a spațiului 3D, însă cea mai populară este fără îndoială, cea anaglifă care a avut succes mai ales în epoca digitală, datorită accesibilității sale în mediul fotografiilor amatori. Prin intermediul metodei anaglifice se pot vizualiza imaginile

³ WARNER, Mary Marien – „*Photography – A Cultural History*”, Laurence King Publishing, London, 2002, p.81-84.

stereoscopice prin divizarea imaginilor în culori complementare pentru ambii ochi - de obicei roșu și albastru sau roșu și verde.

Pentru a înțelege schema de funcționare a unei anaglifice trebuie să avem o interpretare clară a vederii stereoscopice umane. Schematizând principiul, știm că fiecare ochi în parte funcționează precum o cameră fotografică în care se creează o imagine bidimensională. Astfel cele două imagini care se recompun în creierul uman generează o singură imagine ce este percepută ca tridimensională. Cele două imagini obținute de ochi sunt ușor diferite datorită distanței anatomice existente între aceștia. Astfel, fiecare imagine este ușor diferită față de cealaltă, datorită faptului că percepția asupra mediului are două puncte de stație diferite și două perspective diferite, care corespund celor doi ochi. Prin urmare, suprapunerea obiectelor aflate la distanțe diferite este la rândul ei diferită și combinația între cele două perspective oferă senzația de tridimensionalitate a imaginii.

În acest mod, anaglifa, este o fotografie care recompune vederea umană într-o singură imagine care are incluse cele două perspective corespunzătoare celor doi ochi⁴. De regulă, o anaglifa constă în suprapunerea pe aceeași suprafață a două imagini color: una corespunzătoare ochiului stâng și alta corespunzătoare ochiului drept iar pentru a fi vizualizate separat de cei doi ochi, imaginea din stânga are doar componenta cromatică roșie (magenta și galben), iar cea din dreapta componentele albastră și verde (cyan). Vizualizarea imaginii se face cu ajutorul unor ochelari speciali care au în componența lor filtre colorate, unde lentila din partea stângă este roșie iar cu cea din partea dreaptă cyan. Imaginea este recompusă în mintea noastră o percepem în tridimensional, mimând astfel vederea stereoscopică umană. Distanța interpupilară este în medie de 6,35 cm și constituie în acest fel și punctele de stație din momentul fotografierii.

Cu toate că și-au făcut apariția diverse programe software dedicate realizării imaginilor tridimensionale în metoda anaglifa, programul *Adobe PhotoShop*⁵, prin versatilitatea oferită, face posibilă realizarea acestora cu un maxim de acuratețe.

La alegerea metodei anaglifice de vizualizare a imaginilor stereoscopice au contribuit avantajele față de metoda clasică care se realiza cu ajutorul dispozitivului stereoscop. Astfel, cu ajutorul stereoscopului imaginea este vizualizată numai de un singur observator pe când cu ajutorul metodei anaglifice pot fi multipli observatori.

Cu toate că această metodă prezintă unele deficiențe în cazul vizualizării imaginilor color, colecția stereoscopică imagistică „Emil Racoviță” are în componență numai imagini alb/negru. De altfel, imaginea tridimensională obținută prin metoda anaglifa poate fi mărită la orice scară, lucru ce nu este posibil în cazul utilizării dispozitivului stereoscop.

⁴ SPOTTISWOODE, Raymond and Nigel -, „*The theory of Stereoscopic trasmission & its application to the motion picture*”, University of California Press, Berkeley & Los Angeles, 1953, p.7-23.

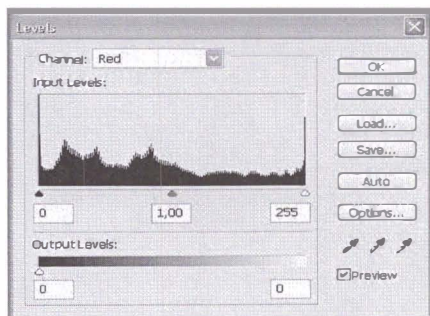
⁵ ADOBE SYSTEMS INCORPORATED, - „*Utilizarea Adobe® Photoshop® CS4 pentru Windows® și Mac OS*”, 345 Park Avenue, San Jose, California 95110, USA

În mod practic, realizarea unei imagini anaglife cu ajutorul programul *Adobe PhotoShop* presupune urmarea câtorva pași⁶.

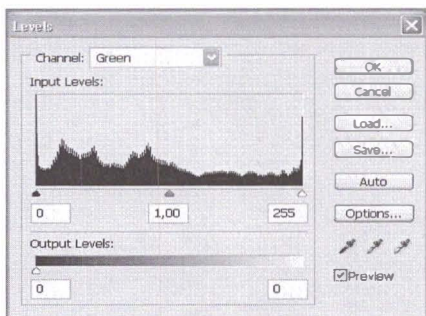
După scanarea și achiziționarea imaginii stereoscopice, aceasta se deschide în programul *Adobe PhotoShop* după care se decupează imaginea stângă și imaginea dreaptă. Înaintea aplicării operației de decupare, imaginea generală a planfilmului negativ, trebuie mai întâi aliniată astfel încât să fie perfect orizontală, evitând-se în acest fel problemele ce pot apărea la montajul imaginilor finale.

Fiecare din cele două imagini, în vederea îmbunătățirii, sunt supuse unor corecții minime de uniformizare a gamei tonale, în așa fel în cât graficul histogramei să fie cât mai echilibrat. În continuare se înlătură defecțiunile de tipul firelor de praf, a punctelor, a petelor sau a zgârieturilor observate pe suprafața imaginii⁷

Apoi, din contextul programului se activează bara de titlu a imaginii din dreapta și se deschide meniul *Image – Adjustments – Levels* unde se selectează canalul *Red* și se modifică valoarea nivelului din bara *Output Levels* de la 255 la 0, după care se confirmă modificarea. În acest mod se anulează componenta roșie din imagine și aceasta devine colorată în cyan .

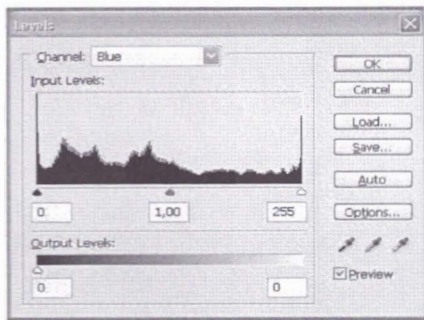

La fel se procedează și în cazul înlăturării componentelor verde și albastre (cyan) ale imaginii din stânga. Tot din meniul *Image – Adjustments – Levels* se selectează canalul *Green* și *Blue* apoi se modifică valorile nivelelor din bara *Output Levels* de la 255 la 0. Aceasta devine mai întâi magenta după modificarea parametrilor canalul *Green* și apoi roșie după modificarea în continuare a canalului *Blue*. Apoi, se validează datele modificate.

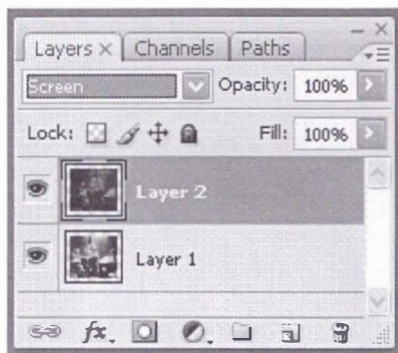
⁶ GALER, Mark și HORVAT, Les – „*Imaginea Digitală*”, Ad Libri, București, 2004, p.125-145.

⁷ Idem, p121.

În continuare se deschide o nouă fereastră de dimensiuni mai mari cu aproximativ 25% decât imaginile precedente, spațiu color RGB și background-ul transparent.

În această fereastră se vor poziționa prin copiere celelalte două imagini. Mai întâi imaginea din dreapta, apoi cea din partea stângă. Acum în paleta *Layers* vor figura două straturi *Layer 1* care este imaginea din dreapta și *Layer 2* care este imaginea din stânga. Pentru a permite vizualizarea ambelor imaginii, caracteristica *Layer*-ului 2, din *Normal* se modifică în *Screen*. În acest fel imaginea din stânga devine transparentă. Prin selecția succesivă a straturilor acestea se pot deplasa stânga dreapta și sus sau jos. Pentru obținerea unui efect tridimensional calitativ, această deplasare a straturilor este urmărită cu ajutorul ochelarilor până când suprapunerea lor generează cel mai bun efect stereoscopic⁸.

După obținerea efectului urmărit, din meniul *Layer* se accesează opțiunea *Flatten Image* pentru a uni toate straturile. Se observă că imaginile nu s-au suprapus perfect și din acest motiv se ajustează prin decupare imaginea anaglifă după conturul în care sunt cuprinse cele două straturi. În vederea îmbunătățirii percepției stereoscopice se uniformizează din nou gama tonală apoi se salvează imaginea. În funcție de utilizarea imaginilor se poate modifica spațiul color RGB în spațiu color CIE, LAB sau CYMK - cum este cazul imprimării pe suport fotografic.

Indiferent de modalitatea vizualizării imaginilor astfel obținute – proiecție, pe ecranul PC-ului sau imprimată pe hârtie fotografică, metoda anaglifă rămâne o modalitate convenabilă în obținerea efectului tridimensional. Mai puțin utilizată în

⁸ SAMMONS, Eddie – „*The World of 3-D Movies*”, A Delphi Publication, 1992, p.3-21.

domeniul imaginii color din cauza aberațiilor cromatice derivate, în redarea stereoscopică a imaginii alb/negru metoda anaglifă a fost și rămâne o modalitate perfect acceptabilă.

BIBLIOGRAFIE

- **ADOBE SYSTEMS INCORPORATED**, - „*Utilizarea Adobe® Photoshop® CS4 pentru Windows® și Mac OS*”, 345 Park Avenue, San Jose, California 95110, USA
- **CHAMBERS, V. Frank** - „*The Camera. An illustrated Magazine devoted to the Advancement of Photography*”, vol. XI, The Camera Publishing Company, Philadelphia, 1907
- **DÎKO, L. și IOFIS, E.** – *Tehnica și arta fotografică*, Edit. Tehnică, București, 1961
- **GALER, Mark și HORVAT, Les** – „*Imaginea Digitală*”, Ad Libri, București, 2004
- **HARRISON, W. Jerome** – „*A History of Photography with an appendix by dr. Madoxx on the dicoverly of the Gelatino – Bromide Process*”, Percy Lund & Co., The Country Press, Bradford, 1888
- **WARNER, Mary Marien** – „*Photography – A Cultural History*”, Laurence King Publishing, London, 2002
- **SPOTTISWOODE, Raymond and Nigel** - „*The theory of Stereoscopic trasmission & its application to the motion picture*”, University of California Press, Berkeley & Los Angeles, 1953
- **SAMMONS, Eddie** – „*The World of 3-D Movies*”, A Delphi Publication, 1992
- **NEWHALL, Beaumont** – „*History of Photography*”, The Museum of Modern Art, New York, 1994
- **McKAY, C., Herbert** – „*Three-Dimensional Photography Principles of Stereoscopy*”, A.P.P.C., N.Y., 1953

CONDIȚII DE PREZENTARE A MANUSCRISELOR PENTRU PUBLICARE

OBSERVAȚII PRELIMINARE:

- Sunt publicate materiale bine documentate științific și care nu au mai fost publicate.
- Lucrările vor fi trimise în vederea **publicării** până la data de **1 mai 2014**.
- Se acceptă doar lucrări originale, aflate la prima publicare și care cuprind maximum 25 de pagini (textul lucrării, note bibliografice, bibliografie, figuri, desene, schițe, tabele, etc.).
- Responsabilitatea asupra conținutului materialelor revine în exclusivitate autorilor.
- Textele/lucrările vor fi redactate în limba **română** cu diacritice și vor fi însoțite obligatoriu de un **rezumat** redactat în limba română și într-o limbă de circulație internațională (engleză, franceză – după preferința autorului) precum și de **cuvintele cheie** redactate atât în limba română cât și în limba de circulație uzitată la realizarea rezumatului (maxim 5 cuvinte cheie).
- Lucrările vor fi trimise colegiului de redacție pe hârtie și suport electronic la adresa: Piața Independenței, Nr.1, Vaslui, județul Vaslui, cod poștal – 730138, România; sau pe e-mail la: museumvs@yahoo.com; museumvs@gmail.com cu precizarea pentru Anuarul muzeului „Acta Moldaviae Meridionalis”.
- **Textele** care nu respectă cerințele colectivului de redacție vor fi **retrimise spre modificare**.
- **Lucrările** care nu se încadrează în **normele de redactare** cerute de colegiul de redacție vor fi **respinse de la publicare**.

REDACTAREA LUCRĂRII:

- Așezarea în pagină se face în următoarea ordine: (1) titlul, (2) numele autorului (autorilor), (3) cuvintele cheie, (4) rezumatul lucrării, (5) textul lucrării, (6) note bibliografice, (7) bibliografie, (8) lista figurilor, tabelelor, fotografiilor, etc.
- **FORMATUL LUCRĂRII:** este particularizat la dimensiunile 17 cm lățime și 24 cm înălțime, având următoarele margini – 2,2 cm sus și 1,5 cm jos, 1,75 cm stânga - dreapta; și cu orientare tip portret sau orientarea tip vedere pentru hărți, tabele, figuri și alte elemente cuprinse în anexe.
- **TITLUL:** să fie scurt și sugestiv, redactat cu Times New Roman, caractere de 11, Bold, Centrat și cu majuscule.
- **AUTORUL/AUTORII:** redactat cu Times New Roman, 11, Normal, aliniere Dreapta (Right), se poziționează la un rând față de titlu.
- **CUVINTE CHEIE:** se poziționează la un rând față de autor (autori), redactat cu Times New Roman, 11, Stânga-Dreapta (Justify), spațiere la 1 rând; se aleg cuvinte sugestive, întâlnite frecvent în textul lucrării.
- **REZUMATUL:** se poziționează la două rânduri față de cuvintele cheie, redactat cu Times New Roman, 11, italic, aliniere Stânga-Dreapta (Justify), și să conțină o prezentare succintă a lucrării originale, fără citări, prescurtări și în limba de circulație internațională, aceeași ca și în cazul cuvintelor cheie.

- **REDACTAREA TEXTULUI LUCRĂRII:** textul se poziționează la două rânduri față de rezumatul lucrării, cu spațiere la 1 rând și se redactează cu Times New Roman, font 11, aliniere Stânga-Dreapta (Justified); orice aliniat al unui început de text se realizează cu Ctrl + Tab.
- **CITAREA AUTORILOR:** se va face numai sub forma notelor de subsol, și se redactează cu Times New Roman, font 9, după următorul model: autor, lucrare, editură, localitate, an, pagină (Ioan Oprea, *Istoricii și Securitatea*, Editura Enciclopedică, București, 2004, p. 710.). Pentru doi autori: Virgil Mihălescu-Bîrliba, Ioan Mitrea, *Tezaurul de vase romane de la Muncelul de sus*, în „Carpica”, X, 1978, p.163-177. Pentru trei sau mai mulți autori: Dumitru Preda *et alii*, *În apărarea României Mari – Campania armatei române din 1918-1919*, Editura Enciclopedica, București, 1991, p. 100.

Caracterul *Italic* va fi uzitat pentru abrevieri de genul: *et alii*, *apud*, *cf.*, *Ibidem*, *op. cit.*; Idem va avea caracter normal.

- **BIBLIOGRAFIA:** titlul BIBLIOGRAFIE va fi redactat cu font 11 în Times New Roman, centrat și cu majuscule și va cuprinde autorii citați în lucrare (autorii figurilor, planșelor, fotografiilor, etc.) în ordine alfabetică, iar în cazul unui autor cu mai multe lucrări, acestea vor fi redactate în ordine cronologică. Nu se admite prescurtarea titlurilor lucrărilor, revistelor, cărților, enciclopediilor și a editurilor citate.
- **FIGURILE, FOTOGRAFIILE ȘI TABELELE:** se trimit inserate în cuprinsul articolului în format JPG iar fiecare să conțină indicații clare, precise asupra a ceea ce reprezintă. Figurile și tabelele se vor indica pe o listă separată, iar citarea lor în texte se va face după modelul Fig. 1, Tab.1. Hărțile să indice scara și Nordul geografic.

COPERTA I – Florin unguuresc din aur (1470), Matei Corvin (1457-1490)

ISSN 0257-7372